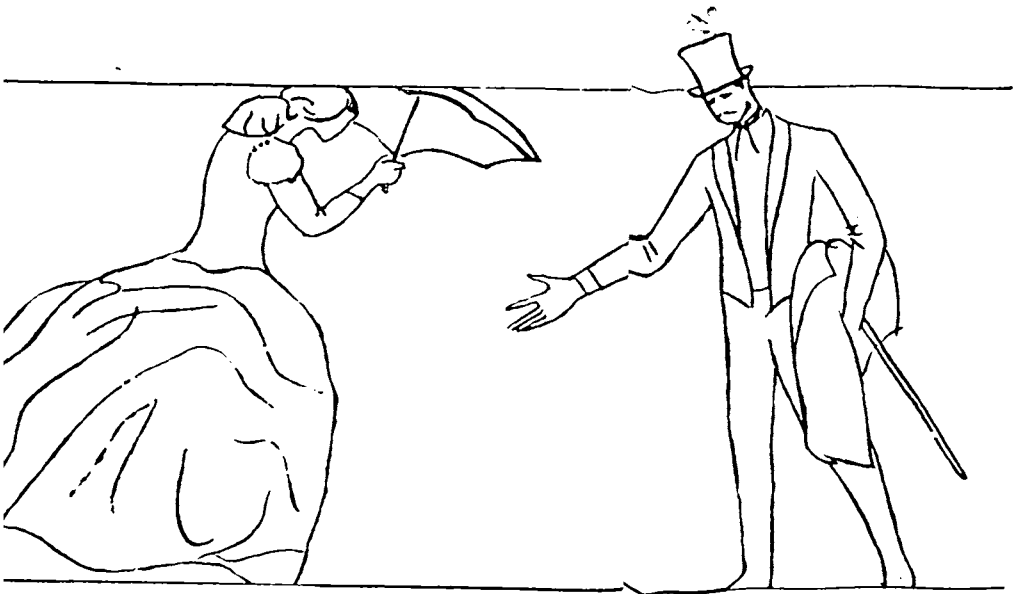

ՀԵՆՐԻ ԳՏՄԾԴՄՈ

ՆԵՐՈՋՆԵՐԻ ԲՆԵՐ

ՆԵՐՑԻՔ

ნაწიდი პირველი

I

1840 წლის 15 სექტემბერს, დაახლოებით დილის ექვს საათზე, წასასვლელად გამზადებული გემი „la Ville-de-Montereau“ სენ-ბერნარის სანაპიროზე იდგა და სქლად ბოლავდა.

ხალხი აქოშინებული მოდიოდა; კასრები, ხვეული გვარლები, საცვლების კალათები მოძრაობას უშლიდნენ; მატროსები არავის არ უპასუხებდნენ; ყველანი ერთმანეთს ეხლებოდნენ; ნაკრაულები დახვავებული იყო ორ ტამბურს შუა; ხალხის ხმაური ერთვოდა ორთქლის შიშინს, საკომური მილის ნახვრეტებიდან რომ გამოდიოდა, და თეთრად ეფინებოდა ყველაფერს, ზარი კი განუწყვეტლივ რეკდა გემზე.

ბოლოს, გემი დაიძრა და ორი ნაპირი, რომლებზეც აშენებული იყო, საწყობები, ვერფები და სახელოსნოები, თვალწინ ისე იშლებოდა, როგორც ორი ფართო ლენტი.

ერთი გრძელთმიანი ახალგაზრდა, ასე თვრამეტიოდე წლისა, იდლიაში რომ საქალაღდე ყდა ჰქონდა გაჩრილი, საჭის ახლოს იდგა უძრავად. იგი ბურუსში გაჰყურებდა სამრეკლოებს, შენობებს, რომელთა სახელები არ იცოდა; მერმე უკანასკნელად მოავლო თვალი სენ-ლუის კუნძულს, ძველ ქალაქს, ღვთისმშობლის ტაძარს, და, როცა უეცრად პარიზი თვალთ მიეფარა, ერთი ღრმად ამოიოხრა.

ბატონი ფრედერიკ მორო, რომელმაც ის იყო ბაკალავრის ხარისხი მიიღო, სენის ნოჟანს მიდიოდა, სადაც ორი გრძელი თვე უნდა გაეტარებინა, სანამ სამართლის შესასწავლად დაბრუნდებოდა. დედამ საჭირო თანხა მისცა დ ჰავრს გაგზავნა ბიძის სანახავად, რომლისგანაც მემკვიდრეობის მიღებას მოელოდა. ფრედერიკი იქიდან მხოლოდ წინა დღით დაბრუნდა და, რადგან დედაქალაქში დარჩენა არ შეეძლო, ეს იმით აინაზღაურა, რომ შინ ყველაზე შორი გზით ბრუნდებოდა.

გემზე ფუსფუსი მინელდა; ყველამ თავისი ადგილი დაიკავა; ზოგი ფეხზე იდგა და მანქანასთან თბებოდა; საკომური კი ნელი და რიტმული ხრინწით ანთხევდა შავ კვამლს; გემის სპილენძის ნაწილებზე კვამლი ცვრებად სდიოდა; გემბანს მსუბუქი შინაგანი რხევა აძიგძიგებდა; სწრაფად მბრუნავი ორი ბორბალი შხეფებს ისროდა.

მდინარეს ქვიშიანი ნაპირები ჰქონდა; გზაში ხან ტივები ხვდებოდათ, რომლებიც გემის მოძრაობით გამოწვეულ ტალღებზე ქანაობდნენ, ხანაც უიალქნო ნავი, სადაც მოანკესე იჯდა; შემდეგ ზოზინა ბურუსი დაიცარა, გამოჩნდა მზე და გორაკი სენის მარჯვენა ნაპირზე ნელ-ნელა დადაბლდა, გაღმა კი, უფრო ახლოს, სხვა გორაკი გამოჩნდა.

გორაკი შემოსილი იყო ხეებით, რომელთა შორის მოჩანდა იტალიურად დახურული დაბალი სახლები. სახლების გარშემო ფერღობებზე გაშენებული იყო ბაღები, რომლებსაც ყოფდნენ ახალი ღობეები, რკინის რიკულები, გაზონები, სათბურები და ნემსიწვერას ლარნაკები, სიმეტრიულად რომ იყო დულაგებული მოაჯირზე, სადაც შეიძლებოდა იდაყვებით დაყრდნობა. ამ ლამაზი, ესოდენ მყუდრო სავანეების არა ერთი მნახველი ინატრებდა: ნეტავ ყველაფერი ეს ჩემი იყოს, რომ იქ ვიცხოვრო სიკვდილამდე, თანაც მქონდეს კარგი ბილიარდი, ნავი, მყავდეს ცოლი ან სხვა საოცნებო ვინმეო. სიამოვნება, რასაც წყლით პირველად მოგზაურნი განიცდიდნენ, შთაბეჭდილებათა გაზიარებას უწყობდა ხელს. მხიარული ადამიანები უკვე იწყებდნენ ხუმრობას. ბევრი მღეროდა. მხიარულობდნენ. ზოგიც ნუნუსს მიჯდომოდა.

ფრედერიკი ფიქრობდა ოთახზე, რომელსაც იქ დაიქირავებდა, ღრამის გეგმაზე, სურათების სიუჟეტებზე; მომავალ გატაცებაზე. ეგონა, რომ ბედნიერება, რაც თავისი სულის სიდიადით დაემსახურებია, იგვიანებდა. გულში იმეორებდა მელანქოლიურ ლექსებს; ჩქარი ნაბიჯით სცემდა ბოლთას გემბანზე. მივიდა იქამდე, სადაც ზარს რეკდნენ, — და მგზავრთა და მატროსთა შორის დაინახა ერთი ვინმე, რომელიც ქათინაურებს ეუბნებოდა გლეხ ქალს და თანაც ხელში ატრიალებდა ოქროს ჯვარს, ქალს რომ გულზე ეკიდა. ეს იყო ხუმარა ვინმე, ასე ორმოციოდე წლისა, თმანუჭუჭუა. მის ჯმუხ ტანს შვენოდა შემოკვალთული, შავი ხავერდის ქურთუკი, ბატისტის პერანგზე უბრწყინავდა ორი ზურმუხტის საკინძე, ეცვა

ფართო თეთრი შარვალი და რუსული ტყავის რალაც უცნაური წითელი წაღები, ლურჯი ზოლები რომ დაჰყვებოდა.

ფრედერიკის იქ ყოფნას არ შეუწუხებია. რამდენჯერმე მისკენ მობრუნდა, ვითომ ლაპარაკიც დააპირა და თვალი ჩაუკრა; მერმე ყველა იქ მყოფს სიგარეტიც შესთავაზა. მაგრამ ალბათ ეს კომპანია არ მოეწონა, ადგა და უფრო მოშორებოდა დაჯდა. ფრედერიკი თან გაჰყვა.

საუბარი ჯერ სხვადასხვა ხარისხის თამბაქოზე გაიმართა, მერმე კი, ბუნებრივია, ქალებზე. წითელწაღებიანმა კაცმა ფრედერიკს რამდენიმე რჩევა მისცა; ჩამოაყალიბა სხვადასხვა თეორია, უამბო ანეგდოტები, დაიმოწმა საკუთარი გამოცდილება და ყოველივე ეს უთხრა მამაშვილური, თანაც სალალობო გარყვნილების უბრალოებით.

რესპუბლიკელი იყო, ბევრი ემოგზაურნა, იცნობდა თეატრების, რესტორნების, გაზეთების ფარულ ცხოვრებას; ყველა განთქმულ არტისტს, რომელთაც ფამილარულად სახელით იხსენიებდა; ფრედერიკმა მალე თავისი გეგმები გაუმხილა; უცნობმა ისინი მოუწონა.

207166

მაგრამ ლაპარაკი შეწყვიტა და თვალი გემის საკომპურს მიაპყრო, მერმე სწრაფად წაიბუტბუტა რალაც გაანგარიშება, რათა გაეგო „რამდენი გამოვიდოდა, თუ დგუში წუთში ამდენ და ამდენჯერ ავიდ-ჩავიდოდა, ეს რომ გამოიანგარიშა, უეცრად გარემოს სილამაზით მოიხიბლა. ამბობდა, ბედნიერი ვარ, საქმეები რომ მივატოვეო.

ფრედერიკი ერთგვარ პატივისცემას გრძნობდა მისდამი და ძალიან სურდა შეეტყო მისი სახელი, უცნობმა ერთბაშად მიახალა:

— ეჲკ არნუ, „Art industriel“-ის პატრონი, მონმარტრის ბულვარი.

მსახური, რომელსაც სირმიანი ქუდი ეხურა, მასთან მივიდა და უთხრა:

— ძირს ჩაბრძანებას ხომ არ ინებებთ? ქალიშვილი ტირის.

ადგა და წავიდა.

„Art industriel“ ნარევი დაწესებულება იყო, რომელიც შეიცავდა ფერწერის გაზეთისა და სურათების სავაჭროს. ეს სახელწოდება ფრედერიკს მრავალჯერ ენახა თავის მშობლიურ მხარეში წიგნის ვაჭრის უზარმაზარ რეკლამებზე, სადაც თვალსა-

ჩინოდ იყო წარწერილი ამ დაწესებულების პატრონის სახელი და გვარი.

მზე საშუალოდ იყო ასული და აპრკყვიანობდა ანძების რკინის სალტეებს, გემის ლითონის შემონაკერსა და წყლის ზედაპირს; გემის ცხვირით გაჭრილი ორი კვალი მინდვრებამდე გასდევდა. მდინარის ყოველ მოსახვევში თვალს წარმოუდგებოდა იმავე ალვის მწკრივები. მინდვრები მთლად ცარიელი იყო. ცაში გაჩერებულიყო პატარ-პატარა თეთრი ღრუბლები, და გარშემო გამეფებული მოწყენილობა თითქოს ანელებდა გემის სვლას და მგზავრებს უფრო უიეროს ხდიდა.

რამდენიმე ბურკუას გარდა, პირველი კლასით რომ მგზავრობდა, ესენი იყვნენ მუშები, მეღუქნეები, მათი ცოლები და შვილები. რაკი იმ ხანებში ჩვეულება იყო, რომ მგზავრობის დროს ცუდად ჩაეცვათ, ამიტომ თითქმის ყველას ძველი ბერძნული კუნკულა ან გახუნებული ქუდი ეხურა, ტანთ ეცვათ უბრალო, შავი სამოსი, კანტორის მაგიდებზე რომ იყო გახეხილი, ან სერთუკი, რომელიც მის პატრონს იმდენ ხანს ცმოდა დახლში, რომ ქსოვილი ღილებზე მთლად გაცვეთილიყო; აქა-იქ ზოგიერთს შალის ყილეტში უჩანდა ყავის შხეფებით დაჩითული კალენკორის პერანგი; მომჩივარული პალსტუხები დამცნეული ჰქონდათ ქრიზოკალის ქინძისთავეებით; ქსოვილის ტუფლებს პაჭანაკი იჭერდა. ორიოდე ვიგინტარა, ბამბუკის საბიჯები რომ თასმებით ეკავათ, აქეთ-იქით იცქირებოდა, ოჯახის მამებს კი ფართოდ დაეჭყიტათ თვალები და ათასგვარ კითხვას იძლეოდნენ. ისინი ზეზე ან თავიანთ ბარგზე მჯდომნი საუბრობდნენ; ზოგი კუთხეში მიყუყულიყო და ეძინა; ბევრნი ჭამდნენ. გემბანი დანაგვიანებული იყო თხილის ნაჭუჭით, სივარის ნამწვით, მსხლის ნაფცქვენით, ძეხვის ნაკუდარით; სამი ბლუზიანი ღურგალი ბუფეტის დახლთან იდგა; ჩამოფლეთილი არფის დამკვრელი თავის საკრავზე დაყრდნობილი ისვენებდა; ხანდახან ისმოდა, როგორ ყრიდნენ ნახშირს საცეცხლეში, ისმოდა შეძახილი, სიცილი; კაპიტანი შეუჩერებლივ მიმოდიოდა ტამბურებს შუა. ფრედერიკმა თავის ადგილზე მისასვლელად ხელი ჰკრა პირველი კლასის შესასვლელს, რითაც ორი მონადირე და მათი ძაღლები შეაწუხა.

და თითქოს მოეჩვენაო:

ქალი შუაგულ სკამლოგინზე იჯდა მარტოდ; ყოველ შემთხვე-

ვაში, სხვა არავინ შეუნიშნავს, რადგან დააბრმავა მისი თვალების ციალმა. იმ დროს, როცა მან გაიარა, ქალმა თავი ასწია; ფრედერიკი უნებლიეთ დაიხარა და, როცა მოშორებით დაჯდა იმავე მხარეს სკამლოგინზე, ქალს ცქერა დაუწყო.

ქალს განიერი ჭილობის ქუდი ეხურა, რომელიც მორთული იყო ვარდისფერი ლენტით, ქარი რომ უფრიალებდა. დაბლა დაშვებული შავი თმა გრძელ წარბებს დასწოლოდა, თითქოს მის შოგარძო სახეს სიყვარულით ეალერსებაო. ღია ფერის მუსლინის წინწყლებიანი კაბა უხვად იყო დანაოჭებული. ქალს რაღაცის ქარგვას ეპირებოდა; მისი სწორი ცხვირი, ნიკაპი, მთელი მისი ტანი მკაფიოდ იხატებოდა ლურჯი ცის ფონზე.

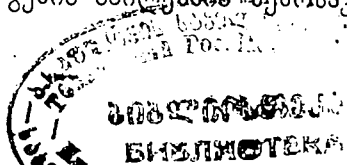
რაკი ქალი უძრავად იჯდა იმავე ადგილზე, ფრედერიკმა რამდენჯერმე გაიარ-გამოიარა მის წინ, რათა დაეფარა თავისი განზრახვა; მერმე შედგა მისი ქოლგის ახლოს, სკამლოგინზე რომ იყო მიყუდებული, და თავი ისე მოაჩვენა, ვითომ მდინარეში მიმავალ ნავს უცქეროდა.

არასოდეს არ ენახა ასეთი მიმზიდველი შევეგრემანი სახე, ასეთი მომზიბველი ტანი, ესოდენ ჩამოქნილი თითები, მზეზე რომ ილანდებოდნენ. ისეთი განცვიფრებული უცქეროდა მის ხელსაქნარის კალათას, თითქოს არაჩვეულებრივ რამეს ხედავსო. ნეტავ ვინ არის, რა ჰქვია, სად ან როგორ ცხოვრობს, როგორია მისი წარსული? სურდა ენახა მისი ოთახის მორთულობა, მთელი მისი კაბები, რომლებიც უტარებია, ადამიანები, რომლებთანაც ურთიერთობა აქვს; და მისი ფიზიკურად დაუფლების სურვილიც კი ნელდებოდა უფრო ღრმა, უფრო მტანჯველი ცნობისმოყვარეობის წინაშე, რომელსაც საზღვარი არ უჩანდა.

ამ დროს მოვიდა თავსაფრიანი ზანგი ქალი და მოიყვანა ხელჩაკიდებული კარგა მოზრდილი გოგონა. ბავშვს ის იყო გაღვიძებოდა და მთლად ცრემლად იღვრებოდა. გადიამ გოგონა მუხლზე დაისვა და თქვა: „ქალიშვილი ცუდად იქცევა, თუმცა მალე შვიდი წლისა გახდება; დედას აღარ ეყვარება; ძალიან ხშირად აპატიებენ ხოლმე ჭირვეულობას“. ფრედერიკი სიხარულით უსმენდა ამას, თითქოს რაღაც აღმოაჩინა, რაიმე შეიძინაო.

იქნებ ეს ქალი ანდალუზიელია ან კრეოლია და კუნძულებიდან თან მოიყვანა ეს ზანგი?

ქალის ზურგს უკან გემის სპილენძის შემონაკერზე იღო გრძე-

ლი, ლურჯზოლიანი შალი. ალბათ ზღვაში სეირნობის დროს ნესტიან საღამოებში იგი არაერთხელ გახვეულა ამ შალში, მუხლებზე დაუფარებია, ან ძილის დროს დაუხურავს! მაგრამ ფოჩი ძირს ეწეოდა შალს, იგი მიცურავდა, აი აგერ მდინარეში ჩავარდებოა; ფრედერიკი მივარდა და ხელი სტაცა. ქალმა უთხრა:

— გმადლობთ, ბატონო.

ერთმანეთს თვალი გაუსწორეს.

— ქალო, მზადა ხარ? — კიბიდან მოაძახა ქმარმა, ბ-ნმა არ-ნუმ.

გოგონა გაიქცა, კისერზე ჩამოეკიდა მამას და უღვაშის წიწკნა დაუწყო.

გაისმა ჩანგის ხმა და გოგონას მოუნდა დამკვრელის დანახვა, მალე ზანგმა ქალმა დამკვრელი პირველი კლასის გემბანზე ამოიყვანა. არნუმ უმალვე იცნო ძველი მემოდელე და შენობით დაუწყო ლაპარაკი, რამაც დამსწრენი გააკვირვა. ბოლოს არფისტმა თავისი გრძელი თმა უკან გადაიყარა, ხელები გაშალა და დაუკრა.

ეს იყო აღმოსავლური რომანსი, სადაც ნახსენები იყო სატე-ვარი, ყვავილები და ვარსკვლავები. ჩამოგლეჯილი დამკვრელი მწივანა ხმით მღეროდა; გემის მანქანების ხმაური მელოდიაში იჭრებოდა და ურევდა; დამკვრელი უფრო ძლიერ ურტყამდა თითებს სიმებს, ისინიც, ისე ყლერდნენ, გეგონებოდა, ამაყ, მაგრამ დამარცხებულ სიყვარულზე მოსთქვამენ და ნაღვლობენო. ორივე ნაპირზე გადაჭიმული ტყეები მდინარემდე ეშვებოდნენ; უბერავდა გრილი ნიავი. ქ-ნი არნუ ჩაფიქრებული გასცქეროდა სივრცეს. როცა მუსიკა შეწყდა, მან თვალეები აახამხამა, თითქოს სიზმრიდან გამოერკვაო.

დამკვრელი გაუბედავად მივიდა მათთან. სანამ არნუ ხურდა ფულს ეძებდა, ფრედერიკმა ხელი გაიწოდა ქუდისაკენ, დამკვრელს რომ ეჭირა, მორცხვად გაშალა მუჭი და შიგ ერთი ლუიდორი ჩააგდო. პატივმოყვარეობას როდი გამოუწვევია ასეთი მოწყალება ქალის წინაშე, არამედ მოწიწების გრძნობას, გულის სასოებრივ სწრაფვას, რასაც ის ქალიც აზიარა.

არნუმ წინ გაატარა იგი და გულითადად სთხოვა, ძირს ჩავიდეთო. ფრედერიკმა მიუგო, ეს არის ახლა ვისაუზნებო; პირიქით, შიმშილით კვდებოდა; ქისაში კი ერთი სანტიმიც აღარ მოეძებნებოდა.

თუმცა იქვე მოისაზრა. უფლება მაქვს, ისე, როგორც სხვებს, კაიუტაში ვიყო.

მრგვალ მაგიდებს ბურჟუები უსხდნენ და საუზმეს შეეჭკოდნენ; მათ შორის ლაქია დაფუსფუსებდა. ცოლ-ქმარი არნუ მოშორებით დაჯდა, მარჯვნივ; ფრედერიკი ხავერდის გრძელ დივანზე მოთავსდა, საიდანაც, სანამ დაჯდებოდა, გაზეთი აიღო.

მონტეროში შალონის დილიქანსში უნდა გადამსხდარიყვნენ. მათი მოგზაურობა შვეიცარიაში ერთ თვეს გაგრძელდებოდა. ქ-მა არნუმ ქმარს უსაყვედურა, ბავშვს ძლიერ ანებივრებო. მან კი ცოლს ყურში რაღაც წასჩურჩულა, უთუოდ ქათინაური რამ, იმიტომ, რომ ქალს გაელიმა. მერმე ადგა და ფანჯარას ფარდა ჩამოაფარა მის ზურგს უკან.

დაბალი და მთლად თეთრი ჭერი სინათლეს მკვეთრად ირეკლავდა. ფრედერიკი, რომელიც ქალის პირდაპირ იჯდა, მისი წამწამების ჩრდილს ამჩნევდა. ქალი ჭიქაში ოდნავ ისველებდა ტუჩს, თითებში ანამცეცებდა პურს; ფირუზის მედალიონი, ოქროს ძეწკვით რომ იყო მიბმული მის სამაჯურზე, დროდადრო თეფშს ეხლებოდა და წკარუნებდა. ისინი, ვინც მის გარშემო იყო, თითქოს მას ვერ ამჩნევდნენ.

ზოგჯერ სარკმლებში მოჩანდა ნავი, გემთან რომ მოდიოდა, მგზავრები მოეყვანა ან წაეყვანა. სუფრაზე მსხდომნი დაიხრებოდნენ ხოლმე სარკმლებისაკენ და მიღამოების სახელებს ამბობდნენ.

არნუ სამზარეულოს უჩიოდა: ანგარიშმა ძლიერ აღაშფოთა და მისი შემცირება მოითხოვა; შემდეგ ახალგაზრდა გემის ქიმზე წაიყვანა გროგის დასალევივინებლად, მაგრამ ფრედერიკი მალე დაბრუნდა ტენტისქვეშ, სადაც ქ-ნი არნუ კვლავ მოვიდა. იგი რაღაც რუხყდიან თხელ წიგნს კითხულობდა. ზოგჯერ ტუჩის კუთხეები აეზიდებოდა და სახეზე სიამის შუქი დაეფინებოდა. ფრედერიკს შურდა იმისი, ვინც შეთხზა ყველაფერი ეს, რაც ქალს აინტერესებდა. რაც უფრო მეტად მოსწონდა იგი, მით უფრო ძლიერ გრძნობდა, რომ მათს შორის უფსკრული ითხრებოდა. იგი ფიქრობდა, რომ აი ახლა სრულიად განშორდება მას ისე, რომ ერთ სიტყვასაც ვერ ეღიროსება მისგან და მოგონებაც კი არ დარჩება თავისი.

მარჯვნივ ვაკე იშლებოდა; მარცხნივ საძოვარი გადაჭიმულიყო ბორცვამდე, სადაც მოჩანდა ვენახები, თხილნარი, მთლად მწვანე-

ში ჩაფლული წისქვილი, უფრო შორს კი ბილიკი მიიკლავნებოდა თეთრ კლდეზე, ცას რომ ებჯინებოდა. რა ბედნიერება იქნება წელზე ხელი მოჰხვია და ისე ახვიდე იმ ბორცვზე: მისი კაბა გაყვითლებულ ფოთლებს ჰგვის, გესმის მისი ხმა, ხედავ მის უუუუნა თვალებს! გემი შეიძლებოდა შეჩერებულიყო და ისინიც ნაპირზე გადავიდოდნენ; ოღონდ ესოდენ უბრალო რამ უფრო ძნელი ასასრულებელი იყო, ვიდრე მზის შებრუნება.

ცოტა უფრო შორს გამოჩნდა წოწოლასახურავიანი ციხედარბაზი, ოთხკუთხა კოშკები რომ ჰქონდა. ციხედარბაზის წინ ყვავილნარი იყო, პარკში კი ცაცხვის ხეივნებს მაღალი, დაჩრდილული თაღები შეეკრათ. ფრედერიკმა წარმოიდგინა, რომ აი ქ-ნი არნუ იმ ცოცხალი ღობის გაყოლებით მისეირნობს... ამ დროს ერთი ახალგაზრდა ქალ-ვაჟი გამოვიდნენ წინკარში, სადაც ცოცხალნარინჯებიანი ყუთები იდგა. მერმე ყველაფერი გაქრა.

გოგონა ფრედერიკის ახლოს თამაშობდა; უნდოდა ეკოცნა მისთვის, მაგრამ ბავშვი გაექცა და ძიძას ზურგს ამოეთვარა. დედამ ბავშვი დატუქსა, თავაზიანად არ ეპყრობი ბატონს, რომელმაც შალი გადავიჩინაო. ეს ხომ გამოლაპარაკების ფარული ნებართვა არ იყო?

„იქნებ ბოლოს დამელაპარაკოს?“ — ეკითხებოდა თავის თავს. დრო იწურებოდა, როგორ მოახერხოს, რომ არნუმ დაპატიჟოს? უკეთესი ვერა მოიგონა რა, რომ მისი ყურადღება შემოდგომის ფერებისათვის მიექცია და თან დასძინა:

— აი, მალე დაიწყება ზამთარი, ბალებისა¹ და ნადიმობის სეზონი!

არნუ მთელ ყურადღებას თავის ბარგს აქცევდა. აი გამოჩნდა მდინარე სიურვილის ნაპირი, ახლოვდებოდა ორი ხიდი, გაიარეს მავთულის ქარხანა, შემდეგ მთელი წყება დაბალი სახლები; ქვემოთ მოჩანდა კუპრიანი კასრები, ეყარა ნაფოტი, სილაზე კი ბავშვები გორაობდნენ. ფრედერიკმა იცნო ერთი ყილეტიანი კაცი და მიადანა:

— იჩქარე!

ნაპირს მიადგნენ. ბრბოში ძლივს მოძებნა არნუები, ქმარმა მაგრად ჩამოართვა ხელი:

— კარგად გნახე, ძვირფასო ბატონო!

სანაპიროზე რომ გავიდა, ფრედერიკმა უკან მოიხედა. ქ-ნი

არნუ საჭესთან იდგა. ვაჟმა თვალი მიაპყრო, რომელშიც სცადა მთელი სული და გული გაეხვია; თითქოს აქ არაფერიაო, ქალი არ განძრეულა. შემდეგ ფრედერიკი მსახურს მიუბრუნდა, არც კი მისალმებია, ისე დაუყვირა:

— ეტლი რატომ აქ არ მოიყვანე?

კაცმა ბოდიში მოიხადა.

— რა უთაური ვინმე ხარ! ფული გექნება, მოიტა!

და სამიკიტნოში წავიდა საჭმელად.

თხუთმეტი წუთის შემდეგ თითქოს უნებლიეთ შევიდა დილი-ქანსების სადგომში. იქნებ იქ კვლავ დავინახო.

„ან კი რა საჭიროა?“ — თავისთვის ჩაილაპარაკა.

და ამერიკული ეტლით გზას გაუდგა, ორივე ცხენი დედისა როდი იყო. მეორე ბ-ნ შამბრიონისაგან, გადასახადთა ამკრეფისაგან ეთხოვებია. ისიდორე გუშინ წამოსულიყო, საღამომდე ბრეში დაესვენებია, დამე მონტეროში გაეთია, ასე რომ დასვენებული ცხენები ხალისიანად მიდიოდნენ. გარშემო მომკილი ყანები გადაჭიმულიყო უსასრულოდ. გზის ორივე მხარეზე ხეები იყო ჩარგული, რიყის ქვა გროვად ეყარა ზედიზედ; და ნელ-ნელა მთელი მგზავრობა — ვილნევ-სენ-ჟორჟი, აბლონი, შატიონი, კორბეი და სხვა ადგილები წარმოუდგა თვალწინ ისე ნათლად, რომ ახლა გაარჩია ახალი დეტალები, უფრო ინტიმური წვრილმანები. კაბის ქვემო ფურჩალებში მოუჩანდა ფეხი, რომელზეც მიხაკისფერი აბრეშუმის ვიწრო ფეხსაცმელი ეცვა; ტილოს ჩარდახი გაშლილიყო მის თავზე, ვით ფართო კამარა, რომლის არშიის წითელ ბუჩუჩებს ნიავი არხევდა განუწყვეტლივ.

იგი რომანტიკულ წიგნებში გამოყვანილ ქალებს ჰგავდა; ვერაფერს ვერ მიუმატებდა და ვერც გამოაკლებდა მის პიროვნებას. მსოფლიო უეცრად გაფართოვდა. იგი ის შუქმფენი წერტილი იყო, სადაც ყველაფერი გაერთიანდა; — და ეტლის მოძრაობით ანანავებულმა ფრედერიკმა მოხუჭული თვალები ღრუბლებს მიაპყრო და მთელი არსებით საოცნებო და უსაზღვრო სიხარულს მიეცა.

ბრეში იგი არ დაელოდა, სანამ ცხენებს საკვებს მისცემდნენ, და მარტო წავიდა ფეხით წინ. არნუმ იმ ქალს „მარიამი“ უწოდა! მან ხმამაღლა დაიყვირა „მარიამ!“ მისი ხმა ჰაერში დაიცარა.

ცისკიდური დასავლეთით ფართოდ ლაპლაპებდა. მომკილ ყანებში აღმართული ჭკავის დიდრონი ბუღუღულები უზარმაზარ

ჩრდილს აყენებდნენ. სადღაც, შორეულ სოფელში ძალი აყევდა. ფრედერიკი შეკრთა, უმიზეზო ნაღველმა შეიპყრო.

როცა ისიდორე დაეწია, ფრედერიკი კოფოზე დაჯდა და სადაგეები გამოართვა. მღელვარებამ გაუარა. მტკიცედ გადაწყვიტა შესულიყო არნუების ოჯახში და უფრო ახლოს გასცნობოდა. მათი ოჯახი ალბათ მზიარულია, თანაც თვით არნუ მოეწონა; ჰოდა, მერმე ვინ იცის? მაშინ სისხლი აუვარდა თავში; საფეთქლებში ცემა დაუწყო; შოლტი დაიქნია, სადავეები მოსწია და ცხენები ისე გაჭენდნენ, რომ მოხუცი მეეტლე წამდაუწუმ იმეორებდა:

— ნელა! ნელა-მეთქი! ქანცი არ გაუწყვიტო.

ფრედერიკი ნელ-ნელა დაწყნარდა და ყური მიუგდო, რასაც მსახური ეუბნებოდა:

— მოუთმენლად გელოდებიან. მ-ზელ ლუიზა კიდევაც ატირდა, რომ ეტლით არ წამოვიყვანე.

— მ-ზელ ლუიზა ვინაა?

— ბ-ნ როკის პატარა, განა არ იცი?

— ჰო! დამავიწყდა! — უდარდელად მიუგო ფრედერიკმა.

ამასობაში ცხენებს აღარ შეეძლოთ. უკვე კოჭლობდა ერთიც და მეორეც. წმ. ლორანის სამრეკლოზე ცხრა საათისა დაირეკა, როცა იარაღის მოედანზე მივიდნენ, სადაც დედამისის სახლი იყო. ეს დიდი სახლი, ბაღში რომ იყო ჩაფლული, მეტ ღირსებას ანიჭებდა ქ-ნ მოროს, რომელიც ამ მხარეში ყველაზე პატივცემული პიროვნება იყო.

იგი ძველისძველი, ახლა დაკნინებული აზნაურული გვარისა იყო. მისი ქმარი, ერთი მდაბიო ვინმე, ვისაც მშობლებმა გაატანეს, ორთა ბრძოლაში დაიღუპა, როცა ცოლი ფეხმძიმედ იყო, და დაქვეითებული მამული დაუტოვა. კვირაში სამჯერ იღებდა სტუმრებს და ხანგამოშვებით მშვენიერ წვეულებას მართავდა, მაგრამ სანთლის რაოდენობა წინდაწინვე იყო გამოთვლილი, საიჯარო გადასახადს კი მოუთმენლად ელოდა ხოლმე. ეს ხელმოკლეობა, რასაც ისე მალავდა, როგორც რაიმე მანკს, სერიოზულობას ანიჭებდა. თუმცა მის სათნოებას არ ახლდა ფარისევლობა, სიავე. თვით უმცირესი მოწყალება უდიდეს სიკეთედ მიაჩნდა. მას ეკითხებოდნენ ხოლმე მსახურის დაქირავების დროს, ახალგაზრდა ქალიშვილების აღზრდას, მურაბის მოხარშვის ოსტატობას, და ყოვლად

სამღვდელო არქიელი მისას ჩამოხდებოდა ხოლმე ეპარქიის შემოვლისას.

ქ-ნი მორო დიდ პატივმოყვარულ იმედს ამყარებდა თავის ვაჟიშვილზე. არ მოსწონდა, როცა მასთან მთავრობას აძაგებდნენ და თითქოს წინასწარ იღებდა საამისო ღონისძიებას. ჯერხანად ფრედერიკს მთარველობა დასჭირდებოდა, შემდეგ კი თავისი ნიჭის წყალობით გახდებოდა სახელმწიფო მრჩეველი, ელჩი, მინისტრი. ფრედერიკის წარმატება სანსის კოლეჯში ამ სიამაყის საფუძველს აძლევდა: იქ პირველი ჯილდო მიიღო.

როცა ფრედერიკი სასტუმრო ოთახში შევიდა, ყველანი დიდი ხმაურით წამოდგნენ, გადაეხვივნენ და ბუხართან რკალურად დადგეს სკამები და სავარძლები. ბ-ნმა გამბლენმა იმწამსვე ჰკითხა აზრი მადამ ლათარჯზე. ამ გახმიანებულმა პროცესმა მყის გამოიწვია ცხარე კამათი, თუმცა ბ-ნმა მორომ, ბ-ნ გამბლენის სამწუხაროდ, მაშინვე შესწყვიტა იგი; ამ ბატონს კი სასარგებლოდ მიაჩნდა ასეთი კამათი ახალგაზრდა კაცისათვის, მომავალი იურისკონსულტი-სათვის, და ამიტომ იწყინა და სალრნიდან გავიდა.

საკვირველიც არაფერი იყო, რადგან ბ-ნი გამბლენი ძია როკის მეგობარი იყო. ძია როკის ხსენებაზე, სიტყვა ჩამოვარდა ბ-ნ დამბრეზზე, რომელმაც ის იყო შეიძინა ლა ფორტელის მამული. მაგრამ გადასახადთა ამკრეფმა განზე გაიხმო ფრედერიკი, რაკი აინტერესებდა მისი აზრი ბ-ნ გიზოს უკანასკნელ ნაშრომზე. ყველას სურდა გაეგო, თუ როგორი იყო ფრედერიკის საქმეები და ქ-ნმა ბენუამაც მოხერხებულად დაუწყო გამოკითხვა, როგორ არის ბიძაშენიო. ამ ბოლო დროს მისი აღარაფერი ისმის, იმას ხომ ამერიკაში შორეული ბიძაშვილები ჰყავსო?

მზარეულმა განაცხადა, ბ-ნ ფრედერიკის საქმელი მზად არისო. სტუმრები მოკრძალების გამო წავიდნენ. მერმე, როცა დედა და შვილი მარტო დარჩნენ, დედამ წყნარად ჰკითხა:

— ჰო, როგორაა საქმე?

მოხუცმა მეტად გულითადად მიმიღო, მაგრამ თავისი განზრახვა არ გაუმხელიაო.

ქ-მა მორომ ამოიოხრა.

„ნეტავ ახლა სად არის იგი? — ფიქრობდა ფრედერიკი. — დილიქანსი მიექანება, იგი კი, შალში გახვეული, მშვენიერი თავით ეტლის რბილ სარჩულს მიყრდნობია და თვლემს“.

როცა საწოლ ოთახებში აღიოდნენ, „გედის თანავარსკვლავე-
დის“ სასტუმროდან ბიჭმა ბარათი მოიტანა.

— რა ამბავია?

— დელორიე მთხოვს, მნახეო, — მიუგო ფრედერიკმა.

— აჰ! შენი ამხანავი! — ზიზღით ჩაიცინა ქ-მა მორომ:

— ნახა რაღა დრო!

ფრედერიკი ყოყმანობდა. მაგრამ მეგობრობამ გადასძლია. ქუ-
დნ აიღო.

— არ დაიგვიანო მაინც, — უთხრა დედამ.

II

შარლ დელორიეს მამა, ქვეითი ჯარის კაპიტანი, 1818 წელს სამსახურიდან გადადგა, ნოქანს დაბრუნდა, ცოლი შეირთო და მი-
სი მზითევით სასამართლო ბოქაულის თანამდებობა იყიდა, რაც ძლივს არჩენდა. უსამართლობით გაბოროტებული, ძველი ჭრილო-
ბებით შეწუხებული, იმპერატორზე ნაღვლობდა და გულის ბუხარს გარშემო მყოფებზე იყრიდა. ალბათ ბევრ ბავშვს არ მოხვედრია იმდენი, რამდენიც მის ვაჟიშვილს. მიუხედავად ცემისა, ბიჭი თავი-
სას არ იშლიდა. თუ დედა შვილს გამოექომაგებოდა, მასაც ისევე უკმეხად მოეპყრობოდა, როგორც ბიჭს. ბოლოს კაპიტანმა იგი თავის სამუშაო ოთახში დასვა და მთელ დღეს შერხზე დახრილი ბავ-
შვი იძულებული იყო მამის ქაღალდები გადაეწერა ხოლმე, რის გამოც მარჯვენა მხარი შესამჩნევად გამოეწია წინ.

1833 წელს, სასამართლოს თავმჯდომარის წინადადებით, კაპი-
ტანმა ხელობა გაყიდა. ცოლი კიბოს ავადმყოფობით გარდაეცვა-
ლა. საცხოვრებლად დიჟონს გადავიდა, მერმე ტრუაში მოლაშქრეთა შემგროვებლად მოეწყო; შვილს ნახევარი სტიპენდია უშოვნა და სანსის კოლეჟში მისცა, სადაც ბავშვი ფრედერიკს გაეცნო. მაგრამ ერთი თორმეტი წლისა იყო, მეორე კი — თხუთმეტისა; თანაც ხა-
სიათისა და წარმოშობის დიდი განსხვავება აშორებდა მათ.

ფრედერიკს კომოდში მუდამ ჰქონდა სხვადასხვანაირი ნუგბა-
რი, აგრეთვე იშვიათი რამ ნივთები, მაგალითად, საპირფარეშო მოწ-
ყობილობა. უყვარდა დილით დიდხანს ძილი, მერცხლების ნავარ-
დობის ყურება, დრამატულ ნაწარმოებთა კითხვა, სინანულით იგო-
ნებდა შინ ცხოვრებას და კოლეჟი მოსაწყენი ეჩვენებოდა.

სასამართლოს ბოქაულის შვილს კი ეს ცხოვრება კარგი ეჩვენებოდა. იგი ისე კარგად მუშაობდა, რომ მეორე წლის ბოლოს მესამე კლასში გადავიდა. გარნა სიღარიბისა თუ თავისი ჭირვეულობის გამო ყველანი მტრულად ეპყრობოდნენ. და აი ერთხელ, როცა ეზო სავსე იყო შუალა კლასების მოსწავლეებით და ერთმა მოსამსახურემ ლატაკი უწოდა, დელორიე ყელში ეცა მას და უთუოდ დაახრჩობდა, რომ სამი მეთვალყურე არ მიშველებოდა. აღფრთოვანებული ფრედერიკი მივარდა და გადაეხვია. ამ დღიდან მათი მეგობრობა სრული იყო. უფროსის მხარდაჭერამ უთუოდ დააკმაყოფილა უმცროსის პატივმოყვარეობა, უფროსი კი ბედნიერი იყო, რომ ასეთი მეგობარი მოიპოვა.

არდადეგების დროს მამა კოლეჟში სტოვებდა ხოლმე. პლატონის თარგმანმა, რომელიც დელორიემ შემთხვევით ნახა, იგი აღფრთოვანა. მაშინ იგი გაიტაცა მეტაფიზიკამ და მალე დიდ წარმატებასაც მიაღწია, რადგან სწავლას შეუდგა ახალგაზრდული ძალითა და გაღვიძებული შეგნების სიამაყით აღსავსე; ჟუფრუა, კუზენი, ლარომიგიერი, მალბრანში, შოტლანდიელები, ყველაფერი, რაც კი ბიბლიოთეკაში მოიპოვება, სულ წაიკითხა. იძულებული შეიქნა გასაღები მოეპარა, რომ წიგნები ეშოვნა.

ფრედერიკის გატაცება კი ნაკლებ სერიოზული იყო. სამი მეფის ქუჩაზე მან გადმოხატა ქრისტეს გენეალოგია, ერთ-ერთ სვეტზე რომ იყო ამოჭრილი, შემდეგ ტაძრის პორტალი. შუა საუკუნეთა დრამების შემდეგ გადაიკითხა ფრუასარის, კომინის, პიერ დე ლეტუალის, ბრანტომის მემუარები.

სახეები, რომლებსაც ეს კითხვა მის გონებაში იწვევდა, ისე ძლიერ დაეუფლნენ, რომ საჭიროდ მიაჩნდა მათი რეპროდუქცია. ოცნებობდა, ერთხელაც იქნება საფრანგეთის ვალტერ სკოტი გავხდებიო. დელორიე კი ფიქრობდა შეექმნა ვრცელი ფილოსოფიური სისტემა, რასაც მეტად ფართოდ გამოიყენებდნენ.

ყოველივე ამაზე ისინი საუბრობდნენ შესვენების დროს, ეზოში. იმ ზნეობრივი წარწერის წინ, საათის ქვეშ რომ იყო გამოყვანილი; ერთმანეთს ეჩუბრულებოდნენ კაპელაში წმიდა ლუის ხატის წინ; ამაზევე ოცნებობდნენ საწოლ ოთახში, რომელიც სასაფლაოს გადაჰყურებდა. იმ დღეებში, როცა სასეირნოდ წაიყვანდნენ ხოლმე, ყველაზე უკან დადგებოდნენ და განუწყვეტლივ ლაპარაკობდნენ.

- ლაპარაკობდნენ იმაზე, თუ რას იზამდნენ, როცა კოლეჟს დაამ-

თავრებდნენ. თავდაპირველად მოაწყობდნენ დიდ მოგზაურობას იმ ფულით, რომელსაც ფრედერიკი თავისი ქონებიდან მიიღებდა, როცა სრულწლოვანი გახდებოდა. შემდეგ პარიზს დაუბრუნდებოდნენ, ერთად იმუშავებდნენ. ერთმანეთს არასოდეს არ დაშორდებოდნენ; — და შრომით მოქანცულნი დაისვენებდნენ პრინციპების სიყვარულით ატლასის ბუღუარებში ან გაერთობოდნენ თავაწყვეტილი ქეიფით სახელგანთქმულ კურტიზანებთან. აღფრთოვანებულ იმედს ეჭვები ენაცვლებოდნენ. მხიარული საუბრის შემდეგ გაუტეხელი დუმილი ჩამოვარდებოდა ხოლმე.

ზაფხულში საღამოობით უყვარდათ დიდხანს ხეტიალი ქვიან გზებზე ვენახების ნაპირებით ან ყანების დიდ გზაზე, სადაც, მზით გაშუქებულნი, ლივლივებდნენ პურის მწიფე თავთავები, იდგა ღიჰმანჭელას სუნი, ხოლო როცა დაიღლებოდნენ, გულაღმა დაწვევდნენ, მთვრალნი, გაბრუებულნი. სხვები კი ჟილეტის ამარა ერთმანეთს ეჭიბრებოდნენ სირბილში ან ქაღალდის სათამაშო გველებს უშვებდნენ. მეთვალყურე დაუძახებდათ. შინ ბრუნდებოდნენ პატარა ნაკადულებით დასერილი ბაღების გასწვრივ, შემდეგ ძველი კედლებით დაჩრდილული ბულვარებით; უკაცრიელ ქუჩებში მკაფიოდ გაისმოდა მათი ფეხის ხმა, გაიღებოდა პატარა ჭიშკაკარი, ყველა ადიოდა კიბეზე და ერთბაშად დაეუფლებოდათ მოწყენილობა, როგორც დიდი ქეიფის შემდეგ.

ბ-ნი ინსპექტორი ამტკიცებდა, ეგენი ერთმანეთით აღტაცებული არიანო. ხოლო თუ უფროს კლასებში ფრედერიკი მეცადინეობდა, ეს მისი ამხანაგის ხვეწნით იყო; 1837 წლის არდადეგებზე ფრედერიკმა დელორიე თავის დედასთან წაიყვანა.

ახალგაზრდა კაცი ქ-ნ მოროს არ მოეწონა. არაჩვეულებრივად ბევრს ჭამდა, უარყო კვირას წირვაზე წასვლა, რესპუბლიკელივით მსჯელობდა; ბოლოს ისიც გაიგო, რომ მისი შვილი უკადრის ადგილებში დაჰყავდა. მათ თვალყურს ადევნებდნენ. ამის გამო ერთმანეთი უფრო შეუყვარდათ, და, როცა ერთი წლის შემდეგ დელორიემ კოლეჟი დატოვა, რათა პარიზს სამართლის შესასწავლად წასულიყო, გამოთხოვება ძნელი გაუხდათ.

ფრედერიკს დიდი იმედი ჰქონდა, იქ შეხვდებო. ორ წელიწადს არ ენახათ ერთმანეთი; როცა ხვევნი-კოცნი გაათავეს, ხიდებზე წავიდნენ, რათა გულიანად ელაპარაკნათ.

კაპიტანი, რომელსაც ახლა ვილნოქსში საბილიარდო ჰქონდა

გამართული, გაბრაზდა, როცა შვილმა მეურვეობის ანგარიში მოს-
თხოვა, და დახმარებაზედაც ცივი უარი უთხრა. მაგრამ რაკი დე-
ლორიე ფიქრობდა კონკურსით სკოლის მასწავლებლის ადგილი
მიეღო, ფული კი არა ჰქონდა, დათანხმდა ტრუაში ადვოკატის
უფროსი კლერკი გამხდარიყო. ფიქრობდა დიდი მომჭირნეობით
შეეგროვებინა ოთხი ათასი ფრანკი და, დედის მემკვიდრეობიდან
რომ კიდევაც არაფერი მიეღო, საღსარი მაინც ექნებოდა ადგილის
მიღების მოლოდინში დამშვიდებულად ეცხოვრა სამიოდე წელს.
მაშასადამე, საჭირო იყო უარი ეთქვათ, ყოველ შემთხვევაში, ამ-
ჟამად, თავიანთ ძველ გეგმაზე — ერთად ეცხოვრათ პარიზში.

ფრედერიკმა თავი ჩალუნა. ეს იყო პირველი დაღუპული ოც-
ნება.

— გულს ნუ გაიტეხ, — უთხრა კაპიტნის შვილმა, — სიცოცხ-
ლე გრძელთა; ჩვენ ახალგაზრდები ვართ. მეც იქ ჰოვალ! ფიქრი ნუ
გაქვს!

ხელები ჩასჭიდა და შეანჯღრია, მწუხარების გასაქარვებლად
მგზავრობაზე დაუწყო ლაპარაკი.

ფრედერიკს სათქმელი ბევრი არა ჰქონდა რა. მაგრამ ქ-ნ არ-
ნუს გახსენებამ ჰმუნვა გაუქარვა. მასზე არ ულაპარაკნია, მოკრძა-
ლება ნებას არ აძლევდა. სამაგიეროდ, სიტყვა განავრცო ბ-ნ არ-
ნუზე: რა უთხრა, რა მანერა, რა ურთიერთობა ჰქონდა; დელორიე-
ემ მტკიცედ ურჩია მაგ ნაცნობობას ნუ გაწყვეტო.

ფრედერიკს ამ ბოლო დროს არაფერი არ დაუწერია; ლიტე-
რატურული შეხედულებანი შეეცვალა; ყველაზე უფრო ვნებას
აფასებდა; ვერტერი, რენე, ფრანკი, ლაბა, ლელია და სხვები, ნაკ-
ლებ შესანიშნავი, თითქმის თანაბრად აღაფრთოვანებდნენ. ხანდა-
ხან ეგონა, მხოლოდ მუსიკას შეუძლია გამოხატოს ჩემი შინაგანი
მღელვარებაო; მაშინ სიმფონიებით ოცნებობდა; ანდა საგანთა ზე-
დაპირი გაიტაცებდა და მაშინ ხატვა სურდა; თუმცა ლექსებსაც
თხზავდა ხოლმე. დელორიეს ისინი ძლიერ მოსწონდა, მაგრამ არა-
სოდეს არ უთხოვია, კიდევ წამიკითხეო.

თვითონ კი მეტაფიზიკა აღარ იტაცებდა. უკვე სოციალური
ეკონომია და საფრანგეთის რევოლუცია აინტერესებდა. ახლა ეს
იყო ერთი ვინმე აყალყუდა, ოცდობრი წლისა, ხმელ-ხმელი, ტუჩა,
შესახედავად გაბედული. ეცვა ლუსტრინის უხეირო პალტო,

ფეხსაცმელი კი მტვრით ჰქონდა გათეთრებული, რადგან ვილნოქსიდან ფეხით მოვიდა, მხოლოდ იმიტომ, რომ ფრედერიკი ენახა.

მათთან ისიღორე მივიდა: ქ-ნი მორო სთხოვდა ფრედერიკს, დაბრუნდიო და, რომ არ გაციებულიყო, მოსასხამს უგზავნიდა.

— მოიცა რაღა! — უთხრა დელორიემ.

და ისინი განაგრძობდნენ სეირნობას ორივე ხიდზე ვიწრო კუნძულამდე, არხი და მდინარე რომ ქმნის.

როცა ნოქანისაკენ წავიდოდნენ ხოლმე, მათს წინ გამოჩნდებოდა ფერდობზე შეფენილი ერთი წყება სახლები; მარჯვნივ, შლუზებდახურული სახერხი ქარხნების იქით, მოჩანდა ეკლესია, მარცხნივ კი, მდინარის გაყოლებით, გადაჭიმული იყო ცოცხალი ღობით დაცული ბაღები, რომლებიც ძლივს განირჩეოდა. ხოლო პარიზისაკენ შარა-გზა პირდაპირ იყო გაჭიმული და მინდვრები ღამის ბურუსში იკარგებოდნენ შორს. წყნარი ღამე თეთრად ილანდებოდა. სველი ფოთლების სუნი სცემდათ; ასიოდე ნაბიჯზე მდინარე ისე ნაზად დუდუნებდა, როგორც ტალღებმა იციან ხოლმე ღამის წყვდიადში.

დელორიე შეჩერდა და თქვა:

— მშვიდად სძინავთ კეთილ ადამიანებს, სასაცილოა! მოიცა! მზადდება ახალი 89 წელი! დაგვალეს ამ კონსტიტუციებმა, ქარტიებმა, პირფერობამ, ტყუილებმა! აჰ, ერთი გაზეთი ან ტრიბუნა რომ მქონდეს, როგორ დავაზანზარებდი ყოველივე ამას! მაგრამ რაიმეს წამოსაწყებად საჭიროა ფული! რა უბედურებაა იყო მიკიტნის ბიჭი და ახალგაზრდობა ლუკმაპურის შოვნაში გაგვპაროს!

თავი ჩაღუნა და ტუჩები ჩაიკვნიტა, თანაც სიცივემ აიტანა, თხელ ტანსაცმელში გახვეული.

ფრედერიკმა წამოსასხამის ერთი კალთა მხრებზე მოახვია. მერმე ერთმანეთს ხელი გადაჰხვიეს და წავიდნენ.

— როგორ გინდა, რომ იქ უშენოდ ვიცხოვრო? — ეუბნებოდა ფრედერიკი. (მეგობრის მწუხარებამ კვლავ ნალველი მოჰგვარა). შეიძლებოდა კიდევ რამე მომეგვარებია, ჩემთან რომ მოყვარული ქალი ყოფილიყო... აბა რას იცინი? სიყვარული გენიოსობის საზრდო და თითქოს ატმოსფეროა. არაჩვეულებრივი განცდანი მაღალ ქმნილებას წარმოშობენ. მაგრამ როცა საქმე იმის ძიებაზე მიდგება, რაც მინდა, უარს ვამბობ ხოლმე! თუმცა, კიდევაც რომ ვიპოვნო.

იგი ოდესმე, ხელს მკრავს. მე განწირულთა მოდგმისა ვარ და ისე გავქრები ჩემი საგანძურიანად, რომ არ მეცოდინება აღმასი მქონდა, თუ ბრილიანტი.

ვილაცის ლანდი დაეცა ქვაფენილს და იმავე დროს მოესმათ ეს სიტყვები:

— სალამი, ბატონებო!

ვინც ეს წარმოთქვა, ერთი ტანმორჩილი კაცი იყო, ტანთ ეცვა მიხაკისფერი ფართო სერთუკი, თავს ეხურა ქუდი, რომლის წინაფრა წაწვეტილ ცხვირს ეფარა.

— ბატონი როკი ბრძანდებით? — წამოიძახა ფრედერიკმა.

— გახლავართ! — მიუგო ხმამ.

ნოქანელმა იქ ყოფნა ასე გაამართლა: ბაღში მდინარის პირას მგლის ხაფანგები მიგია და ისინი დავათვალიერეო.

— მაშ ჩვენს მხარეში დაბრუნებულხართ, ა? ძალიან კარგი! ეს ჩემმა ქალიშვილმა მითხრა. იმედი მაქვს, კარგად ხართ? ჭერ ხომ არ მიღიხართ?

და ალბათ ნაწყენი წავიდა, რომ ფრედერიკი ასე შეხვდა. ქ-ნი მორო, უნდა ითქვას, მისას არ დადიოდა; ძია როკი უკანონოდ ცხოვრობდა თავის მოსამსახურე ქალთან და ნაკლებ პატივს სცემდნენ, თუმცა ბ-ნ დამბრეზთან საარჩევნო აგენტად და მოურავად მსახურობდა.

— ბანკირთან, ანუეს ქუჩაზე რომ ცხოვრობს? — ჰკითხა დელორიემ. — იცი, რა უნდა ჰქნა, ჩემო კარგო?

ისიდორემ მეორედ შეაწყვეტინათ საუბარი. ნაბრძანები ჰქონდა, ფრედერიკი უსათუოდ მოიყვანეო. ქალბატონი ძალიან წუხს, რომ არ მოდიხარო.

— კარგი, კარგი! მოვა, — უთხრა დელორიემ. — არ დაიკარგება!

და, როცა მსახური წავიდა, დასძინა:

— ამ მოხუცს უნდა სთხოვო შეგიყვანოს დამბრეზების ოჯახში; იმაზე სასარგებლო არაფერია, როგორც მდიდრის სახლში ყოფნა! რაკი შავი ფრაკი და თეთრი ხელთათმანები გაქვს, გამოიყენე ისინი! სწორედ ასეთ საზოგადოებაში უნდა იყო! მერმე მეც შემიყვან იქ. მილიონერი ვინმეა, რა გგონია! ეცადე მოეწონო მის ცოლსაც. საყვარელი გაუხდი!

ფრედერიკი აღშფოთდა.

— მე ხომ იმას გეუბნები, რაც ყველასათვის ცნობილია? გაიხსენე რასტინიაკი „ადამიანის კომედიაში“. ბედს ეწევი, დარწმუნებული ვარ!

ფრედერიკი ისე ენდობოდა დელორიეს, რომ კიდევაც დაიბნა, ქ-ნი არნუ გადაავიწყდა თუ გულში ისე წარმოიდგინა, რაც სხვაზე იყო ნათქვამი, და ღიმილი ვეღარ შეიკავა.

— ჩემი უკანასკნელი რჩევაა: გამოცდები ჩააბარე! რაიმე წოდება ყოველთვის გამოსადეგია; და თავი გაანებე შენს კათოლიკე და სატანურ პოეტებს, რომელნიც ფილოსოფიაში ისე არიან დაწინაურებულნი, როგორც XII საუკუნეში იყვნენ. შენი სასოწარკვეთილება სისულელეა. ყველაზე დიდი ადამიანებისათვის უფრო ძნელიც იყო დაწყება, აი თუნდაც მირაბოსათვის. გარდა ამისა, ჩვენ არცთუ ისე დიდი ხნით დავშორდებით ერთმანეთს. მე ვაიძულებ ჩემს გაიძვერა მამას მომცეს ჩემი წილი. ახლა კი დროა წავიდე, მშვიდობით! ერთი ასი სუ ხომ არ გექნება, რომ სადილის ფული გადავიხადო?

ფრედერიკმა ათი ფრანკი მისცა, იმ თანხის ნაშთი, დილით რომ ისიდორეს გამოართვა.

ამ დროს, თორმეტ ტუაზ მანძილზე ხიდეებიდან, მარცხენა ნაპირზე, შუქი გამოკრთა ერთი დაბალი სახის სხვენის სარკმელში.

დელორიემ იგი შეამჩნია. მაშინ ქუდი მოიხადა და ზეიმით წარმოთქვა:

— ვენერავ, ცათა მბრძანებლო, სალამი შენდა! მაგრამ სიღარიბე კდემამოსილების დედაა. რა ცილი არ დავგწამეს ამის გემო, ღმერთო მოწყალეო!

ამ გადაკრულმა სიტყვამ საერთო ავანტიურაზე, ორივე გაამხიარულა. მილიოდნენ და ხმამაღლა იცინოდნენ ქუჩაში.

მერმე დელორიემ სასტუმროში ნახარჯი გადაიხადა, საავადმყოფოს გზაჯვარედინამდე მიაცილა ფრედერიკი და, ხანგრძლივი ხვევის შემდეგ, მეგობრები ერთმანეთს დაშორდნენ.

III

ორი თვის შემდეგ, ერთხელ, დილით, ფრედერიკი კოკ-ჰერონის ქუჩაზე ჩამოხდა და დააპირა დაუყოვნებლივ გაემართა საზეიმო დარბაზობა.

შემთხვევა ხელს უწყობდა, ძია როკმა დასტა ქალაღი მიუტანა და სთხოვა. პირადად გადაეცა ბ-ნ დამბრეზისათვის; ქალაღებს თან ახლდა ღია ბარათი, რომლითაც ახალგაზრდა თანამემამულეს აცნობდა.

ქ-ნი მორო ამ დავალებამ თითქოს გააკვირვა, ფრედერიკმა კი დაუმაღა სიამე, რასაც ეს საქმე ანიჭებდა.

ბ-ნ დამბრეზის ნამდვილი გვარი გრაფი დამბრეზი იყო; მაგრამ 1825 წლიდან თანდათან მიატოვა თავისი აზნაურობა და წრე და მრეწველობას მიჰყო ხელი; ხოლო, რაკი ყური ისეთი მახვილი ჰქონდა, რომ ყველა სავაჭროს ამბავი იცოდა, ხელი ყველა საწარმოს მიუწვდებოდა და ყოველი ხელსაყრელი შემთხვევით სარგებლობდა, რაკი გაქნილი იყო, როგორც ბერძენი, და შრომისმოყვარე, ვით ოვერნელი, როგორც ამბობდნენ, დიდძალი ქონება შეიძინა: ამასთან იყო საპატიო ლეგიონის კავალერი, ობის დეპარტამენტის გენერალური საბჭოს წევრი, დეპუტატი და დღეს თუ არა ხვალ საფრანგეთის პერი; ამასთან თავაზიანი იყო და მინისტრს თავს აბეზრებდა ათასგვარი თხოვნით დახმარებაზე, ორდენებზე, თამბაქოს საქმეებზე, ხოლო, როცა ხელისუფლების უკმაყოფილო იყო ხოლმე, მემარცხენე ცენტრისაკენ იხრებოდა. მისი ცოლი, ლამაზი მადამ დამბრეზი, რომლის სახელს მოდების ჟურნალებში ასსენებდნენ, სხვადასხვა საქველმოქმედო საზოგადოებას თავმჯდომარეობდა. კნენების მამებელი, არისტოკრატთა უზნის გულისწყრომას აცხრობდა და აფიქ'იებიანებდა, თითქოს ბ-ნი დამბრეზი კიდევ მოინანიებდა და კვლავ სასარგებლო გახდებოდა.

ახალგაზრდა კაცი ლელავდა, როცა იქ მიდიოდა. „უკეთესი იქნებოდა, ჩემი ტანსაცმელი ჩამეცვა უთუოდ ბალზე დამპატიყებენ მომავალ კვირაში. ნეტავ, რას მეტყვიან?“

როცა გაიფიქრა, ბ-ნი დამბრეზი, ბოლოს და ბოლოს, ბურჟუა არისო, გაბედულება დაუბრუნდა და ლაღად ჩამოხდა ანჟუს ქუჩის ტროტუარზე.

ქიშკრის ერთი ფრთა შეაღო, ეზოში შევიდა, წინკარში ავიდა და ტალანში გაჩერდა, იატაკი რომ ჰრელი მარმარილოთი იყო მოფენილი.

წითელი ფიანდაზით დაფენილი ორმაგი კიბე ადიოდა მარმარილოსებრ მოპირკეთებულ მაღალ, ბრწყინვალე კედლებზე. ძირა საფეხურებთან იღვა ბანანის ხე; მისი ფართო ფოთლები კიბის ფიან-

დახს ეხებოდნენ. ორ ბრინჯაოს ჭაღზე ძეწკვევებით ეკიდა ფაიფურის ბურთობები. კალორიფერის ღია საქრულში შემოდინოდა მძიმე, გახურებული ჰაერი; ისმოდა მხოლოდ რაკარუკი დიდი საათისა, ტალანის მეორე ბოლოში რომ იდგა კედელზე დაკიდებული იარაღების ქვემოთ.

გაისმა ზარის ხმა; გამოვიდა ლაქია და ფრედერიკი შეიყვანა პატარა ოთახში, სადაც იყო ორი ცეცხლგამძლე ყუთი და ქაღალდის ყდებით სავსე თაროები. შუაგულ ოთახში დამბრეზი მრგვალ მაგიდას უჯდა და წერდა.

მან თვალი გადაავლო ძია როკის წერილს, ჯაყვის პირით გახსნა ტილო, რომელშიც გამოკრული იყო ქაღალდები და თვალიერება დაუწყო.

შორიდან, იმის გამო, რომ ხმელ-ხმელი იყო, შეიძლებოდა ჯერ კიდევ ახალგაზრდა გგონებოდა. მაგრამ თხელი ჭაღარა თმა, ხიოჭი ტანი და უფრო კი, არაჩვეულებრივად ფერმკრთალი სახე, მის შერყეულ ჯანმრთელობას მოწმობდა. მინასავით ცივ, ჭროლა თვალეში მტკიცე ენერგია გამოსჭვიოდა. ლავიწები განიერი ჰქონდა, თითების საღსრები კი — კვანძოვანი. ბოლოს ადგა და ახალგაზრდას რამდენიმე კითხვა მისცა საერთო ნაცნობებზე, ნოჟანსა და მის მეცადინეობაზე; მერმე თავი დაუქრა და გაისტუმრა. ფრედერიკი უქანა კარით გავიდა და ეზოს ბოლოში აღმოჩნდა ნამშრალეების ახლოს.

ლურჯი ფერის ეტლი, რომელშიც შავი ცხენი იყო შებმული. მთავარ შესასვლელთან იდგა. ეტლის კარი გააღეს, შიგ ქალი ჩაჯდა და ეკიპაჟი ყრუ ხმაურით გაგორდა სილაზე.

ჭიმკართან ფრედერიკი, ისე როგორც ეტლი, ერთსა და იმავე დროს მივიდა, მხოლოდ მეორე მხრიდან. გასასვლელი საკმაოდ ფართო არ იყო და იგი იძულებული გახდა მოეცადა. ახალგაზრდა ქალმა თავი გამოჰყო და მეკარეს წყნარი ხმით გამოელაპარაკა. ახალგაზრდამ მხოლოდ მისი ზურგი დაინახა, რომელსაც იისფერი მოსასხამი ეხურა. მერმე კვლავ მიიმალა ეტლში, ფრეზებიანი და აბრეშუმის არშიანი ცისფერი რუფსით რომ იყო გამოკრული. ეტლს ავსებდა ქალის ტანსაცმელი; ამ პატარა, სარჩულიანი კოლოფიდან მოდიოდა ირისის სუნი და რაღაც ქალის ნატიფი მორთულობის სურნელება. მეეტლემ სადავე მიუშვა, ცხენი ფიცხად გავარდა და ყველაფერი გაქრა.

ფრედერიკი ბულვარებზე გავლით ქვეითად ბრუნდებოდა შინ.

ნანობდა, რომ თავალი ვერ მოავლო ქ-ნ დამბრეჭს.

მონმარტრის ქუჩის ცოტა ზემოთ მისი ყურადღება მიიპყრო ეკიპაჟების თავმოყრამ; გაიხედა და მეორე მხარეზე, მის პირდაპირ, მარმარილოს დაფაზე წაიკითხა წარწერა:

შპკ არნუ

რატომ აქამდე არ მოაგონდა ქ-ნი არნუ? დელორიეს ბრალი იყო, და ფრედერიკი სავაჭროსაკენ გაემართა, მაგრამ შიგ არ შესულა; ელოდებოდა, იქნებ გამოვიდესო.

მაღალ ვიტრინებში მოჩანდა კარგად განლაგებული სტატუეტები, ნახატები, გრავეურები, კატალოგები, „Art industriel-ის“ ნომრები; ხელმოწერის ფასი, განმეორებული კარზე, რომელსაც შუაგულში ამშვენებდა გამომცემლის ინიციალები. კედლებზე გაყოლებული იყო დიდრონი სურათები, საღებავები რომ უბრწყინავდათ, უფრო ღრმად კი ვორებად იყო ფაიფური, ბრინჯაო, სხვადასხვა იშვიათი ნივთები; მათ ყოფდა პატარა კიბე, რომელსაც ზემოთ, მოედანზე გასასვლელთან, ფირუზისფერი პორტიერი ფარავდა; ძველებური საქსონური ჭალი, მწვანე ხალიჩა იატაკზე, მოოჭვილი მაგიდა მთელ იქაურობას სალონის იერს უფრო ანიჭებდა, ვიდრე სავაჭროსას.

ფრედერიკმა თავი ისე დაიჭირა, ვითომ ნახატებს ვათვალიერებო. მერმე დიდი ხნის ყოყმანის შემდეგ შევიდა.

ნოქარმა პორტიერი გადასწია და უთხრა: პატრონი „მაღაზიაში“ ხუთ საათამდე არ იქნებაო. მაგრამ, თუ რაიმე დავალება გაქვთ, შემოძლია გადავცეო...

— არა! მერმე, შემოვივლი, — წყნარად მიუგო ფრედერიკმა.

შემდეგი დღეები ბინის ძეზნას მოუხდა; სენტ-ჰიაცინტის ქუჩაზე აირჩია ავეჯით მოწყობილი ერთი ოთახი, მესამე სართულზე.

ილიაში გაიჩარა სრულიად ახალი პორტფელი და კურსის გახსნაზე წავიდა. სამას თავშიშველა ახალკაზრდას აევსო ამფითეატრისებური აუდიტორია, სადაც ერთი წითლადჩაცმული მოხუცი მონოტონური ხმით ლაპარაკობდა; ქაღალდზე კალმებს აწრიპინებდნენ. ამ დარბაზში ისეთივე მტვრის სუნი იყო, როგორც კლასებში, იღვა ისეთივე კათედრა და გამეფებული იყო იგივე მოწყენილობა! თხუთმეტი დღის განმავლობაში დადიოდა იგი აქ. მაგრამ

შე-3 მუხლამდეც არ იყვნენ მისულნი, რომ თავი გაანება სამოქალაქო კოდექსს, ხოლო რომის სამართლის შესწავლა *Summa divisio personarum*¹-ზე მიატოვა.

ნავარაუდევნი სიხარული არ ეღიროსა და, როცა მთლად გადაიკითხა ერთ-ერთი ბიბლიოთეკა, გადაათვალიერა ლუვრის კოლექციები. ზედიზედ დაესწრო სპექტაკლებს, სრული უქნარა გახდა.

ათასგვარი ახალი რამ ემატებოდა მის მოწყენილობას. უნდა ეთვალა თავისი საცვალი, ეთმინა მეკარე, ვინც საავადმყოფოს მსახურივით ეპყრობოდა, როცა დილით მოვიდოდა და ბუზლუნით ულაგებდა ლოგინს, თანაც პირიდან ღვინის სუნი ამოსდიოდა. არც თავისი ოთახი მოსწონდა, რომლის მორთულობა ერთი ალებასტრის საათი იყო. კედლები თხელი იყო: ესმოდა, როგორ ამზადებდნენ სტუდენტები პუნშს, იცინოდნენ, იმღეროდნენ.

როცა მარტოობამ მოქანცა, მოძებნა ერთი თავისი ძველი ამხანაგი, სახელად ბატისტ მარტინონი. რომელიც სან-ჟაკის ქუჩაზე ცხოვრობდა ბურჟუაზიულ პანსიონში და სამართლწარმოებას იზეპირებდა გახურებულ ბუხართან.

მის პირდაპირ იჯდა ქალი, რომელსაც ჩითის კაბა ეცვა და წინდებს კემსავდა.

მარტინონი იყო, რომ იტყვიან, ერთი მეტად ლამაზი კაცი: მაღალი, პირმრგვალი, სახეწყაზარი, ლურჯ-ხარითვალა. მამამისი, დიდი მემამულე, მაგისტრატურისათვის ამზადებდა და ყმაწვილმაც, ახლავე რომ სურდა სერიოზული ყოფილიყო, გრძელი წვერი მოუშვა.

რადგან ფრედერიკის მოწყენილობას გასამართლებელი მიზეზი არ მოეპოვებოდა, მარტინონმა ვერაფერი ვერ გაუგო მის წუწუნს ეხოვრებაზე. თვითონ ყოველ დილას ლექციებს ისმენდა, მერმე ლექსემბურგის ბაღში სეირნობდა, საღამოობით კაფეში ნახევარ ფინჯან ყავას დალევდა და, რაკი წელიწადში უზრუნველყოფილი ჰქონდა ათას ხუთასი ფრანკი, თანაც ეს მუშა ქალი უყვარდა. თავი სრულიად ბედნიერი მიაჩნდა.

„რა ბედნიერებაა!“ — გულში წამოიძახა ფრედერიკმა.

უნივერსიტეტში სხვა ნაცნობი გაუჩნდა; ბ-ნი დე სეზი, რომელიც დიდი ოჯახის შვილი, თავაზიანი ქცევით ქალიშვილს მოგაგონებდათ.

¹ სამოქალაქო სამართლის სუბიექტების ძირითადი დაყოფა.

ბ-ნი დე სეზი ხატავდა და უყვარდა გოტიკა. ბევრჯერ წასულან ერთად. რათა სენ-შაპელისა და ნოტრ-დამის ცქერით დამტკბარიყვნენ. მაგრამ ახალგაზრდა კაცის გვარიშვილობა მალავდა მის პეტად მოკლე ჭკუას. ყველაფერი აოცებდა; დიდხანს იცინოდა ხოლმე სულ უბრალო ხუმრობაზე და ისეთ საოცარ გულუბრყვილობას იჩენდა, რომ ფრედერიკს ჯერ ხუმარა ეგონა, მაგრამ ბოლოს დარწმუნდა, რომ უჭკუო იყო.

ახლოს არავინ ჰყავდა. რომ გული გადაეშალა, ამიტომ მუდამ ელოდა მიწვევას დამბრეზებისაგან.

სახალწლოდ სადარბაზო ბარათები გაუგზავნა, მაგრამ მათგან არაფერი არ მიუღია.

კვლავ შეიარა „Art industriel-ში“.

მესამეჯერაც შეიარა და, ბოლოს. შეხვდა არნუსს, რომელიც რადისაზე ედავებოდა ხუთიოდე მუშტარს. და ძლივს უპასუხა მისალმებაზე. ფრედერიკს ეს ეწყინა. მაგრამ მაინც შეეცადა როგორმე შეხვედროდა ქ-ნ არნუსს.

თავდაპირველად ფიქრობდა ხშირად ევლო იქ და სურათებს შევაჭრებოდა. შემდეგ გადაწყვიტა ჟურხალისთვის გაეგზავნა რამდენიმე „მეტად ძლიერი“ წერილი, რაც ურთიერთობას დაამყარებდა. იქნებ აჯობებდა პირდაპირ წასულიყო მიზნისაკენ. გაემხილა თავისი სიყვარული? ადგა და დაწერა თორმეტგვერდიანი წერილი, აღსავსე აღფრთოვანებული ლირიზმით და რიტორიკული მიმართვით. მაგრამ დახია და არაფერი უცდია. რაკი გაჩანაგებული იყო წარუმატებლობის შიშით.

არნუსს სავაჭროს ზემოთ, პირველ სართულზე, სამი ფანჯარა საღამოობით ყოველთვის განათებული იყო. იქ მოძრაობდნენ ლანდები. განსაკუთრებით ერთი; ეს იყო იმის ლანდი; და თავს იწუხებდა შორი გზის გავლით, ოღონდ დაენახა ეს ფანჯრები და დამტკბარიყო იმ ლანდით.

ერთხელ ტიფილის ბაღში შეხვდა ზანგ ქალს, რომელსაც ზელჩაკიდებული პატარა გოგონა მოჰყავდა. მან მოაგონა ქ-ნ არნუსს ზანგი ქალი. ისიც ალბათ სხვებივით უნდა დადიოდეს აქ; და ყოველთვის, როცა ამ ბაღში გაივლიდა ხოლმე, გული იმედით აუცახცახდებოდა, იქნებ დავინახო. მზიან ამინდში ელისეს მინდვრებამდე გაისეირნებდა ხოლმე.

აი მის ახლოს განუწყვეტილვ ნაკადად მიდიან ეტლები, სადაც

უღარდელად გადაწოლილან ქალები, ოდნავ რომ ირხევიან და ქარიც პირბადეს უფრიალებთ; ცხენები ფეხშეწყობით მიაბიჯებენ, ჭრაჭუნებენ გალაქული ტყავის საჯდომები. ეტლების რიცხვი სულ უფრო მრავლდება; რონდ-პუნენტიდან შეანელეს სვლა და მთელი გზა გაიჭედა; ფაფარი ფაფარს, ფარანი ფარანს ეხება; ფოლადის უზანგები, ვერცხლის აბზინდები, სპილენძის ბალთები ხან აქ მოჩანან ბრწყინვალე წერტილებად და ხან იქ, რეიტუზებს, თეთრ ხელთათმანებსა და ბეწვეულს შორის, ეტლების ლერბით მორთულ კარებს რომ გადმოფენია. ფრედერიკს ეგონა, სადღაც შორეულ ქვეყანაში მოვხვდიო. გაცეცებული ადევნებდა თვალს ქალთა სახეებს და ოდნავი მსგავსება ქ-ნ არნუს მოაგონებდა. წარმოიდგენდა, რომ ამ აუარებელ ქალთა შორის იგიც ზის სადმე პატარა ეტლში, ქ-ნ დამბრუნის ეტლს რომ ჰგავს. მაგრამ მზე გადაიხრებოდა და ცივი ქარი მტკრის განუჭვრეტელ კორიანტელს ააყენებდა. მეეტლეები ნიკაპს საყელოში ჩამალავდნენ, თვალეები ტრიალს აუჩქარებდნენ, მაკადამის ქვაფენილი აჭრაჭუნდებოდა; და ეკიპაჟები დაფქანბოდნენ გრძელ ხეივანში, ერთმანეთს გაჰკრავდნენ, გაუსწრებდნენ, მერმე განშორდებოდნენ და თანხმობის მოედანს რომ მიაღწევდნენ, სხვადასხვა მხრივ გაიფანტებოდნენ. ტიუილორს იქითა ცა გამუქდებოდა. ბალის ხეებზე ორ უზარმაზარ მასივად გადაიქცეოდა, მწვერვალები რომ გალუჩვდებოდა. აინთებოდა გაზის ფარნები და მთელ დინებაზე გამწვანებული სენა ხიდების ბურჯებზე ვერცხლისფერ შხეფებად დაიმსხვრეოდა.

ფრედერიკი ლაგარპის ქუჩის ერთ-ერთ რესტორანში სადილობდა ხოლმე ორმოცდასამ სულ.

იგი ზიზლით უცქეროდა ურთხელის ძველ დახლს, ჭუჭყიან ხელსახოცებს, ვერცხლის ბინძურ ჭურჭელს და ქუდებს, კედელზე რომ ეკიდა. გარშემო მყოფნი მასავით სტუდენტები იყვნენ. ლაპარაკობდნენ თავიანთ პროფესორებზე, თავიანთ საყვარლებზე. მას კი პროფესორებისა რა ედარდებოდა! ანდა განა საყვარელი ჰყავდა! და მათი სიხარული რომ არ გაეზიარებია, რაც შეიძლებოდა უფრო გვიან მიდიოდა ხოლმე. ყველა სუფრაზე ისევ ისევ ეყარა ნამუსრევი. ორივე დაღლილი ლაქია კუთხეში თვლემდა, ხოლო სამზარეულოს, ლამპებისა და თამბაქოს სუნით სავსე იყო ცარიელი დარბაზი.

შემდეგ ნელა გაჰყვებოდა ქუჩებს. ფარნები ირხეოდნენ და

გუბებში გრძელ მოყვითალო ანარეკლებს აჩენდნენ. ქოლგიანი ლანდები ტროტუარების გასწვრივ მიცოცავდნენ. ქვაფენილი ტალახიანი იყო, დაეშვებოდა წყვილიადა და ფრედერიკი ფიქრობდა, ეს ნოტიო სიბნელე. გარს რომ მახვევია, განუწყვეტილად გულშიც მიძვრებაო.

სინდისმა ქენჯნა დაუწყო. ლექციებს დაუბრუნდა. მაგრამ, რაკი განვლილისა არაფერი არ იცოდა, სულ უბრალო რამეებიც კი უძნელდებოდა.

დაიწყო რომანის წერა, რომლის სათაური იყო: „სილვიო, მე-თვეზის შვილი“. მოქმედება ვენეციაში წარმოებდა. რომანის გმირი თვითონ იყო, გმირი ქალი კი ქ-ნი არნუ. ქალს ანტონია ერქვა; და, მის დასაუფლებლად, დახოცა მრავალი აზნაური, გადაწვა ქალაქის ერთი ნაწილი და იმღერა მისი აიენის ქვეშ, სადაც ქარი აფრიალებდა მონმარტრის ბულვარის წითელი ქსოვილების ფარდებს. სინამდვილესთან მეტად ბევრმა დამთხვევამ, როცა ეს შეიშნა, გული ვაუტუნა; წერა აღარ განუგრძია და უსაქმურობა გაუორკეცდა.

მაშინ ხვეწნა დაუწყო დელორიეს, მოდი და ჩემთან დასახლდით. მოვეწყობით და მოვახერხებთ იმ ორი ათასი ფრანკით ვიცხნოვროთ, რასაც თვეში ვიღებო, ყველაფერი აჯობებს ამ აუტანელ ყოფასო, დელორიეს ჯერ კიდევ არ შეეძლო ტრუას მიტოვება.

ურჩევდა, გაერთე და სენეკალთან იარე ხოლმეო

სენეკალი მათემატიკის რეპეტიტორი იყო, დიდი ჭკუისა და რესპუბლიკური რწმენის კაცი, იგი, კლერკის სიტყვით, მომავალი სენ-ჟიუსტი იქნებოდა. ფრედერიკი სამჯერ ავიდა მასთან მეხუთე სართულზე, მაგრამ სენეკალს, სამაგიეროდ, ერთხელაც არ უნახავს იგი. ფრედერიკი მასთან აღარ მისულა.

გართობა უნდოდა. საოპერო მეჯლისებზე დაიწყო სიარული. ეს ახმაურებული მხიარულება შესვლისთანავე უგრძობდებოდა გულს. თანაც აკავებდა დიდი ხარჯის გაწევის შიში, რადგან ეგონა, ნიღაბიან ქალთან ვახშობა დიდძალ ფულს მოითხოვს, დიდი ავანტიურა იქნებოდა.

მას კი ეგონა, უნდა ვუყვარდეთო. ზოგჯერ ისე გაეღვიძებოდა, რომ გული იმედით ჰქონდა აღსავსე, გულმოდგინედ ჩაიცვამდა, თითქოს პაემანზე წასასვლელად ემზადებოდა, და დაუსრულებლად სეირნობდა პარიზში. ყოველთვის, როცა მის წინ მიმავალ ან მომა-

ვალ ქალს დაინახავდა, გულში იტყოდა: „აი ესაა!“, მაგრამ მუდამ ახალი იმედისგაცრუება ელოდა. ქ-ნ არნუზე ფიქრი ნდომას უორკეცებდა. არა, ალბათ როდისმე შევხვდები ცხოვრების გზაზე; მასთან დაახლოებაზე რომ ოცნებობდა, ათასგვარ შემთხვევათა გართულებას, არაჩვეულებრივ საფრთხეს წარმოიდგენდა, რომელთაგან მხოლოდ ის დაიხსნიდა.

ასე გადიოდა დრო მოსაწყენ ერთფეროვნებასა და ჩვეულ გარემოებაში. ოდენის თაღებში ფურცლავდა და ათვლიერებდა ბროშურებს, დადიოდა კაფეში, რომ წაეკითხა „რევით დე დე მონდი“, ერთი საათით შევიდოდა „კოლეჟ დე ფრანსის“ რომელიმე აუდიტორიაში, რათა მოესმინა ლექცია ჩინურ ენაზე თუ პოლიტიკურ ეკონომიაში. ყოველ კვირაში გრძელ წერილს უგზავნიდა დელორიეს, ზოგჯერ სადილობდა მარტინონთან ერთად, ხანდახან ნახულობდა ბ-ნ დე სიზის.

პიანინო დაიჭირავა და გერმანულ ვალსებს თხზავდა.

ერთ საღამოს პალე-რუაიალის თეატრში დაინახა არნუ, რომელიც ერთ ქალთან იჯდა ლიტერის ლოჟაში. ქ-ნი არნუ იყო თუ არა? ლოჟის მწვანე ფაფტის რიდე სახეს უმაღლავდა ქალს. ბოლოს ფარდა აიხადა: რიდეც გადასწიეს. ეს იყო ერთი მაღალი ვინმე, ოცდაათიოდე წლისა, უკვე გახუნებული, რომლის სქელი ტუჩები, როცა გაიცინებდა, მშვენიერ კბილებს აჩენდა. იგი უკრძალავად ელაპარაკებოდა არნუს და მარაოს უცაცუნებდა თითებზე. შემდეგ ერთი ქერა ახალგაზრდა ქალი, რომელსაც თვალები ისე ჰქონდა დაწითლებული, თითქოს ესაა უტირიაო, მათს შორის ჩაჯდა. მაშინ არნუ მის მზარზე დაიხარა და რაღაცას ეჩურჩულებოდა. ქალი უსმენდა და არ უპასუხებდა. ფრედერიკი ცდილობდა მიმხვდარიყო, ვინ იყვნენ ის ქალები, საყულოგადმოფენილი სადა შავი კაბები რომ ეცვათ.

სპექტაკლი რომ გათავდა, ფრედერიკი ხალხით გაჭედულ ტალანში გაეშურა. მის წინ არნუს მკლავები გაეყარა ორივე ქალისათვის და ნელა ჩადიოდა კიბეზე.

უეცრად გაზის სანათურმა გააშუქა არნუ: ქუდზე კრები ჰქონდა. ქ-ნი არნუ ხომ არ მომკვდარა? ამ ფიქრმა ისე შეაწუხა ფრედერიკი, რომ მეორე დღეს „art industriel“-ში გაიქცა, საჩქაროდ აირჩია ვიტრინაში გამოფენილი ერთ-ერთი გრავიურა და ფასის გადახდისას ნოქარს ჰკითხა, ბ-ნი არნუ როგორ არისო.

ნოქარმა უპასუხა:

— ძალიან კარგად.

ფრედერიკი გაფითრდა და დასძინა:

— ქალბატონი?

— ქალბატონი არნუც!

ფრედერიკს გრავიურის წაღება დაავიწყდა.

ზამთარი გავიდა. ვაზაფხულზე ნაკლებ მოწყენილი იყო, გაპოცდებისათვის ემზადებოდა და, საშუალოდ რომ ჩააბარა, მაშინვე ოოჟანს წავიდა.

ტრუას არ წასულა თავისი მეგობრის სანახავად, დედის შენიშვნები რომ არ გამოეწვია. პარიზს დაბრუნებისას ბინა გამოიცვალა და ნაპოლეონის სანაპიროზე ორი ოთახი იქირავა, რომლებიც ავითონ მოაწყო. დამბრუნებისაგან მიპატიჟების იმედი გაუცრუვდა; დიდი გრძნობა ქ-ნ არნუსადმი უნელღებოდა.

IV

დეკემბრის ერთ დილას, სამართალწარმოების ლექციაზე რომ მიდიოდა, მოეჩვენა, რომ სენ-ჟაკის ქუჩაზე მეტი გამოცოცხლებაა, ვიდრე ჩვეულებრივ იყო ხოლმე. სტუდენტები სწრაფად გამოდიოდნენ კაფედან და თავიანთ ბინების ღია ფანჯრებიდან გასძახოდნენ ერთმანეთს; ვაჭრები ტროტუარზე გამოსულიყვნენ და შეშფოთებულნი იცქირებოდნენ; დარაბები იხურებოდა; და როცა სუფლოს ქუჩაზე გავიდა, დაინახა, რომ პანთეონს უზარმაზარი ბრბო შემოხვეოდა.

ახალგაზრდები ჯგუფებად, ხუთიდან თორმეტ კაცამდე. ხელი-ხელჩაკიდებულნი დასეირნობდნენ და აქა-იქ მდგომ უფრო მრავალრიცხოვან ჯგუფებს უერთდებოდნენ; მოედნის ბოლოს, მოაჩირთან, შავბლუზიანები კამათობდნენ ცხარედ, მაშინ როცა პოლიციელებს სამკუთხა ქუდები განზე მოეგდოთ, ხელები უკან მოედოთ და კედლების ვაყოლებით დადიოდნენ და მძიმე ჩექმებს ქვის ფილებზე აბრაახუნებდნენ. ყველას უცნაური და გაკვირვებული იერი ჰქონდა; აშკარად რაღაცას ელოდნენ; კითხვა ყველას ენის წვერზე ეკიდა.

ფრედერიკი იდგა ერთი სახიერი ქერა კაცის ახლოს, რომელსაც ისეთი წვერ-ულვაში ჰქონდა, როგორსაც ლუი XIII დროს კოპ-

წიები ატარებდნენ. ფრედერიკმა მას ჰკითხა არეულობის მიზეზი.

— არაფერი არ ვიცი, — უთხრა მან, — თვითონაც არაფერი იციან! ახლა ასე სჩვევიათ! რა კარგი სეირია!

და უეცრად ახარხარდა.

პეტიციები რეფორმისათვის, რასაც ეროვნულ გვარდიამ ავრცელებდნენ ხელმოსაწერად და რაც დაკავშირებულია ჰიუმანის ოლწერასთან, აგრეთვე სხვა ამბები, აგერ ექვსი თვეა, პარიზში იწვევდნენ ხალხის გაუგებარ თავყრილობას. და ეს ისე ხშირად ხდებოდა, რომ გაზეთები აღარც კი სწერდნენ მათზე.

— აზრის მკაფიობა და სინათლე აკლიათ, — განაგრძო ფრედერიკის მეზობელმა. — მე მგონია, ჩემო ბატონო, რომ გადავგვარდით! ლუი მეთერთმეტის სანეტარო დროს და ბენჟამენ კონსტანის დროსაც მოსწავლეთა შორის მეტი ურჩობა იყო. მე მგონია. ახლა ისინი თვინიერი არიან, როგორც კრავნი, უტვინო, როგორც ბატნი, და მხოლოდ მეწვერილმანედ გამოდგებიან, ღმერთო ნუ მიწყენ! და აი ამას ეძახიან მოსწავლე ახალგაზრდობას!

და ხელები ფართოდ გაშალა, როგორც ფრედერიკ ლემეტრმა რობერ მაკერის როლში:

— მოსწავლე ახალგაზრდობავ, დამილოცინხარ!

შემდეგ მეძველეს მიმართა, ღვინის ღუქანთან რომ ხამანწყის ნიჟარებში იქექებოდა:

— შენც მოსწავლე ახალგაზრდობას ეკუთვნი?

მოხუცმა ასწია მახინჯი სახე, რომელიც დაფარული ჰქონდა ჭაღარა ჯაგრით და შიგ მოუჩანდა წითელი ცხვირი და გამობეცებული მთვრალი თვალები.

— არა, მე მგონია, შენ უფრო ერთი იმათგანი ხარ, ვისაც სახარხოზელა არ ასცდება, ვინც სხვადასხვა ჯგუფში დაძვრება და მუჭობით აფრქვევს ოქროს... ოჰ! აფრქვიე, ჩემო პატრიარქო, აფრქვიე! მომისყიდე ალბიონის საგანძურით! Are you English? მე არ უარეყოფ ატაქსერქსის ძღვენს! გარნა, მოდი ვიმსჯელოთ საბაჟოთა კავშირზე.

ფრედერიკმა იგრძნო, რომ ვილაცამ მხარზე ხელი შეახო. მობრუნდა: მარტინონი იყო, მთლად გაფითრებული.

— ჰოდა, — თქვა და ღრმად ამოიოხრა, — აი კვლავ არეულობა!

ეშინოდა, არაფერი დამწამონო, და საშინლად წუხდა. განსა-

კუთრებით აშფოთებდნენ შავბლუზიანები, რომლებიც თითქოს საიდუმლო საზოგადოებას ეკუთვნოდნენ.

— განა არსებობენ საიდუმლო საზოგადოებანი? — იკითხა ერთმა უღვაშა ახალგაზრდამ, — ეს ძველი არაკებია, რითაც მთავრობა ბურჟუებს აფრთხობს.

მარტინონმა სთხოვა, წყნარად ილაპარაკეო, რადგან პოლიციისა ემინოდა.

— ნუთუ კიდევ გჯერათ პოლიციისა? კაცმა რომ თქვას, ვინ იცის, ბატონო ჩემო, იქნებ თვით მეც ჯაშუში ვიყო?

და მარტინონს ისე გადაჰხედა, რომ მან თავდაპირველად ხუმრობა ვერ გაუგო. ბრბო მოაწვათ და სამივე იძულებული გახდა დერეფნის კიბეზე დამდგარიყო. იქით კი ახალი აუდიტორია იყო.

მალე ბრბო თავისთავად დადნა; ბევრმა ქუდი მოიხადა; ისინი მიესალმნენ განთქმულ პროფესორს სამუელ რონდელოს, რომელსაც განიერი სერთუკი ეცვა, ვერცხლის სათვალე შუბლზე აეწია, ქოშინი აწუხებდა და ამიტომ ნელა მიდიოდა ლექციის წასაკითხავად. ეს კაცი იყო XIX საუკუნის სიამაყე სამართლის დარგში, ზაქარიებისა და რუჰდორფების მეტოქე. საფრანგეთის პერის ახლადმიღებულ წოდებას სრულიადაც არ შეუცვლია მისი ჩვევანი. იცოდნენ, რომ ღარიბი იყო და მეტი პატივისცემით ეპყრობოდნენ.

— ძირს გაზო!

— ძირს პრიტჩარდი!

— ძირს გამცემნი!

— ძირს ლუი-ფილიპე!

ბრბო დაიძრა და ეზოს დახურულ ჭიშკართან შეჯგუფდა, რითაც გზა დაუხშო პროფესორს. იგი ჭიშკართან გაჩერდა. მალე მესამე, ზედა საფეხურზე გამოჩნდა. ლაპარაკი დაიწყო; ბრბო აგუგუნდა და მისი ხმა ჩაახშო. წელან ყველას უყვარდა, ახლა კი ყველას შესძულდა, რადგან ხელისუფლებას წარმოადგენდა. როგორც კი დააპირებდა ლაპარაკს, ყვირილი კვლავ ატყდებოდა. ბოლოს ხელი ააქნია და სტუდენტებს ანიშნა, გამომყევითო. საერთო ღრილით უპასუხეს. მან ზიზლით აიჩეჩა მხრები და დერეფანში შევიდა. მარტინონმა მის ადგილზე გადაინაცვლა და უკან გაჰყვა.

— რა მხდალია! — თქვა ფრედერიკმა.

— კეთილგონიერია! — მიუგო ვილაცამ.

ბრბომ ტაში დაუკრა. ეს უკანდახევა მისი გამარჯვება იყო. ცნობისმოყვარულნი ფანჯრებიდან იცქირებოდნენ. ზოგმა „მარსელიეზი“ წამოიწყო; ზოგიც იძახდა, ბერანჟესთან წავიდეთო.

— ლაფიტთან!

— შატობრიანთან!

— ვოლტერთან! — დაიდრიალა ერთმა ქერა ულვაშა ახალგაზრდამ.

პოლიციელები ცდილობდნენ გზა გაეკაფათ და რაც შეიძლებოდა ტკბილად ამბობდნენ:

— წადით, ბატონებო, წადით, დაიშალენით!

ვილაცამ დაიყვირა:

— ძირს მკვლელები!

სექტემბრის მღელვარების შემდეგ ეს იყო ჩვეულებრივი გინება. ყველამ გაიმეორა იგი. უყვიროდნენ, უსტვენდნენ საზოგადოებრივი წესრიგის დამცველთ; ისინი ფითრდებოდნენ; ერთმა მათგანმა ველარ მოითმინა და ერთ ახალგაზრდას, რომელიც მივიდა და პირში დასცინოდა. ისე ძლიერ ჰკრა ხელი, რომ ხუთ ნაბიჯზე გადატრიალდა და გულაღმა დაეცა ღვინის ვაჭრის დუქანთან. ყველამ უკან დაიხია; მაგრამ იმწამსვე პოლიციელიც გაგორდა, იგი წააქცია ვილაც გოლიათმა, მუშამბის ქუდქვეშ თმა რომ ნაძენძივით გამოუჩნდა.

ეს კაცი უკვე რამდენიმე წუთის განმავლობაში იდგა სენ-ჟაკის ქუჩის კუთხეში; უცბად მიაგდო მუყაოს დიდი კოლოფი, ხელში რომ ეჭირა, და დაეძვრა პოლიციელს. მალე ქვეშ ამოიღო და რაც ძალა ჰქონდა, სახეში დაუშინა მუშტები. სხვა პოლიციელები მისცივდნენ. მაგრამ ეს საშინელი ბიჭი ისეთი ღონიერი იყო, რომ ოთხმა კაცმა ძლივს დააოკა. ორს საყელოში ჩაეკიდებია ხელი, ორი ხელებით მიათრევდა. ერთი პანდურს სცემდა, ყველანი კი აგინებდნენ: აი, შე ყაჩაღო, მკვლელო, მეამბოხეო. ხოლო იგი; მკერდლია ტანსაცმელშემოგლეჯილი, პროტესტს აცხადებდა: უბრალო ვარ, გულგრილად ველარ ვუტყირე, ბავშვს რომ უსკვამდნენო.

— მე დიუსარდიე მქვია. ძმებ ვალენსარებთან ვმსახურობ მაქმანისა და მოდის მაღაზიაში, კლერის ქუჩაზე. ჩემი კოლოფი სად არის? ჩემი კოლოფი მინდა!

განუწყვეტილ იმეორებდა:

— დიუსარდიე!.. კლერის ქუჩა. ჩემი კოლოფი!

გარნა დაოკდა, მოთმინება იხმარა და პოლიციელებს წაჰყვა ნაწილში დეკარტის ქუჩაზე. ხალხი თან გაჰყვა. ფრედერიკი და ულვაშა ჭაბუკი კვალდაკვალ მისდევდნენ, ალტაცებული იყვნენ მისი გმირობით და აღშფოთებულნი ხელისუფლების ძალადობით.

მაგრამ რაც უფრო უახლოვდებოდნენ ნაწილს, ბრბო სულ უფრო თხელდებოდა.

პოლიციელები, დროდადრო, უკან იხედვებოდნენ, განრისხებულნი; რაკი შფოთისთავებს აღარა ჰქონდათ რა საკეთებელი, ცუდმაველებს კი დასანაზავი, ყველანი ნელ-ნელა წავიდ-წამოვიდნენ. შემხედურნი დიუსარდიეს აკვირდებოდნენ და ხმამალა ამბობდნენ შეურაცხყოფელ შენიშვნებს. ერთმა დედაბერმა თავისი სახლის ზღურბლიდან გამოსახა: მაგან პური მოიპარაო; ამ უსამართლობამ უფრო გააბრაზა ორივე მეგობარი. ბოლოს მივიდნენ პოლიციის ნაწილში. რალაც ოციოდე კაციღა რჩებოდა, მაგრამ, დაინახეს თუ არა ჯარისკაცები, ისინიც გაქრნენ.

ფრედერიკმა და მისმა ამხანაგმა გაბედულად მოითხოვეს დაპატიმრებულის განთავისუფლება. პოლიციელი დაემუქრათ: თუ არ დაგიშლიათ, თქვენც იქ ჩაგაბრძანებთო. მათ მოითხოვეს ნაწილის უფროსი, დაასახელეს თავიანთი გვარები და განაცხადეს: იურისტი სტუდენტები ვართ, დაპატიმრებული კი ჩვენი თანაკურსელიაო.

ისინი შეიყვანეს სრულიად ცარიელ ოთახში, რომლის შეუღესავი კედლები მთლად გამურული იყო, მათს გაყოლებით კი ოთახი სკამლოგინი იდგა. უკანა კედელში სარკმელი გაიღო და გამოჩნდა დიუსარდიეს ჯმუხი სახე, აბურძგნული თმა, წვრილი, მიმნდობი თვალები, ჩაჭყლუტილი ცხვირი: მთელი მისი იერი უნებლიეთ მოგაგონებდათ თვინიერი ხაგაზის დრუნჩს.

— ჩვენ ვერ გვცნობთ? — ჰკითხა ჰიუსონემ.

ამ გვარისა იყო ის ულვაშიანი ჭაბუკი.

— მაგრამ... — წაიბუტბუტა დიუსარდიემ.

—ნუ სულელობ! — განაგრძო მან. — ყველამ იცის, რომ იურისტი სტუდენტი ხარ, ისე როგორც ჩვენ.

მიუხედავად მათი თვალის ჩაკვრისა, დიუსარდიე ვერაფერს მიმხვდარაიყო. მერმე, თითქოს გონს მოვიდაო, უეცრად წამოიძახა:

— ჩემი კოლოფი თუ იპოვნეს?

იმედდაკარგულმა ფრედერიკმა თვალი გაუსწორა. ჰიუსონემ კი ჰკითხა:

— აჰ! შენი კოლოფი, სადაც ლექციების ჩანაწერებს ინახავ ხოლმე? დიახ, დიახ! დამშვიდდი!

მათ გაუხშირეს თვალის ჩაკვრა. ბოლოს დიუსარდიე მიხვდა, ჩემს საშველად მოსულანო, და გაჩუმდა, რაკი ეშინოდა, უხერხულ მდგომარეობაში არ ჩავაყენოო. თანაც რცხვენოდა, სტუდენტის წოდებამდე ამამალღეს და ამ ახალგაზრდებს გამითანაბრეს, რომელთაც ესოდენ თეთრი ხელები აქვთო.

— ხომ არ დაგვაბარებ ვინმესთან რამეს? — ჰკითხა ფრედერიკმა.

— არა, გმადლობთ!

— არც ოჯახთან?

თავი ჩალუნა და არაფერი არ უპასუხა: საბრალო ბუში იყო მგებობრებს გაუკვირდათ მისი დუმილი.

— თამბაქო თუ გაქვს? — კვლავ ჰკითხა ფრედერიკმა.

მან ჯიბეში მოისინჯა და ამოიღო ჩიბუხის ნამსხვრევეები, მშვენიერი ხვირთქლის ჩიბუხისა, რომელსაც ტარი აბანოზისა ჰქონდა, სახურავი ვერცხლის, ხოლო მუნდშტუკი ქარვისა.

სამ წელიწადს იშრომა, რომ ჩინებული რამ ჩიბუხი გამოეყვანა. მუდამ ნატის ბუდეში ედო, რაც შეიძლებოდა ნელა ეწეოდა, არასოდეს მარმარილოზე არ დაუდევს და ყოველ სადამოს სასთუმალთან კედელზე ეკიდა. ახლა ნამსხვრევეებს ხელში ათამამებდა, ფრჩხილებში სისხლი სდიოდა; თავჩალუნული, პირდაღებული, დიდი მწუხარებით თვალგაშტერებული დასცქეროდა თავისი სისარულის ნაშთებს.

— სიგარები ხომ არ მივცეთ, ა? — ჩუმად ჰკითხა ფრედერიკს ჰიუსონემ და ხელი ჯიბისკენ წაიღო.

ფრედერიკმა კი უკვე ფანჯარაზე დაუდო სავსე საპაპიროსე.

— აიღე რალა! მშვიდობით, ყოჩაღად იყავ!

დიუსარდიე ეცა მისკენ გაწვდილ ორ ხელს. თავდავიწყებული სრესდა მათ, ტირილით ხმა უწყდებოდა.

— როგორ? მე!.. მე მაძლევთ!..

ორი მგებობარი მოერიდა მის მადლობას. განშორდნენ და სასაუზმოდ შევიდნენ ტაბურეს კაფეში, ლუქსემბურგის ბაღის პირდაპირ.

საუზმის დროს ჰიუსონემ ამხანაგს უამბო: მოდების ყურნა..

ლებში ვთანამშრომლობ და „Art industrial-ისათვის“ რეკლამებს ვაკეთებო.

— უკ არნუსთან? — ჰკითხა ფრედერიკმა.

— განა იცნობთ?

— ჰო, არა! ესე იგი მინახავს, შევხვედრივარ.

მერმე ვითომ გულგრილად ჰკითხა ჰიუსონეს, მის ცოლს თუ ხედავო.

— ხანდახან, — მიუგო მენახემ.

ფრედერიკმა ვერ ვაბედა, კვლავ ეკითხა რამე; ამ კაცმა ახლა უზარმაზარი ადგილი დაიკავა მის ცხოვრებაში; საუზმის ხარჯი ფრედერიკმა გადაიხადა, რაზედაც ჰიუსონეს არაფერი არ უთქვამს.

სიმპათია თანაზიარი იყო; ერთმანეთს თავიანთი მისამართები მისცეს, და ჰიუსონემ გულითადად სთხოვა, ფლერიუსის ქუჩამდე მიმაცილეო.

შუაგულ ბაღში იყვნენ, როცა არნუს თანამშრომელმა სული მოითქვა, საშინლად დაიჯღანა და მამალივით იყივლა. მყის იმ არე-ჰარის ყველა მამალმა გაბმულად უპასუხა: ყიყლიყო!

— ეს ნიშანია, — უთხრა ჰიუსონემ.

ბობინოს თეატრთან გაჩერდნენ, იმ სახლის წინ, რომლისკენაც ვიწრო გასასვლელი მიდიოდა. სხვენის ფანჯარაში, დედოფლის ყვავილსა და ბაღის არჯაკელს შუა, გამოჩნდა, ახალგაზრდა, თავ-შიშველი და კორსეტიანი ქალი, ორივე ხელით რომ წვიმის წყალსადინარს ეყრდნობოდა.

— დილა მშვიდობისა, ჩემო ანგელოზო, დილა მშვიდობისა, გოგონა! — დაუძახა ჰიუსონემ და ჰაეროვანი კოცნა გაუგზავნა.

მერმე ჰიშკარი ფეხისკვრით გააღო და შევიდა.

ფრედერიკი მას შემდეგ ერთ კვირას ელოდებოდა. თვით მისვლას მოერიდა, რომ ჰიუსონეს არ ეფიქრა, სამაგიერო საუზმეზე მიწვევა ეჩქარებაო; ისე კი მთელი ლათინთა უბანი შემოიარა, იქნებ სადმე შევხვდეო. ერთ საღამოს როგორღაც შეეხეჩა ჰიუსონეს და თავის ოთახში წაიყვანა ნაპოლეონის სანაპიროზე.

გრძელი საუბარი ჰქონდათ; ერთმანეთს გული გადაუშალეს. ჰიუსონე ოცნებობდა თეატრში მოპოვებულ სახელსა და შემოსავალზე. თანამშრომლობდა ვოდვეილების თხზვაში, რომლებიც არ იდგმებოდა, ჰქონდა აუარებელი გეგმა, ადგენდა კუპლეტებს, რომელ-

თავან რამდენიმე თვითონ იმღერა. შემდეგ თაროზე ჰიუგოს და ლამარტინის ტომები დაინახა და სარკაზმით დაიწყო ლაპარაკი რომანტიკულ სკოლაზე. ამ პოეტებს არ გააჩნიათ არც სალი აზრი და არც კარგი ენა, და, რაც მთავარია, ფრანგები არ არიან! ენის ცოდნით თავს იქებდა და ყველაზე გამართულ ფრაზებს აძაგებდა ისეთი მობუზღუნე სიმკაცრით, იმ აკადემიური გემოვნებით, რომლითაც განირჩევიან ფუქსავატი ადამიანები, როცა სერიოზულ ხელოვნებაზე მსჯელობენ.

ფრედერიკს ეწყინა, რომ აუგად მოიხსენიეს ის, რაც განსაკუთრებით უყვარდა; უნდოდა იქვე შეეწყვიტა ნაცნობობა. რატომ არ შეიძლებოდა მაშინვე დაეწყო იმაზე ლაპარაკი, რაზედაც დამოკიდებულია მისი ბედნიერება? მან ლიტერატურის ახალბედას ჰკითხა: არ შეგიძლია არნუების ოჯახი გამაცნო?

ეს ადვილი საქმე იყო და მეორე დღეს დათქვეს.

ჰიუსონე პაემანზე არ მოსულა; შემდეგ კიდევ სამჯერ მოატყუა. ერთ შაბათდღეს, ასე ოთხ საათზე, გამოცხადდა. მაგრამ რაკი ეტლი დაქირავებული ჰყავდა, ჯერ ფრანგულ თეატრთან გაჩერდა, რომ ლოქის კუბონი მიეღო, მერმე მკერვალთან. თეთრეულის ოსტატ ქალთან შეიარა, მეკარეებთან ბარათებს წერდა. ბოლოს, როგორც იქნა, მონმარტრის ბულვარზე გავიდნენ. ფრედერიკმა მაღაზია გაიარა და კიბეზე ავიდა. არნუმ იცხო იგი, როცა დაინახა სარკეში, მისი მაგიდის პირდაპირ რომ იდგა, და ხელი ისე გაუწოდა, რომ წერა არ შეუწყვეტია.

ხუთი თუ ექვსი კაცი იდგა ვიწრო ოთახში, რომლის ერთი ფანჯარა ეზოს გადაჰყურებდა. უკანა კედლის წალოში, მიხაკისფერი შტოფის პორტიერებს შუა, იდგა ამავე ქსოვილგადაკრული დივანი. ათასგვარი ქალღლით სავსე ბუხრისთავზე იყო ბრინჯაოს ვენერა, რომელსაც აქეთ-იქით ედგა ვარდისფერსანთლებიანი შანდლები. მარჯვნივ, ყდებიან ეტაჟერთან, სავარძელში იჯდა ერთი ქუდმოუხდელი კაცი და გაზეთს კითხულობდა; კედლები დაფარული იყო თანამედროვე ოსტატების ესტამპებითა და სურათებით, ძვირფასი გრავიურებით თუ ესკიზებით, რომელთაც ჰქონდათ წარწერები, უაკ არნუსადმი უგულითადეს ურთიერთობას რომ გამოხატავდნენ.

— ხომ კარგად? — უთხრა და ფრედერიკისაკენ მიბრუნდა. სანამ იგი უპასუხებდა, ჩურჩულით ჰკითხა ჰიუსონეს:

— რა ჰქვია თქვენს მეგობარს?

შემდეგ კვლავ ხმამალა:

— ამოიღე რალა სიგარი, ეგერ არის ეტაჟერზე, კოლოფში.

„Art industriel-ი“ რომელიც პარიზის ცენტრში მდებარეობდა, იყო ერთი მოსერხებული ადგილი პაემნისათვის, ნეიტრალური ტერიტორია. სადაც მოწინააღმდეგეებს შეეძლოთ თავისუფლად შეხვედროდნენ ერთმანეთს. აქ შეიძლებოდა გენახათ მეფეთა პორტრეტისტი ანტენორ ბრევი. ჟიულ ბიურიე, რომელიც თავისი ნახატებით პოპულარიზაციას უწევდა ალჟირის ომს, კარიკატურისტი სომბაზი, მოქანდაკე ვურდა და სხვები; და არცერთი არ შეეფერებოდა სტუდენტის წარმოდგენას. მათი მანერები ჩვეულებრივი იყო, სიტყვები მოურიდებელი. მისტაკოსმა ლოვარაისმა უწმაწური ანეკდოტი თქვა. აღმოსავლური პეიზაჟის შემქმნელს, ცნობილ დიტმერს კი ნაქსოვი სათბური ეცვა ჟილეტქვეშ, შინ კი ომნიბუხით წავიდა.

ჯერ ლაპარაკი იყო ვიღაც მენატურე აპოლონიასზე, რომელიც თითქოს ბიურიეს ენახა ბულვარზე წალიკად შემბმულ ეტლში. ჰიუსონემ ეს მეტამორფოზა იმით ახსნა, რომ მთელი რიგი მისი მფარველები დაასახელა.

— ეს ბიჭი მთელ პარიზელ გოგოებს იცნობს! — თქვა არნუმ.

— თქვენს შემდეგ, თუკი ვინმე დარჩება, ჩემო ბატონო, — მიუგო ბოჰემიელმა და მხედრული სალამი მისცა იმ გრენადერის მისაბაძავად, ვინც ნაპოლეონს თავისი მათარით დააღვივინა.

შემდეგ კამათი დაიწყო რამდენიმე ტილოზე, რომელთა დასახატავად გამოყენებული იყო აპოლონიას თავი. ამასთანავე გააკრიტიკეს ის მოძმენი, რომლებიც იქ არ იყვნენ. გაკვირვებული იყვნენ მათ ნაწარმოებთა დიდი ფასით და ყველა ჩიოდა, საკმაო შემოსავალი არ გვაქვსო, რომ ამ დროს შემოვიდა ერთი შუა ტანის კაცი, რომელსაც ერთ ღილაზე შებნეული ფრაკი ეცვა, თვალები ცოცხალი ჰქონდა, იერი კი ოდნავ გიჟური.

— რა მეშხანები ხართ! — თქვა მან.— მერმე რა მოხდა, ღმერთო ჩემო! ჩვენი ძველები, შედევრები რომ შექმნეს, მილიონებისათვის როდი წუხდნენ. კორეჯო, მურილიო...

— დაუმატე პელერენი, — უთხრა სომბაზმა.

მაგრამ მას უკმეხობაზე არაფერი უპასუხნია და ისე გაცხარებული კამათობდა, რომ არნუ იძულებული იყო ორჯერ ეთქვა მისთვის:

— ჩემს მეუღლეს თქვენი ნახვა უნდა, ხუთშაბათს. არ დაგავიწყდეთ.

ამ სიტყვებმა ფრედერიკს ქ-ნი არნუ მოაგონა. ბინაში ალბათ იმ ოთახზე გავლით შედიან, დივანს იქით რომ არის? არნუმ, რომელსაც ცხვირსახოცი დასჭირდა, სწორედ იქ შეალო კარი; უკანა კარებთან ფრედერიკმა პირსაბანი შეამჩნია. მაგრამ კუთხეში, ბუხრის ახლოს რაღაც ბუზლუნი გაისმა; ეს იყო ერთი ვინმე, სავარძელში რომ იჯდა და გაზეთს კითხულობდა. იგი ტანად ხუთი ფუტი და ცხრა გოჯი იყო, თვალები მოეხუჭა, თმა ქალარა ჰქონდა, შესახედაობა დარბაისლური — სახელად კი რეჟემბარი ერქვა.

— რა ბრძანეთ, მოქალაქევ? — ჰკითხა არნუმ.

— მთავრობის კიდევ ერთი სისაძაგლე!

საქმე ეხებოდა ვიღაც მასწავლებლის დათხოვნას; პეღერენი კამათს განაგრძობდა და მიქელანჯელოს შექსპირს ადარებდა. დიტმერი წასვლას აპირებდა. არნუმ გააჩერა და ხელში ბანკის ორი ბილეთი ჩაუღო. პიუსონემ ეს მომენტი ხელსაყრელად მიიჩნია:

— ხომ არ შეგიძლიათ ავანსი მომცეთ, ძვირფასო პატრონო?

მაგრამ არნუ კვლავ დაჯდა და ლანძღვა დაუწყო ვიღაც ლურჯ-სათვლიან მოხუცს, შესახედავად რომ მეტად საძაგელი იყო.

— ოჰ, კაი ვინმე კი ბრძანდებით, ძია ისააკ! აი გაუფასურდა, დაიღუპა სამი ნაშრომი. ყველა პირში მაფურთხებს! ახლა ყველა იცნობს ამ სურათებს! აბა რა უნდა ვუყო ახლა იმათ? კალიფორნიაში ხომ ვერ გავგზავნი?.. ჯანდაბას! ა, ხმას არ იღებთ!

ამ კაცის სპეციალობა ის იყო, რომ სურათებს აწერდა ქვეშ ძველი ოსტატების სახელს. არნუმ უარი უთხრა ფულის გადახდაზე და უხეშად გაისტუმრა. შემდეგ, გუნება შეიცვალა და მიესალმა ერთ ორდენებიან, გაბლენძილ ბატონს, რომელსაც ქილვაშები და თეთრი ჰალსტუხი ჰქონდა.

ფანჯრის რაფას დაყრდნობილი, იგი დიდხანს ელაპარაკებოდა მოთაფლული ენით. ბოლოს იფეთქა:

— ეჰ, ჩემთვის ძნელი როდია შუამავლის პოვნა, ბატონო გრაფო!

აზნაური დამშვიდდა; არნუმ ოცდახუთი ლუიდორი გადასცა და, როცა იგი გავიდა:

— რა აუტანელი არიან ეს დიდი ბატონები!

— ეგენი ყველანი საძაგელი არიან! — წაიბურტყუნა რეჟემ-ბარმა.

რაც დრო გადიოდა, არნუს საქმე სულ უფრო ემატებოდა; სტატიებს აწესრიგებდა. კონვერტებს ხსნიდა, ანგარიშებს აჯამებდა; ჩაქუჩის რახუნზე მალაზიაში გადიოდა, თვალყურს ადევნებდა საქონლის შეფუთვის, მერმე დაიწყებდა მუშაობას და ფოლადის კალმის ფხაჭუნში უპასუხებდა ხუმრობაზე. იმ საღამოს თავის ადვოკატთან უნდა ესადილნა, მეორე დღეს კი ბელგიაში წასულიყო.

სხვები მიმდინარე საკითხებზე საუბრობდნენ: ქერუბინის პორტრეტზე, სამხატვრო აკადემიის ოვალურ დარბაზზე, მომავალ გამოფენაზე. პელერენი ინსტიტუტს აძაგებდა. ჭორიკანობა კამათს ეზავებოდა. ეს დაბალჭერიანი ოთახი ისე იყო ხალხით სავსე, რომ ვერ მობრუნდებოდი, ვარდისფერი სანთლების შუქი კი ისე კიაფობდა სივარის ბოლში, როგორც მზე ნისლში.

დივნის ახლო კარი გაიღო და შემოვიდა ერთი მაღალი, ხმელ-ხმელი ქალი, რომელიც ისე მკვეთრად მოძრაობდა, რომ შავი აბრეშუმის კაბაზე მისი საათის ყველა ბრელოკი წკარუნებდა.

ეს იყო ის ქალი, ვინც ფრედერიკმა შარშან ზაფხულში პალეროიალში ნახა. ზოგი მას სახელით იხსენიებდა და ხელს ართმევდა. ჰიუსონემ, როგორც იქნა, ორმოცდაათი ფრანკი დასცინცლა ირნუს; საათმა შეიღჯერ დარეკა; ყველა წავიდ-წამოვიდა.

არნუმ პელერენს უთხრა, მოიცადეო, და მ-ელ ვატნაზი კაბინეტში გაიყვანა.

ფრედერიკს მათი ლაპარაკი არ გაუგონია; ისინი ჩურჩულებდნენ. გარნა ქალმა ხმას აღუმატა:

— აგერ ექვსი თვეა, რაც საქმე გაკეთდა, მე კი სულ ვიცდი! ჩამოვარდა დიდი ხნის დუმილი, მ-ელ ვატნაზი კვლავ გამოჩნდა. არნუ კვლავ რალაცას დაჰპირდა.

— ჰო!-ჰო! ვნახოთ!

— მშვიდობით, ბედნიერო ადამიანო! — უთხრა და წავიდა.

არნუ სწრაფად გაბრუნდა, ულვაშზე საღებავი გაისვა, აჭიმი აიწია შარვლის გასასწორებლად და, ხელს რომ იბანდა, თქვა:

— კარგი იქნებოდა ორი პანო კარის თავზე, თითო ორას ორმოცდაათიანი, ბუშეს ქანრისა. შევთანხმდით?

— აგრე იყოს, — უთხრა მხატვარმა და წამოწითლდა.

— კარგი! და ჩემი ცოლი არ დაივიწყოთ!

ფრედერიკმა პელერენი პუასონიერის გარეუბნამდე მიაცილა და სთხოვა, ხანდახან გინახულებო, რისი ნებართვაც თავაზიანად მიიღო.

პელერენი კითხულობდა ესთეტიკის ყველა ნაშრომს, რათა აღმოეჩინა მშვენიერების ნამდვილი თეორია, რაკი დარწმუნებული იყო, რომ როცა აღმოაჩენდა, შედეგებს შექმნიდა. შემოიკრიბა ყოველგვარი სახელმძღვანელო, ნახატები, ნაძერწები, მოდელები, გრაფიურები და იტანჯებოდა. ეძებდა; უჩიოდა ამინდს, თავის ნერვებს, ვადიოდა ქუჩაში, ფიქრობდა იქ ეპოვნა შთავგონება, ცახცახებდა, თითქოს მართლაც ეპოვნა, შემდეგ დაწყებულ სურათს მიჰგდებდა და ფიქრობდა სხვაზე, რომელიც უფრო კარგი უნდა ყოფილიყო. ასე იტანჯებოდა სახელის წყურვილით, კამათში კარგავდა დროს, სჯეროდა ათასგვარი უაზრობა, სისტემა, კრიტიკა, ხელოვნების რაღაც წესების თუ რეფორმის საჭიროება და ორმოცდაათ წელს ისე მიაღწია, რომ მონახაზების მეტი ვერაფერი შექმნა. ურყევი სიამაყე გულის გატეხის ნებას არ აძლევდა, მაგრამ მუდამ რაღაც აღიზიანებდა და ყოველთვის ისე ხელოვნურად და ამავე დროს ნამდვილად აღგზნებული იყო, რაც მსახიობს ახასიათებს.

როცა მის ოთახში შედიოდით, შეამჩნევდით ორ დიდ სურათს, რომლებზეც აქა-იქ დასმული ტონები თეთრ ტილოზე ქმნიდნენ მიხაკისფერ, წითელ და ლურჯ ლაქებს. ყოველივე ეს დაფარული იყო ერთმანეთში უთავბოლოდ გადახლართული აუარებელი ცარცის ხაზით; ასე რომ, შეუძლებელი იყო რაიმეს გაგება. პელერენმა განმარტა ამ ორი კომპოზიციის შინაარსი და ცერით აღნიშნა ის ნაწილები, რომლებიც ჯერ კიდევ აკლდა. ერთ-ერთ სურათს უნდა გამოეხატა „ნაბუქოდონოსორის სიგიჟე“, მეორეს კი — „ნერონის მიერ რომის გადაწვა“. ფრედერიკი აღტაცებული იყო.

იგი აღტაცებული იყო აგრეთვე თმაგაშლილი ქალების ეტიუდებით და პეიზაჟებით, რომლებზედაც მრავლად იყო ქარიშხლით დაღუნული ხეები, განსაკუთრებით იყო მოხიბლული ყალმის ჭირვეულობით კალოს, რემბრანდტისა და გოიას მოტივებზე, რომელთა დედნები ფრედერიკს არ ენახა. პელერენი გულგრილად ეპყრობოდა თავისი ახალგაზრდობის ამ ნამუშევრებს; ახლა იგი მაღალი სტილის მომხრე იყო; მჭევრმეტყველურად დაიწყო მსჯელობა ფილიასსა და ვინკელმანზე. გარშემო მყოფი საგნები აძლიერებდნენ

მისი სიტყვებით მოხდენილ შთაბეჭდილებას: საწიგნეზე იღო თავის ქალა, კედელზე ეკიდა რამდენიმე იატაგანი, ანაფორა; ფრედერიკმა ერთხელ კიდევაც ჩაიცვა იგი.

როცა ადრე მივიდოდა, პელერენს ლოგინში მიუსწრებდა ხოლმე; საწოლი უხერხული იყო, ზედ გაცვეთილი ხალიჩა ეფინა, პელერენი გვიან წვებოდა, რადგან ბეჯითად დადიოდა თეატრებში. ემსახურებოდა ერთი ჩამოფლეთილი დედაბერი, სადილობდა სამი-კიტნოში და ცხოვრობდა უსაყვარლოდ. ალაბალა შეძენილი ცოდნის გამო, მისი პარადოქსები სასაცილო იყო ხოლმე. სიძულვილი ყოველგვარი უფერულობისა და მეშხანობისადმი გადმოინთხეოდა სარკაზმად, დიდებული ღირიზმით რომ იყო აღსავსე. ხოლო ოსტატებისადმი ისეთ მოწიწებას გრძნობდა, რაც კინალამ უთანაბრებდა ჰათ.

მაგრამ რატომ არასოდეს არ ახსენებდა ქ-ნ არნუს? რაც შეეხება მის ქმარს, ზოგჯერ კაი ბიჭს ეძახდა, ზოგჯერ კი შარლატანს. ფრედერიკი ელოდებოდა მის გულახდილობას.

ერთხელ ფრედერიკი მისი ნახატების ყდას ფურცლავდა და დაინახა, რომ ერთი პორტრეტი თითქოს მ-ელ ვატნაზს ჩამოჰგავდა, ხოლო რადგან ეს ქალი აინტერესებდა, სურდა გაეგო მისი ვინაობა.

წინათ იგი, პელერენის აზრით, მასწავლებელი იყო პროვინციაში, ახლა კი ვაკვეთილებს იძლეოდა და ცდილობდა ეწერა პატარა გაზეთებში.

იმისდა მიხედვით, თუ როგორ ეპყრობოდა არნუს, შეიძლება, ფრედერიკის აზრით, მის საყვარლად მიგეჩნია.

— ოჰ, არა! მას სხვაც ბევრი ჰყავს!

მაშინ ახალგაზრდამ პირი იბრუნა, სირცხვილით წამოწითლდა უწმაწური ფიქრის გამო, და თამამად ჰკითხა:

— ცოლი ალბათ სამაგიეროს უხდის?

— სრულიადაც არა! ის პათიოსანი ქალია!

ფრედერიკმა სინდისის ქენჯნა იგრძნო და უფრო ბეჯითად იწყო სიარული რედაქციაში.

დიდრონი ასოები, რომლებითაც არნუს სახელი იყო დაწერილი მაღაზიის მარმარილოს აბრაზე, მას რაღაც სრულიად განსაკუთრებული და მნიშვნელობით აღსავსე ეჩვენებოდა, როგორც საღვთო წერილი. ადვილი იყო სიარული ფართო, დაქანებულ ტრო-

ტუარზე, კარი თითქმის თავისით იღებოდა, სახელური კი, შეხებით რომ გლუ იყო, თითქოს სირბილით და გულისხმიერებით იყო გამსჭვალული, როგორც ცოცხალი ხელი, თავისაში რომ უკავია. შეუგნებლად, ისევე ზუსტად დაიწყო სიარული, როგორც რეჟემბარმა.

ყოველდღე, რეჟემბარი სავარძელში ჩაჯდებოდა ბუხრის კუთხეში, აიღებდა ვაზეთ „ნასიონალს“, თავაუღებლივ კითხულობდა და თავის აზრს გამოთქვამდა რაიმე შეძახილით თუ უბრალოდ, მხრების აჩეჩვით. დროდადრო უბზლს მოიწმენდდა კუპატივით დაგრეხილი ცხვირსახოცით, გულზე რომ ეკიდა მწვანე სერთუკის ლილეებს შუა. შარვალი დაკმუჭნული ჰქონდა, ატარებდა დაბალყელიან წაღებს, გრძელ ჰალსტუხს და ფარფლებაწეული ქუდით შორიდან შეიძლებოდა მისი გარჩევა ბრბოში.

ღილის რვა საათზე ჩამოვიდოდა მონმარტრიდან და ნოტრ-დამდე-ვიქტუარის ქუჩაზე გავიდოდა თეთრი ღვინის დასალევად. მისი საუზმე, რასაც რამდენიმე ხელი ბილიარდი მოჰყვებოდა, ნაშუადღევს სამ საათამდე გრძელდებოდა. შემდეგ გაემართებოდა პანორამის პასაჟისაკენ აბსენტის დასალევად. არნუს ოჯახს რომ მოინახულებდა, ბორდოს სამიკიტნოში ვერმუტს დალევდა. შემდეგ, ნაცვლად იმისა, რომ შინ წასულიყო, ცოლთან, ხშირად ამჯობინებდა მარტო ესადილა პატარა კაფეში გაიონის მოედანზე, სადაც თხოულობდა „რაიმე ოჯახურ, უბრალო კერძს!“ ბოლოს სადმე სხვა საბილიარდოში წავიდოდა და იქ რჩებოდა თორმეტ, ნაშუადამევს პირველ საათამდე, მანამდე, სანამ გაზს გამორთავდნენ და დარაბებს მიხურავდნენ, სანამ ქანცგამოლეული პატრონი არ შეეხვეწებოდა, წადიო.

მაგრამ ღვინის სიყვარული როდი იზიდავდა მოქალაქე რეჟემბარს ასეთი ადგილებისაკენ, არამედ პოლიტიკაზე ლაპარაკის ძველი ჩვეულება; წლებმა გზნება გაუწელეს და მოწყენით ღუმილი დასჩემდა. მისი სერიოზული სახის შემხედვარე იტყოდა, თავში მთელი ქვეყნის საკითხები უტრიალებსო. აქედან არაფერი გამოდიოდა; არავინ, მისმა მეგობრებმაც კი არ იცოდნენ, რას აკეთებდა; თუმცა თვითონ ამბობდა, საქმის კაბინეტი მაქვსო.

არნუ თითქოს უსაზღვრო პატივისცემით ეპყრობოდა. ერთხელ ფრედერიკს უთხრა:

— მაგან ბევრი რამ იცის, მერწმუნეთ! მეტად ჰკვიანია!

ერთხელ კიდევ რეჟემბარმა თავის მაგიდაზე გაშალა ქალღმერთი, რომლებიც ბრეტანში არსებულ ფაიფურის თიხის საბადოებს შეეხებოდა; არნუს არ ეექვებოდა მისი გამოცდილება.

ფრედერიკი ახლა უფრო მოკრძალებით ეპყრობოდა რეჟემბარს, ისე რომ, ხანდახან აბსენტითაც კი უმასპინძლებოდა, და თუმცა უქკუოდ მიაჩნდა, ხშირად მთელი საათობით იყო ხოლმე მასთან, მხოლოდ იმიტომ, რომ იგი უკ არნუს მეგობარი იყო.

მას შემდეგ, რაც ზოგიერთ თანამედროვე მხატვარს პირველ ხანებში დახმარება გაუწია, სურათების ვაჭარი, მოწინავე ადამიანი, შეეცადა გაედიდებინა თავისი შემოსავალი ისე, რომ ხელოვანის ზნე არ დაკარგვოდა. იგი ესწრაფვოდა ხელოვნების განთავისუფლებას, იაფად შეძენილ მშვენიერებას, პარიზის ფუფუნების საგნების მთელმა ინდუსტრიამ განიცადა მისი გავლენა, რაც კარგი იყო წვრილმანებისათვის, დამლუპველი კი მსხვილმანებისათვის. ყოველი ღონით ცდილობდა მოეგო საზოგადოების გული, საკუთარ გზას აცდენდა ნამდვილ ხელოვანებს, ხრწნიდა ნიჭიერებს, ფიტავდა სუსტებს და აქებდა მდარეებს. ისინი ხელში ჰყავდა თავისი ნაცნობობისა და გაზეთის მეოხებით. უნიჭოები ისწრაფვოდნენ თავიანთი ნამუშევარი ენახათ მის ვიტრინებში და მეშპალერებს მისგან მიჰქონდათ ავეჯის მოდელები. ფრედერიკს ერთსა და იმავე დროს იგი მიაჩნდა მილიონერად, დილეტანტად, საქმოსნად. მაგრამ მაინც ბევრი რამ აკვირვებდა, რადგან ბატონი არნუ გაქნილი იყო თავის ვაჭრობაში.

გერმანიიდან თუ იტალიიდან მას უგზავნიდნენ პარიზში ათას ხუთას ფრანკად ნაყიდ სურათს, ამას უმატებდა ზედნადებ ხარჯებს ოთხი ათასი ფრანკის რაოდენობით და შემდეგ ხათრით ჰყიდდა სამ ათას ხუთას ფრანკად. მისი ერთ-ერთი ხრიკი ის იყო, რომ მხატვრებისაგან ნაყიდ სურათთან ერთად მალარიჩის სახით მოითხოვდა მის პატარა პირს ვითომ გრავიურის გასაკეთებლად; პირს ყოველთვის ყიდდა, გრავიურა კი არასოდეს არ გაკეთებულა. იმას, ვინც იჩივლებდა, მყვლეფავსო, მუცელზე ხელს მიუთათუნებდა. თუმცა ისე ძალიან კაი ბიჭი იყო, არ ენანებოდა სიგარები, უცნობს „შენობით“ მიმართავდა, რომელიმე ნაწარმოები თუ კაცი რომ მოეწონებოდა, არაფერს არ დაზოგავდა, გაამრავლებდა ცდას, სტატიებს, რეკლამას და თავისას გაიტანდა. თავი ძლიერ პატიოსან

კაცად მიაჩნდა, და, როცა გულის გადაშლა მოუხდებოდა, გულუბრყვილოდ დაიწყებდა ლაპარაკს თავის საძრახის ოინებზე.

ერთხელ, რათა გაეჯავრებინა ერთ-ერთი მოძმე, რომელმაც სამხატვრო ყურნალი დააარსა, და ამის გამო ლხინი გამართა, არნუმ ფრედერიკს სთხოვა, მის თვალწინ, ასე ერთი საათით აღრე ვადაზე. წვეულთათვის მიეწერა, სადილი აღარ გაიმართებოდა.

— ეს პატიოსნებას არ ბღალავს, ხომ გესმით?

და ახალგაზრდამ ვერ გაბედა უარი ეთქვა ამაზე.

მეორე დღეს, ჰიუსონესთან ერთად რომ არნუს კანტორაში შეიარა, ფრედერიკმა კარში (რომელიც კიბეზე გადიოდა) თვალი მოჰკრა ქალის კაბის კალთას.

— დიდი ბოდიში! — უთხრა ჰიუსონემ. — რომ მცოდნოდა, თუ აქ ქალი იყო...

— ოჰ! ისა? ჩემი ცოლი იყო, წუთით შემოიარა, — მიუგო არნუმ.

— როგორ? — უთხრა ფრედერიკმა.

— დიახ, ის იყო. და ახლა შინ წავა.

გარემოს მშვენება მყის გაქრა. ის, რაც აქ იყო გაბნეული, როგორც თვითონ ეგონა, ახლა გაქრა, ან იქნებ სულაც არ ყოფილა. უსაზღვრო გაკვირვება და თითქოს ღალატით გამოწვეული ტკივილიც განიცადა.

არნუ ყუთში რალაცას ეძებდა და იღიმებოდა. ჩემზე ხომ არ იცინისო, გულში გაივლო ფრედერიკმა. ნოქარმა არნუს მაგიდაზე ერთი დასტა ნოტიო ქაღალდი დაუდო.

— აჰ! აფიშები! — წამოიძახა ვაჭარმა. — დღეს სადილს დროზე ვერ ველირსები.

რეჟემბარმა თავისი ქუდი აიღო.

— როგორ, მტოვებთ?

— შვიდი საათია! — მიუგო რეჟემბარმა.

ფრედერიკიც გაჰყვა.

მონმარტრის ქუჩის კუთხეში ფრედერიკი მობრუნდა: პირველი სართულის ფანჯრებს გაჰხედა და გულში გაეცინა, რომ სიბრალული იგრძნო საკუთარი თავისადმი: რამდენჯერ სიყვარულით ჩამოუთვალა ირებია ისინი! ნეტავ სად ცხოვრობს იგი? როგორ შევხვდეთ ახლა? მარტოობა კვლავ დაეუფლა — უფრო მძაფრად, ვიდრე როდისმე.

— გინდა თუ არა? — ეკითხება რეჟემბარი.

— რა?

— აბსენტი!

დაჟინებულ ხვეწნაზე უარი ვეღარ უთხრა და ბორდოს სამი-კიტნოში შეჰყვა. სანამ რეჟემბარი მკლავებზე იყო დაყრდნობილი და ბოთლს შესცქეროდა, ფრედერიკი აქეთ-იქით იხედებოდა. ტროტუარზე პელერენს მოჰკრა თვალი, სასწრაფოდ ფანჯარაზე დაუკაკუნა და, მხატვარი ჯერ კიდევ არ დამჯდარიყო, რომ რეჟემბარმა მიახალა, „ART industriel“-ში“ რატომ აღარ დადიხარო.

— სულიც გამფრთხობია, თუ იქ ფეხი შევდგა! ის ერთი ვინმე პირუტყვი, მეშიანი, საძაგელი და თაღლითია!

გაჯავრებულ ფრედერიკს ეს გინება ეამა, თუმცა ცოტა კიდევაც ეწყინა, რადგან ეგონა, ქ-ნ არნუსაც ოდნავ ეხებოა.

— განა ასეთი რა გიყო? — ჰკითხა რეჟემბარმა.

პასუხის ნაცვლად პელერენმა მიწას ფეხი დაარტყა და ღრმად ამოიხვნეშა.

იგი საჩოთირო საქმეებსაც აკეთებდა, როგორც იყო ორფერი ფანქრით დიდ ოსტატთა პორტრეტების ხატვა ან ნაწარმოებთა გაყალბება ნაკლებ მცოდნე მოყვარულთათვის; და, რადგან ასეთი მუშაობა მას ამცირებდა, ჩვეულებრივ ამაზე ღუშმდა. მაგრამ „არნუს საძაგლობამ“ მეტად გააბრაზა და გული მოიოხა.

არნუს შეკვეთით, რომლის მოწმეც ფრედერიკი იყო, მან ორი სურათი მოიტანა. ვაჟარმა თავს ნება მისცა ისინი გაეკრიტიკებია! აუგებდა კომპოზიციას, კოლორიტსა და ნახატს, განსაკუთრებით ნახატს; მოკლედ, სულაც არ უნდოდა მიეღო. მაგრამ, რაკი პელერენი იძულებული იყო ვექსილის ვადის გასვლით, სურათები ებრაელ ისააკს დაუთმო და ორი კვირის შემდეგ იმავე არნუმ ისინი ორი ათას ფრანკად მიჰყიდა ვილაც ესპანელს.

— ერთი სუც არ დაუკლია! რა საძაგლობაა! და ეს პირველად როდი უქნია, დასწყევლოს ღმერთმა, ერთხელაც იქნება სამართალში მისცემენ.

— როგორ აზვიადებთ! — გაუბედავად უთხრა ფრედერიკმა.

— კარგი ერთი! მე ვაზვიადებ? — შესძახა მხატვარმა და მაგიდას მაგრად დაარტყა მუშტი.

ამ უხეშობამ ახალგაზრდას გამბედაობა მიანიჭა. რა თქმა უნდა.

• შეიძლება უფრო ზრდილობიანად მოქცეულიყო; თუმცა, თუკი, არნუს აზრით, ეს სურათები...

— ცუდია! თქვით რაღა! გინახავთ კი ის სურათები? ან გესმით რამე მხატვრობაში? ჰოდა, ჩემო პატარავ, მე ამ საქმეში მოყვარულები არ მრწამს!

— ეჰ! არცაა ჩემი საქმე! — უთხრა ფრედერიკმა.

— მერმე რა მოსაზრებით იცავთ? — გულგრილად ჰკითხა პელერენმა.

ახალგაზრდამ წაიბუტბუტა:

— მაგრამ... მე ხომ მისი მეგობარი ვარ!

— მაშუ გადაეხვიეთ ჩემს მაგიერ! ღამე მშვიდობისა!

და მხატვარი გაჯავრებული წავიდა, რა თქმა უნდა, ისე, რომ ნახარჯზე ერთი სიტყვაც არ უთქვამს.

როცა არნუს იცავდა, ფრედერიკი დარწმუნებული იყო მის სიმართლეში. თავისი მჭევრმეტყველებით გატაცებული, სინაზეს გრძობდა ამ ჰქვიანი და კეთილი კაცისადმი, რომელსაც მისი მეგობრები ცილს სწამებენ და რომელიც ახლა მარტოღმარტო მუშაობს, ყველასაგან მიტოვებული. ამიტომ აღარ ეურჩა უცნაურ სურვილს, დაუყოვნებლივ ენახა იგი. ათი წუთის შემდეგ იგი უკვე მაღაზიის კარს აღებდა.

არნუ და მისი ნოქარი უზარმაზარ აფიშებს ამზადებდნენ სურათების გამოფენისათვის.

— ვაჰ! რამ მოგიყვანათ?

ამ უბრალო კითხვამ ფრედერიკი შეაცბუნა და, რაკი არ იცოდა, რა ეპასუხა, ჰკითხა, შემთხვევით ხომ არ გინახავთ ჩემი უბის წიგნაკი, პატარა ლურჯი ტყავისყდიანი წიგნაკიო.

— ისა, სადაც ქალების წერილებს ინახავთ? — უთხრა არნუმ.

ფრედერიკი ქალწულივით წამოწითლდა და სცადა თავი დაეცვა ისეთი მოსაზრებისაგან.

— წერილებს თუ არა, მაშუ თქვენს ლექსებს? — მიუგო ვაჭარმა.

იგი არჩევდა მის წინ გაშლილ ნიმუშებს, მსჯელობდა მათს ფორმაზე, ფერზე, ბორდიურზე; ფრედერიკს სულ უფრო აღიზიანებდა მისი საქმიანი იერი, განსაკუთრებით კი მისი ხელები, აფიშებს რომ უსვამდა, დიდრონი, ოდნავ მოდუნებული, ბრტყელფრჩხილებიანი ხელები. ბოლოს არნუ ადგა და თქვა: „ეს მორჩა!“

და შინაურულად ხელი ნიკაპზე მოჰკიდა. ეს უბრალოება ფრედერიკს არ მოეწონა და უკან დაიწია; შემდეგ მისი კაბინეტის ზღურბლს გადააბიჯა უკანასკნელად თავის სიცოცხლეში, როგორც ფიქრობდა, თვით ქ-ნ არნუსაც კი ამცირებდა ქმრის ასეთი ვულგარობა.

იმავე კვირას ფრედერიკმა მიიღო დელორიეს წერილი, რომლითაც იტყობინებოდა, მომავალ ხუთშაბათს პარიზს ჩამოვალო. მაშინ ფრედერიკი კვლავ დაუბრუნდა ამ უფრო მტკიცე და უფრო ამაღლებულ მეგობრობას. ერთი ასეთი კაცი ღირდა ყველა ქალად. მისთვის საჭირო აღარ იქნება არც რეჟემბარი, არც პელერენი, არც ჰიუსონე და არც სხვა ვინმე! თავისი მეგობარი რომ უკეთ მოეწყო, იყიდა რკინის საწოლი, მეორე სავარძელი, შუა გაპყო თეთრეული; ხუთშაბათ დილას კი ის იყო ჩაიცვა, რათა დელორიეს შესახვედრად წასულიყო, რომ კართან უეცრად გაისმა ზარის ხმა. არნუ შემოვიდა.

— მწლოდ ერთი სიტყვა! გუშინ შენევიდან საუცხოო კალმანი გამომიგზავნეს; თქვენი იმედი გვაქვს, დღეს, ზუსტად შეიდ საათზე... შუაზელის ქუჩა, სახლი № 24, არ დაგავიწყდეთ.

ფრედერიკი იძულებული გახდა დამჯდარიყო. მუხლი უკანკალებდა. წამდაუწუმ იმეორებდა: „როგორც იქნა! როგორც იქნა!“ შემდეგ ბარათები მისწერა თავის მკერვალს, მექუდეს, მეფხსაცმელს და სამ სხვადასხვა დამტარებელს გაატანა. მალე კარში გასაღები გადატრიალდა და შემოვიდა მეკარე, რომელსაც მხარზე სკივრი ედო.

დელორიე რომ დაინახა, ფრედერიკი ისე შეკრთა, როგორც მოღალატე ცოლი ქმრის დანახვისას.

— რა მოგივიდა? — უთხრა დელორიემ, — ჩემ წერილს ალბათ მიიღებდი?

ფრედერიკს არ შეეძლო ტყუილი ეთქვა.

ხელები გაშალა და გადაეხვია.

შემდეგ კლერკმა თავისი ამბავი მოუთხრო: მამაჩემმა მეურვეობის ანგარიშის ჩაბარებაზე უარი მითხრა, რადგან ათი წლის ხანდაზმულობააო. მაგრამ, რაკი სამართალწარმოებაში ძალიან გამოცდილი ვარ, ბოლოს და ბოლოს, მთელი დედისეული მემკვიდრეობა — შვიდი ათასი ფრანკი პირწმინდად დავაყაჭინე და აგერ ძველ საფულეში მაქვსო.

— ეს მარაგია, შავი ღღისათვის, საჭიროა ხვალ დილიდანვე მოვიფიქრო, სად მოვათავსო და თვითონაც სადმე მოვეწყო. დღეს კი სრულ შეებულებასა და შენს განკარგულებაში ვარ, ჩემო ძველო!

— ოჰ, ნუ მომერიდები! — უთხრა ფრედერიკმა. — თუ ამ საღამოს რაიმე მნიშვნელოვანი საქმე გაქვს...

— აბა რას ამბობ! კაი ვიგინდარა ვიქნებოდი...

ეს შემთხვევით წამოსროლილი ეპითეტი შიგ გულში მოხვდა ფრედერიკს, როგორც შეურაცხყოფელი ქარაგმა.

მეკარემ ბუხრის პირას სუფრაზე დააწყო კოტლეტები, წვნიანი, კიბოები, დესერტი და ორი ბოთლი ბორდო. ასეთმა მასპინძლობამ გული აუჩუყა დელორიეს.

— მეფესავით მიმასპინძლებდი, ჩემმა მზემ!

ილაპარაკეს წარსულზე, მომავალზე, დროდადრო ხელს უწყვიდინენ ერთმანეთს სუფრაზე და წუთით ნაზად გაუსწორებდნენ ხოლმე თვალს ერთმანეთს, მაგრამ აი გაგზავნილმა მოიტანა ახალი ქუდი. დელორიემ ხმამაღლა შენიშნა, რა კაწკაწა ლენტი აქვს.

მერმე მკერვალმა თვითონ მოიტანა გაუთოებული ფრაკი.

— კაცს ეგონება, ქორწილი აქვსო, — უთხრა დელორიემ.

ერთი საათი გავიდა და მოვიდა მესამე ვინმე, რომელმაც დიდი შავი ტომრიდან ამოიღო ერთი წყვილი მშვენიერი ლაქის ფეხსაცმელი. სანამ ფრედერიკი ფეხსაცმელს ისინჯავდა, მეწაღე დამცინავ თვალს არ ამორებდა პროვინციელის ფეხსაცმელს.

— ბატონო, თქვენ არაფერი გესაჭიროებათ?

— გმადლობთ, — მიუგო კლერკმა და მაგიდისქვეშ დამალა ფეხები, რომლებზეც ძველი, ყაითნიანი ფეხსაცმელი ეცვა.

ამ დამცირებამ ფრედერიკი შეაცბუნა. იგი სულ აყოვნებდა გულისნადების გამჟღავნებას. ბოლოს წამოიძახა, თითქოს რამე გაახსენდაო:

— აჰ, რა ჯანდაბაა, სულ დამავიწყდა!

— რა?

— ამ საღამოს დაპატიჟებული ვარ!

— დამბრუნებთან? რატომ არაფერს არ მწერდი მათზე?

— არა, დამბრუნებთან კი არა, არნუებთან.

— გამაფრთხილებდი, — უთხრა დელორიემ, — და ერთი დღის შემდეგ ჩამოვიდოდი.

— შეუძლებელი იყო! — მკვახედ მიუგო ფრედერიკმა, — მხოლოდ დღეს დამპატიყეს, ამ დღით.

და თავისი დანაშაული რომ გამოესყიდა და მეგობრის ყურადღება სხვა რამისთვის მიექცია, დაიწყო სკივრის თოკების შემოსხნა, კომოდის დალაგება, სურდა მეგობრისათვის დაეთმო თავისი ლოგინი, თვითონ კი საკუქნაოში დაწოლილიყო. შემდეგ, ოთხი საათიდან თავის მორთვას შეუდგა.

— დრო კიდევ ბევრი გაქვს, -- უთხრა მეგობარმა.

ბოლოს, ჩაიცვა და წავიდა.

— აი მდიდრები! — გულში თქვა დელორიემ.

და სასადილოდ წავიდა ერთ პატარა რესტორანში სენ-ჟაკის ქუჩაზე.

ფრედერიკს ისე ძლიერ უძგერდა გული, რომ რამდენჯერმე შეჩერდა კიბეზე. ერთ-ერთი სელთათმანი, მეტად ვიწრო, გაუსკდა და სანამ გასეულ ადგილს სახელოში დამალავდა, მის უკან კიბეზე მიმავალმა არანუმი მკლავში ხელი მოჰკიდა და შეიყვანა.

ტალანი ჩინურად იყო მოწყობილი: ჭერში მოხატული ფარანი ეკიდა, კუთხეებში ბამბუკები იდგა. სასტუმრო ოთახში გავლისას ფრედერიკმა ფეხი წამოსდო ვეფხვის ტყავს. სანთლები ჯერ კიდევ არ აენთოთ, მხოლოდ ბუდუარში ენთო ორი ლამაზი.

მ-ელ მართა შემოვიდა და თქვა, დედა იცვამსო. არანუმი ქალიშვილს ხელი სტაცა, ტუჩამდე აიყვანა და აკოცა; შემდეგ რაკი სურდა თვითონ აერჩია სარდაფში ღვინო, ფრედერიკი ქალიშვილთან დატოვა.

იგი ძლიერ გაზრდილიყო მონტეროში მგზავრობის შემდეგ. შავი თმის კულულები შიშველ მკლავებზე ეფინა; ბალერინას კაბაზე უფრო შნოიერ მოკლე კაბაში ვარდისფერი ბარკლები უჩანდა და მთელი მისი ქორფა ტანი ყვავილების თაიგულივით ფშვინავდა. ფრედერიკის ქათინაურები ისე მიიღო, როგორც მოაშიემ, თავისი ღრმა თვალები გაუსწორა, ავეჯებს შუა გაძვრა და კატასავით გაიშალა.

ფრედერიკი აღარ ღელავდა. ქალაღის მაქმანით დაფარული ლამპების აბაჟურები ლილისფერი აბრეშუმით გაკრულ კედლებს რძისფერ მქრქალ შუქს აფრქვევდნენ, ბუხრის რიკულაში, დიდ მარაოს რომ ჰგავდა, ნაკვერჩხლები მოჩანდა; საათის გვერდით ვერცხლისსაკეტებიანი ყუთი იღო. აქა-იქ გაბნეული იყო სხვადასხვა

საოჯახო ნივთები: პატარა სავარძელზე იდო დედოფალა, სკამის ზურგზე თავსაფარი ეკიდა, სამუშაო მაგიდაზე კი რაღაც ნაქსოვი, რომელშიც გარჭობილი იყო ორი ძვლის ყაისნაყი. ეს იყო ერთი მშვიდი, მოკრძალებული და ოჯახური კუთხე.

არნუ დაბრუნდა; მეორე კარში კი ქ-ნი არნუ გამოვიდა. ქალს ჩრდილი დაეცა და ფრედერიკი პირველად მხოლოდ მის თავს ხედავდა. ტანთ ეცვა შავი ხავერდის კაბა, თავზე ეხურა წითელი აბრეშუმის ალყირული გრძელი ლეჩაქი, თმის სავარცხელზე რომ იყო შემოხვეული და ბოლო მარცხენა მხარზე ეშვებოდა.

არნუმ ფრედერიკი გააცნო.

— ოჰ! მე კარგად ვიცნობ ბატონს, — მიუგო მან.

შემდეგ შემოვიდა თითქმის ყველა წვეული: დიტმერი, ლოვა-რიასი, ბიურეი, კომპოზიტორი როზენვალდი, პოეტი თეოფილე ლორისი, ორი მხატვრული კრიტიკოსი — ჰიუსონეს კოლეგები, ერთი ქაღალდის მექარხნე და ბოლოს განთქმული პიერ-პოლ მენისიუსი — დიდი ფერწერის უკანასკნელი წარმომადგენელი, რომელიც თავის დიდებასთან ერთად მხნედ ატარებდა ოთხმოც წელსა და ვეება მუცელს.

როცა სტუმრები სასადილო ოთახისაკენ გაემართნენ, ქ-ნმა არნუმ მკლავი გაუყარა მას. ერთი სკამი თავისუფალი დარჩა პელერენისათვის. არნუს უყვარდა იგი და თანაც ექსპლუატაციას უწევდა. გარნა ისე ძლიერ ეშინოდა მისი ავი ენისა, რომ გულის მოსაგებად მისი პორტრეტი მოათავსა „Art industriel -ში“ და გადაჭარბებული ქებით მოიხსენია. პელერენი, ვისაც სახელი უფრო ენატრებოდა, ვიდრე ფული, საღამოს რვა საათზე აქოშინებული მოვიდა. ფრედერიკს ეგონა, უკვე დიდი ხანია შევირიგდითო.

საზოგადოება, საჭმელი, ყველაფერი მოწონდა. სასადილო ოთახის კედლებზე, საშუალო საუკუნეთა დარბაზივით, გაკრული იყო ტვიფრული ტყავი; პოლანდიური ეტაჟერი იდგა ჩიბუხების საჭერის წინ, ბოჰემიური სხვადასხვა ფერის ბროლის სტაქნები, რომლებიც სუფრაზე იყო ჩამწყკრივებული, გაჩირაღდნებულ ბალს ჰგავდა.

სუფრაზე იყო ათი სახეობის მდოგვი; ფრედერიკმა გასინჯა დასპაშო, კერი, ილი, კორსიკული შაშვები, რომაული ვერმიშელი; დალია არაჩვეულებრივი ღვინოები, ლიპ-ფრაოლი და ტოკაი. არნუ პურ-მარილის კაცი იყო. უმასპინძლდებოდა ფოსტის მეეტლეებს.

რომელთაც სხვადასხვანაირი სურსათი მოჰქონდათ მისთვის და იცნობდა მდიდართა მხარეულებს, საწებლების რეცეპტებს რომ აღვედნენ.

მაგრამ ფრედერიკს განსაკუთრებით ართობდა საუბარი. რაკი მოგზაურობა უყვარდა, ტკბებოდა დიტმერის ნამშობობით აღმოსავლეთზე; თეატრისადმი ინტერესს უკმაყოფილებდა როზენვალდის ლაპარაკი ოპერაზე; ხოლო ბოქემიური ცხოვრების სიმკაცრე სასაცილო ეჩვენებოდა იმ მხიარულების გამო, რომლითაც ჰელსონე შეფერადებულად ასწერდა, როგორ გაატარა მთელი ზამთარი ისე, რომ ჰოლანდიური ყველის გარდა სხვა არაფერი არ უჭამია. შემდეგ ლოვარიასსა და ბიურიეს შორის ატეხილმა კამათმა ფლორენციულ სკოლაზე მთელი შედევრები გადაუშალა თვალწინ, გაუფართოვა ჰორიზონტი და ძლივს შეიკავა აღტაცება, როცა პელერენმა წამოიძახა:

— თავს ნუ მახეზრებთ მაგ თქვენი საძაგელი რეალობით! რა არის რეალობა? ზოგი ხედავს შავს, ზოგი ცისფერს, უმრავლესობა სისულელეს. არაფერი არ არის იმაზე ნაკლებ ბუნებრივი, ვიდრე მიქელ-ანჯელო, არაფერი არ არის იმაზე უფრო შესანიშნავი! ზრუნვა გარეგნული სიმართლისათვის ამხილებს თანამედროვე სიმდაბლეს; და, თუ ასე გაგრძელდა, ხელოვნება გადაიქცევა რალაც უაზრობად, გახდება ნაკლებ პოეტური, ვიდრე რელიგია, და ნაკლებ საინტერესო, ვიდრე პოლიტიკა. თქვენ ვერ მიაღწევთ მის მიზანს, — დიალ, მის მიზანს! — რაც ის არის, რომ მოგვანიჭოს არაპიროვნული აღტაცება, რაიმე მცირე ნაცოდვილარით, რაგინდ ეცადოთ შეალამაზოთ იგი. აი, მაგალითად, ბასოლიეს სურათები; ლამაზია, მოხდენილია, ფაქიზია და არა მძიმე! შეიძლება ჯიბეში ჩაიღო, გზაში თან წაიღო! ნოტარიუსები ასეთ რამეში ოცი ათასობით ფრანკს იძლევიან, მათი იდეების ფასი კი გახვრეტილი ფარაა, ხოლო უიდეოდ არაფერი დიალი არ იქნება! თუ დიალი არაა, არც მშვენიერია! ოლიმპო მთაა! ყველაზე განსაცვიფრებელი ძეგლი მუდამ პირამიდები იქნება. ჭუმჯობესია ნამეტნაობა, ვიდრე ზომიერება, უდაბნო, ვიდრე ტროტუარი, და ველური, ვიდრე დალაქი!

ფრედერიკი რომ ამას უსმენდა, ქ-ნ არნუს ატყვეროდა. სიტყვები მის გონებაში ისე ცვივოდა, როგორც ნატეხი ლითონი ბრძმედში, ერთვოდნენ მის ვნებას და სიყვარულად იქცეოდნენ.

იგი მესამე იჯდა ქ-ნ არნუს შემდეგ, იმავე მხარეზე. ქალი ხან-

დახან ოღნავ დაიხრებოდა, თავს მოაბრუნებდა და რამეს ეტყოდა თავის პატარა ქალიშვილს; და, რაკი მაშინ გაიღიმებდა ხოლმე, ლოყაზე ჭუტი გაუჩნდებოდა, რაც მის სახეს უფრო სათნო იერს ანიჭებდა.

როცა ლიქიორები მოიტანეს, იგი წავიდა. ლაპარაკი მეტად მოურიდებელი გახდა; აქ ბ-ნი არნუ ბრწყინავდა, ფრედერიკი გაკვირვებული იყო მამაკაცთა ამ ცინიზმით. თუმცა ინტერესი ქალი-სადმი თითქოს თანასწორობას ამყარებდა მათსა და მას შორის, რაც მას ამაღლებდა საკუთარ თვალში.

სასტუმრო ოთახში რომ დაბრუნდა, ზრდილობის გამო, გადაშალა ალბომი, მაგიდაზე რომ იდო. იმ დროის დიდ ხელოვნებს დამემშვენებიათ იგი თავიანთი ნახატებით, ჩაეწერათ პროზა, ლექსები თუ უბრალოდ, დაეტოვებიათ ხელწერა; სახელგანთქმულთა შორის ბევრი იყო უცნობი და საგულისხმო აზრი კანტიკუნტად ხვდებოდა აუარებელ სისულელეში. ცოტად თუ ბევრად ყველა შეიცავდა ქ-ნ არნუს ქებას. ფრედერიკისათვის საშიში იქნებოდა, თუნდაც ერთი სტრიქონი ჩაეწერა მათს გვერდით.

ქ-ნი არნუ ბუღუარში გავიდა, რათა მოეტანა ვერცხლსაკეტიანი ყუთი, ფრედერიკმა რომ ბუხრის თავზე დაინახა. ეს იყო მისი ქმრის ნაჩუქარი, აღორძინების ეპოქის ნახელოვნევი. არნუს მეგობრები აქებდნენ ამ ნობათს, ცოლი მადლობას უხდიდა; ქმარს სინაზე მოერია და ცოლი გადაკოცნა ყველას წინაშე.

შემდეგ ლაპარაკი გაჩაღდა აქა-იქ, ჯგუფურად; ძია მეინსიუსი ქ-ნ არნუსთან იჯდა პატარა სავარძელში ბუხართან: ქალი მისი ყურისკენ იხრებოდა, თავები ერთმანეთს ეხებოდნენ; — და ფრედერიკი დათანხმდებოდა ყოფილიყო ყრუ, უმწეო და ძახინჯი, ოღონდ ჰქონოდა სახელი და თეთრი თმა, ერთი სიტყვით, ისეთი რამ, რაც სწორედ ასე დაახლოვებდა ამ ქალთან. გული უწუხდა, გაბრაზებული იყო თავის სიყმაწვილეზე.

მაგრამ აი ქ-ნი არნუ მივიდა სალონის იმ კუთხეში, სადაც იგი იყო და ჰკითხა, სტუმართაგან თუ იცნობთ ვინმეს, ფერწერა თუ გიყვართ და დიდძალანია პარიზში სწავლობთ? მისი წარმოთქმული ყოველი სიტყვა ფრედერიკს ეგონა რაღაც ახალი, მხოლოდ მის პიროვნებაზე დამოკიდებული. თვალს არ ამორებდა მისი თავმოყვარეობის ფოჩს, შიშველ მხარს რომ ეხებოდა, სულით იძი-

რებოდა ქალის ტანის ამ სითეთრეში, გარნა ვერ ბედავდა თვალი გაემართა და სახეში შეეხებდა პირდაპირ.

როზენვალდმა შეწყვიტა მათი საუბარი და ქ-ნ არნუს სთხოვა, გვიმღერეთ რამეო. კაცი კლაკიშებს შეეხო, ქალი ელოდებოდა; გახსნა ბაგე და გაისმა მშვენიერი, თანაბრად მორაკრაკე ხმა.

ფრედერიკმა ვერაფერი ვერ გაიგო ინტალიური სიტყვებიდან.

სიმღერა იწყებოდა დინჯი რიტმით, როგორც საეკლესიო გალობა, შემდეგ თანდათან ცოცხლდებოდა, წკრიალებდა ზარივით და მყის მიწეღებოდა; მაშინ ნაზად მეორდებოდა მელოდია ფართო და განზომილი.

ქალი კლავირთან იდგა ხელებდაშვებული, თვალი სადღაც, სივრცეს გასცქეროდა. ზოგჯერ ნოტების წასაკითხავად წუთით თვალს მოქუტავდა და წინ წამოიწევდა. მისი კონტრალტო დაბალ რეგისტრებზე ავბედიოდ გაისმოდა და გულს ყინავდა, ლამაზი სახე, გრძელი წარბები რომ ამშვენებდნენ, მხარზე ეხრებოდა; მკერდი ებურცებოდა, ხელებს შლიდა, თავს უკან გადააგდებდა ნაზად, თითქოს ვისმე ჰაეროვან ამბორს უძღვნისო, ხმა კი განაგრძობდა რაკრაკს; სამი მაღალი ნოტა აიღო, დაეშვა, ერთი კიდევ შესძახა სულ მაღლა და, მცირე დუმისის შემდეგ, დინჯად დაამთავრა.

როზენვალდი პიანინოს არ მოშორებია. თავისთვის განაგრძობდა დაკვრას. დროდადრო სტუმართაგან ვინმე წავიდოდა. თერთმეტ საათზე, რადგან უკანასკნელნიც წავიდნენ, არნუ პელერენთან ერთად გავიდა იმ საბაბით, რომ გაეცილებია. იგი იმ ჯურის ხალხს ეკუთვნოდა, ვინც თავს ავად გრძნობს, თუ ნასადილევს ერთი არ გაისეირნა.

ქ-ნი არნუ ტალანში გავიდა; დიტმერი და ჰიუსონე გამოეთხოვენ, მან ხელი გაუწოდა; ხელი გაუწოდა აგრეთვე ფრედერიკს, რამაც ყრუანტელი მოჰგვარა მთელ ტანში.

ფრედერიკი მეგობრებს გამოეთხოვა; მარტო დარჩენა უნდოდა. გული საგულეში ველარ ეტეოდა. „რად გამომიწოდა ხელი? მოუფიქრებელი საქციელი იყო თუ გამამხნევებელი ნიშანი? კარგი, ერთი! ნამდვილად გავგიჟდი! თუმცა სულ ერთი არაა, თუკი ახლა შემძლია ვნახო, როცა მინდა, ვისუნთქო მისი ჰაერი“.

ქუჩები უკაცრიელი იყო. ხანდახან გაივლიდა მძიმე საზიდარი და ქვაფენილს შეაზანზარებდა. რუხკედლიანი სახლები ფანჯრებ-

გამოკეტილი იყო; იგი აგდებულად ფიქრობდა იმ ადამიანებზე, რომლებსაც კარგამოკეტილში ეძინათ, ცხოვრობდნენ ისე, რომ არ ენახათ მისი საყვარელი არსება და არც კი ეგონათ, იყო ამ ქვეყნად თუ არა! დაეკარგა სივრცისა და ადგილის წარმოდგენა, სად იმყოფებოდა, რას შვრებოდა; მიდიოდა პრაკუნით, ხელჯოხს დახურულ დარბეზს უკაკუნებდა და მიიწევდა სულ წინ, შეუგნებლად, გაბჭობილი, გატაცებული. უეცრად სინესტე იგრძნო; მიხვდა, რომ სანაპიროზე იყო.

ანთებული ფარნები ორ უსასრულო წყებად იყო ჩამწკრივებული, გრძელი წითელი ალი წყლის სიღრმეში ციალებდა. წყალი ასპიდისფერი იყო, უფრო ნათელი ცა კი თითქოს უზარმაზარ ჩრდილებს ეყრდნობოდა, მდინარის ორივე ნაპირზე რომ იყო აღმართული. შენობები, რომლებიც არ ჩანდა, უფრო ამძაფრებდნენ წყვილად. გაშუქებული ნისლი მიცურავდა სახურავებზე; ყოველგვარი ხმაური ერთ გუგუნად ისმოდა; ქოდა მსუბუქი ნიავი.

ფრედერიკი ახალ ხიდზე შეჩერდა და ქუდმოხდილი, საკინძე-გახსნილი ისუნთქავდა ჰაერს. გრძნობდა, რომ გულის სიღრმიდან დაიძრა რაღაც უშრეტი ნაკადი, სინაზის მომდუნებელი ტალღა, როგორც მოლივლივე წყალი მის თვალწინ. სადღაც ეკლესიის საათმა დარეკა ნაშუალამევის პირველი საათი, თითქოს ვიღაცამ უხმოო.

მაშინ სულის ისეთი ფრფენა დაეუფლა, როცა გგონია სადღაც უზენაეს სამყაროში გადამიყვანესო. უეცრად დაებადა არაჩვეულებრივი უნარი, რომლის მიზანიც არ იცოდა. სერიოზულად დაეკითხა თავის თავს, დიდი მხატვარი გინდა იყო თუ დიდი პოეტიო; — და გადაწყვიტა, მხატვარიო, რადგან ამ ხელოვნებას შეეძლო იგი ქ-ნ არნუსთან დაეახლოებინა. მაშასადამე, ჰპოვა თავისი მოწოდება! ახლა ცხადი იყო მისი არსებობის მიზანი, მომავალი კი გარდაუვალი.

როცა კარი მიიხურა, შეესმა, რომ ვიღაც ხვრინავდა ბნელ საკუჭნაოში მისი ოთახის გვერდით. ეს მისი ამხანაგი იყო, რომელიც უკვე დავიწყნოდა.

სარკეში თავისი სახე დაინახა. ლამაზი ვარო, გაიფიქრა, და ერთ ხანს სარკესთან იდგა.

მეორე დღით ფრედერიკმა იყიდა ერთი ყუთი საღებავები, ფუნჯები, მოლბერტი. პელერენმა იკისრა ვაკვეთილები მიეცა მისთვის და ფრედერიკმა თავის ბინაზე მიიყვანა, რათა ენახა, ხომ არაფერი აკლია ისეთი, რაც ფერწერისათვის საჭიროაო.

დელიორიე უკვე დაბრუნდა. მეორე სავარძელში ერთი ახალგაზრდა იჯდა. კლერკმა უთხრა:

— აი ეს არის სენეკალი.

ფრედერიკს იგი არ მოეწონა. შუბლი უფრო მაღალი უჩანდა, რადგან თმა მოკლედ ჰქონდა შეკრეჭილი. რაღაც მკაცრი და ცივი გამოსჭვიოდა ჩიჩხ თვალებში, ხოლო მისი გრძელი შავი სერთუკი პედაგოგისა და მღვდლის ტანსაცმელს მოგავგონებდა.

ლაპარაკი ჯერ ახალ ამბებზე იყო, სხვათა შორის, როსინის „სტაბატზე“. როცა სენეკალს ჰკითხეს, განაცხადა, თეატრში არასოდეს არ ვყოფილვარო.

პელერენმა საღებავების ყუთი გახსნა.

— ეს ყველაფერი შენია? — ჰკითხა კლერკმა.

— უეჭველად!

— დახე! აი იდეა!

და იგი დაიხარა მაგიდაზე, სადაც მათემატიკის რეპეტიტორი ლუი ბლანის ტომს ფურცლავდა. ეს წიგნი თან მოეტანა და ახლა ხმადაბლა კითხულობდა ცალკეულ ადგილებს, ხოლო პელერენი და ფრედერიკი ათვალეირებდნენ პალიტრას, შპატელს, საღებავებს; შემდეგ სიტყვა ჩამოვარდა არნუებისას გამართულ სადილზე.

— სურათების ვაჭრისას? — იკითხა სენეკალმა. — კაი ვინმეა, ჩემმა მზემ!

— ვითომ რაო? — უთხრა პელერენმა.

სენეკალმა მიუგო:

— კაცი, რომელიც პოლიტიკური საძაგლობით ფულს აკეთებს!

და მან ლაპარაკი დაიწყო განთქმულ ლიტოგრაფიულ სურათზე, რომელზეც გამოხატულია მეფის მთელი ოჯახი, სხვადასხვაგვარი სასარგებლო საქმიანობით რომ არის გართული: ლუი-ფილიპეს კანონთა კრებული უჭირავს, დედოფალს ლოცვანი, პრინცესები ქარგავენ, ნემურის ჰერცოგი ხმალს ირტყამს წელზე, ბ-ნი დე ჟუანვილი გეოგრაფიულ რუკას უჩვენებს თავის უმცროს ძმებს; ოთახის

სიღრმეში მოჩანს ორმაგი საწოლი. ეს სურათი, რომელსაც სახელად ერქვა „ერთი კარგი ოჯახი“, ბურჟუებს ახარებდა, პატრიოტებს კი ამწუხრებდა. გაჯავრებულმა პელერენმა, თითქოს თვით ყოფილიყოს ამ სურათის ავტორი, უპასუხა, რაღა ერთი აზრი და რაღა მეორეო; სენეკალმა პროტესტი განაცხადა: ხელოვნების ერთადერთი მიზანი მასების მორალური გაკეთილშობილება უნდა იყოს! ისეთი სიუჟეტი უნდა აირჩიო, რომ კაცს კეთილი საქმისათვის აქეზებდეს, სხვა ყოველივე მავნებელიაო.

— ეს დამოკიდებულია შესრულებაზე! — წამოიძახა პელერენმა. — მე შემიძლია შედეგური შევქმნა.

— მაშინ, მით უარესი თქვენთვის! უფლება არავის აქვს...

— როგორ?

— არა, ბატონო! უფლება არა გაქვთ ის დამაძალოთ, რასაც ვგმობ! რად მინდა გულდასმით გაკეთებული ისეთი რამეები, რისგანაც ვერავითარ სარგებელს ვერ ვნახავ; მაგალითად, მთელი ეს ვენერები, მთელი თქვენი პეიზაჟები? ამაში ვერავითარ საგულისხმო რამეს ვხედავ ხალხისათვის. უმჯობესია გვიჩვენოთ მისი გაჭირვება! აღგვაფრთოვანეთ იმ მსხვერპლით, რომელიც მას გაუღლია! ეჰ, ღმერთო ჩემო, განა ცოტაა ასეთი სიუჟეტი: სოფლის მეურნეობა, წახელოვნო...

პელერენს სიბრაზით ენა ებმოდა, ეგონა, საბუთი ვიპოვნეო:

— მოლიერი გწამთ თუ არა?

— მწამს! — უთხრა სენეკალმა. — აღტაცებაში მოვყავარ, როგორც რევოლუციის წინამორბედს.

— აჰ! რევოლუცია! რა ხელოვნებაა? იმაზე უბადრუკი ეპოქა არასოდეს არ ყოფილა!

— იმაზე უდიდესი, ბატონო ჩემო!

პელერენმა ხელები გულზე დაიკრიფა და თვალი გაუხსწორა:

— თქვენ ჩინებულ ეროვნულ გვარდიელს მაგონებთ!

კამათსჩვეულმა მოწინააღმდეგემ მიუგო:

— მე გვარდიელი არა ვარ და ისევე მძულს იგი, როგორც თქვენ. მაგრამ მაგნირი პრინციპებით ხალხს რყვნიან! თუმცა მთავრობის განზრახვაც ეგეთია. იგი ესოდენ ძლიერი არ იქნებოდა, მასხარათა ხროვა რომ მხარს არ უჭერდეს.

მხატვარი ვაჭარს იცავდა, რადგან სენეკალის აზრი აბრაზებდა.

მან იმის მტკიცებაც კი გაბედა, ჟაკ არნუ ნამდვილი ოქრო კაცია. მეგობრების ერთგული და ცოლის ნაზად მოყვარული.

— ოჰ! ოჰ! კარგი თანხა რომ შესთავაზო, მენატურედაც კი გაგიხდის ცოლს.

ფრედერიკი გაფითრდა.

— ალბათ ძლიერ გაწყენინათ რამე, ბატონო?

— მე? არა! მხოლოდ ერთხელ ვნახე, კაფეში, მეგობართან. ეს იყო და ეს.

სენეკალი მართალს ამბობდა. მაგრამ „Art industriel“-ის რეკლამები ყოველ დღე აბრაზებდნენ. მის თვალში არნუ იყო იმ ხალხის წარმომადგენელი, რომელიც დემოკრატიის დამღუპველად მიაჩნდა. თავგადაკლული რესპუბლიკელი იყო და ყოველგვარი მშვენიერება გახრწნილებად მიაჩნდა, თვითონ კი არაფერი არ ესაჭიროებოდა და უმწიკვლოდ პატიოსანი იყო.

საუბარი ძნელად ეწყობოდა. მხატვარს მალე თავისი პაემანი მოაგონდა, რეპეტიტორს კი მოწაფეები; როცა ისინი წავიდნენ, დიდი ხნის დუმილის შემდეგ, არნუს ამბავი გამოჰკითხა.

— შემდეგ მეც წარმადგენ, არა, ძველო?

— რასაკვირველია, — მიუგო ფრედერიკმა.

მერმე იფიქრეს იმაზე, თუ როგორ მოწყობილიყვნენ. დელორიემ ადვილად მიიღო მეორე კლერკის ადგილი ადვოკატთან, ჩაეწერა სამართლის სკოლაში, შეიძინა აუცილებელი წიგნები; და დაიწყო ცხოვრება, რომელზეც ესოდენ ოცნებობდნენ.

ეს ცხოვრება მომხიბვლელი იყო მათი ახალგაზრდობის სილამაზის გამო. დელორიე ფულის არავეთარ საკითხზე არ ლაპარაკობდა, ფრედერიკსაც არ უხსენებია იგი (ფრედერიკი ეწეოდა ყოველგვარ ხარჯს, ალაგებდა კარადას, ოჯახობდა; ხოლო თუ საჭირო იყო მეკარის დატუქსვა, ამას კლერკი კისრულობდა და ახლაც ისე, როგორც კოლეჟში, მფარველისა და უხუცესის როლს ასრულებდა.

ერთმანეთს მთელ დღეს ვერ ხედავდნენ და მხოლოდ საღამოს შეიყრებოდნენ. თავიანთ ადგილებზე დასხდებოდნენ ბუხართან და საჭმობდნენ. მაგრამ შეწყვეტდნენ ხოლმე. ეს უსაზღვრო გულის გადაშლა, უმიზეზო მხიარულება და ზოგჯერ დავაც აბოლებული ლამპის, თუ სადღაც მიგდებული წიგნის გამო, წუთიერი წყრომა, სიცილით რომ მთავრდებოდა ხოლმე.

საკუჭნაოს კარი მუდამ ღია იყო და შორიდანაც შეეძლოთ ლაყბობა ლოგინში მწოლიარეთ.

დილით პერანგის ამარა დასეირნობდნენ აივანზე; მზე ამოვიდოდა მდინარეზე მსუბუქი ნისლი აიკრიფებოდა, მახლობელი ყვავილების ბაზრიდან მოისმოდა წივილ-კივილი; მათი ჩიბუხების ბოლი დაიხვეოდა სუფთა ჰაერში, ნამძინარევი თვალებს რომ აგრილებდა; ისუნთქავდნენ ამ ჰაერს და გული ევსებოდათ დიდი იმედით, ყველგან რომ იყო გაბნეული.

თუ წვიმა არ იყო, კვირაობით, ერთად მიდიოდნენ სასეირნოდ და მკლავგაყრილნი დადიოდნენ ქუჩებში. თითქმის ყოველთვის ერთი და იგივე აზრი დაებადებოდათ ხოლმე, ანდა, როცა ლაპარაკობდნენ, გარშემო ვერაფერს ვერ ხედავდნენ. დელორიე ნატრობდა სიმდიდრეს როგორც ადამიანებზე ბატონობის საშუალებას. სურდა აემოძრავებინა რაც შეიძლება მეტი ხალხი, გამოეწვია დიდი ხმაური, თავის განკარგულებაში ჰყოლოდა სამი მდივანი, და კვირაში ერთხელ გაემართა დიდი პოლიტიკური სადილი. ფრედერიკი სასახლეს იწყობდა მავრულ გემოვნებაზე, რათა წოლილიყო ქიშმირგადაკრულ დივნებზე და დამტკბარიყო შადრევნების ქლურტულით; მოსამსახურედ ჰყოლოდა ზანგი პაჟები და ყოველივე ეს ბოლოს ისეთ გარკვეულ სახეს იღებდა, რომ წუხდა ხოლმე, თითქოს მართლაც დაჰკარგვოდეს.

— რად უნდა ვილაპარაკოთ ყოველივე ამაზე, — იტყოდა იგი, — თუ არასოდეს არ გვექნება!

— ვინ იცის? — მიუგებდა დელორიე.

მიუხედავად დემოკრატიული აზროვნებისა, იგი ურჩევდა ფრედერიკს დაახლოებოდა დამბრეზებს. ეს კი შეესიტყვებოდა, ბევრჯერ ვცადეო.

— ვა! ერთხელ კიდევ მიდი! მიგიწვევენ!

მარტის შუა რიცხვებში, სხვა საკმაოდ დიდ ანგარიშებს შორის, მათ მოუვიდათ იმ სამიკიტნოს ანგარიში, სადაც სადილობდნენ ხოლმე. ფრედერიკს მთელი ხარჯის გასასტუმრებელი ფული არ ჰქონდა და დელორიესაგან ისესხა ასი ეკიუ; ორი კვირის შემდეგ კვლავ სთხოვა და კლერკმა გვარიანად გაჯორა იმის გამო, რომ ამდენს ხარჯავს არნუებთან.

მართლაც, აქ იგი ზომიერებას არ იცავდა. ვენეციის ხედს, ნეაპოლის ხედს, კონსტანტინეპოლის ხედს ეკავა მისი ოთახის სამი კე-

დელი, აქა-იქ ეკიდა ალფრედ დე დრეს ცხენთა ესკიზები, ბუნარზე იდო პრადიეს ქანდაკებათა ჯგუფი, პიანინოზე ეწყო ჟურნალ „Art industriel-ის“ ნომრები, ოთახის კუთხეებში იატაკზე ეყარა ყდები და ამის გამო ოთახში ისეთი ვიწროობა იყო, რომ წიგნს ვერსად დადებდი და ხელს ვერ გაანძრევდი. ფრედერიკი ირწმუნებოდა, ეს ყველაფერი სახატავად მესაჭიროებო.

იგი პელერენთან მუშაობდა. პელერენი კი ხშირად არ იყო ხოლმე შინ. ჩვეულებად ჰქონდა დასწრებოდა ყველა დაკრძალვა-სა და ამბავს, რაზეც გაზეთებმა ანგარიში უნდა დაბეჭდონ, და ფრედერიკი მთელ საათებს მარტო ატარებდა ატელიეში. ამ დიდი ოთახის სიჩუმე, სადაც ისმოდა მხოლოდ თავების ჩუჩუნის, სინათლე, ჩარდახიდან რომ ჩამოდიოდა, ლუმელის გუგუნიც კი, ყოველივე ეს ერთგვარ სულიერ კმაყოფილებას ჰგვრიდა. შემდეგ თვალს მოაშორებდა სამუშაოს, მიაშტერდებოდა ჩამოქერპილ კედლებს, უმნიშვნელო რამეებს ეტაყერზე, ტორსებს, სქელი მტვერი რომ ხავერდის ნაჭრებივით ჰფარავდა. და, როგორც ტყეში გზად ბნეული მუდამ ერთსა და იმავე წერტილს უბრუნდება, ყოველი თავისი ფიქრის ფსკერზე პოულობდა ქ-ნ არნუზე მოგონებას.

ნიშნავდა ღღევებს მასთან წასასვლელად; მეორე სართულზე ავიდოდა, კართან შედგებოდა და ზარის დარეკვას ვერ ბედავდა; ესმოდა ნაბიჯების ხმა, როცა კარი გაიღებოდა და ეტყოდნენ: ქალბატონი შინ არ არისო, ეს იყო შვება, თითქოს გულზე უზომო ტვირთი მოეხსნაო.

თუმცა კიდევაც შეხვდებოდა ხოლმე. პირველად რომ ეწვია, მასთან სამი ქალი იყო, მეორეჯერ, ნაშუადღევს მ-ელ მართას სუფთა წერის მასწავლებელმა მოუსწრო. მამაკაცები, რომლებიც ქ-ნ არნუს ეწვეოდნენ ხოლმე, ვიზიტად არ მიდიოდნენ მასთან. ფრედერიკი მოერიდა და აღარ მისულა.

ხუთშაბათს სადილზე რომ მიწვევა მიეღო, იგი ყოველ ოთხშაბათს დადიოდა „Art industriel-ში“ და ყველაზე დიდხანს რჩებოდა იქ, რეჟიმბარზე გვიანაც კი, ვითომ გრავიურას ათვალის-რებდა ან გაზეთს კითხულობდა. ბოლოს არნუ ეტყოდა: „ხვალ სალამოს გცალიათ?“ მიწვევაზე თანხმობას აცხადებდა, სანამ არნუ ფრაზას დაამთავრებდა. არნუ თითქოს კიდევაც დაუმეგობრდა. ასწავლიდა თუ რა ღვინო ეყიდა, როგორ მოემზადებია პუნში ან ჩიბუხას რაგუ; ფრედერიკი მორჩილად ასრულებდა მის რჩევას, უყ-

ვარდა ყველაფერი, რაც ქ-ნ არნუსთან იყო დაკავშირებული, მისი ავეჯი, მისი მოსამსახურეები, მისი სახლი, მისი ქუჩა.

ამ სადილებზე სრულიად არ იღებდა ხმას, აკვირდებოდა მხოლოდ ყველაფერს. ქ-ნ არნუს მარჯვენა საფეთქელზე პატარა ხალი ჰქონდა; ყურებზე სადად გადავარცხნილი თმა უფრო მუქი ფერისა იყო, ვიდრე დანარჩენი, და მუდამ თითქოს ოდნავ სველი ბოლოებზე; დროდადრო იგი ორი თითით იტკეცავდა ხოლმე მას. ფრედერიკმა შეისწავლა ყოველი მისი ფრჩხილი, ტკებოდა მისი აბრეშუმის კაბის შრიალით, როცა კარში გავიდოდა ხოლმე, შეუმჩნეველად იყნოსავდა მისი ცხვირსახოცის სურნელებას; მისი სავარცხელი, თათმანები, ბეჭდები ფრედერიკისათვის რაღაც განსაკუთრებული ნივთები იყო, მნიშვნელოვანი, ვით ხელოვნების ნაწარმოები, თითქმის ცოცხალი, როგორც ადამიანები; ისინი უძგერებდნენ გულს და უძლიერებდნენ ვნებას.

ძალა არ ყოფნიდა დაემალა თავისი გრძნობა დელორიესათვის. როცა ქ-ნ არნუდან დაბრუნდებოდა, თითქოს უნებლიეთ აღვიძებდა ხოლმე, ოღონდ მასზე ელაპარაკნა.

დალორიე, რომელსაც საკუჭნაოში ეძინა, პირსაბანის ახლოს, გრძლად დაამთქნარებდა ხოლმე. ფრედერიკი საწოლზე დაუჯდებოდა ფერხით. ჯერ სადილზე ილაპარაკებდა, მერმე უამბობდა ათასგვარ უმნიშვნელო წვრილმანს, რომლებშიც თავისადმი სიძულვილისა თუ კარგი განწყობილების ნიშანს ხედავდა. ერთხელ, მაგალითად, მკლავგაყრილი არ გაჰყვა, რადგან დიტმერი ირჩია, რამაც ფრედერიკი სასოწარკვეთილებაში ჩააგდო.

— აჰ, რა სისულელეა!

ანდა ერთხელ უწოდა: ჩემო მეგობარო.

— მაშასადამე, უფრო გაბედული უნდა იყო!

— მაგრამ ვერ ვბედავ, — ეტყოდა ფრედერიკი.

— მაშინ მასზე ნულარც იფიქრებ! ღამე მშვიდობისა.

დელორიე კედლისკენ გადაბრუნდებოდა და დაიძინებდა. მას არ ესმოდა ასეთი სიყვარული და ყრმობის უკანასკნელ ახირებად მიაჩნდა. რაკი ფრედერიკს ალბათ აღარ აკმაყოფილებდა მასთან მეგობრობა, ფიქრად მოუვიდა კვირაში ერთხელ მოეწვია საერთო მეგობრები.

შაბათობით მოდიოდნენ ხოლმე, დაახლოებით ცხრა საათზე. სამივე ალყირული ფარდა გადაიწეოდა; ლამპა და ოთხი სანთელი

ანთებოდა; შუაგულ მაგიდაზე დაიდებოდა თამბაქოიანი ქისა და ჩიბუხები, მათს გარშემო ლუდის ბოთლები, ჩაიდანის, რომის ჭურჭელი და ნამცხვარი. მსჯელობდნენ სულის უკვდავებაზე, ერთმანეთს ადარებდნენ პროფესორებს.

ერთ საღამოს ჰიუსონემ მოიყვანა ერთი მაღალი ახალგაზრდა, რომელსაც მეტად მოკლესახელოებიანი სერთუკი ეცვა და თანაც მორცხვობდა. ეს იყო ის ბიჭი, რომლის განთავისუფლებაც შარშან სურდათ საპოლიციო უბნიდან.

რაკი ველარ დაიბრუნა მაქმანიანი კოლოფი, რომელიც შეტაკების დროს დაკარგა, პატრონმა ქურდობა დასწამა და სამართალში მიცემას ემუქრებოდა; ახლა კი ნოქრად მუშაობდა სატრანსპორტო კონტორაში. ჰიუსონე დილით ქუჩაში შეხვდა და წამოიყვანა, რადგან დიუსარდიეს მადლობის სათქმელად „მეორის“ ნახვაც სურდა.

მან ფრედერიკს გაუწოდა ჯერ კიდევ მთლად სავსე საპაპიროსე, რომელსაც მოწიწებით ინახავდა, რომ პატრონისათვის დაებრუნებია. ახალგაზრდებმა დაპატიჟეს, მოდი ხოლმეო, და ისიც არ აკლდებოდა.

ყველანი კარგად იყვნენ განწყობილნი ერთმანეთისადმი. მათი სიძულვილი მთავრობისადმი უდავო დოგმატად იყო გადაქცეული. მხოლოდ მარტინონი ცდილობდა დაეცვა ლუი-ფილიპე. მის წინააღმდეგ ხმარობდნენ ყველა იმ ზოგად ადგილებს, გაზეთებში რომ იყო გამოქვეყნებული: პარიზის გარშემო გალავნის აგებას, სექტემბრის კანონებს, პრიტიჩარდს, ლორდ გიზოს, ასე რომ მარტინონი გაჩუმდებოდა ხოლმე, არავის ვაწყენინოო. კოლეჯში შვიდ წელს სწავლის დროს ერთხელაც არ ყოფილა დასჯილი, ახლა კი სამართლის სკოლაში თავს აწონებდა პროფესორებს. ჩვეულებრივად ეცვა განიერი ცეცხლისფერი სერთუკი, კაუჩუკის კალოშები; მაგრამ ერთ საღამოს პირდაპირ სასიძოსავით გამოწყობილი გამოცხადდა: ხავერდის ჟილეტი, თეთრი პალსტუხი, ოქროს ძეწკვი.

უფრო გაუკვირდათ, როცა შეიტყეს, დამბრეზებიდან დაბრუნებულიაო. ბანკირმა მართლაც იყიდა მარტინონის მამისაგან კარგა მოზრდილი ტყის ნაკვეთი; მოხუცმა ვაჟი გააცნო და დამბრეზმა ორივე დაპატიჟა სადილზე.

— ბევრი ტრიუფელი მოგართვეს? — ჰკითხა დელორიემ, —

და ხომ არ მოგიხერხებია სადმე კარებში გადაჰხვეოდი მის ცოლს *sicut decet?*¹

ახლა საუბარი ქალებზე დაიწყო. პელერენს არ სწამდა, რომ არიან ლამაზი ქალები (იგი ვეფხვებს ამჯობინებდა); საერთოდ, დედალი ადამიანთა მოდგმაში დაბალი ხარისხის არსია ესთეტიკის იერარქიაში:

— ის, რაც თქვენ გხიბლავთ, სწორედ ის ამცირებს მას როგორც იდეას. მე მინდა ვთქვა: თმა, გულ-მკერდი...

— გარნა, — შეეხიტიყვა ფრედერიკი, — გრძელი შავი თმა, დიდ-რონი შავი თვალები...

— ოჰ! ცნობილია! — წამოიძახა ჰიუსონემ. — კმარა ანდალუზიელი ქალები მოლზე! ანტიკური რამეები? თქვენი მონა-მორჩილი! რადგან, ბოლოს და ბოლოს, ხუმრობა იქით იყოს, ვინმე ლორეტი უფრო საინტერესოა, ვიდრე მილოსის ვენერა! ვიყოთ გალები, ნუ გენაღვლებ! და ვიცხოვროთ, როგორც რეგენტობის დროს, თუ შეგვიძლია!

— იდინე, ღვინო კეთილი; იდიმებოდეთ, ქალებო!

— შავგვრემანიდან გავეშუროთ ქერასაკენ! თანახმა ხართ თუ არა, ძია დიუსარდიე?

დიუსარდიემ არა უპასუხა რა. ყველა ჩამოეკიდა, უნდოდით გაეგოთ მისი გემოვნება.

— ჰოდა, აი, — თქვა მან და წამოწითლდა, — მე მინდა მუდამ ერთი და იგივე მიყვარდეს!

ეს ისე იყო ნათქვამი, რომ წუთით სიჩუმე ჩამოვარდა, ზოგი მისმა გულწრფელობამ გააკვირვა, ზოგს კი მის სიტყვებში ის მოეჩვენა, რაზეც შესაძლებელია ფარულად ოცნებობდნენ.

სენეკალმა თავისი ლუდის სტაქანი კარის ლავგარდანზე შედგა და დოგმატიკურად განაცხადა: რაკი პროსტიტუცია ტირანიაა, ქორწინება კი უზნეობა, ამიტომ თავშეკავება უმჯობესიაო. დელორიე ქალებს ისე ეცქეროდა, როგორც გასართობ რამეს, მეტი არაფერი. ბ-ნ დე სიზის ქალები ათასნაირ შიშს ჰგვრიდნენ.

რაკი კეთილმორწმუნე ბებიის მეთვალყურეობით იყო აღზარდილი, ამ ახალგაზრდების კომპანია მიმზიდველი ეჩვენებოდა, როგორც საძრახისი ადგილი, და ჭკუისმასწავლებელი, როგორც სორ-

---

¹ როგორც რიგია.

ბონი. გაკვეთილები მისთვის არ შურდათ; იგიც ესოდენ დიდ ბეჯითობას იჩენდა, რომ თამბაქოს მოწევაც კი სურდა, მიუხედავად გულის რევისა, რაც მოწევის შემდეგ მუდამ აწუხებდა. ფრედერიკი ზრუნვას არ აკლებდა. ალტაცებული იყო მისი ჰალსტუხების ფერით, მისი პალტოს ბეწვით, განსაკუთრებით კი მისი ფეხსაცმლით, რომლის ტყავი ხელთათმანივით ნაზი, ნატიფი და კრიალა იყო; ეტლი მუდამ ელოდებოდა ქუჩაში.

ერთხელ, როცა იგი წავიდა, იმ საღამოს კი თოვდა, სენეკალმა სიბრაღულით დაიწყო ლაპარაკი მის მეეტლეზე. შემდეგ გაილაშქრა ყვითელი ხელთათმანების, ყოკეი-კლუბის წინააღმდეგ. იგი ყოველ მუშას უფრო მაღლა აყენებდა, ვიდრე ამ ბატონებს.

— ყოველ შემთხვევაში მე ვშრომობ! ღარიბი ვარ!

— ეს კიდევაც ჩანს, — უთხრა ბოლოს მოთმინებიდან გამოსულმა ფრედერიკმა.

რეპეტიტორმა მისდამი ბოღმა ჩაიდო გულში ამ სიტყვის გამო.

მაგრამ როცა რეჟემბარისაგან გაიგონა, სენეკალს ნაკლებ ვიცნობო, ფრედერიკმა თავაზიანობა გამოიჩინა არნუს მეგობრისადმი და მოიწვია, ჩვენს შაბათობებს დაესწარი ხოლმეო; შეხვედრა ორივე პატრიოტიზატვის სასიამოვნო იყო.

თუმცა, ერთმანეთისაგან განირჩეოდნენ.

სენეკალს, რომელსაც წოწოლა თავი ჰქონდა, მხოლოდ სისტემები სწამდა. რეჟემბარს კი, პირიქით, ფაქტები მხოლოდ ფაქტებად მიაჩნდა. რაც მას უმთავრესად აწუხებდა, ეს იყო რაინის საზღვარი. იგი ამტკიცებდა, არტილერიისა გამეგება რამეო, და ტანსაცმელს პოლიტექნიკური სკოლის მკერვალს აკერინებდა.

პირველ დღეს, როცა ღვეზელი შესთავაზეს, მხრები ზიზღით აიჩეჩა და თქვა, ეგ ქალებს შეეფერებაო; უფრო თავაზიანი არც შემდეგ ყოფილა. როგორც კი მსჯელობა უფრო მაღალ იდეებს შეეხებოდა, ბუტბუტს მოჰყვებოდა: „ოჰ! არავითარი უტოპია, არავითარი ოცნება!“ ხელოვნების დარგში (თუმცა სახელოსნოებში დადიოდა და თავაზიანობით ფარიკაობის გაკვეთილებს იძლეოდა) მისი აზრები არცთუ ესოდენ ღრმა იყო. ბან მარასტის სტილს ადარებდა ვოლტერისას, ქ-ნ დე სტალს ადარებდა მ-ელ ვატნაზს, მხოლოდ იმიტომ, რომ მან დასწერა ოდა პოლონეთზე, „სადაც გულადობა გამოიჩინა“. ბოლოს, რეჟემბარი თავს აბეზრებდა ყველას და განსაკუთრებით დელორიეს, რადგან მოქალაქე არნუს და-

ახლოებული პირი იყო. კლერკს სწყუროდა მოხვედრილიყო იმ სახლში, რადგან იმედი ჰქონდა იქ სასარგებლო ნაცნობობა გაება. „როდისღა წამიყვან იმათთან?“ — ეკითხებოდა ხოლმე ფრედერიკს. არნუ ხან ძლიერ მოუცლელი იყო, ხანაც სადმე წასვლას აპირებდა; შემდეგ კი წასვლა სულაც არ ღირდა, რადგან სადილები მალე გაუქმდებოდა.

თუკი საჭირო ყოფილიყო მეგობრისათვის თავის განწირვა, ფრედერიკი ამას იზამდა. მაგრამ რაკი ისწრაფვოდა თავი, რაც კი შეიძლებოდა, უპირატესად ეჩვენებინა, თვალყურს ადევნებდა თავის სიტყვებს. მოქცევას, კოსტიუმს და „Art industriel“ — შიგ კი მუდამ უნაკლოდ თათმანჩაცმული მიდიოდა ხოლმე; ეშინოდა ვაითუ დელორიემ თავისი ძველი შავი სერთუკით, თავისი კლერკული ქცევით და თავდაჯერებული ლაპარაკით ცუდი შთაბეჭდილება მოახდინოს ქ-ნ არნუზე, რაც სახელს გაუტეხდა თვითონაც და დაამცირებდა მის თვალში. სხვებს იგი იწყნარებდა, მაგრამ სწორედ ეს კაცი შეარცხვენდა ყველაზე მეტად. კლერკმა შეამჩნია, რომ ფრედერიკს არ სურდა დაპირების შესრულება და მისი ღუმილი უფრო მეტ შეურაცხყოფად ეჩვენებოდა.

სურდა ყველაფერში მისი ხელმძღვანელი ყოფილიყო, მათი ჭაბუკობის იდეალების თანახმად განვითარებულიყო; ფრედერიკის უქნარობა აშფოთებდა, როგორც ურჩობა და როგორც ღალატი. ამასთან ფრედერიკი, რომლის მთელი ფიქრები ქ-ნ არნუს დასტრიალებდნენ თავს, ხშირად ლაპარაკობდა მის ქმარზე; და დელორიემ მოიგონა მისი გაღიზიანების აუტანელი ხერხი: დღეში ასჯერ მაინც ყოველი ფრაზის ბოლოს უტყვიანო რეგენივით იმეორებდა არნუს გვარს. როცა მის კარზე დააკაკუნებდა ვინმე, ის უპასუხებდა: „შემოდით, არნუ!“ რესტორანში ბრის ყველს „არნუს მაგალითისამებრ“ შეუკვეთავდა ხოლმე; ღამით კი მოიგონებდა მაჯლაჯუნა მახრჩობსო, და ამხანაგს გააღვიძებდა ყვირილით: „არნუ! არნუ!“ ბოლოს, გაოგნებულმა ფრედერიკმა რაღაცნაირი საბრალო ხმით უთხრა:

— გული ნუ გამიწყალე მაგ შენი არნუთი!

— არ მოგეშვები! — მიუგო კლერკმა.

მუდამ რგი! ყველგან იგი! ხან მწველი და ხან მყინავი,
წარმოგიდგება არნუ...

— გაჩუმდი-მეთქი! — დაუყვირა ფრედერიკმა და მუშტი აღმართა.

მერმე წყნარად დასძინა:

— ძალიან კარგად იცი, რომ ვერ ვიტან მაგაზე ლაპარაკს.

— ოჰ! მაპატიე, ძველო, — მიუგო დელორიემ და თავი ძლიერ დაბლა დახარა. — ამიერიდან მხედველობაში მივიღებთ კეთილშობილი ქალწულის ნერვებს! ერთხელ კიდევ მაპატიე. ათასი ბოდიში!

ასე დამთავრდა დაცინვა.

მაგრამ სამი კვირის შემდეგ, ერთ საღამოს, ფრედერიკს უთხრა:

— იცი, დღეს იგი ვნახე, ქ-ნი არნუ!

— სად?

— სასამართლოში, ადვოკატ ბალანდართან ერთად; შავგვრემანი, შუათანა ტანისაა, ხომ?

ფრედერიკმა დასტურის ნიშნად თავი დაუქნია. ელოდებოდა, დელორიემ ლაპარაკი დაიწყოსო. ერთი აღტაცებული სიტყვა, და იგი მზად იყო მთელი გული გადაეშალა, გაეღმერთებია დელორიე; მაგრამ იგი სულ დუმდა; ბოლოს ფრედერიკმა ველარ მოითმინა და გულგრილად ჰკითხა, რა აზრისა ხარ მასზეო.

დელორიეს ფიქრით, „არა უშავს რა, თუმცა განსაკუთრებული არაფერი აქვს“.

— აჰ! შენ გგონია, — უთხრა ფრედერიკმა.

დადგა აგვისტო, მისი მეორე გამოცდის დრო. საერთო აზრით, ორი კვირა საკმაო იყო, რომ საგნები მოემზადებინა. ფრედერიკს არ ეეჭვებოდა თავისი უნარი და ზედიზედ გადაყლაპა საპროცესო კოდექსის პირველი ოთხი წიგნი, სასჯელთა დებულების პირველი სამი წიგნი, სისხლის სამართლის რამდენიმე ნაწყვეტი და სამოქალაქო კოდექსის ერთი ნაწილი ბ-ნ პონსელეს შენიშვნებითურთ. წინა დღით დელორიემ გაამეორებინა, რაც დიღამდე გაგრძელდა, ხოლო, რათა უკანასკნელი წუთებიც უსარგებლოდ არ დაკარგულიყო, თან გაჰყვა და ქუჩაში განაგრძობდა კითხვების მიცემას.

რადგან ბევრი გამოცდა ერთსა და იმავე საათში ხდებოდა, ეზოში ბევრი ხალხი იყრიდა თავს, სხვათა შორის, პიუსტონე და სიზიცი; ამ გამოცდებს არ აკლდებოდნენ, როცა საქმე ამხანაგებს ეხებოდა. ფრედერიკმა ტრადიციული შავი ტანისამოსი ჩაიცვა;

მთელი გუნდის თანხლებით, იგი სამ სტუდენტთან ერთად შევიდა დიდ დარბაზში, რომელსაც ფარდები არ ჰქონდა, კედლების გასწვრივ კი სკამლოგინები იყო ჩამწკრივებული. შუაგულ ოთახში ტყავგადაკრული სკამები იდგა მაგიდის გარშემო, რომელსაც მწვანე მაუდი ეფარა. ეს მაგიდა კანდიდატებს ჰყოფდა ბ-ნ გამომცდელთაგან, რომელნიც წითლად იყვნენ ჩაცმულნი, მხრებზე სიასამური ჰქონდათ და თავზე სირმიანი ქუდეები ეხურათ.

ფრედერიკი სიაში უკანასკნელის წინ იყო, ცუდი ადგილი! პირველსავე კითხვაზე, რა განსხვავებაა კონვენციასა და ხელშეკრულებას შორისო, განმარტებანი აურია და პროფესორმა, ყოჩაღმა კაცმა უთხრა:

— ნუ შეწუხდებით, ბატონო, დამშვიდდით!

შემდეგ კიდევ მისცა ორი ადვილი კითხვა, რომლებზეც ბუნდოვანი პასუხი მიიღო, და, ბოლოს, მეოთხეზე გადავიდა. ფრედერიკი ცუდ გუნებაზე დააყენა ასეთმა ცუდმა დასაწყისმა. დამსწრეთა შორის დელორიე ნიშნებით აგრძნობინებდა, არაფერია, გულს ნუ გაიტეხო; პასუხს მეორე კითხვაზე სისხლის სამართლიდან არა უშავდა რა. მაგრამ მესამე კითხვაზე, საიდუმლო ანდერძს რომ შეეხებოდა, ფრედერიკი უფრო შეშფოთდა, რადგან გამომცდელი მუდამ გულცივი იყო, ჰიუსონე თითქოს ტაშისათვის ამზადებდა ხელებს, ხოლო დელორიე კვლავ მხრებს იჩეჩავდა. ბოლოს, დადგა დრო ეპასუხნა სამართალწარმოებაზე! კითხვა შეეხებოდა მესამე პირთა შესიტყვებას. პროფესორმა, რომელიც განაწყენებული იყო იმის გამო, რომ ისმენდა საკუთარი თეორიის საწინააღმდეგო დებულებებს, მკვახედ ჰკითხა:

— რაო, ბატონო ჩემო, ეს თქვენი აზრია? როგორ გნებავთ შეუთანხმობთ სამოქალაქო კოდექსის 1351-ე მუხლის პრინციპი სარჩელის წაყენების ასეთ არაჩვეულებრივ საშუალებას?

ფრედერიკს საშინლად ტკიოდა თავი, რადგან მთელი ღამე არ სძინებია. მზის სხივი, დარაბის ნახვრეტში რომ შემძვრალიყო, ზედ სახეზე დარკობოდა. იგი სკამსუკან იდგა, ადგილზე ტოკავდა და ულვაშს იგრეხდა.

— ველოდები თქვენს პასუხს! — განუმეორა კაცმა, სირმიანი ქუდი რომ ეხურა.

ფრედერიკის საქციელს, ეტყობოდა, მოთმინებიდან გამოყავდა იგი, და დასძინა:

— თქვენს წვერში მას ვერ იპოვნით!

ამ სარკაზმმა დამსწრეთა სიცილი გამოიწვია; ნაამები პროფესორი მოლბა. კიდევ მისცა ორი კითხვა: სასამართლოში მიწვევასა და დაჩქარებულ სამართალწარმოებაზე, შემდეგ მოწონების ნიშნად თავი დასაბარა; საჯარო გამოცდა დამთავრდა. ფრედერიკი ვესტიბიულში დაბრუნდა.

— ჩაჭრილხარ! — უთხრა ჰიუსონემ. — წავიდეთ!

მეკარის ოთახთან მარტინონს შეხვდნენ, გაწითლებულიყო, ღელავდა, თვალები უცინოდა, შუბლს გამარჯვების შარავანდელი უმოსავდა. ის იყო კარგად ჩაებარებინა უკანასკნელი გამოცდა. რჩებოდა მხოლოდ დისერტაცია. ორი კვირის შემდეგ უკვე ლიცენციატი იქნებოდა. მისი ოჯახი ერთ მინისტრს იცნობდა, მარტინონის „ბრწყინვალე კარიერა“ ისახებოდა.

— ამან მაინც გაგისწრო, — თქვა დელორიემ.

იმაზე მეტი დამცირება არ შეიძლება, ვიდრე ხედავდნენ უჭკუოს, რომელიც სწორედ იქ აღწევს წარმატებას, სადაც შენ მარცხდები. გაჯავრებულმა ფრედერიკმა უპასუხა, ფეხებზედაც არ მკიდია, მაგაზე უფრო მაღალი მისწრაფება მაქვსო. ხოლო როცა ჰიუსონემ წასვლა დააპირა, ფრედერიკმა განზე გაიხმო და უთხრა:

— იმათთან, რა თქმა უნდა, სიტყვა არ დაგცდეთ!

საიდუმლოს დაცვა ადვილი იყო, რადგან არნუ ზეგ გერმანიაში მიემგზავრებოდა.

როცა კლერკი სალამოს შინ დაბრუნდა, თავისი მეგობარი უცნაურად გამოცვლილი ნახა: პირუტყს თამაშობდა, უსტვენდა; როცა დელორიემ გაიკვირვა, ფრედერიკმა განაცხადა, დედასთან არ მივდივარ, არდადეგებზე უნდა ვიმეცადინო.

ძლიერ გაუხარდა, როცა გაიგო, არნუ მიემგზავრებოდა. ახლა შეუძლია იაროს იქ, როცა მოესურვება და შიშიც არ ექნება, რომ რამე დააბრკოლებს. სრული უშიშროების რწმენა გაბედულებას მიანიჭებს; ბოლოს და ბოლოს, ისე შორს აღარ იქნება მასთან, აღარ განშორდება! რკინის ჯაჭვზე უფრო ძლიერი რაღაც აკავებდა პარიზში, შინაგანი ხმა ჩასძახოდა, დარჩიო.

დაბრკოლება წარმოიშვა. დედას მისწერა და დაბრკოლება დაძლია; უწინარეს ყოვლისა, გაუმხილა მარცხი, რაც გამოწვეული იყო პროგრამაში შეტანილი ცვლილებით, შემთხვევა, უსამართლობა; თუმცა ყველა გამოჩენილი ადვოკატი (ასახელებდა მათს გვარებს)

იჭრებოდა ხოლმე გამოცდებში. მაგრამ იმედი აქვს ნოემბერში კვლავ წარსდგეს. და რაკი დროს დაკარგვა არ სურს, შინ ვერ წავა წელს; დედას სთხოვდა, ტრიმესტრის ფულის გარდა, ორას ორმოცდაათი ფრანკი გამომიგზავნე რეპეტიტორთან სამეცადინოდ, რაც დიდ სარგებლობას მომიტანსო. ყოველივე ამას დასძენდა სინანულს, ნუგეშს, სინაზესა და დედაშვილურ სიყვარულს.

ქ-ნი მორო, რომელიც შვილს მეორე დღეს ელოდა, ორმაგად იყო ნაწყენი. მარცხი დამალა და უპასუხა, „შინ მაინც ჩამოდი“. ფრედერიკმა არ გაუგონა. დაიწყო სამღურავი. მიუხედავად ამისა, კვირის ბოლოს მიიღო სამი თვის ფული და რეპეტიტორისათვის საჭირო თანხა, რაც გამოიყენა ღია რუხი შარვლის, თეთრი ფეტრის ქუდისა და ოქროსთავიანი ხელჯოხის საყიდლად.

როცა ყოველივე ეს შეიძინა, გაიფიქრა:

„იქნებ ეს დალაქს უფრო შეეფერებოდეს?“

და დიდმა ეჭვმა შეიპყრო.

იმის გადასაწყვეტად, წავიდე თუ არა ქ-ნ არნუსთანო, სამჯერ აავლო მონეტი. ნიშანი სამივეჯერ კარგი იყო, მაშასადამე, ბედისწერა უკარნახებდა. ეტლმა შუაზელის ქუჩაზე მიიყვანა.

კიბე სწრაფად აიზბინა. ზარის თოკი ჩამოსწია, არ დაიჩეკა. ეგონა, აგერ-აგერ გული წამივიაო.

შემდეგ გიჟურად ჩამოჰკრა წითელი აბრეშუმის მძიმე ზონარი. ზარი აწყარუნდა, მერმე ნელ-ნელა მიწყნარდა; და კვლავ არავითარი ხმაური. ფრედერიკი შეშინდა.

კარს ყური მიადო: არც ერთი ჩქამი! კლიტის ნახვრეტში შეიჭვრიტა, მაგრამ ტალანში ვერაფერი დაინახა, გარდა ორი წნელი-სა ყვავილოვან შპალიერზე. ბოლოს ის იყო წასვლა დააპირა, მაგრამ გადაიფიქრა. ამჯერად ოდნავ დაუკაკუნა. კარი გაიღო და ამის წინაშე წარმოდგა თმაგაბურძგნული, სახეალეწილი და უკმაყოფილო არნუ.

— ვაჰ! რა ეშმაკმა მოგიყვანათ? მობრძანდით!

და შეიყვანა არა ბუდუარში, არა თავის ოთახში, არამედ სასადილო ოთახში, სადაც სუფრაზე ერთი ბოთლი შამპანური და ორი ჭიქა იდგა; მერე მოკლედ ჰკითხა:

— რაიმე საქმე გაქვთ ჩემთან, ძვირფასო მეგობარო?

— არა! არაფერი, არაფერი! — წაიბუტბუტა ახალგაზრდამ და არ იცოდა, რა ეთქვა მისვლის გასამართლებლად.

ბოლოს, ასე უთხრა: თქვენი ამბის შესატყობად მოვედი, რადგან, როგორც ჰიუსონემ მითხრა, გერმანიაში მეგონეთო.

— სრულიადაც არა! — მიუგო არნუმ. — რა ბატისტინაა ის ბიჭი, ყველაფერი უკუღმა ესმის!

შეცბუნების დასაფარავად ფრედერიკმა ოთახში გაიარ-გამოიარა. სკამს წამოედო და გადმოავლო ქოლგა, ზედ რომ იდო; სპილოს ძვლის ტარი გატყდა.

— ღმერთო ჩემო! — წამოიძახა. — რა სამწუხაროა, რომ ქ-ნ არნუს ქოლგა გავტეხე.

ამ სიტყვებზე ვაჭარმა თავი ასწია და რაღაც უცნაურად გაიღიმა. ფრედერიკმა შემთხვევით ისარგებლა, რათა მასზე დაეწყო ლაპარაკი და გაუბედავად დასძინა:

— შეიძლება მისი ნახვა?

იგი თურმე თავის სამშობლო სოფელში იყო, ავადმყოფ დედასთან.

მან ვერ გაბედა ეკითხნა, იქ რამდენ ხანს დარჩებო, მხოლოდ დასძინა, რა მხარეშია ქ-ნ არნუს სამშობლო.

— შარტრში! გიკვირთ განა?

— მე? არა! რად უნდა მიკვირდეს? სრულიადაც არა!

შემდეგ სრულებით აღარაფერი ჰქონდათ სალაპარაკო. არნუმ თამბაქო გაახვია, მაგიდის გარშემო დადიოდა და ხვნეშოდა. ფრედერიკი ლუმელს მიეყრდნო და ათვალეერებდა კედლებს, კარადას, პარკეტს, და ხსოვნაში, უკეთ თვალწინ, მშვენიერი სახეები ეჯარებოდნენ. ბოლოს წავიდა.

წინკარში არნუმ აიღო ბურთივით დაქმუჭნული გაზეთის ნახევი, იატაკზე რომ ეგდო, თითის წვერებზე დადგა და ზანზალაკში ჩატენა, რათა განეგრძო, როგორც თვითონ თქვა, ნასადილევის შეწყვეტილი ძილი. შემდეგ ხელი გაუწოდა:

— გეთაყვა, უთხარით მეკარეს, რომ შინ არ ვარ!

და კარი მავრად მიაბრახუნა.

ფრედერიკი ზანტად დაუყვა კიბეს. პირველი ცდის მარცხი შემდგომი წარმატების იმედს უკარგავდა. შემდეგ დაიწყო მოწყენილობით აღსავსე სამი თვე. რაკი არავითარი სამუშაო არ ჰქონდა, უსაქმურობა მწუხარებას უმძაფრებდა.

მთელი საათობით გადასცქეროდა აივნიდან მდინარეს, რომელიც მიიზლანებოდა რუხ სანაპიროებს შუა, ქალაქის ჭუჭყიანი

მილსადენებით რომ იყო აქა-იქ გაშავებული; ხედავდა სარეცხის ბოგას ზედ ნაპირზე, სადაც ბავშვები ზოგჯერ იმით ერთობოდნენ, რომ შლამიან წყალში რომელიმე ფინიას კბანდნენ. არასოდეს არ გაიხედავდა მარცხნივ, ქვიტკირის ხიდისაკენ ღვთისმობლის ტაძართან და სამი კიდული ხიდისაკენ, არამედ თვალს არ აშორებდა თელების სანაპიროს, ბებერი ხეების კორომს, მონტეროს ნავსადგურის ცაცხვებს რომ მოგვაგონებდა. პირდაპირ, აუარებელ სახურავთა შორის აღმართული იყო წმ. იაკობის კოშკი, ქალაქის საბჭოს შენობა, წმ. ღერვასის, წმ. ლუის, წმ. პავლეს ეკლესიები, აღმოსავლეთით, უზარმაზარ ოქროს ვარსკვლავით ბრწყინავდა ანგელოზი ივლისის სვეტის თავზე, ცისკიდურის მეორე მხარეზე კი მოჩანდა ტიუილრის უზარმაზარი მრგვალი და ცისფერი გუმბათი. ამ მიმართულებით, სადღაც შორს, უნდა ყოფილიყო ქ-ნ არნუს სახლი.

ფრედერიკი თავის ოთახში ბრუნდებოდა, დივანზე წამოწვებოდა და ეძლეოდა უთავბოლო ფიქრებს: სამუშაოს გეგმაზე, იმაზე, თუ როგორ მოქცეულიყო მომავალში. ბოლოს, საკუთარ თავს რომ გაქცეოდა, გარეთ გავიდოდა.

დადიოდა უგზო-უკვლოდ, ლათინთა უბანში, რომელიც ჩვეულებრივ ესოდენ ხმაურიანი, მაგრამ ამ დროს კი უკაცრიელია, რადგან სტუდენტები თავიანთ სახლებში მიდიან. სასწავლებელთა გრძელი შენობები თითქოს უფრო დაგრძელებულან ამ დუმილის გამო და უფრო დაღვრემილან; ისმოდა მშვიდობიანი ყოველდღიურობის სხვადასხვა ხმაური: გალიაში ფრინველი ფართქუნებდა, ჭრიალებდა ფეიქრის დაზგა, მეწალე ჩაქუჩს უბარტყუნებდა, მეძველენი კი ქუჩებში ამაოდ ეკითხებოდნენ თვალთ ფანჯრებს. დაცარიელებულ კაფეებში მებუფეტე ქალები ამთქნარებდნენ სავსე სურებს შორის; გაზეთები ხელუხლებლად ეწყო სამკითხველო მაგიდებზე; სამრეცხაოში თბილი ქარი არხევდა სარეცხს. ხანდახან იგი შეჩერდებოდა ხოლმე ბუკინისტის მაგიდასთან; ახლოს გავლილი ომნიბუსი ტროტუარს შეეხებოდა და უკან მიახედებდა; ლუქსემბურგს რომ მიაღწევდა, იქით აღარ წავიდოდა.

ზოგჯერ გართობის იმედი ბულვარებისაკენ გაიტყუებდა.

ბნელი შესახვევებიდან, სადაც სინესტის სუნი იდგა, გავიდოდა ხოლმე დიდ უკაცრიელ მოედნებზე, მზით რომ იყო განათებული, ხოლო რომელიმე ძეგლიდან ქვაფენილზე გაწოლილი იყო შავი, დაკ-

ბილული ჩრდილი. მაგრამ კვლავ დაიწყებდნენ რასრასს საზიდრე-
ბი, კვლავ გამოჩნდებოდა დუქნები და ბრბო გააყრუებდა, განსა-
კუთრებით კვირადღეს, როცა ბასტილიიდან წმ. მაგდალინელის ეკ-
ლესიამდე ეს იყო ადამიანთა უზარმაზარი ნაკადი, განუწყვეტელ
ხმაურსა და მტვერში რომ ასფალტზე მიედინებოდა; პირდაპირ გუ-
ლი ერეოდა ხოლმე მთელი ამ სახეების უგვანობით, უჭკუო ლაპა-
რაკით, სულელური თვითკმაყოფილებით, შუბლებზე რომ იყო აღ-
ბეჭდილი. გარნა იმის შეგნება, რომ იგი ამ ადამიანებზე მალღა-
დგას, ამ სანახაობით გამოწვეულ დაღლილობას უნებლდა.

იგი ყოველ დღე დადიოდა "Art industriel"-ში, და რომ გაე-
გო, როდის დაბრუნდებოდა ქ-ნი არნუ, დაწვრილებით გამოიკით-
ხავდა ხოლმე დედამისის ამბავს. არნუს პასუხი მუდამ უცვლელი
იყო: „გაუმჯობესება გრძელდება“, ჩემი ცოლი და გოგონა მომა-
ვალ კვირას დაბრუნდებიანო. რაც უფრო აგვიანებდა დაბრუნებას
ქ-ნი არნუ, მით უფრო მეტ შეშფოთებას იჩენდა ფრედერიკი, ასე
რომ ამგვარი თანაგრძნობით გულაჩუყებულმა არნუმ ექვსიოდეჯერ
დაპატიჟა რესტორანში.

ამ ხანგრძლივი შესვენდრების დროს ფრედერიკი მიხვდა, რომ
სურათების ვაჭარი მაინცდამაინც დიდი ჭკუის პატრონი არ იყო.
არნუს შეეძლო შეემჩნია გულის გაგრილება და თანაც ეს იმის სა-
ბაბი იყო, რომ ოღნავ მაინც სამაგიერო მიეზლო მისი თავაზიანო-
ბისათვის.

რაკი სურდა ყველაფერი კარგად მოეწყო, ყველა თავისი ახალი
კოსტიუმი მეძველეს მიჰყიდა ოთხმოც ფრანკად, ამ თანხას მიუმატა
დარჩენილი ასი ფრანკი, არნუსთან მივიდა და სადილად დაპატიჟა.
იქ რეჟემზარი დახვდა. ყველანი „სამი პროვანსელი ძმის“ რესტო-
რანში წავიდნენ.

მოქალაქემ საქმე იმით დაიწყო. რომ სერთუკი გაიხსადა და, რაკი
დარწმუნებული იყო, მეინახენიც მოიწონებენო, მენიუ შეადგინა,
მაგრამ, თუმცა თვით წავიდა მზარეულთან, რომ პირადად მოლაპა-
რაკებოდა, ჩავიდა სარდაფში. რომლის ყველა კუნჭულს კარგად იც-
ნობდა, და რესტორნის პატრონიც გამოიწვია, ვინც „კარგად შეა-
ხურა“, იგი ვერ დააკმაყოფილეს ვერც საჭმელებმა, ვერც ღვინოებ-
მა და ვერც სუფრის გაშლამ. მოიტანდნენ თუ არა ახალ კერძს,
ახალი მარკის ღვინოს, პირველი გასინჯვისა და დაჭაშნიკებისთანავე
მიაგდებდა ჩანგალს და გადადგამდა სტაქანს; შემდეგ სუფრას ილა-

ყვებით დაეყრდნობოდა და მოჰყვებოდა წუწუნს, პარიზში შეუძლებელი გახდა სადილობაო. ბოლოს, რაკი არ იცოდა რა კერძი მოეგონა, „სულ უბრალოდ“ შეუკვეთა პროვანსულ ზეთში მოხრახული ლობიო, რაც მაინცადამაინც სახარბიელო არ გამოვიდა, მაგრამ რამდენადმე მაინც დააშოშმინა იგი. შემდეგ ლაქიასთან გააბა საუბარი რესტორნის ძველ ლაქიებზე: „როგორ არის ანტუანი? ვინმე ეყენი? ან თეოდორი, პატარა, მუდამ ქვემოთ რომ ემსახურებოდა? იმ ხანებში ჭამა-სმა აქ გაცილებით უკეთესი, ხოლო ბურგუნდიული ღვინო ისეთი იყო, როგორსაც ველარასოდეს ვერ იშოვნის!“

შემდეგ სიტყვა ჩამოვარდა გარეუბნებში მიწის ფასზე არნულს რაღაც წაუგებელ სპეკულიაციასთან დაკავშირებით. ჯერჯერობით იგი პროცენტებში ზარალობდა. რადგან არას გზით არ თანხმდებოდა გაეყიდა, რეჟემბარმა უთხრა, ერთ კაცს შეგახვედრებო, და ორივემ ფანქრით დაიწყო ანგარიში, სანამ დესერტი დამთავრდებოდა.

ყავის სასმელად წავიდნენ სომონის პასაჟში, ყავახანაში, რომელიც მოთავსებული იყო ანტრესოლში. ფრედერიკი სულ ფეხზე იდგა და თვალს ადევნებდა ბილიარდის დაუსრულებელ თამაშს, რასაც თან ახლდა ლუდის ბლომად სმა. მან აქ შუალამემდე დაჰყო, არც კი იცოდა რისთვის, სულმოკლეობით, სისულელით თუ იმ ბუნდოვანი იმედით, რომ იქნებ ჩემი სიყვარულისათვის ხელსაყრელი რამ მოხდესო.

„აბა როდისღა ვნახავ?“ ფრედერიკს სასოწარკვეთილება ეუფლებოდა. მაგრამ ერთხელ საღამოს, ნოემბრის ბოლოს, არნუმ უთხრა:

— იცით, გუშინ ჩემი ცოლი დაბრუნდა!

მეორე დღეს ხუთ საათზე ფრედერიკი უკვე ეწვია მას.

მიულოცა დედის გამომრთელება, რომელიც მძიმედ იყო ავად.

— არა! ეგ ვინ ვითხრათ?

— არნუმ!

ქალს უნებლიეთ აღმოხდა მსუბუქი „აჰ“. შემდეგ უთხრა, ძლიერი ეჭვი მქონდა, მაგრამ ახლა არა უშავს რაო.

იგი ცეცხლთან იჯდა მოქარგულ სავარძელში; ხოლო ფრედერიკი დივანზე, ქუდი მუხლზე ედო, საუბარი უჭირდათ; ქალი ხშირად დუმდა. ვაჟს კი საბაბი ვერ ეპოვნა, რათა თავის გრძნობებზე

ელაპარაკნა. მაგრამ როცა ფრედერიკმა დაიწყო ჩივილი, იძულებული ვარ ათასგვარი სრეკი ვისწავლო, მან უთხრა: „დიახ... წარმომიდგენია... სასამართლო საქმეები“!... თავი ჩაღუნა და რაღაც ფიქრებში გაერთო.

ფრედერიკს წყურთდა შეეტყო, რა ფიქრები იყო, და ამიტომ სხვა ვერაფერი ვერ მოეგონებინა. ბინდმა ჩრდილი გაამუქა მათს გარშემო.

ქალი ადგა, რადგან საქმეზე უნდა წასულიყო, შემდეგ კვლავ გამოვიდა; ხავერდის ქუდი ეხურა, მხრებზე თრითინის ბეწვით მორთული მანტო მოესხა; მან გაბედა ეთქვა, გაგაცილებთო.

უკვე დაღამდა; ცივი ამინდი იყო; მყრალი ნისლი ბურავდა სახლების ფასადს. ფრედერიკი სიამოვნებით ისუნთქავდა მას, რადგან მის დაბამბულ სარჩულში გრძნობდა მის იდაყვს, ხოლო მისი ხელი, ზედ რომ ნატის ორლილიანი თათმანი ეცვა, მისი პატარა ხელი, კოცნით რომ სურდა დაეფარა, მის მკლავს ეყრდნობოდა. ქვაფენილი მოლიპული იყო და ოდნავ ქანაობდნენ; ასე ეგონა, ორივენი ღრუბელში ვართ გახვეული და ქარი გვარწევსო.

ბულვარის ფარნების კაშკაშმა სინამდვილეს დაუბრუნა. კარგი შემთხვევა იყო, უნდა ეჩქარნა. გადაწყვიტა, სანამ რიშელიეს ქუჩამდე მივიდოდეთ, სიყვარულს გაუუმყლავნებო. მაგრამ თითქმის მაშინვე ქალი ჭურჭლის მალაზიასთან შეჩერდა და უთხრა:

— მივედით, გამადლობთ! ხუთშაბათამდე, არა, ჩვეულებრივ?

სადილების გამართვა განახლდა; რაც უფრო ხშირად ნახულობდა, ქ-ნ არნუსს, მით უფრო ძლიერ იტანჯებოდა.

ამ ქალის ნახვა ისე აბრუებდა, როგორც მეტად მაგარი სუნამოს არომატი. ამ შეგრძნებით იმსჯვალებოდა მთელი მისი არსება და იმორჩილებდა ყველა სხვა გრძნობას, ხდებოდა მისი არსებობის ახალი სახე.

მეძავეები, გაზით განათებულ ქუჩებში რომ ხვდებოდნენ, მომღერალი ქალები, ჭენებით მიმავალი ცხენოსანი ქალები, ქვეითად მიმავალი ბურჟუა-ქალები, გრიზეტები თავიანთ ფანჯრებში, ყველა ქალი აგონებდა იმას მსგავსების თუ მკვეთრი კონტრასტის გამო. იგი უცქეროდა სავაჭროებში გამოფენილ ქაშმირის შალებს, მაქმანებსა და ძვირფასი ქვების საკიდებს, წარმოიდგენდა, როგორ უხდებოდა ისინი მის ტანს, როგორ ამშვენებენ მის კორსაყს და როგორ ბრწყინავენ მის შავ თმაში. ვაჭართა გობებზე ყვავილები იმისთვის

იშლებოდნენ, რომ მას გავლისას აერჩია; მეფეხსაცმელის ვიტრინაში გედის ბუმბულით მორთული ატლასის ტუფლები თითქოს მის ფეხებს ელოდებინათ; ყველა ქუჩა მისი სახლისაკენ მიდიოდა; მოედანზე ეტლები მხოლოდ იმიტომ იდგნენ, რომ რაც შეიძლება მალე მისულიყო მასთან; პარიზი მასთან იყო დაკავშირებული და მთელი ეს უზარმაზარი ქალაქი, ამდენი ხმით რომ იყო აღსავსე, უშველებელი ორკესტრით გუგუნებდა მის გარშემო.

როცა ფრედერიკი ბოტანიკურ ბაღში შევიდოდა, პალმის დანახვა შორეულ ქვეყნებში გადაიყვანდა ხოლმე. ისინი ერთად მოგზაურობენ აქლემებით, სპილოებით, იახტით ცისფერ არქიპელაგში, ანდა მხარდამხარ ზანზალაკიანი ჯორებით, ბალახში რომ ბორძიკობენ დამსხვრეულ კოლონებზე. ზოგჯერ ლუვრში შეჩერდებოდა ხოლმე ძველ სურათებთან და, რაკი სიყვარული განვლილ საუკუნეთა მანძილზეც არ შორდებოდა, სურათებზე დახატული პერსონაჟების ნაცვლად საყვარელი ქალის სახეს წარმოიდგენდა. მას სამონაზვნო მაღალი ქუდი ეხურა და დაჩოქილი ლოცულობდა რკინისრიკულიან ფანჯარასთან. ორივე კასტილიის ან ფლანდრიის მბრძანებელი, იგი მორთულ-მოკაზმული ზის; შემდეგ ადგება და, ფარჩის კაბით გამოწყობილი, სირაქლემას ფრთების ჩარდანქვეშ, ჩაივლის მეწამული ქვის დიდ კიბეს, გარს სენატორები ახვევიან. ზოგჯერ კი იგი წარმოუდგებოდა ყვითელი აბრეშუმის შარვალჩაცმული, ბალიშებზე მიწოლილი პარამხანაში და ყველაფერი, რაც კი რამ მშვენიერია: ვარსკვლავთა ციმციმი, მუსიკის ცნობილი მელოდიები, ფრაზის ნარნარი, ყოველივე ეს მის ფიქრებს უეცრად და შეუძინევლად მხოლოდ მისკენ მიმართავდა.

ხოლო, რაც შეეხება იმას, რომ იგი საყვარლად გაეხადა, დარწმუნებული იყო, ყოველი ცდა ამაოდ ჩაუვლიდა.

ერთხელ, საღამოს 11-ს არნუს დიტმერი ესტუმრა და შუბლზე ეამბორა; ლოვარიასიც ასე მოიქცა და უთხრა:

— ნებას მიბოძებთ, არა, მეგობართა პრივილეგიის მიხედვით? ფრედერიკმა ჩაიბუტბუტა:

— მე მგონია, რომ ჩვენ ყველანი მეგობრები ვართ!

— მაგრამ ყველა ძველი მეგობარი როდია! — შეესიტყვა 11-ნი არნუ.

ეს ნიშნავდა მის უარყოფას წინდაწინ, გადაკვრით.

მაგრამ რა უნდა ექნა? ეთქვა, მიყვარხარო? იგი უთუოდ სთხოვს,

თავი დამანებეო ანდა შეიძლება გულისწყრომითაც კი გაავდოს გარეთ! მას კი ყოველგვარი წამება ურჩევნია იმ საშინელ ხვედრს, რომელიც სამუდამოდ მოუსპობს მისი ნახვის საშუალებას.

მას შურდა პიანისტების ნიჭი, ჯარისკაცების კრილობანი.

ნატრობდა საშიშ ავადმყოფობას, რომ ამით მაინც ღირსებოდა მისი ყურადღება.

ერთი რამ უკვირდა ფრედერიკს: არ იჭვენულობდა არნუსადმი; ქ-ნი არნუ ვერ წარმოედგინა სხვანაირად, თუ არ ჩაცმული, ესოდენ ბუნებრივი ეჩვენებოდა მისი კდემამოსილება, რაც მის სქესს სადღაც იღუმალ ჩრდილში აყენებდა.

გარნა იგი ოცნებობდა ბედნიერებაზე ეცხოვრა მასთან, შენობით ელაპარაკნა მასთან, დიდხანს ესეა ხელი თავზე ანდა დაჩოქილიყო მის წინაშე, წელზე შემოეხვია ხელი, დამტკბარიყო მისი თვალების ცქერით. ამისათვის საჭირო იქნებოდა დაეძლია ბედისწერა; მას კი არ შესწევდა მოქმედების უნარი, ამიტომ წყევლიდა ღმერთს და თავს აყვედრიდა, სულმოკლე ხარო, ტყვე იყო თავისი ნატვრისა, ვით პატიმარი დილეგში. სულს უხუთავდა გაუნელებელი ნალველი. მთელი საათობით იჯდა ხოლმე უძრავად ან უეცრად წასკდებოდა ცრემლი; ერთხელ, როცა თავი ველარ შეიკავა, დელორიემ უთხრა:

— აი დალახვროს ღმერთმა! რა მოგდის?

✓ ფრედერიკს ნერვები ჰქონდა აშლილი. დელორიეს ეს არ სჯეროდა. ფრედერიკი რომ ასე იტანჯებოდა, მან იგრძნო, როგორ გაედვიდა მეგობრისადმი ძველი სიბრალული, და გაამხნევა იგი: შენისთანა ვაჟკაცი და სულით ეცემოდე. რა სისულელეა! ყმაწვილობაში კიდევ ჰო, მაგრამ უფრო გვიან, დროის დაკარგვაა.

— შენ მიფუჭებ ჩემს ფრედერიკს! მე წინანდელს მოვითხოვ! ბიჭო, კვლავ გაყვედრი! ის მომწონდა! აჰა, მოსწიე ჩიბუხი, პირუტყვო! გონს მოდი, თავს ნუ მამბეზრებ!

— მართალია, — უთხრა ფრედერიკმა, — გიყი ვარ!

კლერკმა განაგრძო:

— აჰ! ძველო ტრუბადურო, განა არ ვიცი, რა გაწუხებს! გული-კო ხომ? გამოტყდი! არაფერია! ერთს დავკარგავთ, ოთხს ვიშოვნით! სათნო ქალების დაკარგვისათვის სხვები გვანუგეშებენ. გინდა, მე გაგაცნო ქალები? საჭიროა მხოლოდ ალჰამბრაში წახვიდე.

ეს იყო საჯარო ბალები, იმ ხანებში რომ გაიხსნა ელისეს მინდ-

ვრების ბოლოს და უკვე შემდეგ სეზონში გაკოტრდა ფუფუნების გამო, რაც ნაადრევი იყო ამგვარი დაწესებულებისათვის.

— იქ თურმე მხიარულობენ. ჩვენც წავიდეთ! თუ გინდა, მეგობრებიც წამოიყვანე: რეჟამბარზეც ყაბულს ვარ!

ფრედერიკს მოქალაქე არ მოუწვევია. დელორიემ უარი თქვა სენეკალზე. წაიყვანეს მხოლოდ ჰიუსონე, სიზი და დიუსარდიე და ერთმა ეტლმა ხუთივე ალჰამბრის კართან მიიყვანა.

ორი მავრიტანული სტილის გალერია პარალელურად იყო გაჭიმული მარცხნივ და მარჯვნივ. შესასვლელის პირდაპირ აღმართულიყო სახლის კედელი, მთელი უკანა არე რომ ეკავა, მეოთხე მხარე (რესტორანისა) წარმოადგენდა მონასტრის გოტიკურ გალავანს, ფერადი მინები რომ ჰქონდა. ესტრადას, სადაც მუსიკოსები უკრავდნენ, თავს ეხურა ჩინური ჩარდახის მაგვარი რაღაც. მიწა გარშემო მოასფალტებული იყო, ვენეციური ფარნები, ბოძებზე რომ ეკიდა, მოცეკვავეთა თავზე მრავალფერი სინათლის გვირგვინივით მოჩანდა. აქა-იქ კვარცხლბეკზე იდგა ქვის ფიალები, საიდანაც წყლის ნაკადი ჩქეფდა. ფოთლებში გამოკრთოდა ჰებისა თუ კუბიდონების თაბაშირის ქანდაკებანი, შეუმშრალი ზეთის საღებავებით რომ ბზინავდნენ; გულდასმით გაწმენდილი და ღია ყვითელი სილით მოფრქვეული მრავალი ხეივნის გამო ბალი გაცილებით უფრო დიდი ჩანდა, ვიდრე ნამდვილად იყო.

სტუდენტები თავიანთ სატრფოებთან დასეირნობდნენ; მოდური სავაჭროების ნოქრები ხელჯოხებით კოხტობდნენ; კოლეჯელები სიგარს ეწეოდნენ; ხნიერი უცოლოები თავიანთ შეღებილ წვერს ივარცხნიდნენ; აქ იყვნენ ინგლისელები, რუსები, სამხრეთ აფრიკის მცხოვრებნი; სამი აღმოსავლეთელი, რომელთაც ფესი ეხურათ. ლორეტები, გრიზეტები, მეძავი ქალები აქ მოსულიყვნენ იმ იმედით, რომ ეშოვნათ ქომაგი, საყვარელი, ოქროს ფული, ან უბრალოდ იმისათვის, რომ ცეკვით დამტკბარიყვნენ; მათი ღია მწვანე, მუქ შინდისფერი და იისფერი კაბები ტირიფნარსა და იასამნარში ფრიალებდნენ. თითქოს ყველა მამაკაცს ეცვა კუბოკრული ქსოვილის კოსტიუმი, ზოგს კი, გრილი სალამოს მიუხედავად, თეთრი შარვალი ეცვა, ენთებოდა გაზის ფარნები.

ჰიუსონე იმის გამო, რომ ურთიერთობა ჰქონდა მოდურ ჟურნალებთან და მცირე თეატრებთან, ბევრ ქალს იცნობდა; იგი ჰაე-

როგან კოცნას უგზავნიდა მათ, დროდადრო მოშორდებოდა ხოლმე მეგობრებს და მიდიოდა მათთან სალაპარაკოდ.

დელორიეს შურდა მისი ცელქობა. ცინიკურად მიადგა ერთ ტან-მაღალ ქერას, რომელსაც ნანკინის კაბა ეცვა. ქალმა ნალვლიანად ახედ-ჩახედა და უთხრა: „არა, ჩემო კარგო, ვერ გენდობი!“, და განშორდა.

მან იგივე გაიმეორა ერთ სქელ შავგვრემანთან, რომელიც უეჭველად გიჟი იყო, რადგან დელორიეს პირველი სიტყვისთანავე წამოხტა და დაემუქრა, პოლიციას დაეუძახებ, თუ არ დაგიშლიაო. დელორიემ ძალად გაიციინა; შემდეგ ერთი პატარა ტანის ქალი დაინახა, განზე რომ იჯდა ფარანთან, და საცეკვაოდ მიიპატიჟა.

მუსიკოსები, ესტრადაზე რომ ისხდნენ და მიმუნებვივით იმანჭებოდნენ, ულმობლად აწყობინებდნენ და აგუგუნებდნენ. ორკესტრის ლოტბარი ზეზე იდგა და ავტომატურად აქნევდა ხელებს. ერთმანეთში ირეოდნენ, მხიარულობდნენ; ქუდების გახსნილი ლენტები ჰალსტუხებს ეხვეოდნენ, ფეხსაცმელები კაბებში იხლართებოდნენ; ყველანი რიტმულად ხტუნავდნენ; დელორიე გულში იხუტებდა პატარა ქალს და, კანკანით გახურებული, ისე ტრიალებდა მოცეკვავეთა შორის, როგორც დიდი მარიონეტი. სიზი და დიუსარდიე სეირნობას განაგრძობდნენ; ახალგაზრდა არისტოკრატი ლორნეტით ათვალეერებდა, მაგრამ, ნოქრის წაქეზების მიუხედავად, მათთან დალაპარაკებას ვერ ბედავდა, რადგან ეგონა, რომ ასეთ ქალებს მუდამ ჰყავთ „კარადაში დამალული, რევოლვერით შეიარაღებული კაცი, რომელიც უეცრად გამოხტება და ხელს მოგაწერიანებს ვექსილზე“.

ისინი ფრედერიკთან დაბრუნდნენ. დელორიე აღარ ცეკვავდა; ყველა იმაზე ფიქრობდა, სადამო როგორ დავამთავროთო, რომ ჰიუსონემ წამოიძახა:

— ვაჰ! მარკიზ დ'ამაეგის ქალი!

ეს იყო ერთი ფერმკრთალი, ცხვირაჩქენტილი ქალი, რომელსაც თათმანი იდაყუებამდე ეცვა, გრძელი შავი დალალები ლოყებზე დაჭფენოდა, როგორც ძაღლის ყურები. ჰიუსონემ უთხრა:

— ერთი პატარა ქეიფი, აღმოსავლური რაუტი რომ გავმართოთ შენსას? ეცადე მოიწვიო შენი მეგობარი ქალები ამ ფრანგი რაინდებისათვის! ჰო! აბა რა გაწუხებს? იქნებ შენს ჰიდალგოს ელოდები?

ანდალუზიელმა თავი დახარა; რაკი იცოდა თავისი მეგობრის არცთუ ფუფუნებითი ცხოვრება, ეშინოდა, ვაითუ ყველაფერი მე გადამხდესო. მაგრამ, როცა ფული ახსენა, სიზიმ შესთავაზა ხუთი ოქრო, რაც კი ქისაში ედო; საკითხი გადაწყდა. მაგრამ ფრედერიკი იქ აღარ იყო.

ეგონა, არნუს ხმა გავიგონეო, თვალი მოჰკრა ქალის ქუდს და იქვე კორომში შევარდა.

მ-ელ ვატნაზი იყო არნუსთან.

— ბოდიში! ხელი ხომ არ შეგიშალეთ?

— სრულიადაც არა! — მიუგო ვაჭარმა.

მათი ლაპარაკის უკანასკნელი სიტყვიდან ფრედერიკმა გაიგო, რომ არნუსმ ალჰამბრაში მოიბრინა, რათა მ-ელ ვატნაზს მოლაპარაკებოდა გადაუდებელ საქმეზე და, ეტყობოდა, დამშვიდებულნი ვერ იყო, რადგან შემფოთებით ჰკითხა:

— ნამდვილად დარწმუნებული ხართ?

— სრულიად! უყვარხართ! აჰ! რა ადამიანია!

და გაებუტა, წაუშვა თავისი სქელი ტუჩები, სისხლისფრად რომ შეეღება. თვალები კი განსაცვიფრებელი ჰქონდა: თაფლისფერი გუგები რომ ოქროსავით უკიაფობდა, ჭკუიანი, სიყვარულითა და მგრძნობიერებით აღსავსე. ისინი კანდელივით უშუქებდნენ ოდნავ ყვითელ და ზმელ სახეს. არნუს თითქოს ტკებოდა მისი უხეში მოპყრობით. მისკენ გადაიხარა და ჰკითხა:

— რა კარგი ხართ! ერთი მაკოცეთ!

ქალმა ყურებში ჩაჰკიდა ხელი და შუბლზე აკოცა.

ამ დროს ცეკვა შეწყდა; ორკესტრის ლოტბარის ადგილზე გამოჩნდა ერთი ლამაზი ახალგაზრდა, მეტად სქელი და ფიჭასავით თეთრი. გრძელი შავი თმა მხრებზე ეფინა, როგორც ქრისტეს; ტანთ ეცვა ცისფერი ხავერდის ჟილეტი, რომელზეც ამოქარგული იყო პალმის დიდრონი ტოტები, შესახედაობა ჰქონდა ამაყი, ვით ფარშავანგს, და უტვინო, ვით ინდაურს; საზოგადოებას თავი დაუჟკრა და დაიწყო შანსონეტი. სიმღერაში ერთი ვინმე გლეხი მოუთხრობდა თავის მოგზაურობაზე პარიზში; არტისტი მღეროდა ქვემო ნორმანდიულ კილოზე და აჯავრებდა მთვრალს; რეფრენი:

აჰ! რა სიცილი, რა კისკისი,

ამ უქნარა პარიზში!

აღტაცებულ გუგუნს იწვევდა. დელმასი, „მკაფიო მომღერალი“, ისეთი მომღერალი როდი იყო, რომ ეს აღტაცება გაენელებინა. მყის ვიტარა გადასცეს და მანაც ნაღვლიანად დაამღერა ზედ რომანსი „ალბანელი ქალის ძმა“.

ამ სიტყვებმა ფრედერიკს მოაგონეს სიმღერა, რომელსაც გემზე ჩამოფლეთილი არფისტი მღეროდა. თვალეზი უნებლიეთ გაუბოდა კაბის ბოლოსაკენ. მის წინ რომ დაფენილიყო. ყოველ კუბულეტს მოსდევდა ხანგრძლივი დუმილი და ქარიც ფოთლებში ისე შრიალებდა, როგორც ზღვის ტალღა.

მ-ელ ვატნაზმა ხელით გადასწია კვიდოს ტოტები, ესტრადას რომ ფარავდა. და თვალს არ აშორებდა მომღერალს; ნესტოები ებერებოდა, თვალეზი მოეხუჭა და თითქოს მთელი არსებით იმსჭვალეზოდა ნამდვილი სიხარულით.

— ჩინებულია! — უთხრა არნუმ. — ახლა მესმის, რატომ მოხვედით ამ საღამოს ალჰამბრაში! დაღმა მოგწონთ, ჩემო კარგო.

დაღმას არ სურდა გამოტეხილიყო.

— აჰ! რა მორცხეობაა!

და ფრედერიკზე მიუთითა:

— იქნებ იმის გამო? ცდებით. იმაზე უფრო მოკრძალებული ახალგაზრდა არავინაა.

სხვებიც. ვინც თავის მეგობარს ეძახდა, მწვანე დარბაზში შევიდნენ. პიუსონემ ისინი გააცნო. არნუმ ყველას სიგარები შესთავაზა და შემდეგ შარბათით გაუმასპინძლდა.

მ-ელ ვატნაზი წამოწითლდა, როცა დიუსარდიე დაინახა. იგი სწრაფად წამოდგა და ხელი გაუწოდა:

— ველარ მცნობთ, ბატონო ოგიუსტ?

— თქვენ საიდან იცნობთ ამ ქალს? — ჰკითხა ფრედერიკმა.

— ერთად ვმუშაობდით ერთ მაღაზიაში, — მიუგო მან.

სიზი სახელოთი ეზიდებოდა ფრედერიკს, ისინი გავიდნენ; გავიდნენ თუ არა, მ-ელ ვატნაზმა ქება დაუწყო დიუსარდიეს; კიდევაც დასძინა: ოქროს გული აქვს.

შემდეგ ლაპარაკი დაიწყო დელმასზე, რომელსაც თავისი მიმიკით შეუძლია თეატრში წარმატება მოიპოვოსო, და გაიმართა კამათი, რომელიც შეეხო შექსპირს, ცენზურას, სტილს, ხალხს, პორტსენ-მარტენის თეატრის შემოსავალს, ალექსანდრე დიუმასს, ვიქტორ ჰიუგოს და დუმერსანს. არნუ ბევრ სახელგანთქმულ არტისტს იც-

ნობდა; ახალგაზრდები მისკენაც კი გადაიხარნენ, რათა უკეთ გაეგონათ მისი ნათქვამი, მაგრამ სიტყვებს მუსიკის გუგუნის ახშობდა; როგორც კი დამთავრდებოდა პოლონური ან კადრილი, ყველანი სუფრისკენ გარბოდნენ, ეძახდნენ ოფიციალტებს, იცინოდნენ; ლუდისა და გაზიანი ლიმონათის საცობების ტკაცუნის გაისმოდა ფოთლებში; ქალები ქათმებივით კაკანებდნენ. ზოგჯერ ორი ვინმე ჩხუბს დააპირებდა; ერთი ქურდი დაიჭირეს.

მუსიკამ საცეკვაო დაუკრა და ხეივნები მოცეკვავეებით გაიჭედა. აქოშინებულნი, სასეაწითლებულნი და მოლიმარენი, ქარიშხალივით დაჰქროდნენ, რის გამოც ფრიალებდნენ კაბებისა და სერთუკების კალთები; ტრომბონები უფრო ღრიალებდნენ, რიტმი ძლიერდებოდა; შუა საუკუნეთა მონასტრის გალავნის გადაღმა ტკაცანი გაისმა; გაიღვეს რაკეტებმა; აბორიალდნენ მზეები; ზურმუხტოვანი ბენგალური ცეცხლი ერთ წუთს ანათებდა მთელ ბაღს და უკანასკნელი რაკეტის აფეთქებისას ბრბოს გმინვა აღმოხდა.

ნელა დაიშალნენ. ჰაერში თოფის წამლის ბოლი იდგა. ფრედერიკი და დელორიე ნაბიჯ-ნაბიჯ იკვლევდნენ გზას ხალხში, როცა ერთმა სანახაობამ შეაჩერა ისინი: მარტინონი ხურდას მოითხოვდა გასახდელში, სადაც ქოლგებს ინახავენ; იგი აცილებდა ასე ორმოცდაათი წლის ქალს, ულამაზოს, მაგრამ დიდებულად ჩაცმულს, რომელიც არავინ იცოდა რა წრისა იყო.

— ეს ვაჟბატონი, — თქვა დელორიემ, — არც ისე უბრალო ვინმეა, როგორც ჰგონიათ. მაგრამ სიზი სად დაიკარგა?

დიუსარდიემ უჩვენა სამიკიტნო, სადაც მათ დაინახეს რაინდთა ნაშვირი; იგი პუნშის ჭიქას უჯდა ქალთან ერთად, რომელსაც ვარდისფერი ქუდი ეხურა.

ამ დროს გამოჩნდა ჰიუსონეც, ხუთი წუთის წინათ რომ სადღაც წავიდა.

მასთან მკლავგაყრილი მოდიოდა ახალგაზრდა ქალიშვილი, რომელიც ხმამაღლა ეძახდა მას „ჩემო კატუნი“.

— ნუ-მეთქი! — ეუბნებოდა იგი. — ნუ-მეთქი! ხალხში აგრე ნუ მეძახი! უმჯობესია ვიკონტი დამიძახო! ეს მამსვავსებს ლუი XIII დროინდელ რაინდს რბილი წაღებითურთ, რაც ძლიერ მომწონს. დიად, ჩემო კარგებო, ძველი მეგობარია! კარგია, არა?

და ნიკაპში ხელი ამოსდო.

— მიესალმე ამ ბატონებს! ესენი საფრანგეთის პერების შვილები არიან! მათთან ვმეგობრობ, რომ ელჩი გამხადონ!

— რა ხუმარა ვინმე ხართ! — ამოიოხრა მ-ელ ვატნაზმა.

და დიუსარდიეს სთხოვა, შინ მიმაცილეო.

არნუმ თვალი გააყოლა მათ და მერმე ფრედერიკს მიმართა:

— მოგწონთ იგი, ვატნაზი? თუმცა, ამგვარ რამეებში თქვენ გულახდილი არ ხართ! მე მგონია, თქვენ მალავთ საკუთარ გატაცებას?

ფრედერიკი გაფითრდა და იფიცავდა, არაფერს არ ვმალავ.

— არავინ იცის ხომ, საყვარელი გყავთ თუ არა, — განაგრძობდა არნუ.

ფრედერიკს სურდა დაესახელებინა ვინმე ალაღბედზე. მაგრამ ეს ამბავი შეიძლებოდა მისთვის გადაეცათ. მან უპასუხა, მართლაც, საყვარელი არ მყავსო.

ვაჭარმა დაძრახა ამის გამო.

— ამ საღამოს საამისო შემთხვევა გქონდათ. რატომ ისე არ მოიქეციეთ, როგორც სხვები, რომლებიც ქალებთან ერთად წავიდნენ?

— კი, მაგრამ თქვენ? — უპასუხა ასეთი დაჟინებით გაბეზრებულმა ფრედერიკმა.

— აჰ! მე! ეგ სხვა საქმეა. ჩემო პატარავ! მე ცოლთან მივდივარ.

კაბრიოლეტს დაუძახა, ჩაჯდა და წავიდა.

მეგობრები ფეხით გაუდგნენ გზას. ქროდა აღმოსავლეთის ქარი. ორივე დუმდა. დელორიე ნანობდა, რომ თავი არ გამოიჩინა ჟურნალის გამომცემლის წინაშე, ფრედერიკს კი თავისი მწუხარება დაეუფლა. ბოლოს მან განაცხადა, ეს ბალი სისულელე იყოო.

— მერმე ვისი ბრალია? შენ რომ არ მიგეტოვებინე შენი არნუს გამო...

— ეჰ! რაც უნდა მექნა, სრულიად უსარგებლო იქნებოდა!

გარნა კლერკს თავისი თეორიები ჰქონდა: თუ გინდა რაიმეს მიადწიო, ძლიერ უნდა ისურვო იგი.

— შენ კი, თვითონ, წყლან...

— ფეხებზედაც არ მეკიდა! — უთხრა დელორიემ და იქვე გააწყვეტინა ქარაგმა.

— არაფრად მეპრიანება ეგ შენი ქალები!

და დაიწყო მათი პრანჭვის, მათი სისულელის განქიქება; ერთი სიტყვით, მას ქალები არაფრად ეპრიანება.

— კარგი ერთი, ნუ იბღინძები! — უთხრა ფრედერიკმა.

დელორიე გაჩუმდა. მერმე უეცრად:

— გინდა სანაძლეო დავდო ასი ფრანკი, რომ პირველივე შემხედური დავიყოლიო?

— მოდი!

პირველი, ვინც შეხვდათ, ერთი საძაგელი მათხოვარი იყო და უკვე იმედს კარგავდნენ, რომ რივოლის ქუჩაში დაინახეს ერთი მაღალი ქალიშვილი, რომელსაც ხელში კოლოფი ეჭირა.

დელორიე მას თაღებისქვეშ შეხვდა. ქალმა მკვეთრად გადაუხვია ტიუილრისაკენ და მალე კარუსელის მოედანზე გავიდა, თანაც აქეთ-იქით იხედებოდა. მერმე მეეტლისაკენ გაიქცა; დელორიე დაეწია. ახლა მხარდამხარ მიჰყვებოდა და ხელების ქნევით ელაპარაკებოდა. ბოლოს ქალმა მკლავი გაუყარა და გზა განაგრძეს სანაპიროზე. შატლემდე მივიდნენ და იქ ოციოდე წუთს მიმოდიოდნენ ტროტუარზე, როგორც ორი მეზღვაური საგუშაგოზე. მაგრამ უეცრად გავიდნენ საზინის ხიდზე, გაიარეს ყვავილთა ბაზარი და ნაპოლეონის სანაპიროს გაჰყვნენ. ფრედერიკი უკან გაჰყვა მათ. დელორიემ აგრძნობინა, ხელს შეგვიშლი და ისლა დაგრჩენია, ჩვენ მოგვბაძო.

— ჯიბეში რამდენი დაგრჩა?

— ორი ასსუიანი!

— კმარა! ღამე მშვიდობისა!

ფრედერიკს დაეუფლა ისეთი გაკვირვება, როგორსაც კაცი კარგი ხუმრობის დროს განიცდის. „დამცინის, — ფიქრობდა ფრედერიკი. — რა იქნება, რომ ავიდე?“ დელორიე ალბათ იფიქრებს, ჩემი სასიყვარულო შემთხვევა შურსო. „თითქოს არ ვიცნობდე სიყვარულს და ასჯერ უფრო იშვიათს, უფრო კეთილშობილურს. უფრო ძლიერს!“ რაღაც მრისხანების მსგავსი რამ გრძნობა ეწეოდა წინ და ქ-ნ არნუს სადარბაზო შესასვლელის წინ აღმოჩნდა.

მისი ბინის არც ერთი ფანჯარა არ გადიოდა ქუჩაში. მაგრამ მაინც გაჩერდა და თვალს არ აშორებდა სახლის წინამოს, თითქოს სურდა თვალით გაეხვრიტა კედელი. ახლა უთუოდ მშვიდად ისვენებს, ვით მიძინებული ყვავილი; საუცხოო შავი კულულები ბა-

ლიშზე დაუფენია, ბაგენი ოდნავ გაუხსნია, ხელი თავქვეშ ამოუღევს.

თითქოს არნუს თავიც მოეჩვენა. ფრედერიკი სახლს განშორდა, გაექცა ამ მოჩვენებას.

გაახსენდა დელორიეს რჩევა და შეძრწუნდა. მაშინ ქუჩებში ხეტიალი დაიწყო.

როცა ვინმე ქვეითი მიუახლოვდებოდა, ცდილობდა დაკვირვებოდა მის სახეს. ზოგჯერ ფეხებში სინათლე გაუელვებდა და პირსწორ ქვაფენილზე მეოთხედი წრისოდენა რკალს მოხაზავდა; ბნელში გამოტყვევებოდა ვინმე, რომელსაც თავზე კალათი ედგა და ხელში ფარანი ეკავა, ზოგ ადგილას ქარი აღრქვილებდა საკომური მილის რკინას; საიდგანდაც მოისმოდა ხმები, მის თავში რომ ხმაურს ერთვოდა, და მაშინ ეჩვენებოდა, თითქოს ჰაერში კადრილის რიტურნელი ბუბუნებსო. სიარული კვებავდა ამ გაბრუნებას; იგი თანხმობის მოედანზე აღმოჩნდა.

მაშინ გაახსენდა სხვა საღამო, ერთი წლის წინათ, როცა პირველად ბრუნდებოდა მისი სახლიდან და იძულებული გახდა შემდგარიყო, ისე ძლიერ უცემდა გული, ათასგვარი იმედით რომ ჰქონდა სავსე. ახლა ყველა ისინი ჩამკვდარი იყო!

შავი ღრუბლები ფარავდნენ მთვარეს. ფრედერიკი შესცქეროდა მას და ფიქრობდა სივრცის უსაზღვროებაზე, ცხოვრების არარაობაზე, ყოველივეს ამოებაზე. განთიადმა უსწრო; კბილები უკაწკაწებდა, ძილმორეული, ნისლით დანოტიებული, თვალცრემლიანი ეკითხებოდა თავის თავს, რატომ არ უნდა მოეღოს ამას ბოლოო? საკმაოა მხოლოდ ერთი მოძრაობა! თავი ამძიმებდა, უკვე ხედავდა საკუთარ სხეულს, წყალი რომ მიაქანებდა; იგი დაიხარა. პარაპეტი ცოტა განიერი იყო და მხოლოდ დაღლილობის გამო არ უცდია გადახტომა.

შიშმა შეიპყრო. ბულვარებზე დაბრუნდა და, ქანცმილეული, სკამლოგინზე ჩამოჯდა. პოლიციელებმა გააღვიძეს, დარწმუნებული იყვნენ, რომ ყმაწვილს „გვარიანად უყლაპავს“.

ადგა და წავიდა. მაგრამ, რადგან ძლიერ შიოდა, ყველა რესტორანი კი დაკეტილი იყო, დახურული ბაზრის ერთ კაბარეში დანაყრდა. შემდეგ, რაკი დარწმუნდა, ჯერ კიდევ ძლიერ ადრეაო, ცხრის თხუთმეტ წუთამდე ქალაქის მუნიციპალიტეტის მიდამოებში დაეხეტებოდა.

დელიორიემ კარგა ხანია გაუშვა თავისი უსირცხვილო; ახლა შუაგულ ოთახში მაგიდას უჯდა და წერდა. დაახლოებით ოთხ საათზე დე სიზი ეწვია.

დიუსარდიეს წყალობით იგი გუშინ საღამოს ვიღაც ქალს გაეცნო და მის ქმართან ერთად ეტლით მიაცილა სახლამდე, სადაც ქალმა პაემანი დაუნიშნა. ეს არის ახლა დაბრუნდა იქიდან. ამ ქალის ვინაობა არავინ არ იცის!

— მერმე მე რა უნდა გიყოთ? — უთხრა ფრედერიკმა.

მაშინ ახალგაზრდა არისტოკრატი სისულელის როშვან მოჰყვა; ილაყბა მ-ელ ვატნაზზე, ანდალუზიელსა და სხვებზე, ბოლოს, ბევრი მიკიბე-მოკიბვის შემდეგ, მისვლის მიზანიც გაუმხილა: რაკი შენი მოკრძალების ამბავი ვიცი, მოვედი, რათა დახმარება გთხოვო ერთ საქმეში, რის შემდეგაც ჩემს თავს ნამდვილ ვაჟკაცად მივიჩნევო; და ფრედერიკსაც უარი არ უთქვამს. ეს ამბავი დელიორიესაც უთხრა, მხოლოდ არ გაუმხელია ის, რაც პირადად თვითონ ენებოდა.

კლერკი დარწმუნდა, რომ ფრედერიკი „ახლა ნამდვილი ბიჭია“. იმ გარემოებამ, რომ ფრედერიკი ესოდენ გულმოდგინედ ასრულებს მის რჩევას, კლერკი უკეთეს გუნებაზე დააყენა.

სწორედ თავისი მხიარული ხასიათით მოხიბლა პირველი შეხვედრისთანავე მ-ელ კლემანს დავიუ, სამხედრო ჩაცმულობის ოქრომკედით მქარგავი, უთვინიერესი ქმნილება ამქვეყნად, ლერწამივით ტანწერწეტი, მუდამ გაკვირვებული დიდრონი ცისფერი თვალები რომ აქვს. კლერკი ბოროტად იყენებდა მის გულუბრყვილობას, იქამდეც კი, რომ არწმუნებდა, ორდენით ვარ დაჯილდოებულიო; როცა მარტონი იყვნენ ხოლმე, სერთუკზე წითელ ლენტს იკეთებდა, მაგრამ ხალხში კი არა, რათა არ დაემციერებინა თავისი უფროსი, როგორც თვითონ ამბობდა. გარნა ძლიერ როდი იახლოებდა ამ ქალს, ნებას აძლევდა ეალერსნა მისთვის, ვით ფაშისათვის, და ხუმრობით „ხალხის შვილს“ ეძახდა მას. ქალი მუდამ იის თაიგულს სძღვნიდა ხოლმე. ფრედერიკს ასეთი სიყვარული არ ეპრიანებოდა.

მაგრამ, როცა, მკლავგაყრილნი, სასადილოდ წავიდოდნენ ხოლმე, პენსონის ან ბარიოს ცალკე კაბინეტში, დელიორიეს უცნაური მოწყენა ეუფლებოდა. ფრედერიკს აინუნშიც არ მოსდიოდა, რაოდენ ტანჯვას აყენებდა დელიორიეს მთელი წლის განმავლობაში

ყოველ ხუთშაბათს, როცა შუაზღელის ქუჩაზე წასასვლელად ემზადებოდა ხოლმე და ფრჩხილებს დაუწყებდა წმენდას.

ერთ საღამოს. როცა თავის აივანზე იდგა და მათ მიმავალთ უცქეროდა, შორს, არკოლის ხილზე, თვალი მოჰკრა ჰიუსონეს; იგი ანიშნებდა, ჩამოდიო, და როცა ფრედერიკი მებთუთე სართულიდან ძირს დაეშვა, უთხრა:

— აი რა: შაბათს, 24, ქ-ნ არნუს დღეობაა.

— როგორ? მას ხომ მარიამი ჰქვია?

— აგრეთვე ანკელი; მაგრამ განა სულ ერთი არაა! დღეობა მათს აგარაკზე იქნება, სენ-კლუში; დავალებული მაქვს გაცნობოთ, სამ საათზე ეკიპაჟი დაველოდებათ რედაქციასთან. მაშ, შევთანხმდით! მაპატიეთ, რომ შეგაწუხეთ. მაგრამ იმდენი საქმე მაქვს!

ის იყო ფრედერიკი დაბრუნდა, რომ მეკარემ ბარათი გადასცა: „ბატონი და ქალბატონი დამბრეზები სთხოვენ ბატონ ფ. მოროს პატივი გვცეს და გვეწვიოს სადილად შაბათს, ამა თვის 24. კეთილ ინებეთ და გვიპასუხეთ“.

„მეტად გვიანაა,“ — გაიფიქრა მან.

მიუხედავად ამისა, წერილი აჩვენა დელორიეს, რომელმაც წამოიძახა:

— აჰ, როგორც იქნა! მაგრამ შენ თითქოს უკმაყოფილო ხარ. რატომ?

ფრედერიკმა ცოტა ხნის ყოყმანის შემდეგ უპასუხა, ამ დღეს სხვაგანაც დაპატიუებული ვარო.

— მაამე და... ჯანდაბას შუაზღელის ქუჩა. სისულელეს თავი გააბნებე! თუ შენ გერიდება, მე მივწერ შენს მაგიერ.

და კლერკმა მესამე პირით მისწერა თანხმობა.

რაკი ამ ქვეყანას თავისი ნატურის სიმძაფრის მიხედვით აფასებდა, იგი წარმოედგინა როგორც ხელოვნური რამ ქმნილება, რომელიც მათემატიკური კანონების ძალით მოქმედებს. სადილად დაპატიუებას, გავლენიან პირთა შეხვედრას, ლამაზი ქალის ღიმილს შეეძლო გამოეწვია ერთი მეორიდან გამოძლინარე სხვადასხვა მოქმედება, ჰქონოდა დიდი შედეგი. პარიზის ზოგიერთი სალონი წარმოედგინა როგორც მანქანა, ნედლ მასალას რომ იღებს, გადაამუშავებს და ასჯერ მეტ ღირებულებას მისცემს. სჯეროდა, რომ არიან ისეთი კურტიზანები, რომლებიც რჩევას აძლევენ დიპლომატებს, რომ შეიძლება კარგი ქორწინება ინტრიგების შემწეობით, რომ არი-

ან გენიალური კატორღელები, არის შემთხვევა, ძლიერ ადამიანს რომ ემორჩილება. ბოლოს, დამბრეზებთან ნაცნობობა ესოდენ სასარგებლოდ მიაჩნდა და ისეთი მჭევრმეტყველება გამოიჩინა, რომ ფრედერიკმა აღარ იცოდა, რა გადაწყვეტილება მიეღო.

ასე იყო თუ ისე, რაკი ქ-ნ არნუს დღეობა უნდა გამართულიყო, ფრედერიკს საჩუქარი უნდა მიერთმია მისთვის; მან, რა თქმა უნდა, იფიქრა ქოლგაზე და სურდა გამოესწორებია თავისი უხერხულობა. ჰოდა, ნახა ერთი მტრედისფერი აბრეშუმის ჩინური ქოლგა, სპილოს ძვლის პატარა მოჩუქურთმებული ტარი რომ ჰქონდა. მაგრამ იგი ას სამოცდათხუთმეტ ფრანკად ღირდა, ფრედერიკს კი გახვრეტილი ფარაც არ ჰქონდა და ვალით ცხოვრობდა, სანამ თვიურ ფულს მიიღებდა. მაგრამ მაინც ძლიერ სურდა ეყიდა და, თუმცა ეხამუშებოდა, იძულებული იყო დელორიესათვის მიემართა.

დელორიემ უპასუხა, ფული არ მაქვსო.

— მესაჭიროება, — უთხრა ფრედერიკმა, — ძლიერ მესაჭიროება.

ხოლო როცა დელორიემ ერთხელ კიდევ მოიბოდიშა, ფრედერიკი გაბრაზდა:

— შეგეძლო ზოგჯერ...

— რა?

— არაფერი!

კლერკი მიხვდა. თავისი დანაზოგიდან აიღო მოთხოვნილი თანხა, და როცა ზედიზედ დაუთვალა, უთხრა:

— ხელწერილს არ გთხოვ, რადგან შენს ხარჯზე ვცხოვრობ!

ფრედერიკი გადაეხვია და მეგობრობა შეჰფიცა. დელორიე გულგრილი დარჩა. მეორე დღეს კი, როცა პიანინოზე ქოლგა დაინახა:

— აჰ! ამისთვის გინდოდა!

— იქნებ ეს გაეუგზავნო, — სულ მოკლედ მიუგო ფრედერიკმა.

შემთხვევამ ხელი შეუწყო, რადგან საღამოს სამგლოვიარო ბარათი მიიღო, რომლითაც ქ-ნი დამბრეზი ბიძის გარდაცვალებას აუწყებდა და ბოდიშს იხდიდა, სხვა დროისათვის უნდა გადავლო თქვენი გაცნობის სიამოვნებაო.

ორ საათზე ჟურნალის რედაქციაში მივიდა. ნაცვლად იმისა, რომ დალოდებოდა და თავისი ეტლით წაეყვანა, არნუ წინა დღით წავიდა, რაკი ვერ გაუძლო სურვილს სუფთა ჰაერი ესუნთქა.

ყოველ წელს, გაიფურჩქნებოდა თუ არა პირველი ფოთლები,

არნუ რამდენიმე დღით დილიდანვე გადიოდა ქალაქგარეთ, სეირნობდა მინდორში, სვამდა რძეს ფერმებში, ელაციცებოდა სოფელ ქალებს, კითხულობდა მოსავლის ამბებს და ცხვირსახოცით მოჰქონდა სალათის კონები. ბოლოს, დიდი ხნის ნატვრაც აისრულა: სააგარაკო სახლი იყიდა.

სანამ ფრედერიკი ნოქარს ელაპარაკებოდა, მ-ელ ვატნაზი მოვიდა და ნაწყენი დარჩა, რომ არხუს ვერ მოუსწრო. იგი შესაძლოა ორიოდ დღეს დარჩეს იქ. ხოქარმა ურჩია, იქ წადიო, მაგრამ მას არ შეეძლო. წერილის გაგზავნა კი არ სურდა, ვაითუ დაიკარგოსო. ფრედერიკმა შესთავაზა, მე გადავცემო. ქალმა სწრაფად დაწერა ბარათი და შეეხვეწა, ისე გადაეცი, რომ არავინ დაინახოსო.

ორმოცი წუთის შემდეგ ფრედერიკი სენ-კლუში ჩავიდა.

სახლი ასიოდე ნაბიჯზე იყო ხიდიდან გორაკის შეფენებაზე. ბალის ღობეს ფარავდა ორწყებად ჩარგული ცაცხვები, მინდორი ზედ მდინარის ნაპირს აწყდებოდა. რაკი ჭიშკარი ღია იყო, ფრედერიკი შევიდა.

ბალახში წამოწოლილი არნუ კატის კნუტებს ეთამაშებოდა. იგი ამ გასართობით იყო მთლად გატაცებული. ვატნაზის წერილმა გაუფუჭა კარგი გუნება.

— ჯანდაბას! ჯანდაბას! სამწუხაროა! იგი მართალია; უნდა წავიდე.

შემდეგ ბარათი ჯიბეში ჩაიდო და სიამოვნებით უჩვენა სტუმარს თავისი მამული. ყველაფერი დაათვალიერებინა: საჯინიბო, ფარდული, სამზარეულო. სასტუმრო ოთახი იყო ფანჯრებს იქით, პარიზისაკენ რომ გადიოდა, მოჩანდა კატაბარდით მორთული ტრელაჟი. უეცრად მათს ზემოთ გაისმა სიმღერა; ქ-ნი არნუ, რომელსაც ეგონა, შინ მარტო ვარო, სიმღერით ერთობოდა. ვარჯიშობდა გამებში, კრიმანჭულში, არბეჯოში. ზოგი ჰანგი თითქოს ჰაერში ეკიდა, ზოგი მალე იცარებოდა, თითქოს ჩანჩქერის შხეფებიაო; მისი ხმა დარაბებში გამოდიოდა, გაუტეხელ სიჩუმეს არღვევდა და ლურჯ ცაში იფანტებოდა.

იგი უეცრად გაჩუმდა, როცა მეზობლები ბ-ნი და ქ-ნი უდრი, მოვიდნენ.

შემდეგ თვითონ გამოჩნდა წინკარში და, როცა კიბეზე ჩამოდიოდა, ფრედერიკმა დაინახა მისი ფეხი. ქ-ნ არნუს ეცვა ბრინჯაოს ფერის ღია ტუფლები, რომლებსაც სამი გარდი-გარდმო ბან-

დული ჰქონდა, წინდის ფონზე რომ ოქროს რიკულივით მოჩანდა.

სტუმრები მოვიდნენ. ადვოკატ ლეფოშერის გარდა, ესენი იყვნენ ხუთშაბათობის მუდმივი სტუმრები. თითოეულმა მოიტანა რაიმე საჩუქარი: დიტმერმა სირიული შარფი, როზენვალდმა რომანსების ალბომი, ბიურიემ აკვარელი, სომბაზმა თავისი საკუთარი კარიკატურა, პელერენმა კი ნახშირით ნახატი, რაღაც სიკვდილის როკვის მსგავსი რამ, საზიზღარი ფანტაზია, უხეიროდ რომ იყო შესრულებული. ჰიუსონეს გადაეწყვიტა ხელცარიელი მოსულიყო.

ფრედერიკმა სხვებს აცალა და მერმე მიაართვა თავისი საჩუქარი.

ქალმა დიდი მადლობა გადაუხადა. მაშინ ფრედერიკმა უთხრა: — კი, მაგრამ... ეს თითქმის ვალია! ისე გაჯავრებული ვიყავი, რომ...

— რატომ? — უთხრა მან. — არაფერი მესმის!

— სუფრაზე! — უთხრა მასპინძელმა და მკლავში ხელი ჩაჰკიდა; შემდეგ ყურში წასჩურჩულა:

— რა მიუხვედრელი ვინმე ხარ!

არაფერი ისე სასიამოვნო არ იქნებოდა, როგორც ეს წყლისფერად შეღებილი სასადილო ოთახი. ერთ-ერთ ქვის ფერიას ფეხი წაეყო აუზში, სადაფის ფორმა რომ ჰქონდა. ღია ფანჯრებში მოჩანდა მთელი ბაღი და გრძელი მოლი, რომლის ნაპირას აღმართულიყო ნახევრადხმელი შოტლანდიური ფიჭვი; კვლები აქ უთანაბროდ იყო მოწყობილი; მდინარის გაღმა ფართო რკალად იშლებოდა ბულონის ტყე, ნეილი, სევრი, მედონი. ღობის გადაღმა, პირდაპირ, აფრიანი ნავი მიცურავდა.

ისაუბრეს ჯერ ამ ხედზე, მერმე საერთოდ პეიზაჟზე, და ის იყო კამათი დაიწყო, რომ არნუმ მსახურს უბრძანა, ათის ნახევარზე ამერიკული ეტლი შეაბიო. მოლარის ბარათი ქალაქში იწვევდა მას.

— გინდა წამოგყვე? — უთხრა ქ-მა არნუმ.

— რა თქმა უნდა!

და თავი დაბლა დაუკრა.

— ძალიან კარგად იცით, ქალბატონო ჩემო, რომ უთქვენოდ სი-
ცოცხლე შეუძლებელია!

ყველამ მიულოცა, ასეთი მშვენიერი ქმარი გყოლიათ.

— აჰ! მარტო რომ არ ვარ! — ნაზად მიუგო და პატარა გოგონაზე ანიშნა.

შემდეგ სიტყვა კვლავ ფერწერაზე ჩამოვარდა, ლაპარაკი დაიწყეს რიუსდალის სურათზე, რომლის გაყიდვით არნუ გვარიანი თანხის მიღებას ვარაუდობდა; პელერენმა ჰკითხა, მართალია თუ არა, რომ გასულ თვეში ლონდონიდან ჩამოვიდა ყბადაღებული სავლე მათიასი და ამ სურათში ოცდასამ ათას ფრანკს იძლეოდაო.

— სრული სიმართლეა!

და არნუმ ფრედერიკს მიმართა:

— ეს სწორედ ის კაცია, რომელთან ერთად იმ საღამოს მოვედი ალჰამბრაში, გარწმუნებთ, არა ჩემი სურვილით, რადგან ინგლისელები ისეთი ხალხი როდია, რომელთანაც გართობა შეგეძლოს!

ფრედერიკს ეჭვი ჰქონდა, მ-ელ ვატნაზის წერილი ქალის რაღაც ამბავს უნდა ეხებოდესო, და გაუკვირდა, რა მოხერხებულად იპოვნა პატივცემულმა არნუმ სათანადო საბაბი, რომ ქალაქში გაქცეულიყო, მაგრამ მისმა ახალმა ტყუილმა, რაც სრულიად არ იყო საჭირო, თვალეზი დააქყეტინა.

ვაჭარმა სულ უბრალოდ დასძინა:

— რა ჰქვია იმ მალალ ყმაწვილკაცს, თქვენს მეგობარს?

— დელორიე, — სწრაფად მიუგო ფრედერიკმა.

და რომ მოენანიებია დანაშაული, რასაც მის წინაშე გრძნობდა, შეაქო, როგორც დიდი ჭკუის პატრონი.

— აჰ! მართლა? მაგრამ შესახედაობით ისეთი მოსაწონი როდია, როგორც მეორე, სატრანსპორტო კანტორის მოსამსახურე.

ფრედერიკი აძაგებდა დიუსარდიეს. ქ-ნმა არნუმ არ იფიქროს, უბრალო ხალხთან ჰქონია საქმეო.

შემდეგ საუბარი შეეხო დედაქალაქის გამშვენებას, ახალ უბნებს და მოხუცმა უდრიმ დიდ საქმოსანთა შორის ბ-ნი დამბრეზიცი დაასახელა.

ფრედერიკმა შემთხვევით ისარგებლა და თავის გამოსაჩენად ვანაცხადა, მას ვიცნობო. მაგრამ პელერენმა გაილაშქრა მედღუქნეთა წინააღმდეგ — სანთელს ვაჭრობენ ისინი თუ ფულს, მათ შორის განსხვავებას ვერ ვხედავო. შემდეგ როზენვალდი და ბიურეი პორსელენს შეეხნენ; არნუ ქ-ნ უდრის ესაუბრებოდა მებაღეობაზე;

სომბაზი, ძველი სკოლის ხუმარა, იმით ერთობოდა, რომ დასცინოდა მის ქმარს: მსახიობ ოდრის სახელს უწოდებდა მას, შემდეგ განაცხადა, იგი უთუოდ ძაღლთა მხატვარ უდრის შთამომავალია, რადგან უშბლზე ცხოველთა კოპი ემჩნევაო. სურდა მისი თავის ქალაც კი მოესინჯა, იგი კი არ ნებდებოდა პარიკის გამო; დესერტი სიცილ-ხარხარში დამთავრდა.

როცა ყავა ბაღში, ცაცხვებისქვეშ დალიეს, თამბაქო მოსწიეს და ბილიკებზე რამდენჯერმე გაიარ-გამოიარეს, მდინარის ნაპირზე გასასეირნებლად წავიდნენ.

კომპანია შეჩერდა მეთევზის ახლოს, თავის ფარდულში რომ გველთევზას წმენდდა. მ-ელ მართას უნდოდა თევზი ენახა; მეთევზემ ბალახზე გადმოყარა თავისი ნანადირევი და გოგონამ დაიჩოქა მათს დასაჭერად, ხან სიამით იცინოდა, ხანაც შიშით ყვიროდა. ყველა თევზი დაიხოცა, არნუმ მათი ფასი გადაიხადა.

შემდეგ აზრად მოუვიდა ნავით გასეირნება.

ჰორიზონტის ერთი მხარე მკრთალდებოდა, მეორეზე კი ცას ფართო ზოლად ეფინებოდა ნარინჯისფერი შუქი, მოწითალო ელფერი რომ ედებოდა ბორცვების მწვერვალებთან, რომლებიც მთლად გაშავდა. ქ-ნი არნუ დიდ ქვაზე იჯდა, დაფიონისათვის ზურგშექცეული; დანარჩენები კი ახლოს დაეხეტებოდნენ. ჰიუ-სონე ძირს იდგა, მდინარის ნაპირას და წყალში კენჭებს ისროდა.

არნუ დაბრუნდა და თან მოათრია ერთი ძველი ნავი, რომელშიც, მიუხედავად სხვათა გონივრული გაფრთხილებისა, თავისი სტუმრები ჩასვა. ნავმა ჩაძირვა იწყო, იძულებული გახდნენ გადმოსულიყვნენ.

ჩითგაკრულ სასტუმრო ოთახში უკვე აენტოთ სანთლები კედლებზე მიმაგრებულ ყირანდოლებში. დედაბერ უდრის მშვიდად ეძინა სავარძელში, სხვები კი უსმენდნენ ლეფოშერს, რომელიც სახელგანთქმულ ადვოკატებზე ლაპარაკობდა. ქ-ნი არნუ განმარტოებული იდგა ფანჯარასთან. ფრედერიკი მასთან მივიდა.

იმაზევე ლაპარაკობდნენ, რაზედაც სხვები საუბრობდნენ. ქალს ორატორები მოსწონდა; ფრედერიკი მწერლის სახელს ამჯობინებდა. მაგრამ ალბათ მეტ სიამეს განიცდი, ამბობდა ქალი, როცა უშუალოდ მოქმედებ ხალხზე, როცა ამჩნევ, რომ მას გადაეცემა მთელი შენი გრძნობები. ასეთი ტრიუმფი არ ხიბლავდა ფრედერიკს, რომელიც სრულიადაც არ იყო პატივმოყვარე.

— აჰ! რატომ? — უთხრა მან. — საჭიროა ოდნავი პატივმოყვარეობა!

ფანჯარასთან იდგნენ ერთმანეთის ახლოს. ღამე ვანერცობილიყო მათს წინაშე, ვით ვერცხლის წინწყლებით დაფარული უზარმაზარი მუქი საბურველი. პირველად ლაპარაკობდნენ არა უმნიშვნელო რამეებზე; ფრედერიკმა მისი ანტიპათია და გემოვნება კი შეიტყო: ზოგიერთი სურნელება აუტანელი იყო მისთვის, აინტერესებდა ისტორიული წიგნები, სწამდა სიზმრები.

ფრედერიკმა სიტყვა ჩამოაგდო სიყვარულზე. ვნებით გამოწვეული ტანჯვა ქალის თანაგრძნობას იწვევდა, მაგრამ აღაშფოთებდა საზიზღარი პირმოთნეობა; და ეს პირდაპირობა ესოდენ ეხამებოდა მისი მშვენიერი სახის სწორ ნაკვთებს, თითქოს მათ შორის რაღაც დამოკიდებულება არსებობსო.

ქალი ზოგჯერ გაიღიმებდა და წუთით თვალს მიაპყრობდა. მაშინ გრძნობდა, რომ მისი ცქერა სულში უძვრებოდა, როგორც მზის მძლავრი სხივები სწვდებიან წყლის ფსკერს. უყვარდა სრულიად გულწრფელად, უიმედოდ, თავდავიწყებით; გამოუთქმელი მისწრაფებით, მადლობის გრძნობას რომ ჰგავდა, სურდა მისი შუბლი კოცნით დაეფარა. ამავე დროს რაღაც შინაგანი ძალა თითქოს მეტ სიმადლეს ანიჭებდა; ეს იყო წყურვილი თავი მსხვერპლად მიეტანა, მოთხოვნილება დაუყოვნებლივ დაემტკიცებინა თავისი ერთგულება, რაც მით უფრო ძლიერი იყო, რომ მისი დაკმაყოფილება არ შეეძლო.

იგი სხვებთან ერთად არ წასულა, არც ჰიუსონე. ისინი ეტლით უნდა დაბრუნებულიყვნენ და ამერიკული კაბრიოლე უკვე კართან იდგა, როცა არნუ ბალში ჩავიდა ვარდების დასაკრეფად. ყვავილები ძაფით შეკრა, ხოლო რაკი ღეროები სხვადასხვა სიგრძისა იყო, ჯიბეში ქალაღდი მოიძებნა, პირველსავე ნაპოვნში გახვია თაიგული, დიდი ქინძისთავით დაამაგრა და გრძნობით მიართვა ცოლს.

— ინებე, ჩემო ძვირფასო, და მაპატიე, რომ დამავიწყდი.

მაგრამ ქალმა შეჰკივლა, რადგან უხეიროდ გაყრილი ქინძისთავი ეჩხვლიტა, და თავის საწოლ ოთახში გაიქცა. თხუთმეტიოდე წუთს ელოდნენ. ბოლოს გამოვიდა, მართა აიტაცა და ეტლში ჩაჯდა.

— თაიგული? — უთხრა არნუმ.

— არა! არა! რა საჭიროა?

ფრედერიკი მის მოსატანად გაიქცა; ქალმა მიაძახა:

— არ მინდა!

მაგრამ მან თაიგული მალე მოიტანა და თქვა: ხელახლა შევხვით ქალაქში, რადგან ვარდები ძირს ეყარაო. ქალმა თაიგული ტყავის წინსაფარში ჩადო და ეტლიც დაიძრა.

ფრედერიკმა, რომელიც გვერდით უჯდა, იგრძნო, რომ ქალი მთლად კანკალებდა. ხიდი რომ განვლეს, არანუ მარცხნივ გაუხვია:

— არა! ცდები! იქით, მარჯვნივ!

ჩანდა, გაღიზიანებული იყო; ყველაფერი აწუხებდა. ბოლოს, როცა მართამ თვალები დახუჭა, ქალმა თაიგული აიღო და გარეთ გადაავდო, მერმე ფრედერიკს ხელი მოჰკიდა და მეორე ხელით ანიშნა, ამაზე არასოდეს არ ილაპარაკო. შემდეგ ტუჩზე ცხვირსახოცი მიიღო და აღარ განძრეულა.

ორი თანამგზავრი, კოფოზე, რომ იჯდა, საუბრობდა სტამბაზე, ხელმომწერლებზე. არნუს უყურადღებოდ მიჰყავდა ეტლი და შუაგულ ბულონის ტყეში გზა დაებნა. იძულებული იყვნენ რაღაც უფრო ვიწრო ხეივანებით ევლოთ. ცხენი ნაბიჯით მიდიოდა; ტოტები ეტლის ჩარდახს ედებოდა. ბნელში ფრედერიკი ქ-ნ არნუს მხოლოდ თვალებს ხედავდა; მართა კალთაში ეწვა დედას, ფრედერიკს მისი თავი ეჭირა.

— გაწუხებთ, არა?

მან უპასუხა:

— არა! ოჰ, არა!

მტერის კორიანტელი ნელა იძვროდა; ეტლი ოტიეილზე გადიოდა; სახლები მთლად დაკეტილი იყო; ფარანი ხან აქ, ხან იქ გაანათებდა კედლის კუთხეს, მერმე კვლავ ბნელში შედიოდნენ; უეცრად ფრედერიკმა შეამჩნია, რომ ქალი ტირიდა.

რა იყო ეს: სინდისის ქენჯნა? სურვილი? მისი წუხილი, რისი მიზეზიც არ იცოდა, გულს უჩუყებდა ფრედერიკს, თითქოს რაღაც თვით მას ეხებო; ახლა მათ შორის დამყარდა ახალი კავშირი, ერთგვარი შეთქმულება და რაც კი შეეძლო ალერსით ჰკითხა:

— გაწუხებთ რამე?

— დიახ, ოდნავ, — მიუგო მან.

ეტლი მიდიოდა; ჩიტვიანულას და იასამანს კენწლები ღობეზე გადმოედოთ და დამის ჰაერს ნაზი სურნელებით აზავებდნენ. მრავალფერალოანი კაბა ფეხებს უფარავდა ქალს. ფრედერიკს ეგონა, ეს ბავშვი, მათს შუა რომ იწვა, მთელ მის არსებასთან მაკავში-

რებსო. იგი გოგონასკენ დაიხარა, მშვენიერი შავი თმა გადაუწია და შუბლზე წყნარად აკოცა.

— რა კეთილი ხართ! — უთხრა ქ-ნმა არნუმ.

— რატომ?

— იმიტომ, რომ ბავშვები გიყვართ.

— არა ყველა!

მეტი არაფერი უთქვამს, მაგრამ მისკენ გაიწოდა ხელი და მთლად გაშალა, ეგონა, ისიც ასე იზამს და ჩვენი ხელები შეერთდებაო. შემდეგ შერცხვა და ხელი გამოსწია.

მალე ქვაფენილზე გავიდნენ. ეტლი უფრო ჩქარა წავიდა, გაზის ფარნები გახშირდა, ეს პარიზი იყო. ჰუსონე კოფოზე ჩამოხდა გარდ-მებლის წინ. ფრედერიკი ეტლიდან მხოლოდ მაშინ გადმოვიდა, როცა უკვე ეზოში შევიდნენ; მერმე შუაზელის ქუჩის კუთხეს ამოეფარა და იქიდან უცქეროდა არნუს, ბულვარებისაკენ რომ წელა მიდიოდა.

მეორე დღიდან ფრედერიკი ბეჯითად შეუდგა მუშაობას.

თავი სასამართლოს დარბაზში წარმოიდგინა ზამთრის ერთ საღამოს, როცა დამცველის სიტყვა დასასრულს უახლოვდება, როცა მსაჯულთა სახეები გაფითრებულია, აცახცახებული ხალხი კი ტიხარს აწვება და იგი ჭრაჭუნებს: იგი უკვე ოთხ საათს ლაპარაკობს, აჯამებს მთელ თავის დამამტკიცებელ საბუთებს, ამჟღავნებს ახლებს და თითოეული ფრაზის, თითოეული სიტყვის წარმოთქმის დროს გრძნობს, როგორ სულ მალა მიიწევს გილიოტინის დანა სადღაც იქ, მის ზურგს უკან. მერმე იგი დეპუტატთა პალატის ტრიბუნაზეა, ორატორია, რომლის ენაზეც დამოკიდებულია მთელი ხალხის ხსნა; თავის მოწინააღმდეგეებს ანადგურებს შედარებებით, სპობს ერთი პასუხით; მის ხმაში ჟღერს გრგვინვაც და მუსიკალური კილოც: ირონია, პათოსი, მრისხანება, სილიადე. ისიც იქ არის, სადღაც ხალხში და ალტაცების ცრემლებს ვუალით ჰფარავს. შემდეგ ერთმანეთს ხვდებიან; ვერც იმედის გაცრუება, ვერც ცილისწამება და ვერც შეურაცხყოფა ვერაფერს დააკლებს, ოღონდ მან თქვას: „აჰ! ეს მშვენიერია!“ და შუბლზე თავისი ნაზი ხელი გადაუსვას.

ეს სახენი შუქურასავით ბრწყინავდნენ მისი ცხოვრების ჰორიზონტზე. მისი აღგზნებული გონება განმტკიცდა და უფრო მოქნილი გახდა. აგვისტოს თვემდე ჩაიკეტა და უკანასკნელი გამოცდა ჩააბარა.

დელორიეს, ასეთი შრომით რომ წვრთნიდა მას მეორე გამოცდისათვის დეკემბრის ბოლოს და მესამისათვის — თებერვალში, უკვირდა მისი ბეჯითობა. განახლდა ძველი იმედი. ათი წლის შემდეგ ფრედერიკი უნდა გახდეს დეპუტატი, თხუთმეტი წლის შემდეგ — მინისტრი, რატომაც არა? იმ მემკვიდრეობის დახმარებით, რაც მალე უნდა მიიღოს, შეუძლია დააარსოს გაზეთი; ამით დაიწყებს, შემდეგ კი, ვნახთ. თვითონ დელორიეს რაც შეეხება, იგი წინანდებურადვე ოცნებობდა იურიდიული ფაკულტეტის კათედრაზე და დოქტორის დისერტაცია ისე შესანიშნავად დაიცვა, რომ პროფესორების ქება დაიმსახურა.

სამი დღის შემდეგ ფრედერიკმაც დაიცვა დისერტაცია. არდადეგების დაწყების წინ გადაწყვიტა მოეწყო პიკნიკი, რაც შაბათობის შეკრების დასკვნა უნდა ყოფილიყო.

პიკნიკზე ფრედერიკი მხიარულ გუნებაზე იყო. ქ-ნი არნუ ახლა თავის დედასთან იყო შარტრეში. მაგრამ მალე კვლავ შეხვდებოდა და, ბოლოს და ბოლოს, მისი საყვარელი გახდებოდა.

დელორიემ, რომელსაც სწორედ იმ დღეს დართეს ნება მქვერმეტყველებაში სავარჯიშოდ ორსეს სანაპიროზე, ისეთი სიტყვა წარმოთქვა, რომ დიდი ტაში დაიმსახურა. თუმცა ჩვეულებრივად იგი თავშეკავებული იყო, ამჯერად დაითრო და დესერტის დროს დიუსარდიეს უთხრა:

— შენ პატროსანი კაცი ხარ! როცა გავმდიდრდები, მოურავად აგიყვან.

ყველა ბედნიერი იყო: სიზი არ აპირებდა კურსის დამთავრებას; მარტინონი სტაჟის განსაგრძობად პროვინციაში აპირებდა წასვლას. სადაც პროკურორის თანაშემწედ დაინიშნებოდა; პელერენი აპირებდა დაეხატა დიდი სურათი თემაზე „რევოლუციის გენიოსი“. ჰიუსონეს მომავალ კვირაში უნდა წაეკითხა „გასართობი თეატრის“ დირექტორისათვის პიესა, რომლის წარმატება არ ეეჭვებოდა:

— რადგან დრამის აღნაგობა დავას არ იწვევს! ვნებებში კარგად ვერკვევი, რაკი ამქვეყნად ბევრი ნათრევი ვარ. რაც შეეხება გონებამახვილობას, ეს ხომ ჩემი ხელობაა!

მერმე გადახტა, თავდაყირა დადგა და ისე რამდენჯერმე შემოუარა სუფრას.

ეს ბავშვური საქციელი სენეკალს არ ეამა. პანსიონიდან, სადაც იგი მსახურობდა, დაითხოვეს, რადგან ერთი არისტოკრატის შვილს

სცემა. რაკი დიდ გაჭირვებაში იყო, ამის ბრალს საზოგადოებრივ წყობილებას სდებდა და სწყევლიდა მდიდრებს; თავის გრძნობებს უზიარებდა რეჟემბარს, ვინც მასზე უფრო გულგატეხილი, მოწყენილი და გაბეზრებული იყო; მოქალაქეს ახლა საბიუჯეტო საკითხები აინტერესებდა და კამარილას ბრალს სდებდა, ალყირში მილიონებს ღუპავსო.

რაკი მას არ შეეძლო ისე დასძინებოდა, რომ ალექსანდრეს სამიკიტნოში არ შეეცლო, თერთმეტ საათზე გაიღალა. დანარჩენები უფრო გვიან წავიდ-წამოვიდნენ; ჰიუსონესთან გამოთხოვებისას ფრედერიკმა შეიტყო, რომ ქ-ნი არნუ წინადლით უნდა დაბრუნებულიყო.

ფრედერიკი დილიქანსების სამმართველოში წავიდა, რათა ბილეთი ზეგისათვის გამოეცვალა, და სალამოს ექვს საათზე უკვე ქ-ნ არნუსას იყო. მისი დაბრუნება ერთი კვირით გადაიდო, უთხრა მეკარემ. ფრედერიკმა მარტოდ ისაძილა და შემდეგ ბულვარებზე იხეტიალა.

ვარდისფერი ღრუბლები, შესახედაობით რომ შარფებს მოგვაგონებდნენ, სახლების სახურავებზე მიზოზინებდნენ. უკვე იწყებდნენ ღუქნების ფარდების აწევას; ქუჩის მტვერს ასხურებდნენ სარწყავი კასრები და მოულოდნელი სიგრილე ერთვოდა კაფეებიდან სუნს; ღია კარებში მოჩანდა ყვავილების მთელი კონები, მაღალ სარკეებში რომ იხატებოდა. ხალხი ნელა იძვროდა. მამაკაცთა ჯგუფები შუაგულ ტროტუარზე იდგნენ და საუბრობდნენ; ქალებს თვალებში ეტყობოდათ ის სინაზე, ხოლო სახეებზე კამელიისებრი ფერმკრთალობა, რასაც დიდი სიცხისაგან გამოწვეული მოქანცულობა იძლევა. რალაც თვალუწვდენელი რამ ეკიდა ჰაერში, ჰბურავდა შენობებს. ფრედერიკს არასოდეს არ ენახა პარიზი ესოდენ მშვენიერი. მომავალი მას წარმოედგინა სიყვარულით აღსავსე დაუსრულებელი წლების ნაკადად.

პორტ-სენ-მარტენის თეატრის წინ შეჩერდა, აფიშას თვალი მოავლო და, რაკი საქმე არა ჰქონდა რა, ბილეთი იყიდა.

წარმოადგენდნენ რალაც ძველ ფერიას. მაყურებელი ცოტა იყო; სხვენის სარკმლებში მოჩანდა ცა, პატარა ლურჯი ოთხკუთხედები, რამპის კინკეტები კი მთლიან ყვითელ ალად იყო გაჭიმული. სცენა წარმოადგენდა მონების ბაზარს პეკინში, სადაც მოჩანდა ზანზალაკები, დოლები, ჯილები, წოწოლა ჩაჩები; გაისმოდა ხუმრობა.

როცა ფარდა დაეშვა, ფრედერიკი უკაცრიელ ფოიეში გავიდა და ფანჯარაში ბულვარზე დაინახა დიდი მწვანე ლანდო, რომელშიც შებმული იყო ორი თეთრი ცხენი, მიეტლეს კი მოკლე შარვალი ეცვა.

იგი უკვე თავის ადგილზე ჯდებოდა, როცა ბელეტაჟის პირველ ლოჯაში შემოვიდა ქალი და მამაკაცი. ქმარს ჰქონდა ფერმკრთალი სახე, თხელი ჭაღარა წვერი, ორდენის კოკორი სალილეში და ისეთი ცივი გამომეტყველების სახე, როგორსაც დიპლომატებს მიაწერენ ხოლმე.

მის მეუღლეს, ვინც სულ ცოტა ოცი წლით ახალგაზრდა მაინც იქნებოდა ქმარზე, არც მაღალსა და არც დაბალს, არც გონჯსა და არც ლამაზს, ვისაც ქერა თმა ინგლისურ მოღაზე ჰქონდა დახვეული და ტანთ ეცვა სადალიფიანი კაბა, ხელში ეჭირა ფართო მაქმანიანი შავი მარაო. იმისათვის, რომ გაეგოთ თუ ამგვარი წრის ადამიანები რატომ მოსულან თეატრში ასეთ სეზონშიო, უნდა გევაარა-უნდა ან რაღაც შემთხვევა, ან მოწყენილობა, თუ საღამოს გატარება ერთად მოუხდებოდათ შინ. ქალი მარაოს კვანტდა, კაცი კი ამოქნარებდა. ფრედერიკს ვერ გაეხსენებინა, სად ენახა ეს კაცი.

შემდეგ ანტრაქტში რომ ტალანში გაიარა, ფრედერიკი ორივეს შეხვდა და გაუბედავად მიესალმა. ბ-მა დამბრეზმა იცნო, მივიდა და მაშინვე მოიხადა ბოდიში შეუწყნარებელი დაუდევრობის გამო. ეს იყო გადაკრული ნათქვამი იმ მრავალ სადარბაზო ბარათზე, რასაც ფრედერიკი გზავნიდა ხოლმე კლერკის რჩევით. ოღონდ წლებს ურევდა და ეგონა ფრედერიკი ჯერ კიდევ მეორე კურსზეაო. შემდეგ უთხრა, მშურს, რომ სოფლად მიდიხარ. მეც კი უნდა დავისვენო, მაგრამ საქმეების გამო პარიზიდან ვერ გავსულვარო.

ქ-ნი დამბრეზი, ქმრის მკლავს რომ ეყრდნობოდა, ოღნავ ხრიდა თავს და მისი სახის თავაზიანი გამომეტყველება არ ეხამებოდა იმ ნაღვლიანობას, წელან რომ ეტყობოდა.

— თუმცა აქ ბევრი კარგი გასართობიც არის! — თქვა მან მეუღლის უკანასკნელ სიტყვებზე. — რა სისულელეა ეს სპექტაკლი! არა, ბატონო?

და სამივე ზეზე განაგრძობდა ლაპარაკს თეატრსა და ახალ პიესებზე.

ფრედერიკს, რომელიც მიჩვეული იყო პროვინციელი კეკელეების პრანჭვას, ჯერ არც ერთი ქალი არ ენახა, რომელსაც ასეთი სი-

თამამე და უბრალოება გამოეჩინოს ქცევაში, რაც მხოლოდ შნოა, და რაც გულუბრყვილო ადამიანებს უნებლიე სიმპათიის გამოჩენად მიაჩნიათ.

იმედოვნებდნენ. თავ-თავიანთ ოჯახში ენახათ იგი, როგორც კი სოფლიდან დაბრუნდებოდა. ბ-ნმა დამბრუნება დაავალა, ძია როკს მოკითხვა გადაეცო.

დაბრუნდა თუ არა შინ, ფრედერიკმა მაშინვე უამბო დელორიეს ამ შეხვედრაზე.

— დიდებულია! — უთხრა კლერკმა. — ოღონდ დედას არ გა-
უქალაჩუნდე! მალე დაბრუნდი!

შინ დაბრუნების მეორე დღეს ქ-მა მორომ ნასაუზმევს შვილი ბაღში ჩაიყვანა.

დედას უხაროდა, რომ შვილს ახლა წოდება ჰქონდა, რადგან ისინი არცთუ ისე მდიდრები არიან, როგორც ბევრს ჰგონია; მიწა ცოტა შემოსავალს იძლევა; მოიჯარეები ფულს ცუდად იხდიან; იძულებული ვიყავი, ეტლიც კი გამეყიდაო, — უთხრა დედამ და ბოლოს გააცნო თავიანთი მდგომარეობა.

„როცა დავქვრივდი, — უამბო დედამ. — გაჭირვებულ მდგომარეობაში ჩავვარდი. მაშინ ერთმა ვერაგმა კაცმა, ბ-მა როკმა, ფული მასესხა და უჩემოდ განაახლებდა და განავადებდა ხოლმე ვექსილებს. ერთხელ უეცრად მომთხოვა მთელი ფული და იძულებული გავხდი დავთანხმებულიყავი მის პირობებზე, მუქთად დავუთმე პრელის ფერმა. ათი წლის შემდეგ გაკოტრდა მელენის ბანკი და მთელი კაპიტალი დამეკარგა. შიშის ზარს მცემდა უძრავი ქონების დაგირავება, თანაც მსურდა დამეცვა ცხოვრების წესი, რაც მომავალში ჩემს შვილს გამოადგებოდა, და ამიტომ, როცა ბ-ნი როკი კვლავ გამოცხადდა, კვლავ დავთანხმდი მის პირობებზე. მაგრამ ახლა ყველაფერი გადახდილი მაქვს. მოკლედ, ჩვენ დაგვრჩა დაახლოებით ათი ათასი ფრანკი წლიური შემოსავალი, აქედან შენს წილად ორი ათას სამასი ფრანკი, ეს არის სულ მამაშენის მემკვიდრეობა!“

— ეს შეუძლებელია! — წამოიძახა ფრედერიკმა.

დედამ თავი ისე გაიქნია, რაც ნიშნავდა, სრულიად შესაძლებელიაო.

— კი, მაგრამ ბეძაჩემი ხომ დამიტოვებს რამეს?

— მაგაში საეჭვო არაფერია!

მათ უხმოდ გაიარეს ბაღში. ბოლოს დედამ გულში ჩაიკრა და ცრემლმორეული ხმით უთხრა:

— აჰ! ჩემო საბრალო ბიჭო! რამდენი იმედი გამიცრუვდა!

ფრედერიკი სკამლოგინზე ჩამოჯდა აკაციის სქელ ჩრდილში.

— მე ასე გირჩევ: კლერკად დაუდექ ადვოკატ პრუარამს, რომელიც შემდეგში თავის კონტორას გადმოგცემს; თუ საქმეს კარგად წაიყვან, შეგეძლება იგი გაყიდო და მდიდარი ქალი შეიერთო.

ფრედერიკი აღარ უსმენდა. იგი უნებლიეთ მეზობელ ბაღში იცქირებოდა.

იქ ხედავდა თორმეტიოდე წლის მწითურთმიან გოგონას, რომელიც მარტოდმარტო იყო. ცირცელის საყურე გაეკეთებია. ტილოს კაბა ეშუებოდა მხრებზე, მზეს რომ ოდნავ დაეწვა ოქროსფრად; კაბაზე მურაბის ლაქები უჩანდა და მთელ მის სხეულს, დაძაბულსა და ხიოკს, მტაცებელი მხეცის სინარჩარე ამშვენებდა. უცნობი კაცის დანახვამ, ჩანდა, გააკვირვა; ხელში სარწყავი ეჭირა, უეცრად შედგა და სხივოსანი ცისფერ-მომწვანო თვალები ფრედერიკს მიაშტერა.

— ეგ ბატონ როკის ქალიშვილია, — უთხრა ქ-მა მორომ. — მან ამას წინათ შეიერთო თავისი მოსამსახურე ქალი და ბავშვი იშვილა.

VI

— განადგურებული ვარ, გაძარცული, დაღუპული!

ფრედერიკი სკამზე იჯდა, როგორც დამბლადაცემული. ბედს სწყევლიდა, სურდა გაელახა ვინმე; სასოწარკვეთილებას ის უფრო უმძაფრებდა, რომ გრძნობდა რაღაც შეურაცხყოფას, შეგინებას, რადგან წინათ ეგონა, მამისეული ქონება მომავალში თხუთმეტიოდე ათას ლივრ შემოსავალს მომცემსო, და ეს არწუხების ოჯახსაც აგრძნობინა! ახლა მას ჩასთვლიან მკვეხარად, თაღლითად, გაიძვერად, რომელმაც მათი ნდობა იმიტომ მოიპოვა, რომ რამეს გამოიჩეს! და იმას, ქალბატონ არწუხს, რა პირით უნდა შეხვდეს ახლა?

თუმცა ეს სრულიად შეუძლებელია ახლა, რაკი მხოლოდ სამი ათასი ფრანკი აქვს წლიური შემოსავალი! ხომ არ შეუძლია მუდამ მეოთხე სართულზე იცხოვროს, ჰყავდეს მხოლოდ მეკარე და მთელ წელიწადს ატაროს სულ ის უბადრუკი შავი ხელთათმანები, თი-

თებზე რომ გათეთრებულია, გაზინთული ქუდი და ერთი და იგივე სერთუკი. არა და არა, არასოდეს! გარნა უმისოდ ცხოვრება აუტანელია. თუმცა ბევრ ვინმეს არავითარი ქონება არ გააჩნია, მათ შორის დელორიეს; და სულმოკლეობად ეჩვენა, რომ ასეთ წვრილმანებს დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს. გაჭირვებამ შეიძლება ასჯერ გააძლიეროს მისი ნიჭი. იგი აღაგზნო ფიქრმა დიდ აღამიანებზე, რომლებიც სხვებზე მუშაობენ. ისეთ არსებას, როგორც ქ-ნი არნუა. ასეთმა სანახაობამ გული უნდა მოუღობოს. ამრიგად, ეს კატასტროფა ბედნიერებაცაა; როგორც მიწისძვრამ, სავანძურებს რომ გამოავლენს ხოლმე, მან გააღვიძა მისი ბუნების ფარული სიმდიდრენი. მაგრამ მსოფლიოში მხოლოდ ერთი ადგილია, სადაც ეს სიმდიდრენი შეიძლება დაათვალიან: პარიზი! რადგან მისი ფიქრით, ხელოვნება, მეცნიერება და სიყვარული (ეს სამი პიროვნება ღვთისა, როგორც პელერენი ამბობს) დამოკიდებულია მხოლოდ და მხოლოდ დედაქალაქზე.

სალამოს დედას განუცხადა პარიზს ვბრუნდებით. ქ-ნი მორთა გოცდა და აღშფოთდა: „ეს სიგიჟეა, სისულელეა. უმჯობესი იქნება ჩემი რჩევა დაიჯერო, ესე იგი დარჩე ჩემთან და იმუშაო. ფრედერიკმა მწრები აიჩეჩა: „აბა რას ამბობ!“ და გადაწყვიტა, ასეთი წინადადება შეუთრაცხყოფას მაყენებსო.

მაშინ კეთილმა ქალმა სხვა ხერხს მიმართა. წყნარად აქვითინდა და ნაზი ხმით დაიწყო წუწუნის თავის მარტობაზე, სიბერეზე, გაღებულ მსხვერპლზე. ახლა, როცა, ესოდენ უბედურია, სტოვებენ! შემდეგ გადაკრულად განაცხადა:

— ღმერთო ჩემო! ცოტა მოიცა. მალე თავისუფალი იქნები!

ეს წუწუნის დღეში ორჯერ მაინც მეორდებოდა სამი თვის განმავლობაში, ოჯახური სიამენი კი გულს უღობდნენ; ტკბებოდა უფრო რბილი ლოგინით, დაუგლეჯელი პირსახოცებით და, ბოლოს, დაუძლურებული, უნებისყოფო, ღმობიერების საშინელი ძალით დამარცხებული ფრედერიკი მეტრ პრუთარამთან წაიყვანეს.

იქ მან ვერ გამოიჩინა ვერც ცოდნა, ვერც ბეჯითობა. აქამდე იგი მიაჩნდათ დიდი უნარის მქონე ყმაწვილკაცად, დეპარტამენტის მომავალ სიამაყედ. ახლა ყველას იმედი გაუტრუვდა.

პირველ ხანებში ფიქრობდა: „უნდა ვაცნობო ქ-ნ არნუს“, და მთელ კვირას თხზავდა ღითირამბებით აღსავსე წერილებს, ლაპიდარული და ნატიფი სტილით დაწერილ მოკლე ბარათებს. მაგრამ

აკავებდა თავისი მდგომარეობის გამჟღავნების შიში. შემდეგ გადაწყვიტა, უმჯობესი იქნება მის ქმარს ჰივწერო. არნუ ცხოვრებას იცნობს და გამიგებსო. ბოლოს, თხუთმეტი დღის ყოყმანის შემდეგ, გადაწყვიტა:

„ერთი მეცა! სულაც აღარ უნდა ვნახო ისინი. დაე დამივიწყონ! თავს მაინც არ დავიმცირებ მათს თვალში! იგი იფიქრებს, რომ მოვკვდი, და იქნებ... შევებრალო კიდევაც“.

რადგან მეტად უკიდურესი გადაწყვეტილებანი არაფრად უღირდა, ფიცი დადო, პარიზს აღარ დავბრუნდე და ქ-ნ არნუს ამბავი აღარ ვიკითხო.

ნამდვილად კი, გაზის სუნი და ომნიბუსების გრიალიც კი სინანულს იწვევდა მის გულში. ოცნებით იგონებდა მის ყოველ სიტყვას, მისი ხმის ტემბრს, მისი თვალების ყუყუნს და, რაკი ეგონა, ჩემი საქმე წასულიაო, სრულიად აღარაფერს აკეთებდა.

დღილით გვიან იღვიძებდა და ფანჯარაში გასცქეროდა მიმავალ საზიდრებს. განსაკუთრებით ცუდად გრძნობდა თავს პირველ ექვს თვეს.

და მაინც ზოგჯერ საკუთარ თავს შემოუძახებდა სოლმე. მაშინ შინიდან წავიდოდა მინდვრებში, რომელთაც ზამთრობით სენა წყლით ფარავს. მინდვრებს ალვის ხეები ყოფენ. აქა-იქ გადებულა პატარა ხიდები. საღამომდე იხეტიალებდა, თელავდა გაყვითლებულ ფოთლებს, ისუნთქავდა ნისლს, ხტუნავდა თხრილებზე, და რაც უფრო მიეძალებოდა სისხლი საფეთქლებს, მით უფრო გაუხელდებოდა მოქმედების წყურვილი; სურდა მონადირე ყოფილიყო ამერიკაში; გამხდარიყო აღმოსავლეთელი ფაშის მსახური ან მატროსი რომელიმე ხომალდზე; მელანქოლიას დელორიესადმი გაგზავნილ წერილებში იქარვებდა.

ის კი თავს არ იზოგავდა, რომ როგორმე გზა გაეკვლია. მეგობრის სულმოკლეობა და განუწყვეტელი იერემიიდა მას სისულელედ მიაჩნდა. მალე მათი მიწერ-მოწერა თითქმის შეწყდა. ფრედერიკმა მთელი თავისი ავეჯი აჩუქა დელორიეს, რომელიც კვლავ მის ბინაში ცხოვრობდა. დედა დროდადრო ელაპარაკებოდა ამაზე; ერთხელ გამოუტყდა, ვაჩუქეო, დედა გაუჯავრდა, რომ ამ დროს წერილი მიიღო.

— რა მოგივიდა? — ჰკითხა მან. — მთლად კანკალე!

— არაფერია! — მიუგო ფრედერიკმა.

დელორიე ატყობინებდა: სენეკალი შემოვისახლე და ახლა აგერ ორი კვირაა ერთად ვცხოვრობთ. ამრიგად, სენეკალი ახლა იმყოფება იმ ნივთებს შორის, რომლებიც დაკავშირებულია არნუსთან. მას შეუძლია გაყიდოს ისინი, ილაპარაკოს მათზე, იოსუნჯოს. ფრედერიკმა თავი შეურაცხყოფილად იგრძნო. თავის ოთახში ავიდა. სიკვდილს ნატრობდა.

დედამ დაუძახა. ბაღში რაღაც უნდა დაერგო და სურდა რჩევა ეკითხა. ეს ბალი ინგლისურ პარკს ჰგავდა, შუაზე გაყოფილი იყო მესერიტ; ერთი ნახევარი ეკუთვნოდა ძია როკს, ვისაც მდინარის ნაპირზე ბოსტანიც ჰქონდა. რაკი მეზობლები მომღურავი იყვნენ, ერიდებოდნენ ბაღში ერთსა და იმავე ღროს ჩასვლას. მაგრამ ფრედერიკის დაბრუნების შემდეგ ბ-მა როკმა უფრო ხშირად იწყო იქ სეირნობა და თავაზიანობას არ აკლებდა ქ-ნ მოროს ვაყს. იგი თანაუგრძნობდა ფრედერიკს, ვინც იძულებული იყო პატარა ქალაქში ეცხოვრა. ერთხელ ძია როკმა უთხრა, ბ-ნმა დამბრუნმა გიკითხათო. მეორეხელ, ლაპარაკი დაუწყო შამპანზე, სადაც ჩვეულებად აქვთ, რომ ტიტული მდედრობით შტოზე გადადიოდეს.

— იმ ღროს თქვენ წარჩინებული პირი იქნებით, დედათქვენი ხომ დე ფუვანის ასულია. და მართლაც, რაც გინდათ თქვი, სახელი რაიმეს ნიშნავს! თუმცა, — დასძინა და თვალი ცბიერულად შეავლო, — „ეს იუსტიციის მინისტრზეა დამოკიდებული“.

არისტოკრატობის ეს პრეტენზია სრულიად არ ეგუებოდა მის გარეგნობას. რაკი პატარა ტანისა იყო, მიხაკისფერი განიერი სერთუკი სხეულს უცნაურად უგრძობებდა. როცა კასკეტს მოიხდიდა, გამოუჩნდებოდა ქალური სახე და არაჩვეულებრივი წვეტიანი ცხვირი; ყვითელი ფერის თმა პარიკს მოგაგონებდა; სალამი ისეთი დაბალი იცოდა, რომ კედლებს ეხლებოდა.

ორმოცდაათი წლის ასაკამდე კატერინი ემსახურებოდა; ეს იყო ერთი ლორენელი ვინმე, მისი კბილა, ჩოფურა. მაგრამ 1834 წელს პარიზიდან მოიყვანა ლამაზი ქერა, სახე რომ ცხვრისას უგავდა „წარმოსადგობა კი მეფური“ ჰქონდა. მალე დიდრონი საყურეები დაიკიდა და ქალბატონივით დაბრძანდებოდა, ხოლო ყველაფერი ცხადი გახდა, როცა ქალიშვილი დაებადა, ვისაც სახელად ელისაბედ-ოლიმპ-ლუიზ როკი დაარქვეს.

კატრინს ეჭვიანობა სტანჯავდა და ეგონა, ბავშვი შემძულდებოდა, მაგრამ, პირიქით, გოგონა შეუყვარდა; არ აკლებდა არც

მზრუნველობას, არც ყურადღებასა და არც ალერსს, რათა დედის მაგიერობა გაეწია და ბავშვი მის წინააღმდეგ აემხედრებინა, რაც დიდ შრომას არ მოითხოვდა, რადგან ელეონორამ მთლად მიატოვა ქალიშვილი და მეზობლებთან ლაყბობას ამჯობინებდა. დაქორწინების მეორე დღესვე სუპრეფექტის ოჯახში იყო, მოსამსახურეებს შენობით აღარ ელაპარაკებოდა და ბავშვს სასტიკად ეპყრობოდა, რაკი ეს კარგ ტონად მიაჩნდა. მის გაკვეთილებს ესწრებოდა; მასწავლებლებმა, მუნიციპალიტეტის ძველმა მოსამსახურემ, არ იცოდა, რა ექნა. მოსწავლე უჩჩობდა, რისთვისაც სცემდნენ, და შემდეგ კატრინის კალთაში ტიროდა; კატრინი მუდამ ბავშვს ამართლებდა; მაშინ ქალები ჩხუბობდნენ; ბ-ნი როკი მათ აზავებდა. მან ცოლი ქალიშვილის სიყვარულით შეიერთო და არ სურდა, რომ იგი ეტანჯათ.

გოგონას ხშირად დაგლეჯილი კაბა და მაქმანიანი ნიფხავი ეცვა, მაგრამ დიდ დღესასწაულებში პრინცესასავით გამოწყობილი დადიოდა, მეზობლების გამოსაჯავრებლად, რომლებიც თავიანთ პატარებს უკრძალავდნენ მასთან თავის გაყადრებას, აქაოდა, უკანონოდშობილიაო.

გოგონა მარტო ცხოვრობდა თავის ბაღში, ქანაობდა საქანელაზე, დასდევდა პეპლებს, მერე უეცრად შედგებოდა და უცქერდა, როგორ ჯდებოდნენ ხოჭოები ვარდის ბუჩქზე. ამგვარმა ცხოვრებამ მისცა ალბათ მის სახეს გაბედულისა და მეოცნების იერი. იგი ისეთივე ტანისა იყო, როგორც მართა, ასე რომ ფრედერიკმა, როცა მეორედ შეხვდნენ ერთმანეთს, უთხრა:

— მადმუაზელ, ნებას მომცემთ, გაკოცოთ?

გოგონამ თავი ასწია და უპასუხა:

— რატომაც არა!

გარნა მათ მესერი ჰყოფდა.

— უნდა გადმოვხტე, — უთხრა ფრედერიკმა.

— არა, ამიყვანე!

იგი ღობეზე გადაიხარა, იღლიებში ხელი ამოსდო, აიყვანა და ორივე ლოყა ჩაუკოცნა; მერმე ასევე ჩასვა; ამრიგად განმეორდა რამდენჯერმე.

დაინახავდა თუ არა, ჩემი მეგობარი მოდისო, გულუბრყვილო, ვით ოთხი წლის ბავშვი, მის შესახვედრად გაექანებოდა, ანდა ხეს

ამოეფარებოდა და ძალღვივით დაიწყებდა ყეფას მის შესაშინებლად.

ერთხელ, როცა ქ-ნი მორო შინ არ იყო, ფრედერიკმა თავის ოთახში აიყვანა. გოგონამ სუნამოს ყველა შუშას თავი მოხადა, თმაზე უხვად წაიცხო პომადი, შემდეგ სრულიად მოურიდებლად წამოწვა მის ლოგინზე.

— ვითომ შენი ცოლი ვარ, — უთხრა ფრედერიკს.

მეორე დღეს იგი მთლად თვალცრემლიანი ნახა; გამოუტყდა, ჩემს ცოდვებს დავტიროდიო, ხოლო, როცა ფრედერიკმა ჰკითხა, რა ცოდვებით, მან თვალი მოარჩია:

— ნუ მკითხავ!

ახლოვდებოდა პირველი ზიარების დღე; აღსარებისათვის წაიყვანეს.

ზიარების შემდეგ უფრო ჰკვიანი არ გამხდარა. ზოგჯერ პირდაპირ გაცოფდებოდა ხოლმე; მაშინ მის დასაწყნარებლად ფრედერიკს მიმართავდნენ.

ხშირად თან დაჰყავდა სასეირნოდ. როცა იგი თავისთვის ოცნებობდა ხოლმე სიარულის დროს, გოგონა ყაყაჩოებს კრეფდა ყანის პირას და, თუ ჩვეულებრივზე უფრო მოწყენილს ნახავდა, ცდილობდა ნაზი სიტყვებით ენუგეშებინა. მისმა გულმა, რომელმაც სამაგიერო სიყვარული არ იცოდა, მის ბავშვურ მეგობრობას თანაუგრძნო; კაცუნებს უხატავდა, არაკებს უყვებოდა და ხშირად ხმამაღლა უკითხავდა ხოლმე.

დაიწყო „რომანტიკული ანალებით“, რომელიც იმ დროს ლექსებისა და პროზის განთქმული კრებული იყო. შემდეგ, რაკი ესოდენ გატაცებული იყო მისი გონივრულობით, რომ მისი ასაკიც კი დაავიწყდა, წაუკითხა „ატალა“, „სენ-მარი“, „შემოდგომის ფოთლები“. მაგრამ ერთხელ ღამით (იმ საღამოს მან მოისმინა „მაკბეტის“ უბრალო თარგმანი ლეტურნერისა) ყვირილით გაეღვიძა: „ლაქა! ლაქა!“ კბილები უკაწკაწებდა, ცახცახებდა, თავის მარჯვენა ხელს დასცქეროდა, ისრესდა და ამბობდა: „სულ ლაქა!“ ბოლოს ეჭიმი მოვიდა და განკარგულება გასცა, არ ააღელვოთო.

ადგილობრივმა ბურჟუეზებმა ეს ამბავი მისი ზნეობისათვის ავის მომასწავებლად მიიჩნიეს. ხმა გავარდა: „მოროს ვაჟს“ სურდა, მომავალში იგი მსახიობი გაეხადაო.

მალე ყურადღება სხვა ამბავმა მიიპყრო, სახელდობრ ძია ბარ-

თელემის მოსვლამ. ქ-ნმა მორომ მას თავისი საწოლი ოთახი დაუთმო და ისე გულუხვად გაუმასპინძლდა, რომ მარხვის დღეებში სახსნილოს აჭმევდა.

მოხუცი არცთუ ისე თავაზიანი აღმოჩნდა. ერთთავად სულ ჰავრს ადარებდა ნოჟანს, სადაც, მისი აზრით, ჰაერი მძიმეა, პური ცუდი, ქუჩები უხეიროდ მოკირწყლულია, სურსათი არ ვარგა, ქალაქის მცხოვრებნი კი ზარმაცები არიან.

— რა უბადრუკი ვაჭრობა გაქვთ!

თავის განსვენებულ ძმას აუგებდა უგუნურობის გამო, მე კიო, მე ისეთი თანხა შევიძინე, რაც ოცდაშვიდ ათას ლივრ ყოველთვიურ შემოსავალს მაძლევსო. ბოლოს, ერთი კვირის შემდეგ წავიდა და ეტლის საფეხურზე შემდგარმა ასეთი ნაკლებსაიმედო სიტყვები წამოაყრანტალა:

— მუღამ მოხარული ვარ, რომ გაუჭირვებლად ცხოვრობთ.

— შენ არაფერი არ გერგება! — ფრედერიკს უთხრა ქ-მა მორომ და შინ დაბრუნდა.

ძია მოვიდა მხოლოდ ქ-ნ მოროს თხოვნით. რომელიც მთელი რვა დღის განმავლობაში ცდილობდა, იქნებ მეტად აშკარად, გაემყდარებინა გულის ნადები. ახლა ნანობდა, არ უნდა მექნაო, სავარძელში იჯდა, თავჩალუნული, და დუმდა. ფრედერიკი მის პირდაპირ იჯდა და თვალს არ აშორებდა; არც ერთი ხმას არ იღებდა, როგორც ამ ხუთიოდე წლის წინათ, როცა მონტეროდან დაბრუნდა. ამ დამთხვევამ, უნებურად რომ მოუვიდა თავში, ფრედერიკს ქ-ნი არნუ მოაგონა.

ამ დროს ფანჯარასთან შოლტის ტყლაშუნი და თავისი სახელის ძახილი გაისმა.

ეს იყო ძია როკი, მარტოდ რომ იჯდა თავის საზიდარში. იგი აპირებდა მთელი დღე დარჩენილიყო ლა-ფორტელში, ბ-ნ დამბრეზთან, და მეგობრულად შესთავაზა ფრედერიკს, წავიყვანო.

— ჩემთან ერთად მიპატიჟება საჭირო არაა, ნუ გეშინია!

ფრედერიკი ხალისით დათანხმდებოდა, მაგრამ როგორ ახსნას საბოლოოდ გადმოსახლება ნოჟანში? არც შესაფერისი საზაფხულო კოსტიუმი ჰქონდა. თანაც დედა რას იტყოდა? და უარი უთხრა.

მას შემდეგ მეზობელი ნაკლებ მეგობრულად ეპყრობოდა.

ლუიზა იზრდებოდა; ქ-ნი ელეონორა მძიმედ გახდა ავად და ურთიერთობა შეწყდა ქ-ნ მოროს გასახარელად, რადგან იგი ფიქ-

რობდა, ასეთ ხალხთან დაახლოება ჩემს შვილს არაფერს შესძენსო.

იგი ოცნებობდა შვილისათვის ადგილი ეყიდა სასამართლოში; ფრედერიკი არცთუ ძლიერ ეწინააღმდეგებოდა ამ განზრახვას. ახლა დედას დაჰყვებოდა ხოლმე წირვაზე. საღამოობით „იმპერიას“ ეთამაშებოდა; ეჩვეოდა პროვინციას, ეთვისებოდა და მის სიყვარულსაც რაღაც სამარისებური სიამე, მიძინებული მომხიბვლელობა მიენიჭა. თავისი მწუხარება იმდენჯერ გამოამყლავნა წერილებში, იმდენჯერ იგონებდა, როცა წიგნებს კითხულობდა თუ მინდვრებში სეირნობდა, თანაც ყველაფერზე ავრცელებდა, რომ ნაღველი თითქმის განქარდა, და ქ-ნი არნუ ისე წარმოუდგებოდა, როგორც გარდაცვლილი, ვისი საფლავი, მისდა გასაკვირვებლად, უცნობიც კი იყო მისთვის, ესოდენ მშვიდი და მორჩილი გახდა მისი გრძნობა.

ერთხელ, 1845 წლის 12 დეკემბერს, მზარეულმა ქალმა წერილი გადასცა ფრედერიკს. მისამართი დაწერილი იყო უცნობი ხელით, დიდრონი ასოებით და ჯერ კიდევ ძილისაგან გამოუფხიზლებელი ფრედერიკი მის გახსნას არ იჩქაროდა. ბოლოს წაიკითხა:

„ჰავრის მომრიგებელი მოსამართლე, III ოლქი.

ბატონო,

ბ. მორო, თქვენი ბიძა გარდაიცვალა ანდერძის დაუტოვებლად“...

— მემკვიდრე ვარ!

ფრედერიკი წამოვარდა ფეხშიშველა, პერანგა, თითქოს მეორე ოთახში ხანძარი გაჩნდაო; სახეზე ხელი გადაისვა, საკუთარ თვალებს არ უჯეროდა, ეგონა, კვლავ სიზმარს ვხედავო და, ამბის სინამდვილეში რომ დარწმუნებულიყო, ფანჯარა ფართოდ გააღო.

თოვლი მოვიდა; სახურავები გადაათეთრა; ეზოში სარეცხი გობიც კი შეამჩნია, გუშინ საღამოს რომ ბნელაში ზედ წამოედო.

სამჯერ ზედიზედ გადაიკითხა წერილი; მართალია და მართალი! ბიძის მთელი ქონება! ოცდაშვიდი ათასი ლივრი შემოსავალი! და მძაფრმა სიხარულმა მოიცვა იმის ფიქრზე, რომ ქ-ნ არნუს ნახავდა. ისეთი გარკვევით დაინახა თავისი თავი მის სახლში და მის გვერდით, როგორც ჰალუცინაციის დროს; აბრეშუმის ქაღალდში გახვეული რაღაც საჩუქარი მიუტანა, შესასვლელში კი ელოდება ტილბიური, არა, უმჯობესია ორადგილიანი ეტლი! შავი ორადგილიანი ეტლი და კოფოზე მიხაკისფერი ლივრით გამოწყობილი მეეტ-

ლევ. ესმის, როგორც უბაკუნებს ფეხებს ცხენი, ლაგამის ჩხაკუნს კი მათი კოცნის ნაზ ხმაურს ერთვის. ასე იქნება ყოველდღე, უსასრულოდ. თავისას მიიღებს მათ, თავის სახლში; სასადილო ოთახში გააკრავს წითელ ტარსიკონს, ბუღუარში ყვითელ აბრეშუმს, ყველგან ღივნები იქნება დადგმული! და რა ეტაჟერები! რა ჩინური ლარნაკები! რა ხალიჩები! ეს სურათები ისე სწრაფად იცვლებოდნენ თვალწინ, რომ თავებრუ დაეხვა. მაშინ დედა მოაგონდა და მასთან წავიდა, წერილი კი მუდამ ხელში ეჭირა.

ქ-ნი მორთო შეეცადა შეეკავებინა მღელვარება და კინაღამ გული წაუვიდა. ფრედერიკმა გულში ჩაიკრა და შუბლზე ეამბორა.

— კარგო დედიკო, ახლა შეგიძლია კვლავ შეიძინო ეკიპაჟი; მაშ გაიცინე, ნუ ჩამოგტირის სახე, გამხიარულდი!

ათი წუთის შემდეგ ეს ახალი ამბავი გარეუბნებამდე გავრცელდა. მალე ესტუმრნენ მეტრ ბენუა, ბ-ნი გამბლენი, ბ-ნი შამბიონი და ყველა მეგობარი. ფრედერიკი წუთით გავიდა, რომ წერილი მიეწერა დელორიესათვის. სხვებიც მოვიდნენ. ნაშუადღევით მთლად მილოცვას მოუხდა. ამასობაში სულ გადაავიწყდათ როკის ცოლი, რომელიც „ძალიან ცუდად“ იყო.

საღამოს, როცა მარტო დარჩნენ, ქ-მა მორთმ შევილს უთხრა: გირჩევ ტრუაში დასახლდე და ადვოკატობას მოჰკიდო ხელი. ამ მხარეში უკეთ გიცნობენ, ვიდრე სხვაგან, აქ უფრო ადვილად იშოვნი მდიდარ საცოლეს.

— აჰ! ეგ მეტისმეტი! — წამოიძახა ფრედერიკმა.

ძლივს ბედნიერებას ეღიროსა და ახლა წართმევას უპირებენ. კატეგორიულად განაცხადა, პარიზში უნდა დავსახლდეო.

— იქ რა უნდა აკეთო?

— არაფერი!

გაკვირვებულმა ქ-მა მორთმ ჰკითხა, ვინ გინდა იყოო?

— მინისტრი! — მიუგო ფრედერიკმა.

და დედა დაარწმუნა: სრულიადაც არ ვხუმრობ, მინდა დიპლომატი გავხდე, აქეთკენ მიმიწევს ცოდნაც და მიდრეკილებაც. ჰერ სახელმწიფო საბჭოში შევდგამ ფეხს, რაკი ბ-ნ დამბრეზის პროტექციით ვისარგებლებო.

— განა იცნობ მას?

— რა თქმა უნდა! ბატონ როკის მეშვეობით!

— უცნაურია! — თქვა ქ-მა მორომ.

შვილმა ძველი პატივმოყვარული ოცნება გაუღვიძა. იგიც მან გაიტაცა და სხვა აღარაფერი ახსოვდა.

ფრედერიკს რომ ყური ეთხოვებინა თავისი მოუთმენლობისათვის, იმ წამსვე წავიღოდა. მეორე დღეს ყველა ადგილი დილიჩანსში გაყიდული აღმოჩნდა; ზეგამდე, სალამოს შვიდ საათამდე მოუხდა წვალება.

როცა სადილად სხდებოდნენ, სამჯერ დარეკეს ეკლესიის ზარი, შემოვიდა მსახური და განაცხადა, ქ-ნი ელეონორა გარდაიცვალაო.

ეს სიკვდილი, ბოლოს და ბოლოს, არავისთვის არ იყო უბედურება, თვით ბავშვისთვისაც კი. გოგონასთვის იგი შემდეგში მხოლოდ სასარგებლო იქნება.

რადგან სახლები ახლოს იყო, ისმოდა გაწამაწია, მოდიოდა ხმა, და იმის ფიქრი, რომ მიცვალებული ესოდენ ახლოს ასვენია; სამგლოვიარო იერს ჰფენდა მათს განშორებას. ქ-მა მორომ ბარე ორსამჯერ შეიშრო ცრემლი, ფრედერიკს გული უწუხდა.

როცა სადილი დაამთავრეს, კატრინმა კარებში გააჩერა იგი: ქალიშვილს უთუოდ უნდა შენი ნახვა, ბაღში იცდისო. ფრედერიკი გავიდა, ღობეზე გადახტა, ხეებს წამოედო და როკის სახლისაკენ გაემართა. მეორე სართულის ერთ ფანჯარაში ლამპა ენთო, ლანდი გაკრთა და ხმა გაისმა:

— მე ვარ.

ქალი ჩვეულებრივზე მაღალი ეჩვენა, ალბათ იმიტომ, რომ შავი ეცვა. რაკი არ იცოდა, რა ეთქვა, ხელები გამოართვა, ამოიონრა და უთხრა:

— აჰ! ჩემო საბრალო ლუიზა!

მან არაფერი უპასუხა. მხოლოდ თვალი გაუსწორა, დიდ ხანს, ყურადღებით. ფრედერიკი შიშობდა, დილიჩანსმა არ გამასწროსო; შორიდან თითქოს გოგრების გრიალი მოესმა და, ეს ამბავი რომ დაემთავრებია, უთხრა:

— კატრინმა მითხრა, რომ შენ გინდოდა...

— დიად, მართალია, მინდოდა თქვენთვის მეთქვა...

ამ „თქვენთვისმა“ გააკვირვა; ქალი დუმდა და ფრედერიკმა ჰკითხა:

— მერმე, რა?

— აღარ ვიცი. დამავეიწყდა! მართალია, რომ მიდიხართ?

— დიას, ახლავე.

მან გაიმეორა:

— აჰ! ახლავე?.. სულ?.. ერთმანეთს ვეღარ ვნახავთ?

ქვითინი ახრჩობდა.

— მშვიდობით! მშვიდობით! მაკოცეთ!

და სწრაფად მოეწვია.

ნაწილი მეორე

I

როცა ფრედერიკმა თავისი ადგილი დაიკავა კუბეში და ხუთმა ცხენმა ერთბაშად დასძრა დილიყანსი. მას რალაცნაირი აღტაცება ეწვია. როგორც არქიტექტორი ადგენს სასახლის გეგმას, სწორედ ისე ფიქრობდა იგი წინასწარ თავის ცხოვრებაზე. იგი ჰმოსავდა მას სინათლითა და სიდიადით; აჰყავდა ცამდე; იგი ქმნიდა განუზომელ სიუხვეს და მისმა ცქერამ ისე გაიტაცა, რომ მთელი გარესამყარო გაქრა.

მხოლოდ სურდენის გორაკთან გამოერკვია, თუ სად იყვნენ. სულ რაღაც ხუთი კილომეტრი გაიარეს! იგი აღშფოთდა. ფანჯარა დაუშვა, რომ გზა დაენახა. რამდენჯერმე ჰკითხა კონდუქტორს, ზუსტად როდის მივალთო. თანდათან დამშვიდდა და თვალდაჭყეტილი იჯდა თავის კუთხეში.

კოფოზე მიმაგრებული ფარანი საძირის ცხენების გავას აშუქებდა. წინ კი ამჩნევდა მხოლოდ დანარჩენი ცხენების ფაფარს, თეთრ ტალღასავით რომ ლივლივებდა; ცხენების სუნთქვით ორივე მხარეზე ორთქლი ბოლავდა; რკინის ძეწკვები წკარუნებდა, მინები ჩხარუნებდა ჩარჩოებში და მძიმე ეკიპაჟი რიტმულად მიგორავდა. ხან აქ, ხან იქ ბნელში გამოკრთებოდა ფარდულის კედელი ან განმარტოებული ფუნდუკი. ზოგჯერ, როცა რომელიმე სოფელში გაივლიდნენ, ფურნეში გაიელვებდა გაჩაღებული ცეცხლი და ცხენების უცნაური ლანდები აისახებოდა მოპირდაპირე სახლების კედლებზე. სადგურებში, სანამ ცხენებს გამოცვლიდნენ, წუთით გაუტეხელი სიჩუმე ჩამოვარდებოდა. ვიღაც ეკიპაჟის სახურავზე ახრავუნდებოდა, და წინკარში გამოჩნდებოდა ქალი, სანთელს რომ ხელს აფარებდა. შემდეგ კონდუქტორი ეკიპაჟის საფეხურზე შეხტებოდა და დილიყანსი გზას განაგრძობდა.

მორმანში ზარმა ნაშუალამევის პირველი საათი და თხუთმეტი წუთი ჩამორეკა.

„მაშასადამე, დღეს, — გაიფიქრა მან, — დღესვე, მალე!“

მაგრამ თანდათანობით მისი იმედი და მოგონებანი. ნოჟანი, შუაზელის ქუჩა, ქ-ნი არნუ, დედამისი, ყველაფერი ერთმანეთში აირია.

ნალების ყრუ ჭახუნმა გააღვიძა, შარანტონის ხიდზე გადიოდნენ, ეს იყო პარიზი; მაშინ მისმა თანამგზავრებმა მოიხადეს, ერთმა კასკეტი, მეორემ ბლონდი, ქუდები დაიხურეს და საუბარი გააბეს. პირველი, ერთი სახეწითელი სქელი ვინმე, ხავერდის სერთუკი რომ ეცვა, ვაჭარი იყო; მეორე კი დედაქალაქს მიდიოდა ექიმთან საკონსულტაციოდ; და ფრედერიკმა უეცრად ბოდიში მოიხადა, ღამით ხომ არ შევაწუხებო, ესოდენ მოუღბო გული ბედნიერებამ.

ვოგზლის სანაპირო ალბათ შეტბორილი იყო და გზა განაგრძეს პირდაპირ, კვლავ გამოჩნდა მინდვრები. შორს ფაბრიკების მაღალი საკომურები ბოლავდნენ. შემდეგ ივრისაკენ გაუხვიეს. რომელიღაც ქუჩაში გავიდნენ; ფრედერიკმა უეცრად პანთეონის გუმბათი დაინახა.

აჩიჩქნილი ვაკე ნანგრევების გროვას ჰგავდა. ციხის გალავანი ჰორიზონტულად აბურცულიყო. საცალფეხო ბილიკების გასწვრივ, გზატკეცილს რომ ეხვეოდნენ, ჩამწკრივებული იყო დაბალი უტოტებო ხეები; მათ იცავდნენ თამასები, რომელთაც ლურსმნები ესო; ქიმიური ნაწარმის ფაბრიკები საწყობებს ენაცვლებოდნენ; ნახევრადლია მაღალ ჭიშკრებში, როგორც ფერმებშია, მოჩანდა საზიზღარი, ნაგვით სავსე ეზოები და შუაგულში ჭუჭყიანი გუბურები. სამიკიტნოების გრძელი, ხარის სისხლისფერი შენობების კედლებზე დახატული ყვავილების გვირგვინში გამოსახული იყო ბილიარდის გადაჯვარედინებული ჯოხები. ხან აქ, ხან იქ გამოჩნდებოდა სანახევროდ აგებული და შებათქაშებული უბადრუკი ქოხმანები. შემდეგ ორივე მხარეზე უწყვეტ ხაზად იწყებოდა სახლები და მათს გაშიშვლებულ ფასადებზე აქა-იქ გამოჩრილი იყო რკინის უზარმაზარი სიგარი, რაც უჩვენებდა თამბაქოს დუქანს, ანდა გამოფენილი იყო ბებია-ქალის აბრა, რომელზეც ეხატა ჩაჩიანი, ახოვანი ქალი; მას ახუტებული ჰყავდა მაქმანიან, დალიანდაგებულ საბანში გახვეული ძუძუთა ბავშვი. სახლების კუთხეებზე ვაკრული იყო სანახევროდ დაფლეთილი და ქარისაგან მივრებივით აფ-

რიალებული აფიშები. მიდიოდნენ ბლუზიანი მუშები, ლუდის კასრებით სავსე საზიდრები, ხორცის ურიკები, სამრეცხაოთა ფურგონები; ჟინჯლავდა, ციოდა, ფერმკრთალ ცაზე არსად არ ჩანდა ჭიატი, მაგრამ ნისლის მიღმა ელავდა ორი თვალი, რომლებიც მისთვის მზის ფასად ღირდა.

ბერასთან დიდხანს იდგნენ, რადგან გზა გაჭედეს კვერცხის ვაჭრებმა, მეფორნეებმა, ცხვრის ფარებმა. დარაჯს ფარაჯის კაპიუშონი ჩამოეფხატა და თავისი ჯიხურის წინ ბოლთას სცემდა, რომ გამთბარიყო. აქციზის მოხელე დილიჯანსის იმპერიალზე შედგა და ააყვირა სასიგნალო საფოსტო ბუკი. დილიჯანსმა ბულვარი გაიარა ჭენებით, საბმურების რაკუნით, ჭაპნების თრევით. გრძელი შოლტი ნესტიან ჰაერში ტყლაშუნებდა. კონდუქტორი გაჰკიოდა: „ჰეი, ხაბარდა! ხაბარდა!“ და ქუჩის მგველები გზას უტევდნენ, ქვეითები განზე ხტებოდნენ, ტალახი ფანჯრებში ეშხეფებოდა დილიჯანსს; მოისწრაფვოდნენ საზიდრები, კაბრიოლეტები, ომნიბუსები. ბოლოს გამოჩნდა ბოტანიკური ბაღის რიკული.

მოყვითალო სენა ხიდების თითქმის ფიცარნავს სწვდებოდა. მდინარეს სიგრილე მოჰქონდა. ფრედერიკი მთელი მკერდით სუნთქავდა, ტკებოდა პარიზის მადლიანი ჰაერით, რომელიც თითქოს სიყვარულით და აზრით იყო გაჟღენთილი; გული აუჩვილდა, როცა პირველი მეეტლე დაინახა. ყველაფერი საამო იყო მისთვის ნახერხიც, ღვინის სარდაფების ზღურბლზე რომ ეყარა, ფეხსაცმლის მწმენდელთა ყუთებიც, საბაყლოს ნოქარიც კი, ყავის მოსახლავ ტაფას რომ აქნევდა. სწრაფად მიმოდიოდნენ ქოლგიანი ქალები; ფრედერიკი ფანჯარაში ჰყოფდა თავს, აკვირდებოდა გამვლელთ: ხომ შეიძლებოდა, რომ შემთხვევას ქ-ნი არნუც მოეყვანა აქ?

მალაზიების რიგი გრძელდებოდა, ხალხი მატულობდა, ხმაური ძლიერდებოდა. გაიარეს სენ-ბერნარის, ლა ტურნელის, მონტებელოს სანაპიროები და გზა განაგრძეს ნაპოლეონის სანაპიროზე. ფრედერიკს სურდა დაენახა თავისი ბინის ფანჯრები, მაგრამ იგი შორს იყო. შემდეგ ერთხელ კიდევ გადავიდნენ სენაზე ახალი ხიდით, მივიდნენ ლუვრამდე, სენ-ჰონორეს, კრუა-დე პტი-შანისა და დიუ ბულუას ქუჩებით გავიდნენ კოკ-ჰერონის ქუჩაზე და შევიდნენ სასტუმროს ეზოში.

სიამის განსაგრძობად ფრედერიკი რაც შეიძლება ზანტად იც-

ვამდა და მონმარტრის ბულვარზეც კი ფეხით წავიდა; ღიმილი ეძალეზოდა, როცა გაიფიქრებდა, რომ აი მარმარილოს პატარა დაფაზე კვლავ წავიკითხავ საყვარელ სახელსო. აიხედა და... არც ვიტრინა, აღარც სურათები, არაფერი!

შუაზელის ქუჩაზე გაიქცა. ბ-ნი და ქ-ნი არნუები იქ აღარ ცხოვრობდნენ. მეკარის ნაცვლად ვილაც მეზობელი ქალი იყო. ფრედერიკი მეკარეს დაელოდა, იგი მალე მოვიდა, მაგრამ ძველი მეკარე როდი იყო. მან სრულიად არ იცოდა მათი მისამართი.

ფრედერიკი კაფეში შევიდა და საუზმის დროს გადაათვალიერა „სავაჭრო აღმანახი“. იქ სამასიოდე არნუ აღმოჩნდა, მაგრამ უკე არნუ კი არ იყო! მამ სად ცხოვრობენ ისინი? პელერენმა უნდა იცოდეს.

იგი გაემგზავრა პუასონიერის გარეუბნის სულ ბოლოს, მის სახელოსნოში. კარზე არ იყო არც ზარი და არც ჩაქუჩი; რამდენჯერმე მუშტი დაარტყა, რაც ძალა და ღონე ჰქონდა, ეძახდა, ყვიროდა არავინ ხმა არ გასცა.

შემდეგ ჰიუსონე მოაგონდა. მაგრამ სად ნახოს ასეთი ადამიანი? ფრედერიკმა ერთხელ მიაცილა იგი მისი საყვარლის სახლამდე. ფლერიუსის ქუჩაზე. ამ ქუჩაზე რომ მივიდა, გაახსენდა, რომ იმ ქალის სახელი არ იცის.

პოლიციის პრეფექტურას მიმართა. კიბიდან კიბეზე, კანცელარიიდან კანცელარიაში იარა. სამისამართო ბიურო მუშაობას ამთავრებდა. უთხრეს, ხვალ მოდიო.

შემდეგ შემოიარა სურათების ყველა ვაჭარი, ვინც კი მიაგნო, რათა გამოეკითხა, არნუს ხომ არ იცნობთო. თურმე ბ-ნი არნუ ვაჭრობას აღარ მისდევდა.

ბოლოს, სულით დაცემული, გაწამებული, დაქანცული სასტუმროში დაბრუნდა და დაწვა. როცა თავზე ზეწარს იხურავდა. უეცრად ფიქრმა გაუელვა და სიხარულით კიდევაც შეხტა:

„რეჟემბარი! რა სულელი ვარ, რომ ის არ გამახსენდა!“

მეორე დღეს, დილის შვიდ საათზე, ნოტრ-დამ-დე-ვიქტუარის ქუჩაზე მივიდა ღვინის სარდაფში, სადაც რეჟემბარი ჩვეულებრივ თეთრი ღვინის სასმელად დადიოდა. სარდაფი ჯერ კიდევ დაკეტილი იყო. ფრედერიკმა მახლობლად გაისეირნა და ნახევარი საათის შემდეგ დაბრუნდა. რეჟემბარი უკვე წასულიყო. ფრედერიკი ქუჩაში გავარდა. შორიდან თითქოს თვალი მოჰკრა მის ქუდს; მიცვალებ-

ბულის დამკრძალავმა პროცესიამ და სამგლოვიარო ეტლებმა გზა გადაუღობეს. ხოლო როცა გზა გაიწმინდა, მოჩვენება გაქრა.

საბედნიეროდ, ვაასხენდა, რომ მოქალაქე ყოველდღე, ზუსტად თერთმეტ საათზე საუზმობდა ხოლმე პატარა რესტორანში გიიონის მოედანზე. საჭირო იყო მოთმინება; მას შემდეგ, რაც დაუსრულებლად ეთრია ბირჟიდან მადლენამდე და მადლენიდან უიმნაზამდე, იგი ზუსტად თერთმეტ საათზე შევიდა რესტორანში იმ იმედით, რომ იქ ნახავდა თავის რეჟემბარს.

— აჰეთ ვინმეს ვერ ვიცნობ! — უკმეხად უთხრა რესტორანის პატრონმა.

ფრედერიკი არ მოეშვა; მან განუგოროა:

— მე მას აღარ ვიცნობ, ბატონო! — და მედიდურად ასწია წარბები და, რალაც საიდუმლოების ნიშნად, თავი ჩაიქნია.

როცა ისინი უკანასკნელად შეხვდნენ ერთმანეთს, მოქალაქემ „ალექსანდრეს“ სამიკიტნო ახსენა. მეეტლემ ფრედერიკი მიიყვანა ასეთ დაწესებულებასთან ფრან-ბურჟუა-სენ-მიშელის ქუჩაზე და ფრედერიკის შეკითხვაზე: ბ-ნ რეჟემბარის ნახვა თუ შეიძლებაო, პატრონმა დიდი თავაზიანობით უპასუხა:

— დღეს ჯერ კიდევ არ გვინახავს იგი, ბატონო! — და თავის მეუღლეს, დახლში რომ იჯდა, დიდმნიშვნელოვნად გადაჰხედა.

მერმე კედლის საათს შეჰხედა.

— მაგრამ ჩვენ მას ვნახავთ, იმედი მაქვს, ათი წუთის, სულ ბევრი თხუთმეტი წუთის შემდეგ. — სელესტენ, მალე გაზეთები! — რას ინებებთ, ბატონო?

ფრედერიკმა, თუმცა არაფერი არ სურდა, გადაჰკრა ერთი ჭიქა რომი, ერთი ჭიქა კირში, ერთი ჭიქა კიურასო, შემდეგ დალია სხვადასხვა გროგი, ცივი თუ ცხელი. წაიკითხა „სიკელის“ მთელი ნომერი და კვლავ გადაიკითხა; დაწვრილებით შეისწავლა „შარივარის“ ქალაქი და კარიკატურები; ბოლოს ზეპირად იცოდა ყველა განცხადება. დრო და დრო ტროტუარზე გაისმოდა ფეხის ხმა, ისაა! და ვინმეს ლანდი გამოჩნდებოდა ფანჯარაში, მაგრამ ყოველთვის გაივლიდა!

მოწყენილობის გამო ფრედერიკი ადგილებს იცვლიდა; უკანა კედელთან დაჯდა, იქიდან ჯერ მარჯვნივ გადაინაცვლა, მერმე მარცხნივ; შემდეგ პატარა დივნის შუაგულ დაჯდა და ხელები გაშალა. კატა, ჩუმად რომ დადიოდა დივნის ხავერდის საზურგეზე, ფხაჭუ-

ნით აშინებდა, როცა უეცრად დაახტებოდა ხონჩას, რომ სიროფის წვეთები აელოკა, პატრონის პატარა, ოთხი წლის ასაკის აუტანელი ბიჭი კი სარაკუნას ათამაშებდა დახლის საფეხურებზე. დედამისი, ტანდაბალი და ფერმკრთალი ქალი, გაფუჭებული კბილები რომ ჰქონდა, უაზროდ იღიმებოდა. რა უნდა მოსვლოდა რეჟემბარს? უსაზღვრო სასოწარკვეთილებაში მყოფი, ელოდებოდა მას ფრედერიკი.

წვიმა სეტყვასავით უშენდა კაბრიოლეტის სახურავს. ფარდააწულ ფანჯარაში ფრედერიკი ხედავდა ქუჩაში საბრალო ცხენს, გახევებულივით რომ იდგა. ნაწვიმარი წყალი, უზომოდ რომ აღიდებულიყო, კაბრიოლეტის თვლებს შორის ჩადიოდა, მეეტლე კი, წინსაფარი რომ წამოეხურა, კოფოზე თვლემდა; მაგრამ, რაკი ეშინოდა, მგზავრი არ გამეპაროსო, დროდადრო ოდნავ შეაღებდა ხოლმე კარს და მაშინ წყალი ნაკადულივით სდიოდა. ცქერას რომ გამანადგურებელი ძალა ჰქონოდა, საათისაგან აღარაფერი არ დარჩებოდა, ისე მიშტერებოდა მას ფრედერიკი. საათი კი მუშაობდა. ბატონი ალექსანდრე ბოლთას სცემდა და განუწყვეტლად იმეორებდა: „ის მოვა, იცოდეთ! ის მოვა!“ და, რომ გაერთო, ესაუბრებოდა, პოლიტიკაზე ელაპარაკებოდა. ისეთი თავაზიანობაც კი გამოიჩინა, რომ წინადადება მისცა, ერთი ხელი დომინო ვითამაშოთო.

ბოლოს, ხუთის ნახევარზე ფრედერიკი, რომელიც შუადღიდან იქ იყო, ერთბაშად წამოხტა და განაცხადა, მეტს აღარ მოვიცდიო.

— მე თვითონ არაფერი მესმის, — გულუბრყვილოდ მიუგო კაფეს პატრონმა. — პირველი შემთხვევაა, რომ ბატონი ლედუ არ მოდის!

— როგორ? ბატონი ლედუ?

— დიახ, ბატონო!

— მე ხომ რეჟემბარი გკითხეთ! — წამოიძახა გაბრაზებულმა ფრედერიკმა.

— აჰ! დიდი ბოდიში! თქვენ ცდებით! — ხომ ასეა, ქალბატონო ალექსანდრ, ამ ბატონმა ბრძანა: ბ-ნი ლედუ?

მერმე ოფიციატსაც შეეკითხა:

— თქვენც ხომ ისე გაიგონეთ, როგორც მე?

ოფიციატს, ცხადია, რისთვისაც სამაგიერო უნდოდა გადაეხადა პატრონისათვის, და მხოლოდ ღიმილი იკმარა.

დროს დაკარგვით აღშფოთებულმა ფრედერიკმა უბრძანა, ბულვარზე წამიყვანეო; საშინლად გაბრაზებული იყო მოქალაქეზე და სურდა მალე ენახა, თითქოს ღმერთი ვინმე ყოფილიყო; მტკიცედ გადაწყვიტა, რაღაც უნდა დაჯდომოდა, თუნდა შორეულ სარდაფში ეპოვნა და ამოეთრია; ეკიპაჟი აღიზიანებდა ფრედერიკს და ამიტომ გაუშვა; ფიქრები ერეოდა თავში; შემდეგ უეცრად გაახსენდა სახელები ყველა კაფისა, რომლებიც კი მასთან ეხსენებია იმ ქალაჩუნას; ფოიერვერკის ცეცხლივით აურიალდა ხსოვნაში: გასკარის კაფე, გრემბერის კაფე, ალბუს კაფე, ბორდოს, ჰავანის, ჰავრის სამიკიტნოები, ბეფ-ა-ლა-ჰოლ, გერმანული ლუდხანა, მერ მორელი; და ყველგან იყო ზედიზედ, მაგრამ რეჟემბარი ერთგან ესაა ყოფილიყო, მეორეგან — იქნებ მოვიდესო, მესამეგან — ნახევარი წელიწადია არ გვინახავსო, ერთგან კიდევ — გუშინ შაბათისათვის ცხვრის მწვალი შეგვიკვებოთ. ბოლოს, მიკიტან ვოტიესთან ფრედერიკი კარებში შეეხეჩა ოფიციალტს:

— ბატონ რეჟემბარს არ იცნობთ?

— როგორ არა, ბატონო, ვიცნობ! მე ხომ პატივი მაქვს მას ვემსახურო! ზევით ბრძანდება, სადილს ამთავრებს!

ილიაში ხელსახოცგაჩრილი, დაწესებულების პატრონი, ფრედერიკთან მივიდა და ჰკითხა:

— თქვენ, პატივცემულო, ბატონ რეჟემბარს ეძებთ? ეს არის აქ იყო.

ფრედერიკმა შეიგინა, მაგრამ პატრონი არწმუნებდა, ბუტვილენტან უსათუოდ ნახავთო.

— პატიოსან სიტყვას გაძლევთ! ჩვეულებრივზე ცოტა ადრე წავიდა, ვიღაც კაცს უნდა შეხვდეს საქმეზე. ვიმეორებ, ბუტვილენტან ნახავთ, სენ-მარტენის ქუჩაზე, ოთხმოცდამეორე ნომერ სახლში, შესასვლელი მეორე, ეზოში მხარმარჯვნივ, ანტრესოლის მარჯვენა კარი!

ბოლოს, თამბაქოს ბოლის კორიანტელში ნახა იგი; რეჟემბარი მარტოდ იჯდა უკანა ოთახში, ბილიარდის იქით, სილრმეში; წინ ჭიქა ლუდი ედგა; თავი დაეხარა და ჩაფიქრებული ჩანდა.

— აჰ! რამდენ ხანს გეძიეთ!

რეჟემბარმა გაუნძრევლად გაუწოდა ორი თითი და, თითქოს მხოლოდ გუშინ ენახათ ერთმანეთი, რამდენიმე უმნიშვნელო ფრაზა წარმოთქვა სესიის გახსნის გამო.

ფრედერიკმა სიტყვა შეაწყვეტინა და, რაც კი შეეძლო, ძალდაუტანებლად ჰკითხა:

— არნუ როგორ არის?

პასუხს დიდ ხანს ელოდა. რეჟემბარი ყელს ისველებდა თავისი სითხით.

— არა უშავს!

—სად ცხოვრობს ამჟამად?

— ჰო... პარადი-ჰუსონიერის ქუჩაზე, — უპასუხა გაკვირვებულმა მოქალაქემ.

— რა ნომერია?

— ოცდამეჩვიდმეტე... უცნაური ხარ, ჩემმა მზემ!

ფრედერიკი წამოდგა.

— როგორ, მიდიხარ?

— დიახ, დიახ, უნდა წავიდე, სულ დამავიწყდა, რომ საქმე მაქვს! მშვიდობით!

სამიკიტნოდან ფრედერიკი არნუსთან გაიქცა, თითქოს თბილი ქარი მიერეკებო, ისეთი არაჩვეულებრივი სიმსუბუქით, როგორც სიზმარში.

მალე კარის წინ გაჩნდა, მეორე სართულზე; გაისმა ზარის ხმა; მსახური გამოვიდა, გაიღო მეორე კარი. ქ-ნი არნუ ბუხართან იჯდა. ქმარი წამოვარდა და ფრედერიკს გადაეხვია. ქალს მუხლზე სამიოდე წლის ბიჭი ეჯდა; მისი ქალიშვილი, რომელიც ახლა ისევე მაღალი იყო, როგორც დედა, ბუხარის მეორე მხარეზე იდგა.

— ნება მიბოძეთ, წარმოგიდგინოთ ეს ბატონი, — უთხრა არნუმ და ბავშვი იღლიებით აიყვანა, რამდენჯერმე აისროლა ძლიერ მაღლა და დაიჭირა.

— შენ მაგას მოკლავ! აჰ, ღმერთო ჩემო! კმარა! — შეჰკივლა ქ-მა არნუმ.

ქმარი კი იფიცებდა, არაფერიო, და განაგრძობდა, თანაც ალერსით უჩლექდა ენას მარსელურ კილოზე.

— აჰ, ჩემო ჭუკო! ჩემო პატარა ბულბულო!

შემდეგ ფრედერიკს გამოჰკითხა, რატომ ამდენ ხანს არაფერი მოიწერე, რას აკეთებდი და დაბრუნება რამ გაიძულაო.

— მე კი, ჩემო კარგო, ახლა ფაიფურით ვვაჭრობ! მაგრამ, მოდი, თქვენზე ვილაპარაკოთ.

ფრედერიკმა გრძელი სასამართლო პროცესი დაიმოწმა, თანაც

დღეა ავად იყო, რასაც ძლიერ გაუსვა ხაზი, რომ უფრო საინტერესო გამოჩენილიყო. მოკლედ, ახლა საბოლოოდ გადავწყვიტე პარიზში დავსახლდეო. მემკვიდრეობაზე კი არაფერი უთქვამს, რომ მათს თვალში თავისი წარსულისათვის ჩრდილი არ მიეყენებინა.

ფარდები, ისე როგორც ავეჯის საფარი, მიხაკისფერი შალის ქსოვილისა იყო; ორი ბალიში იდო სასთუმალთან; ბუხარში ნახშირზე თბებოდა ჩაიდან; აბაყური ლამპისა, კომოდის ნაპირზე რომ იდგა, ოთახს აჩრდილოებდა. ქ-ნ არნუს ეცვა ლურჯი მერინოსის კაპოტი. იგი ბუხარში ჩასტკეროდა მინელებულ ნაკვერჩხლებს, ცალი ხელი ბიჭის მხარზე ედო, ცალით კი საკინძეს უხსნიდა; პერანგა რომ დარჩა, პატარა ატირდა და თავი სწორედ ისე წაიფხანა, როგორც ალექსანდრის ბიჭმა.

ფრედერიკს ეგონა, ბედნიერებით გავიგუდებო, მაგრამ სხვა არემი გადატანილი ვნება ჭკნება და როცა ქ-ნი არნუ იმ ვითარებაში ვერ ნახა, რომელშიც წინათ იცნობდა, ეგონა, რაღაც დაუკარგავს, როგორღაც მოშვებულა, მოკლედ, ის აღარ არის, რაც წინათ იყო. გულის სიმშვიდემ გააოცა. მოიკითხა ძველი მეგობრები, მათ შორის პელერენი.

— მას ძლიერ იშვიათად ვხედავ, — უთხრა არნუმ.

ქ-მა არნუმ დასძინა:

— ჩვენ სტუმრებს ისე აღარ ვიღებთ, როგორც წინათ!

იქნებ ეს გაფრთხილება იყო, წინანდებურად აღარ მოგიწევთო? გარნა ბ-მა არნუმ წედანდელი მეგობრული კილოთი განაგრძო და უსაყვედურა, რატომ უბრალოდ არ შემოიარე სადილზეო, და აუხსნა, ხელობა რატომ გამოვიცვალეო. — რა უნდა ჰქნა ასეთი დაქვეითების დროს, როგორიც ახლა ჩვენშია? დიდი ფერწერა მოდაში აღარ არის! თუმცა შეიძლება ხელოვნებას ყოველ საქმეში მოუძებნო ადგილი. მე ხომ, მოგეხსენებათ, სილამაზე მიყვარს. საჭიროა ამ დღეებში წაგიყვანო ჩემს ფაბრიკაში.

და მოისურვა დაუყოვნებლივ ეჩვენებინა ზოგიერთი თავისი ნაკეთობა ანტრესოლის საწყობში.

თეფშები, საწვენე ჯამები, საინები და ტაშტები დახორავებულნი იყო იატაკზე. კედლებზე მიყუდებული იყო შორენკეცის დიდრონი ფილები სააბაზანო და საპირფარეშო ოთახებისათვის, ზედ გამოხატული იყო აღორძინების სტილის მითოლოგიური სიუჟეტები, შუაგულში კი ჭერს სწვდებოდა ორმაგი ეტაჟერი, რომელზეც ელაგა

ნაყინის ფიალები, საყვავილე ქოთნები, ჭაღები, პატარა ყარდინი-ერები და დიდრონი ნაირფერი სტატუეტები, ზანგს თუ პომპადურის სტილის მწყემს ქალს რომ გამოხატავდნენ. არნუს ახსნა-განმარტებამ თავი მოაბეზრა ფრედერიკს, ციოდა და შიოდა.

ინგლისურ კაფეში გაეშურა და მშვენივრად ივახშმა; ჭამის დროს გულში ამბობდა:

„კარგი კი ვიყავი იქ ჩემი ტანჯვითურთ! ძლივს მიცნო! რა მეშჩანი ვინმეა!“

და, რაკი ძალთა უეცარი მოზღვაება იგრძნო, ეგოისტური გადაწყვეტილება მიიღო. თავისი გული ისეთივე მაგარი ეჩვენებოდა, როგორც მაგიდა, რომელსაც ეყრდნობოდა. ასე რომ, ახლა შეეძლო შებმოდა მთელ ქვეყანას სრულიად უშიშრად. მოაგონდა დამბრეზები; მათთან ნაცნობობას გამოვიყენებო, გაივლო გულში; მერმე დელორიე გაახსენდა. „ერთი ისიც!“ მიუხედავად ამისა, ბართი გაუგზავნა და ხვალისათვის პაემანი დაუნიშნა პალე-როიალში, ერთად ვისაუზმოთო.

დელორიეს ბედი ისე როდი სწყალობდა.

კათედრის მისაღებად მან წარადგინა დისერტაცია „ანდერძის უფლებისათვის“, რომლითაც ამტკიცებდა, რომ ეს უფლება უნდა შეიზღუდოს რაც შეიძლება, ხოლო რადგან ოპონენტი სისულელისათვის აქეზებდა, მან საკმაოდაც რომა იგი, ამასთან გამომცდელებს წარბიც კი არ შეუხრიათ. შემდეგ შემთხვევას ენება, რომ მისი პირველი ლექციის თემა ხანდაზმულობის საკითხი ყოფილიყო. აქ დელორიემ უაღრესად სავალალო თეორიები გადმოშალა: ძველი პრეტენზიები შეიძლება წარდგენილ იქნეს ახლების თანაბარ საფუძვლებზე; რატომ უნდა წაერთვას კაცს საკუთრება, თუ მას შეუძლია ოცდათერთმეტი წლის გასვლის შემდეგაც დაამტკიცოს თავისი უფლება მასზე? განა ეს იმას არ ნიშნავს, რომ გამდიდრებული ქურდის მემკვიდრე პატიოსანი კაცის მდგომარეობაში ჩავაყენოთ? ყოველგვარი უსამართლობა მართლდება ამ უფლების ფართოდ გავრცელებით, რაც წარმოადგენს ტირანიას, ძალის ბოროტად გამოყენებას! მან კიდევაც შესძახა: — მოვსპოთ იგი და მაშინ ფრანკები ვეღარ დასჩაგრავენ გალებს, ინგლისელები ირლანდიელებს, იანკები წითელკანიანებს, თურქები არაბებს, თეთრები ზანგებს, პოლონეთი...

თავმჯდომარემ შეაწყვეტინა:

— კმარა, კმარა, ბატონო! თქვენი პოლიტიკური შეხედულება ჩვენ არ გვაინტერესებს, თქვენ ერთხელ კიდევ მობრძანდებით!

დელიორიემ კვლავ გამოცხადება არ მოისურვა, მაგრამ სამოქალაქო კოდექსის III წიგნის ეს XX თავი მისთვის გადაულახავი რამ გახდა. იგი შრომობდა თხზულებაზე „ხანდაზმულობა, განხილული როგორც სამოქალაქო უფლებისა და ხალხთა ბუნებრივი უფლების საფუძველი“. იგი გატაცებული იყო დიუნოს, როჟერიუსის, ბალბუსის, მერლინის, ვაზეილის, სავინის, ტროლონისა და სხვათა სერიოზული შრომების კითხვით. ბოლოს, რათა უფრო ნაყოფიერად ემუშავნა, თავი გაანება ადვოკატთან კლერკად სამსახურს. ცხოვრების საღსარს იძენდა რეპეტიტორობით და საკანდიდატო თხზულებათა წერით, ხოლო ორატორთა კრებებზე თავისი ენაწარობით აშინებდა კონსერვატორთა პარტიას, ბ-ნ გიზოს მიმდევარ ყველა ახალგაზრდა დოქტრინერს, ასე რომ გარკვეულ წრეში მიაღწია ერთგვარ პოპულარობას, რაც შეზავებული იყო ოდნავ უნდობლობასთან მისი პიროვნებისადმი.

პაემანზე რომ მივიდა, ტანთ ეცვა სქელი პალტო, რომელსაც საჩუღად ედო წითელი ფლანელი; ასეთ პალტოს ოდესღაც სენეკალი ატარებდა.

გამვლელთ მოერიდნენ და ერთმანეთს არ გადახვევიან; მკლავი მკლავს ვაუყარეს და, კმაყოფილნი, სიცილით გაემგზავრნენ ვეფურთან. შემდეგ, როცა მარტონი დარჩნენ, დელიორიემ წამოიძახა:

— აჰ! ონერი და ტიალი, აი როდის გვექნება საამური ცხოვრება!

ფრედერიკს არ მოეწონა ეს სურვილი მალე გამხდარიყო თავისი სიმდიდრის მოზიარე. მისი მეგობარი ამჟღავნებდა მეტისმეტ სიხარულს ორივესათვის და გაცილებით ნაკლებს მხოლოდ მისთვის.

მერმე დელიორიემ უამბო თავის წარუმატებლობაზე, შემდეგ თავის ნაშრომებზე, ცხოვრებაზე, ამასთან, თავის თავზე ლაპარაკობდა სტოიკურად, სხვებზე კი გაბოროტებით. არაფერი არ მოსწონდა. არ ყოფილა არც ერთი შეძლებული კაცი, რომელიც მას არ ჩაეთვალა კრეტინად ან საძაგლად! ცუდად გარეცხილი სტაქნის გამო ოფიციალტი გალანძღა, ხოლო როცა ფრედერიკმა ამაზე უსაყვედურა, დელიორიემ უპასუხა:

— აბა ძალიან მოვერიდები ასეთ ვაჟბატონებს, რომლებიც წე-

ლიწადში ექვსიდან რვა ათასამდე ფრანკს აკეთებენ, უფლება აქვთ აირჩიონ და თვითონაც არჩეულ იქნენ! ოჰ, არა, არა!

მერმე კი ხუმრობის კილოთი განაგრძო:

— მაგრამ დამავიწყდა, რომ კაპიტალისტს ველაპარაკები, მონდორს, ოქროს ქისას, რადგან შენ ახლა მონდორი ხარ!

შემდეგ კვლავ გაიხსენა მემკვიდრეობის საკითხი და ასეთი აზრი გამოთქვა: გვერდითი ხაზით მემკვიდრეობის მიღება (თავის-თავად უსამართლო რამ, თუმცა ამჟამად თვითონ მოხარულია) უახლოეს დღეებში გაუქმდება, როგორც კი რევოლუცია მოხდება.

— შენ გგონია? — ჰკითხა ფრედერიკმა.

— დარწმუნებული ბრძანდებოდე! — მიუგო მან. — ასე აღარ შეიძლება! მეტისმეტად ვიტანჯებით! როცა ისეთ ვაჭირვებულთ ვხედავ, როგორიც სენეკალია...

„კიდეც სენეკალი!“ — გაიფიქრა ფრედერიკმა.

— და საერთოდ ახალი რა არის? კვლავ გიყვარს ქ-ნი არნუ? თუ გაიარა, ა?

ფრედერიკმა არ იცოდა, რა ეპასუხნა, თვალეზი დახუჭა და თავი დახარა.

არნუზე დელორიემ თქვა, რომ მისი გაზეთი ახლა ჰიუსონეს ეკუთვნის; მან გადააკეთა იგი და ეწოდება „L' Art“ ლიტერატურული ჟურნალი, საპაიო ამხანაგობა, თითო პაი ასი ფრანკი; ყოველ მეზაიეს უფლება აქვს ბეჭდოს თავისი ხელნაწერი, რადგან „ამხანაგობის მიზანია გამოსცეს დამწყებთა ნაწარმოებნი, იხსნას ნიჭიერი, შესაძლებელია გენიოსიც კი მტანჯველი კრიზისებისაგან და სხვა...“, გესმის, რა სიცრუეა!“ მაგრამ მაინც შეიძლებოდა რაიმეს გაკეთება: ხსენებული ფურცლის ტონის ამაღლება, შემდეგ იმავე რედაქტორების შენარჩუნებით ფელეტონების განგრძობა და ხელის მომწერლები ერთბაშად მიიღებდნენ პოლიტიკურ გაზეთს; წინასწარ გაწეული ხარჯი მაინცადამაინც მეტად ღირდა არ იქნებოდა.

— შენ რას ფიქრობ, ამაზე, ა? ხომ არ გინდა იმონაწილეო?

ფრედერიკს წინადადებაზე უარი არ უთქვამს. მაგრამ უნდა მოვიცადოთ, სანამ ჩემს საქმეებს მოვაწესრიგებდეთ.

— მაშინ, თუ რამე დაგჭირდეს...

— გმადლობ, ჩემო კარგო! — უთხრა დელორიემ.

შემდეგ ხავერდგადაკრულ ფანჯრის გამირს დაეყრდნენ და სიგარები მოსწიეს. მზიანი დარი იყო, ჰაერიც მსუბუქი, ბაღში მონავარდე ფრინველთა გუნდები ხეებზე სხდებოდნენ; წვიმით გარეცხილი ბრინჯაოს და მარმარილოს ქანდაკებანი მზეზე ბრწყინავდნენ; წინსაფრიანი ძიძები სკამლოგინებზე ისხდნენ და საუბრობდნენ; ისმოდა ბავშვთა სიცილი და შადრევნების წყლის ჟღურტული.

დელორიეს გაბოროტება ფრედერიკს აღელვებდა; მაგრამ ღვინის გამო, ძარღვებში რომ გასჯლომოდა. მთვლემარე, ტანდამძიმებული, მზისაკენ პირმიბრუნებული გრძნობდა მხოლოდ განუსაზღვრელ ნეტარებას, უაზრო ნებივრობას, როგორც ტენითა და სითბოთი გაყდენთილი მცენარე. თვალბმომხუჭული დელორიე სადღაც შორს იცქირებოდა. მკერდი აუღ-ჩაუდიოდა, და უეცრად დაიწყო:

— აჰ! რა კარგი იყო, როცა კამილ დემულენი აი იქ მაგიდაზე იდგა და ხალხს ბასტილიის წინააღმდეგ საიერიშოდ მოუწოდებდა! იმ დროს იყო ცხოვრება, შეიძლებოდა გამოგეჩინა თავი, ძალა! უბრალო ვეჟილები გენერლებს უბრძანებდნენ, უნიჭოები მეფეებს სცემდნენ, ახლა კი...

იგი გაჩუმდა, მერმე უეცრად:

— დიახ! მომავალი დიდ ამბებს გვიქადის!

და თითები ფანჯრის მინაზე აათამაშა და ბართელემის ეს ლექსი წარმოთქვა:

იგი კვლავ მოვა, მრისხანე ასამბლე,
რითაც, ორმოცი წლის შემდეგ, თავი გიბრუათ,
გიგანტი, წინ რომ მძლავრად მიაბიჯებს.

— მეტი აღარ მაგონდება! მაგრამ უკვე გვიანია, არ წავიდეთ?

და ქუჩაში განაგრძო თავისი თეორიების გადმოცემა.

ფრედერიკი არ უსმენდა; იგი მალაზიების ვიტრინებში ათვალე-ერებდა თავისი ბინისათვის გამოსადეგ ფეხსა და ქსოვილებს და იქნებ ქ-ნ არნუზე ფიქრმა აიძულა შეჩერებულიყო შემთხვევითი ნივთების მალაზიასთან, რომელშიც გამოფენილი იყო ქაშანურის სამი თეფში. თეფშები მორთული იყო ყვითელი არაბესკებით და ცალი ასეკიუდ ღირდა. ფრედერიკმა ისინი თავისთვის გადაადებინა.

— შენს ადგილზე, — უთხრა დელორიემ. — მე უფრო ვერცხ-ლეულს ვიყიდლი.

და ამით მან თავისი დაბალი წარმოშობა გამოამჟღავნა.

როგორც კი ფრედერიკი მარტო დარჩა, მაშინვე წავიდა განთქმულ პომადერთან, რომელსაც შეუკვეთა სამი შარვალი, ორი ფრაკი, ერთი ბეწვიანი პალტო და ხუთი ყილეტი; მერმე შეიარა მეწაღესთან, საცვლებისა და ქუდის სავაჭროებში და ყველგან მოითხოვდა, რომ შეკვეთა რაც შეიძლება მალე შეესრულებინათ.

სამი დღის შემდეგ, როცა ჰავრიდან დაბრუნდა, თავისი გარდერობი სავსე დახვდა; ეჩქარებოდა მათი ჩაცმა და აი გადაწყვიტა სადარბაზოდ წასულიყო დამბრეზებთან, მაგრამ ჯერ ძლიერ აღრე. მხოლოდ რვა საათი იყო.

„იმათთან რომ წავიდე?“ — გაივლო გულში.

არნუ შინ მარტო იყო და სარკის წინ წვერს იპარსავდა. მან ფრედერიკს შესთავაზა, სხვაგან წაგიყვან, სადაც მხიარულება იქნებაო, ხოლო როცა ბ-ნ დამბრეზის გვარი გაიგონა, უთხრა:

— აჰ, სწორედ ზედგამოჭრილია! იქ თქვენ მის მეგობრებსაც ნახავთ. მამ წავიდეთ! გავერთობით!

ფრედერიკი უარობდა. ქ-ნმა არნუმ ხმაზე იცნო და იგი მიესალმა მეორე ოთახიდან; მისი გოგონა შეუძლოდ იყო და თვითონაც თავს კარგად ვერ გრძნობდა; ისმოდა კოვზის წკარუნი სტაქანში და გაუჩქვეველი ჩუჩუნი, რაც ავადმყოფის ოთახშია ხოლმე, როცა რაიმე ნივთი ერთი ადგილიდან მეორეზე გადააქვთ. მერმე არნუ გავიდა, რომ ცოლს გამოთხოვებოდა. ისმოდა, როგორ ასახელებდა სხვადასხვა საბაბს:

— ხომ იცი, რომ ეს დიდმნიშვნელოვანი საქმეა! მე იქ უნდა ვიყო, საჭირია, მელოდებიან!

— წადი, ჩემო კარგო, წადი! გაერთე!

არნუმ მეეტლეს დაუძახა:

— პალე-როიალი! მონპანსიეს გალერია, 7.

და დაჯდა, თუ არა:

— აჰ, როგორ დავიღალე, ჩემო კარგო! სული მძვრება! ბოლოს. შემიძლია თქვენ გამოგიტყდეთ...

იგი იღუმალად გადაიხარა ფრედერიკისაკენ:

— ვცდილობ დავამზადო სპილენძისფერ-წითელი საღებავი, როგორსაც ჩინელები ხმარობდნენ.

და მან აუხსნა, თუ რა არის ჭიქურა და ნელი ცეცხლი. შევეს მალაზიაში მიაართვეს დიდი კალათი; მან უბრძანა, ეტლში ჩადეთო.

მერმე „თავისი საბრალო ცოლისათვის“ შეარჩია ყურძენი, ანანასები, სხვადასხვა იშვიათი ტკბილეულობა და ვანკარგულება გასცა, ყველაფერი ეს ხვალ დილას მომიტანეთ.

შემდეგ საკოსტიუმოში შეიარეს; ბალზე უნდა წასულიყვნენ. არნუმ ჩაიცვა ლურჯი ხავერდის მოკლე შარვალი, ასეთივე სერთუკი, ჩამოიცვა მწითური პარკი; ფრედერიკმა დომინოსავით ჩაიცვა; ისინი გაემართნენ ლავალის ქუჩისაკენ, მივიდნენ სახლთან, რომლის ფანჯრები მეორე სართულზე განათებული იყო ნაირფერი ფარნებით.

უკვე ძირს, კიბეზე მოესმათ ვიოლინოების ხმა.

— სად ჯანდაბას მომიყვანეთ? — უთხრა ფრედერიკმა.

—მშვენიერ გოგონასთან! ნუ გეშინიათ!

გრუმმა კარი გააღო და შევიდნენ დერეფანში, სადაც სკამებზე დაყრილი იყო პალტოები, საწვიმრები და შალეები. ახალგაზრდა ქალმა, რომელიც გამოწყობილი იყო ლუი XV დროინდელი დრაგუნის ტანსაცმლით, იმ წამს დერეფანში გაიარა. ეს იყო მადმუაზელ როზ-ანეტ ბრონი, ამ სახლის დიასახლისი.

— აბა, რაო? — ჰკითხა არნუმ.

— გაკეთებულია! — მიუგო მან.

— აჰ! გმადლობთ, ჩემო ანგელოზო!

და უნდოდა გადახვეოდა.

— ფრთხილად, ყეყეჩო! გრიმი არ გამცფუჭო!

არნუმ ფრედერიკი გააცნო.

— შემობრძანდით შინ, ბატონო, კეთილი იყოს თქვენი შობრძანება.

პორტიერი გადასწია და ზეიმურად განაცხადა:

— ბატონი არნუ, მზარეულის შეგირდი, და თავადი, მისი მეგობარი!

ფრედერიკი ჯერ სინათლემ დააბრმავა; ხედავდა მხოლოდ აბრეშუმს, ხავერდს, გაშიშვლებულ მხრებს, ნაირფერ ბრბოს, რომელიც მუსიკის ხმაზე ირხეოდა; ორკესტრი დამალული იყო მწვანეში, ყვითელი აბრეშუმით გაკრულ კედლებს შორის, რომლებიც მორთული იყო პასტელით ნახატი რამდენიმე სურათით და ლუი XVI სტილის ბროლის ლამპიონით. კუთხეებში, კონსოლებზე დადგმულ ყვავილთა კალათების ზემოთ აღმართულიყო მაღალი ლამპები, რომელთა მქრქალი ხუფები თოვლის გუნდებს ჰგავდა, ხოლო

პირდაპირ, ცოტა უფრო პატარა ოთახის იქით, მოჩანდა მესამე ოთახი, სადაც იდგა გრეხილკოლონებიანი საწოლი და სასთუმალთან ვენეციური სარკე.

ცეკვა შეწყდა და გაისმა ტაში, მხიარული ხმაური, როცა ოთახში შემოვიდა არნუ, რომელსაც თავზე ედგა ხორავით დატვირთული კალათი;

— ფრთხილად, ჭალი!

ფრედერიკმა აიხედა: ეს იყო იგივე ძველი საქსონური ფაიფურის ჭალი, „ლ“ არ ინდუსტრიელის“ მაღაზიას რომ ამშვენებდა. ხსოვნაში გაელვია წარსულ დღეთა მოგონებანი, მაგრამ ამ დროს საყარაულო ფორმით გამოწყობილი ქვეითი ჯარისკაცი, ისეთი იერის მქონე, რასაც ტრადიციით ახალწვეულს მიაწერენ ხოლმე, მის წინ აიტუხა და ვაკვირვებით ხელები გაშალა. მიუხედავად საშინელი, მეტისმეტად გაწკებილი შავი ულვაშებისა, სახის იერი რომ გამოეცვალათ, ფრედერიკმა იცნო თავისი ძველი მეგობარი ჰიუსონე. რაღაცნაირ უცნაურ, ნახევრად ალზასურ, ნახევრად ზანგურ ენაზე ეს მასხარა დაუსრულებლად ულოცავდა და პოლკოვნიკს ეძახდა მას. მთელი ამ საზოგადოებით დარცხვენილმა ფრედერიკმა არ იცოდა, რა ეპასუხნა. მაგრამ აი გაისმა პიუპიტრზე სოლინარის კაკუნი და მოცეკვავეებმა თავიანთი ადგილები დაიკავეს.

ისინი აქ სამოცამდე იქნებოდნენ; ქალებს მეტწილად ეცვათ სოფლელ ქალთა თუ მარკიზთა კოსტიუმები, მამაკაცებს კი, რომელნიც თითქმის ყველანი ხანში შესულნი იყვნენ, ისე ეცვათ, როგორც მეურმეებს, მტვირთავეებს თუ მატროსებს.

ფრედერიკი კედელთან იდგა და კადრილს უცქერდა.

ერთი ლამაზი მოხუცი, ვენეციელ დოჟივით ჩაცმული, რომელსაც მეწამული აბრეშუმის მანტია ესხა, ცეკვავდა ქ-ნ როზანეტთან, რომელსაც ეცვა მწვანე მუნდირი, ტრიკოს შარვალი და რბილი წაღები, ზედ რომ ოქროს დეზები უწყარუნებდა. მათს პირდაპირ ცეკვავდნენ ერთი ყელამდე შეიარაღებული არნაუტი და ცისფერთვალა შვეიცარიელი, რძესავით თეთრი და მწყერივით გაპუტკუნებული ქალი; წითელი კორსაჟი რომ ეცვა. ოპერის სტატისტი, მაღალი ქერა ქალი, ყველასთვის რომ ეჩვენებინა თავისი ნაწნავები, რომლებიც მუხლებამდე სცემდა, ველურ ქალად გამოწყობილიყო და მიხაკისფერ ტრიკოზე ჩაეცვა ტყავის წინსაფარი, მორთულიყო შუშის მძივებით, თავზე დაედგა ყალბი დიადემა და ზედ დაერქო

ფარშევანგის ფრთების კონა. მის წინ პრიტჩარდი, უზომოდ ფართო შავი ფრაკი რომ ეცვა, იდაყვით აღნიშნავდა ტაქტს თავის სათუთუნეზე. ვატოსებური პატარა მწყემსი, მთლად ლაყვარდი და ვერცხლი, ვით მთვარის შუქი, თავის ყავარჯენს უკაცუნებდა ბახუსის ქურუმში ქალის თირსს; ქურუმს თავს ედგა ყურძნის გვირგვინი, მარცხენა მხარეზე გადმოეშვა ლეოპარდის ტყავი და ფეხთ ეცვა ოქროსთასმიანი სანდლები. მეორე მხარეზე ცეკვავდა პოლონელი ქალი, ღია წითელი ხავერდის კაბა რომ ეცვა, და სიფრიფანა ქვედაწელი აჩენდა ნათელი ფერის აბრეშუმის წინდებსა და თეთრი ბეწვით მოქობილ ვარდისფერ ფეხსაცმელს. იგი უღიმოდა ორმოციოდე წლის ასაკის ღიპიან კავალერს, საეკლესიო მგალობელივით რომ იყო გამოწყობილი; იგი ძლიერ მადლა ხტუნავდა, ცალი ხელით სტიხარს იწევდა, მეორეთი კი თავზე წითელ სკუფიას იჭერდა. გარნა დედოფალი, ვარსკვლავი იყო მადმუაზელ ლულუ, საჯარო ბალებების განთქმული მოცეკვავე. რადგან ახლა იგი მდიდარი იყო, მის შავი ხავერდის ზედაწელს ჰქონდა მაქმანის ფართო საყელო, ხოლო წითელი აბრეშუმის მეტად განიერი შარვალი, უკან რომ გამოკრული იყო, წელში კი ქაშმირის შარფი ჰქონდა შემოჭერილი, ნაკერებზე მორთული იყო ცოცხალი თეთრი კამელიებით. მისი ფერმკრთალი, ოდნავ შეშუპებული სახე და აჩქენტილი ცხვირი უფრო უტიფარი ჩანდა აზურძგნული პარიკის გამო, რომელზეც ეხურა, მარჯვენა ყურისაკენ გადახრილი, მამაკაცის რუხი ფეტრის ქუდი. როცა მადმუაზელ ლულუ შეხტებოდა, მისი ბრილიანტისაბზინდიანი ტუფლები თითქმის ეხებოდნენ კავალერის ცხვირს; ეს იყო მაღალი, საშუალო საუკუნეთა დროის ბარონი, რკინის საჭურველი რომ სტანჯავდა. აქ იყო აგრეთვე ანგელოზი, ხელში რომ ოქროს მახვილი ეპყრა. და ზურგზე გედის ფრთები ესხა; აქეთ-იქით რომ დადიოდა, მუდამ კარგავდა თავის კავალერს, ლუი XIV, ფეხი ეშლებოდა და მოცეკვავეებს უშლიდა.

ფრედერიკი უცქეროდა ამ ხალხს და თავს ობლად გრძნობდა, ჯუნებაზე ვერ იყო. კვლავ ქ-ნ არნუზე ფიქრობდა და ეგონა, მის წინააღმდეგ რაღაც მტრულ საქმეში ვერევიო.

როცა კადრილი დამთავრდა, მასთან მივიდა ქ-ნი როზანეტი; იგი ოდნავ ქოშინებდა და სარკესავით მოპრჭყვიალე სამკერდული მსუბუქად ერხეოდა ნიკაპქვეშ.

— თქვენ კი, ბატონო. — უთხრა, — არ ცეკვავთ?

ფრედერიკმა იბოდიშა, ცეკვა არ ვიციო.

— მართლა! მაგრამ ჩემთან? ნუთუ მართლა?

იგი მთელი სხეულით გვერდზე გადასრილი იდგა, მუხლი ოდნავ მოეხარა და მარცხენა ხელს დაშნის პერლამუტრის ვადას უსვამდა. ფრედერიკს წუთით შეავლო ნახევრად მუდარის, ნახევრად დაცინვის გამომხატველი თვალი და მერმე უთხრა: „ღამე მშვიდობისა“. პირუეტი გაუკეთა და გაილალა.

თავისი თავით უკმაყოფილო ფრედერიკმა არ იცოდა, რა ექნა. და ოთახებში ხეტიალი დაიწყო.

შევიდა ბუღუარში, რომელიც გაკრული იყო მინდვრის ყვავილთა თაიგულებით მონათული მკრთალციისფერი აბრეშუმით; ჭერზე მოაქრული ხის რგოლში, ლურჯი ცის ტატნობზე ცელქობდნენ ამურები ღრუბლებში, საწოლ ბუმბულებს რომ მოგვაგონებდნენ. ამ მშვენებამ, რაც დღეს ისეთი ქალის თვალში, როგორც როზანეტი იყო, სილატაკე იქნებოდა, ფრედერიკი დააბრმავა. იგი აღტაცებული იყო ყველაფრით: ხელოვნური ხვართქლით სარკის გარშემო, ბუხრის ეკრანით, თურქული დივნით, კედლის ნიშით, კარავს რომ ჰგავდა, გაკრული იყო ვარდისფერი აბრეშუმით და თეთრი მუსლინი ეფარა. საწოლი ოთახი მორთული იყო თითბრით მოოჭვილი შავი ხის ავეჯით, ხოლო გედის ბუმბულის ფარდავით დაფარულ ქორედზე სირაქლემას ფრთებით მორთულ ჩარდანის ქვეშ იდგა განიერი საწოლი. პაწია ბალიშებში ჩარჭობილი ძვირფასთვლებიანი ქინძისთავეები, ლამბაქებზე დაყრილი ბეჭდები, ოქროს მედალიონები და ვერცხლის კოლოფები მოჩანდა მიბინდულ ოთახში, რომელსაც ანათებდა სამ ძეწკვზე დაკიდებული ბროლის ჭადი. პატარა ოდნავდია კარში მოჩანდა სათბური, რომელსაც მთელი ტერასი ეკავა, მის ბოლოში კი ვოლიერი იყო მოწყობილი.

ეს იყო მართლაც მოსაწონი რამ ადგილი. უეცრად გაეღვიძა ახალგაზრდობის გრძნობა და შეჰფიცა დამტკბარიყო ყოველივე ამით, გამხნევდა; დაბრუნდა სასტუმრო ოთახში, სადაც ახლა მეტი ხალხი იყო (ყველაფერი რაღაც მანათობელ მტვერში იყო გახვეული), კარებში გაჩერდა და უცქეროდა მოცეკვავეთ, თვლებს წკურავდა, რათა უკეთ დაენახა, და ისუტავდა ქალთა მათრობელ სურნელებას, დაუტევნელ ამბორივით რომ ჰაერში იყო გაბნეული.

გარნა მის გვერდით, კარის მეორე მხარეზე იდგა პელერენი;

შთლად გამოწყობილი პელერენი: მარცხენა ხელი უბეში ჩაეყო, მარჯვენით კი ქუდი და გახეული თეთრი ხელთათმანი ეჭირა.

— ვაჰ! რამდენი ხანია არ ჩანხარ! სად დაიკარგე, კაცო? იტალიაში ხომ არ მოგზაურობდი? გაცვეთილია იტალია? არც ისე სახარბიელოა, როგორც ამბობენ? მაგრამ სულ ერთია! მომიტანე როგორმე ამ დღეებში შენი ესკიზები!

მის პასუხს არ დაელოდა და თავის თავზე დაიწყო ლაპარაკი.

— დიდი წარმატება მოვიპოვე, რაკი საბოლოოდ დავრწმუნდი, რომ ხაზი უაზრობააო. ხელოვნების ნაწარმოებში ანგარიში უნდა გაეწიოს არა იმდენად სილამაზესა და მთლიანობას, რამდენადაც სახასიათოსა და საგანთა ნაირფერობას. რადგანაც ბუნებაში ყველაფერი არსებობს, მაშასადამე, ყველაფერი კანონიერი და ყველაფერი პლასტიკურია. საქმე მხოლოდ ის არის, რომ მიავნო ტონი, მორჩა და გათავდა. მე გამოვამჟღავნე ეს საიდუმლოება!

მერმე ფრედერიკს იდაყვი წაჰკრა და რამდენჯერმე გაიმეორა:

— მე გამოვამჟღავნე ეს საიდუმლოება, გესმის! აი შეხედეთ ამ პატარა ქალს, სფინქსის თავსაკრავი რომ აქვს და რუს მეეტლესთან ცეკვავს; აქ ყველაფერი გარკვეულია, მშრალია, მკაფიოა, ყველაფერი გაცვეთილი და მკვეთრი ელფერიით არის შესრულებული: ინდიგო უპეებზე, სინგური ლოყებზე, ბისტრი საფეთქლებზე; ჰაი და ჰუი!

და გამართულ ცერს ისე აქნევდა ჰაერში, თითქოს ფუნჯს ხმარობსო.

— მაშინ როცა ის ბუდრუგუნა, აი იქ, — განაგრძობდა იგი და უჩვენებდა თევზის ვაჭარ ქალს, შინდისფერი კაბა რომ ეცვა, ყელზე ოქროს პატარა ჯვარი ეკიდა და ბატისტის თავსაფარი ზურგზე ჰქონდა გასკვნილი. — მთლად დამრგვალებულია, ნესტოები გაბრტყელებია, როგორც თავისი ჩაჩის ბაფთები, ტუჩის კუთხეები აწეული აქვს, ნიკაპი დაწეულია, ყველაფერი მსუქანია, შერთული, მკვრივი, მშვიდი და მზიური, ნამდვილი რუბენსია! მაგრამ ორივე სრულყოფილია! ჰოდა, ტიპი სადღაა მაშინ?

იგი უკვე ცხარობდა:

— რა არის ლამაზი ქალი? რა არის სილამაზე? აჰ! სილამაზე, მეტყვით თქვენ...

ფრედერიკმა შეაწყვეტინა, რათა გაეგო, ვინ იყო ის პიერო,

თხის პროფილი რომ ჰქონდა, და მოცეკვავეებს ლოცავდა გაჩაღებული კადრილის დროს.

— სრული არარაობა! ქვრივია, სამი შვილის მამა. ისინი უნიფ-ზვოდ ჰყავს, თვითონ კი დროს კლუბში ატარებს და თავის მოსამსახურე ქალთან ცხოვრობს.

— აი ის კი, საშუალო საუკუნეთა მსაჯულივით რომ აცვია და მარკიზ-პომპადურს ელაპარაკება ფანჯარასთან?

— ეს ქალბატონი ვანდაელია, თეატრ „ჟიმნაზის“ ყოფილი მსახიობი, დოჟის, გრაფ დე პალაზოს საყვარელია. უკვე ოცი წელია ერთად ცხოვრობენ, არავინ იცის კი რატომ. რა საოცარი თვალეზი ჰქონია ოდესმე ამ ქალს! ის მოქალაქე კი, მის გვერდით რომ დგას, კაპიტანი დ'ერბინი, ძველი გვარდიის ვეტერანია; საპატიო ლეგიონის ორდენისა და პენსიის გარდა არაფერი არ გააჩნია; საზეიმო შემთხვევებში ასრულებს რომელიმე გრიზეტის ძიას როლს, აწყობს დუელის საქმეებს და მუდამ სტუმრად სადილობს.

— არამზადა ვინმეა? — ჰკითხა ფრედერიკმა.

— არა, პატიოსანი კაცია!

— აჰ!

მხატვარი სხვებსაც უსახელებდა, მაგრამ უეცრად დაინახა ერთი კაცი, რომელსაც, მოლიერის ექიმების მსგავსად, შავი სარკის მანტია ეცვა, თავიდან ბოლომდე რომ იყო გახსნილი, რათა ყველას დაენახა მისი ბრელოკები.

— თქვენს წინაშეა დოქტორი დე როჟი, იგი ბრაზობს, რომ განთქმული არ არის; დაწერა მედიცინის პორნოგრაფიული წიგნი; ხალისით მლიქვნელობს მაღალ საზოგადოებაში, ეხერხება ენაზე კბილის დაჭერა; აქაური ლამაზმანები აღმერთებენ. იგი და მისი მეუღლე (აი ის ხმელხმელი, საშუალო საუკუნეთა მანდილოსანი, რუხი კაბა რომ აცვია). ერთად დაეთრევიან ყველა საჯარო და სხვა ადგილებში. მიუხედავად ხელმოკლეობისა, აქვთ ხოლმე წვეულება, არტისტული ჩაი, სადაც ლექსებს კითხულობენ. — მოითმინეთ!

მართლაც, ექიმი მათთან მივიდა; და მალე სამივენი სასტუმრო ოთახის კართან იდგნენ და საუბრობდნენ; მათ შეუერთდა ჰიუსონე, შემდეგ ველური ქალის საყვარელი, ახალგაზრდა, პოეტი, რომლის უზადრუკ აგებულებას ვერ ფარავდა ფრანსუა I სტილის მოკლე მანტო, და, ბოლოს, ოხუნჯი ვინმე, თურქ დარაჯივით რომ იყო გამოწ-

ყობილი. მაგრამ მის ყვითელსირმიან ქურთუქს იმდენ ხანს ემოგ-
ზაურნა მოხეტიალე დანტისტთა ზურგზე, ფართო, წითელი, ნაოქე-
ბიანი შარვალი ისე გამოხუნებულიყო, დოლბანდი, ძლოკივით რომ
დაეხვია თავზე, ისეთი უბადრუკი სანახავი იყო, მოკლედ, მთელი
მისი მორთულობა ისეთი სავალალო და თანაც ისეთი მოხერხებუ-
ლი იყო, რომ ქალები თავიანთ ზიზღს არ მალავდნენ. ექიმმა იმით
ანუგეშა იგი, რომ აღტაცებული ქება-დიდება შეასხა მის საყვარელს.
ეს თურქი ბანკირის შვილი იყო.

ორ კადრილს შუა როზანეტი მივიდა ბუხართან, რომლის ახ-
ლოს სავარძელში იჯდა ჩასუქებული მოხუცი, ოქროსდიღებიანი
მიხაკისფერი ფრაკი რომ ეცვა. მისი დამკჳნარი ლოყების საწინააღ-
მდეგოდ, რომლებიც მაღალ თეთრ ყელსახვევს დაჰფენოდა, თმა
ჯერ კიდევ ქერა ჰქონდა და თავის თავად იხვეოდა, როგორც პუ-
დელის ბალანი, რაც ცელქურ იერს აძლევდა.

როზანეტი ზედ მის სახესთან თავდახრილი უსმენდა მას; მერ-
მე ერთი ჭიქა სიროფიანი წყალი მოუმზადა; ვერაფერი ვერ შეედ-
რებოდა ამ ქალის ნატიფ ხელებს, მწვანე მუნღირის მაქმანიან სა-
ხელოებში რომ მოუჩანდა. მოხუცმა სიროფი დალია და ხელები
დაუკოცნა.

— ეს ხომ ბატონი უდრია, არნუს მეზობელი!

— სწორედ მაგან დალუპა იგი! — სიცილით თქვა პელერენმა.

— როგორ?

მეფოსტის ტანსაცმლით გამოწყობილმა ლონეიუმოელმა წელ-
ში მოხვია ხელი როზანეტს; იწყებოდა ვალსი. ქალები, კედლების
გასწვრივ რომ დივნებზე ისდნენ, სწრაფად წამოდგნენ ზედიზედ;
მათი კაბები, შარვლები, თავდავარცხნილობა ერთბაშად დატრი-
ალდა.

ისინი ისე ახლოს ტრიალებდნენ ფრედერიკთან, რომ ოფლის
წვეთებსაც კი ამჩნევდა მათს შუბლზე, და ეს სულ უფრო გაძლი-
ერებული ტრიალი თავბრუს ახვევდა, ათრობდა მას და სხვაგვარ
სახეებს იწვევდა მის წარმოდგენაში. ყველა ეს ქალი, მის წინაშე
რომ დაჰქროდა, თანაბრად მომხიბლავი იყო, მაგრამ ყოველი მათ-
განი, თავისი სილამაზის მიხედვით, სხვადასხვაგვარად აღელვებდა.
პოლონელი ქალი, მოთენთილად რომ ირხეოდა ცეკვის დროს, სურ-
ვილს უღვიძებდა გულში ჩაეკრა და ასე ჩახუტებულნი გაქანებუ-
ლიყვნენ მარხილით სადღაც შორს, თოვლიან სივრცეში. უშფოთ-

ველი ტკობის სურათები სადმე ქოხში, ტბის ნაპირას, იხატებოდა შვეიცარიელი ქალის მოძრაობაში, ტანგამართული და თვალდახრილი რომ ცეკვავდა. შემდეგ უეცრად ბახუსის ქურუმი ქალი, შეთმინი თავი რომ გადაეგდო, იწვევდა ოცნებას მძაფრ ალერსზე ოლეანდრის ტევრებში, ჭექა-ქუხილის დროს და დოლის ოდნავგასაგონ ხმაზე. თევზის ვაჭარი ქალი, მეტად ჩქარი ტემპით რომ სული ეხუთებოდა, ხმამალა იცინოდა, და ფრედერიკს სურდა, მასთან ერთად ღვინო ესვა პორშერონის რომელიმე სამიკიტნოში და ზორბად ესრისა მისი თავსაფარი, როგორც ძველ კაი დროს. მტვირთავი ქალი კი, პარკეტს რომ ოდნავ ეხებოდა, თავისი ტანის მოქნილობაში, სახის სერიოზულ გამომეტყველებაში თითქოს მალავდა მთელ სინატიფეს თანამედროვე სიყვარულისას, მეცნიერების სიზუსტე და ჩიტის სისწრაფე რომ აქვს. როზანეტი დონჯემოყრილი ტრიალებდა; მის ღვლარჭნილ პარიკს, საყულოზე რომ უხტუნავდა, ყოველ მხრივ ეფრქვეოდა ირისის პუდრი, თავისი ოქროს დეზებით კი ყოველ მობრუნებაზე კინალამ ეხებოდა ფრედერიკს.

ვალსის უკანასკნელ აკორდზე გამოჩნდა მ-ელ ვატნაზი, თავზე აღყირული თავსაფარი ეხურა, შუბლზე კი სამკაულად მრავალი პიასტრი, თვალეზი ამოსურმული ჰქონდა; ტანთ ეცვა შავი ქაშმირის პალტოსებრი რალაც; თეთრი ქვედაწელი ვერცხლიმკედით იყო ამოქარგული, ხელში კი დაირა ეჭირა.

მას მოჰყვებოდა მაღალი ტანის მამაკაცი, რომელსაც დანტეს კლასიკური კოსტიუმი ეცვა; იგი იყო (ქალი ახლა აღარ მალავდა თავის ურთიერთობას მასთან) ყოფილი მომღერალი „ალჰამბრიდან“, ვისაც პირველად ეწოდებოდა ოგიუსტ დელმარი, შემდეგ თავის თავს ეძახდა ანტენორ დელამარეს, მერმე დელმასს, შემდეგ ბელმარს და, ბოლოს, დელმარს და ამრიგად ცვლიდა და აუმჯობესებდა თავის გვარს სახელმოხვეჭილობის შესაბამისად; კაბარეების ესტრადა შეცვალა თეატრით და ამას წინათ წარმატებით გამოვიდა თეატრ „ამბიგუში“ დადგმულ პიესაში „მეთევზე გასპარლო“.

პიუსონემ რომ იგი დაინახა, წარბი შეიკრა. მას შემდეგ, რაც მისი პიესა დაიწუნეს, მსახიობებს ვერ იტანდა. შეიუძლებელიაო წარმოიდგინო ასეთი ვაჟბატონების, განსაკუთრებით კი მედიდურება.

— აბა ერთი შეხედეთ, რა პრანჭიაა!

დელმარმა საღმის ნიშნად ოდნავ დაუქნია თავი როზანეტს და ბუხარს მიეყრდნო; უძრავად იდგა, ცალი ხელი გულზე მიედო, მარცხენა ფეხი წაედგა, თვალეზი ადუპყრო, თავზე, კაპიუშონის ზემოთ, მოოქრული დაფნის გვირგვინი ედგა და ცდილობდა სახისათვის მეტი პოეტურობა მიეცა, რათა ქალები მოეხიბლა. მის გარშემო, ცოტა მოშორებით, უკვე წრე გაკეთდა.

ვატნაზი, მას შემდეგ, რაც დიდ ხანს ეხვეოდა როზანეტს. პიუსონესთან მივიდა და სთხოვა სტილის მსრივ გადაეთვალეირებინა მისი ნაშრომი პედაგოგიკის დარგში. რომლის გამოცემასაც აპირებდა სათაურით „ახალგაზრდა ქალიშვილების ჰირლანდი“; ეს იყო ლიტერატურულ-მორალური კრებული. ლიტერატორმა დახმარება აღუთქვა. შემდეგ ჰკითხა, ხომ არ შეგიძლიათ ერთ-ერთ გაზეთში, სადაც ხელი მივიწვდებათ, ოდნავ შეაქოთ ჩემი მეგობარი, შემდეგ კი როლიც მიანდოთო. ამის გამო პიუსონემ ერთი ჰიქა პუნში დაკარგა.

პუნში კი არნუმ დაამზადა. გრაფის გრუმის თანხლებით, რომელსაც ხონჩა ეკავა, იგი თავაზიანად აწვდიდა მას სტუმრებს.

როცა იგი ბ-ნ უდრისთან უნდა მისულიყო, როზანეტმა შეაჩერა:

— ის საქმე კი როგორ არის?

იგი ოდნავ წამოწითლდა; მერმე მოხუცს მიჰმართა:

— ჩვენი მეგობარი ქალი მეუბნებოდა, რომ თქვენ ესოდენ თავაზიანი ბრძანდებით...

— დიად, რა თქმა უნდა, მიმსახურეთ, ჩემო მეზობელო.

მერმე ნახსენები იყო დამბრეზის სახელი; წყნარად ლაპარაკობდნენ, ამიტომ ფრედერიკს ცუდად ესმოდა; იგი ბუხარის იმ მხარეზე გადავიდა, სადაც როზანეტი დელმარს ესაუბრებოდა.

მსახიობს ვულგარული სახე ჰქონდა; იგი, თეატრის დეკორაციების მსგავსად, შექმნილი იყო იმ ვარაუდით, რომ შორიდან ეცქირათ მისთვის: ხელები მსხვილი, ფეხები დიდრონი, ქვედა ყბა მძიმე; ავინებდა დიდად ცნობილ მსახიობებს, მედიდურად ლაპარაკობდა პოეტებზე, ამბობდა: „ჩემი ხმა, ჩემი გარეგნობა, ჩემი შესაძლებლობანი“, საუბარს ამკობდა თავისთვისაც ნაკლებგასაგები სიტყვებით, რომლებსკენაც მიდრეკილება ჰქონდა, როგორც არის: „მორბიდეცა“, „ანალოგიური“, „ჰომოგენობა“.

როზანეტი უსმენდა და, თანხმობის ნიშნად, თავს უკანტურებ-

და. ფერუშარილიანი ლოყები აღტაცებით უღაჟღაჟებდა და გაურ-
ძვეველი ფერის თვალეზზე რაღაც სველი რამ ბინდივით ეფინე-
ბოდა. როგორ შეეძლო ასეთ კაცს მოეხიბლა იგი? ფრედერიკი
ცდილობდა უფრო მძაფრად შეეძულებია იგი, რითაც იმედი ჰქონ-
და მოესპო ერთგვარი შური, რასაც მისდამი გრძნობდა.

ვატნაზი ახლა არნუსთან იყო; ქალი მეტად ხმამაღლა იცინოდა
და დროდადრო თავის მეგობარ ქალს გადაჰხედავდა ხოლმე, ვისაც
თვალს არ აშორებდა აგრეთვე უდრი.

მერმე არნუ და ვატნაზი საღლაც გაქრნენ; მოხუცი როზანეტთან
მივიდა და რაღაც წყნარად უთხრა.

— დიახ, დიახ, გათავებულა! თავი დამანებეთ!

და ფრედერიკს სთხოვა, სამზარეულოში წასულიყო და შეეტ-
ყო, ბ-ნი არნუ იქ იყო თუ არა.

იატაკზე ჩამწკრივებული იყო მთელი ბატალიონი ნახევრად-
სავსე ჭიქები; კასროლები, კარდალები და ტაფები ღუმელზე ხტუ-
ნავდნენ; არნუ განკარგულებას აძლევდა მსახურთ, ყველას „შე-
ნობით“ ელაპარაკებოდა, ურევდა ცხარე სოუსს, აქაშნიკებდა სე-
წებლებს, ესუმრებოდა მზარეულ ქალს.

— კარგი, — უთხრა მან. — გადაეცით, რომ ახლავე ვუბრძანებ
სუფრა გაშალონ.

ცეკვა დამთავრდა, ქალები კვლავ დასხდნენ, მამაკაცები ოთახ-
ში მიმოდრიოდნენ. ერთ-ერთი ფანჯრის ფარდას ქარი აფრიალებდა.
და ქალმა, სფინქსს რომ წარმოადგენდა, მიუხედავად ყველას
გაფრთხილებისა, გამქრულს მიუშვირა ოფლ ანი გულ-მკერდი.
მაგრამ სად არის როზანეტი? მის საძებნელად ფრედერიკი შორს
წავიდა, ბუღუარსა და საწოლ ოთახში შევიდა. ზოგიერთი იქ შე-
სულიყო, რათა მარტო ან პირისპირ დარჩენილიყო ვინმესთან.
ბინდი ჩურჩულს ერთვოდა. ისმოდა ცხვირსანოცით მოგუდული
სიცილი, ხოლო კორსაჟების ფონზე ბუნდოვნად მოჩანდა წელა და
რბილად მოძრავი მარაოები, დაჭრილი ფრინველის ფრთებივით
რომ ფართქალებდნენ.

სათბურში რომ შევიდა, ფრედერიკმა შადრევანთან ახლოს,
ფართო ფოთლების ქვეშ დაინახა ტილოს კანაპეზე პირქვე მწო-
ლიარე დელმარი; მის ახლოს მჯდომ როზანეტს თითები შეეყო მის
თმაში და ერთმანეთს შესცქეროდნენ. ამავე დროს მეორე მხრი-
დან, ვოლიერის მხრიდან არნუ შემოვიდა. დელმარი მაშინვე წა-

მობტა, მაგრამ გასასვლელისაკენ ნელა გაემართა, უკანმოუხედავად, და კართან კიდევაც შედგა. რათა ყვავილი მოეწყვიტა და ღილაკლოში გაეკეთებია. როზანეტმა თავი დახარა; ფრედერიკმა, პროფილით რომ ხედავდა. შეამჩხია. რომ იგი ტიროდა.

— რა მოგივიდა? — ჰკითხა არნუმ.

პასუხის ნაცვლად მან მხრები აიჩეჩა.

— იმის მიზეზით? — კვლავ ჰკითხა.

ქალმა ხელები მოჰხვია კისერზე. შუბლში აკოცა და ნელა უთხრა:

— ხომ კარგად იცი, რომ მულამ შენ მეყვარები, ჩემო ღიპიანო. ამაზე ნულარ ვიფიქრებთ! წავიდეთ ვივასშმით!

სპილენძის ორმოცსანთლიანი ქალი აშუქებდა სასადილო ოთახს, რომლის კედლები მთლად დაფარული იყო ქაშანურის ძველი ნაწარმით, და ამ მკვეთრი შუქის გამო. სრულიად შვეულად რომ ეცემოდა, უფრო დიდი ჩანდა ტიურბო. შუაგულ სუფრაზე რომ იდგა საუზმეულობასა და ხილს შორის; ნაპირებზე ჩამწკრივებული იყო კიბოსწვნიანი თეფშები. პელერენი და ბ-ნი უდრი როზანეტის ახლოს აღმოჩნდნენ, არნუ მის პირდაპირ იჯდა. პალაზო და მისი მეგობარი ქალი ის იყო წავიდნენ.

— კეთილი მგზავრობა! — უთხრა მათ როზანეტმა. — შევეუდგეთ!

და საეკლესიო გუნდის მგალობელმა. დიდმა ხუმარამ, ფართოდ გადაიწერა პირჯვარი და წარმოთქვა Benedicite.¹

ქალები შერცხვენილ იქნენ. და ყველაზე მეტად თევზის ვაჭარს რომ წარმოადგენდა; მას ჰყავდა ქალიშვილი და სურდა წესიერი ქალი გამოეყვანა. არც არნუს „უყვარდა ასეთი რამეები“ და მიაჩნდა, რომ სარწმუნოებას პატივი უნდა სცენ.

გერმანული საათის გუგულმა ორჯერ დაიძახა და ბევრი ოხუნჯობა გამოიწვია ამ ფრინველის გამო. ამას მოჰყვა ყოველგვარი ზმა, ანეკდოტი, მკვეხარა სიტყვები. ნაძლეობა. სიცრუე. სიმართლედ რომ საღდებოდა. დაუჯერებელი მტკიცება. სიტყვების რახარუხი, მალე რომ კერძო საუბრად იქცა. ისმებოდა ღვინო. კერძს კერძი მოსდევდა, დოქტორი ხორცს ჰკრიდა. სტუმრები შორიდან ესროდნენ ერთმანეთს ფორთოხალს, ბოთლის საცობს, დგებოდნენ,

¹ კურთხეულ არს (ლოცვა).

ვინმეს მოელაპარაკებოდნენ. როზანეტი ხშირად მიბრუნდებოდა ხოლმე დელმარისაკენ, რომელიც უძრავად იდგა მის უკან; პელერენი ლაყბობდა, ბ-ნი უდრი იღიმებოდა. მ-ელ ვატნაზმა თითქმის მარტომ შეჭამა ერთი მათლაფა კიბო და ნაჭუჭს ახრამუნებდა. ანგელოზი პიანინოს სკამზე დაჯდა (ეს იყო ერთადერთი სკამი, რომელზეც ფრთები არ უშლიდა) და ნებისად და განუწყვეტლივ იცოხნებოდა.

— რა მადა აქვს! — გაოცებული იმეორებდა საეკლესიო მგალობელი. — რა მადა აქვს!

სფინქსი კი არაყს სვამდა და ღრიალებდა, ეშმაკივით უმაგობდა. უეცრად ლოყები დაებერა, სისხლი დასდინდა, რის გამოც სული შეეხუთა, ტუჩზე ხელსახოცი მიიღო, მერმე აიღო და სუფრისქვეშ შეაგდო.

ფრედერიკმა ეს დაინახა.

— არაფერია!

და მის ხვეწნაზე, წადით და თავს მიხედეთო, ნელა უპასუხა:

— ეჰ! მერმე რა აზრი აქვს? ერთი მეორის ღირსია! სიცოცხლე არტუთ ისე სანატრელია!

მაშინ გულის გამყინავმა მწუხარებამ ფრედერიკს ყრუოლა მოკვარა, თითქოს მის წინაშე გადაიშალა სილატაკისა და სასოწარკვეთილების მთელი სამყარო, გაჩაღებული მაყალა ავადმყოფის საწოლთან, ტყავის წინსაფრებით დაფარული გვამები მორგში, ონკანთან, საიდანაც ცივი წყალი ეღვრებათ თავზე.

ამასობაში ველურის ფეხებთან დაყუნცული ჰიუსონე ჩახლეჩილი ხმით ღრიალებდა და მსახიობ გრასოს აჯავრებდა:

— ნუ ხარ სასტიკი, ო ჩელუტა! ეს პატარა ოჯახური დღესასწაული მომხიბვლელია! დამათვრეთ ავხორცობით, ჩემო საყვარელნო! ვიცელქოთ! ვიცელქოთ!

და ქალებს მხრებზე დაუწყო კოცნა; ისინი კრთოდნენ, უღვაშები უღუტუნებდნენ; შემდეგ მოუნდა თეფში თავზე დაემტვრია. სხვებმაც მიჰბაძეს; ფაიანსის ნამსხვრევეები ისე ცვიოდა, როგორც კრამიტი ძლიერ ქარში, მტვირთავმა ქალმა კი წამოიძახა:

— ნუ გერიდებათ! ეგ არაფერი არ ღირს! იმ კაცის საჩუქარია, ვინც მაგას აკეთებს!

ყველამ თვალი არნუს მიაპყრო. მან უპასუხა:

— აჰ! არა, ბოდიში, ფულია გადახდილი! — რაკი ალბათ სურდა ეთქვა, როზანეტის საყვარელი არ ვარ ან აღარ ვარო.

მაგრამ უეცრად გაისმა გააფთრებული ხმები:

— ყეყეჩი!

— უქნარა!

— ინებეთ!

— მეც!

თურმე დავობდნენ საშუალო საუკუნეთა რაინდი და რუსი მეეტლე; უკანასკნელი ამბობდა, როცა აბჯარი გაქვს, მამაცობა საჭირო აღარ არისო, რაინდმა ეს შეურაცხყოფად მიიღო. სურდა ჩხუბი გაემართა, სხვები ჩაერივნენ, გვარდიის ვეტერანი კი ამ ხორხორცში ცდილობდა ხმა აღემადლებია:

— ბატონებო, გამიგონეთ! ერთი სიტყვა! გამოცდილი ვარ, ბატონებო!

როზანეტმა დანა აიღო, ჭიქას დაუკაჟუნა და სიჩუმე დაამყარა; მერმე ჯერ რაინდს მიმართა, რომელსაც მუზარადი ჰქონდა, შემდეგ მეეტლეს, ბეწვის ქუდი რომ ეხურა:

— ჯერ თქვენი კასროლი მოიხადეთ! მის გამო მცხელა! თქვენ კი — მგლის თავი! გამიგონებთ თუ არა, ჯანდაბას თქვენი თავი! შეხედეთ ჩემს სამხრულებს! მე თქვენი მარშალი ვარ!

ისინი დაემორჩილნენ, ყველამ ტაში დაუკრა, იყვირეს:

— გაუმარჯოს მარშალს! გაუმარჯოს მარშალს!

მაშინ მან ბუხარზე შამპანურით სავსე ბოთლი აიღო და დაასხა გაწვდილ ჭიქებში. რადგან სუფრა მეტად ფართო იყო, სტუმრები და პირველ რიგში კი ქალები, მისკენ გაეშურნენ: ქლიკებზე დგებოდნენ, სკამებზე აღიოდნენ, ასე რომ ერთ წამში შეიქმნა ვარცხნილობის, შიშველი მხრების, გაწვდილი ხელების, დახრილი ტანების მთელი პირამიდა და იქვე ჩქეფდა ღვინო, რადგან პიერო და არნუ წამდაუწუმ ხდიდნენ თავს ბოთლებს და სახეში აშხეფებდნენ გარშემო მყოფთ. ჩიტები ვოლიერიდან, რომლის კარიც ღია დატოვეს, სასადილო ოთახში შემოფრინდნენ, შეშინებულნი ქალების ირგვლივ ფრთხილებდნენ, ფანჯრებსა და ავეჯს ეხლებოდნენ, ზოგნი კი თავებზე ასხდებოდნენ და დიდრონ ყვავილებს მოგაგონებდნენ, ვარცხნილობას რომ ამშვენებდნენ.

მემუსიკენი წავიდნენ. პიანინო დერეფნიდან სასტუმრო ოთახში გადაიტანეს. ვატნაზი მიუჯდა და საეკლესიო მგალობლის აკომპა-

ნიმენტი, დაირს რომ ურტყამდა, გააფთრებით უკრავდა კადრილს და ისე სცემდა კლავიშებს, ვით ცხენი ტორებს მიწას, თანაც ირხეოდა, რომ უკეთ დაეცვა ტაქტი. როზანეტმა ფრედერიკი გაიტაცა. ჰიუსონე ბორბალივით ტრიალებდა, მტვირთავი ქალი კლოუნით იგრიხებოდა, პიერო მაიმუნით იმანჭებოდა. ველურს მკლავები გაეშალა და მერხვე ნავს წარმოადგენდა. ბოლოს ყველანი მოიქანცნენ და გაჩერდნენ; ფანჯრები გააღეს.

ოთახში დილის სიგრილესთან ერთად დღის სინათლაც შემოიჭრა. გაისმა გაკვირვების შეძახილები, შემდეგ სიჩუმე ჩამოვარდა. ციმციმებდნენ სანთლების ყვითელი ენები, დროდადრო ტკაცუნით სკდებოდა მათი როზეტები; იატაკზე ეყარა ბაბთები, მძივები. სუფრებზე რჩებოდა პუნშისა და სიროფის წებოვანი ლაქები; შპალიერი გათხუნული იყო, კაბები დაიკმუჭნა, დაიმტვერა; კულულები ჩამოიშალა, ფერ-უმარული ოფლმა დადლაბნა სახეებზე, რომელთაც მკვდრის ფერი დაედო, ჩაწითლებული უპეები ძლივს ხამხამებდნენ.

როზანეტი ისეთი შესახედავი იყო, თითქოს ეს არის აბანოდან გამოსულაო, ლოყები ულაჟლაჟებდა, თვალები უბრწყინავდა. შორს გადაადგო თავისი პარიკი, თმა საწმისივით მხრებზე დაეფინა და მთელი კოსტიუმში დაუფარა, გარდა შარვლისა, რაც სახეირო, თანაც საამურ შთაბეჭდილებას ქმნიდა.

სფინქსს, კბილები რომ უკაწკაწებდა, შალი დასჭირდა.

როზანეტი შალის მოსატანად თავის ოთახში გაიქცა, სტუმარი გაედევნა, მაგრამ კარი სწრაფად, ზედ მის ცხვირთან დაიხურა.

თურქმა ხმამალლა თქვა, არავის შეუმჩნევია უდრი როგორ გამოვიდაო. ყველანი ისე დაღლილი იყვნენ, რომ ამ იქედნური ქარაგმისათვის ყურადღება არ მიუქცევიათ.

შემდეგ, ეკიპაჟების მოლოდინში სტუმრებმა საწვიმრებისა და კაპორების ჩაცმა დაიწყეს. შვიდი საათისა დაირეკა. ანგელოზი კვლავ სასადილო ოთახში უჯდა ზეთიან სარდინებს, მის გვერდით კი თევზის ვაჭარი ქალი პაპიროსს ეწეოდა და ცხოვრებაში გამოხადეგ რჩევას აძლევდა.

ბოლოს. ეკიპაჟები მოვიდნენ. ყველანი წავიდნენ. ჰიუსონეს, როგორც პროვინციულ კორესპონდენტს, საუზმემდე ორმოცდაცამეტი გახეთი უნდა წაეკითხა, ველურს რეპეტიცია ჰქონდა თეატრში, პელერენს მენატურე ელოდებოდა, საეკლესიო მგალობელს

სამი პაემანი ჰქონდა. ანგელოზმა კუჭის აშლის პირველი შეტევა იგრძნო და ზეზე ველარ დგებოდა. საშუალო საუკუნეთა ბარონმა ხელზე აყვანილი ჩასვა ეტლში თავისი ახალგაზრდა ქალი.

— ფრთხილად, ფრთები არ დაამტვრიო! — ფანჯრიდან მიაბანა მტვირთავმა ქალმა.

მ-ელ ვატნაზმა, კიბეზე რომ იდგა, როზანეტს უთხრა:

— მშვიდობით, ძვირფასო! შენი საღამო ძალიან კარგი იყო.

შემდეგ ყურში ჩასჩურჩულა:

— მაგრად დაიჭი იგი!

— უკეთეს დროებამდე, — უთხრა როზანეტმა და ნელა შეაქცია ზურგი.

არნუ და ფრედერიკი ერთად დაბრუნდნენ ისე, როგორც ერთად მოვიდნენ. ფიანსის ვაჭარი ისე მოღუშული იყო, რომ თანამგზავრმა გაიფიქრა, ავად ხომ არ არისო.

— მე? არა!

იგი ულვას იკვნეტდა, იჭმუხნებოდა და ფრედერიკმა ჰკითხა, საქმეები ხომ არ გაწუხებენო.

— სრულიადაც არა!

შემდეგ უეცრად:

— თქვენ ხომ იცნობდით ძია უდრის, არა?

და ბრაზიანად დასძინა:

— მდიდარია, ბებერი თაღლითი!

შემდეგ არნუმ სიტყვა ჩამოაგდო რალაც გამოწვაზე, რაც დღეს უნდა მომხდარიყო მის ქარხანაში და სურდა დასწრებოდა. მატარებელი ერთი საათის შემდეგ გადიოდა.

— მაგრამ მაინც საჭიროა შინ შევიარო და ცოლი გადავკოცნო!

„აჰ! ცოლი!“ — გაიფიქრა ფრედერიკმა.

შემდეგ დასაძინებლად დაწვა. მაგრამ თავი საშინლად ტკიოდა. ადგა და წყურვილის მოსაკლავად მთელი სურა წყალი დალია.

სხვაგვარმა წყურვილმა დაუწყო ტანჯვა — ქალის, ფუფუნებისა და ყოველივე იმის წყურვილმა, რაც პარიზში ცხოვრებას შეადგენს, თავს ოდნავ გარეტყანებულად გრძნობდა, როგორც გემიდან ჩამოსული კაცი. დაძინება ვერ მოასწრო, რომ თვალწინ გაუელვეს თევზის ვაჭარი ქალის მხრებმა, მტვირთავი ქალის თქოებმა, პოლონელი ქალის ნაკუთლებმა, ველური ქალის თმამ. შემდეგ

ორი დიდი შავი თვალი, რომლებიც ბალზე არ ყოფილან, აგრეთვე გამოჩნდა, მსუბუქი, როგორც პეპლები, მწველი, ვით ჩირაღდანი, გაივლიდა და გამოივლიდა, ფართქალეზდა, კარნიზამდე აღიოდა და მის ტუჩამდე ჩამოდიოდა. ფრედერიკი გააფთრებული ცდილობდა გაეხსენებია, სად ენახა ისინი, მაგრამ ამაოდ. მაგრამ ძილი უკვე მოერია; ეჩვენებოდა, რომ ის და არნუ ერთად იყვნენ ეტლში შებმულნი. როზანეტი კი ზურგზე აჯდა მას და თავის ოქროს დეზებს არჭობდა გვერდებში.

II

რეფორმის ქუჩის კუთხეში ფრედერიკმა იქირავა ერთი პატარა სახლი, ერთბაშად იყიდა ორადგილიანი ეტლი, ცხენი, ავეჯი და ორი ყარდინიერი, არნუს სავაქროში რომ აირჩია, რათა სასტუმრო ოთახში დაედგა კარის აქეთ-იქით მხარეზე. სასტუმრო ოთახის იქით იყო კიდევ ერთი ოთახი საპირფარეშოთურთ. აზრად მოუვიდა, იქ დელორიე დაებინავებინა. მაგრამ როგორღა უნდა მიეღო იგი, თავისი მომავალი სიყვარული? მეგობრის იქ ყოფნა მისთვის უხერხული იქნებოდა. მაშინ კედელი გაარღვევინა, რათა სასტუმრო ოთახი გაეგანიერებია, საპირფარეშო კი თამბაქოს მოსაწევ ოთახად აქცია.

იყიდა საყვარელი პოეტების თხზულებანი, მოგზაურობანი. ატლასები, ლექსიკონები, რადგან მუშაობის ფართო გეგმა დაისახა, აჩქარებდა მუშებს, დარბოდა მაღაზიებში და, რადგან მოუთმენლად სურდა დამტკბარიყო ცხოვრებით, ყველაფერს შეუვაჭრებლად ყიდულობდა.

მიმწოდებელთა ანგარიშებით ფრედერიკმა დაინახა, რომ ახლო მომავალში უნდა დაეხარჯა ორმოც ათასამდე ფრანკი, გარდა სამემკვიდრეო გადასახადისა, რაც ოცდაჩვიდმეტ ათასზე მეტი იქნებოდა; რაკი მის სიმდიდრეს უძრავი ქონება შეადგენდა, თავის ნოტარიუსს ჰავრში მისწერა, რათა გაეყიდა ქონების ნაწილი, რომ ვალები გადაეხადა და ერთგვარი თანხაც თავის განკარგულებაში ჰქონოდა. შემდეგ, რაკი სურდა, ბოლოს, შეეტყო რას წარმოადგენდა ის უმდგრადი, ბუნდოვანი, გაურკვეველი რამ, რასაც „მაღალ საზოგადოებას“ ეძახიან, დამბრეზებს ბარათი გაუგზავნა და

სახოვდა, ნება მიბოძეთ გეწვიოთო, ქ-მა დამბრეზმა უპასუხა, იმე-
დი მაქვს ჩვენს ოჯახში ხვალ გნახოთო.

ეს იყო მიღების დღე. ეზოში ეკიბაყები იდგა. ორი ლაქია შე-
სასვლელში მიეგება, სოლო მესამე, კიბის ზემოთ რომ იდგა, შინი-
საკენ გაუძღვა.

გაიარა დერეფანი, ერთი ოთახი, შემდეგ დიდი სასტუმრო ოთა-
ხი, მაღალი ფანჯრები და მონუმენტური ბუხარი რომ ჰქონდა. რო-
მელზეც იდგა ბურთობისებრი საათი და ფაიფურის ვეება ლარნა-
კები, სოლო მათ შორის თითქოს ორი ოქროს ბუჩქიაო, აღმართუ-
ლიყო მრავალსანთლიანი ორი ქალი. კედლებზე ეკიდა ესპანური მა-
ნერის სურათები, დიდებულად ეშვებოდა მძიმე ქსოვილი პორტიე-
რები; ამპირის სტილის მთელ მორთულობას: ამ სავარძლებს, კონ-
სოლებს, მაგიდებს რალაცნაირი დიდმნიშვნელოვანი და მიუკარებე-
ლი იერი ჰქონდა. ფრედერიკი უნებლიეთ ილიმებოდა კმაყოფილების
გამო.

ბოლოს, იგი შევიდა ოვალური ფორმის ოთახში, ვარდისფერი
ხით რომ იყო მოპირკეთებული, და ერთი სარკოვანი ფანჯარა
ჰქონდა, რომელიც ბაღს გადაჰყურებდა. ქ-ნი დამბრეზი ბუხართან
იჯდა, მის ახლოს კი რკალივით იდგა ათიოდე სტუმარი. ფრედე-
რიკს იგი თავაზიანად შეხვდა და ანიშნა დაბრძანდითო, მაგრამ არ
გაჰკვირვებია, რომ დიდი ხანია არ ენახა.

როცა ფრედერიკი შევიდა, ყველა ქებით იხსენიებდა აბე კერის
მჭევრმეტყველებას. შემდეგ ქურდობის გამო, რაც ერთ ლაქიას
ჩაედინა, მოჰყენენ წუწუნს მოსამსახურეთა უზნეობაზე და გაჩაღ-
და ჭორაობა. მოხუცი ქ-ნი სომერი გაციებულთა, მ-ელ დე ტიურ-
ვიზო თხოვდებდა. მონშერონები იანვრის დამლევზე აღრე არ დაბ-
რუნდებიან, აგრეთვე ბრეტანკურები. ახლა გვიანობამდე რჩებიან
ბოლმე სოფლად. საუბრის საგანთა არარაობას თითქოს მორთუ-
ლობის ფუფუნება ამძაფრებდა. მაგრამ ის, რაზეც ლაპარაკობდ-
ნენ, ნაკლებ სულელური იყო, ვიდრე თვით საუბრის წარმოების
წესი: უმიზნო, დაუკავშირებელი, უფერული. აქ კი ისეთი ხალხი
იყო, რომელსაც ბევრი რამ ენახა ცხოვრებაში: ყოფილი მინისტრი,
დიდი მრევლის ხუცესი, სამიოდე დიდი სახელმწიფო მოღვაწე.
ყველანი უაღრესად გაცვეთილ რამეებზე ლაპარაკობდნენ. ზოგს
უნუგემო ქვრივის შესახებდაობა ჰქონდა, ზოგსაც მევახშეთა ჩვეუ-

ლება, მოხუცები კი, აქ რომ ცოლებითურთ მოსულიყვნენ, მათ პაპებად შეეფერებოდნენ.

ქ-ნი დამბრეზი ყველას თანაბარი თავაზიანობით იღებდა. როგორც კი ვისიმე ავადმყოფობაზე დაიწყებდნენ ლაპარაკს, მწუხარებით შეიკრავდა წარბებს, ხოლო როცა სიტყვა ბალებზე ან საღამოებზე ჩამოვარდებოდა, ერთბაშად გამხიარულდებოდა. მალე უარი უნდა თქვას ამ გართობაზე, რადგან ქმრის ობოლი ძმისწული უნდა შეივრდომოს. შეაქეს მისი თავდადება, ნამდვილ დედასავით იქცევო.

ფრედერიკი გულმოდგინედ აკვირდებოდა მას. შავგვრემანი სახის კანი თითქოს ღრეკადი და ნორჩი, მაგრამ უფერული იყო, ვით დაკონსერვებული ხილი. სამაგიეროდ ინგლისურ მოდაზე დახუჭუჭებული თმა აბრეშუმზე უფრო ნაზი იყო, ცისფერი თვალები უბრწყინავდა, მთელი მოძრაობა ნატიფი ჰქონდა. ოთახის სიღრმეში იჯდა კოხეტზე და იაპონური ეკრანის წითელ ფოჩებს აცალკევებდა ალბათ უფრო იმიტომ, რომ ეჩვენებინა თავისი ხელები, გრძელი, წვრილი ოდნავ გამხდარი ხელები და ბოლოებზე მალლა აზნექილი თითები. ტანთ ეცვა დახურული ფიანი რუხი მუარის კაბა, როგორც პურიტან ქალს.

ფრედერიკმა ჰკითხა, წელს ლა ფორტელში ხომ არ იქნებითო. ქ-ნმა დამბრეზმა ამაზე არაფერი არ იცოდა. თუმცა ფრედერიკისათვის ეს გასაგები იყო: ნოჟანში ქალბატონ დამბრეზს მოეწყინება. სტუმრები მოდიოდნენ და მოდიოდნენ. ხალიჩებზე განუწყვეტილად ისმოდა კაბების შარიშური; ქალები სკამების კუთხეებზე ჩამოჯდებოდნენ, ჩაიკისკისებდნენ, რამდენიმე სიტყვას იტყოდნენ და ხულო წუთის შემდეგ წავიდოდნენ თავიანთი ქალიშვილებითურთ. მალე შეუძლებელი გახდა საუბრისათვის თვალყურის დევნება და ფრედერიკი წასვლას აპირებდა, რომ ქალბატონმა დამბრეზმა უეცრად უთხრა:

— ყოველ ოთხშაბათს, არა, ბ. მორო? — და ამ ფრაზით გამოისყიდა მთელი გულგრილობა, რაც მის მიმართ გამოიჩინა.

ფრედერიკი კმაყოფილი იყო. მაგრამ მაინც, ქუჩაში რომ გავიდა, ღრმად და შვებით ამოისუნთქა; რაკი ნაკლებზელოვნური საზოგადოება ენატრებოდა, ფრედერიკს გაახსენდა „მარშალს“ ვიზიტად უნდა ვეწვიო.

კარი დერეფანში ღია იყო, უეცრად ორი ჰავანური ფინია გამოვარდა, მოისმა ხმა:

— დელფინე! დელფინე! ფელიქს, შენ ხარ?

ფრედერიკი გაუნძრევლად იდგა; ფინიები კვლავ უყეფდნენ. ბოლოს გამოჩნდა როზანეტი, რომელსაც ტანთ თეთრი მუსლინის მაქმანიანი პენუარი და შიშველ ფეხზე ფლოსტები ეცვა.

— აჰ! ბოდიში, ბატონო! პარიკმახერი მეგონეთ, ერთი წამი! ისლავე მოვალ!

და ფრედერიკი მარტო დარჩა სასადილო ოთახში.

დარაბები დახურული იყო. ფრედერიკმა თვალი მოავლო ოთახს, გაახსენდა წუხანდელი აურზაური, რომ შუაგულ მაგიდაზე დაინახა მამაკაცის ფეტრის ქუდი, ძველი, დაჭმუჭნული, გაზინთული, საზიზარო. ვისი უნდა იყოს ეს ქუდი? უწონოდ უჩანდა სარჩული და თითქოს ამბობდა: „ფეხებზედაც არ მკიდია! აქ მე ბატონპატრონი ვარ!“

მარშალი დაბრუნდა. ქუდი აიღო, სათბურში კარი გააღო, ქუდი იქ შეაგდო, კარი დახურა (ამავე დროს სხვა კარები იღებოდა და იხურებოდა) ფრედერიკი სამზარეულოზე გაატარა და თავის საპირფარეშო ოთახში შეიყვანა.

აშკარად ჩანდა, რომ მთელ სახლში ეს იყო ყველაზე საყვარელი ადგილი, ასე ვთქვათ მთელი მისი სიკეთის ცენტრი. კედლებს, სავარძლებსა და ფართო რბილ დივანს გადაკრული ჰქონდა ხშირფოთლებიანი ჩითი; თეთრი მარმარილოს მაგიდაზე იდგა ლურჯი ფაიანსის ორი დიდი ტაშტი; მინის თაროებზე მის ზემოთ ელაგა ფლაკონები, კბილისა და სხვა ჯაგრისები, კოსმეტიკის ჩხირები. პუდრის კოლოფები; მაღალი ტრიუმო ირეკლავდა ცეცხლს, ბუხარში რომ ენთო; სააბაზანოში ეკიდა ზეწარი, ჰაერი გაჟღენთილი იყო ნუშისა და საკმევლის სუნით.

— ბოდიში, დაულაგებელია! დღეს სტუმრად ვარ დაპატიჟებული!

მერმე ქუსლებზე შეტრიალდა და კინაღამ გაჭყლიტა ერთ-ერთი ფინია. ფრედერიკს ისინი ძლიერ მოეწონა. ქალმა აიყვანა ფინიები და მათი შავი დრუნჩები ლოყასთან მიუტანა ფრედერიკს, თანაც უთხრა მათ:

— აბა, გაიღიმეთ და აკოცეთ ამ ბატონს!

ოთახში უეცრად შემოვიდა ვიღაც კაცი, რომელსაც ბეწვისსა-
ყელიანი გაზინთული პალტო ეცვა.

— ფელიქს, ძვირფასო, — უთხრა მან, — კვირას ყველაფერი
მოწესრიგებული იქნება, აუცილებლად.

მოსულმა თავი დავარცხნა. აცნობა მისი მეგობარი ქალების:
ქ-ნ დე როშეგიუნის, ქ-ნ დე სენ-ფლორენტენის, ქ-ნ ლომბარის,
ყველა ამ არისტოკრატი ქალების ახალი ამბები, მთლად ისე, რო-
გორც დამბრეზების სახლში. მერმე ილაპარაკა თეატრებზე; ამ სა-
ლამოს „ამბიგიუში“ განსაკუთრებული სპექტაკლიაო.

— წახვალთ?

— არა! შინ ვიქნები!

შემოვიდა დელფინე. როზანეტი გაუჩავრდა, ნებადაუროთველად
რატომ წახვედიო. მსახური იფიცავდა, ბაზარში ვიყავიო.

— მაშინ მოიტა გასავლის რვეული. ნებას დამრთავთ? — უთხ-
რა ფრედერიკს.

როზანეტი გასაგონად კითხულობდა ჩანაწერებს და ყოველ
დანახარჯს შენიშვნას უკეთებდა. ჯამი სწორი არ იყო.

— დამიბრუნე ოთხი სუ.

დელფინემ მისცა და როზანეტმაც გაუშვა.

— აჰ! ღვთისმშობელო! რა წამებაა ამ ხალხთან საქმის დაჭერა.

ფრედერიკი უსიამოდ გააოცა მისმა წუწუნმა. ეს ამბავი ძლიერ
აგონებდა წედან გაგონილს და ორივე სახლს შორის შეურაცხმყო-
ფელ თანასწორობას ამყარებდა.

დელფინე კვლავ შემოვიდა, პატრონთან მივიდა და ყურში რა-
ღაც უჩუჩჩულა.

— ოჰ, არა! არ მინდა!

დელფინე ისევ დაბრუნდა.

— ქალბატონო, არ მიჯერის.

— აჰ! რა საწყენია! გაავდე გარეთ!

სწორედ ამ დროს კარს ხელი ჰკრა შავადჩაცმულმა ქალმა.
ფრედერიკს არაფერი გაუგონია, არაფერი არ დაუნახავს. როზანე-
ტი მისკენ გაიჭრა საწოლ ოთახში.

როცა დაბრუნდა, ლოყები აწითლებული ჰქონდა და უხმოდ
ჩაჯდა სავარძელში. ლოყაზე ცრემლი ჩამოუგორდა; მერმე ახალ-
გაზრდა კაცს მიუბრუნდა და წყნარად ჰკითხა:

— რა გქვიათ?

— ფრედერიკი.

— აჰ! ფრედერიკო! ხომ არ გწყინთ, ასე რომ გეძახით?

და ალერსიანად, თითქმის შეყვარებულივით შეხედა. მაგრამ მყისვე სიხარულით შეჰკივლა მ-ელ ვატნაზის დანახვაზე.

ამ არტისტ ქალს სრულიად არ ჰქონდა დრო — ზუსტად ექვს საათზე ტაბლ დ' ოტის გამძღოლი უნდა ყოფილიყო; და სული ეხუთებოდა; აღარ შეეძლო. ჯერ საათის ძეწკვი ამოათრია თავის ბოხჩაში, მერმე ერთი ფურცელი ქაღალდი, სხვადასხვა ნივთი, ნაყიდობანი.

— უნდა იცოდეთ, რომ ყუბერის ქუჩაზე იყიდება შვედური ხელთათმანები, წყვილი ოცდათექვსმეტ სულ, მშვენიერია! შენი მღებარი გთხოვს, რვა დღეს კიდევ მაცალეო. გიპიურისათვის ვუთხარი მერმე შემოვალ-მეთქი. ბიუნიომ ბე მიიღო. მგონია, ესაა სულ? ჰოდა, შენგან მერგება ას ოთხმოცდახუთი ფრანკი!

როზანეტმა ყუთში ამოიღო ათი ნაპოლეონი. არც ერთს ხურდა არ ჰქონდა, ფრედერიკმა თავისი შესთავაზა.

— მე მოგართმევთ, — უთხრა ვატნაზმა და თხუთმეტი ფრანკი საფულეში ჩაიღო. — მაგრამ თქვენ ცუდი კაცი ხართ. აღარ მიყვარხართ, იმ საღამოს ერთხელაც არ მაცეკვეთ! — აჰ! ჩემო ძვირფასო, ვოლტერის სანაპიროზე ერთ სავაჭროში ვნახე კოლიბრის ფიტულებისაგან გაკეთებული სადგამი, ისეთი, რომ შეგიყვარდება. მე რომ შენ ვიყო, ვიყიდდი. აი შეხე, როგორ მოგწონს?

და უჩვენა ძველისძველი ვარდისფერი აბრეშუმის ნაჭერი, რომელიც ტამპლში ეყიდა ქუროთუკად დელმარისათვის.

— იგი დღეს შენთან იყო, არა?

— არა!

— უცნაურია!

და ერთი წუთის შემდეგ:

— დღეს საღამოს სად მიდიხარ?

— ალფონსინთან, — მიუგო როზანეტმა.

ეს დღევანდელი საღამოს გატარების უკვე მესამე ვარიანტი იყო.

მ-ელ ვატნაზმა კვლავ ჰკითხა:

— იმ მთიელი მოხუცისა კი ახალი რა არის?

მაგრამ მარშალმა თვალი ჩაუკრა და გააჩუმა, შემდეგ ფრედერიკი გააცილან დერეფნამდე, რათა ეკითხა, არნუს მალე ნახავო?

— სთხოვეთ შემოიაროს; რა თქმა უნდა, არა ცოლის გასაგონად!

წინკარში კედელზე მიყუდებული იყო ქოლგა და იქვე ეწყო კალოშები.

— ვატნაზის კალოშებია, — უთხრა როზანტმა. — როგორი ფეხია, ა? გვარიანი ზორზოხა მეგობარი მყავს!

და მელოდრამატული ხმით წამოიძახა:

— როგორ არ უნდა ვიამაყო!

ასეთმა სიტყვებმა ფრედერიკს გაბედულება შეჰმატა და უნდოდა კისერში ეკოცნა. მან კი გულგრილად უთხრა:

— ოჰ, ინებეთ! ამას ხომ ფასი არ ადევს!

ფრედერიკი იქიდან ახირებულ გუნებაზე წამოვიდა და არ ეეჭვებოდა, რომ მარშალი მალე მისი საყვარელი იქნებოდა. ამ სურვილმა სხვა ნატვრა აღუძრა. და, თუმცა ოდნავ გაჭავრებული იყო ქ-ნი არნუზე, მისი ნახვა მაინც მოუნდა.

ამასთანავე როზანტის დავალებითაც უნდა მისულიყო იქ.

„მაგრამ ახლა, — გაიფიქრა მან (უკვე ნაშუადღევის ექვსი საათი იყო), — თვით არნუ უთუოდ შინ არის“.

და ვიზიტი ხვალისათვის გადადო.

ქ-ნი არნუ სწორედ ისე იჯდა, როგორც პირველად ნახვის დროს და ბავშვის პერანგს კერავდა. ბიჭუნა მის ფერხთით თამაშობდა; მართა მოშორებით წერდა.

ფრედერიკმა იმით დაიწყო, რომ ბავშვები შეაქო. მის პასუხსმდედის სულელური პატივმოყვარეობის ნასახიცი კი არ იყო.

ოთახში მშვიდობიანი ატმოსფერო სუფევდა. მზე აკაშკაშებდა ფანჯრებს, ავეჯის კუთხეები ბრწყინავდა, ხოლო რადგან ქ-ნი არნუ ფანჯარასთან იჯდა, მზის ფართო სხივი კეთაზე ეცემოდა მისი თმის კულულებს და ოქროსფრად უღებავდა შავგვრემან სახეს. ფრედერიკმა უთხრა:

— როგორ გაიზარდა თქვენი გოგონა ამ სამ წელიწადში! გახსოვთ, მადმუაზელ, როგორ გეძინათ ჩემს მუხლებზე, ეტლში?

მართას არ ახსოვდა.

— ეს იყო ერთ საღამოს, როცა სენ-კლუდან მოვდიოდით.

ქ-მა არნუმ უცნაური ნაღვლით აღსავსე თვალი მიაპყრო, ხონ არ უკრძალავდა ყოველგვარ გადაკრულ ლაპარაკს მათს საერთო მოგონებაზე?

მისი მშვენიერი შავი თვალები ნელა ტრიალებდა ოდნავ მძიმე უბებში და თვალთა გუგების სიღრმეში უსაზღვრო გულკეთილობა განისვენებდა. ვაჟს დაეუფლა უფრო ძლიერი, ვიდრე წინათ, დაუტევნელი გრძნობა; უტკერდა და ითანგებოდა, მაგრამ თავს ძალა დაატანა და გამოფხიზლდა. როგორ ამაღლდეს მის თვალში? რა საშუალებით? და, როცა კარგად დაფიქრდა, უკეთესი ვერა მოიგონა რა და სიტყვა ფულზე ჩამოაგდო. რა კარგი ამინდიაო აქ და არც ისე ცივა, როგორც ჰაერშიო.

— განა იქ იყავით?

— დიახ, ერთ საქმეზე... ოჯახურ საქმეზე... მემკვიდრეობაზე.

— აჰ! ძალიან მიხარია! — ისეთი გულწრფელი კმაყოფილებით აქვა, რომ ფრედერიკს გული აუჩუყდა, თითქოს დიდი რამ ამაგი დასდესო.

შემდეგ ქალმა ჰკითხა: რას აპირებთ, მამაკაცი ხომ რამეს უნდა აკეთებდესო. მას გაახსენდა თავისი მონაჩმახი და უპასუხა. იმედი მაქვს ბ-ნ დეპუტატ დამბრეზის დახმარებით სახელმწიფო საბჭოში მოვხვდეთო.

— იქნებ თქვენ იცნობდეთ მას?

— მხოლოდ გვარი გამიგონია?

შემდეგ ხმას დაუწია და ჰკითხა:

— მან ბალზე წაგიყვანათ ამას წინათ, არა?

ფრედერიკი ღუმდა.

— სწორედ ეს მინდოდა გამეგო; გმადლობთ.

შემდეგ ორიოდე მორიდებული კითხვა მისცა მის ოჯახსა და ზამშობლო ქალაქზე. რა კარგია, რომ არ დაგვიწყნიათ, თუმცა ამდენ ხანს იქ გიცხოვრიათო.

— მაგრამ... როგორ შემეძლო? — მიუგო მან. — განა გეეჭვებოდათ?

ქ-ნი არნუ წამოდგა.

— მე მგონია, თქვენ წრფელი და მტკიცე გრძნობით ხართ ჩვენდამი გამსჭვალული. მშვიდობით... ნახვამდის.

და მან მაგრად, მამაკაცურად ჩამოართვა ხელი. ეს ხომ საწინდარი, დაპირება არ არის? ფრედერიკმა ახლა ცხოვრების ბედნიერება იგრძნო; თავს იკავებდა, რომ არ ემღერა; სურდა, ვისთვისმე გაეზიარებინა თავისი ალტაცება, გამოეჩინა სულგრძელობა, გაეცა მოწყალება. გარშემო მიმოიხედა, ხომ არავინ არის

ისეთი, ვისაც დახმარება ეჭირვებაო. არც ერთ მათხოვარს არ გაუვლია მის ახლოს და ეს მზადყოფნა მსხვერპლისათვის უმაღლვე გაქრა, რადგან იგი ისეთი როლი იყო, ვინც დაქინებით დაიწყებდა ასეთი შემთხვევის ძებნას.

შემდეგ მოიგონა თავისი მეგობრები. პირველი, რომელიც გაახსენდა, იყო ჰიუსონე, მეორე — პელერენი. დიუსარდიეს, რომელსაც ძლიერ უჩინო მდგომარეობა ჰქონდა, განსაკუთრებული ყურადღებით უნდა მოპყრობოდა; რაც შეეხებოდა სიზის, ფრედერიკს ახარებდა შესაძლებლობა თავისი სიმდიდრე დაეკვეხნა მის წინაშე. ოთხივე წერილობით დაპატიჟა უახლოეს კვირას, ზუსტად 11 საათზე მასთან ედღესასწაულნათ ახალმოსახლეობა, დელორიეს კი დაავალა, სენეკალი მომიყვანეო.

რეპეტიტორი უკვე დაითხოვეს მესამე პანსიოდან იმის გამო, რომ გაილაშქრა ჯილდოების განაწილების, იმ ჩვეულების წინააღმდეგ, რაც საზიანოდ მიაჩნდა თანასწორობის თვალსაზრისით. ახლა იგი ვიღაც მანქანათმშენებელთან მსახურობდა, უკვე ნახევარი წელი იყო, რაც დელორიესთან აღარ ცხოვრობდა.

განშორება მათთვის სამძიმო არ ყოფილა. სენეკალთან ამ ბოლო ხანებში დადიოდნენ ვიღაც ბლუზიანები, ყველანი პატრიოტები, ყველანი მუშები, ყველანი პატიოსანი ადამიანები; გარნა ვექილს მათი საზოგადოება მოსაწყენად ეჩვენებოდა. ამასთან, მეგობრის ზოგიერთი იდეა, მშვენიერი როგორც ბრძოლის იარაღი, მას არ მოსწონდა. პატივმოყვარეობის გამო ამაზე დუმდა, ცდილობდა ფრთხილად მოპყრობოდა მას, რათა შესაძლებლობა ჰქონოდა ხელმძღვანელობა გაეწია მისთვის, რადგან მოუთმენლად ელოდა დიდ გადატრიალებას და იმედი ჰქონდა წინ წაეწია, კარგი ადგილი დაეკავებინა.

სენეკალის შეხედულებანი უფრო უანგარო იყო. ყოველ საღამოს, დაამთავრებდა თუ არა მუშაობას, შინ, თავის სხვენზე ბრუნდებოდა და წიგნებში ეძებდა ოცნების დადასტურებას. უკეთებდა შენიშვნებს „საზოგადოებრივ ხელშეკრულებას“; იზეპირებდა „რევიუ ინდეპენდანტს“; ეცნობოდა მაბლის, მორელის, ფურიეს, სენსიმონს, კონტს, კაბეს, ლუი ბლანს. სოციალისტ მწერალთა მთელ მძიმე ტვირთს, იმათ, ვისაც სურს მთელი კაცობრიობა ყაზარმებში მოათავსოს, იმათ, ვისაც უნდა იგი სამეძაო სახლებში გაართოს ანდა შრომით მოხაროს წელში; და მთელი ამ ნაზავით მან გამოიმუ-

შავა სათნო დემოკრატიის იდეალი, ისეთი რაღაც, რომელიც ჰგავს ფერმასაც და საქსოვ სახელოსნოსაც. ერთგვარი ამერიკული ლაკედემონია, სადაც პიროვნება მსოლოდ იმისთვის იარსებებდა, რომ ემსახურნა საზოგადოებისათვის, უფრო ყოვლისშემძლისათვის, უფრო თვითმპყრობლის, უცოდველისა და ღვთიურისათვის, ვიდრე ვილაც დალაი ლამები და ნაბუქოდონოსორები არიან. მას არ ეეჭვებოდა, რომ ეს იდეა მალე განხორციელდებოდა და გააფთრებით იბრძოდა ყოველივე იმის წინააღმდეგ, რაც მისდამი მტრულად განწყობილი მიაჩნდა, მსჯელობდა, ვით მათემატიკოსი, და ბრმად სწამდა იგი, ვით ინკვიზიტორს. აზნაურული ტიტულები, მუნდირები, ორდენები და, განსაკუთრებით ლივრეები და მეტად მყვირალა რეპუტაციებიც კი მის აღშფოთებას იწვევდნენ, ხოლო წიგნები, რომლებსაც სწავლობდა, და საკუთარი გაჭირვება დღიანი დღე აძლიერებდა სიძულვილს ყოველი თვალსაჩინოსადმი და წარჩინების ყოველი გამოვლინებისადმი.

— რა მოვალე ვარ ამ ბატონის წინაშე, რომ თავაზიანობა გავუწიოთ? თუკი ვესაჭიროები, შეუძლია თვითონ მოვიდეს ჩემთან!

დელიორიემ პირდაპირ წაათრია იგი ფრედერიკთან.

მეგობარი მათ საწოლ ოთახში ნახეს. შტორები და ორმაგი ფარდები, ვენეციური სარკეები, არაფერი არ აკლდა; ფრედერიკს ხავერდის ქურთუკი ეცვა, ღრმა სავარძელში იჯდა და თურქულ სიგარეტებს ეწეოდა.

სენეკალმა წარბები შეიკრა, როგორც ფარისეველმა, რომელიც მხიარულ შეკრებილებაში მოხვდა. დელიორიემ ერთბაშად მოავლო თვალი ყველაფერს, შემდეგ დაბალი სალამი მისცა:

— თქვენო ბრწყინვალეებავ! პატივი მაქვს მოგესალმოთ!

დიუსარდიე გადაეხვია.

— მაშ თქვენ ახლა მდიდარი ხართ? აჰ! მით უკეთესი, ჯანდაბას თქვენი თავი, მით უკეთესი!

სიზი მოვიდა, ქუდზე კრები ჰქონდა გაკეთებული. თავისი ბების გარდაცვალების შემდეგ გვარიანი ქონების პატრონი იყო და ცდილობდა იმდენად არ ელხინა, რამდენადაც სხვებში გამორჩეულიყო, ყოფილიყო არა ისეთი, როგორც ყველა სხვა, ჰქონოდა „განსაკუთრებული დალი“. ასე იტყოდა ხოლმე.

უკვე შუადღე იყო და ყველა ამთქნარებდა; ფრედერიკი კიდევ

ვილაცას ელოდებოდა. არნუს ხსენებაზე პელერენი დაიბრანდა. რენეგატად მიაჩნდა მას შემდეგ, რაც ხელოვნება მიატოვა.

— რა იქნება, რომ იგი მოვისაკლისოთ? რას იტყვით, ა? ყველა დაეთანხმა.

მაღალგეტრებიანმა მსახურმა კარი გააღო და სტუმრებმა დაინახეს სასადილო ოთახი, რომლის კედლები მოპირკეთებული იყო მუხის ფართო პანელით და ოქროსფერი ბაგეტით. ორ სადგარზე ჭურჭელი ეწყო. ღუმელზე თბებოდა ღვინიანი ბოთლები; ახალი დანების პირები პრიალებდა ხამანწყის თეფშის ახლოს; თხელი სტაქნების რძისფერ იერში რალაც ნაზად მომხიბვლელი გამოსჰვიოდა; სუფრა სავსე იყო ნანადირევით, ხილით, სხვადასხვანაირი არაჩვეულებრივი რამეებით. სენეკალს არ შეეძლო მთელი ამ ფუფუნების დაფასება.

მან იმით დაიწყო, რომ მოითხოვა უბრალო პური (რაც შეიძლება გამხმარი) და ამასთან დაკავშირებით დაიწყეს ლაპარაკი ბიუზანსეში მომხდარ მკვლელობასა და სასურსათო კრიზისზე.

არაფერი ეს არ მოხდებოდა, უფრო მეტს რომ ზრუნავდნენ მიწათმოქმედებისათვის, ყველაფერში რომ არ გამეფებულიყო კონკურენცია, ანარქია, „თავისუფალი ვაჭრობის“ ავბედითი პრინციპი. აი ასე იქმნება ფულადი ფეოდალიზმი, უარესი, ვიდრე ყოფილი ფეოდალიზმი. მაგრამ ფრთხილად! ხალხი ბოლოს და ბოლოს ვეღარ მოითმენს და თავისი ტანჯვისათვის კაპიტალისტებს გადაუხდის სისხლისმღვრელი განაჩენით ან მათი სასახლეების გაძარცვით.

ფრედერიკს წამით წარმოუდგა თვალწინ დაკაპიწებულ ადამიანთა ბრბო, ქ-ნ დამბრეზის დიდ დარბაზში რომ შეიჭრა და ოჯახებით ლეწავს სარკეებს.

იენეკალი განაგრძობდა: მუშა, ხელფასის უკმარობის გამო უფრო უბედურია, ვიდრე ილოტი, ზანგი ან პარია, განსაკუთრებით თუ შვილები ჰყავს.

— იქნებ მათი დახრჩობით უშველოს თავს, როგორც მალტუსის მიმდევარი ერთი ინგლისელი მეცნიერი, არ მახსოვს რომელი, იძლევა რჩევას?

და მან სიზის მიმართა:

— ნუთუ იქამდე მივალთ, რომ დაუფკერებთ საზიზღარი მალტუსის რჩევას?

სიზიმ, რომელმაც არაფერი არ იცოდა არათუ მალტუსის საზიზღრობაზე, არამედ თვით მის არსებობაზეც კი, მიუგო, ღარიბებს მაინც დიდ დახმარებას უწყევნო და მაღალი კლასები...

— აჰ! მაღალი კლასები! — დაცინვით თქვა სოციალისტმა. — ჯერ ერთი, არავითარი მაღალი კლასები არ არსებობენ; ადამიანს ამალღებს მხოლოდ მისი გული. ჩვენ მოწყალეა არ გვინდა, გესმით? ჩვენ გვინდა თანასწორობა, პროდუქტების სამართლიანი განაწილება.

იგი მოითხოვდა, რომ მუშას შესძლებოდა გამხდარიყო კაპიტალისტი, როგორც ჯარისკაცს — პოლკოვნიკი. საამქროები რომ ქარგლების რაოდენობას ზღუდავდნენ, ყოველ შემთხვევაში ხელს უშლიდნენ მუშახელის მეტისმეტ დაგროვებას, ძმობის გრძნობას კი განამტკიცებდნენ დღესასწაულები და დროშები.

პიუსონე, როგორც პოეტი, დროშებზე ნანობდა, აგრეთვე პელერენი, რადგან ისინი მოსწონდა მას შემდეგ, რაც „დანიოს“ კაფეში მოისმინა ფალანსტერის მომხრეთა საუბარი. მან განაცხადა, ფურეი დიდი კაციაო.

— კარგი ერთი! — უთხრა დელორიემ. — ბებერი პირუტყვი! მას სახელმწიფო გადატრიალება ღვთის ნაცვალეებად მიაჩნია. იგი ობროლი სენ-სიმონისა და მისი სკოლის მიმდევარია, რომელთაც სძულთ საფრანგეთის რევოლუცია, მოლაყბეები არიან და კათოლიკობის აღორძინებას ეტრფიან.

ბ-მა სიზიმ ალბათ ცნობისმოყვარეობით ან იმის გამო, რომ სურდა თავი მოეწონებინა, წყნარად ჰკითხა:

— მაშ ეს მეცნიერები სხვა შეხედულებისანი არიან, ვიდრე ვოლტერი?

— ეს თქვენთვის დამითმია! — მიუგო სენეკალმა.

— როგორ? მე კი მეგონა...

— ოჰ, არა! მას ხალხი არ უყვარდა!

შემდეგ საუბარი გადავიდა თანამედროვე ამბებზე: ესპანეთის ქორწინებებზე, რაც გადასახადების გადიდებას გამოიწვევს. სენეკალის აზრით, გადასახადები ისედაც დიდი იყო!

— და რისთვის, ღმერთო ჩემო? რომ მუზეუმების მაიმუნებს სასახლეები აუგონ, მოედნებზე ბრწყინვალე პარადები მართონ ანდა კარის ლაქიებს შორის საშუალო საუკუნეთა ეტიკეტი განამტკიცონ!

— უურნალ „მოდში“ წავიკითხე, — თქვა სიზიმ, რომ წმინდა ფერდინანდის დღეს ტიუილრიში ბალზე ყველანი ტაკიმასხარები-ვით იყვნენ ჩაცმულნი.

— აბა, განა ეს სავალალო არ არის! — თქვა სოციალისტმა და მხრები ზიზლით აიჩეჩა.

— და ვერსალის მუზეუმი! — წამოიძახა პელერენმა. — მოდით ვილაპარაკოთ იმაზე! იმ სულელებმა დელაკრუას ერთი სურათი დაამოკლეს და თავზე გრო წამოადგეს! ლუვრში ისე კარგად აღადგინეს სურათებს, ისე ფხეკენ და აცხებენ, რომ ათიოდე წლის შემდეგ იმათგან არაფერა აღარ დარჩება. ხოლო კატალოგში დაშვებულ შეკდომებზე ერთმა გერმანელმა მთელი წიგნი დაწერა. ჩემმა მზემ, უცხოელები დაგვიცინიან!

— დიახ, ევროპის დასაციინავი გავხდით. — თქვა სენეკალმა.

— ეს იმიტომ, რომ ხელოვნება გვირგვინს ემორჩილება.

— სანამ საყოველთაო საარჩევნო უფლება არ იქნება...

— ნება მიბოძეთ! რადგან მხატვარი, რომელსაც ოცი წლის განმავლობაში არც ერთ გამოფენაზე არ იღებდნენ, გამწყრალი იყო ხელისუფლებაზე. — ოჰ, თავი დაგვანებონ! პირადად მე არაფერს არ მოვიტხოვ! მაგრამ პალატებმა კანონების ძალით მხარი უნდა დაუჭირონ ხელოვნებას. უნდა დაარსდეს ესთეტიკის კათედრა და მოიძებნოს ისეთი პროფესორი, რომელიც უნდა იქნეს პრაქტიკოსი, ამავე დროს ფილოსოფოსიც, და იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ მოახერხებს მასების გაერთიანებას. კარგი იქნებოდა, რომ თქვენ, ჰიუსონე, ერთ სიტყვას იტყოდეთ ამაზე თქვენს გაზეთში!

— განა ჩვენი გაზეთები თავისუფალია? განა თვითონ ჩვენ თავისუფალი ვართ? როცა გაიფიქრებ, ოცდარვაოდე ფორმალობაა საჭირო იმისათვის, რომ ნავი წყალში ჩაუშვა, გინდა გაიქცე აქედან და კაციჟამიებთან იცხოვრო. მთავრობა გვჭამს! ყველაფერი მას ეკუთვნის — ფილოსოფია, ძალა-უფლება, ხელოვნება, ჰაერიც კი. ხოლო ქანცაგაწყვეტილი საფრანგეთი ჟანდარმის წალისა და ხუცესის ანაფორის ქვეშ გმინავს.

ასე ფართო ნაკადად ანთხევდა ნალველს მომავალი მირაბო. ბოლოს, ჭიქა აიღო, ადგა, დოინჯი შემოიდგა, თვალები აუკიაფდა და წარმოთქვა:

— მე ვსვამ იმის სადღეგრძელოს, რომ დაინგრეს არსებული წყობილება, ესე იგი ყველაფერი, რასაც ეწოდება პრივილეგია.

მონობლია, მმართველობა, იერარქია, ხელისუფლება, სახელმწიფო! — და უფრო ხმამაღლა, — რომლებიც მინდა დავამსხვრიო აი ასე... და სუფრაზე დაახალა მშვენიერი ფეხიანი ჭიქა, ათას ნამსხვრევად რომ გაიფანტა.

ყველამ ტაში დასცხო, განსაკუთრებით კი დიუსარდიემ.

უსამართლობა აღაშფოთებდა მის გულს. წუხდა ბარბესისათვის, რადგან ეკუთვნოდა იმათ რიცხვს, ვინც ეკიპაჟს შეუვარდება ქვეშ, რათა წაქცეულ ცხენებს დაეხმაროს. მისი ერუდიცია განისაზღვრებოდა ორი თხზულებით; ერთ მათგანს ეწოდებოდა „მეფის დანაშაულობანი“, მეორეს კი „ვატიკანის საიდუმლოებანი“. იგი პირდაღებული და სულგანაბული უსმენდა ადვოკატს. ბოლოს ველარ მოითმინა:

— მე ლუი-ფილიპეს იმას ვუსაყვედურებ, რომ პოლონელები მიატოვა!

— ერთ წამს! — უთხრა ჰიუსონემ. — ჯერ ერთი, არავითარი პოლონეთი არ არსებობს; ეს ლაფაიეტის მონაჭორია! პოლონელები, საერთო წესით, ყველანი სენ-მარსოს გარეუბნიდან არიან, ნამდვილი პოლონელები კი პონიატოვსკისთან ერთად დაიხრჩვენენ.

მოკლედ, მას „ვერ მოატყუებ“, „ყველაფერზე გული გაუტყდა“. ყოველივე ეს თითქოს ზღვის გველია, ეს ნანტის ელიქტის გაუქმება და „ბართლომეს ღამის ძველი არაკი!“

სენეკალი პოლონელებს არ გამოექომაგა და ჟურნალისტის უკანასკნელ სიტყვებს ჩასჭიდა ხელი. პაპებს ცილი დასწამეს, ისინი არსებითად ხალხს უჭერენ მხარსო, ლივას კი უწოდა „დემოკრატიის განთიადი, დიადი მოძრაობა თანასწორობის დასაცავად პროტესტანტთა ინდივიდუალიზმის წინააღმდეგ“.

ფრედერიკი ოდნავ გააკვირვა ასეთმა იდეებმა. სიზისაც ალბათ თავი მოაბეზრა, რადგან საუბარი გადაიტანა ცოცხალ სურათებზე ჟიმნაზის თეატრში, რასაც მაშინ დიდძალი ხალხი ეტანებოდა.

სენეკალი ამანაც გაანაწყენა. ასეთი სანახაობა რყვნის პროლეტარის ქალიშვილებს და შემდეგ ისინიც უტიფარ ფუფუნებას ააშკარავებენო. ამიტომ ამართლებდა ბავარიელ სტუდენტებს, რომლებმაც ლოლა მონტესი შეურაცხყვეს. რუსოს მაგალითისამებრ, იგი მეტ პატივს სცემდა მენახშირის ცოლს, ვიდრე მეფის საყვარელს.

— თქვენ არ მოგწონთ ტრიუფელები! — დიდებულად შეესიტყვა ჰიუსონე.

და, როზანეტის დასაცავად გამოექომაგა ასეთ ქალებს. შემდეგ სიტყვა ჩამოაგდო მის ბალსა და არნუს კოსტიუმზე.

— ამზობენ, მისი საქმე ცუდად არისო! — თქვა პელერენმა.

სურათების ვაჭარს ცოტა ხნის წინათ სასამართლო საქმე ჰქონდა ბელვილში მიწის ნაკვეთების გამო, ახლა კი ქვემო ბრეტანის ფაიფურის თიხის დამმუშავებელი კომპანიის წევრია ისეთსავე საექვო პირებთან ერთად, როგორც თვითონ არის.

ამ საქმეზე დიუსარდიემ უფრო მეტი რამ იცოდა, რადგან მისი პატრონი, ბ-ნი მუსინო, არნუზე ცნობებს აგროვებდა ბანკირ ოსკარ ლეფევრთან; მან განაცხადა: არნუ საიმედო პიროვნებად არ მიმაჩნია, რადგან რამდენჯერმე მომიხდა მისი ვექსილების გადაწერაო.

დესერტი დამთავრდა; გადავიდნენ სასტუმრო ოთახში, რომელიც გაკრული იყო ყვითელი აბრეშუმით, როგორც მარშლისას. და მორთული იყო ლუი XVI სტილზე.

პელერენმა უსაყვედურა ფრედერიკს, რატომ ახალბერძნულ სტილს არ მიეცი უპირატესობაო; სენეკალი აბრეშუმის შპალიერზე უფხაკუნებდა ასანთს; დელორიეს არავითარი შენიშვნა არ მიუცია. მხოლოდ ბიბლიოთეკაში თავი ველარ შეიკავა და პატარა გოგონას ბიბლიოთეკა უწოდა. იქ შეგროვებული იყო თანამედროვე ავტორთა მეტი წილი. შეუძლებელი იყო მათს ნაწერებზე ლაპარაკი, რადგან ჰიუსონე მაშინვე იწყებდა ანეკდოტებს მათზე, აკრიტიკებდა მათს გარეგნობას, ყოფაქცევას, კოსტიუმებს, აქებდა ვიღაც მეთხუთმეტე რიგის მწერლებს, მიწასთან ასწორებდა პირველხარისხოვანებს და, რა თქმა უნდა, მწუხარებას გამოთქვამდა თანამედროვე დაცემულობის გამო: უბრალო სოფლურ ლექსში მეტი პოეზიაა, ვიდრე XIX საუკუნის მთელ ლირიკაში; ბალზაკი ქებით აავსეს, ბაირონი გაანადგურეს, ჰიუგოს თეატრისა არაფერი გაეგებაო. და სხვა.

— რატომ არ გაქვთ ჩვენი მუშა პოეტების წიგნები? — ჰკითხა სენეკალმა.

ბ-ნ სიზის კი, რომელიც ლიტერატურას ეტანებოდა, გაუკვირდა, რომ ფრედერიკის მაგიდაზე ვერ დაინახა „რომელიმე უახლე-

სი ფიზიოლოგია, თამბაქოს მწველის, მეთევზის, საბაჟოს მოხელის ფიზიოლოგია“.

მეგობრებმა ისე მოაბეზრეს თავი ფრედერიკს, რომ სურდა გარეთ გაეწეკა ისინი. „არა, მე ალბათ ვსულელდები!“ მერმე დიუსარდიე განზე გაიხმო და ჰკითხა, ხომ არაფერი გესაჭიროებო.

ამ კაი ბიჭს გული აუჩუყდა: მე მოლარედ ვმსახურობ და არაფერი არ მესაჭიროებო.

შემდეგ ფრედერიკმა დელორიე თავის საწოლ ოთახში შეიყვანა, ყუთიდან ორი ათასი ფრანკი ამოიღო და უთხრა:

— აი, მეგობარო, წაიღე! ეს ჩემი ძველი ვალის ნაშთია.

— კი, მაგრამ... გაზეთი? — ჰკითხა ადვოკატმა. — ხომ იცი, მე უკვე ველაპარაკე ამაზე ჰიუსონეს.

ხოლო, როცა ფრედერიკმა მიუგო, ახლა ცოტა მიჭირსო, დელორიემ ზოროტად ჩაიცინა.

ლიქიორების შემდეგ ლუდი სვეს; ლუდის შემდეგ — გროგი; ერთხელ კიდევ მოსწიეს ჩიბუხები. ბოლოს, სადამოს ხუთ საათზე სტუმრები დაიშალნენ; მხარდამხარ მიაბიჯებდნენ, დუმდნენ, უეცრად დიუსარდიემ თქვა, ფრედერიკმა ჩინებულად მიგვილოო. ყველა დაეთანხმა.

ჰიუსონემ განაცხადა, საუზმე ოდნავ მძიმე იყო. სენეკალმა გააკრიტიკა ბინის მორთულობა, ზაც მის უშინაარსობას ამჟღავნებდა. სიზიც ამავე აზრისა იყო: სრულიად არ ემჩნევო „განსაკუთრებული ბეჭედი“.

— მე მგონია, — თქვა პელერენმა, — სავსებით შეუძლია შემიკვეთოს ერთი სურათი.

დელორიე დუმდა, რაკი შარვლის ჯიბეში ბანკის ბილეთები ელო.

ფრედერიკი მარტო დარჩა. თავის მეგობრებზე ფიქრობდა და გრძობდა, რომ მათგან წყვედიადით სავსე ღრმა ხრამი ჰყოფდა. ხელი გაუწოდა მათ, მაგრამ მის გულწრფელობას მათი თანაგრძნობა არ გამოუწვევია.

გაახსენდა ყველაფერი, რაც პელერენმა და დიუსარდიემ არნუზე თქვეს. ეს უთუოდ ჭორია, ცილისწამებაა. მაგრამ რატომ? და უკვე თვალწინ წარმოუდგა გადარიბებული, მტირალი ქანი არნუ, თავის ავეჯს რომ ჰყიდის. ეს აზრი მთელ დამეს აწვალებდა; მეორე დღეს მის სანახავად წავიდა.

არ იცოდა, როგორ შეეტყობინებია მისთვის, რაც თვითონ იცოდა, და ლაპარაკში, სხვათა შორის, ჰკითხა, ბელვილში ხომ კვლავ გაქვთ მიწის ნაკვეთებიო.

— დიახ, გვაქვს.

— თქვენი მეუღლე ახლა, მგონია, ბრეტანის ფაიფურის თიხის მომპოვებელი კამპანიის წევრია?

— დიახ, მართალია.

— ფაბრიკაში ხომ ყველაფერი ძალიან კარგად არის?

— კი... მგონია.

და, რაკი ფრედერიკი ყოყმანობდა, ჰკითხა:

— რაო? მე თქვენ მაშინებთ!

ფრედერიკმა განვადებული ვექსილების ამბავი აცნობა. ქალმა თავი დახარა და თქვა:

— მეც აგრე მეგონა!

მართლაც, არნუმ, ხელსაყრელი სპეკულაციის მიზნით, უარი თქვა მიწის გაყიდვაზე, იგი დიდ თანხად დააგირავა და, რაკი მყიდველი ვერ იშოვნა, საქმის გამოსწორება მანუფაქტურის დაარსებით განიზრახა. ხარჯი გეგმას აღემატა. ქალმა მეტი არაფერი არ იცოდა. თვით არნუ კი ყოველგვარ კითხვას ერიდებოდა და ყოველთვის ამბობდა: „საქმე ძლიერ კარგად მიდის“.

ფრედერიკმა სცადა ნუგეშისცემა: იქნებ ეს დროებითი შეფერხებაა. ყოველ შემთხვევაში, თუ რამე შევიტყე, გაცნობებთო.

— ოჰ, აგრე, გეთაყვა! — თქვა და ხელები მომხიბვლელი ვედრებით შეაერთა.

„მაშასადამე, შემიძლია გამოვადგე. ადგილი დავიკავო მის ცხოვრებაში, მის გულში“.

შემოვიდა არნუ.

— აჰ, რა კარგია! მოხვედით, რომ სადილად დამპატიყთო?

ფრედერიკს ხმა არ ამოუღია.

არნუმ უმნიშვნელო რამეებზე ილაპარაკა, შემდეგ ცოლი გააფრთხილა, ძლიერ გვიან დავბრუნდები, რადგან ბ-ნ უდრის უნდა შევხვდეთო.

— მისას?

— . რასაკვირველია, მისას.

კიბეზე რომ ჩადიოდნენ, იგი გამოტყდა: მარშალი დღეს თავისუფალია, მინდა „მულენ რუჟში“ წავიყვანო და ცოტა გავმხიბ-

რულდეთო. ხოლო, რადგან მუდამ ესაჭიროებოდა ხოლმე ვინმე, რომ გულისნადები გაეზიარებინა, ფრედერიკი როზანეტის სახლამდე გაიყოლია.

ნაცვლად იმისა, რომ შინ შესულიყო, ტროტუარზე სიარულს მოჰყვა, თანაც მეორე სართულის ფანჯრებს შესცქეროდა. უეცრად ფარდა გადაიწია.

— აჰ! ვაშა! პაპა უდრი მანდ აღარ არის საღამო მშვიდობისა! მაშასადამე, ჟანეტს პაპა უდრი ინახავს? ახლა ფრედერიკმა აღარ იცოდა, რა ეფიქრა.

ამიერიდან არნუ წინანდელზე უფრო მეგობრობდა ფრედერიკს; პატიჟებდა სადილად თავის საყვარელთან და ფრედერიკიც მალე ორივე სახლის ხშირი სტუმარი გახდა.

როზანეტისას მსიარულება იყო ხოლმე. მისას სტუმრები მიდიოდნენ საღამოს, კლუბის ან თეატრის შემდეგ, სვამდნენ ჩაის, თამაშობდნენ ლოტოს; კვირაობით შარადებს ამოხსნიდნენ; როზანეტი ყველაზე დაუცხრომელი იყო, უყვარდა გასართობი რამეები, მაგალითად, ოთხზე დადიოდა ხოლმე, ან თავზე ჩაჩს ჩამოიცვამდა. როცა ფანჯარაში გამვლელთ უცქეროდა, ტყავის ქუდს იხურავდა; ჩიბუხს ეწეოდა და ტიროლურ სიმღერებს მღეროდა. დღისით, საქმე რომ არა ჰქონდა რა, ჩითის ყვავილებს გამოჰკრიდა და ფანჯრის მინებს აკრავდა, თავის ფინიებს ფერ-უმარჩილს უცხებდა, სურნელოვან სანთლებს ანთებდა ან ბანქოზე მკითხაობდა. სურვილებს ვერ უძლებდა, რაიმე უბრალო ნივთის გამო ჰკუჟას კარგავდა, ღამე არ ეძინა, ესწრაფვოდა ეყიდა ან გაეცვალა რამეში, უაზროდ აფუჭებდა ქსოვილებს, კარგავდა ძვირფასეულობას, ფლანგავდა ფულს, შეეძლო უკანასკნელი ჰერანგი გაეყიდა, რომ ლიტერის ლოჟის ბილეთი ეშოვნა. ხშირად ჰკითხავდა ხოლმე ფრედერიკს რაიმე წაკითხული სიტყვის აზრს, მაგრამ არ უსმენდა მის განმარტებას, ერთი საკითხიდან მეორეზე გადახტებოდა და კითხვებს აყრიდა. მსიარულება ბავშვური გაჯავრებით ეცვლებოდა ან ოცნება გაიტაცებდა, ბუხრის წინ იატაკზე დაჯდებოდა, მუხლებზე ხელებს შემოიხვევდა და გაქვავდებოდა, ვით გაშტერებული ძლოკი. ფრედერიკს არ ერიდებოდა, მასთან იცვამდა, ზანტად ჩამოიცვამდა აბრეშუმის წინდებს, მერმე ფურთქუნით პირს დაიბანდა, გარშემო ყველაფერს წინწყლავდა და უკან გადაიხრებოდა, როგორც აცახცახებული ნაიდა; მისი სიცილი, კბილების სითეთრე, თვალების ჟუჟუნნი, მისი სი-

ლამაზე, მისი მხიარულება ხიზლავდა ფრედერიკს და ნერვებს უძაბავდა.

ქ-ნი არნუ, როცა ფრედერიკი მისას მივიდოდა ხოლმე, ან ბიჭუნას კითხვას ასწავლიდა, ან ზურგს უკან ედგა მართას, გამას რომ უკრავდა; თუ საკერავი ჰქონდა, ფრედერიკისათვის დიდი ბედნიერება იყო მიეწოდებინა დავარდნილი მაკრატელი. ქალის ყოველი მოძრაობა მშვიდი და დარბაისლური იყო; მისი პატარა ხელები თითქოს იმისათვის იყო შექმნილი, რომ მოწყალება გაეცა, რომ ცრემლი შეემშრალებინა, ხოლო ბუნებით ოდნავ მოყრუებულ ხმაში მოსალბუნე ინტონაცია და თითქოს სიოს ქროლვა გაისმოდა.

ლიტერატურა მას არ აფრთოვანებდა, მაგრამ ჰკუა გამოსჭვიოდა მომხიბლავად უბრალო და მგრძნობიერ სიტყვებში. უყვარდა მოგზაურობა, ქარის შრიალი ტყეში და თავშიშველი სიარული წვიმაში. ფრედერიკი უსმენდა ყოველივე ამას და ეგონა, ჩვენი დაახლოება უკვე იწყებოდა.

ამ ორ ქალთან ურთიერთობა თითქოს ორგვარ მუსიკას წარმოადგენდა; ერთი იყო ცელქი, ცქრიალა, მამხიარულებელი, მეორე კი ზეიმოვანი, თითქმის რელიგიური; და ერთსა და იმავე დროს რომ ეღერდნენ, განუწყვეტლივ ძლიერდებოდნენ და ნელინელ ერთმანეთს ერთვოდნენ, რადგან თუ როდისმე მოხდებოდა, რომ ქ-ნი არნუ თუნდაც ოდნავ დააწებდა თითს ფრედერიკს, ამას მყისვე თვალწინ წარმოუდგებოდა მეორე ქალის სახე, იმიტომ რომ ამ მხრივ წარმატების მეტი შანსი ჰქონდა, ხოლო, როცა როზანეტთან ყოფნის დროს გული აუჩქროლდებოდა, მაშინვე თავისი დიდი სიყვარული გაახსენდებოდა.

ამ ცვალებადობას ხელს უწყობდა ორივე ბინის მორთულობის მსგავსება. იმ ორ სკივრთაგან, რომლებიც წინათ მონმარტრის ბულვარზე იყო, ახლა ერთი ამშვენებდა როზანეტის სასადილო ოთახს, მეორე კი ქ-ნ არნუს სასტუმრო ოთახს. ორივე სახლში სადილის სერვიზი ერთნაირი იყო და სავარძლებზეც კი ერთგვარი აბრეშუმის არახჩინები ეყარა; შემდეგ, ბევრი წვრილმანი საჩუქარი: ეკრანები, ყუთები, მარაოები ცოლიდან საყვარელთან გადადიოდა და პირუკუ, რადგან არნუ სრულიად მოურიდებლად ერთს წაართმევდა თავის ნაჩუქარს და მეორეს გადასცემდა.

როზანეტი და ფრედერიკი დასცინოდნენ მის ამ ცუდ საქციელს. ერთ კვირადღეს, ნასადილევს როზანეტმა ფრედერიკი მიიყ-

ვანა კარსუკან და არნუს პალტოს ჯიბეში აჩვენა შეხვეული ნამცხვარი, სუფრაზე რომ აეწაპნა. რათა ალბათ თავისიანებს გამასპინძლებოდა. ბ-ნი არნუ ისეთ სიცელქეს ჩაიდენდა ხოლმე, რაც სისაძაგლეს უფრო ჰგავდა. თავის მოვალეობად მიაჩნდა ქალაქის საბაჟოს მოტყუება; თეატრში წასასვლელად ფულს არასოდეს არ ხარჯავდა; მეორე კლასის ბილეთით, როგორც თვითონ ამბობდა, ყოველთვის პირველში შედიოდა; ხშირად გაიხსენებდა ხოლმე, როგორც შესანიშნავ ხუმრობას, თავის ჩვეულებას: აბანოს მოსამსახურეთა გასამრჯელოს ყულაბაში ათსუიანი მონეტის ნაცვლად ნიფხვის ღილს ჩავაგდებ ხოლმეო. ყოველივე ეს ხელს როდი უშლიდა როზანეტს ჰყვარებოდა იგი.

მაგრამ მაინც ერთხელ როგორღაც მასზე ლაპარაკში როზანეტმა თქვა:

— აჰ! თავი მომბებურა, ბოლოს და ბოლოს! კმარა! ჩემმა მზემ, სხვას მოვძებნი!

ფრედერიკმა შენიშნა, ეგ „სხვა“, მგონი, უკვე მოძებნილია და ბ-ნი უდრი ჰქვიაო.

— მერმე რა? — მიუგო როზანეტმა და ხმაში ტირილი დაეტყო, — მე ისე ცოტა რამეს ვთხოვ, მაგრამ არ უნდა, პირუტყვია! არ უნდა! რაც შეეხება დაპირებას, ოჰ, ეგ სხვა საქმეა!

იგი წყალწაღებული ფაიფურის თიხის წარმოების მოგების მეოთხედსაც კი დაჰპირდა, მაგრამ მოგება არსად არის, აგერ ნახევარი წელიწადია თვალს უხვევს ქაშმირის შალით.

ფრედერიკმა თითქოს ერთბაშად გადაწყვიტა ეჩუქნა ეგ შალი, მაგრამ არნუს შეეძლო ეს გაკვეთილად მიეჩნია და გაჯავრებულიყო.

მიუხედავად ამისა, იგი გულკეთილი იყო, ამას თვით მისი ცოლიც ამბობდა. მაგრამ რა დამთხვეული! ახლა, ნაცვლად იმისა, რომ სტუმრები შინ დაეპატიჟნა, ნაცნობებს რესტორანში იღებდა. ყიდულობდა ისეთ ნივთებს, რომლებიც სრულიად არ იყო საჭირო, მაგალითად, ოქროს ძეწკვებს, კედლის საათებს, ყოველგვარ საოჯახო ნივთებს. ქ-ნმა არნუმ კიდევაც აჩვენა ფრედერიკს დერეფანში დიდძალი ჩაიდანნი, ნავთქურა, სამოვარი. ბოლოს ერთხელ თავისი შეშფოთებაც გაუმხილა: არნუმ ხელი მოაწვრინა ვექსილზე ბ-ნ დამბრეზის სახელზე.

ფრედერიკს ხელი არ აუღია ლიტერატურულ პროექტებზე, რაც

მისი თავმოყვარეობის საგანს შეადგენდა. სურდა დაეწერა ესთეტიკის ისტორია, პელერენთან მისი საუბრების შედეგი, შემდეგ დრამებით გამოეხატა საფრანგეთის რევოლუციის სხვადასხვა მომენტი და, დელორიეს და პიუსონეს ზეგავლენით, ფიქრობდა შეეთხზა დიდი კომედია. მუშაობის დროს ხშირად მის წინაშე გაიღვებდა ხან ერთი, ხან მეორე ქალის სახე; ებრძოდა სურვილს ენახა იგი, ხოლო როცა ქ-ნ არნუდან დაბრუნდებოდა, უფრო მოწყენილი იყო ხოლმე.

ერთხელ დილით, როცა ბუხართან იჯდა და მელანქოლიას შეეპყრო, დელორიე ეწვია. მისი პატრონი შეეშფოთებია სენეკალის მოღალატურ სიტყვებს და ეს უკანასკნელი კვლავ ულუქმაპუროდ დარჩენილიყო.

— მერმე რა გინდა, რომ ვქნა? — უთხრა ფრედერიკმა.

— არაფერი! ვიცი, ფული შენ არ გაქვს. მაგრამ იქნებ რაიმე ადგილი უმოვნო ბატონ დამბრეზის ან არნუს შემწეობით? არნუს ალბათ ინჟინრები ესაჭიროება თავის ფაბრიკაში.

ფრედერიკს ფიქრად მოუვიდა: სენეკალს შეეძლება მაცნობოს, როცა ქმარი შინ არ იქნება, გადასცეს წერილები და, საერთოდ ბევრ რამეში გამომადგეს. მამაკაცები ყოველთვის უწევენ ერთმანეთს ასეთ სამსახურს. ვეცდები ისეთი საშუალება გამოვძებნო, რომ იგი ვერც კი მიხვდეს. კაი შემთხვევა, ეს ძალიან კარგი ნიშანია და ხელიდან არ უნდა გავუშვაო.

და აი მოჩვენებითი გულგრილობით უთხრა: ვეცდები ეს საქმე მოვაგვაროო.

მართლაც, საქმეს დაუყოვნებლივ შეუდგა. არნუს ბევრი თავსატეხი საქმე ჰქონდა ფაბრიკის გამო. იგი ეძებდა სპილენძის წითელ ჩინურ საღებავს; მაგრამ საღებავები ქრებოდა გამოწვის დროს. ფიანსი რომ ბზარებისაგან დაეცვა, თიხას კირს ურევდა; გარნა ნაკეთობა მსხვრევადი გამოდიოდა. ემალი ნატეხებზე იბუშტებოდა, დიდრონი ფირფიტები იღუნებოდა. ამ მარცხს ფაბრიკის ცუდ მოწყობილობას აბრალებდა და სურდა შეეკვეთა ახალი სამსხვრევი წისქვილები, ახალი სახმობები. ფრედერიკს მოაგონდა ზოგი ეს წვრილმანი და, არნუსთან რომ მივიდა, განუცხადა: ვიპოვნე მეტად მკოდნე კაცი, რომელსაც შეუძლია დაამზადოს ეგ ყბადაღებული წითელი საღებავიო, არნუ სიხარულით შეხტა, მაგ-

რამ შემდეგ, ყველაფერი რომ მოისმინა, ასე უთხრა, არაფერი არ მინდაო.

ახლა ფრედერიკი მოჰყვა სენეკალის საოცარი ცოდნის ქებას: ერთსა და იმავე დროს ინჟინერიც არის, ქიმიკოსიც, მონაგარიშეცა და პირველხარისხოვანი მათემატიკოსიცო.

ფაბრიკანტი დათანხმდა, მიჩვენეო.

ხელფასზე ცოტა შეკამათდნენ. ფრედერიკი ჩაერია და კვირის ბოლოს იმას მიაღწია, რომ პირობა დადეს.

მაგრამ ფაბრიკა კრეილში იყო და სენეკალი არაფერში არ გამოადგებოდა. ამ უბრალო მოსაზრებამ ფრედერიკი დაამწუხრა, თითქოს ნამდვილი მარცხი ყოფილიყოს.

გადაწყვიტა, რაც უფრო ხშირად დაშორდება არნუ თავის ცოლს, მით უფრო მეტი შესაძლებლობა მექნება დავუახლოვდე მასო. და დაიწყო როზანეტის დაუსრულებელი ქება; აუხსნა არნუს ყველაფერი, რითაც დამნაშავე იყო მის წინაშე, გადასცა ქალის ამასწინანდელი მუქარა და ქაშმირის შალზეც კი უთხრა: არც ის დაუმალავს, რომ როზანეტმა ძუნწობა დასწამა.

ამ საყვედურით ნაწყენმა (თანაც შემფოთებულმა) არნუმ შალი უსაჩუქრა როზანეტს, მაგრამ გაჯორა იმისათვის, რომ ფრედერიკს შესჩივლა; ხოლო როცა ქალმა მიუგო, ათასჯერ მაინც მოგაგონე დანაპირვეიო, არნუ არწმუნებდა, ათასი საქმე მაქვს და გადამავიწყდაო.

მეორე დღეს ფრედერიკი როზანეტს ეწვია. თუმც ნაშუადღევის ორი საათი იყო, ქალი კვლავ ლოგინში იწვა და ზედ მის სასთუმალთან დელმარი პატარა მრგვალ სუფრას უჯდა და პაშტეტს შეეჭკეოდა. ქალმა შორიდანვე მოაძახა:

„მივიღე! მივიღე!“

მერმე ფრედერიკს ყურებში ჩაჰკიდა ხელი და შუბლში აკოცა, დიდხანს ეუბნებოდა მადლობას, „შენობით“ ელაპარაკებოდა და თავის ლოგინზეც კი დასვა. ლამაზი, ჟუჟუნა თვალები უციმციმებდა, სველი ტუჩი უღიმოდა, უსახელო პერანგი ხორცსავსე მკლავებს უჩინდა და ფრედერიკი დროდადრო ბატისტისქვეშ მისი ახეულის მოქნილ ნაკვთებს გრძნობდა. ამასობაში დელმარი თვალებს აბრიალებდა:

— კი, მაგრამ ჩემო მეგობარო, ჩემო ძვირფასო მეგობარო!..

შემდეგაც ყოველთვის ასე იყო ხოლმე. როგორც კი ფრედერიკი

შევდიოდა, ქალი მაშინვე ბალიშზე დაეყრდნობოდა იდაყვით, რომ ვაჟისათვის ადვილი ყოფილიყო მისი კოცნა, ეფერებოდა, ეალერსებოდა, საღიღემში ყვავილს უკეთებდა, ჰალსტუხს უსწორებდა; ასეთი ალერსი ყოველთვის უფრო ძლიერი იყო ხოლმე, როცა დელმარი იქ იყო.

„ხომ არ მეთამაშებაო“, ფიქრობდა ფრედერიკი. რაც შეეხება არნუსს, ის ხომ ფრედერიკის ადგილას არ მოერიდებოდა მეგობრის მოტყუებას. ხომ აქვს უფლება სათნო არ იყოს მის საყვარელთან, რაკი სათნოა მის ცოლთან; რადგან ფრედერიკს მიაჩნდა, რომ ეს ასეა ან, უფრო სწორად, სურდა თავი ასე დაეჭვებინა, ცდილობდა გაემართლებინა თავისი გასაოცარი სულმოკლეობა. მაინც თავისი საქციელი სისულელედ მიაჩნდა და გადაწყვიტა როზანეტთან პირდაპირ ემოქმედნა.

და აი ერთხელ დღისით, როცა ქალი თავის კომოდზე დაიხარა. რგი მივიდა და ისე არაორაზროვნად მოეხვია, რომ ქალი წელში გასწორდა და აფეთქდა. ვაჟი თავისას არ იშლიდა, მაშინ ქალი ატირდა და უთხრა: მე ძლიერ უბედური ვარ, მაგრამ ეს კიდევ არ არის იმის საფუძველი, რომ გეზიზღებოდეთო.

ფრედერიკმა ცდა განაახლა. ქალმა კი თავი სხვანაირად დაიჭირა და სულ იცინოდა. ვაჟმაც იმავე ხერხს მიმართა, მაგრამ რაკი მხიარულება მეტად ხელოვნური გამოუდიოდა, ქალმა მისი გულწრფელობა ვერ იწამა, ამხანაგური უშუალობა კი ხელს უშლიდა სერიოზული გრძნობის გამოთქმას. ბოლოს ქალმა როგორღაც განუცხადა. სხვისი ნასუფრალით ვერ დავკმაყოფილდებითო.

— როგორ თუ სხვისი?

— განა არა? ქალბატონ არნუსთან მიბრძანდი!

ფრედერიკი ხშირად ლაპარაკობდა იმ ქალზე, მეორე მხრივ, არნუსაც ასეთი ჩვეულება ჰქონდა; ბოლოს და ბოლოს, როზანეტი მოთმინებიდან გამოჰყავდა ამ ქალის ქებას, და მისი საყვედური ერთგვარი შურისგება იყო.

ფრედერიკმა წყენა გულში ჩაიხვია.

თანაც ეს ქალი მეტად აღიზიანებდა. ზოგჯერ, რაკი თავი სიყვარულის საქმეებში გამოცდილად მიაჩნდა, როზანეტი ღვარძლიანად ლაპარაკობდა ამ გრძნობაზე და მისი სკეპტიკური სიცილი ვაჟს სურვილს უღვიძებდა სილა გაეწნა მისთვის. რამდენიმე წუთის შემდეგ კი, მისი აზრით, სიყვარული ერთადერთი ძვირფასი რამ იყო

ამქვეყნად და, ნახევრად თვალმომხუჭული, გულზე ხელდაკრეფილი, თითქოს ვისმეს ესვევო, როზანეტი რაღაცნაირად გაბრუებული და-იწყებდა ჩურჩულს: „აჰ! ჰო, კარგია! ძალიან კარგია!“ შეუძლებელი იყო მისი გამოცნობა, მაგალითად, იმის შეტყობა, უყვარდა თუ არა არჩუ; დასცინოდა და თითქოს კიდევაც იჭვნეულობდა. ასევე იყო ვატნახთანაც, რომელსაც ხან საძაგელს ეძახდა, ხან კი საუქეთესო მეგობარს. საერთოდ, მთელ მის არსებაში, იმაშიც კი, თუ როგორ იხვევდა თმას, იყო რაღაც გამოუცნობი, გამოწვევას რომ ჰგავდა, და ფრედერიკს სურდა უმთავრესად სიამოვნების მოსაპოვებლად დაემარცხებინა, დაემორჩილებინა იგი.

როგორ მოქცეულიყო? ზოგჯერ ქალი სრულიად მოურიდებლად გაისტუმრებდა ხოლმე. წუთით გამოჩნდებოდა კარებში. რათა წაეჩურჩულებინა: „სალამომდე არ მცალია!“ ანდა თორმეტიოდე სტუმარი ჰყავდა ხოლმე, როცა კი მარტონი დარჩებოდნენ, შეიძლებოდა სანაძლეო დაედო, რომ ათასგვარი დაბრკოლება გამოჩნდებოდა. ვაჟი სადილზე პატიუბოდა, იგი ყოველთვის უარს ამბობდა; ერთხელ როგორღაც დაეთანხმა, მაგრამ არ მივიდა.

ფრედერიკს თავში ნამდვილი მაკიაველისებური გეგმა მოუვიდა.

რაკი დიუსარდისაგან იცოდა, პელერენი მემდურისო, ფრედერიკს აზრად მოუვიდა შეეკვეთნა მისთვის როზანეტის პორტრეტი მთელი ტანით, რაც ბევრ სენანს მოითხოვდა. თვითონ ყველა სენანს დაესწრებოდა და, რაკი მხატვარი ბეჯითი მუშაკი არ იყო, ქალთან პაემანი გაუადვილდებოდა. ამიტომ წინადადება მისცა როზანეტს დათანხმებულიყო პოზირებაზე. რათა თავისი პორტრეტი ძვირფასი არხუსათვის მიერთმია. ქალი დათანხმდა, რადგან წინადაწინვე ხედავდა თავის პორტრეტს დიდ სალონში, ყველაზე საპატიო ადგილას და მის წინ შეგროვებულ ხალხს; გაზეთებიც ხომ ალაპარაკდებიან და იგი ერთბაშად „განთქმული“ გახდება.

პელერენმა სიამოვნებით ჩასჭიდა ხელი ამ წინადადებას. ამ პორტრეტმა სახელი უნდა გაუთქვას, შედეგრი უნდა გახდეს.

მეხსიერებაში გადაათვალიერა დიდი ოსტატების ყველა პორტრეტი, რომლებსაც კი იცნობდა, და საბოლოოდ აირჩია ტიციანი, მხოლოდ პორტრეტს დაუმატა სამკაული ვერონეზეს გემოვნების მიხედვით. ასე რომ; ჩანაფიქრს განახორციელებს ხელოვნური ჩრდილების გამოუყენებლად, მკაფიო სინათლით, სხეულს ერთ ფერად ვამოიყვანს, აქსესუარები კი ათინათინებით იქნება გაშუქებული.

„რა იქნება, — ფიქრობდა იგი, — რომ ჩავაცვა ვარდისფერი აბრეშუმის აღმოსავლური ბურნუსიანი კაბა? ოჰ, არა! ჯანდაბას ბურნუსი! იქნებ აჯობებს ჩავაცვა ლურჯი ხავერდი? შეიძლებოდა კიდევ თეთრი გიპიურის საყელო, შავი მარაო, უკან კი ნაოჭიანი აღმოსავლური ქსოვილი?“

ამრიგად ფიქრობდა და დღითიდღე აფართოებდა თავის განზრახვას, ალტაცებული იყო მით.

გული აუძგერდა, როცა როზანეტი, ფრედერიკის თანხლებით, პირველ სენსზე გამოცხადდა. სთხოვა რაღაც ესტრადისებურ რამეზე შემდგარიყო შუაგულ ოთახში; უჩიოდა განათებას და მწუხარებით იგონებდა თავის წინანდელ ატელიეს; ჯერ რაღაც კვარცხლებეზე დააყრდნობინა იდაყვი, მერმე სავარძელში ჩასვა; ხან დაშორდებოდა, ხან კვლავ დაუახლოვდებოდა, რათა წკიპურით გაესწორებია კაბის ნაოჭები, თვალებს ჭუტავდა, უცქეროდა და ფრედერიკს რჩევას ჰკითხავდა.

— ოჰ! არა! — წამოიძახა, — ვუბრუნდები წინანდელ განზრახვას! ვენეციელ ქალს უნდა დავამსგავსო!

მას ეცმება წითელი ხავერდის კაბა წელზე ოქროს ქამრით, ყარყუმის ბეწვით გაწყობილ ფართო სახელოში გამოუჩნდება კიბის სახელურზე დაყრდნობილი შიშველი ხელი. მხარმარცხნივ, ტილოს ზემო კიდემდე აღიმართება მაღალი სვეტი, რომელიც შეერწყმის კამარის არქიტექტურულ დეტალებს. კამარაში ბუნდოვნად გამოჩნდება თითქმის შავი ფორთოხლის ხეების წვეროები ლაყვარდი ცის ფონზე, სადაც გაფანტულა თეთრი ნაჭერი ღრუბლები. კიბის შვერილზე დაფენილია ხალიჩა, ზედ დგას ვერცხლის სინი, რომელზეც ყვავილების თაიგული, ქარვის კრიალოსანი, სატევარი და ძველისძველი ოდნავ გაყვითლებული სპილოს ძვლის კოლოფია, ოქროს ცეხინებით რომ არის სავსე; ზოგიერთი მონეტი იატაკზე გაბნეულა, როგორც ციალა წინწყლების ჯაჭვი, და ყურადღებას მიგაქცევინებს მისი ფეხის წვეროს, რადგან ქალი იდგება უკანასკნელის წინა საფეხურზე, მკაფიოდ განათებული.

მან მოიტანა ყუთი სურათების ჩასადებად და დადგა ესტრადაზე, საფეხურის გამოსახატავად; შემდეგ აქსესუარებად ტაბურეტზე. ბალუსტრადს რომ წარმოადგენდა, დააწყო თავისი სამუშაო ბლუზა. ფარი, სარდინების კოლოფი, ერთი შეკვრა ფრთები, დანა, მერმე

როზანეტის წინ დაყარა თორმეტიოდე სპილენძის მონეტი და სთხოვა პოზა დაეკავებინა.

— წარმოიდგინეთ, ყოველი ეს ნივთი განძია, საუცხოო საჩუქარია. თავი ოდნავ მარჯვნივ! მშვენიერია! არ გაინძრეთ! ასეთი ღიღებუი პოზა ძლიერ შეეფერება თქვენი სილამაზის ხასიათს.

ქალს ეცვა შოტლანდიური კაბა, ხელში ეჭირა დიდი მუფთა და სიცილს ძლივს იკავებდა.

— თმაში კი მარგალიტებს ჩავაწნავთ; მწითურ თმაში ეს ყოველთვის ეფექტიანია.

როზანეტმა უთხრა, მწითური თმა როდის მაქვსო!

— თავი დამანებეთ! მხატვართა წითელი ფერი ისეთი როდია, როგორც ყველასი!

მერმე დაიწყო საგნების დაესკიზება და ისე იყო გატაცებული განახლების ეპოქის დიდი მხატვრებზე ფიქრით. რომ მხოლოდ იმათზე ლაპარაკობდა. მთელი ერთი საათი ხმამაღლა ოცნებობდა ამ ადამიანთა ცხოვრებაზე. აღსავსე რომ იყო სიდიადით, გენიალობით. ღიღებით და მშვენებით; ლაპარაკობდა ქალაქებში ტრიუმფით შესვლაზე და ლხინზე, ჩირაღდნებით რომ იყო გაშუქებული; ნახევრადშიშველ, ქალ-ღმერთებივით მშვენიერ ბანოვანთა შორის.

— თქვენ იმისთვის ხართ გაჩენილი, რომ იცხოვროთ ისე, როგორც იმ დროს ცხოვრობდნენ. თქვენისთანა ქალი პრინცის შესაფერისი იქნებოდა!

როზანეტს გულს ეფინა პელერენის ქათინაურები. დაინიშნა შემდეგი სეანსის დღე; ფრედერიკმა იკისრა აქსესუარების მოტანა. როზანეტს თავი ოდნავ უბრუოდა, რადგან ოთახში ძლიერ ცხელოდა; ამიტომ შინ ფეხით გაემართნენ დიუბაკის ქუჩით და სამეფო ხიდთან გავიდნენ.

მშვენიერი ამინდი იყო. ცივი, მაგრამ ნათელი. მზე ჩადიოდა; ძველი ქალაქის ზოგიერთი სახლის ფანჯრები ისე ლაპლაპებდა, როგორც ოქროს ფირფიტები, უკან კი, მხარმარჯვნივ, ღეთისმშობლის ტაძრის კოშკები სულ შავად მოჩანდა ლურჯი ცის ფონზე, ჰორიზონტი რომ რუხ ნისლს ნაზად დაებურა. დაუბერა ქარმა. როზანეტმა განაცხადა, მომშვიდდით, და ინგლისურ საკონდიტროში შევიდნენ.

ბავშვებიანი ახალგაზრდა ქალები ჭამდნენ მარმარილოს დახლთან, სადაც შუშის ხუფებქვეშ იყო ნამცხვრებიანი თეფშები. როზანეტმა შეჭამა ორი კრემიანი ბისკვიტი. ტუჩის კუთხეებში შაქრის

მტკრით პ.წია უღვაშები გაუკეთდა. მათს გასაწმენდად რამდენჯერ-მე ამოიღო მუფთაში ცხვირსახოცი. მწვანე აბრეშუმის კაპორი რომ ეხურა, მისი სასე ფოთლებში გაშლილ ვარდს მოგაგონებდა.

შემდეგ გზა განაგრძეს. პეს ქუჩაზე ქალი საიუველირო მაღაზიასთან შეჩერდა და სამაჯურს ათვალიერებდა; ფრედერიკს უნდოდა ეჩუქნა იგი.

— არა, — უთხრა მან. — ფული შეინახე.

ეს სიტყვები ეწყინა ფრედერიკს.

— რაო, ჩემო პატარავ? დავნადვლიანდით?

და საუბარი კვლავ გაიმართა; ფრედერიკი, როგორც ყოველთვის, არწმუნებდა, მიყვარხარო.

— ხომ იცი, რომ ეს შეუძლებელია!

— რატომ?

— აჰ! იმიტომ, რომ...

მხარდამხარ მიდიოდნენ, ქალი ვაჟის მკლავს ეყრდნობოდა და მისი კაბის ფურჩალები ფეხებზე ედებოდა. და გაახსენდა ზამთრის საღამო, როცა სწორედ ამ ტროტუარზე, მის გვერდით, მიდიოდა ქ-ნი არნუ; იგი ისე გაიტაცა ამ მოგონებამ, რომ ველარ ამჩნევდა როზანეტს და აღარც ფიქრობდა მასზე.

ქალი კი სივრცეს გაცქეროდა და მის მკლავზე ისე ეკიდა, როგორც ზარმაცი ბავშვი, რომელსაც ძალით მიათრევენ. ის დრო იყო, როცა სეირნობიდან ბრუნდებიან; მშრალ ქვაფენილზე სწრაფად მიგრიალებდნენ ეკიპაჟები. ქალს ალბათ პელერენის ნათქვამი ქათინაური გაახსენდა და ამოიოხრა:

— აჰ! ხომ არიან მართლაც ისეთი ბედნიერები! მე ნამდვილად მდიდარი კაცისათვის ვარ გაჩენილი.

ფრედერიკმა უხეშად უპასუხა:

— აკი გყავთ კიდევაც? — რადგან ბ-ნი უდრი, როგორც ყველას მიაჩნდა, სამგზის მილიონერი იყო.

ქალი თურმე მხოლოდ იმაზე ოცნებობდა, რომ მისგან განთავისუფლებულიყო.

— მერმე ვინ გიშლის?

და მოჰყვა ამ პარიკიანი ბებერი ბურჟუას დამცირებას, თანაც ქალს არწმუნებდა, ასეთი კავშირი უღირსია და უთუოდ უნდა გაწყვიტოთ.

— დიახ, — უპასუხა როზანეტმა, თითქოს თავის თავს ელაპარაკებო, — ბოლოს ალბათ ასე ვიზამ.

ფრედერიკი მისმა უანგარობამ აღაფრთოვანა. ქალმა ფეხი შეანელა, ვაჟს ეგონა, დაილალო, მას კი სრულიადაც არ სურდა ეტლში ჩაჯდომა, ფრედერიკი თავის სახლთან გაუშვა და ჰაეროვანი ამბორი გააყოლა.

„აჰ! რა სამწუხაროა! არიან თურმე ისეთი ყუყუჩები, რომელთაც მდიდარი ვგონივართ!“

უგუნებო ბრუნდებოდა შინ. იქ ჰიუსონე და დელორიე ელოდებოდნენ.

ჟურნალისტი მის მაგიდას უჯდა და თურქთა თავებს ხატავდა; ადვოკატს კი ტალახიანი ფეხები დივანზე აეტანა და თვლემდა.

— აჰ! როგორც იქნა! — წამოიძახა მან. — მაგრამ რას დაგიღრეჯია? შეგიძლია მომისმინო?

მისი სახელი, როგორც რეპეტიტორისა, ქრებოდა, რადგან მოწაფეებს ისეთი თეორიებით უტენიდა თავს, რომლებიც გამოცდებისათვის გამოუსადეგარი იყო. ორიოდეჯერ გამოვიდა სასამართლოში, საქმეები წააგო და სულ უფრო უძლიერდებოდა ძველი ოცნება გაზეთზე, სადაც შეეძლო გამოეჩინა თავი, ეძია შური, ენთხია ნალველი და ეფრქვია აზრები. ამასთან ერთად მოვიდოდა სახელიც და სიმდიდრეც. ამ იმედით უქონავდა თავს ჰიუსონეს, რომელიც გაზეთს განაგებდა.

ახლა გაზეთს ვარდისფერ ქალალღზე ბეჭდავდა: იგონებდა ჭორებს, რებუსებს, იწყებდა პოლემიკას და (მხედველობაში სადგომის მიუღებლად) კონცერტების გამართვასაც კი აპირებდა. წლიური ხელმოწერა უფლებას იძლეოდა ერთი ადგილი ჰქონოდა პარიზის ერთ-ერთი მთავარი თეატრის პარტერში; გარდა ამისა, რედაქცია კისრულობდა პროვინციის ხელმომწერლებისათვის მიეწოდებინა საჭირო ცნობები ხელოვნებისა და სხვა დარგში“. მაგრამ მესტამზე იმუქრებოდა, ბინის პატრონისათვის ცხრა თვის ქირა უნდა გადაეხადა, იქმნებოდა ყოველგვარი გაჭირვება და გაზეთი „ხელოვნება“ დაიხურებოდა, ადვოკატს რომ ჰიუსონე დღითიდღე არ ემხნევებინა. დელორიემ თან წაიტანა იგი, რათა მეტი წონა მიეცა თავისი შუამდგომლობისათვის.

— ჩვენ გაზეთის გამო მოვედით, — უთხრა მან.

— მერმე? შენ კვლავ ფიქრობ იმაზე? — დაუდევრად მიუგო ფრედერიკმა.

— რასაკვირველია, ვფიქრობ!

და კვლავ გააცნო თავისი გეგმა: ბირჟის ანგარიშებს დაბეჭდავენ, ამით ურთიერთობას დაამყარებენ ფინანსისტებთან და ამრიგად იზოვნინან ას ათას ფრანკს, რაც საჭიროა გირაოსათვის. მაგრამ ფურცელი რომ პოლიტიკურ გაზეთად გადაიქცეს, ჯერ ფართო კლიენტურა უნდა შეიძინოს და ამის გამო ერთგვარი ხარჯი გასწიოს, გარდა ქალაღდის, ბეჭდვისა და რედაქციის ხარჯებისა; მოკლედ, საჭირო იყო თხუთმეტი ათასი ფრანკი.

— მე კაპიტალი არ მაქვს, — უთხრა ფრედერიკმა.

— აბა ჩვენ საიდან? — მიუგო დელორიემ და გულზე ხელი დაიკრიფა.

ამ ყვესტით ნაწყენმა ფრედერიკმა უპასუხა:

— მერმე მე რა შუაში ვარ?

— აჰ, ძალიან კარგი! ამათ აქვთ შეშაც ბუხრისათვის, ქუფთაც საღილისათვის, რბილი ლოგინიც, ბიბლიოთეკაც, ეკიპაჟიც და ცხოვრების ყველა სახსარიც! ხოლო თუ სხვა სიცივით კანკალებს სხვენზე, საღილობს ოც სუდ, კატორღელივით შრომობს და სიღარიბეში ფართხალებს, ეს მათი ბრალი არ არის!

„ეს მათი ბრალი არ არის!“ — იმეორებდა იგი ციცერონისებრი ირონიით, სასამართლოს მჭევრმეტყველების იერი რომ დაჰკრავდა. ფრედერიკს ლაპარაკი უნდოდა.

— თუმცა, მესმის, არის სხვა მოთხოვნილება... არისტოკრატიული; უეჭველად... ვინმე ქალი...

— მერმე რა, თუნდაც რომ აგრე იყოს? განა ნება არ მაქვს?

— ოჰ, სავსებით!

და ოღნავი დუმისის შემდეგ:

— დაპირება ყველაზე იოლი რამეა.

— ღმერთო ჩემო! მე ხომ უარს არ ვამბობ ამაზე! — უთხრა ფრედერიკმა.

ადგოკატმა განაგრძო:

— სკოლაში ფიცს დებენ, ამხანაგობას აარსებენ, ბალზაკის „ცამეტს“ ბაძავენ! მერმე კი, როცა ერთმანეთს შეხვდებიან: „ღამე მშვიდობისა, ძველო, მოუსვი აქედან!“ რადგან ის, ვისაც შეუძლია

სამსახური გაუწიოს სხვას, ყველაფერს თავისთვის ინახავს გულ-
მოდგინედ.

— როგორ?

— დიახ, შენ არც კი გაგვაცანი დამბრეზები!

ფრედერიკმა იგი აათვალიერ-ჩაათვალიერა: ძველი სერთუჟი, მუჭი სათვალე, საშინლად ფერმკრთალი — ადვოკატი ისეთი უბად-
რუკი ეჩვენა, რომ ზიზღის ღიმილი ვერ შეიკავა. დელორიემ ეს
შეამჩნია და წამოწითლდა.

ქუდს წაეტანა, წასვლა დააპირა. შეშფოთებულმა ჰიუსონემ
სცადა მავედრებელი თვალით დაემშვიდებინა და მიმართა ფრე-
დერიკს, რომელმაც მათ ზურგი შეაქცია.

— აბა, ჩემო კარგო! გახდით ჩემი მეცენატი! გაუწიეთ დახმა-
რება ხელოვნებას!

ფრედერიკი უეცრად დაემორჩილა ბედს, ქალღი აიღო, ზედ
რამდენიმე სტრიქონი დაჩხაპნა და მისცა. ჰიუსონეს სახე გაუბრ-
წყინდა, წერილი დელორიეს გადასცა:

— ბოდიში მოიხადე, ბატონო!

მათი მეგობარი თავის ნოტარიუსს ეხვეწებოდა, რაც შეიძლება
მალე თხუთმეტი ათასი ფრანკი გამომიგზავნეო.

— აჰ! ეს კი მესმის! — წამოიძახა დელორიემ.

— ვფიცავ აზნაურის პატიოსნებას, — დასძინა ჟურნალისტ-
მა, — ყოჩაღი ხართ და დეაწლმოსილ მოქალაქეთა გალერიაში მო-
გათავსებენ?

ადვოკატმა დაურთო:

— წაგებული არ დარჩები, დიდებული გარიგებაა!

— რა თქმა უნდა! აი მე და ჩემი კისერი.

და იმდენი სისულელე ილაპარაკა და იმდენ რამეს დაჰპირდა
(რაც იქნებ თვითონაც სჯეროდა), რომ ფრედერიკმა არ იცოდა,
მათ დასცინოდა თუ თავის თავს.

იმავე საღამოს დედის წერილი მიიღო.

დედა ოდნავ დასცინოდა და გაკვირვებული იყო, რომ მისი
შვილი ჯერ კიდევ არ გამხდარა მინისტრი. შემდეგ თავის ჯანმრთე-
ლობაზე ლაპარაკობდა და იტყობინებოდა, ბ-ნმა როკმა ჩვენთან
სიარულს მოუხშირაო. „მას შემდეგ, რაც დაქვრივდა, მისი მიღება
საძრახხისად არ მიმაჩნია. ლუიზა ძალიან დამშვენდა“ და პოსტ-
სკრიპტუმში: „შენ არაფერს არ იწერები შენს გავლენიან ნაცნობ-

ზე, ბ-ნ დამბრეზზე; შენს ადგილზე მე შემთხვევით ვისარგებლებდი“. რატომ არ უნდა ესარგებლა? მაღალი მისწრაფებანი გაუქრა, სახსრები კი (ეს იცოდა) საკმაო არ იყო; ვალების გადახდისა და მეგობრებისათვის დაპირებული თანხის მიცემის შემდეგ მისი შემოსავალი სულ ცოტა ოთხი ათასი ფრანკით დაიკლებს. უნდა ითქვას, რომ გრძნობდა, საჭირო იყო შეეწყვიტა ასეთი ცხოვრება და რაიმე საქმეს შესდგომოდა. ამიტომ, როცა მეორე დღეს ქ-ნ არნუსთან სადილობდა, აცნობა დედის მოთხოვნა, რაიმე პროფესია აირჩიეო. — მე კი მეგონა, — უთხრა ქ-მა არნუმ. — რომ ბატონ დამბრეზს სახელმწიფო საბჭოში უნდა მოეწყე. ეს თქვენი შესაფერისი იქნებოდა.

„მაშასადამე, ამას ასე სურს“. იგი დაემორჩილა.

ბანკირი, როგორც პირველი ნახვის დროს, თავის მაგიდას უჭდა და ხელით ანიშნა, ცოტა მაცალეო; ვილაც კაცი, კარისათვის რომ ზურგი შეექცია, დიდ რამეებზე ელაპარაკებოდა. საქმე ეხებოდა ქვანახშირსა და რამდენიმე კომპანიის მომავალ გაერთიანებას.

სარკის იქით-აქეთ ეკიდა გენერალ ფუას და ლუი-ფილიპეს პორტრეტები; პანელიანი კედლების გასწვრივ თაროებზე ჭერამდი დახორავებული იყო საქაღალდე ყდები; ოთახში იდგა მხოლოდ ექვსი სელის სკამი, რადგან ბ-ნ დამბრეზს თავისი საქმეებისათვის უკეთესი სადგომი არ ესაჭიროებოდა: იგი ჰგავდა ბნელ სამზარეულოს, სადაც მშვენიერი ღვინის საჭმელები მზადდება. ფრედერიკმა განსაკუთრებით მიაქცია ყურადღება ორ უზარმაზარ ცეცხლგამძლე კარადას, კუთხეებში რომ იდგა, და გაიფიქრა, ნეტა, შიგ რამდენი მილიონი დაეტევაო. ბანკირმა გააღო ერთი მათგანი, რკინის დაფა გადაბრუნდა და იქ მხოლოდ ლურჯი ყდები ეწყო.

ბოლოს, სტუმარმა გვერდი ჩაუარა ფრედერიკს. ეს იყო მოხუცი უდრი. ერთმანეთს მიესალმნენ და წამოწითლდნენ, რამაც ალბათ ბ-ნი დამბრეზი გააკვირვა. თუმცა მასპინძელი ძლიერ თავაზიანი აღმოჩნდა. იმაზე ადვილი რა იქნებოდა, რომ ახალგაზრდა მეგობრისათვის რეკომენდაცია გაეწია მინისტრთან. იქ ძლიერ ეამებოდათ სამსახურში მისი მიღება. და თავაზიანობის დასადასტურებლად ფრედერიკი სადამოხეც კი მიიწვია, რომელიც უახლოეს დღეებში უნდა გაემართა.

ფრედერიკი ეტლში ჯდებოდა დამბრეზებთან წასასვლელად, როცა როზანეტის ბარათი მიუტანეს. ფარნების შუქზე წაიკითხა: „ძვირფასო, შენი რჩევა მივიღე. ეს არის გავაგდე ჩემი ველური. ხვალინდელ საღამოდან თავისუფალი ვარ! ამის შემდეგ კიდევ იტყვი, რომ ყოჩალი არ ვარ?“

მხოლოდ ეს ეწერა! მაგრამ ეს ხომ განთავისუფლებულ ადგილზე მიწვევა იყო! უნებური „აჰ“ აღმოხდა, ბარათი ჯიბეში ჩაიღო და წავიდა.

ქუჩაში ორი ცხენოსანი პოლიციელი იდგა. ჭიშკარს თავზე ჩირალდნის ანთებული ჯამები იყო, ეზოში კი ლაქიები მეეტლეებს უყვიროდნენ, ეკიპაჟები წინკარს მიაყენებო; დერეფანში ხმაური ერთბაშად წყდებოდა.

უცხო მცენარეები ამშვენებდნენ კიბის ბოყვს; ფაიფურის ლამპიონები შუქს ღვრიდნენ, რის გამოც კედლები თეთრი ატლასით ლაპლაპებდნენ. ფრედერიკი მხიარულად ადიოდა კიბეზე. მოსამსახურემ მისი გვარი გამოაცხადა. ბ-ნმა დამბრეზმა ხელი გაუწოდა; შემდეგ გამოჩნდა ქ-ნი დამბრეზი. მაქმანით მორთული ღიალურჯი კაბა ეცვა; დალალები ჩვეულებრივზე უფრო დაეხვია. არავითარი სამკაული არ ეკეთა.

უსაყვედურა, იშვიათად გვნახულობო, და რამდენიმე სიტყვა უთხრა. სტუმრები მოდიოდნენ, ზოგი მთელი ტანით განზე იხრებოდა, ზოგი ორად იკეცებოდა, ზოგიც მხოლოდ თავს ხრიდა; მოვიდა ცოლ-ქმარი, მთელი ოჯახი და ყველანი გაიფანტნენ უკვე სავსე დარბაზში.

ჭადის ქვეშ, უზარმაზარი პუფის შუაგულს, იდგა ყვავილებიანი კალათა; ყვავილები ქუდის ფრთებივით თავს ადგა გარშემო მჯდომ ქალებს; სხვები ისხდნენ ღრმა სავარძლებში, კედლების გასწვრივ რომ იყო ჩამწკრივებული სწორ რიგებად, რომლებსაც სიმეტრიულად წყვეტდნენ წითელი ხავერდის ფარდებით დაბურული ფანჯრები და მაღალი კარების მოოქრულკარნიზიანი მალეები.

ფეხზედგომი მამაკაცები, ხელში რომ ქუდები ეჭირათ, შორიდან შავ მასას მოგაგონებდათ, სადაც ორდენების ლენტები აქაიქ წითელ წინწყლებად მოჩანდა, ხოლო ჰალსტუხების მონოტონური სითეთრე ამ მასას უფრო ამუქებდა. გარდა რამდენიმე ყმაწვილი კაცისა, წვერ-ულვაში რომ ოდნავ შექინქლოდათ, ყველანი, ეტყობოდათ, მოწყენილი იყვნენ; რამდენიმე დაღვრემილი ღენდი

ჭუსლებზე ყუნტალობდა. იყო ბევრი ჭადარა თავი და პარიკი; ხან აქ, ხან იქ გაკრთებოდა მოტიტვლებული კეფა; აწითლებულ ან მეტად ფერმკრთალ სახეებს საშინელი დაღლილობის იერი ედოთ; იქ მყოფნი ეკუთვნოდნენ პოლიტიკოსთა ან საქმოსანთა წრეებს. ბ-ნ დამბრებს მოეწვია აგრეთვე რამდენიმე მეცნიერი, მოსამართლე, სამიოდე ცნობილი ექიმი, და მოკრძალებით უარობდა, როცა წვეულებას უქებდნენ ან სიმდიდრეზე გადაუკრავდნენ სიტყვას.

დაფუსფუსებდნენ მოსირმული ლაქიები. დიდრონი ჭადები, ვით ცეცხლის თაიგულები, იხატებოდნენ შპალიერზე, ირეკლებოდნენ სარკეებზე, ბუფეტი კი სასადილო ოთახის სიღრმეში, იასამნის ტრელაჟით რომ იყო მორთული, ეკლესიის საკუთხეველს ან ძვირფასეულობის გამოფენას მოგაგონებდათ, იმდენი იყო ზედ თეფშები, ხუფები, დანა-ჩანგალი, ვერცხლის თუ მოოქრული კოფ-ზები, წახნაგოვანი ბროლი, რომლის ცისარტყელების ციალი სასმელ-საჭმელს ეფრქვეოდა. სამი სხვა სასტუმრო ოთახი სავსე იყო მხატვრული ნივთებით: კედლებზე ეკიდა ცნობილ მხატვართა პეი-ზაჟები; მაგიდებზე ეწყო სპილოს ძვლის ნაკეთობა და ფაიფური; კონსოლებზე კი — ჩინური სამშვენისები; ფანჯრების წინ იდგა ლაკირონის შირმები, ბუნრის თავებზე — კამელიის ბუჩქები, ხოლო მხიარული მუსიკა შორიდან ფუტკართა ზუზუნს მოგაგონებდათ.

კადრილს ცოტა ვინმე თუ ცეკვავდა და მოცეკვავენიც ისე უგულოდ დალასლასებდნენ, შეიძლებოდა გეფიქრა, მოსაწყენ მოვალეობას ასრულებენო. ფრედერიკს ესმოდა ასეთი ფრაზები:

— მადმუაზელ, იყავით თუ არა ლამბერის უკანასკნელ საქველ-მოქმედო დღესასწაულზე?

— არა, ბატონო!

— ახლა ისეთ სიციხეებს დაიჭერს, რომ...

— დიახ, პირდაპირ გავიგუდებით!

— ნეტავ, ეს ვალსი ვინ შექმნა?

— ღმერთს გეფიცებით, არ ვიცი, ქალბატონო!

სამი მოახალგაზრდავე მოხუცი, ფრედერიკის უკან რომ იდგა ფანჯარასთან, ერთმანეთს ეჩურჩულებოდნენ უწმაწურ შენიშვნებს; სხვები ლაპარაკობდნენ რკინიგზებზე, თავისუფალ ვაჭრობაზე; ვიღაც სპორტსმენი უამბობდათ ერთ შემთხვევაზე ნადირობის დროს; ლეგიტიმისტი ორლეანისტს ეკამათებოდა.

ფრედერიკი ჯგუფიდან ჯგუფთან გადადიოდა და ბოლოს შევიდა იმ ოთახში, სადაც ქალაქს თამაშობდნენ და სადაც პატივცემულ პირთა შორის დაინახა მარტინონი, „ამჟამად რომ სატანტო პროკურატურაზე იყო მიწერილი“.

მის სქელ, ცვილისფერ სახეს, როგორც რიგია, ჰფარავდა შავი წვერი, რომელიც საუცხოო რამ იყო, ისე გულდასმით ედო ბეწვი ბეწვს; თვითონ კი საშუალო გეზს იცავდა კოხტობასა, რასაც მისი ასაკი მოითხოვდა, და დარბაისლობას შორის, რასაც თანამდებობა აკისრებდა; ამიტომ ხან კოპწიებს ჰბაძავდა და ცერები ილღიებში ჰქონდა ამოდებული, ხანაც დოქტრინებივით ხელს ჟილეტში იყოფდა. ფეხთ საუცხოო ლაკირონის ტუფლები ეცვა, მაგრამ საფეთქლებს იპარსავდა, რათა ისეთი შუბლი ჰქონოდა, როგორც მოაზროვნეებს.

ფრედერიკს რამდენიმე ცივადნატქვამი სიტყვა აღირსა და კვლავ მოთამაშებებს მიუბრუნდა. ერთი გემამულე ამბობდა:

— ეს არის იმ ადამიანთა კლასი, ვინც საზოგადოებრივ გადატრიალებზე ოცნებობს!

— ისინი შრომის ორგანიზაციას მოითხოვენ! — განაგრძო მეორემ. — შეგიძლიათ წარმოიდგინოთ?

• — აბა რას იზამთ, — შეესიტყვა მესამე. — როცა ბატონი ეენული „სიეკლს“ უწვდის ხელს.

— კონსერვატორებიც კი თავიანთ თავს პროგრესისტებს უწოდებენ! რომ მიგვიყვანონ, სად? რესპუბლიკასთან! თითქოს იგი საფრანგეთში შესაძლებელი იყოს!

ყველამ განაცხადა: საფრანგეთში რესპუბლიკა შეუძლებელიაო. ყოველ შემთხვევაში, — მეტად ხმამაღლა შენიშნა ვილაკამ. — რევოლუციას მეტად ბევრი მომხრე ჰყავს; რას არ წერენ იმაზე, მრავალი წიგნი გამოდის.

— იმაზე რომ აღარ ვილაპარაკოთ, — თქვა მარტინონმა. — რომ ბევრი უფრო სერიოზული საგანია შესასწავლი.

სამინისტროს მომხრემ მოიხსენია თეატრების სკანდალები: — აი, მაგალითად, ახალი დრამა „დედოფალი მარგო“, უნდა ითქვას, ყოველგვარი საზღვარი გადალახა! რა საჭირო იყო ვალუაზე ლაპარაკი? ყოველივე ეს მეფის ხელისუფლებას არახელსაყრელად გვიხატავს! აი თქვენი პრესაც! რაც გინდა თქვი, სექტემბრის კანონები მეტად ლმობიერია! მე ვისურვებდი, რომ სამხედრო სასამართლო-

ებს ენა ჩაეწყვიტათ ამ ჟურნალისტებისათვის! ოღნავი თავხედობისათვის სამხედრო სასამართლო! მორჩა და გათავდა!

— ოჰ, ბატონო, ჩემო, ფრთხილად, ფრთხილად! — უთხრა ერთმა პროფესორმა. ხელს ნუ ახლებთ ათას რეაას ოცდაათი წლის ჩვენს ძვირფას მონაპოვართ! პატივი ვცეთ ჩვენს თავისუფლებას!

მისი აზრით, საჭირო იყო დეცენტრალიზაცია, ქალაქის ზედმეტი მოსახლეობის სოფლებში გასახლება.

— მაგრამ ისინი მოწამლული არიან! — წამოიძახა კათოლიკემ. — განამტკიცეთ სარწმუნოება!

მარტინონმა არ დააყოვნა და დასძინა:

— მართლაც, ეგ კარგი ლაგამია!

მთელი ბოროტება ის იყო, რომ თანამედროვეობა ისწრაფვოდა ამალღებულებიყო თავის კლასზე, მოეპოვებინა ფუფუნებით ცხოვრება.

— გარნა, — შენიშნა ერთმა მრეწველმა, — ფუფუნება ხელს უწყობს ვაჭრობას. აი ამიტომ ვემხრობი ნემურის ჰერცოგს, რომელიც მოითხოვს, რომ მის საღამოებზე მოკლე შარვლით გამოწყობილნი მიდიოდნენ.

— ბატონ ტიერს კი გრძელი შარვალი ეცვა. გაგიგონიათ მისი ოხუნჯობა?

— კი, მშვენიერია! მაგრამ დემაგოგობს და მისმა სიტყვამ შეუთავსებლობის საკითხზე გავლენა მოახდინა 12 მაისის ხელყოფაზე.

— აბა რას ამბობთ!

— დიახ! დიახ!

იძულებული იყვნენ გზა მიეცათ ლაქიისათვის, ხონჩა რომ მიჰქონდა, და აპირებდა დარბაზში შესულიყო ბანქოს სათამაშოდ.

მაგიდებზე მწვანეაბაჟურიანი სანთლები ენთო და ბანქო და ოქროს ფული ეყარა. ფრედერიკი ერთ-ერთ მაგიდასთან გაჩერდა, თხუთმეტი ნაპოლეონდორი წააგო, რაც ჯიბეში ჰქონდა, პირუტყვი გააკეთა და ბუღუარის ზღურბლზე აღმოჩნდა, სადაც ამ დროს ქ-ნი დამბრეზი იმყოფებოდა.

ბუღუარი სავსე იყო ქალებით, რომლებიც ერთმანეთის გვერდით ისხდნენ უზურგო სკამებზე. მათი გრძელი კაბები ტალღებვით ლივლივებდნენ, გულამოჭრილ კორსაყებში კი მკერდი უჩანდათ. თითქმის ყველას იის თაიგული ეჭირა ხელში. მუჭი თათმა-

ნები ხელებს უფრო თეთრს ხდიდნენ; მხრებზე ეკიდათ ფოჩები და რალაც ბალახები; ზოგჯერ ტანში ჟრუანტელი დაუვლიდათ ხოლმე და მაშინ გეგონებოდათ ეს არის ტანსაცმელი ჩაეხდებათო. გარნა გამომწვევ ჩაცმულობას არბილებდა სახეთა მოკრძალებული იერი, ზოგიერთს თითქმის პირუტყვეული სიმშვიდე ეხატებოდა ზედ, და ამ ნახევრადშიშველ ქალთა სანახაობა ჰარამხანაზე ფიქრს იწვევდა; ფრედერიკს კი უფრო ტლანქი შედარებაც კი მოუვიდა თავში. მართლაც, აქ ყოველი ჯურის სილამაზე იყო: ინგლისელი ქალები — თითქოს სამახსოვრო ალბომიდან ამოუღიათო; იტალიელი ქალი, შავი თვალები რომ ვეზუვის ცეცხლივით უბრიალებდა, ცისფრად ჩაცმული, სამი დაი, ნორმანდიელი, ნორჩი, ვით ვაშლის ხე აპრილში ამეთვისტოებით მორთული, მაღალი თავცეცხლა ქალი; ბრილიანტების თეთრი ნაპერწკლები, თმაში რომ ეგრეტებზე ციმციმებდნენ, ძვირფასი თვლების ბრჭყვიალი მკერდზე და მარგალიტის ნაზი ციალი, სახის ფერს რომ ამძაფრებდა, ყველაფერი ეს ერწყმოდა ოქროს ბეჭდების ბრჭყვიალს, მაქმანებს, ფერ-უმარილს, ფრთებს, მარჯნის ტუჩებსა და ბროლის კბილებს. გუმბათოვანი ჭერი ბუღუარს კალათის სახეს ანიჭებდა და მარაოების რხევა სურნელოვან სიოს ქმნიდა.

ფრედერიკი უკან იდგა, მონოკლი ეკეთა და ხედავდა, რომ ყველა ქალს როდი ჰქონდა უნაკლო ბეჭედი; იგი ფიქრობდა როზანეტზე და ეს ფიქრი თრგუნავდა ყველა სხვა სურვილს, ამშვიდებდა მას.

მაგრამ მაინც უცქეროდა ქ-ნ დამბრეზს და მომხიბლავი ეჩვენებოდა, მიუხედავად იმისა, რომ ოდნავ დიდი ტუჩები და მეტად ფართო ცხვირის ნესტოები ჰქონდა. რალაც განსაკუთრებული სინარჩარე გააჩნდა. კულულებიც კი თითქოს აღსავსე იყო უცნაური ვნებიანობით და გეგონა, მისი აღათივით გლუ უშუბლი ბევრ რამეს მალავს და მბრძანებლურ ხასიათს ამჟღავნებსო.

გვერდით ეჯდა ქმრის ძმისშვილი, საკმაოდ ულაზათო ქალწული. დროდადრო ადგებოდა ხოლმე სტუმრების შესახვედრად. ქალთა ხმა სულ უფრო მაღალი ხდებოდა და ფრინველთა ჭიკჭიკს მოგავგონებდათ.

საუბარი ეხებოდა ტუნისელ დესპანებსა და მათს ჩაცმულობას. ერთ-ერთი ქალი აკადემიის უკანასკნელ სხდომას ესწრებოდა; მეორე შეეხო მოლიერის „დონ ჟუანს“, ფრანგულ თეატრში რომ ამას

წინათ განახლდა. მაგრამ ქ-ნმა დამბრეზმა თვალით ძმისშვილი ანიშ-
ნა და თითი ტუჩთან მიიტანა, ხოლო უნებურმა ღიმილმა ეს სიმ-
კაცრე გააბათილა.

უეცრად მოპირდაპირე კარში მარტინონი გამოჩნდა. ქ-ნი დამ-
ბრეზი წამოდგა. ვაჟმა ხელი გაუწოდა. ფრედერიკს სურდა ენახა,
როგორ დაუწყებდა იგი ალერსს, ამიტომ ბანქოს მაგიდებს ჩაუარა
და დიდ სასტუმრო ოთახში შეუერთდა მათ; ქ-ნმა დამბრეზმა მა-
შინვე მიატოვა თავისი კავალერი და შინაურულად გაელაპარაკა
ფრედერიკს.

ქალმა იცოდა, რომ იგი არ ცეკვავდა და არც ქაღალდს თამა-
შობდა.

— ახალგაზრდობაში მოწყენილი არიან ხოლმე!

და მოცეკვავეებს თვალი მოავლო.

— ყოველ შემთხვევაში, ეს არ არის სამხიარულო! ზოგიერთი-
სათვის მაინც!

იგი სავარძლების გასწვრივ მიდიოდა, ხან აქ შეჩერდებოდა,
ხან იქ და თავაზიანად გაელაპარაკებოდა ვინმეს; ლორნეტიანი მო-
ხუცები მასთან მიდიოდნენ და რაიმე ქათინაურს ეტყოდნენ. ზო-
გიერთ მათგანს ფრედერიკი გააცნო. ბ-ნი დამბრეზი წყნარად შე-
ეხო ფრედერიკის იდაყვს და ტერასზე გაიყვანა.

ბ-ნი დამბრეზი მინისტრს გამოელაპარაკა ფრედერიკის საქმე-
ზე, რაც ისე ადვილი როდი აღმოჩნდა. სანამ ვინმე სახელმწიფო
საბჭოში დაინიშნებოდა, საჭიროა გამოცდის ჩაბარება. ფრედე-
რიკმა წარმოუდგენელი თავდაჯერებით უპასუხა, საგანი ვიცო.

ფინანსისტს ეს არ გაჰკვირვებია მას შემდეგ, რაც ბ-ნმა როკმა
ფრედერიკი ესოდენ უქო.

ამ გვარის გაგონებაზე ფრედერიკმა ცოცხლად წარმოიდგინა
პატარა ლუიზა, თავისი სახლი, თავისი ოთახი და გაახსენდა ასე-
თივე ღამეები, როცა ფანჯარასთან იდგა ხოლმე და ფურგონების
რახრახს უგდებდა ყურს. წარსული ნაღვლის მოგონება ქ-ნ არ-
ნუზე ფიქრს იწვევდა; იგი ღუმდა და ტერასზე სიარულს განაგრ-
ძობდა. ბნელში ფანჯრები გრძელ წითელ ფირფიტებად მოჩანდა;
ბალის ხმაური ნელდებოდა; ეკიპაჟები წასვლას იწყებდნენ.

— მაინც რატომ ასე გსურთ სახელმწიფო საბჭოში სამსახუ-
რი? — ჰკითხა ბ-ნმა დამბრეზმა.

და ლიბერალის ტონით აჯერებდა, სახელმწიფო სამსახური არა-

ფერს არ იძლევა, ეს მე ძლიერ კარგად ვიცი, რაიმე საქმეს მოჰკიდო ხელი, გაცილებით უმჯობესიაო. ფრედერიკმა უპასუხა, საქმის ცოდნა ძნელიაო.

— ოჰ, არა! ხელად ყველაფერს შეგასწავლი.

„თავის საწარმოში მიღებას ხომ არ მიპირებს?“ ყმაწვილს ელვასავით გაუკრთა თვალწინ ის უზარმაზარი სიმდიდრე, რომელსაც იგი მოიპოვებს.

— შინ შევიდეთ, — უთხრა ბანკირმა. — თქვენ, რასაკვირველია, ვახშმად დარჩებით?

ნაშუალამევის სამი საათი იყო, სტუმრები წავიდ-წამოვიდნენ. ახლო მეგობრებისათვის სუფრა სასადილო ოთახში იყო გაშლილი.

ბ-მა დამბრეზმა მარტინონი დაინახა, ცოლთან მივიდა და ჩურჩულით ჰკითხა:

— თქვენ დაპატიუეთ?

მან მშრალად მიუგო:

— დიახ.

ძმისწული სუფრასთან არ ჩანდა. ძლიერ ბევრი სვეს, ხმამაღლა იცინეს და მლაშე ხუმრობაც არავის აცბუნებდა; იგრძნობოდა ის შვება, რაც დიდი ხნის დაძაბულობის შემდეგ მოდის. მხოლოდ მარტინონს ეჭირა თავი დარბაისლურად; შამპანურზე უარი თქვა, რადგან ეს კარგ ტონად მიაჩნდა, საერთოდ ძლიერ ყურადღებიანი და მეტად ზრდილობიანი იყო; რადგან ბ-ნი დამბრეზი, ვისაც ვიწრო გულ-მკერდი ჰქონდა, სულის ხუთვას უჩიოდა, რამდენჯერმე ჰკითხა, როგორ ბრძანდებითო; შემდეგ თავისი ცისფერი თვალები ქ-ნ დამბრეზს მიაპყრო.

ქ-მა დამბრეზმა ფრედერიკს ჰკითხა, რომელი ქალიშვილი მოგეწონაო. მას კი არც ერთი არ მოხვედრია თვალში და საერთოდ ოცდაათი წლის ასაკის ქალებს აძლევდა უპირატესობას.

— ეს, მართლაც, უაზრო როდია!

შემდეგ, როცა სტუმრები უკვე ქურქებსა და პალტოებს იცვამდნენ, ბ-მა დამბრეზმა უთხრა:

— როგორმე ამ დღეებში შემოიარეთ ჩემთან დილით, მოვილაპარაკოთ!

მარტინონმა, კიბე რომ ჩაიარა, სიგარი მოსწია; ახლა პროფილი ისეთი სქელი უჩანდა, რომ მის თანამგზავრს უნებურად აღმოხდა:

— აი, მესმის, თავი!

— და რამდენი გააბრუა! — დაჯერებული და ამავე დროს გაჯვრებული კილოთი უპასუხა სასამართლოს ახალგაზრდა მოხელემ.

დაწოლისას ფრედერიკმა სალამო შეაჯამა. უწინარეს ყოვლისა, მთელი მისი ტუალეტი (რამდენჯერმე ჩაიხედა სარკეში), დაწყებული ფრაკით და გათავებული ტუფლების ბაფთებით, უნაკლო იყო; ელაპარაკა მნიშვნელოვან პირებს, ახლოს ნახა მდიდარი ქალები, ბ-ნი დამბრეზი მშვენივრად მოეპყრო, ქ-ნი დამბრეზი კი თითქმის თავაზიანი იყო. ფრედერიკმა ასწონ-დაწონა ყოველი მისი სიტყვა, ყველა შემოხედვა, ათასგვარი, გაურკვეველი, მაგრამ მაინც ესოდენ მჭევრმეტყველი წვრილმანი. აი ასეთი საყვარელი უნდა გყავდეს! რატომაც არა ბოლოს და ბოლოს? რა სხვაზე ნაკლებია? იქნებ არც ისე მიუწვდომელია? შემდეგ მარტინონი გაასხენდა, თვლემდა და ილიმებოდა ამ პატიოსანი ბიჭისადმი სიბრაღულით.

გაედვიდა როზანეტზე ფიქრით; მისი ბარათის სიტყვები „ხვალინდელი სალამოდან“ ხომ დღევანდელ პაემანს ნიშნავდა! ცხრა საათამდე მოიცადა და მასთან გაეშურა.

მის წინ ვიდაცამ ავლო კიბე და კარი მიიხურა. ფრედერიკმა ზარი ჩამორეკა დელფინამ გაულო და არწმუნებდა, ქალბატონი შინ არ არისო.

ფრედერიკი დაჟინებით სთხოვდა. ძლიერ მნიშვნელოვანი რამ უნდა ვუთხრა, სულ რამდენიმე სიტყვაო. ბოლოს, კარგი საბუთი გამოდგა ხუთფრანკიანი და მოსამსახურემ დერეფანში დატოვა.

როზანეტი გამოვიდა. პერანგის ამარა იყო, თმაჩამოშლილი; თავს იქნევდა და შორიდანვე ხელებს ასავსავებდა; რაც ნიშნავდა არ შემიძლია შენი მიღებაო.

ფრედერიკი ნელა დაეშვა კიბეზე. ამ ჭირვეულობამ ყველა წინანდელს გადააჭარბა. არაფერი არ ესმოდა.

მეკარის ოთახთან მ-ელ ვატნაზმა შეაჩერა:

— არ მივიღოთ?

— არა.

— გამოგაგდეს?

— როგორ შეიტყუეთ?

— გეტყობათ! წამო! წავიდეთ აქედან! არ შემიძლია!

ქუჩაში გავიდნენ. ქალს სული ეხუთებოდა. ფრედერიკი

გრძნობდა, როგორ უკანკალებდა ქალს ხელი, რომლითაც მკლავზე ეყრდნობოდა. და უეცრად ვატნაზი აღშფოთდა:

— აჰ, საძაგელი!

— ვინ?

— სწორედ ის არის! ის, დელმარი!

ამ აღმოჩენამ ფრედერიკი შეურაცხჰყო და კვლავ ჰკითხა:

— თქვენ დარწმუნებული ხართ?

— გეუბნებით, რომ სულ უკან მოვეყვებოდი! — წამოიძახა ვატნაზმა. — ვხედავდი, როგორ მოდიოდა! ახლა ხომ გესმით? თუმცა, ეს უნდა მცოდნოდა: ჩემი სისულელით არ გავაცანი? ოჰ, ღმერთო ჩემო, რომ იცოდეთ! მე შევივრდომე ის საძაგელი, ვარჩენდი, ვაცმევდი. და მთელი ჩემი მზრუნველობა გაზეთებში! მიყვარდა, როგორც დედას!

მერმე ავად ჩაიციანა:

— აჰ! ამ ვაჟბატონს ხავერდის კოსტიუმები ნებავეს! ეს მხოლოდ სპეკულაციაა მისი მხრივ, იცოდეთ! ის ჭალბატონი კი! მე მას ვიცნობდი ჯერ კიდევ როგორც უბრალო მკერვალს! მე რომ არა, რამდენჯერ იგორავებდა წუმპეში! მაგრამ კიდევ გადავავდებ ტალახში! დიახ! დიახ! დაე საავადმყოფოში ამოხდეს სული! და დაე ყველამ შეიტყოს!

თავს ლაფი დაასხა თავის მოჭიშპეს და ფრედერიკის წინაშე გააშიშვლა მთელი მისი უტიფრობა:

— იგი ცხოვრობდა ყიუმიაკთან, ფლაკურთან, ახალგაზრდა ალართან, ბრეტანოსთან, სენ-ვალერისთან — იმ ჩოფურასთან! არა, სხვასთან! სულ ერთია, ისინი ძმები არიან! ხოლო, როცა უხერხულ მდგომარეობაში ჩავარდებოდა, მე უნდა მეშველნა! მერმე ამით რა სარგებლობა მქონდა? ისეთი ძუნწი ვინმეა! და შემდეგ, დამეთანხმებით, რომ ჩემი მხრივ დიდი თავაზიანობაა მასთან მეგობრობა, ბოლოს და ბოლოს, რა მისი ტოლი ვარ! ვინმე გოგო ხომ არ ვარ? ნამუსს ფულად ხომ არ ვყიდი? რომ აღარ ვილაპარაკოთ იმაზე, რომ სულელია თუთიყუშივით. სიტყვას „კატეგორია“ თ-ნით წერს. ესეც კია, ერთმანეთის ღირსნი არიან, ერთი შეწვი, მეორე წასცხე, თუმცა ის ვაჟბატონი თავს არტიტს უწოდებს და თავი გენიოსად მოაქვს! მაგრამ, ღმერთო ჩემო, იმას რომ ჭკუა ჰქონდეს, ასეთ საძაგლობას არ ჩაიდენდა! ვილაც ცუდლუტში გასცვალო წესიერი ჭა-

ლი! ბოლოს და ბოლოს, მიმიფურთხეხე! ნამდვილი მახინჯი გახდა!
მეზიზღება! როგორც კი შევხვდები, პირში ჩავაფურთხებ!

მან გააფურთხა:

— აი მისი ფასი! მაგრამ, ეს არნუ როგორია? საშინელებაა, ხომ? რამდენჯერ აპატიე? ვერ წარმოიდგენ, რა მსხვერპლი არ შესწირა! ის ქალბატონი სულ ფეხს უნდა უკოცნიდეს! ისეთი გულუხვია, ისეთი გულკეთილია!

ფრედერიკი სიამოვნებით უსმენდა, როგორ ამკობდა დელმარს. არნუს უთმენდა. როზანეტის ვერაგობა რაღაც არაბუნებრივი, უსამართლო ეჩვენებოდა; შინაბერას აღლევა მასაც გადაეცხო და არნუსადმი რაღაც სინაზის მსგავსი რამეც კი იგრძნო. და უეცრად მის სადარბაზო კართან აღმოჩნდა: ვერც კი შეამჩნია, როგორ მიიყვანა მ-ელ ვატნაზმა პუასონიერის გარეუბანში.

— აი ჩვენც მივედით, — უთხრა მან. — მე ვერ შევალ, თქვენ კი არაფერი არ გიშლით.

— რად უნდა შევიდე?

— რომ ყველაფერი უამბოთ, დალახვროს ეშმაკმა!

ფრედერიკი, თითქოს უეცრად გამოფხიზლდაო, მიხვდა, რა სისაძაგლეზეც აქეზებდნენ.

— რას შვრებით? — გაუმეორა.

ვაჟმა თვალეხი მესამე სართულს მიაპყრო. ქ-ნ არნუს ოთახში ლამპა ენთო. მართლაც, ხელს არაფერი არ უშლიდა ასულიყო.

— მე აქ დაგელოდებით. წადით რაღა!

ამ ბრძანებამ სრულიად გაუგრილა გული და უთხრა:

— მე იქ დიდ ხანს დავრჩები. უმჯობესი იქნება შინ დაბრუნდეთ. ხვალ შემოვივლი თქვენთან.

— არა! არა! — მიუგო ვატნაზმა და ფეხი დაუტყაპუნა. — ისიც წაიყვანე, უსათუოდ წაიყვანე! დაე წაუსწროს მათ!

— მაგრამ დელმარი ხომ იქ აღარ იქნება?

ქალმა თავი დახარა.

— ჰო, ეგ მართალია.

იგი ჩუმად იდგა ქვაფენილზე; გარშემო ეკიპაჟები დაჰქროდნენ; შემდეგ ვაჟს გარეული კატის თვალეხი მიაპყრო.

— ხომ შემიძლია თქვენი იმედი ვიქონიო? ახლა ჩვენ თანამონაწილენი ვართ, ეს კარგია! მაშ იმოქმედეთ. ხვალამდე!

დერეფანში გავლისას ფრედერიკმა ორი ვინმეს ხმა გაიგონა. ისინი დავობდნენ. ქ-ნი არნუ ამბობდა:

— ნუ ცრუობ! ნუ ცრუობ-მეთქი!

ფრედერიკი შევიდა. ისინი გაჩუმდნენ.

არნუ ბოლთას სცემდა, ცოლი კი დაბალ სკამზე იჯდა ბუხართან, მეტად გაფითრებული იყო, თვალები გაშტერებოდა. ფრედერიკმა კარისაკენ გაიწია. არნუ ხელში ეცა, კმაყოფილი იყო, რომ მაშველი იშოვნა.

— მე მგონი... — თქვა ფრედერიკმა.

— დარჩით-მეთქი! — წასჩურჩულა არნუმ.

ქ-ნმა არნუმ უთხრა:

— შემწყნარებელი უნდა იყოთ, ბატონო მორო! ასეთი რამ ხანდახან ხდება ოჯახში.

— ესე იგი მოაწყობენ ხოლმე, — არხეინად თქვა არნუმ. — რას არ მოიგონებენ ეს ქალები! აი, მაგალითად, ეს სულაც არ არის ცუდი ქალი. პირიქით! მერმე რა? მთელი საათია იმით ერთობა, რომ თავს მამბეზრებს ათასგვარი ჭორით.

— ეს ჭორი კი არა, მართალია, — გაჯავრებით უპასუხა ქ-მა არნუმ. — ასეა თუ ისე, ხომ მაინც იყიდე.

— მეე?

— ჰო, შენ! სპარსულ მაღაზიაში!

„ქიშმირის შალი!“ — გაიფიქრა ფრედერიკმა.

არნუ თავს დამნაშავედ გრძნობდა და ეშინოდა.

ქალმა იქვე დასძინა:

— ეს იყო გასულ თვეში, შაბათს, თოთხმეტ რიცხვს.

— აჰ, იმ დღეს მე სწორედ კრეილს ვიყავი. ასე რომ, ხედავ...

— სრულიადაც არა! თოთხმეტს ხომ ჩვენ ბერტენებისას ვიყავით სადილად?

— თოთხმეტს?... — და არნუმ თვალები ალაპყრო, თითქოს იგონებს, რა რიცხვი იყო.

— და ნოქარიც, რომელმაც იგი გაყიდა, ქერა იყო.

— განა ნოქარი მემახსოვრება?

— გარნა შენ მისამართიც კი ჩააწერინე: ლავალის ქუჩა, 18.

— როგორ შეიტყე? — ჰკითხა განცვიფრებულმა არნუმ.

ქალმა მხრები აიჩეჩა.

— ოჰ, ეს ძლიერ ადვილად მოხდა: ჩემი შალის შესაკეთებ-

ლად შევედი და ნოქარმა მითხრა, სწორედ ასეთივე შალი ეს არის ქ-ნ არნუს გავუგზავნეთო.

— განა ჩემი ბრალია, რომ იმავე ქუჩაზე ვილაც ქ-ნი არნუ ცხოვრობს?

— დიახ, მაგრამ არა ყაქ არნუს ცოლი, — მიუგო მან.

აქ იგი სულ აიბნა, ირწმუნებოდა, მე რა შუაში ვარო. ეს შეცდომაა, შემთხვევაა, ერთ-ერთი ისეთი უცნაურობაა, რაც ზოგჯერ ხდება. კაცი მხოლოდ ეჭვით, გაურკვეველი საბუთებით არ უნდა გაამტყუნო, და მაგალითად მოიყვანა უბედური ლეზიურკი.

— ერთი სიტყვით, მე ვამტკიცებ, რომ ცდები! გინდა, დავიფიცო?

— ნუ გაირჩები!

— რატომ?

ქალმა თვალი გაუსწორა, არაფერი არ უთხრა, მერმე ხელი გაიწოდა, ბუხრის თავზე ვერცხლის კოლოფი აიღო და გაშლილი ანგარიში მისცა.

არნუ ყურებიანად წამოწითლდა და აბნეული სახე კიდევაც შეეშუპა.

— ახლა?

— მერმე რა, — ნელა უპასუხა, — ეს რას ამტკიცებს?

— აი თურმე! — ისეთი კილოთი თქვა ქალმა, რომელშიც გამოსჭვიოდა მწუხარებაც და ირონიაც. — აი თურმე!

არნუს ხელში ეჭირა ანგარიში, ატრიალებდა და თვალს არ აშორებდა, თითქოს იქ სურს ამოიკითხოს მისთვის საინტერესო პასუხიო.

— აჰ! ჰო, ჰო, მაგონდება, — თქვა ბოლოს. — მომანდეს. ეს თქვენ უნდა იცოდეთ, ფრედერიკ?

ფრედერიკი დუმდა.

— მომანდეს... დიახ, დიახ... მოხუცმა უდრიმ მთხოვა მეყიდნა...

— ვისთვის?

— მისი საყვარლისათვის!

— თქვენი საყვარლისათვის! — წამოიძახა ქ-მა არნუმ და მთელი ტანი გამართა.

— გეფიცები...

— ჩუმად! მე ყველაფერი ვიცი!

— ჰოო! ძალიან კარგი! მაშასადამე, მჯაშუშობენ!

ქალმა გულცივად მიუგო:

— შეიძლება ეს შეურაცხყოფდეს თქვენს მეტიმეტ წესიერებას?

— რაკი კაცი მოთმინებას დაკარგავს, — დაიწყო არნუმ და ქულს ძებნა დაუწყო. — და მისი გონს მოყვანა შეუძლებელია...

შემდეგ ღრმად ამოიოხრა:

— ცოლი არ შეირთოთ, ჩემო საბრალო მეგობარო. დამიჯერეთ, არ შეირთოთ!

და სულის მოსაბრუნებლად გარეთ გავარდა.

გაუტეხელი სიჩუმე ჩამოვარდა და ოთახშიც თითქოს ყველაფერი გაიყინაო. ჭერზე ლამპის თეთრი წრე იხატებოდა, კუთხეებში კი ძაძასავით ეფინებოდა ჩრდილი; ესმოდა საათის ტიკტიკი და ბუნარში ცეცხლის ტკაცუნნი.

ქ-ნი არნუ კვლავ სავარძელში ჩაჯდა, ახლა უკვე ბუხრის მეორე მხარეზე; ჩარბებს იკვნეტდა. ცახცახებდა. ხელები აღმართა, ტირილი წასკდა, აფშლუკუნდა.

ფრედერიკი დაბალ სკამზე დაჯდა და ისეთი ხმით, როგორც ავადმყოფებს ელაპარაკებიან, უთხრა:

— არ უნდა გეეჭვებოდეთ, რომ მე არ ვიზიარებ მის...

ქალმა არაფერი უპასუხა. მაგრამ ხმამაღლა გამოთქვა თავისი მოსაზრება:

— მე მას არ ვზღუდავ! ტყუილი რა საჭირო იყო!

— რა თქმა უნდა, — უთხრა ფრედერიკმა. — ეს უთუოდ ჩვევის ბრალია, ალბათ არ დაფიქრებულა, თორემ უფრო მნიშვნელოვან საქმეებში...

— ამაზე უფრო მნიშვნელოვანი. თქვენი ფიქრით, რა უნდა იყოს?

— ოჰ!.. არაფერი!

ფრედერიკმა, მორჩილების ნიშნად, თავი დახარა და გაიღიმა: მას ზოგი რამ ღირსება მაინც აქვს, შვილები უყვარსო...

— აჰ! და არაფერს იშურებს, რომ გააღატაკოს ისინი!

— მაგის მიზეზი მისი უსაზღვრო ხელგაშლილობაა; ბოლოს და ბოლოს, ის ერთობ კაი ბიჭია.

ქალმა წამოიძახა:

— მერმედა, ეგ კაი ბიჭობა რას ნიშნავს?

ასე იცავდა მას ფრედერიკი სრულიად გაურკვეველი სიტყვებით, როგორც კი მოეპოვებოდა და, თუმცა ქალს თანაუგრძნობდა, გულში კი უხაროდა, ნეტარებდა: შურისძიებისა თუ სიყვარულის გამო, მე მომეკედლებო. იმედი უსაზღვროდ უძლიერდებოდა, სიყვარული უმტკიცდებოდა.

არასოდეს არ ენახა იგი ესოდენ მომხიბვლელი, ასე უსაზღვროდ მშვენიერი; ხანდახან მკერდი აუთრთოლდებოდა, ფართოდ გახელილი თვალები თითქოს იმ მოჩვენებას მიშტერებოდნენ, მის გონებრივ თვალწინ რომ წარმოიშვა, ბაგენი კი ნახევრად გახსნოდა, თითქოს იმისათვის, რომ სული ადვილად ამოსვლოდაო. ზოგჯერ ტუჩზე ცხვირსახოცს მიიღებდა ხოლმე. ფრედერიკს სურდა გამხდარიყო ბატისტის ის ნაჭერი, ცრემლებით რომ მთლად გაჟღენთილიყო. უნებურად უცქეროდა საწოლს ალკოვში, წარმოიდგენდა ბალიშებზე დასვენებულ მის თავს და ისე გარკვევით ხედავდა მას, რომ თავი უნდა შეეკავებინა, რათა ხელი არ მოეხვია და გულში არ ჩაეკრა. ქ-მა არნუმ თვალები დახუჭა, დამშვიდებულმა, ღონემიხდილმა. მაშინ იგი მიუახლოვდა, დაიხარა და ხარბად ჩააცქერდა თვალებში. დერეფანში ფეხის ხმა გაისმა, ქმარი დაბრუნდა. მათ გაიგონეს, როგორ შეიხურა თავისი საწოლი ოთახის კარი. ფრედერიკმა ხელით ანიშნა, იქ ხომ არ წავიდეთ.

ქალმაც ანიშნა: კიო, და აზრთა ეს მუნჯური გაზიარება თითქოს შეთანხმება, სასიყვარულო კავშირის დასაწყისი იყო.

არნუ ძილს აპირებდა და სერთუქს იხდიდა.

— ჰო, როგორ არის?

— ო, უკეთ! — უთხრა ფრედერიკმა. — გაუვლის!

გარნა არნუ შეწუხებული იყო.

— თქვენ მას ვერ იცნობთ! ახლა ნერვები აეშალა!... ის ნოქარი ყეყეჩია! აი რას ნიშნავს გულკეთილობა! ნეტავ არ მეჩუქებინა როზანეტისათვის ის წყეული შალი!

— ნუ გენანებათ! იგი მეტად მადლობელია!

— აგრე გგონიათ?

ფრედერიკს ეს არ ეეჭვებოდა. დამამტკიცებელი საბუთი ის იყო, რომ მოხუცი უდრი დაითხოვა.

— აჰ! საბრალო პაწაწა!

და გულაჩუყებული არნუ უკვე აპირებდა მასთან გაქცევას.

— არ გირჩევ! სწორედ იქიდან მოვდივარ: ავად არის!

-- მით უმეტეს!

მალე კვლავ ჩაიცვა და შანდალი აიღო. ფრედერიკი თავს იწყევლიდა ამ სისულელის გამო და არნუსს არწმუნებდა: ამ საღამოს ზრდილობისათვის ცოლთან უნდა დარჩე, მისი მარტოდ დატოვება არ შეიძლება, ეს ძალიან ცუდი იქნებოდაო.

— გულახდილად გეუბნები, ეს მხოლოდ საზარალო იქნებოდა! საქმე სრულიადაც არ არის სასწრაფო! ხვალ წადით! აბა, მოიქეცით ასე ჩემი გულისათვის.

არნუმ შანდალი დადგა და უთხრა:

— კარგი ხართ, კარგი!

III

ამის შემდეგ ფრედერიკს უბადრუკი ცხოვრება დაეწყო. იგი ამ სახლში პარაზიტი შეიქნა.

თუ ვინმე ავად გახდებოდა, დღეში სამჯერ მიდიოდა ამბის შესატყობად, დადიოდა პიანინოს გამწყობის მოსაყვანად, ათასგვარ საბაბს იგონებდა, რათა სამსახური გაეწია, კმაყოფილებით იტანდა მ-ელ მართას ჭირვეულობას და პატარა ეჟენის ალერსს, ვინც მუდამ ჭუჭყიან ხელებს უსვამდა სახეზე. ესწრებოდა სადილებს, როცა ერთმანეთის პირდაპირ მჯდომარე ცოლი და ქმარი ერთ სიტყვასაც არ იტყოდნენ ან არნუ მკვახედ შენიშნავდა რამეს მეუღლეს, რაც ქალს გააღიზიანებდა. ნასადილევს არნუ ბიჭუნასთან წავიდოდა ხოლმე საწოლ ოთახში და ეთამაშებოდა კეკემაღულობიას ან ზურგზე შეისვამდა და ატარებდა, როგორც ბეარნელი. ბოლოს სადმე წავიდოდა, ცოლი კი მაშინვე დაიწყებდა არნუზე ლაპარაკს. ვინც მისი ჩივილის მუდმივი თემა იყო.

ქმრის უზნეობა როდი აშფოთებდა, უფრო შელახული თავმოყვარეობა აწუხებდა და არ მალავდა ზიზღს ამ კაცისადმი, ვინც მოკლებული იყო გულისხმიერებას, ღირსებას, პატიოსნებას...

— ან იქნებ გიჟია? — იტყოდა ხოლმე.

ფრედერიკი ხელოვნურად იწვევდა ხოლმე აღსარებისათვის. მალე მთელი მისი ცხოვრების ამბავი შეიტყო.

მისი მშობლები, წვრილი ბურჟუები, შარტში ცხოვრობდნენ. ერთხელ არნუმ, როცა მდინარის პირას ხატავდა (მაშინ თავი მხატვარი ეგონა), დაინახა იგი, ეკლესიიდან რომ მოდიოდა, და წინადა-

დება მისცა; მისი ქონების მიხედვით მშობლები უყოყმანოდ და-
თანხმდნენ, თანაც მას უსაზღვროდ უყვარდა. ქალმა დასძინა:

— ღმერთო ჩემო, ახლაც კვლავ ვუყვარვარ თავისებურად!

პირველი თვეების მანძილზე იტალიაში მოგზაურობდნენ.

მიუხედავად იმისა, რომ ალტაცებულები იყო ლანდშატებითა და
ხელოვნების ძეგლებით, არნუ, მუდამ ჩიოდა, ლვინო არ ვარგაო,
და პიკნიკებს აწყობდა ინგლისელებთან ერთად, რათა თავი გაერ-
თო. რამდენიმე სურათი კარგად გაყიდა და გადაწყვიტა მხატვრუ-
ლი ნივთები ევაჭრა. შემდეგ ფაიანსის წარმოებამ გაიტაცა. ახლა კი
სხვა სპექულაციებს მიჰყო ხელი, სულ უფრო უხამსი ხდება და
უხეშ და დამლუპველ ჩვევებს იძენს. ქალი იმდენად მის სხვადასხვა
მანკიერებას არ უჩიოდა, რამდენადაც მთელ მის ყოფაქცევას. არა-
ვითარი ცვლილება მოსალოდნელი არ არის და ჩემი მწუხარება
განუქარვებელიაო.

ფრედერიკი ამტკიცებდა: არც ჩემი ცხოვრება მოეწყობო.

— მაგრამ თქვენ ესოდენ ახალგაზრდა ხართ. გული რად უნდა
გაიტეხოთ?

და კეთილ რჩევას აძლევდა: „იმუშავეთ! ცოლი შეირთეთ!“ ვა-
ჟი მწარე ჩაცვიებით უპასუხებდა, რადგან, ნაცვლად იმისა, რომ
თავისი მწუხარების ნამდვილი მიზეზი გაემხილა, თავს იკატუნებ-
და, ვითომ სხვა მიზეზია, უფრო მაღალიო, ოდნავ კბაძავდა ანტონ-
ნის, რაც მის აზრს სავსებით როდი ამახინჯებდა.

ზოგიერთი ადამიანისათვის მოქმედება მით უფრო განუხორ-
ციელებელია რამდენადაც მათი სურვილი უფრო ძლიერია, უნდობ-
ლობა საკუთარი თავისადმი სტანჯავს მათ, შიში, ვაითუ არ მოვე-
წონოთო, აშინებთ; თანაც ღრმა გრძნობებით წესიერ ქალებს გვა-
ნან; ეშინიათ, არ გამოამყლავნონ ისინიო, და ცხოვრებას თავდახ-
რილნი ამთავრებენ.

თუმცა ქ-ნი არნუ უფრო ახლო გაიცნო (ან იქნებ სწორედ ამი-
ტომ), უფრო გაუბედავი გახდა. ყოველ დილას თავს სიტყვას აძ-
ლევდა, უფრო გაბედულად ვიმოქმედებო. მაგრამ ამას ხელს უშ-
ლიდა დაუძლეველი მორცხვობა, და არ შეეძლო ვისიმე მაგალი-
თისათვის მიებაძა, რაკი ეს სულ განსაკუთრებული ქალი იყო. თავ-
ვისი ოცნების ძალით იგი ადამიანთა ყოველგვარ ურთიერთობაზე
მალლა დააყენა. თავი იმაზე მეტ არარაობად მიაჩნდა, ვიდრე მი-
სი მაკრატლით დაჭრილი აბრეშუმის ნაკუწები.

შემდეგ იფიქრებდა რაღაც საშინელ, უაზრო რამეებზე, როგორცაა ღამით მოულოდნელი თავდასხმა ნარკოტიკებით და მორგებული გასაღებით, რადგან ყველაფერი უფრო ადვილი ეჩვენებოდა, ვიდრე მისი სიძულვილის ატანა.

ამასთან ბავშვები, ორი მოსამსახურე ქალი, ოთახების განლაგება, ყოველივე ეს გადაულახველი დაბრკოლება იყო. გადაწყვიტა, რომ მარტო იგი დაეუფლება მას და რომ წავლენ სადმე ძლიერ შორს და განმარტოებით დასახლდებიან; იმაზეც კი ფიქრობდა: თუ რომელი ტბის წყალი უფრო ლურჯია, რომელ პლიაჟზე უფრო რბილი ქვიშაა, ესპანეთში იქნება ეს, შვეიცარიასა თუ აღმოსავლეთში; საგანგებოდ ირჩევდა ღღეებს, როცა ქ-ნი არნუ განსაკუთრებით გაჩაგრებული ჩანდა, ეტყოდა, უნდა გათავდეს ესო. მოიძებნოს საშუალება და რომ გამოსავალი, როგორც თვითონ ფიქრობს, მხოლოდ ერთია — გაყრა. მაგრამ შვილების სიყვარულით ასეთ რამეს არასოდეს არ იზამს. და ასეთი სათნოება უფრო უძლიერებდა პატივისცემას მისდამი.

ნასადილევს დროს ატარებდა გუშინდელი სტუმრობის მოგონებაში და ოცნებობდა იმაზე, თუ როგორ ეწვეოდა საღამოს. თუ სადილად მათთან არ იყო, მაშინ ასე საღამოს ცხრა საათზე მათი ქუჩის კუთხეში მივიდოდა და, მიხურავდა თუ არა არნუ სადარბაზო შესასვლელის კარს, ფრედერიკი სწრაფად ავიდოდა მესამე სართულზე და გულუბრყვილოდ ჰკითხავდა მოსამსახურე ქალს.

— ბატონი არნუ შინ არის?

მერმე ვითომ გაიკვირვებდა, რომ შინ ვერ შეისწრო.

არნუ ხშირად მოულოდნელად ბრუნდებოდა შინ. მაშინ იგი უნდა მიეცილებინა პატარა კაფეში. წმ. ანას ქუჩაზე, სადაც ახლარეყემბარი იყო ხოლმე.

მოქალაქე, უპირველეს ყოვლისა, უკმაყოფილებას გამოთქვამდა მთავრობისადმი. შემდეგ გაიბმებოდა საუბარი, ამასთან, მეგობრულად ეტყოდნენ ერთმანეთს მკვაზე სიტყვებს, რადგან მეფაბრიკეს დიდ მოაზროვნედ მიაჩნდა რეყემბარი და, რაკი ასეთი ნიჭი უნაყოფოდ იკარგებოდა, ამით ნაწყენი მის სიზარმაცეზე ხუმრობდა ხოლმე. არნუს მოქალაქე მიაჩნდა სულგრძელ და დიდად გონიერ, მაგრამ უეჭველად მეტად უზნეო ადამიანად; ამიტომაც ეპყრობოდა სრულიად უნდობლად და მასთან სადილობაზეც კი უარს ამბობდა, რადგან „ცერემონია აჯავრებდა“.

ზოგჯერ, უკვე გამოთხოვების მომენტში, აღმოჩნდებოდა, რომ არნუს მოშვიდა. „მოენატრებოდა“ ერბოკვერცხი ან შემწვარი ვაშლი, ხოლო რადგან დაწესებულებაში ასეთი რამ ჩვეულებრივ არ აღმოჩნდებოდა, საყიდლად გაგზავნიდა. საჭირო იყო ლოდინი. რეჟემბარი არ წავიდოდა და ბოლოს და ბოლოს, ბუზღუნით დათანხმდებოდა რაიმე ეჭამა.

მიუხედავად ამისა, დაღვრემილი იყო, მთელი საათობით უჭდა ხოლმე ნახევრად დაცლილ სტაქანს. განგება მსოფლიოს განაგებდა მისი აზრების საწინააღმდეგოდ, იგი იპოქონდრიკი გახდებოდა, გაზეთებსაც აღარ კითხულობდა, საკმაო იყო წარმოგეთქვა სიტყვა ინგლისი, რომ ღრიალი დაეწყო. ერთხელ, როცა ოფიციატმა კერძი უხერხულად მიართვა, მან წამოიძახა:

— განა უცხოეთი ისედაც ცოტა შეურაცხყოფას გვაყენებს!

საერთოდ კი, თუ ასეთ სიფიცხეს არ ჩავთვლით, უთქმელი კაცი იყო და იცოდა ისეთი „აუცდენელი დარტყმა, რომ ერთბაშად გაენადგურებინა მთელი დუქანი“.

სანამ იგი გართული იყო ფიქრებში, უკვე შეზარხოშებული არნუ ერთფეროვანი ხმით მოჰყვებოდა დაუჯერებელ ამბებს, რომლებშიც მუდამ ბრწყინავდა საკუთარი თავდაჯერების მეოხებით და ფრედერიკიც (აღბაჲ იმის გამო იყო, რომ რაღაც იდუმალი მსგავსება არსებობდა მათ შორის) ერთგვარ მიდრეკილებას გრძნობდა მისდამი. იგი თავს უსაყვედურებდა ამ სისუსტეს და მიაჩნდა, რომ, პირიქით, უნდა სძულებოდა იგი.

არნუ მასთან ხშირად უჩიოდა ცოლის ცუდ განწყობილებას, მის ჯიუტობას, უსამართლო მიკერძებულობას. წინათ ასეთი როდი იყო.

— მე რომ შენს ადგილზე ვიყო, — ეტყოდა ხოლმე ფრედერიკი, — სარჩოს გავუჩინდი და ცალკე ვაცხოვრებდი!

არნუ არაფერს უპასუხებდა, ერთი წუთის შემდეგ კი ცოლის ქებას მოჰყვებოდა: კეთილია, ერთგულია, ჰკვიანია, სათნოიანია; მერმე მის ხორციელ სილამაზეს გაიხსენებდა და უხვად აფრქვევდა წვრილმანებს ისეთი ფუქსავატობით, როგორითაც ზოგი ვინმე სადმე სასტუმროში ყველას დასანახავად გამოფენს ხოლმე თავის საუნჯეს.

წონასწორობიდან კატასტროფამ გამოიყვანა.

იგი შევიდა ფაიფურის თიხის მომპოვებელ კომპანიაში და სა-

რევიზიო საბჭოს წევრი გახდა. მაგრამ, რაკი ყველაფერს ენდობო-
და, რასაც ეუბნებოდნენ, ხელს აწერდა არასწორ ანგარიშებს და
შეუმოწმებლად დაადასტურა წლიური უწყისი, რომელიც მმართველმა
თაღლითურად შეადგინა. კომპანია გაკოტრდა და არნუს, სო-
ლიდარულ პასუხისმგებლობას რომ კისრულობდა, სხვებთან ერთად
მიუსაჯეს ზარალის ანაზღაურება, რაც მისთვის ნიშნავდა ოცდაათ
ათასამდე ფრანკის დაკარგვას, რაც ამასთან განაჩენის დასაბუთე-
ბით რთულდებოდა.

ფრედერიკმა ეს გაზეთით შეიტყო და იმწამსვე პარადის ქუჩისა-
კენ გაეშურა.

იგი ქ-ნ არნუს ოთახში მიიღეს. დილის საუზმის დრო იყო. პა-
ტარა მაგიდა, ბუხართან, სავსე იყო რძიანი დიდრონი ფინჯნებით.
ხალიჩაზე საღამური ფლოსტები ეყარა, სავარძლებზე კი ყოველგვა-
რი ტანსაცმელი. არნუს, ნიფხვისა და სათბურას ამარა რომ იჯდა,
თვალეები დასწითლებოდა, თმა აბუძგვნოდა; პატარა ეყენი, რომელ-
საც უბაყურა სჭირდა, კარაქიან პურს ლოლნიდა და ტიროდა; მისი
დაი მშვიდად ჭამდა, ხოლო ჩვეულებრივზე რამდენადმე უფრო
ფერმკრთალი ქ-ნი არნუ სამივეს ემსახურებოდა.

— ჰოდა, აი! — ღრმა ამოოხვრით თქვა არნუმ. — თქვენ უკვე
იცით!

ფრედერიკმა ანიშნა, შენი მწუხარების მონაწილე ვარო.

— ასე და ასე! ჩემი მიმდობელობის მსხვერპლი გავწდი!

მერმე გაჩუმდა. ისე დამწუხარებული იყო, რომ საუზმეზე უარი
თქვა. ქ-მა არნუმ თვალეები აღაპყრო, მხრეები აიჩეჩა. არნუმ კი
შუბლზე ხელი გადაისვა.

— ბოლოს და ბოლოს, მე დამნაშავე არ ვარ. თავს ვერაფერს
ვუსაყვედურებ. ეს უბედურებაა! როგორმე გამოვძვრებით! რას
იზამ!

იგი ცოლის ხვეწნას დაჰყვა და ტკბილ ფუნთუშას ერთი ლუკმა
მოტეხა.

საღამოს მოუწინა ცოლთან ერთად ესადილნა „ოქროს სახლის“
ცალკე კაბინეტში. ქ-მა არნუმ ვერ გაიგო მისი ასეთი მისწრაფება
და კიდევაც იწყინა, რომ ისე მოეპყრნენ, როგორც ლორეტს; არ-
ნუს მხრივ კი, პირიქით, ეს იყო სიყვარულის გამოჩენა. შემდეგ
მოიწყინა და გასართობად როზანეტთან წავიდა.

აქამდე ბევრი რამ ეპატიებოდა ხოლმე მისი გულკეთილობის

გამო. სასამართლო პროცესმა იგი საეჭვო პირთა შორის დააყენა. და ახლა მარტოდ დარჩა თავისი ოჯახითურთ.

ფრედერიკს მოვალეობად მიაჩნდა უფრო ხშირად ყოფილიყო მათს ოჯახში, ვიდრე ოდესმე. იტალიურ ოპერაში ბენუარის ლოჟის აბონემენტი აიღო და ყოველ კვირაში პატიყებდა მათ. მაგრამ ისინი განიცდიდნენ ოჯახური უთანხმოების იმ მომენტს, როცა ყოველგვარი ურთიერთდათმობის შემდეგ, იბადება ისეთი გადაუღებელი გულგრილობა, რაც აუტანელს ხდის არსებობას. ქ-ნი არნუ თავს იკავებდა, რომ მოთმინება საბოლოოდ არ დაკარგოდა, არნუ კი მუდამ წარბეზებული იყო, და ამ ორი უბედური ადამიანის დანახვა ფრედერიკს ამწუხებდა.

ქ-ნმა არნუმ, რაკი ენდობოდა, მას დაავალა შეეტყო მათი საქმის მდგომარეობა, მაგრამ ფრედერიკს სცხვენოდა არნუსთან სადილობა, რაკი მისი ცოლის გულისმოგება სურდა, და ეს სტანჯავდა. მაგრამ მაინც განაგრძობდა, რადგან თავს იმით იმართლებდა, რომ ვალდებული იყო დაეცვა ქ-ნი არნუ და რომ შეიძლებოდა როდისმე გამოსადეგი ყოფილიყო მისთვის.

ბალის შემდეგ ერთი კვირა გავიდა და ფრედერიკი ვიზიტად იყო ბ-ნ დამბრეზთან. ფინანსისტმა თავისი ქვანახშირის საწარმოს ოცი აქცია შესთავაზა; ფრედერიკს ვიზიტი აღარ განუმეორებია. დელორეი წერილებს უგზავნიდა, იგი პასუხს არ აძლევდა. პელერენი იწვევდა, მოდი, პორტრეტი ნახეო, იგი ყოველთვის ზრდილობიანად უარობდა, მაგრამ სიზის დაჟინებულ თხოვნას დაუთმო და როზანეტი გააცნო.

ქალი ძლიერ თავაზიანად შეხვდა, გარნა კისერზე არ ჩამოჰკიდებია, როგორც წინათ სჩვეოდა. მისი მეგობარი ბედნიერი იყო რომ გარყვნილ ქალთან მოხვდა, თანაც შემთხვევა მიეცა ესაუბრა მსახიობთან, რადგან დელმარი იქ იყო.

დრამამ, რომელშიც დელმარი ასრულებდა მდაბიოს როლს, ვინც ჰკუთას ასწავლიდა ლუი XIV და 89 წლის რევოლუციას წინასწარმეტყველებდა, ისე თვალსაჩინო გახდა იგი, რომ მისთვის განუწყვეტლად თხოვდნენ ისეთსავე როლებს და მისი ფუნქცია ახლა იყო მთელი ქვეყნის მონარქების საცინლად აგდება. ინგლისელი ლუდის მექარხნის როლში იგი აუგებდა კარლოს I, სტუდენტ სალამანკის როლში წყევა-კრულვას უთვლიდა ფილიპე II ანდა მგრძობიარე მამის როლში გულისწყრომით იხსენიებდა პომპაღურს; ეს ყველა-

ფერს სჯობდა! ქუჩის ბიჭები თეატრის კარებთან ელოდებოდნენ ხოლმე, რომ მსახიობი დაენახათ, ანტრაქტებში კი ჰყიდდნენ მის ბიოგრაფიას, სადაც აწერილი იყო, როგორ ზრუნავდა იგი თავისი მოხუცი დედისათვის, კითხულობდა სახარებას, ეხმარებოდა ღარიბებს, ერთი სიტყვით, ბრუტუსისა და მირაბოს ნაზავი ვინმე წმინდა ვენსან დე პოლი იყო. ამბობდნენ: ჩვენი დელმარო. ეკისრებოდა მისია, ქრისტე უნდა გამხდარიყო.

ყოველივე ამან როზანეტი მოხიბლა და უდარდელად მოიშორა თავიდან მოხუცი უფრო, რადგან ხარბი არ ყოფილა.

არნუ როზანეტს კარგად იცნობდა, დიდხანს სარგებლობდა მისი ასეთი თვისებით და ცოტას ხარჯავდა მისთვის; მერმე მოხუცი გამოჩნდა და სამივე ერიდებოდა გულახდილ აღსარებას. ახლა არნუს ეგონა, მხოლოდ ჩემი გულისათვის გააგდო მოხუციო, და ხარჯი მოუმატა. მაგრამ იგი სულ უფრო ხშირად თხოულობდა ფულს და ეს მით უფრო გაუგებარი იყო, რომ წინანდელზე ნაკლებ მფლანგველი ჩანდა. ქაშმირის შალიც გაყიდა, რადგან, მისი სიტყვით, სურდა ძველი ვალები გადაეხადა. არნუ კი სულ აძლევდა და აძლევდა; ქალმა მოხიბლა იგი და შეუბრალებლად აძრობდა ტყავს. იმრიგად, ანგარიშები, გადასახდელები წვიმასავით მოდიოდა ამ სახლში. ფრედერიკი გრძნობდა ახლო აღსასრულს.

ერთხელ როგორღაც ქ-ნ არნუსთან შეიარა. იგი შინ არ დაუხვდა. ბ-ნი არნუ კი, როგორც უთხრეს, ქვემოთ, მაღაზიაში მუშაობდა.

და მართლაც. არნუ თავის მოხატულ ლარნაკთა შორის იდგა და ცდილობდა თვალი აეხვია ვიღაც ახალდაქორწინებულთათვის, პროვინციელი ბურჟუაზიული ცოლქმრისათვის. იგი ელაპარაკებოდა სახარატო, საჭურჭლო ხელობაზე, მოხატვასა და მოჭიქვაზე, მყიდველებს კი არ სურდათ თავი უვიცად ეჩვენებინათ, უსიტყვოდ ეთანხმებოდნენ და ყიდულობდნენ.

როცა ისინი წავიდნენ, არნუმ უამბო, დილით ცოლს ვეჩხუბეო. რაკი სურდა თავიდან აეშორებინა მისი შენიშვნა ხარჯების გამო. არწმუნებდა, როზანეტი ჩემი საყვარელი აღარ არისო.

— მე კიდევაც ვუთხარი, რომ იგი შენი საყვარელია.

ფრედერიკი აღშფოთდა, მაგრამ, საყვედური გამოააშკარავებდა და ამიტომ წაიბუტბუტა:

— აჰ, რა ცუდად მოქცეულხართ, რა ცუდად!

— მერე რა მოხდა? — უთხრა არნუმ. — განა სამარცხვინოა მისი საყვარელი იყო? მე ხომ არ მცხვენია! განა ეს შენთვის სასიქადულო არ იქნებოდა?

„ნეტავ, თუ ცოლმა უთხრა რამე? იქნებ ეს ქარაგმაა?“ და ფრედერიკმა უმაღვე უპასუხა:

— არა! სრულიადაც არა! პირიქით!

— ჰოდა, რა მოხდა?

— დიან, მართალი ხარ! არაფერია.

არნუმ განაგრძო:

— რატომ აღარ დადიხართ იქ?

ფრედერიკმა აღუთქვა, მოვალე.

— აჰ! კინალამ დამავიწყდა! რა კარგი იქნებოდა... როზანეტზე საუბარში... ჩემს ცოლს რომ ეტყოდეთ რასმე... არ ვიცი, რას მაგრამ თქვენ მოახერხებთ... ისეთ რამეს, რაც იმას დაარწმუნებდეს, რომ თქვენ როზანეტის საყვარელი ხართ. გთხოვ გამიწიო ეს სამსახური. ა? რას იტყვით?

ახალგაზრდა კაცმა პასუხის ნაცვლად სახე ორაზროვნად დამანჭა. ამ ცილისწამებას შეეძლო დაედუპა იგი. იმ საღამოსვე ინახულა ქ-ნი არნუ და შეკვიცა, რასაც არნუ ამბობს, სულ ტყუილიაო.

— მართლა?

ფრედერიკი თითქოს გულწრფელი იყო, ქალმა ამოიოხრა და მშვენიერი ღიმილით უთხრა: „მჯერა თქვენი“; მერმე თავი დახარა და თქვა:

— თუმცა თქვენთან ვის რა ესაქმება!

„მაშასადამე, ეს ვერაფერს ხვდება და ვეზიზღები, თუ არ ფიქრობს იმდენად მაინც მიყვარდეს, რომ ამის ერთგული ვიყო!“ ფრედერიკს უკვე დაავიწყდა, რასაც როზანეტისაგან ელოდა, და თავი შეურაცხყოფილად იგრძნო ასეთი მოპყრობით.

შემდეგ ქ-ნმა არნუმ სთხოვა: ხანდახან მიდი ხოლმე „იმ ქალთან“, რომ ნახო, რაც იქ ხდებაო.

არნუ მივიდა ხუთი წუთის შემდეგ. მოისურვა ფრედერიკთან ერთად როზანეტთან წასულიყო.

მდგომარეობა აუტანელი ხდებოდა.

ფრედერიკი ოდნავ გაართო ნოტარიუსის წერილმა, ვისაც მეორე დღეს უნდა გამოეგზავნა მისთვის თხუთმეტი ათასი ფრანკი და,

რათა გამოესყიდა თავისი უყურადღებობა დელორისადმი, მაშინვე წავიდა. რომ ეს სასიამოვნო ამბავი ეცნობებინა.

ადვოკატი ცხოვრობდა სამი მარიამის ქუჩაზე მდებარე სახლის მეექვსე სართულზე, მისი ბინის ფანჯრები ეზოს გადაჰყურებდნენ. მის პატარა ცივ კაბინეტში გაკრული იყო მორუხო შპალიერი, იატაკი მოგებული იყო ფილებით; ოთახის მთავარი მორთულობა იყო ოქროს მედალი, რომელიც დოქტორის ხარისხის მისაღებად დაცული დისერტაციისათვის მიეღო, და იგი ხის შავ ჩარჩოში ეკიდა სარკის გვერდით. წითელი ხის საწიგნე კარადაში ეწყო ასამდე წიგნი. ტარსიკონით გადაკრული მაგიდა შუაგულ ოთახში იდგა; კუთხეებში იყო ოთხი ძველი სავარძელი, რომლებსაც გადაკრული ჰქონდა მწვანე ხავერდი; ბუხარში ნაფოტები იწვოდა, მაგრამ იქვე იყო ერთი შეკვრა შეშა, რომელიც შეიძლებოდა ცეცხლისათვის შეეკეთებინა, როგორც კი ზარს ჩამოჰკრავდნენ. ეს იყო მისი მისაღები საათები; ადვოკატმა თეთრი ჰალსტუხი გაიკეთა.

თხუთმეტი ათასი ფრანკის ამბავმა ძლიერ გაახარა (აღბათ მისი მიღების იმედი გადაწყვეტილი ჰქონდა) და ღიმილით იმეორებდა:

— ეგ კარგია, ჩემო ძმაო, კარგია, ძალიან კარგია!

ცეცხლს შეშა შეუკეთა, კვლავ დაჭდა და მაშინვე გაზეთზე დაიწყო ლაპარაკი. პირველ ყოვლისა, საჭირო იყო ჰიუსონეს თავიდან მოშორება.

— გული გააწყალა ამ კრეტინმა! რაც შეეხება გაზეთის მიმართულებას, მე მგონია, ყველაზე სწორი და გონივრული იქნება სულაც არ ექნეს მიმართულება!

ამან ფრედერიკი გააკვირვა.

— ჰო, რა თქმა უნდა! დროა პოლიტიკას მეცნიერული თვალსაზრისით მოვეპყროთ. მეთვრამეტე საუკუნის მოხუცებმა დასაბამი მისცეს, მაგრამ რუსომ და მწერლებმა შიგ შეიტანეს ფილანთროპია, პოეზია და სხვა სისულელეები კათოლიკეთა გასახარელად; თუმცა, ეს კავშირი ბუნებრივია, რადგან უახლეს რეფორმატორებს (შემიძლია დავამტკიცო) ყველას სწამს გამოცხადება. მაგრამ თუ თქვენ აწირვინებთ პოლონეთის ხსნისათვის, თუ დომინიკელთა ღმერთს, რომელიც ჯალათი იყო, სცვლით რომანტიკოსთა ღმერთით. რომელიც მხოლოდ მღებარია და მეტი არაფერი, თუ, ბოლოს, თქვენი წარმოდგენა აბსოლუტზე უფრო ფართო არ არის, ვიდრე თქვენი წინაპრებისა, მაშინ რესპუბლიკურ ფორმებში ამოიზ-

რდება მონარქია და თქვენი წითელი ჩაჩი მუდამ იქნება ხუცის სკუფია! განსხვავება მხოლოდ ის არის, რომ წამების ნაცვლად იქნება ცალკე პატიმრობა, მკრეხელობის ნაცვლად სარწმუნოების წაბილწვა, წმიდა კავშირის ნაცვლად ევროპის თანხმობა და ამ საუცხოო წყობილების დროს, რომელიც საყოველთაო აღტაცებას იწვევს და შექმნილია ლუი მეოთხემეტის დროინდელი ნამსხვრევებისაგან, ვოლტერისეული ნანგრევებისაგან, იმპერატორის საღებავები რომ ამჩნევია, და ინგლისის კონსტიტუციის ნაფლეთებისაგან, დავინახავთ, როგორ შეეცდებიან მუნიციპალური საბჭოები თავი მოაბეზრონ მერს, გენერალური საბჭოები — თავის პრეფექტს, პალატები — მეფეს, პრესა — ხელისუფალთ, ადმინისტრაცია კი — ყველას ერთად! გარნა კეთილი გუნების ადამიანები აღტაცებული არიან სამოქალაქო კოდექსით, რომელიც, რაც გინდა თქვი, შეთითხნილია მეზმანური და ტირანული სულისკვეთებით, რადგან კანონმდებელმა, ნაცვლად იმისა, რომ თავისი საქმე აკეთოს, ესე იგი ზნე-ჩვეულებანი მოაწესრიგოს, განიზრახა ააგოს საზოგადოება, თითქოს ვინმე ლიკუტრგიამო! რატომ ზღუდავს კანონი ოჯახის მეთაურს მემკვიდრეობის საკითხებში? რატომ ეწინააღმდეგება უძრავი ქონების იძულებით განსხვავებას? რატომ სჯის მაწანწალობას როგორც დანაშაულს, თუმცა იგი არსებითად კანონის დარღვევაც კი არ არის? ეს კიდევ ყველაფერი როდია! განა არ ვიცო! მინდა დავწერო ერთი პატარა რომანი სათაურით „მართლმსაჯულების იდეათა ისტორია“, რომელიც სასეირო რამ იქნება! მაგრამ, რა მაგის პასუხია, საშინლად მწყურია! შენა?

ფანჯარაში თავი გაპყო და მეკარეს ჩასძახა: ერთი დუქანში წადი და გროგი მომიტანეო.

— საერთოდ, მე მგონია, რომ არის სამი პარტია. არა! სამი ჯგუფი, რომელთაგანაც არც ერთი არ მეპიტნავენა: ისინი, ვისაც აქვს რამე, ისინი, ვისაც აღარაფერი არ აქვს და ისინი, ვინც ცდილობს რამე შეიძინოს. მაგრამ ყველანი ერთსულოვანი არიან ძალაუფლებისადმი სულელურ თაყვანისცემაში! მაგალითები: მახლი გვირჩევს ავუკრძალოთ ფილოსოფოსებს თავიანთი მოძღვრების გამოკვეყნება; ბატონი ვრონსკი, გეომეტრი, ცენზურას თავის ენაზე უწოდებს „გონებაჭერეთით ნიჭის კრიტიკულ აღკვეთას“; მამა ანფანტენი ლოცვა-კურთხევას უთვლის ჰამსბურგებს იმის გამო, რომ „ალპების გადაღმა ხელს უპოტინებენ იტალიის დასათრგუნავად“;

პიერ ლერუს სურს. რომ ძალით მოგასმენინონ ორატორი, ლუი ბლანი კი სახელმწიფო რელიგიის მომხრეა, იმდენად შეპყრობილია ყველა ეს ვასალი მართვის წყურვილით! არც ერთი კი არ სცემს პატივს კანონიერებას, მიუხედავად მათი საუკუნეობრივი პრინციპებისა. ხოლო რამდენადაც პრინციპი ნიშნავს წარმოშობას, საჭიროა მუდამ იფიქრო რაიმე რევოლუციაზე. ძალადობის აქტზე, რაღაც გარდამავალზე. ამრიგად, ჩვენი პრინციპია ხალხის სუვერენობა, რაც გამოიხატება პარლამენტური ფორმით, თუმცა პარლამენტს ეს არც კი სწამს. მაგრამ რატომ უნდა იყოს ხალხის სუვერენიტეტი ღვთის სამართალზე უფრო წმიდა? ერთიცა და მეორეც ფიქციაა! კმარა მეტაფიზიკა, კმარა ფანტომები! ქუჩების დასაგავად დოგმები საჭირო არ არის! მეტყუიან, შენ საზოგადოებას ანგრევო! მერმე რა? სად არის აქ უბედურება? თქმა არ უნდა, კარგი რამეა ეგ შენი საზოგადოება!

ფრედერიკს შეეძლო ბევრ რამეში შედავებოდა მას, მაგრამ რაკი ხედავდა, რომ დელორიე ახლა სრულიადაც არ იზიარებდა სენეკალის თეორიებს, ბევრს უთმობდა. მან იკმარა მხოლოდ ერთი შენიშვნა, რომ ასეთი სისტემა საყოველთაო სიძულვილს გამოიწვევსო.

— პირიქით, რამდენადაც თითოეულ პარტიას დავარწმუნებთ. რომ გვძულს მისი მეზობელი, ყველას ჩვენი იმედი ექნება. შენც მიიღებ მონაწილეობას და აწარმოებ სამართლიან კრიტიკას!

საჭირო იყო ამხედრება საყოველთაოდ მიღებულ შეხედულებათა წინააღმდეგ, აკადემიის, ნორმალური სკოლის, კონსერვატორიის, „ფრანგული კომედიის“, ყოველივე იმის წინააღმდეგ. რაც რაიმე დაწესებულებას მოგვაგონებს. ამით მათს გაზეთს მთლიანი სისტემის ხასიათი მიეცემა. შემდეგ, როცა იგი სრულიად მტკიცე მდგომარეობას მოიპოვებს, გამოცემა უეცრად ყოველდღიური გახდება და მაშინ პიროვნებათა გაკრიტიკებასაც შეუდგებიან.

— და პატივისცემასაც მოვიპოვებთ, შეგიძლია არ დაეჰყვე!

ხორცი ესხმოდა დელორიეს დიდი ხნის ოცნებას გამხდარიყო რედაქციის მეთაური, ესე იგი ჰქონოდა გამოუთქმელი ბედნიერება ეხელმძღვანელა სხვებისათვის, თავიდან ბოლომდე გადაეკეთებინა სტატიები, შეეკეთა ისინი, უარეყო. თვალები უბრწყინავდა სათვალისქვეშ, ლელავდა და ანგარიშმიუცემლად ჭიქას ჭიქაზე სცილიდა.

— შენ კვირაში ერთხელ სადილი უნდა გამართო ხოლმე. ეს საჭიროა, შენი შემოსავლის ნახევარიც რომ მოუნდეს! ყველა მოი-სურვებს დაესწროს შენს სადილს, სხვებისათვის ეს გახდება თავ-შესაყრელი ადგილი, შენთვის კი ბერკეტი და, რაკი საზოგადოებრივ აზრს თავიდან ბოლომდე წარვმართავთ პოლიტიკით და ლიტერატურ-რით, რაღაც ექვს თვეში, აი ნახავ, პარიზში თვალსაჩინო ადგილს დავიკავებთ.

ფრედერიკი უსმენდა და გრძნობდა, რომ ახალგაზრდავდებოდა, მსგავსად ადამიანისა, რომელიც ოთახში დიდხანს ყოფნის შემდეგ სუფთა ჰაერზე გადის. ამხანაგის აღფრთოვანება მასაც გადაედო.

— დიახ, ზარმაცი, სულელი ვიყავი, მართალი ხარ!

— გაგიმარჯოს! — წამოიძახა დელორიემ. — ახლა ვიცნობ ჩემს ფრედერიკს!

მერმე მუშტი ნიკაპქვეშ ამოსდო და უთხრა:

— არა, დიდხანს კი მაწვალე! მაგრამ არაფერია! მაინც მიყვარ-ხარ!

გულაჩუყებულნი იდგნენ და ერთმანეთს შესცქეროდნენ, მზად იყვნენ გადახვეოდნენ ერთმანეთს.

წინკარში ქალის ქუდი გამოჩნდა.

— რამ მოგიყვანა? — ჰკითხა დელორიემ.

ეს იყო მ-ელ კლემანსი, მისი საყვარელი.

ქალმა მიუგო: შენი სახლის ახლოს მივდიოდი, მინდოდა მენა-ხე და, ერთად რომ გვესაუზმა, აი ტკბილი ნამცხვარი მოვიტანე; და მაგიდაზე დადო.

— ფრთხილად, მანდ ჩემი ქაღალდებია! — გაჯავრებით თქვა ადვოკატმა. — გარდა ამისა, აი უკვე მესამეჯერ გიკრძალავ მისა-ღებ საათებში ჩემთან მოსვლას.

ქალმა საკოცნელად წაიწია.

— კარგი ახლა! მოშორდი! მოუსვი ბაყაყური!

დელორიემ ხელი ჰკრა; ქალი ატირდა.

— აჰ, თავი მომაბეზრე, ბოლოს და ბოლოს.

— მე ხომ მიყვარხარ!

— მე სიყვარულს კი არა, ყურადღებას მოვითხოვ!

ამ სასტიკმა სიტყვებმა ცრემლი შეუწყვიტეს კლემანსს. ფან-ჯარასთან მივიდა, შუბლი მინას მიადო და დაიკვნესა.

მისი პოზა და დუმილი დელორიეს აჯავრებდა.

— როცა გაათავოთ, უბრძანე ეტლი მოგართვან! გესმით?

ქალი მკვეთრად მოტრიალდა.

— მაგდებ?

— სწორედ!

აღბათ უკანასკნელი მუდარის ნიშნად თავისი დიდრონი ცისფერი თვალები მიაპყრო დელორიეს, მერმე შოტლანდიური თავშალი ჯვარედინად მოიხვია, წუთით შეიცადა და წავიდა.

— დაგებრუნებინა! — უთხრა ფრედერიკმა.

— შენც რაღა!

და დელორიე, რომელიც საქმეზე უნდა წასულიყო, გავიდა სამზარეულოში, საპირფარეშო ოთახის დანიშნულებასაც რომ ასრულებდა. პლიტაზე, წაღებთან ერთად, ინახებოდა მცირე საუზმის ნაშთები, იატაკზე კი, კუთხეში, საბანთან, ერთად შეგრაგნილი ნაალი ეგდო.

— ეს იმას გვიჩვენებს, რომ ძალიან იშვიათად ვიღებ მარკიზებს! გარწმუნებ, რომ უიმათოდ, და საერთოდ უქალოდ, იოლად წახვალ. ისინი, ვინც არაფრად არ ღირს, დროს გართმევენ, ეს კი იგივე ფულია, მხოლოდ სხვა ფორმით; მე ხომ მდიდარი არ ვარ! გარდა ამისა, ისეთი სულელები არიან, ისეთი, რომ... ნუთუ შეგიძლია ქალთან ლაპარაკი?

ახალ ხიდთან დაშორდნენ ერთმანეთს.

— მაშ, გადაწყდა? ხვალ მოიტან ყველაფერს, როგორც კი მიიღებ?

— გადაწყდა! — უთხრა ფრედერიკმა.

მეორე დილით, გაიღვიძა თუ არა, ფოსტიით მიიღო თხუთმეტი ოთხის ფრანკის ჩეკი.

ეს ნაგლეჯი ქაღალდი წარმოუდგა ფულით სავსე თხუთმეტი დიდ ტომრად და გაიფიქრა: ასეთი დიდი თანხის პატრონს შემეძლო, უწინარეს ყოვლისა, სამი წლის განმავლობაში კიდევ მყოლოდა ცხენები და ეტლი, ნაცვლად იმისა, რომ ახლო მომავალში იძულებული ვარ გავყიდო ისინი, ანდა შემეძინა ორი კომპლექტი ჯავარიანი იარაღი, ვოლტერის სანაპიროზე რომ ვნახე, შემდეგ კიდევ ბევრი რამ: სურათები, წიგნები და... რამდენი თაიგული, საჩუქარი ქ-ნ არნუსათვის! ერთი სიტყვით, ყველაფერი უკეთესი იქნებოდა, ვიდრე მერისკა და ამდენი ფული დამეკარგა გაზეთში!

დელორიე თავდაჯერებულ ვინმედ ეჩვენებოდა; უგრძობლობამ,

რაც მან გუშინ გამოიჩინა სიყვარულისადმი, გული გაუგრილა ფრედერიკს, რომელსაც უკვე დაეუფლა სინანული, რომ უეცრად, მისთვის სრულიად მოულოდნელად, არნუ შემოვიდა და მძიმედ, თითქოს რაღაც აწუხებდეს, მისი ლოგინის ნაპირზე ჩამოჯდა.

— რა ამბავია?

— დავიღუპე!

იმავე დღეს უნდა შეეტანა ნოტარიუს ბომინეს კონტორაში წმ. ანას ქუჩაზე თვრამეტი ათასი ფრანკი, რაც ვინმე ვანერუასაგან ესესხნა.

— წარმოუდგენელი უბედურებაა! მე ხომ მივეცი გირაო, რასაც ასე თუ ისე უნდა დაემშვიდებინა! მაგრამ მემუქრება გავაპროტესტებო, თუ ფული დღესვე, ახლავე არ მივეცი!

— თუ არ მიეცი?

— მაშინ ყველაფერი მარტივად იქნება: ყადაღას დამიდებს მთელ უძრავ ქონებაზე. პირველივე განცხადება გამანადგურებს, მორჩა და გათავდა! აჰ, რომ მაშოვნინა ვინმე, ვინც ამ წყვეულ თანხას მასესხებდეს, ვანერუას ადგილს დაიკავებდა და... გადავრჩებოდი! შემთხვევით, თქვენ ხომ არ გექნებათ ასეთი თანხა?

— აჰ, ღმერთო ჩემო, არა, ძვირფასო მეგობარო!

მაგრამ ეძნელებოდა უარი ეთქვა არნუსათვის.

— ნუთუ ვერავის მიშოვნით, ვინც დათანხმდებოდეს?

— ვერავის! მერმედა, ერთი კვირის შემდეგ კი ფული მექნება. ამ თვის ბოლოს უნდა მომცენ... ორმოცდაათი ათასი ფრანკი.

— ხომ არ შეგიძლიათ სთხოვოთ ცოტა ადრე მოგცენ?

— კი, მაგრამ თქვენ ხომ გაქვთ რაიმე ძვირფასეულობა. ვეჭხილები?

— არაფერი!

— რა ვქნათ? — უთხრა ფრედერიკმა.

— აი სწორედ მაგ კითხვას ვაძლევ ჩემს თავს,—მიუგო ორნუმ. გაჩუმდა, მერმე ადგა და ოთახში ბოლთას სცემდა.

— ჩემთვის ხომ არ მინდა, ღმერთო ჩემო, არამედ ჩემი შვილებისათვის, ჩემი საბრალო ცოლისათვის!

შემდეგ ყოველი სიტყვა გარკვევით გამოთქვა და დასძინა:

— ბოლოს და ბოლოს... ძალას მოვიკრებ... გულდა-ნაბადს ივიკრავ და წავალ ბედის საძებნელად... არ ვიცი კი სად!

— შეუძლებელია! — წამოიძახა ფრედერიკმა.

არნუმ დამშვიდებული ხმით უპასუხა:

— აბა ახლა პარიზში როგორღა დავრჩე?

ჩამოვარდა ხანგრძლივი დუმილი.

ფრედერიკმა დაიწყო:

— როდის შეგიძლიათ გადაისადოთ ეს ვალი? არ გეგონოთ, რომ მე მაქვს, პირიქით! მაგრამ შემიძლია ვინახულო ზოგიერთი მეგობარი, მოვახერხო რამ.

და მოსამსახურეს დაუძახა, ჩაცმას შეუდგა. არნუმ მადლობა გადაუხადა.

— თვრამეტი ათასი გესაჭიროებათ, არა?

— ოჰ! თქვესმეტი საკმაო იქნებოდა! ორ-ნახევარ ათასს, სამი ათასს სუფრის ვერცხლეულობაში ავიღებდი, ვანერუა რომ ხვალემდე მადროვებდეს, ვიმეორებ, თქვენ შეგიძლიათ უთხრათ, დაიფიცოთ, რომ ერთი კვირის, შესაძლებელია ხუთი-ექვსი დღის შემდეგ ფულს დაუბრუნებთ. გარდა ამისა, იქნება გირაო. ასე რომ, არავითარი რისკი, გესმით?

ფრედერიკმა დაარწმუნა, მესმის, ახლაცე წავალო.

იგი შინ დარჩა და წყევლა-კრულვას უგზავნიდა დელორიეს, რადგან უნდოდა სიტყვაც შეესრულებია და ამავე დროს არნუსაც დახმარებოდა.

„რა იქნება, რომ დამბრეზს ვთხოვო? მაგრამ რა საბაბით ვთხოვო? მე ხომ, პირიქით, უნდა მივცე ქვანახშირის აქციებისათვის? აჰ, ჯანდაბას მისი აქციები! არაფრის მოვალე არა ვარ!“

და ფრედერიკი ალტაცებული იყო თავის დამოუკიდებლობით, თითქოს დამბრეზს რაიმე სამსახურზე უარი უთხრაო.

„რა გაეწყობა, — გაიფიქრა შემდეგ, — ამ საქმეში ვკარგავ, თორემ ხომ შემეძლო თხუთმეტი ათასით ასი ათასი მომეგო! ბირჟაზე ზოგჯერ ხდება ხოლმე ასე... ჰოდა ასე, თუ ერთ ვინმეს ხელს არ შევუწყობ, განა ჩემი ნება არ არის... თანაც დელორიეს შეუძლია მოიცადოს! არა, არა, ასე არ ვარგა, უნდა წავიდე მასთან!“

საათს დაჰხედა.

„აჰ, სასწრაფო არაფერია! ბანკი მხოლოდ ხუთ საათზე იხურება.“

ხუთის ნახევარზე კი, ფული რომ მიიღო, გადაწყვიტა:

„ახლა უკვე არ ღირს! შინ ვერ მივუსწრებ, სალამოს წავალ!“ — და, ამრიგად, საშუალება მისცა თავს უარი ეთქვა განზრახვაზე,

რადგან შეგნებაში ყოველთვის რჩება სოფიზმების ერთგვარი ნასახი და მას ისეთი გემო დაჰკრავს, როგორც ღვინოს ხელი.

ბულვარზე გაისეირნა და რესტორანში მარტომ ისაძლია. შემდეგ გასართობად „ვოდვეილში“ რაღაც პიესის ერთი მოქმედება მოისმინა. მაგრამ ბანკის ბილეთები როგორღაც აწუხებდა, თითქოს მოუპარავსო. არ ინაღვლებდა, რომ დაკარგვოდა.

შინ რომ დაბრუნდა, წერილი დახვდა, სადაც შემდეგი ეწერა:

„ახალი რა არის? ჩემი ცოლიც გთხოვს, ძვირფასო მეგობარო, იმ იმედით... და სხვ.

თქვენი“...

და ხელმოწერა.

„მისი ცოლი! მთხოვს!

იმ წამსვე გამოცხადდა არნუ, რათა შეეტყო, იშოვნა თუ ვერა საჭირო თანხა.

— აჰ, წაიღეთ! — უთხრა ფრედერიკმა.

ერთი დღის შემდეგ კი დელორიეს აცნობა:

— ვერაფერი ვერ მივიღე.

ადვოკატი სამჯერ ზედიზედ მივიდა ფრედერიკთან. დაჟინებით სთხოვდა მიეწერა ნოტარიუსისათვის. კიდევაც შესთავაზა, თვითონ წავალ ჰავრსო.

— არა! რა საჭიროა? მე წავალ!

როცა ერთი კვირა გავიდა, ფრედერიკმა გაუბედავად სთხოვა არნუს თავისი ფული.

არნუმ გადახდა ხვალისათვის გადაუდო, შემდეგ ზეგისათვის. ფრედერიკი შინიდან გასვლას მხოლოდ გვიან ღამით ბედავდა, ეშინოდა, დელორიე არ შემხვდესო.

ერთხელ, საღამოს, ვიღაცამ ხელი ჰკრა მოსახვევში, მაგდალინას ეკლესიასთან. ეს იყო დელორიე.

— ფულზე მივიღივარ, — უთხრა ფრედერიკმა.

და დელორიემ მიაცილა რომელიღაც სახლამდე პუასონიერის გარეუბანში.

— აქ მომიცადე!

იგი ელოდებოდა. ბოლოს, ორმოცდასამი წუთის შემდეგ, ფრედერიკი არნუსთან ერთად გამოვიდა და ხელით ანიშნა, ცოტა ხანს კიდევ მაცალეო. ფაიანსის ვაჭარმა და მისმა თანამგზავრმა ოტვილის ქუჩა გაიარეს და შემდეგ შაბროლის ქუჩაში შეუხვიეს.

ბნელი ღამე იყო. დროდადრო თბილი ქარი უბერავდა. არნუნელა მიდიოდა და ლაპარაკობდა სავაჭრო რიგებზე, ხურულ გალერიებზე, სენ-დენის ბულვარიდან რომ გაგრძელდება შატლემდე; ეს იქნება შესანიშნავი საწარმო, რომელშიც ძლიერ სასურველი იქნებოდა მისი მონაწილეობა. სანდახან რომელიმე მაღაზიასთან შეჩერდებოდა, რათა თვალი მოეკრა გრიზეტებისათვის, და მერმე მსჯელობას განაგრძობდა.

ფრედერიკს ისე ესმოდა დელორიეს ფეხის ხმა, როგორც საყვედური, როგორც სინდისის ქენჯნა. მაგრამ თავისი ფულის მოთხოვნას ხელს უშლიდა ყალბი სირცხვილი, რასაც ერთვოდა შიში, ვაითუ არაფერი გამოვიდესო. დელორიე უახლოვდებოდა. ფრედერიკმა გაბედა.

არნუმ მეტად აგდებულად უპასუხა: ვალი ჯერ არ მიმიღია და ამჟამად ფულის მოცემა არ შემიძლიაო.

— მგონია, არ გესაჭიროება?

ამ დროს დელორიე მივიდა და ფრედერიკი განზე გაიხმო:

— პირდაპირ მითხარ, ფული გაქვს თუ არა?

— ჰო, არ მაქვს, — მიუგო ფრედერიკმა, — დავკარგე!

— აჰ, როგორ?

— წავაგე!

დელორიეს ერთი სიტყვაც არ უთქვამს, მაღლობის ნიშნად თავი ძლიერ დაბლა დახარა და წავიდა. არნუმ ამ შემთხვევით ისარგებლა, თამბაქოს სავაჭროში შევიდა და სიგარი მოსწია. რომ დაბრუნდა, იკითხა, ეს ახალგაზრდა ვინ არისო.

— ისე, მეგობარია ერთი!

შემდეგ, სამიოდე წუთს რომ იარეს, არნუ როზანეტის სახლიან კართან შედგა და უთხრა:

— ავიდეთ, თქვენი ნახვა გაუხარდება. რა ველური ვინმე გახდით!

ფარანი, რომელთანაც იდგნენ, სახეს უშუქებდა; თეთრ კბილებში გაჩრილი სიგარი და მხიარული იერი რაღაც აუტანელს ხდიდა მას.

— აჰ, კინალამ დამავიწყდა: დღეს ჩემი ნოტარიუსი თქვენს ნოტარიუსთან ყოფილა გირაოს თაობაზე, ცოლმა გამახსენა.

— ჭკვიანი ქალია! — უნებურად შენიშნა ფრედერიკმა.

— რა თქმა უნდა!

და არნუმ კვლავ დაუწყო ქება. ჭკუით, გულით, მომპირნეობით ტოლი არ ჰყავსო. შემდეგ თვალები დაუპაჭუნა და ჩურჩულთ უთხრა:

— ახლა მისი ტანი!

— მშვიდობით! — უთხრა ფრედერიკმა.

არნუ შეკრთა.

— ვა! რა მოხდა?

ხელი რომ გაუწოდა, სახეში შეხედა; ფრედერიკის მრისხანე გამომეტყველებამ შეაცბუნა.

ფრედერიკმა მშრალად გაიმეორა:

— მშვიდობით!

მადლიდან დაგორებულ ქვასავით ჩაირბინა ბრედას ქუჩა; ნაღვლიანი და სასოწარკვეთილი, აღშფოთებული იყო არნუს საქციელით; ფიცს იძლეოდა, აღარც ის ვნახო და აღარც მისი ცოლიო. ნაცვლად იმისა, რომ გაჰყროდა, როგორც თვითონ ელოდა, ქმარი კვლავ აღმერთებდა მას, სულში იძვრენდა. ამ კაცის ვულგარობას მოთმინებიდან გამოჰყავდა ფრედერიკი. მაშასადამე, ყველაფერი ამას ეკუთვნის, მთლად! იგი კვლავ შეხვდა მას ლორეტის ზღურბლზე და დამღურების ნაღვლი ერთვოდა საკუთარი უმწეობის ბრახს. ამასთან არნუს პატიოსნება, გირაოს რომ იძლეოდა, შეურაცხყოფდა მას. ფრედერიკი მზად იყო თავისი ხელით დაეხრჩო იგი, ხოლო მის მწუხარებას ნისლივით დასწოლოდა თავს საკუთარი საძაგლობა მეგობრისადმი. ცრემლები ახრჩობდა.

დელიორიე მოწამეთა ქუჩით მიდიოდა და ისე აღშფოთებული იყო, რომ ზმამაღლა იგინებოდა, რადგან თავისი პროექტი, ვით დამხობილი ობელისკი, ახლა რაღაც არაჩვეულებრივი ეჩვენებოდა. ასე ეგონა, გაქმურდეს, უდიდესი ზარალი მომაცენესო. მეგობრობის გრძნობა ფრედერიკისადმი მოკვდა და ეს ახარებდა, სამაგიეროს უზღავდა! მდიდრებისადმი სიძულვილმა შეიპყრო. სენეკალის შეხედულებანი გაიზიარა და სიტყვა მისცა თავს, კვლავაც მათ მივსდიოო.

ამასობაში არნუ მშვენივრად მოკალათებულიყო ღრმა სავარძელში ბუხართან და ჩაის მიირთმევდა, როზანეტი კი მუხლებზე ეჭდა.

ფრედერიკი მათთან აღარ წასულა, ხოლო თავისი დამღუპველი ვნება რომ განექარებინა, ხელი ჩასჭიდა პირველ რამეს, რაც თავ-

ში მოუვიდა, და, გადაწყვიტა დაეწერა „აღორძინების ხანის ისტორია“. უთავბოლოდ დაახვავა მაგიდაზე ჰუმანისტების, ფილოსოფოსების, პოეტების თხზულებანი; დადიოდა ესტამპების კაბინეტში; რათა დაეთვალა იერებინა მარკ ანტუანის გრაფიურები; ცდილობდა ჩასწვდომოდა მაკიაველის. დამშვიდებულმა მუშაობამ ნელ-ნელა დააწყნარა. სხვათა პიროვნებას რომ სწავლობდა, თავისას ივიწყებდა, რაც მგონი ერთადერთი საშუალებაა მისგან არ იტანჯებოდე.

ერთხელ, როცა დამშვიდებული აკეთებდა ამონაწერებს, მოსამსახურემ მოახსენა, ქ-ნი არსუ მობრძანდო.

სწორედ ის იყო! მარტო? არა! ხელიხელჩაკიდებული მოჰყავდა პატარა ეჟენი, თეთრწინსაფრიანი ძიძა კი უკან მოდიოდა. ქ-ნი არსუ დაჯდა, ჩაახველა და უთხრა:

— დიდი ხანია ჩვენთან არ ყოფილხართ!

ფრედერიკმა თავის გასამართლებლად ვერაფერი თქვა და ქალმა დასძინა:

— ეს თქვენი თავაზიანობაა!

ფრედერიკმა ჰკითხა:

— რა თავაზიანობა?

— ის, რაც არსუსათვის ჰქენით! — უთხრა ქალმა.

ფრედერიკმა მხრები აიჩეჩა, რაც ნიშნავდა:

„იმასთან რა საქმე მაქვს! ეს თქვენთვის ვქენი!“

ქალმა ბავშვი და ძიძა სასტუმრო ოთახში გაგზავნა, იქ ითამაშეთო.

მარტო რომ დარჩნენ, ორიოდე კითხვა მისცეს ერთმანეთს, როგორ ხართო, და საუბარი ამოიწურა.

ქალს ეცვა მიხაკისფერი აბრეშუმის კაბა, ფერით რომ ესპანურ ღვინოს მოგაგონებდათ, და კვერნის ბეწვით მორთული შავი ხავერდის პალტო; გინდოდა ხელი გადაგესვა ამ ბეწვეულისათვის, ხოლო გრძელ, სადად დავარცხნილ თმას ტუჩით შეხებოდი. მაგრამ ქალს რაღაც აღელვებდა და აწუხებდა; იგი კარისაკენ მიბრუნდა და თქვა:

— აქ ცოტა ცხელა!

ფრედერიკი გამოხედვაზე მიუხვდა გამოუთქმელ აზრს:

— ბოდიში, კარი მხოლოდ ოდნავ მიხურულია.

— აჰ! მართალია!

და გაიღიმა, თითქოს უნდოდა ეთქვა: მე არაფრის არ მეშინიაო. ფრედერიკმა მაშინვე ჰკითხა, რაზე მობრძანებულხარტო.

— ჩემმა ქმარმა, — ეტყობოდა, თავს ძალას ატანდა, — მთხოვა შემომველო, რაკი თვითონ ვერ გაბედა.

— მერმე რატომ?

— თქვენ იცნობთ ბატონ ღომბრაზეს, არა?

— დიახ, ოდნავ!

— აჰ! ოდნავ!

და გაჩუმდა.

— მერმე რა? განაგრძეთ.

და უამბო, რომ ამ სამი დღის წინათ ქმარმა ბანკირს ვერ გაუნაღდა ოთხი ათასი ფრანკის ვექსილები, რომლებსაც თავის ღროზე ხელი მოაწერა. ვნანობ, ბავშვების ქონებას საფრთხე შევეუქენიო, მაგრამ უსინდისობას ყველაფერი სჯობიაო, და თუ ბატონი ღომბრაზე პროტესტს შეაჩერებს, რა თქმა უნდა, მალე ყველაფერს გადავიხდით, რადგან ვაპირებ შარტრეში ჩემი სახლის გაყიდვასო.

— საბრალო ქალი! — წაიბუტბუტა ფრედერიკმა. — კარგი, წავალ. იქონიეთ ჩემი იმედი.

— გმადლობთ!

ქალმა წასვლა დააპირა.

— ო! რა გეჩქარებათ?

ქალი იდგა და ათვალეირებდა ჭერზე დაკიდებულ მონღოლურ ისრებს, წიგნის კარაღებს, ყდებს, საწერ ხელსაწყოებს; ასწია ბრინჯაოს ფინჯანი, რომელშიც კალმები ეყარა; ფეხებს ნელინელ ინაცვლებდა ხალიჩაზე. ფრედერიკისას რამდენჯერმე ყოფილა, მაგრამ ყოველთვის ქმართან ერთად. ახლა მარტონი იყვნენ, მის საკუთარ სახლში; ეს იყო არაჩვეულებრივი ამბავი, თითქმის სამიჯნურო თავგადასავალი.

მისი ბალის ნახვა ისურვა; ფრედერიკმა მკლავი გაუყარა და აჩვენა მთელი თავისი მამული, ოცდაათი წყრთა მიწის ნაკვეთი, რომელსაც ყოველ მხრივ ერტყა სახლები, კუთხეებში ჩარგული იყო ხეები, შუაგულში კი ყვავილები.

აპრილის პირველი დღეები იყო. იასამანი უკვე ამწვანებულიყო, ქროდა სუფთა ნიავი, ჭიკჭიკებდნენ ფრინველები, რომლებსაც ეტლების სახელონოდან მჭედლის ჩაქუჩის ცემა ეხმიანებოდა.

ფრედერიკმა ბუხარის პატარა ნიჩაბი მოიტანა და, სანამ ისინი ბაღში სეირნობდნენ, ბავშვი ხეივანებში სილას აგროვებდა.

ქ-ნი არნუ ამბობდა: ჩემი ბიჭი დიდი ოცნების პატრონი არ იქნება, მაგრამ ხასიათი კი თვინიერი აქვს. მის დას, პირიქით, რაღაც თანდაყოლილი სიმშრალე სჩვევია, რაც დედისათვის ზოგჯერ საწყენიაო.

— ეგ არაფერია, გაივლის, — უთხრა ფრედერიკმა. — გული არასოდეს არ უნდა გაიტეხო.

ქალმა გაიმეორა:

— გული არასოდეს არ უნდა გაიტეხო!

ეს უნებურად განმეორებული სიტყვები ფრედერიკს გამხნეების ნიშნად ეჩვენა; მოწყვიტა ვარდი, ბაღში რომ ერთადერთი იყო და:

— გახსოვთ... ვარდების თაიგული ერთხელ, საღამოს, ეტლში?

ქალი ოდნავ წამოწითლდა და ხუმრული სინანულის ხმით უთხრა:

— აჰ! მაშინ ძლიერ ახლგაზრდა ვიყავი!

— ამასაც, — წყნარი ხმით განაგრძო ფრედერიკმა. — იგივე ბედი ეწევა?

ვარდის ღერო თითებში ისე დაატრიალა, როგორც ძაფი ჯარაზე და უთხრა:

— არა! შევინახავ!

თვალით ანიშნა ძიძას, რომელმაც ბავშვი ხელში აიყვანა; ქუჩაში რომ გადიოდა, ქ-მა არნუმ ზედ ზღურბლზე დაყნოსა ყვავილი, თავი განზე გადახარა და თვალი მიაპყრო ნაზი, როგორც ამბორი.

კაბინეტში რომ დაბრუნდა, ფრედერიკი დააცქერდა სავარძელს, სადაც ქალი იჯდა, ნივთებს, რომლებსაც იგი შეეხო. მისგან დარჩენილი რაღაც დაქროლავდა გარშემო. მისი მოტანილი ალერსი კიდევ ცოცხლობდა.

— მაშასადამე, იგი აქ იყო! — ეუბნებოდა თავის თავს.

და დაუსრულებელი სინაზის ტალღამ შემოუტია.

მეორე დღეს, თერთმეტ საათზე, ბ-ნ დამბრეზისას გამოცხადდა. სასადილო ოთახში მიიღეს. ბანკირი ცოლის პირდაპირ იჯდა და საუბრობდა. ცოლის გვერდით იყო ქმრის დისწული, მეორე მხარეზე კი ყვავილით სახედაკენკილი ინგლისელი გუვერნანტი ქალი.

ბ-ნმა დამბრეზმა თავისი ახალგაზრდა მეგობარი საუზმეზე მიიწვია და, როცა მან უარი განაცხადა, ჰკითხა:

— რით შემძლია სასარგებლო ვიყო? გისმენთ.

ფრედერიკი ვითომ გულგრილად გამოტყდა, რომ ვინმე არნუსათვის სათხოვნელად მივიდა.

— აჰ! აჰ! სურათების ყოფილი ვაჭარი, — უხმოდ სიცილით თქვა ბანკირმა და ღრძილები გამოაჩინა. — წინათ მას უდრი თავმდებობდა; ახლა დამდურებული არიან.

და დაიწყო ჟურნალ-გაზეთების თვალთვლება, იქვე რომ ედო სუფრაზე.

ემსახურებოდა ორი ლაქია, უხმაუროდ რომ დადიოდა პარკეტზე. და ამ ოთახის სიმაღლე, სამი მოქარგული პორტიერი და თეთრი მარმარილოს ორი აუზი, კრიალა კომფორები, თვით საუზმის გაწყობა, გაკრანძალეული ხელსახოცების ნაკეცებიც კი, მთელი ეს დიდებული კეთილდღეობა ფრედერიკის თვალში წარმოადგენდა სხვა საუზმის კონტრასტს, არნუებისას რომ ენახა.

ღიასახლისს მისი შეცბუნება არ გამოპარვია.

— ზედებით თუ არა ჩვენს მეგობარ მარტინონს?

— დღეს სადამოს ჩვენთან იქნება, — უმაღვე დასძინა ახალგაზრდა ქალმა.

— აჰ! შენ უკვე იცი? — ჰკითხა ბიცოლამ და ცივი თვალი მიაშტერა.

ერთ-ერთი ლაქია ღიასახლისის ყურთან დაიხარა და რალაც უთხრა.

— შენი მკერვალი, ჩემო შვილო!.. მის ჯონი!

და მორჩილი გუვერნანტი თავის აღსაზრდელთან ერთად გავიდა.

ბ-ნმა დამბრეზმა, გადადგმული სკამების ხმაურმა რომ გამოაფხიზლა, იკითხა, რა ამბავიაო.

— ქ-ნი რეჟემბარი მოვიდა.

— როგორ? რეჟემბარი! გამიგონია ეს გვარი. მინახავს ასეთი ხელმოწერა.

ფრედერიკი, ბოლოს, საქმეს შეუდგა; არნუ დახმარების ღირსია; ვალდებულების შესრულების ერთადერთი მიზნით მეუღლის სახლის გაყიდვასაც კი აპირებს.

— ძალიან ლამაზი ქალის სახელი აქვს გავარდნილი. — თქვა ქ-მა დამბრეზმა.

ბანკირმა გულუბრყვილოდ დასძინა:

— თქვენ მათი მეგობარი ხართ... გულითადი?

ფრედერიკმა პირდაპირ არ უპასუხა, უთხრა მხოლოდ: ძლიერ დამავალბთ, თუ მიიღებთ მსხედველობაში...

— რა გაეწყობა, თუკი თქვენთვის სასიამოვნოა! დაე, აგრე იყოს! შეიძლება მოვიცადოთ! დრო კიდევ მაქვს! ქვემოთ ხომ არ ჩავიდეთ ჩემს კონტორაში, გინდათ?

საუზმე გათავდა; ქ-მა დამბრეზმა თავი დაუქნია და უცნაურად გაუღიმა, რაც აღსაუვსე იყო თავაზით და ამავე დროს ირონიით. ფრედერიკმა ამაზე დაფიქრებაც კი ვერ მოასწრო, რადგან ბ-მა დამბრეზმა, როგორც კი მარტოდ დარჩნენ, ჰკითხა:

— თქვენი აქციები ხომ არ წაგილიათ?

და ბოდიშის მოხდაც კი არ აცალა:

— კარგი! კარგი! საჭიროა რამდენადმე უკეთ გაიცნოთ საქმე. მერმე პაპიროსი მიაწოდა და უამბო:

„დაარსდა საფრანგეთის ქვანახშირის მალაროების დამმუშავე-ბელი გენერალური კავშირი. ელოდებიან მხოლოდ წესდების დამტკიცებას. კომპანიების გაერთიანების ფაქტი უკვე ამცირებს კონტროლისა და მუშახელის ზარჯს, აღიდებს მოგებას. გარდა ამისა, კომპანიამ გადაწყვიტა საქმეში შეიტანოს სიახლე: საწარმოს მოგებით დააინტერესოს მუშები. კომპანია მათ აუგებს ჯანსაღ საცხოვრებელ სახლებს; აგრეთვე იქნება მოსამსახურეთა მიმწოდებელი, თვითღირებულ ფასად მიაწვდის ყველაფერს“.

— და ისინი მოგებული დარჩებიან, ბატონო ჩემო; აი სად არის ნამდვილი პროგრესი! ეს არის ძლევა მოსიღი პასუხი ზოგიერთ რესპუბლიკურ ყვირილზე! ჩვენს საბჭოში შემოდიან, — და ამოიღო პროსპექტი, — საფრანგეთის პერი, ერთი მეცნიერი ინსტიტუტიდან, ერთი გადამდგარი ინჟინერ-გენერალი, ცნობილი პირები! ასეთი ელემენტები ამშვიდებენ მშიშარა აქციონერებს და იზიდავენ ჰკვიანებს. კომპანია მიიღებს სახელმწიფო შეკვეთებს, მოამარაგებს რკინიგზებს, გემებს, მეტალურგიულ საწარმოებს, გაზის ქარხნების, მცხოვრებთა სამხარეულოებს. ასე რომ, ჩვენ ვათბობთ, ჩვენ ვანათებთ, ჩვენ ვუახლოვდებით ყველაზე მოკრძალებულ ოჯახურ კერას. მაგრამ როგორ მოახერხებთ გასაღების უზ-

რუნველყოფასო, იკითხავთ თქვენ. მფარველობითი კანონების დახმარებით, ჩემო ძვირფასო, და მათ კი ჩვენ მოვიპოვებთ: ეს ჩვენი საქმეა. თუმცა, მე ამკრძალავი სისტემის აშკარა მომხრე ვარ! საკუთარი ქვეყანა უწინარეს ყოვლისა!

ბ-ნი დამბრუნებია არჩეულია დირექტორად, მაგრამ დრო არ ჰყოფნის სხვადასხვა წვრილმანისათვის, სხვათა შორის მოხსენებათა დასაწერად.

— მე ოდნავ ვერ ვეგუები კლასიკოსებს, დამავიწყდა მართლწერა! მესაჭიროება ვინმე ისეთი... ვინც ჩემს აზრებს ჩამოაყალიბებდა.

და შეეცრად:

— ხომ არ გნებავთ ასეთი კაცი იყოთ და მიიღოთ გენერალური მდივნის სახელწოდება?

ფრედერიკმა არ იცოდა, რა ეპასუხა.

— ჰოდა, ხელს ვინ შეგიშლით?

მისი მოვალეობა იქნება ყოველწლიურად ანგარიშის შედგენა აქციონერებისათვის. განუწყვეტელი ურთიერთობა ექნება პარიზის ყველაზე გავლენიან ადამიანებთან. როგორც კომპანიის წარმომადგენელი, რა თქმა უნდა, მუშების სიყვარულს დაიმსახურებს, ეს კი შემდეგში შესაძლებლობას მისცემს მოხედეს გენერალურ საბჭოში, გახდეს დეპუტატი.

ფრედერიკს ყურებში უწიოდა: საიდან არის ასეთი კეთილგანწყობილება? დიდ მადლობას იხდიდა.

მაგრამ, როგორც ბანკირმა უთხრა, არავისზე დამოკიდებული არ უნდა გამხდარიყო. საუკეთესო საშუალებაა აქციების შექმნა, რადგან ისინი წარმოადგენენ „ფულის მშვენიერ დაბანდებას, რამდენადაც თქვენი კაპიტალი უზრუნველყოფს თქვენს მდგომარეობას. თქვენი მდგომარეობა კი კაპიტალია“.

— როგორი უნდა იყოს დაახლოებით თანხა? — ჰკითხა ფრედერიკმა.

— ღმერთო ჩემო! როგორიც გნებავთ, ვფიქრობ, ორმოცი-სამოცი ათასი.

ეს თანხა ბ-ნი დამბრუნებისათვის ისე მცირე, მისი ავტორიტეტი კი ისე დიდი იყო, რომ ფრედერიკმა დაუყოვნებლივ გადაწყვიტა გაეყიდა ერთ-ერთი თავისი ფერმა. მან მიიღო წინადადება. ბ-ნი

დამბრეზს ამ დღეებში უნდა დაენიშნა შეხვედრა, რათა საბოლოოდ შეთანხმებულიყვნენ.

— მაშ, შემიძლია ვაცნობო ყაყ არნუს?..

— ყველაფერი, რაც გნებავთ! ოჰ, საბრალო! ყველაფერი რაც გნებავთ!

ფრედერიკმა ცოლ-ქმარ არნუს მისწერა: შეგიძლიათ დამშვიდდეთო; ეს წერილი მსახურს გაატანა, რომელსაც უთხრეს:

— ძალიან კარგი!

ხოლო ფრედერიკი მეტის ღირსი იყო ამ საქმის გამო. იგი მოელოდა ვიზიტს ან, სულ მცირე, წერილს. ვიზიტი არ გაუკეთეს. არავითარი წერილი არ მოსწერეს.

ეს გულმავიწყობა იყო მათი ნაზრით თუ განზრახ ჩაიდინეს? თუკი ქ-ნი არნუ ერთხელ მოვიდა მასთან, ახლა რა უშლის, რომ კვლავ მოვიდეს?

მაშასადამე, ის ბუნდოვანი ქარაგმა, ის აღიარება, რაც მისგან მოისმინა, მხოლოდ ანგარებით იყო გამოწვეული? „ნუთუ დამცინეს? ნუთუ ისიც მხარს უბამს ქმარს?“ უცნაური მორცხვობა, მისი სურვილის წინააღმდეგ, უშლიდა ხელს მისულიყო მათთან.

ერთხელ დილით (მათი მოლაპარაკების სამი კვირის შემდეგ) ბ-ნმა დამბრეზმა მისწერა, ერთ საათში გელოდებიო.

გზაში კვლავ არ ასვენებდა ცოლ-ქმარ არნუზე ფიქრი და, რაკი არ შეეძლო მიმხვდარიყო, რამ გამოიწვია მათი საქციელი, წუხდა, ავი წინათგრძნობა ჰქონდა. ასეთი გუნების განსაქარვებლად კაბრიოლეტს დაუძახა და უბრძანა, პარადის ქუჩაზე წამიყვანეო.

არნუ ქალაქში არ იყო.

— ქალბატონი კი?

— სოფლადაა, ქარხანაშია!

— ბატონი როდის დაბრუნდება?

— ხვალ, უსათუოდ!

„მარტოს ვნახავ. შემთხვევა ხელს მიწყობს“. თითქოს ვილაც მბრძანებლურად ეძახდა: „წადი!“ კი, მაგრამ ბ-ნი დამბრეზი? „ჰო, არაფერია! ვეტყვი, ავად ვიყავი-მეთქი!“ სადგურისაკენ გაეშურა. შემდეგ, უკვე ვაგონში, გაიფიქრა: „იქნებ სწორედ არ ვიქცევი? აჰ, სულ ერთია!“

მარჯვნივ და მარცხნივ ამწვანებული ველები გაჭიმულიყვნენ; მატარებელი მიჰქროდა; სასადგურო შენობები განზე რჩებოდა, როგორც დეკორაციები, ორთქლმავლის კვამლი კი მძიმე ფანტელებად ეფინებოდა სულ ერთსა და იმავე მხარეზე, ჯერ ბალახის თავზე ფარფატებდა, მერმე კი იცარებოდა.

ფრედერიკი იჭდა და ყოველივე ამას მოწყენილობის გამო ისე გულგრილად უცქეროდა, რასაც მეტისმეტი დაძაბულობა იწვევს ხოლმე. მაგრამ აი გამოჩნდა ამწეები, საწყობები. ეს კრეილი იყო.

ამ ქალაქში, რომელიც გაშენებული იყო ორი დაბალი გორაკის კალთებზე (ერთი მათგანი შიშველი იყო, მეორის მწვერვალი კი შემოსილი იყო ტყით), მის საეკლესიო კოშკში, უსწორმასწორო სახლებში, ქვიტკირის ხიდში, როგორც ფრედერიკს ეჩვენებოდა, დასადგურებული იყო რაღაც მხიარული, მოკრძალებული და კეთილი რამ. მდინარეში ნავი მოდიოდა, ქარი წყალს აჩქროლებდა. ჯვარცმის კვარცხლბეკთან ქათმები იჩხრიკებოდნენ; გაიარა ქალმა, თავზე რომ სველი სარეცხი მიჰქონდა.

ფრედერიკმა ხილი გაიარა და აღმოჩნდა კუნძულზე, სადაც მარჯვნივ მონასტრის ნანგრევები მოჩანდა. ბრუნავდა წისქვილი, მდინარე უაზის მეორე ტოტი რომ მთლად გადაეხიდა, ნაპირზე კი აგებული იყო ქარხნის შენობა. დიდმა ნაგებობამ მეტად გააკვირვა ფრედერიკი. უფრო მეტი პატივისცემა იგრძნო არნუსადმი. სამი ნაბიჯი კიდევ გადადგა და შევიდა შუკაში, რკინის მოაჯირით რომ მთავრდებოდა.

ფრედერიკი შიგ შევიდა, მეკარე ქალმა მოაძახა, დაბრუნდით.

— საშვები გაქვთ?

— რისთვის?

— ფაბრიკაში შესასვლელად!

ფრედერიკმა უხეშად მიუგო, ბ-ნ არნუსთან მივდივარო.

— ეგ ვინ ბატონი არნუა?

— ვინდა, უფროსი, პატრონი, მფლობელი, ერთი სიტყვით!

— არა, ბატონო, ეს არის ბატონ ლებეფისა და მილიეს ფაბრიკა!

დედაბერმა ალბათ იხუმრა. მუშები გამოვიდნენ. ფრედერიკმა ორ თუ სამ მათგანს მიმართა; მათაც იგივე უთხრეს.

ფრედერიკი ეზოდან ბორძიკით გამოვიდა, თითქოს მთვრალიაო, და ისე აბნეული იყო, რომ ბუშერის ხილზე ერთმა კაცმა, ჩი-

ბუხს რომ ეწეოდა, ჰკითხა, ხომ არაფერს ეძებო. ამ კაცმა იცოდა არნუს ფაბრიკა. იგი მონტატერში იყო.

ფრედერიკი ეტლს ეძებდა, მისი შოვნა კი მხოლოდ ვოგზალთან შეიძლებოდა. იგი იქით გაბრუნდა. საბარგო სალაროსთან ერთი დანჯღრეული ეტლი იდგა, რომელშიც ჯახრაკი ება, დაგლეჯილი აკანმულობა რომ ზედადგრებზე დაჰკიდებოდა.

ბიჭმა უთხრა, „ძია პილონს“ მე მოგიყვანო. როცა დაბრუნდა, განაცხადა, ძია პილონი საუზმობსო. ფრედერიკს მოთმინება დაეკარგა და ფეხით წავიდა, მაგრამ გადასასვლელზე დაშვებული იყო შლაგბაუმი. ლოდინი მოუხდა, სანამ ორი მატარებელი გაივლიდა. ბოლოს მინდორში გავიდა.

თავისი ერთფეროვანი სიმწვანით იგი უზარმაზარი ბილიარდის მაუდს მოგავიწყებდა. გზის გაყოფებით, ორივე მხარეზე ქვიშის გროვებით ეყარა რკინის წიდა. ცოტა მოშორებით, ერთმანეთის ახლოს, ბოლავდა ქარხნების საკომურები. პირდაპირ წინ მრგვალ გორაკზე აღმართულიყო პატარა ციხედარბაზი კოშკებით და ოთხკუთხა სამრეკლოთურთ. ქვემოთ, ხეებში, უსწორო ხაზებად აღმართულიყო გრძელი კედლები, ხოლო სულ ქვემოთ სოფელი იყო.

სახლები ერთსართულიანია, თითოეულს აქვს სამსაფეხურიანი კიბე, რომელიც გამოკვეთილია მთლიანი ქვისაგან, უტემენტოდ. ხანდახან რომელიმე დუქნიდან მოისმოდა ზარის წკარუნი. შავ ტალახში დარჩენილიყო ვილაცის დიდრონი ფეხების ნაკვალევი, ჟინჯლავდა, რუხი ცა დაფარული იყო უთვალავი შტრიხებით.

ფრედერიკი ქვაფენილით მიდიოდა. ბოლოს, მოსახვევში მარცხნივ დაინახა დიდი ხის თალი, რომელსაც ოქროს ვარაყით ეწერა: „ფაიანსი“.

ჟაკ არნუ განზრახ დამკვიდრდა კრეილის ახლოს; თავისი ქარხანა ააგო რაც შეიძლება ახლოს მეორესთან (რომელსაც დიდი ხანია კარგი სახელი ჰქონდა გავარდნილი) და ვარაუდობდა, ხალხი მათ ერთმანეთში აურევს ჩემ სასარგებლოდო.

შენობის მთავარი კორპუსი იდგა პატარა მდინარის პირას, მდელს რომ სერავდა. პატრონის სახლი ბაღში იყო ჩაფლული და გამოირჩეოდა თავისი წინკარით, რომელსაც ამშვენებდა ოთხი კაქტუსიანი ლარნაკი. თეთრი თიხის გროვა ფარდულში შრებოდა; ზოგი კიდევ პირდაპირ გარეთ ეყარა, შუაგულ ეზოში კი იდგა სე-

ნეკალი, რომელსაც თავისი უცვლელი წითელსარჩულიანი ლურჯი პალტო ეცვა.

ყოფილმა რეპეტიტორმა ფრედერიკს ცივი ხელი გაუწოდა.

— პატრონი გნებავთ? შინ არ გახლავთ.

ფრედერიკი შეცბა და სულელურად უპასუხა:

— ვიცი.

მაგრამ მყისვე დასძინა:

— მე ისეთ საქმეზე, ვარ, რომელიც ქალბატონ არნუს ეხება-
შეუძლია თუ არა მიმიღოს?

— აჰ! აგერ სამი დღეა, არ მინახავს, — მიუგო სენეკალმა.

და მოჰყვა წუწუნს: ფაბრიკანტის პირობებს რომ დავეთანხმებ-
მეგონა, პარიზში ვიცხოვრებდი და არა ამ ყრუ ადგილას, მეგობ-
რებს მოშორებული, უგაზეთოდ. რას იზამ! ამასაც შევეურიგდი-
მაგრამ ჩანს, არნუ არავითარ ყურადღებას არ აქცევს ჩემს ღირ-
სებას. თანაც ჰკუთამოკლეს, რეტროგრადი და იშვიათი უვიცია. ნაც-
ვლად იმისა, რომ მხატვრულ სრულყოფას ვესწრაფვოდეთ, უმჯო-
ბესი იქნებოდა შემოგველო ქვანახშირითა და გაზით გათბობა. ბურ-
ჟუამ შესტოპა. სენეკალმა ეს სიტყვა დააბეჯითა. მოკლედ, მუშაო-
ბა მას არ მოსწონს.

სენეკალმა თითქმის მოსთხოვა ფრედერიკს, ორიოდ სიტყვა
დამაწიე, ხელფასი მომიმატოსო.

— დამშვიდებული იყავით! — უთხრა ფრედერიკმა.

კიბეზე არავინ არ შეხვედრია. მეორე სართულზე რომ ავიდა,
ფრედერიკმა ცარიელ ოთახში შეიხედა; ეს სასტუმრო ოთახი იყო.
ხმამალა დაიძახა. არავინ არ უპასუხა; ალბათ მზარეული შინ არ
იყო, არც მოსამსახურე ქალი. ბოლოს, მესამე სართულზე რომ ავი-
და, კარს ხელი ჰკრა. ქ-ნი არნუ მარტო იყო. სარკიან კარადასთან
იღვა. კაპოტის შეხსნილი სარტყელი თეძოებზე ეკიდა. შავი თმა ნა-
კადულივით დაჰკიდებოდა მარჯვენა მხარზე, ორივე ხელი კი აწეუ-
ლი ჰქონდა: ცალით ნაწნავი ეჭირა, მეორეთი კი საჭერს უყრიდა.
შიგ. ერთბაშად შეჰკივლა და მიიმალა.

გულდასმით ჩაცმული დაბრუნდა. მისმა ტანმა, თვალებმა, კა-
ბის შრიალმა, ყველაფერმა მოხიბლა ფრედერიკი. თავს იკავებდა,
რომ არ გადაეკოცნა.

— ბოდიში, — წყნარად წარმოთქვა, — მაგრამ არ შემეძლო...

ფრედერიკს ეყო გამბედაობა, რომ სიტყვა შეეწყვიტინებინა.

— კარგი კი იყავით... წელან...

ეს ქათინაური ალბათ რამდენადმე ტლანქი ეჩვენა: ლაწვები წა-
მოუწითლდა. ვაჟს შეეშინდა, ხომ არ ვაწყენინეო. ქალმა კი ჰკით-
ხა:

— რა ბედნიერმა შემთხვევამ მოგიყვანათ აქ?

არ იცოდა, რა ეპასუხნა; ჩაეცინა, ცოტა დრო მოიგო, რომ და-
ფიქრებულყო, და მერმე უთხრა:

— რომ ვთქვა, დამიჯერებთ?

— რატომაც არა?

ფრედერიკმა უამბო, გუშინდამ საშინელი სიზმარი ვნახეო.

— მეზმანა, ვითომ ძლიერ ავად, სიკვდილის პირად იყავით.

— ოჰ, არც მე და არც ჩემი ქმარი არასოდეს ავად არ ვართ!

— მე მხოლოდ თქვენ მესიზმრეთ,—უთხრა მან.

ქალმა მშვიდად შეხედა:

— სიზმრები ყოველთვის როდი ახდება ხოლმე.

ფრედერიკმა რაღაც წაიბუტბუტა და სიტყვებს დაუწყო ძებნა; ბოლოს საუბარი გააბა სულის ნათესაობაზე: არსებობს ისეთი ძალა, რომელსაც შორიდანაც კი შეუძლია დააკავშიროს ორი ადამიანი; იგი საშუალებას აძლევს თითოეულ მათგანს გაიგოს ის, რასაც მე-
ორე გრძნობს, და ხელს უწყობს მათ შეერთდნენ.

იგი თავდახრილი უსმენდა და იღიმებოდა თავისი მშვენიერი დიმილით. სიხარულით აღსავსე ვაჟი კი შეპარვით უცქეროდა და უფრო თავისუფლად გამოთქვამდა თავის გრძნობას. ქალმა შესთა-
ვაზა, ფაბრიკა დავათვალიეროთო, და რაკი დაჟინებით მოითხოვდა, იგი დათანხმდა.

ჯერ, რათა იგი რითიმე დაეინტერესებინა, რაღაც მუზეუმის მსგავსი რამ აჩვენა, კიბეს რომ ამშვენებდა. ნაკეთობათა ნიმუშე-
ბი, კედლებზე რომ ეკიდა ან თაროებზე ელაგა, არნუს მეცადინე-
ობასა და მისი მიდრეკილების ცვალებადობას მოწმობდნენ. დიდი ცდის შემდეგ ეპოვნა ჩინური წითელი საღებავი, იწყებდა მაიო-
ლიკის, ეტრუსკული და აღმოსავლური სტილის ნივთების წარმო-
ებას, იტალიური ფაიანსის მიბაძვას, ბოლოს ცდილობდა მოეხდინა რამდენიმე გაუმჯობესება, რაც მხოლოდ შემდეგში მოახერხა. აი ამიტომ ნაკეთობათა შორის იყო დიდრონი ვაზები, რომლებზეც ჩინელი მანდარინები ეხატა, მოწითალო-მიხაკისფერი ჯამებიც, ოქ-
როვანი ციალი რომ დაჰკრავდა, არაბული წარწერებით მორთული

ქოთნებიც, აღორძინების სტილის სურებიც და ფართო თეფშებიც, რომლებზეც ორი ადამიანი იყო გამოხატული, ნაზად და ჰაეროვნად. ახლა იგი ამზადებდა ასოებს აბრებისათვის, ეტიკეტებს ღვინოებისათვის, მაგრამ, რაკი იმდენად დიდი ჭკუის არ იყო, რომ ნამდვილ ხელოვნებამდე ამაღლებულიყო, და არც იმდენად უხამსი, რომ მხოლოდ მოგებას გამოკიდებოდა, ვერავის ვერ აკმაყოფილებდა, თვითონ კი კოტრდებოდა. სანამ ისინი ამ ნივთებს ათვალეირებდნენ, ახლოს მ-ელ მართამ გაიარა.

— განა ამას ვერ იცნობ? — უთხრა დედამ.

— ვიცნობ! — მიუგო მან და ფრედერიკს მიესალმა, მისი ცქერა კი, ქალწულებრივი, ნათელი და ეჭვისამღები ცქერა, თითქოს ჩურჩულებდა: „შენ კი აქ რა გინდა?“ მერმე, ოდნავ განზე თავდადახრილი, ზემო სართულში წავიდა.

ქ-მა არნუმ ფრედერიკი ეზოში გაიყვანა, სერიოზული კილოთი უხსნიდა, როგორ ფხვნიან თიხას, როგორ წმენდენ, როგორ აცხავენებენ.

— უმთავრესი რამ მასის მომზადებაა.

და იგი შეიყვანა განყოფილებაში, სადაც ჩამწკრივებული იყო კასრები, სადაც ბრუნავდა ვერტიკალური ღერძი, ჰორიზონტული სახელურები რომ ჰქონდა. ფრედერიკი თავისი თავის უკმაყოფილო იყო, რომ უარი არ თქვა ფაბრიკის დათვალეირებაზე.

— ესენი სარეცხაოებია! — უთხრა მან.

ეს სახელწოდება სასაცილო და თითქოს უადგილო ეჩვენა მის პირში.

ფართო თასმები გადაჭიმული იყო ჭერის ერთი ბოლოდან მეორემდე, ეხვეოდა დოლებს და ყველაფერი მოძრაობდა, განუწყვეტლივ, მათემატიკური სიზუსტით და გამაღიზიანებლად.

იქიდან გამოვიდნენ და გაუარეს დანგრეულ ქოხს, სადაც წინათ ბალის იარაღები ინახებოდა.

— ეგ უკვე არაფრად არ გამოდგება, — თქვა ქ-მა არნუმ.

ვაჟმა ათრთოლებული ხმით უპასუხა:

— ბედნიერებას შეუძლია თავშესაფარი პოვოს იქ!

ორთქლის ტუმბომ მისი სიტყვები ჩაახშო; ისინი საყალიბოში შევიდნენ.

მუშები, ვიწრო მაგიდას რომ უსხდნენ, თიხის გუნდებს აწყობდნენ დისკოებზე, რომლებიც ყოველი მათგანის წინ ბრუნავდნენ;

მარცხენა ხელით გუნდაში ღრმულს აკეთებდნენ, მარჯვენათი ზედაპირს უსწორებდნენ და თქვენი თვალისწინ, თითქოს გაშლილი ვარდებიაო, მთელი ლარნაკები ჩნდებოდა.

ქ-მა არანუმი უბრძანა ეჩვენებინათ უფრო ძნელ ნაკეთობათა ყალიბები.

მეორე სადგომში მზადდებოდა სალტეები, ყელეები და გამოზურცული ნაწილები. ზემო სართულზე ასწორებდნენ შეერთების ადგილებს და თაბაშირით ავსებდნენ წინა ოპერაციების დროს წარმოქმნილ ნახვრეტებს.

გისოსებზე, კუთხეებში, დერეფნებში, ყველგან ჩამწკრივებული იყო სხვადასხვა ჭურჭელი.

ფრედერიკს მოწყენა ეძალებოდა.

— ყოვლივე ეს ალბათ გლლით? — უთხრა ქალმა.

რადგან ფრედერიკი შიშობდა, ამით არ შემოიფარგლოს ჩემი აქ მოსვლაო, თავი ისე მოაჩვენა, თითქოს ძლიერ აღტაცებულს ყოფილიყოს. სინანულიც კი გამოთქვა, რატომ მე არ მოვკიდე ხელი ამ წარმოებასო.

ქალს თითქოს გაუკვირდა.

— რა თქმა უნდა! მაშინ შემეძლო თქვენს ახლოს მეცხოვრა!

ფრედერიკი ცდილობდა თვალი გაესწორებინა მისთვის, მაგრამ, რაკი ქ-ნ არნუს სურდა თვალი აერიდებინა, მაგიდაზე აიღო პირმოკეთების შემდეგ დარჩენილი თიხა, მოზილა, გააბრტყელა და ზედ აღბეჭდა თავისი ხელი.

— შეიძლება ეს წავიღო? — ჰკითხა ფრედერიკმა.

— ღმერთო ჩემო, რა ბავშვი ხართ!

უნდოდა ეპასუხნა, მაგრამ ამ დროს სენეკალი შემოვიდა.

უკვე ზღურბლიდან შენიშნა ბატონმა ვიცე-დირექტორმა წესების დარღვევა. სახელოსნოები ყოველ კვირაში უნდა დავგილიყოს; შაბათი იყო და, რაკი მუშებმა ეს არ ინდომეს, სენეკალმა მათ განუცხადა, ერთ ზედმეტ საათს დარჩებითო. „თვითონ დააშავეთ!..“

უხმოდ განაგრძეს მუშაობა, მაგრამ გაჭავრებული რომ იყვნენ, ხვწეშაზე ეტყობოდათ. თუმცა მათთან საქმის დაჭერა ადვილი როდი იყო: ისინი ყველანი დიდი ფაბრიკიდან დაითხოვეს. რესპუბლიკელი მათ მკაცრად ეპყრობოდა. იგი თეორეტიკოსი იყო და ანგარიშს მხოლოდ მასებს უწევდა, ცალკეულ პირებს კი უღმობლად ეპყრობოდა.

მისი იქ ყოფნით ფრედერიკი თავს უხერხულად გრძნობდა და ჩურჩულით ჰკითხა ქ-ნ არნუს, შეიძლება თუ არა ღუმელები ვნახო. ქვემო სართულში ჩავიდნენ და ქალმა ყუთების დანიშნულების ახსნა დაუწყო, რომ უეცრად მათთან გაჩნდა სენეკალი, რომელიც არ შორდებოდათ.

თვითონ დაიწყო ახსნა-განმარტება, ვრცლად ლაპარაკობდა სხვადასხვა სახეობის სათბობზე, დნობაზე, პიროსკოპებზე, ღუმელების სადგარებზე, შენაერთებზე, ჭიქურასა და ლითონებზე, არახუნებდა ქიმიის ტერმინებს, ესაო ქლორის ნაერთით, გოგირდოვანი ნაერთით, ბორაქსით ნახშირორჟანგოვანი მარილიო! ფრედერიკს ამისი არაფერი გაეგებოდა და ყოველ წამს ქ-ნ არნუს აპყრობდა თვალს.

— თქვენ ყურს არ უგდებთ, — უთხრა მან. — ბატონი სენეკალი კი ძალიან გასაგებად განმარტავს. მან ყოველივე ეს ჩემზე გაცილებით უკეთ იცის.

მისი შექებით წახალისებულმა მათემატიკოსმა შესთავაზა ეჩვენებინა, როგორ ღებავენ. ფრედერიკმა შეშფოთებულ-კითხვითი თვალი მიაპყრო ქ-ნ არნუს. ქალი გულგრილი დარჩა, ალბათ არ სურდა მარტოდ დარჩენილიყო მასთან, თანაც არ ფიქრობდა განშორებოდა. ფრედერიკმა მკლავი შესთავაზა.

— არა, გმადლობთ! მეტად ვიწრო კიბეა!

ზემოთ რომ ავიდნენ, სენეკალმა შეალო ოთახის კარი, ქალე-ბით რომ იყო სავსე. მათ ხელში ეჭირათ ფუნჯები, შუშები, სადაფები, მინის ფირფიტები. კედლების გაყოლებით გაკეთებული ფიცრული, რომელზეც ელაგა გრავირებული ნახატები. ოთახში დაფრიალებდა ნაგლეჯი თხელი ქაღალდები, თუჯის ღუმელი კი საშინლად ახურებდა ჰაერს, რომელიც გაყდენთილი იყო სკიპიდარის სუნით.

მუშა ქალები თითქმის ყველანი ჩამოკონკილი იყვნენ. გარნა მათ შორის იყო ერთი, ვისაც აბრეშუმნარევი კაბა ეცვა და გრძელი საყურეები ეკეთა. იგი ტანადი და ამავე დროს ფუნთუშა იყო, ჰქონდა დიდრონი შავი თვალები და ხორციანი ტუჩები, თითქოს ზანგიაო. გულ-მკერდი ამობურცული ჰქონდა; ცალი ხელით დაზგას ეყრდნობოდა, მეორე კი ძირს დაეშვა და ჩაფიქრებული სად-ღაც შორს იცქირებოდა. მის ახლოს ღვინიანი ბოთლი იდგა და ძეხვის ნაჭერი იდო. განაწესის მიხედვით ჭამა სწახელოსნოში აკრ-

ძალული იყო; ეს ღონისძიება ითვალისწინებდა მუშაობაში სისუფთავისა და მუშათა შორის ჰიგიენის დაცვას.

სენეკალმა, მოვალეობის გრძნობის თუ დესპოტიზმისადმი მიდრეკილების გამო, ჯერ კიდევ შორიდან მიაძახა და ჩარჩოში ჩასმულ განცხადებაზე მიუთითა:

— თქვენ ეი, მანდ, ბორდოელო! აბა ერთი მეცხრე პარაგრაფი წამიკითხეთ ხმამაღლა!

— ჰო, კიდევ რა გნებავთ?

— კიდევ რა, ქალბატონო? კიდევ ისა, რომ სამ ფრანკ ჯარიმას გადაიხდით!

ქალმა პირდაპირ თვალეზში შეხედა უტიფრად.

— დიდი რამეა! პატრონი დაბრუნდება და ჯარიმას გააუქმებს! ფეხებზედაც არ მკიდია, ჩემო კარგო!

სენეკალი, ხელები რომ უკან შემოეწყო, და ვით კლასის დამრიგებელი გაკვეთილის დროს, ბოლთას სცემდა. მხოლოდ ილიმებოდა.

— მე-13 პარაგრაფი, ურჩობა, ათი ფრანკი!

ბორდოელი კვლავ მუშაობას შეუდგა. ქ-ნ არნუს, ზრდილობის გამო, არაფერი უთქვამს, მაგრამ წარბები კი შეიკრა. ფრედერიკმა წაიბურტყუნა:

— ოჰ, როგორც დემოკრატი, თქვენ მეტად მკაცრი ხართ!

სენეკალმა ჭკუისდამრიგებლის კილოთი უპასუხა:

— დემოკრატია პიროვნების თავაშვებულება როდია. ეს არის თანასწორობა ყველასი კანონის წინაშე, შრომის განაწილება, წესრიგი!

— თქვენ გავიწყდებათ ჰუმანურობა! — უთხრა ფრედერიკმა.

ქ-მა არნუმ მკლავი გაუყარა მკლავში ფრედერიკს; სენეკალმა ილბათ უტყვი თანხმობის ეს ნიშანი იწყინა და წავიდა.

ფრედერიკმა უდიდესი შვება იგრძნო. დილიდანვე ეძებდა შემთხვევას, რომ ქ-ნ არნუს გამოლაპარაკებოდა, შემთხვევა მიეცა. ამასთან ქ-ნ არნუს უეცარი მოძრაობა თითქოს დაპირებას შეიცავდა და, ვითომ ფეხების გასათბობად, ნებართვა ითხოვა მის ოთახში შესულიყო. მაგრამ, როცა მის გვერდით დაჯდა, გაუბედაობა დაეუფლა: არ იცოდა, რით დაეწყო. საბედნიეროდ, სენეკალი გაახსენდა.

— ასეთ დასჯაზე უაზრო არაფერია!

ქ-ნი არნუ შეესიტყვა:

— სიმკაცრე საჭიროა ხოლმე.

— როგორ? და ამას ამბობთ თქვენ, ესოდენ კეთილი! ოჰ, ვცდები! რადგან ზოგჯერ თქვენ გიყვართ ადამიანის დატანჯვა!

— მე იგავები არ მესმის, ჩემო კარგო.

და მისმა შემოხედვამ, უფრო მბრძანებლურმა, ვიდრე მისმა სიტყვებმა, იგი შეაჩერა. მაგრამ ფრედერიკს განზრახვა ჰქონდა განეგრძო. კომოდზე მიუსეს ერთი ტომი აღმოჩნდა. რამდენიმე ფურცელი გადაშალა, შემდეგ ლაპარაკი დაიწყო სიყვარულზე, მის სასოწარკვეთილებასა და მის ლტოლვაზე.

ყოველივე ეს, ქ-ნ არნუს აზრით, ან დანაშაულებრივი იყო ან მოგონილი.

ახალგაზრდა კაცმა ეს უარყოფა იწყინა და. იგი რომ გაებათი-ლებინა, საბუთად მოიყვანა თვითმკვლევლობანი, გაზეთებში რომ კითხულობენ, მოჰყვა დიდი ლიტერატურული ტიპების: ფედრას, რომეოს, დე გრიეს ქებას. და აიბნა.

ბუხარში ცეცხლი ჩაქრა, ფანჯრებში წვიმა უშხაპუნებდა. ქ-ნი არნუ უძრავად იჯდა, ხელები სავარძლის სახელურებზე ედო; მისი ჩაჩის ლენტები ისე ეკიდა, ვით სფინქსის თავსაკრავები. მისი სუფთა ფერმკრთალი პროფილი მკაფიოდ ისახებოდა ბნელში.

სურდა ფეხებში ჩავარდნოდა ქალს. დერეფანში ჭრაჭუნნი გაისმა და ვერ გაბედა.

თან რაღაც მოკრძალებული შიში იჭერდა. ეს კაბა, ბინდს რომ ერწყმოდა, უსაზომო, უსასრულო, გადაულახველ დაბრკოლებად ეჩვენებოდა და ამიტომაც სურვილი უფრო უმძაფრდებოდა. მაგრამ შიში არ გადავაქარბო ანდა, რაც საჭიროა ის ვერ ვქნაო, საშუალებას არ აძლევდა ჯანსაღად ეაზროვნა.

„თუ არ მოვწონვარ, — ფიქრობდა, — გამაგდოს! — ხოლო თუ თვალში მოვუდივარ, გამამხნეოს!“

და ამოოხვრით უთხრა:

— მაშასადამე, თქვენ არ გწამთ, რომ შეიძლება გიყვარდეს... ქალი?

ქ-მა არნუმ უპასუხა:

— როცა იგი გასათხოვარია, ცოლად ირთავენ; როცა იგი სხვას ეკუთვნის, შორდებიან.

— მაშასადამე, ბედნიერება შეუძლებელია?

— რატომაც არა! მაგრამ ბედნიერებას ვერ მოგანიჭებს ტყუილი, შეშფოთება და სინდისის ქენჯნა.

— განა სულ ერთი არაა, თუ იგი უნაზეს სიხარულს განიჭებს?

— ცდა ძლიერ ძვირად გვიღირს.

ფრედერიკმა ირონიის მოშველიება სცადა.

— მაშასადამე, სათნოება სხვა არა არის რა, თუ არა ლაჩრობა?

— უფრო სწორედ, შორსმჭვრეტელობა. იმ ქალებსათვისაც კი, ვისაც მოვალეობა და სარწმუნოება დავიწყებია, საკმაო იქნება ჯანსაღი აზრი. ეგოიზმი უბიწოების მკვიდრი საფუძველია.

— აჰ, რა მეშინაური შეხედულება გაქვთ!

— მე კი არც მიფიქრია, წარჩინებული ქალი ვიყო!

ამ დროს პატარა ეყენმა მოიბზინა.

— დედიკო, სადილი არ გინდა?

— ჰო, ახლავე!

ფრედერიკი ადგა. შემოვიდა მართა.

ვაჟმა წასვლა ვერ გადაწყვიტა, ქ-ნ არნუს მუდარით აღსავსე თვალი მიაპყრო და ჰკითხა:

— ის ქალები, რომლებზეც თქვენ ლაპარაკობთ, ალბათ ძალიან უგრძნობელი არიან?

— არა! მაგრამ ყრუ კი, როცა საჭიროა.

იგი საწოლი ოთახის ზღურბლზე იდგა, იქვე იყო მისი ორი შვილი.

ფრედერიკმა უხმოდ დაუკრა თავი. ქალმაც უსიტყვოდ უპასუხა.

ის, რაც ფრედერიკმა პირველად განიცადა, უზომო განცვიფრება იყო. იმან, თუ როგორ გააგებინა ქალმა მისი იმედის ამოება, სრულიად გაანადგურა იგი. გრძნობდა დავილუპეო, როგორც კაცი, ვინც ხრამში ჩავარდნილა, იცის, რომ ვერ უშველიან, და უნდა მოკვდეს.

იგი მაინც მიდიოდა, თუმცა ალაღბედზე, მიდიოდა. მაგრამ ვერაფერს ხედავდა; ბორძიკობდა, გზა აებნა. ხის ფლოსტების ბაკაბუკი მოესმა: სამსხმელო ქარხნიდან მუშები მოდიოდნენ. მხოლოდ მაშინ მოვიდა გონს.

ჰორიზონტზე გამწკრივებულიყო რკინიგზის ანთებული ფარნები. მატარებელს ძლივს მიუხწრო: ვაგონში შეაგდეს, და მაშინვე დაეძინა.

ერთი საათის შემდეგ, ბულვარებზე, საღამოს პარიზის მხიარულებამ მისი მგზავრობა სადღაც შორეულ წარსულში გადაისროლა. გადაწყვიტა, მტკიცე ვიყო, და გული იმით მოიოხა, რომ ქ-ნი არ-ნუ საგინებელი ეპითეტებით შეამკო:

„ჰკუთხელი, ინდაური, გაუთლელი, სრულიად უნდა დავივიწყ-ყო!“

შინ რომ დაბრუნდა, კაბინეტში წერილი დახვდა, რვა ფურცელი ცისფერ პრწყიალა ქაღალდზე რომ იყო დაწერილი და რ. ა. ინიცია-ლები ჰქონდა.

წერილი მეგობრული საყვედურით იწყებოდა:

„რა მოგივიდათ, ჩემო მეგობარო? მოწყენილი ვარ“.

მაგრამ ხელწერა ისეთი საძაგელი იყო, რომ ფრედერიკმა კინა-დამ გადაადგო, რომ თვალში უეცრად ეცა მინაწერი:

„იმედი მაქვს, რომ ხვალ ჩემთან ერთად წამოსვალთ დოღზე“.

რას ნიშნავდა ეს მიპატიჟება? როზანეტის კიდეც ერთი ხრიკი ხომ არ იყო? მაგრამ ხომ შეუძლებელია, რომ ორჯერ ზედიზედ სრულიად უმიზეზოდ გააბიაბურონ კაცი? ცნობისმოყვარეობამ დას-ძლია და წერილი ყურადღებით წაიკითხა.

ფრედერიკმა გაარჩია: „გაუგებრობა...: წახვიდე იმედგაცრუების... არასწორი გზით... რა საბრალო ბავშვები ვართ! მსგავსად ორი ნაკა-დულისა, რომლებიც ერთმანეთს ერთვიან...“ და სხვ.

ეს სტილი ლორეტის ენას არ შეეფერებოდა. რა ცვლილება მომხდარა?

დიდ ხანს ეჭირა ხელში ეს ფურცლები. ირისის სუნი სდიო-დათ, ხოლო ასოების მოხაზულობა და უსწორმასწოროდ დაშორე-ბული სტრიქონები რაღაცნაირად ტუალეტის უწესრიგობას მოგა-გონებდათ, რამაც ფრედერიკი შეაშფოთა.

„რატომ არ უნდა წავიდე? — გაიფიქრა ბოლოს. — ქ-მა არნუმ რომ შეიტყოს? ოჰ, დაე შეიტყოს! მით უკეთესი! და დაე იეჭვიან-ნოს! სამაგიერო მიეზღვება“.

IV

როზანეტი მზად იყო და ელოდებოდა.

— აი ეს კი მშვენიერია! — უთხრა და მიაპყრო თავისი ლამაზი თვალები, რომლებიც ნაზიც იყო და მხიარულიც.

ქუდის ლენტები შეიკრა, დივანზე დაჯდა და გაჩუმდა.

— რაო, არ წავიდეთ? — უთხრა ფრედერიკმა.

ქალმა კედლის საათს შეხედა.

— ოჰ, არა! კიდევ საათ-ნახევარი.

ამით თითქოს ზღვარს უღებდა თავის გაუბედობას.

ბოლოს დანიშნული დროც დადგა.

— ჰოდა.

და უკანასკნელად გაისწორა სარკეში თმა და განკარგულება მისცა დელფინეს.

— ქალბატონი სადილად დაბრუნდება?

— არა, რისთვის? ჩვენ ერთად ვისადილებთ სადმე, ინგლისურ კაფეში, სადაც ინებებთ!

— ძალიან კარგი!

იქვე ფინიები ყუფდნენ.

— ჯობს, თან წავიყვანოთ, არა?

ფრედერიკმა თვითონ წაიყვანა ეკიპაჟში. ეს იყო ნაჭირავები საფოსტო ეტლი, წყვილი ცხენი რომ ება, კოფოზე ფორეიტორი იჯდა, უკან კი ფრედერიკის ლაქია იდგა. როზანეტი, როგორც ჩანდა, კმაყოფილი იყო ფრედერიკის მოსაზრებულობით; ჩაჯდა თუ არა ეტლში, ჰკითხა, იყავით თუ არა არნუსას უკანასკნელ ხანსო.

— მთელი თვეა არ ვყოფილვარ, — მიუგო ფრედერიკმა.

— მე კი ამას წინათ შევხვდი, დღესაც უნდოდა მოსულიყო. მაგრამ ბევრი უსიამოვნება აქვს, კვლავ რაღაც პროცესი, ერთი სიტყვით, არ ვიცი, რა. რა უცნაური ადამიანია!

— დიად! ძლიერ უცნაურია!

და გულგრილად დასძინა:

— რა მაგის პასუხია, კიდევ ხვდებით... რა ჰქვია? აი იმ ყო-
ვილ მომღერალს... დელმარს?

ქალმა მშრალად მიუგო:

— არა! გაზავდა!

მაშასადამე, განშორება საეჭვო აღარ იყო. ფრედერიკს იმედი ჩაესახა.

ბრედას უბანი ნელა გაიარეს; კვირადღე იყო და ქუჩები უკაც-რიელი იყო, ფანჯრებში ხალხი იცქირებოდა. ეკიპაჟი უფრო ჩქარა წავიდა; თვლების რახუნზე გამკლელნი უკან იხედებოდნენ; ვადახდილი ეტლის ტყავი ბრწყინავდა; მსახური წელში იხრებოდა,

ფინიები კი სიასამურის ბეწვის მუფთებს ჰკვანდნენ, ბალიშზე რომ მიეგდოთ. ფრედერიკი ტანში ირხეოდა. როზანეტი იღიმებოდა და აქეთ-იქით იხედებოდა.

მისი ჭრელი ჩალის ქუდი შავი მაქმანით იყო გაწყობილი. საბურველის კაპიშონს ქარი არხევდა, მზისგან კი თავს იფარავდა ლილისფერი ატლასის ქოლგით, ჩინურ პაგოდასავით რომ წაწვეტილიყო.

— რა ლამაზია ეს თითები! — უთხრა ფრედერიკმა და წყნარად აიღო მისი მარცხენა ხელი, ძეწკვის ოქროს სამაჯურით რომ იყო მორთული. — და ეს ნივთიც რა მშვენიერია! საიდან გაქვს?

— ო, დიდი ხანია მაქვს, — უთხრა როზანეტმა.

ახალგაზრდა კაცმა ფარისევლურ პასუხზე არაფერი უთხრა. ამჯობინა „შემთხვევით ესარგებლნა“. ხელი კვლავ ეჭირა, დაიხარა და ზედ დაეკონა თათმანსა და სახელოს შუა.

— ნუ შვრებით, დაგვინახავენ!

— მერე რა?

თანხმობის მოედანი რომ გაიარეს, ჯერ კონფერანსის სანაპიროზე გაუხვიეს, შემდეგ ბილიის სანაპიროზე, სადაც ერთ-ერთ ბალში კედარი შენიშნეს. როზანეტს ეგონა, ლიბანი ჩინეთშიაო; თვითონვე გაეცინა საკუთარ უვიცობაზე და ფრედერიკს სთხოვა გეოგრაფიის გაკვეთილები მომეციო. შემდეგ ტროკადერო მარჯვნივ დატოვეს, იენის ხიდი გაიარეს და, ბოლოს, შეჩერდნენ მარსის მინდორზე სხვა ეკიპაჟების გვერდით იპოდრომის წინ რომ იდგნენ.

მინდვრის უსწორმასწორო ზედაპირი უბრალო ხალხით იყო დაფარული. ცნობისმოყვარულნი სამხედრო სასწავლებლის აივანზე მოწყობილიყვნენ, ორივე პავილიონი კი ყაფანს იქით, ორი ტრიბუნა წრეში, ხოლო მესამე სამეფო ლოჟის პირდაპირ მორთული ხალხით იყო სავსე, რომელიც იმის მიხედვით, თუ თავი როგორ ეჭირა, მოკრძალებით ეპყრობოდა ამ ჯერ კიდევ ახალი სახეობის გასართობს. დოღის დამსწრე საზოგადოებას, რომელიც იმ დროს უფრო თავისებური იყო, ნაკლებ ვულგარული შესახედაობა ჰქონდა: ეს იყო პაჭანაკების, ხავერდის საყელოებისა და თეთრი ხელთათმანების დრო. გრძელწელიანი, ფერადი ტანსაცმლით გამოწყობილი ქალები, ტრიბუნის სკამებზე რომ ისხდნენ, უზარმაზარ ყვავილნარს მოგაგონებდნენ, რომლის ფონზე აქა-იქ შავ წერტილებად მოჩანდა მამაკაცთა კოსტიუმები. მაგრამ ყველას თვალს იპყრობდა განთქმუ-

ლი ალკირელი ბუ-მაზი, უდარდელად რომ იჯდა გენერალური შტაბის ორი ოფიცრის შუა ერთ-ერთ შორეულ ლოჯაში. ყოვეი კლუბის ტრიბუნაზე მყოფი მაყურებლები მთლად დარბაისელი პირები იყვნენ.

ყველაზე აღტაცებული ოცყვარულები ძირს მოთავსებულიყვნენ, სადღოლო წრესთან შედობილი რომ იყო ორწყება სარებით, რომლებზეც თოკი იყო გამობმული. უზარმაზარი ოკალის შიგნით, რასაც ეს ღობე ქმნიდა, ღრიალებდნენ სასძელების გამყიდველნი, სხვები ყიდდნენ დოღის პროგრამას, სიგარებს; გუგუნი არ წყდებოდა; წინ და უკან დაფუსფუსებდნენ პოლიციელები; დარეკა ციფრებით დაფარულ სვეტზე ჩამოკიდებულმა ზარმა. გამოვიდა ხუთი ცხენი, და ხალხმა ადგილები დაიკავა ტრიბუნაზე.

ამასობაში იქ, პირდაპირ, საწვიმარმა მძიმე ღრუბელმა დაფარა თელების წვეროკინები. როზანეტს წვიმის ეშინოდა.

— ქოლგები მაქვს თან, — უთხრა ფრედერიკმა. — ქოლგები და ყველაფერი, რაც საჭიროა გასართობად, — დასძინა და ასწია წინა დასაჯღომი, რის ქვეშაც სანოვაგიანი კალათი იყო.

— ვაშა! ჩვენ ერთმანეთი გვეცოდნია!

— და უფროც გვეცოდინება, არა?

— შესაძლებელია! — მიუგო ქალმა და წამოწითლდა.

ყოვები, აბრეშუმის ქურთუკები რომ ეცვათ, ცდილობდნენ მწყობრად დაეყენებინათ ცხენები და ორივე ხელით იკავებდნენ. ვიღაცამ წითელი ალაში დაიქნია. მაშინვე ხუთი მხედარი ცხენის ფაფარზე დაიხარა და დაიძრა. ჯერ ერთად მიდიოდნენ, მტკიცე მწყობრით, მაგრამ ჯაჭვი მალე დაგრძელდა, გაწყდა; ყოვეი, რომელსაც ყვითელი ეცვა, პირველი წრის შუაზე კინალამ გადმოვარდა. ფილი და ტიბი დიდ ხანს ერთად მიდიოდნენ, ვერც ერთი ვერ ასწრებდა; მერმე მათ გაუსწრო ტომ პუსმა, მაგრამ კლუბსტიკმა, თავიდანვე რომ ყველაზე უკან მიდიოდა, ყველანი ჩამოიტოვა, პირველი მოვიდა და სერ ჩარლზს ორი კორპუსით გაუსწრო. ეს მოულოდნელი იყო; ხალხი ყვიროდა; ფიცარნაგი ფეხების ბრახუნით ზანზარებდა.

— მხიარულად ვართ! — უთხრა როზანეტმა. — მიყვარხარ, ძვირფასო!

ფრედერიკს გამარჯვება აღარ ეეჭვებოდა: ამას როზანეტის სიტყვები ადასტურებდნენ.

მათგან ასიოდე ნაბიჯზე ორადგილიან კაბრიოლეტში დამა გამოჩნდა. თავს გამოყოფდა, მერმე ისევ მალე მიიმალეობდა ხოლმე. ასე განმეორდა რამდენჯერმე. ფრედერიკმა მისი სახე ვერ გაარჩია. ეჭვი შეეპარა: მოეჩვენა, რომ ეს ქ-ნი არნუ იყო. მაგრამ არა, შეუძლებელია! აბა აქ რად უნდა მოსულიყო?

ეკიპაჟიდან გადმოვიდა. ვითომ ყაფანთან მივდივარო.

— თავაზიანი ვერა ხართ! — უთხრა როზანეტმა.

ყური არ უგდო და წინ წავიდა. კაბრიოლეტი გაბრუნდა, ცხენი ჩორთით წავიდა.

იმავე წამს ფრედერიკს ხელი სტაცა სიზიმ:

— გამარჯობა, ძვირფასო! როგორა ხარ? ჰიუსონე აგერ იქაა. გამიგონეთ!

ფრედერიკს სურდა თავიდან მოეშორებინა, რომ კაბრიოლეტს დასწოდა. როზანეტმა ანიშნა, დაბრუნდიო. სიზიმ ქალი დაინახა ჰოისურვა უსათუოდ მისალმებოდა.

მას შემდეგ, რაც ბებია გამოიგლოვა, სიზი ახორციელებდა თავის იდეალს და ცდილობდა განსაკუთრებული იერი შეეძინა. კუბოკრული ჟილეტი, მოკლე ფრაკი, ფართო ყაითნები ფეხსაცმელზე და შესასვლელი ბილეთი ქუდის ლენტში, მართლაც ყველაფერი შეესაბამებოდა იმას, რასაც „შიკს“ ეძახდა; ეს იყო ანგლომანისა და მუშკეტერის შიკი. პირველ რიგში არ მოსწონდა მარსის მინდორი, ეს საზიზღარი ადგილი დოლისათვის, მერმე ილაპარაკა შანტილის დოლზე და იმაზე, თუ რა ხდება ხოლმე იქ, იკვებნიდა, შემიძლია თორმეტი ჰიქა შამპანური დავლიო, სანამ საათი თორმეტჯერ დარეკავდესო, როზანეტს ენაძლავებოდა, ფინიებს ეალერსებოდა. იდაყვი ეკიპაჟის კარზე ჩამოედო, სტეკის ტარი პირში ჩაედო, ფეხები გაედგა, წელში გამართულიყო და სისულელეს რომავდა. ფრედერიკი მის გვერდით იდგა, თამბაქოს ეწეოდა და ცდილობდა გამოერკვია, საით წავიდა კაბრიოლეტი.

ზარი ჩამოირეკა, სიზი წავიდა, როზანეტის გასახარლად, რომელსაც, მისი თქმით, თავი ძლიერ მოაბეზრა.

მეორე გაჭენებას განსაკუთრებული არაფერი მოჰყოლია, არც მესამეს, თუ იმას არ ჩავთვლით, რომ ერთი უოკეი საკაციით გაიყვანეს. უფრო საინტერესო გამოდგა მეოთხე გარბენა ქალაქის პრიზზე.

ტრიბუნების მაცურებლები სკამებზე შედგნენ. სხვები ეკიპა-

ქებში იდგნენ და ბინოკლებით ადევნებდნენ თვალს ყოველების მოძრაობას; ისინი წითელ, ყვითელ, თეთრ და ლურჯ წერტილებივით მიჰქროდნენ ხალხის წინ, იპოდრომს რომ ეხვია გარს. შორიდან მათი მოძრაობა მაინცდამაინც სწრაფი არ ჩანდა; მარსის მინდვრის ბოლოში იგი თითქოს უფრო ნელიც კი მოჩანდა, ცხენები თითქოს მისრიალებდნენ, მუცლით თითქოს მიწას ეხებოდნენ და გაჭიმულ ფეხებს არ ღუნავდნენ; მაგრამ მობრუნების შემდეგ სწრაფად იზრდებოდნენ, ჰაერს ჭრიდნენ, მიწა ზანზარებდა, ჰაერში იფანტებოდა ხრეში; ყოველების ბლუზები იალქნებივით იბერებოდა ქართით, ისინი მათრახით მიერეკებოდნენ ცხენებს, ოღონდ ფინიშთან მისულიყვნენ; ეს იყო მათი მიზანი. ზოგიერთ ციფრს ხსნიდნენ, ახლებს ჰკიდებდნენ; გამარჯვებული, მთლად გაოფლიანებული, თავდახრილი ცხენი ძლივს მიაბიჯებდა ტაშის გრიალში, ხოლო ზედმჯდომი მხედარი გაჭირვებით სუნთქავდა და ფერდებზე იჭერდა ხელებს.

უკანასკნელი გარბენა რაღაც სადავო საკითხის გამო შეგვიანდა. ხალხს მოეწყინა და წავიდ-წამოვიდა. მამაკაცები ჯგუფ-ჯგუფად იდგნენ და საუბრობდნენ ტრიბუნებთან. ლაპარაკი თავისუფალი იყო. მაღალი საზოგადოების დამები ადრე წავიდნენ, რადგან თავს შეუტაცხყოფილად გრძნობდნენ ლორეტების იქ ყოფნით.

აქ იყვნენ დიდი ბალების განთქმული ქალებიც, ბულვარის თეატრების მსახიობი ქალებიც; — და ყველაზე ლამაზებს როდი ხვდებოდა წილად ყველაზე მეტი ქება. ხნიერი ჟორჟინა ობერი, სწორედ ის, ვისაც ერთმა ვოლდეილისტმა პროსტიტუციის ლუი XI უწოდა, ფერ-უმარილით შეთითხნილი, გაჭიმულიყო თავის გრძელ ეტლში. კვერნის პალანტინში ისე შეხვეულიყო, თითქოს ზამთარიო, და დროდადრო ისეთ ხმას გამოსცემდა, რომელიც ღორის ღრუტუნს უფრო ჰგავდა, ვიდრე სიცილს. ქ-ნი რემუსო, ვინც სახელი გაითქვა თავისი პროცესით, ამერიკელებთან ერთად ბრეკში ბრძანდებოდა, ხოლო ტერეზ ბაშლიუს, გარეგნობით რომ საშუალო საუკუნეთა მადონას მოგავგონებდათ, თავისი კაბის თორმეტი ფურჩალით დაეკავებინა პატარა ფაიტონი, სადაც წინსაფრის ნაცვლად ვარდებიანი ჟარდინიერი იყო. როზანეტს შეშურდა მთელი ეს ფუფუნება; ყურადღება რომ მიეპყრო, წარამარა აქნევდა ხელებს და მეტად ხმამაღლა ლაპარაკობდა.

ვილაც ჯენტლმენებმა იცნეს და მიესალმნენ. იგიც თავს უკრავდა

და ფრედერიკს ეუბნებოდა მათს გვარებს. ყველა ისინი იყვნენ გრაფები, ვიკონტები, თავადები და მარკიზები, და ფრედერიკი გადიდრაჯდა, რადგან ყველას თვალეზში იხატებოდა ერთგვარი პატივისცემა, რაც გამოწვეული იყო მისი წარმატებით ამ ქალის სიყვარულში.

სიზი ალბათ არა ნაკლებ ბედნიერად გრძნობდა თავს მოწიფული ასაკის მამაკაცთა შორის. ესენი, ვისაც გრძელი ჰალსტუხები ეკეთათ, ისე იღიმებოდნენ, თითქოს მას დასცინიანო. ბოლოს მან ხელზე ხელი დაჰკრა ყველაზე უფროსს და როზანეტთან მივიდა.

ქალი გადამეტებული სიხარბით ჭამდა პაშტეტს; ფრედერიკი, მორჩილების ნიშნად, მის მაგალითს ჰბაძავდა და მუხლზე ედგა ღვინიანი ბოთლი.

კაბრიოლეტი კვლავ გამოჩნდა, შიგ ქნი არნუ იჯდა. იგი საშინლად გაფითრებული იყო.

— დამისხი შამპანური! — უთხრა როზანეტმა ფრედერიკს.

და რაც შეიძლებოდა მაღლა ასწია სავსე ჭიქა და წამოიძახა:

— ეი თქვენ მანდ, პატიოსანო ქალბატონო, ჩემი მფარველის მეუღლეც, ეი!

გარშემო სიცილი გაისმა, კაბრიოლეტი მიიშალა. ფრედერიკი კაბაში ეწეოდა როზანეტს, მზად იყო აფეთქებულიყო. მაგრამ იქვე იდგა სიზი იმავე პოზაში, როგორც წედან; მან უფრო გაბედულად დაპატიჟა ახლა როზანეტი, ამაღამ ერთად ვივანშმოთო.

— არ შემიძლია! — უთხრა როზანეტმა. — ჩვენ ერთად მივდივართ ინგლისურ კაფეში.

ფრედერიკი დუმდა, ვითომ არაფერი გამიგონიაო, და იმედგაცრუებული სიზი როზანეტს მოშორდა.

სანამ ფრედერიკი ეტლის მარჯვენა კართან იდგა და ელაპარაკებოდა, მარცხნიდან ჰიუსონე მოვიდა და, როცა გაიგონა ინგლისური კაფეო, დასძინა:

— მშვენიერი რამეა! ხომ არ დავეხემსოთ იქ, ა?

— როგორც გნებავთ, — უთხრა ფრედერიკმა.

ეტლის კუთხეში მიიყუჩა და უცქეროდა, როგორ მიდიოდა შორს კაბრიოლეტი და გრძნობდა, რომ გამოუსწორებელი რამ მოხდა, დაეკარგა თავისი დიდი სიყვარული. მეორე სიყვარული კი აგერ იყო, მასთან, მხიარული და მსუბუქი. მაგრამ დალილმა, ერთმანეთის საწინააღმდეგო მისწრაფებებით გამსჭვალულმა, აღარ იცოდა, რა

სურდა და უსაზღვრო მოწყენილობას განიცდიდა, სიკვდილი ენატრებოდა.

ფეხის ხმამ და ყვირილმა გამოაფხიზლა; ბავშვები სარბენი წრის ბარიერზე ხტუნავდნენ, რომ ახლოს მისულიყვნენ ტრიბუნებთან, ყველანი მიდიოდნენ. რამდენიმე წვიმის წვეთი ჩამოვარდა. ეკიპაჟებმა თავი მოიყარეს. ჰიუსონე სადღაც გაქრა.

— მით უკეთესი! — თქვა ფრედერიკმა.

— გირჩევნია მარტონი ვიყოთ? — ჰკითხა როზანეტმა და ხელიგული მის ხელს დაადო.

ამ დროს მათს ახლოს გაიარა სპილენძითა და ფოლადით აკაზმულმა დიდებულმა ლანდომ, რომელსაც ოთხი ცხენი ება წალიკად, და ორი ყოკეი მართავდა, მოსირმული ხავერდის ქურთუკი რომ ეცვა. შიგ ქ-ნი დამბრეზი იჯდა ქმრის გვერდით, მათს წინ კი პატარა სკამზე მარტინონი მოთავსებულიყო; ყველას სახეზე გაკვირვება იხატებოდა.

„მიცნეს!“ — გაიფიქრა ფრედერიკმა.

როზანეტი მოითხოვდა შეჩერებულიყვნენ, რათა უკეთ დაენახა ხალხის წასვლა-წამოსვლა. მაგრამ ხომ შეიძლებოდა კვლავ გამოჩენილიყო ქ-ნი არნუ. ფრედერიკმა მეეტლეს მიაძახა:

— წადი! წადი! ჩქარა!

და ეტლი გაექანა ელისეს მინდვრებისაკენ, მწყობრად მისდევდა სხვა ეკიპაჟებს, ფაეტონებს, ინგლისურ კებებს, წალიკად შეზღულ კაბრიოლეტებს, ტილბიურებს, ტყავისფარდებიან ფურგონებს, რომლებშიც იმღეროდნენ შეზარხომებული ნოქრები, ერთცხენიან კარეტებს, რომლებსაც ფრთხილად მართავდნენ ოჯახის უფროსები. ზოგჯერ ხალხით გაჭედული ეტლიდან გამოჩნდებოდა ფეხები ვიღაც ბავშვისა, მუხლებზე რომ უჭდა ვინმეს. დიდ კარეტებში მაუდგადაკრულ სავარძლებზე თვლემდნენ ქვრივები: ანდა უეცრად გამოხტებოდა მშვენიერიორღაშებმული ეტლი, უბრალო და ელეგანტური, ვით დენდის შავი ფრაკი. წვიმა კი თანდათან ძლიერდებოდა. ჩნდებოდა ქოლგები, ომბრელები, მაკინტოშები; მგზავრები შორიდან გასძახოდნენ ერთმანეთს: „გამარჯობა!“ — „როგორა ხარ?“ — „დიად!“ — „არა!“ — „ნახვამდის!“ და სახეები ჩინური ჩრდილების სისწრაფით ენაცვლებოდნენ ერთმანეთს. ფრედერიკი და როზანეტი დუმდნენ, გაოგნებული იყვნენ უთვალავი გოგორით, მათს გარშემო რომ მიგორავდა.

დროდადრო ერთმანეთს მიკრული ეკიპაჟები რამდენიმე მწყობრად შეჩერდებოდნენ. მაშინ შიგმჯდომნი სარგებლობდნენ მეზობლობით და აკვირდებოდნენ ერთმანეთს. ღერბებით მორთული ეკიპაჟებიდან გულგრილი თვალები დასცქეროდნენ ბრბოს; უბრალო ფაეტონების მეეტლეები შურით აღსავსე თვალით უცქეროდნენ; ზიზღიანი ღიმილი იყო მედიდური თავისქნევის პასუხი; ფართოდ დაღებული პირი გამოხატავდა უაზრო აღტაცებას; ხან აქ, ხან იქ ვინმე უსაქმოდ მოხეტიალე გაეჩხირებოდა ეკიპაჟებს შორის და ერთი გადახტომით შეელოდა თავს, რომ არ გაეთელა ამ ორომტრიალში უეცრად შემოჭრილ ცხენოსანს. შემდეგ ყველაფერი კვლავ ამოძრავდებოდა; მეეტლეები სადავეს მიუშვებდნენ, გრძელ შოლტებს აღმართავდნენ; გაფიცებული ცხენები ლაგამს აჩხაკუნებდნენ, გარშემო დუქს აფრქვევდნენ, ჩამავალი მზის სხივები კი ჭოლავდნენ ორთქლს, ცხენთა სველ გავებსა და ფაფრებს რომ ასდიოდა. ტრიუმფალურ თაღში ეს სხივები გრძელდებოდა და იქცეოდა მწითურ სვეტად, საიდანაც ნაპერწკლები ეფრქვეოდა გოგრების რიკებს, კარეტების კარის სახელურებს, ხელნების თავებს, კეხის რგოლებს; ფართო სატევის ორივე მხარეს, ნაკადს რომ მოგვაგონებდა, სადაც ირხეოდა ქეჩო-ფაფარი, ტანსაცმელი და ადამიანთა თავები, ორ მწვანე კედელივით აღმართულიყვნენ ხეები, წვიმას რომ გაელუმპა. აქა-იქ კვლავ გამოჩნდებოდა ხოლმე ლურჯი ცა, ნაზი, ვით ატლასი.

აქ ფრედერიკს მოაგონდა ის შორეული დღეები, როცა შენატროდა გამოუთქმელ ბედნიერებას მჯდარიყო ასეთ ეკიპაჟში ასეთი ქალის გვერდით. ახლა ჰქონდა ეს ბედნიერება, მაგრამ იგი დიდ ბედნიერებას როდი ანიჭებდა.

წვიმა გადაიღო. საზღვაო სამინისტროს კოლონადაში თავშეფარებული გამვლენი იქიდან გამოდიოდნენ. მოსეირნენი სამეფო ქუჩით ბრუნდებოდნენ ბულვარისაკენ. საფეხურებზე საგარეო საქმეთა სამინისტროს წინ უსაქმოდ მოყიალენი იდგნენ.

ჩინურ აბანოებთან, სადაც ოღროჩოღრო ქვაფენილი იყო, ეტლმა სვლა შეანელა. ტროტუარის ნაპირზე მოდიოდა კაცი, რომელსაც მოყვითალო პალტო ეცვა. გაქანებულმა ეტლმა ტალახი შეასხა ზურგზე. გაბრაზებული კაცი მობრუნდა. ფრედერიკი გაფითრდა: მან იცნო დელორიე.

ფრედერიკი ინგლისურ კაფესთან ჩამოხდა და ეკიპაჟი გაუშვა.

როზანეტი წინ წავიდა, სანამ იგი მეეტლეს ანგარიშს უსწორებდა. კიბეზე დაეწია, სადაც როზანეტი ვილაც მამაკაცს ელაპარაკებოდა. ფრედერიკმა მკლავი გაუყარა, მაგრამ შუაგულ კიბეზე ქალი მეორე მამაკაცმა შეაჩერა.

— შენ წადი, — უთხრა როზანეტმა. — ახლავე მოვალ!

და ფრედერიკი მარტო შევიდა ცალკე კაბინეტში. ორივე ფანჯარა ღია იყო, ხოლო ქუჩის მეორე მხარეზე მდებარე სახლის ფანჯრებში ხალხი მოჩანდა. შემშრალი ასფალტი მუარის ფერს იღებდა. ბალკონის ნაპირზე დადგმული მაგნოლია ოთახს სურნელებით ავსებდა. ამ სურნელებამ და სიგრილემ ფრედერიკს ნერვები დაუწყნარა; იგი წითელ სავარძელში ჩაჯდა, სარკესთან რომ იდგა.

შემოვიდა როზანეტი, შუბლში აკოცა და ჰკითხა:

— მოწყენილია ჩემი ბიჭუნა?

— შესაძლებელია! — მიუგო მან.

— არა მარტო შენ!

ეს ნიშნავდა: „დავივიწყოთ ჩვენი მწუხარება და ერთად დავტკბეთ ბედნიერებით“.

შემდეგ ტუჩში დაიკავა ვარდის ფურცელი და გაუშვირა, მოგლიჯეო. ამ მოძრაობამ, რაც აღსავსე იყო ვნებიანი მშვენიებით და თითქმის სინაზით, ფრედერიკი მოალბო.

— რატომ მაჯავრებ? — ჰკითხა ფრედერიკმა, რომელიც ქ-ნ არნუზე ფიქრობდა.

— მე, გაჯავრებ?

ქალი წინ დაუდგა, ხელები მხრებზე დაადო და თვალმოჭუტული ჩააცქერდა.

ვაჟის მთელი სათნოება, მთელი მისი გულისწყრომა უსაზღვრო სულმოკლეობაში ჩაიძირა.

მან განაგრძო:

— შენ ხომ არ გსურს გიყვარდე? — და მუხლებზე დასაჯდომად მიიზიდა.

ქალი არ გაძალიანებია; ორივე ხელი წელზე შემოჰხვია; მისი აბრეშუმის კაბის შრიალმა სულ უფრო აღაგზნო.

— სად არიან? — გაისმა დერეფანში ჰიუსონეს ხმა.

როზანეტი ზეწამოიჭრა, ოთახის ბოლოს მივიდა და კარს ზურგო შეაქცია.

ქალმა ხამანწკა მოითხოვა. სუფრას შემოუსხდნენ.

ჰიუსონე ისე შემქცევი ადარ იყო. რაკი იძულებული იყო ყოველ დღე ეწერა ათასგვარ თემაზე, წაეკითხა მრავალი გაზეთი, მოესმინა ბევრი დავა და ელაპარაკნა პარადოქსებით, რათა ბუქი აეყენებია, ბოლოს და ბოლოს თავისი ოხუნჯობის სუსტმა პეტარდებმა დააბრმავეს და დაეკარგა რეალური წარმოდგენა საგნებზე. ოდესღაც იოლი, დღეს კი ძნელი ცხოვრების მოთხოვნილებანი მუდამ აღელვებდნენ, ხოლო საკუთარი უძღურება, რომელშიც არ სურდა გამოტეხილიყო, მობუზღუნეს, სარკასტულს ხდიდა მას. ახალ ბალეტ „ოზაის“ გამო სასტიკად გაილაშქრა ცეკვის, ხოლო ცეკვის გამო ოპერის წინააღმდეგ, შემდეგ კი ოპერის გამო იტალიელთა წინააღმდეგ, რომლებიც ახლა ესპანელ მსახიობთა დასმა შესცვალა, „თითქოს ჯერ კიდევ ჩვენთვის თავი არ მოუბეზრებია კასტილიას!“ რაკი ამრიგად შეურაცხყოფილ იქნა ფრედერიკის რომანტიკული სიყვარული ესპანეთისადმი, ამ საუბრის შესაწყვეტად იგი შეეკითხა კოლეჟ დე ფრანსზე, საიდანაც ის იყო გარიცხეს ედგარ კინე და მიცკევიჩი. მაგრამ ჰიუსონე ბ-ნ დე მესტრის თაყვანისმცემელი იყო და განაცხადა, მთავრობისა და სპირიტუალიზმის მომხრე ვარო. გარნა ეეჭვებოდა უაღრესად უცილობელი ფაქტები, უარყოფდა ისტორიას და სადავოს ხდიდა ისეთ რამეებს, რაც ყველაზე ნაკლებ საეჭვო იყო. იქამდეც კი მივიდა, რომ გაიგონა თუ არა სიტყვა „გეომეტრია“, წამოიძახა: „რა სისულელეა ეს გეომეტრია!“ თანაც მუდამ ჰბაძავდა სხვადასხვა მსახიობს. მისი მთავარი მაგალითი იყო სენვილი.

მთელი ეს ჯამბაზობა ძლიერ მობეზრდა ფრედერიკს. სკამზე მოუთმენლად ცმუკავდა და მაგიდისქვეშ ფეხი უნებურად მოახვედრა ერთ-ერთ ფინიას. ატყდა აუტანელი წკავწკავი.

— უმჯობესი იყო შინ გაგეზავნათ ეგენი, — უკმეხად თქვა მან.

როზანეტი ვერავის ვერ ანდობდა მათ. მაშინ ფრედერიკმა ეჟრნალისტს მიმართა:

— რა გაეწყობა, ჰიუსონე, მსხვერპლად უნდა შეეწიროთ!

— ოჰ, დიად, ჩემო პატარავ! რა კარგი იქნებოდა!

ჰიუსონეს ხვეწნაც არ დასჭირვებია, ისე წაიყვანა ისინი.

როგორ გადავუხადოთ მადლობა ასეთი თავაზიანობისათვის?

ფრედერიკს ამაზე არც კი უფიქრია. კიდევაც გაეხარდა, რომ მარტონი დარჩნენ, მაგრამ ამ დროს ლაქია შემოვიდა.

— ქალბატონო, ვილაც გკითხულობთ.

— როგორ? კვლავ!

— მაინც უნდა გავიდე, ვნახო, ვინ არის! — თქვა როზანეტმა.

ფრედერიკს წყუროდა იგი, ესაჭიროებოდა. ეს გასვლა ვერაგობად, თითქმის საძაგლობად ეჩვენებოდა. რა უნდა? განა არ კმარა, რომ შეურაცხყოფა მიაყენა ქ-ნ არნუს? თუმცა იმას ასე მოუხდებო! ახლა ყველა ქალი სძულდა. ცრემლები ახრჩობდა, რადგან მისმა სიყვარულმა თანაგრძნობა ვერ პოვა, ხოლო სურვილი გაუცრუვდა.

როზანეტი დაბრუნდა, სიზი წარუდგინა და უთხრა:

— ეს ბატონი დაეპატიჟე. ხომ კარგი ვქენი?

— რა თქმა უნდა! — და ფრედერიკმა წამებულის ღიმილით სთხოვა არისტოკრატს, დაბრძანდით.

როზანეტმა მენიუ გადაათვალიერა, საკმელების უცნაურ სახელებზე თვალი უჩერდებოდა.

— რა იქნება, რომ გავსინჯოთ ბაჭის ტიურბო ა ლა რიშელიე და ორლენური პუდინგი?

— ოჰ, არა! ოღონდ არა ორლენური, — წამოიძახა სიზიმ, რომელიც ლეგიტიმისტი იყო და სურდა ეოხუნჯა.

— თქვენ გირჩევნიათ ტიურბო ა ლა შამბორ?

ასეთმა მლიქვნელობამ ფრედერიკი აღაშფოთა.

როზანეტმა გადაწყვიტა შეეკვეთა უბრალო ფილე, კიბოები, ტრიუფელი, ანანასის სალათა და ვანილის შარბათი.

— შემდეგ, ვნახოთ. წადით... აჰ, სულ დამავიწყდა! მომიტანეთ ძეხვი, ოღონდ უნივროდ.

იგი ლაქიას ეძახდა „ყმაწვილს“, დანას უკაკუნებდა სტაქანზე და ჭერში ისროდა დასორსალებულ პურს. ინება, მაშინვე დაელიათ ბურგუნდიული.

— ჭამის წინ დალევა მიღებული არაა, — შენიშნა ფრედერიკმა. ვიკონტის აზრით, ეს ზოგჯერ შეიძლება.

— ოჰ, არა! არასოდეს!

— გარწმუნებთ, რომ შეიძლება!

— აჰა, ნახე!

და თვალითაც დაადასტურა, რაც ნიშნავდა:

„მდიდარი კაცია, ეგ სიზი, დაუჭერე!“

კარი კი წარამარა იღებოდა, ლაქიები იგინებოდნენ, მეზობელ კაბინეტში კი ვილაც უბარტყუნებდა პიანინოს. საუბარი დოლიდან გადავიდა ცხენოსნობის სპორტზე საერთოდ და მის ორ საწინააღმდეგო სისტემაზე. სიზი იცავდა ბოშეს, ფრედერიკი — გრაფ დ'ორს. როზანეტმა, ბოლოს, მხრები აიჩეჩა:

— ოჰ, ღმერთო ჩემო! კმარა! ამ საქმეში მაგას უკეთ გაეგება. დამიჭერე!

იგი სუფრას დაყრდნობოდა ორივე იდაყვით და ბროწეულს წუწნიდა; მის წინ ანთებულ შანდლებს ქარი უბერავდა; კაშკაშა სინათლე მის პირის კანს ასადაფებდა, ქუთუთოებს უვარდისფრებდა, თვალებს უუუყუნებდა; ნაყოფის მეწამული მისი ტუჩის მარჯანს ერწყმოდა. თხელი ნესტოები უთრთოდა; მთელი მისი არსება გაემსჭვალა რალაც უტიფარს, მთვრალსა და გარყენილს, რაც ფრედერიკს აღიზიანებდა და ამავე დროს გულს გიჟური ნდომით უვსებდა.

შემდეგ ქალმა წყნარად იკითხა: ვის ეკუთვნის ის დიდი ლანდო და მიხაკისფერლივრეიანი ლაქიაო.

— გრაფინია დამბრეზს, — უთხრა სიზიმ.

— ისინი ძალიან მდიდრები არიან, არა?

— ო, მეტად მდიდრები არიან! თუმცა ქალბატონ დამბრეზს, სულ ვილაც ბუტრონის ასულს, პრეფექტის ქალიშვილს, მცირე ქონება აქვს. ქმარმა კი, პირიქით, როგორც ამბობენ, რამდენიმე შემკვიდრეობა მიიღო.

და სიზიმ ჩამოთვალა ვისგან და რამდენი მიიღო; დამბრეზების ხშირი სტუმარი იყო და კარგად იცოდა მათი ამბავი.

ფრედერიკს სურდა უსიამოვნება მიეყენებინა სიზისათვის და ამიტომ მედგრად ეწინააღმდეგებოდა. ამტკიცებდა, ქალბატონი დამბრეზი დე ბუტრონის ასულიაო, და ხაზს უსვამდა მის აზნაურობას.

— განა სულ ერთი არ არის! მე კი მის ლანდოს ირ დავიწუნებდი, — თქვა როზანეტმა და სავარძლის ზურგზე გადაწვა.

მისი კაბის სახელო ოდნავ გადაბრუნდა და მამაკაცებმა მარცხენა მაჯაზე დაუნახეს ბრასლეტი, რომელსაც სამი ოპალის თვალი ეჭდა.

ფრედერიკმა შეამჩნია იგი.

— მოიცადეთ! ეგ...

სამივემ ერთმანეთს გადახედა და წამოწითლდა.

კარი ოღნავ გაიღო და ჯერ ქუდის ფარფლები, მერმე კი ჰიუსონეს სახე გამოჩნდა.

— მაპატიეთ, თუ ხელი შეგიშალეთ, შეყვარებულნო!

იგი გაკვირვებული შეჩერდა, როცა სიზი თავის ადგილზე მჯდარი დაინახა.

მოიტანეს კიდევ ერთი პირის ჭურჭელი. ჰიუსონე ძლიერ მშვიერი იყო და ამიტომ მოურიდებლად ჭამდა სადილის ნარჩენს, ზორცს თეფშზე, ხილს კალათში, ცალ ხელში ეჭირა სტაქანი, მეორეში — ჩანგალი და ამავე დროს უამბობდა, როგორ შეასრულა მათი დავალება: ფინიები მშვიდობით მიიყვანა. შინ ახალი არაფერია. მზარეულ ქალს ჯარისკაცთან შეასწრო; ეს ტყუილი ჰიუსონემ მხოლოდ იმიტომ შეთხზა, რომ ეფექტი მოეხდინა.

როზანეტმა საკიდარზე თავისი ქუდი ჩამოიღო. ფრედერიკმა დარეკა და ჯერ კიდევ შორიდან მიაძახა მსახურს:

— ეტლი!

— მე მყავს ეტლი, — უთხრა ვიკონტმა.

— როგორ შეიძლება, ბატონო!

— ნება მიბოძეთ, ბატონო!

და ერთმანეთს მიაშტერდნენ; ორივე გაფითრებული იყო და ორივეს ხელები უქანკალებდა.

როზანეტი, ბოლოს, მკლავგაყრილი გაჰყვა სიზის, თვალით ანიშნა ჰიუსონე, გამალებული რომ ჭამდა, და თქვა:

— ყური უგდეთ მაგას, არ დაიხრჩოს. ჩემთვის სასურველი არ იქნებოდა, რომ ჩემი ფინიებისადმი ერთგულებას იგი დაეღუპა!

კარი ჯახუნით დაიხურა.

— ახლა? — უთხრა ჰიუსონემ.

— რა ახლა?

— მე მეგონა...

— რა გეგონათ?

— განა თქვენ არ...

და ფრაზა ხელის ჩაქნევით დაამთავრა.

— არა-მეთქი! არასოდეს!

ჰიუსონეს აღარაფერი უთქვამს.

როცა სადილზე ძალად დაეპატიჟა, მას გარკვეული მიზანი

ჰქონდა. რადგან მისი გაზეთი, რომელსაც ახლა ერქვა არა „ხელოვნება“, არამედ „შუქი“ და ეპიგრაფად ჰქონდა „კანონირებო ქვემეხებთან!“ სახარბიელო მდგომარეობაში არ იყო, მას სურდა ყოველკვირეულ მიმოხილვად გადაექცია და თვითონ ყოფილიყო გამომცემელი, დელორიეს დაუხმარებლად. ლაპარაკი დაიწყო თავის ძველ პროექტზე და ახალი გეგმა ჩამოაყალიბა.

ფრედერიკი, რომელსაც ალბათ არ გაეგებოდა რაზე ელაპარაკებოდნენ, უგულისყუროდ პასუხობდა. ჰიუსონემ მაგიდაზე რამდენიმე სიგარა აიღო, საჩქაროდ მიაძახა „მშვიდობით, მეგობარო“ და წავიდა.

ფრედერიკმა ანგარიში მოითხოვა. ანგარიში დიდი იყო და, სანამ ლაქია, ილღიაში რომ ხელსახოცი გაეჩარა, ფულის გადახდას ელოდებოდა, შემოვიდა მეორე, ფერმკრთალი ვინმე, მარტინონს რომ ჰგავდა, და უთხრა:

— ბოდიშს ვიხდი, დაგვაფიწყდა ანგარიშში მეეტლას ფულის შეტანა.

— ვინ მეეტლეა?

— აი ის, ფინიები რომ წაიყვანა.

და ლაქიას სახე დაებრიცა, თითქოს საბრალო ყმაწვილის მდგომარეობა ენანებო. ფრედერიკს უნდოდა სილა გაერთყა. ოცდახუთი ფრანკი ხურდა უსაჩუქრა და გაისტუმრა.

— გმადლობთ, თქვენო ბრწყინვალეზე! — უთხრა ხელსახოციანმა კაცმა და თავი დაბლა დაუკრა.

მთელი შემდეგი დღე ფრედერიკი ბრაზობდა და სულ თავის დამცირებაზე ფიქრობდა. თავს უსაყვედურებდა, რომ სიზის სილა არ გააწნა. რაც შეეხება როზანეტს, იფიცებდა, აღარ შევხვდეთ: „განა ასეთი ლამაზი ქალი ცოტაა? მათს საშოვნელად ფულია საჭირო, ამიტომ ფერმას გავყიდი, ბირჟაზე ვითამაშებ, გავმდიდრდები და შეძლებული ცხოვრებით გულს მოვუკლავ როზანეტსა და მთელ ქვეყანას“. როცა დაღამდა, გაუკვირდა, რომ ქ-ნ არნუზე არ უფიქრია.

„მით უკეთესი! რა აზრი აქვს?“

მესამე დღეს, უკვე რვა საათზე, პელერენი ეწვია. ბინის მორთულობის შექებით დაიწყო, ქათინაურები უთხრა. შემდეგ უცრად ჰკითხა:

— კვირას დოღზე იყავით?

— ვაი, რომ ვიყავი.

მაშინ მხატვარმა ავინა ინგლისური ცხენები, შეაქო ჟერიკოს, პართენონის ცხენები.

— თქვენთან იყო როზანეტი?

ახლა მისი ქება დაიწყო.

ფრედერიკის გულგრილობამ შეაცბუნა. არ იცოდა, როგორ ჩამოეგდო სიტყვა პორტრეტზე.

მისი პირველი განზრახვა იყო პორტრეტი ტიციანისებურად დაეხატა. მაგრამ ნელ-ნელა მოდელის ნაირფერმა აცთუნა და მთელი გულწრფელობით დაიწყო მუშაობა, ფენა ფენას დაადო, შუქს შუქი შეჰმატა. თავდაპირველად როზანეტი აღტაცებული იყო; მისმა პაემნებმა დელმართან ეს სეანსები შეაწყვეტინა და პელერენს სრული თავისუფლება მისცა დამტკბარიყო საკუთარი პირადობით. შემდეგ, როცა აღფრთოვანება გაუნელდა, თავის თავს ჰკითხა, საკმარისი სიდიადე აქვს პორტრეტს თუ არაო. ტიციანის სურათების სანახავად წავიდა, განსხვავებას მიხვდა, თავისი შეცდომა აღიარა და კონტურები შეაკეთა; შემდეგ შეანელა ისინი, სცადა გაეერთიანებინა, დაეახლოებინა თავის ტონი და პორტრეტის არე, ამით სახეზე უფრო მკაფიო გახდა, ჩრდილები უფრო შესამჩნევი და ყველაფერს მეტი სიმტკიცე დაეტყო. ბოლოს როზანეტი კვლავ მოვიდა. შენიშვნების მიცემის უფლებაც კი მისცა თავის თავს. მხატვარი, რასაკვირველია, თავისას არ იშლიდა, ბრაზობდა მისი სისულელის გამო, მაგრამ შემდეგ გაიფიქრა, იქნებ მართალიც იყოსო. მაშინ დაიწყო ეჭვების ხანა, აზრის მერყეობა, რაც იწვევს კუჭის სპაზმებს, უძილობას, ციებ-ციხელებას, ზიზღს საკუთარი თავისადმი. ეყო იმდენი გამბედაობა, რომ სურათი შეესწორებინა, მაგრამ ამას სჩადიოდა უხალისოდ, გრძნობდა, რომ მუშაობა არ გამოუვიდა.

იგი მხოლოდ იმას უჩიოდა, რომ სურათი გამოფენაზე არ მიიღეს, შემდეგ ფრედერიკს უსაყვედურა, ერთი არ შემოხვედი, როზანეტის პორტრეტი გენახაო.

— როზანეტთან რა საქმე მაქვს!

ასეთმა განცხადებამ გამბედაობა შესძინა პელერენს.

— წარმოგიდგენიათ, რომ იმ პირუტყვს პორტრეტი აღარ ნებავს!

პელერენს არ გაუმხელია, რომ ათასი ეკიუ მოსთხოვა. როზანეტი კი სულაც არ ფიქრობდა, ვინ გადაიხდისო და, რაკი ამჯობი-

ნებდა არნუსაგან სხვა, უფრო საჭირო ნივთები მიეღო, პორტრეტზე არაფერი არ უთქვამს.

— არნუ რას ამბობს? — ჰკითხა ფრედერიკმა.

როზანეტმა უკვე გაგზავნა მასთან პელერენი. სურათების ყოფილმა ვაჭარმა პორტრეტი არაფრად მიიჩნია.

— იგი ამტკიცებს, ეს ნივთა_როზანეტს ეკუთვნისო.

— მართლაც, მისია.

— როგორ! მან კი თქვენთან გამომგზავნა, — მიუგო პელერენმა.

იგი რომ დარწმუნებული ყოფილიყო, ჩემი ნაწარმოები მშვენიერი იყო, იქნებ არც კი ეფიქრა, რომ იმისაგან რაიმე სარგებლობა მიეღო. მაგრამ განსაზღვრული თანხა (და მნიშვნელოვანი თანხაც) გააბათილებდა კრიტიკოსების აზრს და მისთვისაც დახმარება იქნებოდა. თავიდან რომ მოეშორებინა, ფრედერიკმა თავაზიანად ჰკითხა, რა ელირებაო.

გასაოცარმა ციფრმა აღაშფოთა, მან მიუგო:

— ოჰ, არა, არა!

— კი, მაგრამ თქვენ ხომ მისი საყვარელი ხართ, თქვენ შემიკვეთეთ მისი პორტრეტი!

— მოითმინეთ, მე მხოლოდ შუამავალი ვიყავი!

— კი, მაგრამ მე რას ვაქნევ მის პორტრეტს!

მხატვარი გაბრაზდა.

— ოჰ, არ მეგონა თუ ასეთი ხარბი იყავით!

— მე კი თუ ასეთი ძუნწი იყავით!

წავიდა თუ არა პელერენი, სენეკალი შემოვიდა.

ფრედერიკი შეცბა, შეშფოთდა.

— რა ამბავია?

სენეკალმა ყველაფერი უამბო:

— შაბათს, ცხრა საათზე, ქ-ნ არნუს მოუვიდა წერილი, რომლითაც პარიზს იწვევდნენ. რადგან შემთხვევით არავინ აღმოჩნდა, ვინც კრეილს წასულიყო ეკიპაჟის მოსაყვანად, მას ჩემი გაგზავნა უნდოდა. მე უარი ვთქვი, რადგან ეს ჩემი მოვალეობა არ არის. თვითონ წავიდა და კვირა სალამოს დაბრუნდა. უეცრად გუშინ დილით არნუ ფაბრიკაში მოვიდა. ბორდოელმა მუშა ქალმა შესჩივლა. არ ვიცი, მათ შორის რა ხდებდა, მაგრამ ყველას თანდასწრებით, ჯარიმისაგან გაათავისუფლა. ჩვენ დიდი ლაპარაკი მოგვიხნდა. ერთი სიტყვით, ანგარიში გამისწორა, ეს იყო და ეს!

— თუმცა... არ ვნანობ, მე ჩემი ვალი მოვიხადე. შენი ბრალი
კია.

— როგორ? — წამოიძახა და შეეშინდა, სენეკალი არ მიხვდესო.
სენეკალი, ცხადი იყო, ვერაფერს ვერ მიხვდა, რადგან განაგრ-
ძო:

— ესე იგი, თქვენ რომ არა, იქნებ უკეთესი რამ მეშოვნა.

ფრედერიკმა რაღაც სინდისის ქენჯნის მაგვარი იგრძნო.

— ახლა რით შემიძლია დაგეხმაროთ?

სენეკალმა სთხოვა, რამე საქმე, რაიმე ადგილი მიშოვნეო.

— თქვენთვის ეს ადვილია. იმდენი ნაცნობები გყავთ, მათ შო-
რის ბატონი დამბრეზიცი, როგორც დელორიემ მითხრა.

დელორიეს მეგობარს არ ეაშა მისი სახელის ხსენება. მარსის
მინდორზე შეხვედრის შემდეგ იგი სრულიადაც არ აპირებდა დამ-
ბრეზებთან მისვლას.

— მათთან ისე დაახლოებული არ ვარ, რომ ვინმე ვურჩიო.

დემოკრატმა ეს უარი სტოიკურად მიიღო, წუთით იყუჩა და
თქვა:

— დარწმუნებული ვარ, ყველაფერი ბორდოელისა და თქვენი
ქალბატონ არნუს ბრალია.

ამ „თქვენმა ქ-მა არნუმ“ სრულიად გაუქარწყლა ფრედერიკს
დახმარების სურვილი. გარნა, თავაზიანობის გამო, აიღო თავისი სა-
წერი მაგიდის გასაღები.

სენეკალმა დაასწრო:

— გმადლობთ!

შემდეგ დაივიწყა თავისი გასაჭირი და ლაპარაკი დაიწყო სამ-
შობლოს საქმეებზე, ორდენებზე, რომლებიც უხვად დაარიგეს მე-
ფის დაბადების დღეს, კაბინეტის შეცვლაზე, ღრუიარისა და ბენი-
ეს საქმეებზე, რამაც იმ დროს დიდი აურზაური გამოიწვია, აღშფო-
თებული იყო ბურჟუაზიის მოქმედებით და იწინასწარმეტყველა
რევოლუცია.

მისი ყურადღება მიიპყრო იაპონურმა სატეეარმა, კედელზე რომ
ეკიდა. ჩამოიღო, ვადაზე ხელი გადაუსვა, შემდეგ ზიზლით მიაგდო
დივანზე.

— მაშ, მშვიდობით! ნოტრ-დამ-დე-ლორეტში უნდა წავიდე.

— ვა! რისთვის?

— დღეს გოდრფუა კავენიაკის გარდაცვალების წლისთავის პა-

ნაშვილია. ის ნამდვილად საგუშაგოზე მოკვდა, აი! მაგრამ ჯერ ყველაფერი როდი გათავებულა!.. ვინ იცის!

და მხნედ გაუწოდა ხელი.

— იქნებ ველარასოდეს შეეხვდეთ ერთმანეთს. მშვიდობით!

ამ ორჯერ თქმულმა „მშვიდობით“, წარბების შეკვრამ, როცა სატევარს შეხედა, ბედისადმი მორჩილებამ და უმთავრესად მისმა საზეიმო განწყობილებამ ოცნების გუნებაზე დააყენა ფრედერიკი. მალე შეწყვიტა ფიქრი სენეკალზე.

იმავე კვირაში მისმა ჰავრელმა ნოტარიუსმა გამოუგზავნა გაყიდული ფერმის ფასი — ას სამოცდაათოთხმეტი ათასი ფრანკი. ეს თანხა შუაზე გაჰყო; ერთი ხაწილი ბანკში შეიტანა, მეორე კი ბირჟის მაკლერს წაუღო, რათა ბირჟაზე თამაში დაეწყო.

მოდურ რესტორნებში სადილობდა, დადიოდა თეატრებში და ცდილობდა გართობილიყო. ასეთ ყოფაში მოუსწრო ჰიუსონეს წერილმა, რომლითაც ატყობინებდა, რომ როზანეტმა დღის მეორე დღესვე გამოიცვალა სიზი. ამან ისე გაახარა ფრედერიკი, რომ არც კი დაფიქრებულა თუ რატომ ატყობინებდა ამას ჰიუსონე..

სამიოდე დღის შემდეგ შემთხვევით შეხვდა სიზის. ახალგაზრდა აზნაურმა სრული თავდაჭერილობა გამოიჩინა და სადილადაც კი დააბატიჟა იგი მომავალი კვირის ოთხშაბათს.

იმ დღეს დილით ფრედერიკმა სასამართლოს ბოქაულისაგან მიიღო ქალაღი, რომლითაც ბ-ნი შარლ-ჟან-ბატისტ უდრი ატყობინებდა, რომ, სასამართლოს დადგენილების თანახმად, მას ეკუთვნის ბელვილში არსებული მამული ბ-ნ ჟაკ არნუსი, და რომ იგი მზად არის გადაიხადოს ორას ოცდასამი ათასი ფრანკი, მამულის ღირებულება. მაგრამ იმავე ცნობიდან ცხადი ხდებოდა, რომ, რადგან თანხა, რომლითაც დაგირავებული იყო ეს ქონება, მის ღირებულებას აღემატება, ფრედერიკისათვის მიცემულ ვექსილს ყოველგვარი მნიშვნელობა ეკარგება.

მთელი უბედურება იქიდან წარმოდგებოდა, რომ თავის დროზე ვექსილის ვადა არ გაუგრძელებიათ. არნუმ ეს იცისრა, მაგრამ გადაავიწყდა. ფრედერიკი გაუჯავრდა, მაგრამ, როცა დამშვიდდა, თავის თავს ასე უთხრა:

„რა გაეწყობა... არაფერია! თუ ეს უშველის, მით უკეთესი! მე არაფერი მიშავს! ამაზე ფიქრიც კი არ ღირს!“

მაგრამ, ქალაღებს რომ ათვლიერებდა მაგიდაზე, კვლავ მოხ-

ვდა ხელში ჰიუსონეს წერილი და ყურადღება მიაქცია პოსტსკრიპტუმს, რაც პირველად ვერ შეამჩნია, ყურნალისტი სთხოვდა ხუთ ათას ფრანკს, ზუსტად, გაზეთის საქმეების მოსაგვარებლად.

„აჰ, როგორ მომაბეზრა თავი!“

ჰიუსონეს მოკლე ბარათი გაუგზავნა და მკვახე უარი შეუთვალა. მერმე ჩაცმა დაიწყო, რადგან „ოქროს სახლში“ წასვლას აპირებდა.

სიზიმ თავისი სტუმრები გააცნო; ჯერ ყველაზე პატივცემული: სქელი ჭადარა ბატონი:

— მარკიზ ეილბერ დეზ ონე, ჩემი ნათლია. ბატონი ანსელმ დე ფორშამბო, — უთხრა შემდეგ მეორეზე (ეს იყო ქერა და გამხდარი, უკვე მელოტი ყმაწვილი), შემდეგ უჩვენა ორმოციოდე წლის მამაკაცი, რომელსაც თავი უბრალოდ ექირა — ყოხეფ ბოფრე, ჩემი ბიძაშვილი, და აი ჩემი ძველი მასწავლებელი, ბატონი ვეზუ.

ეს პიროვნება ჰგავდა მეეტლესაც და სემინარისტსაც, ჰქონდა დიდრონი ქილვაშები, ეცვა გრძელი სერთუჯი, რომელიც შეკრული ჰქონდა ძირს ერთი ღილით ისე, რომ გულ-მკერდზე შალივით ეხვეოდა.

სიზი ელოდა კიდევ ერთს, ბარონ დე კომენს, რომელიც „მოვიდოდა ან არა!“ სიზი ყოველ წუთს გადიოდა, აღელვებული იყო. ბოლოს რვა საათზე ყველანი დარბაზში გადავიდნენ, რომელიც დიდებულად განათებული და მეტად ვრცელი იყო ამდენი სტუმრებისათვის. სიზიმ განგებ აირჩია იგი მეტი ზეიმოვნობისათვის.

შუაგულ სუფრაზე იდგა მოოქრული ვერცხლის ლარნაკი, რომელშიც ყვავილები იყო. სუფრა გაშლილი იყო, ძველი ფრანგული ჩვეულებისამებრ, ვერცხლის თეფშებით; მათს გარშემო მწნილიანი და სანელებლიანი მომცრო საინები; ერთმანეთის დაშორებით აღმართულიყო სურები, რომლებშიც ესხა გაციებული ვარდისფერი ღვინო; ყოველი თეფშის წინ იდგა ხუთი სხვადასხვა ზომის ჭიქა და ელაგა მრავალი უცნაური ხელსაწყო, რისი დანიშნულებაც უცნობი იყო. პირველ კერძად მოიტანეს ზუთხის თავი შამპანურის წვნით, იორკის შაშხი ტოკაიური ღვინის სანელებლით, ორცხობილას ფხენილში მოხრაკული შაშვები, შემწვარი მწყერები, ვოლო-ვანი ქლიავის წვნით; წითელი კაკბის სოტე და კარტოფილის სალათა ტრიუფელით აგვირგვინებდა მთელ ამ მასპინძლობას.

ჭადი და ყირანდოლები აშუქებდნენ დარბაზს, რომლის კედლებზეც გაკრული იყო წითელი აბრეშუმი. ოთხი ფრაკიანი ლაქია იდგა ტარსიკონგადაკრული სავარძლების უკან. ამ მორთულობის მნახველმა სტუმრებმა, განსაკუთრებით სიზის ყოფილმა მასწავლებელმა, თავი ვერ შეიკავეს ალტაცებისაგან.

— ჩემმა მზემ, ჩვენს ამფიტრიონს სულ დავიწყებია კეთილგონიერება. ეს მეტისმეტია!

— ესა? — თქვა ვიკონტ დე სიზიმ, — რას ბრძანებთ.

და ერთი ლუკმის შემდეგ:

— აბა, ჩემო ძვირფასო დეზ ონე, ნახეთ თუ არა პალე როიალში „მამა და მეკარე“?

— ზომ იცი, რომ არ მცალია! — მიუგო მარკიზმა.

დილაობით იგი მეტყვევების კურსს ისმენდა, სალამოს სასოფლო-სამეურნეო კლუბში დადიოდა, დღისით კი ქარხნებში სამიწათმოქმედო მანქანების წარმოებას სწავლობდა. სამ მეოთხედ წელიწადს სენტონეში ცხოვრობდა, სატახტო ქალაქში ყოფნას კი ეოდნის შემატებას ანდომებდა და მისი ფართოფარფლიანი ქუდი კონსოლზე რომ იდო, სავსე იყო ბროშურებით.

სიზიმ შეამჩნია, რომ ბ-ნი დე ფორშამბო ლეინოს არ სვამდა.

— დალიე რაღა! შენი უკანასკნელი ხშიადი სადილი კი ნუ გგონია!

ეს რომ გაიგონეს, ყველამ თავი დაუტკრა, მიულოცა.

— ის ახალგაზრდა პიროვნება კი, — უთხრა მასწავლებელმა, — მომხიბვლელია, დარწმუნებული ვარ!

— ღმერთმანი! — წამოიძახა სიზიმ. — რაც უნდა იყოს, ის მართალი არ არის; ცოლის თხოვა სისულელეა!

— შენ ზერელედ მსჯელობ, ჩემო კარგო, — შეესიტყვა დეზ ონე, ვისაც თვალეზე ცრემლი მოადგა, რადგან თავისი განსვენებული ცოლი გაახსენდა.

ფორშამბომ კი სიცილით რამდენჯერმე გაიმეორა:

— თქვენც ისე მოიქცევით! აი ნახავთ!

სიზი არ ეთანხმებოდა. მას ერჩია გართობა, „რეგენტულად“ ცხოვრება. სურდა შეესწავლა ჩხუბის ილეთები, რომ ევლო ძველი ქალაქის სამიკიტნოებში, როგორც „პარიზის მისტერიების“ როდოლფს; ამოიღო მოკლეთარიანი ჩიბუხი, უხეშად ეპყრობოდა მსახურთ, ძლიერ ბევრს სვამდა და, მასზე რომ კარგი აზრის ყოფი-

ლიყვნენ, იწუნებდა ყოველნაირ საჭმელს; ტრიუფელიც კი გაატანინა და მასწავლებელმა, ვისაც ძალიან უყვარდა ეს საჭმელი, მის სამებლად თქვა:

— აბა კვერცხის ცილას ტაფამწვარს კი ვერ შეედრება, ქალბატონ ბებიაშენს რომ უმზადებენ ხოლმე!

შემდეგ დაიწყო საუბარი გვერდით მჯდომ აგრონომთან, ვისაც მიაჩნდა, რომ სოფლად ცხოვრებას ბევრი უპირატესობა აქვს, რაც მას, მაგალითად, შესაძლებლობას ანიჭებს თავის ქალიშვილებს შთაუნერგოს უბრალოებისადმი სიყვარული. მასწავლებელი უწონებდა ასეთ შეხედულებას, რაკი ფიქრობდა, რომ აგრონომს გავლენა ჰქონდა მის მოწაფეზე, რადგან გულში ნატრობდა მისი მოურავი გამხდარიყო.

ფრედერიკი სიზის უკმაყოფილო იყო, რომ აქ მოიყვანა; მისმა პისულელემ იარალი დააყრევინა. ხოლო სიზის ქცევა, მისი სახე აგონებდა სადილს ინგლისურ კაფეში, სულ უფრო აღიზიანებდა და ბეჯითად უგდებდა ყურს უხიავ შენიშვნებს, რასაც ჩურჩულით აკეთებდა სიზის ბიძაშვილი ჟოზეფი, სრულიად უქონელი, გარნა კაი პიჭი, ნადირობის ტრფიალი და ბირჟაზე მოთამაშე. სიზიმ რამდენჯერმე ხუმრობით უწოდა მას გაიძვერა; შემდეგ უეცრად წამოიქახა:

— აჰ, აგერ ბარონიც!

შემოვიდა ასე ოცდაათიოდე წლის ვაჟკაცი, სახე რალაც ტლანქი, მოძრაობა კი მსუბუქი ჰქონდა; ქუდი გვერდზე მოეგდო, ლილქილოს ყვავილი უმშვენებდა. ეს იყო ვიკონტის იდეალი. ასეთი სტუმრით აღტაცებულმა, მისი მოსვლით აღფრთოვანებულმა სიზიმ ვადაწყვიტა ეოხუნჯა იმის გამო, რომ ის იყო შემწვარი სოკო შემოიტანეს:

— აი საუკეთესო ლა ბრუიერის გმირთა შორის.

სიზიმ მრავალი რამ ჰკითხა ბ-ნ დე კომენს ისეთ პირთა შესახებ, რომელთაც დანარჩენი სტუმრები ვერ იცნობდნენ; ბოლოს, თითქოს რალაც მოაგონდაო, შეეკითხა:

— მითხარით, ჩემზე ფიქრობდით თუ არა?

მან მხრები აიჩეჩა.

— თქვენ ჯერ უასაკო ხართ, ჩემო პატარავ! არ შეიძლება!

სიზიმ ბ-ნ დე კომენს სთხოვა, შენს კლუბში შემიყვანეო. ბარონს ალბათ მისი თავმოყვარეობა შეებრალა და უთხრა:

— აჰ, კინალამ დამავეიწყდა! მომილოცნია, ჩემო კარგო, სანაძლეო მოიგე!

— რა სანაძლეო?

— აი იქ, დოღზე რომ მიმტკიცებდით, ამ სალამოსვე ვიქნები იმ ქალთანო.

ფრედერიკს თითქოს მათრახი უცხუნესო, მაგრამ მაშინვე დამწვიდდა, სიზი რომ შეცბუნებული დაინახა.

მართლაც, უკვე მეორე დღეს, როგორც კი არნუ, მისი წინანდელი საყვარელი, მისი არნუ მოვიდა, როზანეტი სინანულმა შეიპყრო. მან და არნუმ ვიკონტს აგრძნობინეს, აქ ზედმეტი ხარო, და სრულიად უბოდიშოდ გააგდეს გარეთ.

სიზიმ თავი ისე დაიჭირა, ვითომ არ გამიგონიაო. ბარონმა დასძინა:

— რასა იქმს მშვენიერი როზანეტი? წინანდებურად ლამაზი ფეხები აქვს?

— ასეთი სიტყვებით იმის თქმა უნდოდა, რომ მასთან ახლო ურთიერთობა ჰქონდა.

ამან ფრედერიკი გააბრაზა.

— აქ დარცხვენა რა შუაშია, — განაგრძო ბარონმა. — ცუდი საქმეა თუ?

სიზიმ ენა დააწკლაპუნა.

— ეჰ, არცთუ ისე კარგია!

— ვითომ?

— რა თქმა უნდა, ღმერთო ჩემო! ჯერ ერთი, განსაკუთრებული რამ არაფერი გააჩნია, და შემდეგ ისეთები, როგორიც იგია, შეიძლება რამდენიც გნებავთ იშოვნოთ. რაც უნდა იყოს იგი ხომ... საქონელია!

— არა ყველასათვის! — გაჯავრებით მიუგო ფრედერიკმა.

— მას ჰგონია, სხვებს არ ვგავარო! — თქვა სიზიმ. — აი ხუმარა!

სტუმრებმა გაიციინეს.

გული ისე უცემდა ფრედერიკს, რომ სული ეხუთებოდა. ერთბაშად ორი ჭიქა წყალი დალია.

მაგრამ ბარონს სასიამოვნო მოგონება დარჩენოდა როზანეტზე.

— იგი კვლავინდებურად ვინმე არნუსთან არის?

— არაფერი არ ვიცი, — მიუგო სიზიმ. — მე იმ ბატონს ვერ ვიცნობ.

მიუხედავად ამისა, იგი ამტკიცებდა, არნუ ყალთაბანდიაო.

— მოითმინეთ! — შესძახა ფრედერიკმა.

— გარნა ეს უეჭველია! პროცესიც კი ჰქონდა!

— ტყუილია!

ფრედერიკი არნუს გამოეჭომაგა. ირწმუნებოდა პატიოსანიო, თვითონაც კი დაიჯერა, იგონებდა ციფრებს, მოჰყავდა საბუთები. გაავებული, თანაც მთვრალი ვიკონტი ჯიუტობდა. ფრედერიკმა მტკიცედ ჰკითხა:

— გნებავთ შეურაცხყოფა მომაყენოთ, ბატონო?

და ცქერა, ვიკონტს რომ ესროლა, ისეთივე ცხელი იყო, როგორც მისი სიგარის ბოლო.

— ოჰ, სრულიადაც არა! გეთანხმებით, რომ მას მეტად კარგი რამეც გააჩნია: ცოლი!

— თქვენ იცნობთ მას?

— რა თქმა უნდა! სოფი არნუ, მას მთელი ქვეყანა იცნობს.

— როგორ ბრძანეთ?

სიზი წამოდგა და ენის ბორძიკით გაიმეორა:

— ეს მთელმა ქვეყანამ იცის.

-- ჩუმად! იგი ისეთი ქალი არ არის, ვისთანაც თქვენ დაბრძანდებით!

— მინდა, დავიჯერო!

ფრედერიკმა თეფში ესროლა სახეში.

თეფშმა ელვასავით გადაუქროლა სუფრას, წააქცია ორი ბოთლი, გატეხა სასალათე, სამად დაიმსხვრა, ვერცხლის ლარნაკს მოხვდა და ვიკონტს მუცელში ეტაკა.

ყველანი წამოცვივდნენ, რომ შეეკავებიათ იგი. ვიკონტი იქაჩებოდა, ყვიროდა, ცოფდებოდა. ბ-ნი დეზ ონე ეხვეწებოდა:

— დამშვიდდით! კმარა, ჩემო შვილო!

— ეს გასაოცარი! — გაჰკიოდა მასწავლებელი.

ფორშამბო გაფითრებული იყო და ცახცახებდა; ჟოზეფი ხმამაღლა ხარხარებდა; ლაქიები სუფრას ასუფთავებდნენ, ნამსხვრევებს კრეფდნენ, ბარონმა ფანჯარა დახურა, რადგან, მიუხედავად ვიკიბაჟების გრილისა, ხმაური შეიძლებოდა ბულვარზეც გაეგონათ.

იმ დროს, როცა ფრედერიკმა თეფში ესროლა, ყველანი ერთად ლაპარაკობდნენ, ამიტომ შეუძლებელი იყო იმის გამორკვევა, რამ გამოიწვია შეურაცხყოფა, ვინ იყო მიზეზი, თვით არნუ თუ ქ-ნი არნუ, როზანეტი თუ კიდევ სხვა ვინმე. ერთი რამ კი უეჭველი იყო, სახელდობრ, ფრედერიკის უმაგალითო უხეშობა. მან გადაჭრით თქვა უარი გამოეხატა უმცირესი სინანულიც კი.

ბ-ნი დეზონე შეეცადა დაეშოშმინებია იგი, აგრეთვე ბიძაშვილი ჟოზეფი; ამასვე ცდილობდნენ მასწავლებელი და ფორშამბოც კი. ბარონი სიზის ამშვიდებდა, რომელიც ნერვიულმა შერყევამ ისე დაასუსტა, რომ ცრემლებს ღვრიდა. ფრედერიკი, პირიქით, სულ უფრო ბრაზობდა და შესაძლებელი იყო ასეთი მდგომარეობა მეორე დღემდე გაგრძელებულიყო, რომ ბარონს, რომელსაც სურდა ბოლო მოეღო ამ ყოფისათვის, არ ეთქვა:

— მოწყალეო ბატონო, ვიკონტი ხვალ თავის სეკუნდანტებს გამოგიგზავნით.

— რომელ საათზე?

— შუადღისას, თუ გნებავთ.

— თქვენი მონა-მორჩილი, ბატონო ჩემო.

ქუჩაში რომ გავიდა, ფრედერიკმა ღრმად ამოისუნთქა. მეტად დიდ ხანს იკავებდა თავს. ახლა კი ნება მისცა სავსებით. რაღაც მამაცურ სიამაყეს, შინაგანი ძალების მატებას გრძნობდა, რაც ათრობდა. ორი სეკუნდანიტი ესაჭიროებოდა. პირველი, ვინც გაახსენდა, რეჟემბარი იყო და იმ წამსვე გაემართა მისთვის ცნობილსამიკიტნოში სენ-დენის ქუჩაზე. დარაბები დახურული იყო, მაგრამ ფანჯარაში კარის თავზე სინათლე მოჩანდა. კარი გაიღო და იგი თავდაღუნული შევიდა კართანას გადმოხურულში.

ცარიელ სადგომში სანთელი ენთო, დახლის ნაპირზე რომ იდგა. სკამები დაყირავებული ეწყო მაგიდეებზე. დიასახლისი და მსახური სამზარეულოს კართან, კუთხეში ვახშობდნენ; ქუდმოუხდელი რეჟემბარიც მათთან იჯდა და ოდნავადაც კი ავიწროებდა მსახურს, რომელიც ყოველი ლუქმის გადაცლაპვაზე იძულებული იყო გვერდით მიბრუნებულიყო სუფრისაკენ. ფრედერიკმა მოკლედ გააცნო რეჟემბარს საქმის ვითარება და განუმარტა თავისი თხოვნა. მოქალაქემ ჭერ არაფერი არ უთხრა; თვალებს ატრიალებდა, თითქოს ფიქრობსო, რამდენჯერმე გაიარ-გამოიარა ოთახში და, ბოლოს, უთხრა:

— კარგი, სიამოვნებით!

და მომაკვდინებელი ღიმილი გაუკრთა სახეზე, რამაც შუბლზე ნაოჭები გაუსწორა, როცა შეიტყო მოწინააღმდეგე არისტოკრატიად.

— ხეირს არ დავაყრით, დამშვიდებული ბრძანდებოდეთ! ჯერ ერთი, დღელი დაშნით უნდა იქნეს...

— მაგრამ იქნებ, — შენიშნა ფრედერიკმა, — მე უფლება არ მაქვს...

— გეუბნებით, დაშნით უნდა იბრძოლოთ! — მკვახედ მიუგო მოქალაქემ. — იცით თუ არა ფარეკაობა?

— ცოტათი.

— აჰ! ცოტათი! ყველანი აგეთი ხართ! ბრძოლაში კი ეჩრებით! მერმე რას წარმოადგენს ფარეკაობის შესწავლა! გამიგონეთ: მოწინააღმდეგეს ახლოს ნუ მიეკარებით, წრე შეკარით და სულ უკან და უკან იხიეთ! ეს ნებადართულია. მოღალეთ იგი! მერმე პირდაპირ ეძგერეთ. მთავარია არავითარი ცბიერება, არავითარი ლა ფუჟერისებური დარტყმა! არა! უბრალოდ ერთი-ორი, გათავდა. აი შემომხედეთ! მაჯა უნდა ატრიალოთ, ვითომ კლიტით ადებდეთ...

— ძია ვოტიე, მომეცით თქვენი საბიჯგი ჯოხი! აჰ, ეს კარგია!

ხელი დაავლო ჯოხს. რითაც გაზს ანთებდნენ, მარჯვენა ხელი დაამრგვალა, მარცხენა კი იდაყვში მოხარა და ჯოხი კედელს დაუშინა. ფეხებს უტყაპუნებდა, გაფიცხდა, ისე იქცეოდა, ვითომ დაბრკოლებას წავაწყდიო, ყვიროდა. „მოგხვდა, ა? მოგხვდა?“ და კედელზე ისახებოდა მისი უზარმაზარი სილუეტი, ქუდი კი თითქოს ჭერს ეხებოდა. სამიკიტნოს პატრონი დროდადრო გაიძახოდა: „ვაშა! ჩინებულისა!“ მისი მეუღლე, თუმცა ადელვებული იყო, მაგრამ მაინც აღტაცებას გამოხატავდა, თევდორე კი, ყოფილი ჯარისკაცი, თანაც რეჟემბარის თავგადაკლული პატივისმცემელი, გოცებით გაქვავებულიყო.

მეორე დღეს დილაადრიან ფრედერიკი გაეშურა მალაზიაში, სადაც დიუსარდიე მსახურობდა. გაიარა მთელი რიგი სადგომები, სადაც ყველგან მოჩანდა ქსოვილები, თაროებზე თუ დახლებზე. სოკოსებრ სადგარებზე კი გაფეხილი იყო შალები, დიუსარდიე იპოვნა რაღაც გალიაში, რიკულს გადაღმა, საანგარიშო წიგნებში ჩაფლული, ზეზე იდგა პიუპიტრთან და სწერდა. ამ ყოჩაღმა ბიჭმა მაშინვე მიატოვა საქმე.

სეკუნდანტები შუადღემდე მოვიდნენ. ფრედერიკმა უფრო ზრდილობიანად მიიჩნია მოლაპარაკებას არ დასწრებოდა.

ბარონმა და ბ-მა ყოზეფმა განაცხადეს, ჩვენ სრულიად უბრალო ბოდში დაგვაკამყოფილებსო. მაგრამ რეჟემბარმა, რომელსაც წესად ჰქონდა არასოდეს არ დაეთმო და თანაც თავის მოვალეობად მიაჩნდა არნუს ღირსება დაეცვა (ფრედერიკს სხვაც არაფერი უთქვამს მისთვის), მოითხოვა, თვით ვიკონტმა მოიხადოს ბოდშიო. ბ-ნი დე კომენი ამ უტიფრობამ აღაშფოთა. მოქალაქეს დათმობა არ სურდა. შერიგება სრულიად შეუძლებელი ხდებოდა და უნდა ებრძოლათ.

სხვა დაბრკოლებაც წარმოიშვა, რადგან წესით იარაღის არჩევის უფლება შეუტრაცხყოფილ სიზის ეკუთვნოდა. გარნა რეჟემბარი ამტკიცებდა, რაკი სიზიმ გამოიწვია, ამით შეუტრაცხყოფელი გამოდისო. სიზის სეკუნდანტები აღშფოთდნენ, სილა რაც უნდა იყოს უსასტიკესი შეუტრაცხოფა არისო. ბოლოს გადაწყვიტა მიემართათ სამხედრო პირებისათვის და ოთხივე სეკუნდანტი წავიდა, რათა სადმე ყაზარმაში მოთათბირებოდნენ ოფიცრებს.

ისინი გაჩერდნენ ყაზარმასთან ორსეს სანაპიროზე. ბ-მა დე კომენმა მიმართა ორ კაპიტანს და დავაც აუხსნა.

კაპიტნებმა ვერაფერი ვერ გაიგეს, რადგან შენიშვნები, რომლებსაც მოქალაქე ჩაურთავდა სოლმე, მხოლოდ აბუნდოვანებდნენ საქმეს. ბოლოს მათ წინადადება მისცეს სეკუნდანტებს შეედგინათ ოქმი; ისინი წაიკითხავდნენ ამ ოქმს და გადაწყვეტილებას გამოიტანდნენ. მაშინ კი კაფეში შევიდნენ. მეტი სიფრთხილისათვის ოქმში სიზი აღნიშნეს ასოთი გ. ხოლო ფრედერიკი ასოთი კ.

შემდეგ ყაზარმაში დაბრუნდნენ. ოფიცრები იქ აღარ იყვნენ. როცა მოვიდნენ, განაცხადეს, იარაღის არჩევის უფლება უეჭველად ბ-ნ ეკუთვნისო. ყველანი სიზისთან წავიდნენ. რეჟემბარი და დიუსარდიე ქუჩაში დარჩნენ.

როცა ვიკონტმა ეს გადაწყვეტილება შეიტყო, ისე აღელდა, რომ რამდენჯერმე გაამეორებინა, ხოლო როცა ბ-მა დე კომენმა ლაპარაკი დაიწყო რეჟემბარის მოთხოვნაზე, წაიბუტბუტა: «გარნა!» გულში კი გაივლო, დავთანხმდებიო. მერმე სავარძელში ჩაეშვა და განაცხადა, არ ვიბრძოლებო.

— რა? როგორ? — ჰკითხა ბარონმა.

მაშინ სიზში დაიწყო რაღაც უაზრო რაშვა. სურდა ესროლა მიბრჯნით, უსათუოდ დამბაჩა.

— ანდა სტაქანში ჩაყარონ დარიშხანა და წილი ჰყარონ. ასე იქცევიან ხანდახან, მე წამიკითხავს!

ბარონმა, ვინც არცთუ ძლიერ მომთმენი ხასიათისა იყო, უფრო მკვახედ უთხრა:

— ბატონი სეკუნდანტები თქვენს პასუხს ელოდებიან. ბოლოს და ბოლოს ეს ზრდილობა არ არის! რას ირჩევთ? დაშნას, არა?

ვიკონტმა თავი დაუქნია, რაც თანხმობას ნიშნავდა, და დუელი დაინიშნა მეორე დილისათვის ზუსტად შვიდ საათზე მაიოს კართან.

დიუსარდზე იძულებული გახდა თავის მალაზიაში დაბრუნებულყო. ფრედერიკისათვის ყველაფერი რეჟემბარს უნდა შეეტყობინებია.

ფრედერიკს მთელი დღე არაფერი არ გაუგია; მისმა მოუთმენლობამ ყოველგვარ საზღვარს გადააბიჯა.

— მით უკეთესი! — წამოიძახა მან.

მოქალაქე კმაყოფილი იყო მისი თავდაჭერილობით.

— ჩვენგან ბოდისის მოხდას მოითხოვდნენ, წარმოგიდგენია! რაღაც ერთი სიტყვა და... მაგრამ მე იმათ ვუჩვენე! ხომ ასე უნდა მოვქცეულიყავი?

— რა თქმა უნდა, — მიუგო ფრედერიკმა და გაიფიქრა, უკეთესი იქნებოდა სხვა სეკუნდანტი მომეწვიაო.

შემდეგ, მარტო რომ დარჩა, რამდენჯერმე ხმამალა გაიმეორა: „ორთა ბრძოლა უნდა გავმართო! დიახ, უნდა ვიბრძოლო! სასიერო!“

ოთახში რომ ბოლთას სცემდა, სარკის წინ შედგა, შეამჩნია რომ გაფითრებული იყო.

„ხომ არ მეშინია?“

საშინელმა შემფოთებამ შეიპყრო, როცა გაიფიქრა, შევშინდებო.

„რომ მომკლან, მაშინ? მამაჩემიც ორთა ბრძოლაში დაიღუპა. ჰო, მომკლავენ!“

და უეცრად თვალწინ წარმოუდგა ძაძითმოსილი დედა; უცნაურმა სახეებმა გაუელვეს თავში. სასოწარკვეთილება დაეუფლა სულმოკლეობის გამო. შემდეგ სიმამაცემ, განადგურების წყურვილმა მოიცვა. მთელი ბატალიონის წინაშეც კი არ შედრკებოდა.

როცა აღტყინება მიწელდა, სიხარულით იგრძნო, ურყევი ვარო. ფიქრთა განსარინებლად თეატრში წავიდა ბალეტზე, მუსიკა მოისმინა, მოცეკვავენი ნახა, ანტრაქტში კი ერთი ჭიქა პუნში დალია. მაგრამ, შინ რომ დაბრუნდა, კაბინეტს, იქაურობას რომ თვალი მოავლო, სადაც შესაძლოა უკანასკნელად ყოფილიყო, რაღაც სისუსტე იგრძნო.

ბაღში ჩავიდა. ვარსკვლავიანი ღამე იყო. ფიქრებში გაერთო. ფიქრი, რომ ქალისთვის იბრძოდა, საკუთარ თვალში ამალღებდა. აკეთილშობილღებდა. დამშვიდღებული დაწვა დასაძინებლად.

სხვანაირად იქცეოდა სიზი. როცა ბარონი წავიდა, ჟოზეფმა სცადა გაემხნეღებინა, მაგრამ ვერაფერს გახდა; მაშინ ბიძაშვიღმა უთხრა:

— ჩემო კარგო, თუ გინდა საქმე მოაშთო, წავალ და ვეტიყვი მათ.

სიზიმ ვერ გაბღდა ეთქვა, რა თქმა უნდაო, მაგრამ გულში ჩაიხვია წყრომა ბიძაშვიღისადმი, რომელმაც ეს სამსახური მის დაუკითხავად არ გაუწია.

სურდა, ფრედერიკი ამღამ დამბღას გაეთავღებინა ანდა მომხდარიყო აჯანყება და დიღით იმდენი ბარკადღები ყოფიღიყო ქუჩებში, რომ ბუღონის ტყეში მისღლა შეუძღლებღლი გამხდარიყო; ან კიდევ რაიმე დაბრკოღებას ხელი შეეშღლა და ერთ-ერთი სეკუნდანტი არ მოსუღიყო, რადგან მაშინ ღუელი აღარ გაიმართებღდა. სურდა საღმე წასუღიყო ჩქარი მატარებღით. ნანობღდა, რომ მედიცინა არ იცოღდა, რათა ისეთი წამალი დაეღია, რომელიც მომაკვდიღნებღლი კი არ იქნებღდა, არამედ დააძინებღდა და იმათ მკვღარი ეგონებღდათ. იქამდღეც კი მივიღდა, რომ მძიმე ავადმყოფობა ინატრა.

რაკი რჩეღასა და დახმარებას ეძღებღდა, კაცი გაგზავნა ბ-ნ დღუზონეს მოსაყვანად. აღმოჩნდა, რომ ეს ღირსეული პიროვნება სენტონეს წასუღიყო, რადგან ერთ-ერთი ქალიშვიღლის ავადმყოფობის ამბავი მოსღლოდა. სიზის ეს ცუღდის მომასწავღებღად ეჩვენა. საბღდნიეროდ, მის სანახავად მოვიღდა ბ-ნი ვეზუ, მისი ყოფიღლი მასწავღლებღლი. დაიწყო გუღითადი საუბარი.

— რა უნდა ვქნა, ღმერთო ჩემო? რა უნდა ვქნა?

— თქვენს ადგიღზე, ბატონო ვიკონტო, მე ვინმეს დავიქირავებღდი ბაზარში, რომ იგი კარგად დაეზიღლა.

— სულ ერთია, მიხვდება, ვინ მიუგზავნა! — შენიშნა სიზიმ.
დროდადრო სიზი კვნესოდა.

— განა კანონით ორთა ბრძოლა ნებადართულია?

— ეს ბარბაროსობის გადმონაშთია! რას იზამ!

პედაგოგმა თავაზიანობით თავი დააპატიებინა სადილზე. მის მო-
წაფეს არაფერი არ უჭამია, ნასადილევს კი გასეირნების სურვილი
აღძვრა.

ეკლესიასთან რომ გაიარეს, მან უთხრა:

— ცოტა ხნით რომ შევიდეთ... ვნახოთ?

ბატონი ვეზუ ხალისით დათანხმდა და ნაკურთხი წყალიც კი შეს-
თავაზა.

მაისი იყო, საკურთხეველი ყვავილებით იყო მორთული, ისმოდა
გალობა, უკრავდა ორლანი, მაგრამ ლოცვა არ შეეძლო; მღვდელთ-
მსახურება დაკრძალვას მოაგონებდა, ყურებში თითქოს De Profun-
dis¹ უგუგუნებდა.

— გავიდეთ! რაღაც ცუდად ვარ!

მთელ ღამეს ქაღალდს თამაშობდნენ. ვიკონტი ცდილობდა წა-
ეგო და ამით მოემადლიერებინა ბედისწერა, ბ-ნი ვეზუ კი ამით
სარგებლობდა. ბოლოს, განთიადისას ქანცგაწყვეტილი სიზი მაგი-
დაზე დაემხო და დაიძინა, ძილში უსიამოვნო სიზმრებს ხედავდა.

გარნა, თუ მამაცობა სისუსტის დაძლევის სურვილია, ვიკონტ-
მა მამაცობა გამოიჩინა, რადგან სეკუნდანტები რომ მის წასაყვა-
ნად მოვიდნენ, მთელი ძალა დაძაბა, თავმოყვარეობა ეუბნებოდა,
უკანდახევა დამღუპველიაო. ბ-ნმა კომენმა სიმხნევე უქო.

მაგრამ ეტლში რომ იჯდა, რხევამ და მზის მცხუნვარებამ და-
სუსტა. ენერგია გაუქრა. ქუჩებსაც კი ვეღარ ცნობდა, რომლები-
თაც მიდიოდნენ.

ბარონი იმით ერთობოდა, რაც უფრო აძლიერებდა სიზის შიშს,
რომ ლაპარაკობდა „მკვდარზე“ და იმაზე, თუ როგორ წაეღო იგი
ქალაქში ისე, რომ არავის დაენახა. ყოზეფიც მხარს უბამდა. ეს
საქმე ორივეს სისულელედ მიაჩნდა და დარწმუნებული იყო, რომ
მოგვარდებოდა.

სიზი თავჩალუნული იჯდა; მერმე წყნარად ასწია თავი და თქვა,
ექიმი არ წამოგვიყვანიაო.

¹ ფსალმუნია. მთარგმნელი.

— რა საჭიროა, — უთხრა ბარონმა.

— მაშასადამე, საფრთხე არ არსებობს?

ყოზეფმა ზეიმოვნად მიუგო:

— იმედი ვიქონიოთ!

ეტლში ხმა აღარავის ამოუღია.

რვის ათ წუთზე მივიდნენ მაიოს კართან. ფრედერიკი და მისი სეკუნდანტები უკვე იქ იყვნენ; სამივე შავად იყო ჩაცმული. რეჟემბარს ჩვეულებრივი ჰალსტუხის ნაცვლად ცხენის ძუის ყელსახვევი ეკეთა, როგორც მხედარს; ხელში ეჭირა ვიოლინოს ჩასადების მსგავსი გრძელი ყუთი, ასეთ შემთხვევებში რომ მუდამ თან ჰქონდათ ხოლმე. მედუელებმა გულცივად მისცეს სალამი ერთმანეთს. შემდეგ ყველანი ბულონის ტყეში შევიდნენ მადრიდის გზით, რათა შესაფერისი ადგილი აერჩიათ.

რეჟემბარმა უთხრა ფრედერიკს, რომელიც მასა და დიუსარდიეს შუა მიდიოდა:

— ჰო, შიშის შესახებ როგორაა საქმე? თუ რამე გინდა, ნუ მერიდები, მე ხომ მესმის! ადამიანს შიში სჩვევია.

მერმე ხმადაბლა უთხრა:

— ნულარ ეწევით, ეგ კაცს ასუსტებს!

ფრედერიკმა გადააგდო სიგარი, რომელიც უშლიდა, და მტკიცე ნაბიჯით განაგრძო გზა. ვიკონტი, რომელსაც სეკუნდანტები გვერდში ამოსდგომოდნენ, უკან მოდიოდა.

გამვლელნი იშვიათად ხვდებოდნენ. ცა მოწმენდილი იყო და ბალახში ზოგჯერ ჩამიჩუმი ისმოდა: ბაჭიები დახტოდნენ. ბილიკის მოსახვევში კუბოკრულთავსაფრიანი ქალი ელაპარაკებოდა ბლუზიან მამაკაცს, წაბლის ხეების დიდ ხეივანში კი ტილოსბლუზიანი მეჩინიბეები ცხენებს დაასეირნებდნენ. სიზის გაახსენდა ის ბედნიერი ღღეები, როცა თავის წაბლა ულაყზე მჯდომი, მონოკლგაკეთებული, ვინმეს ეტლის გვერდით დაჯირითობდა ხოლმე. მოგონებანი ამძაფრებდნენ მის წუხილს; აუტანელი წყურვილი ტანჯავდა; ბუზების ბუჟილი თითქოს მისი მაჯის ცემას ერთვოდა; ფეხები სილაში ეფლებოდა და ეგონა, მთელი საუკუნეა მივდივართო.

სიარულის დროს სეკუნდანტები ბეჯითად ათვალეირებდნენ მიდამოს, მსჯელობდნენ, საით წავიდეთ: კატელანის ჯვრისა თუ ბაგატელის კედლისაკენო. ბოლოს მარჯვნივ გაუხვიეს, ერთ კორომამდე მივიდნენ და ფიჭვებისქვეშ გაჩერდნენ.

ადგილი ისე აირჩიეს, რომ ორივე მოწინააღმდეგე თანაბარ პირობებში ჩაეყენებინათ. დანიშნეს, სად უნდა დამდგარიყვნენ. შემდეგ რეჟემბარმა თავისი ყუთი გახსნა. შიგ წითელი ტარსიკონის ბალიშზე იდო ოთხი მომხიბვლელი დაშნა, რომელთაც შუაგულში ღრუ ჰქონდათ, ვადები კი მოჩუქურთმებული იყო. მზის სხივები ფოთლებში გამოკრთა და ზედ დაეცა, სიზის კი ეს დაშნები გველვებად მოეჩვენა, სისხლის გუბეში რომ ლაპლაპებდნენ.

მოქალაქემ აჩვენა, რომ მათ ერთი და იგივე სიგრძე ჰქონდათ; მესამე თვითონ აიღო, რათა, თუ საჭირო გახდებოდა, მებრძოლნი დაეზავებინა. ბ-ნ დე კომენს საბიჯგი ჯოხი ჰქონდა. ჩამოვარდა დუმილი.

სახეზე ყველას აბნეულობა თუ სიმკაცრე ეხატა.

ფრედერიკმა სერთუკი და ჟილეტი გაიხადა. სიზიმ ჟოზეფის დახმარებით იგივე ჰქნა; როცა პალსტუხი შეიხსნა, ყველამ დაინახა, რომ გულზე პატარა ხატი ეკიდა. ამან რეჟემბარს სიბრალულის დიმილი მოჰგვარა.

მაშინ ბ-ნი დე კომენი (რათა ფრედერიკისათვის მოფიქრების დრო მიეცა) წვრილმანებს გამოედევნა: უფლებას იტოვებდა, რომ სიზის თათმანები ჰქონოდა, მოწინააღმდეგის დაშნისათვის მარცხენა ხელი ეტაცნა. რეჟემბარს, რომელსაც ეჩქარებოდა, წინააღმდეგობა არ გაუწევია. ბოლოს ბარონმა ფრედერიკს მიმართა:

— ყველაფერი თქვენზეა დამოკიდებული, ბატონო ჩემო! საკუთარი. შეცდომების აღიარება საძრახისი არ არის.

დიუსარდიემ თანხმობის ნიშნად თავი დაუქნია, მოქალაქე კი აღშფოთდა:

— როგორ, თქვენი აზრით, ჩვენ აქ იხვების საბდღვენელად ხომ არ მოვსულვართ, დალახვროს ეშმაკმა!.. დადექით!

მოწინააღმდეგენი პირისპირ დადგნენ, სეკუნდანტები თითოეულ მათგანს გვერდში ამოუდგნენ. რეჟემბარმა შესძახა:

— დაიწყეთ!

სიზი საშინლად გაფითრდა. მისი დაშნის წვერო მათრახივით ცახცახებდა. თავი გადასწია, ხელები გაშალა და გულაღმა დაეცა, გრძნობა დაეკარგა. ჟოზეფმა ააყენა, ცხვირთან მარილწყლის შუშა მიუტანა და, რაც ძალა ჰქონდა, შეარხია. ვიკონტმა თვალები გაახილა და უეცრად გიჟივით ეცა თავის დაშნას. ფრედერიკს დაშნა მზად ეჭირა ხელში და მოწინააღმდეგეს ელოდებოდა.

— შეჩერდით! შეჩერდით! — მოისმა გზიდან ვილაცის ყვირილი და გაჭენებული ცხენის ფლოქვების ბარტყუნე; კაბრიოლეტის ძარა ტოტებს ამტვრევდა. კაცს ეკიპაჟიდან თავი გამოეყო, ცხვირსახოცს აქნევდა და გაჰკიოდა: „შეჩერდით! შეჩერდით!“

ბ-ნ დე კომენს ეგონა, პოლიცია ჩაგვერიაო, და ჯოხი აღმართა:

— კმარა! შეჩერდით! ვიკონტი დაჭრილია!

— დაჭრილი ვარ? — იკითხა ვიკონტმა.

მართლაც, როცა დაეცა, მარცხენა ხელის ცერი გაიკაწრა.

— ეგ, რომ დაეცა, მაშინ მოუვიდა, — განმარტა მოქალაქემ.

ბარონმა თავი მოიკატუნა, ვითომ არ გამიგონიაო.

კაბრიოლეტიდან არნუ გამოხტა.

— დავიგვიანე? არა! მადლობა ღმერთს!

იგი ფრედერიკს მოეხვია, ხელებს უფოთინებდა, სახეს უკოცნიდა.

— მე ვარ მიზეზი; თქვენ ძველ მეგობარს გამოეკომაგეთ! აი ეს მესმის! დიად, კარგია! არასოდეს ამას არ დავივიწყებ! რა გუჟღევთილი ხართ! ოჰ, საყვარელო ბავშვო!

შესცქეროდა და სიხარულით იცინოდა, თანაც ცრემლს ღვრიდა. ბარონმა ჟოზეფს მიმართა:

— ვფიქრობ, რომ ჩვენ ზედმეტი ვართ ამ პატარა ოჯახურ დღესასწაულზე. ხომ ყველაფერი გათავდა, ნატონებო, არა? ვიკონტ ხელი შეიხვით. აი, წაიღეთ ჩემი ცხვირსახოცი!

და მბრძანებლურად დასძინა:

— კმარა! შერიგდით! ასეთია ჩვეულება.

მოწინააღმდეგეებმა უხალისოდ ჩამოართვეს ხელი ერთმანეთს. ვიკონტი, ბ-ნი დე კომენი და ჟოზეფი ერთი მხრით წავიდნენ, ხოლო ფრედერიკი და მისი მეგობრები მეორე მხრით.

რაკი რესტორანი მადრიდი ახლოს იყო, არნუმ განაცხადა, შევიდეთ, თითო ჭიქა ლუდი დავლიოთო.

— შეიძლება კიდევაც გვესაუზმა, — თქვა რეჟემბარმა.

გარნა დიუსარდიეს ეჩქარებოდა და იძულებული გახდნენ დაკმაყოფილებულიყვნენ დახემსებით ბაღში. ყველანი განიცდიდნენ იმ ნეტარ მდგომარეობას, რაც ბედნიერ დასასრულს მოჰყვება ხოლმე. მოქალაქე მაინც უკმაყოფილო იყო, რომ ორთა ბრძოლა ყველაზე საინტერესო მომენტში შეწყდა.

არნუმ ეს ამბავი შეიტყო რეჟემბარის მეგობრის, ვინმე კომპე-

ნისაგან და დიდსულოვნური მისწრაფებით გაეშურა ღუელის ადგილისაკენ, რათა ჩაეშალა იგი, რადგან ფიქრობდა, რომ მისი მიზეზი თვით იყო. ფრედერიკს სთხოვა, დაწვრილებით მიაშვეს. ფრედერიკი კი, რომელსაც გული აუჩუყა არნუს სინაზემ, რცხვენოდ: არნუს ისეთი შთაბეჭდილება დარჩენოდა, თითქოს ღუელის მიზეზი მართლაც იგი ყოფილიყო.

— თუ ღმერთი გწამთ, ამაზე ნულარ ვილაპარაკებთ!

ეს თავდაჭერილობა არნუმ დელიკატობად მიიღო და მაშინვე, ჩვეული ფუქსავატობით, სხვა საგანზე დაიწყო ლაპარაკი.

— ახალი რა იცით. მოქალაქევე?

და ლაპარაკი დაიწყო ვექსილებზე, გადახდის ვადებზე. უფრო მხებრხებულად რომ დამსხდარიყვნენ, მეორე მაგიდაზედაც კი გადავიდნენ და ჩურჩული დაიწყეს.

ფრედერიკმა ყური მოჰკრა სიტყვებს:

— ხელს მომიწერთ?

— დიახ, მაგრამ თქვენ, რა თქმა უნდა...

— ჰო, ბოლოს სამასად გავასაღე! ხელსაყრელია, ჩემმა მზემ!

მოკლედ, აშკარა იყო, რომ არნუ და მოქალაქე ბევრ სხვადასხვა საქმეს აჭახრაკებდნენ.

ფრედერიკს უნდოდა გაეხსენებინა მისთვის თავისი თხუთმეტი ათასი ფრანკი, მაგრამ მისი წედანდელი მოსვლა გამორიცხავდა თუნდაც სულ მცირე საყვედურის შესაძლებლობას. თანაც დაღლილობას გრძნობდა. ადგილი საამისო არ იყო. სხვა დროისათვის გადადო.

არნუ იასამნის ჩრდილში იჯდა, თამბაქოს ეწეოდა და მეტად მხიარულ გუნებაზე იყო. თვალი მოავლო ცალკე კაბინეტებს, ყველა რომ ბაღში გამოდიოდა, და თქვა, წინათ აქ ძლიერ ხშირად ვყოფილვარო.

— და უთუოდ არა მარტო? — ჰკითხა მოქალაქემ.

— რა თქმა უნდა!

— რა ცუდლუტი ხართ ე ცოლიანი კაცი!

— თქვენ კი? — ჰკითხა არნუმ, შემწყნარებლურად გაიღიმა და დასძინა: — დარწმუნებული ვარ კიდევაც, რომ ამ უქნარას სადმე ოთახი აქვს ნაქირავები და იქ გოგოებს იღებს.

ნიშნად იმისა, რომ ეგ მართალიაო, მოქალაქემ მხოლოდ წარბი შეიხარა. მერმე თავიანთ გემოვნებაზე დაიწყეს საუბარი. არნუს ახლა უფრო ახალგაზრდობა, მუშა ქალები მოსწონდა; რეჟემბარს

კი თვალის დასანახავად სძულდა „კობტა — პრუწიები“ და უწინარეს ყოვლისა, დადებით თვისებებს აფასებდა. დასკვნა, რომელიც ფაიფურის ვაჭარს გამოქონდა ასეთი იყო: ქალებს სერიოზულად არ უნდა მოეპყრო.

„თავისი ცოლი კი მაინც უყვარს“, — ფიქრობდა ფრედერიკი, შინ რომ ბრუნდებოდა, და არნუ უპატიოსნო კაცად ეჩვენებოდა. ამ დუელის გამო უჩავრდებოდა, თითქოს მართლაც მისთვის ჩაეგდო თავი საფრთხეში.

დიუსარდიესი კი მადლიერი იყო ერთგულებისათვის; ნოქარი, ვისაც დაჟინებით პატიუბოდა ხოლმე, ბოლოს და ბოლოს მისი ხშირი სტუმარი გახდა.

ფრედერიკი აძლევდა წიგნებს: ტიერის, დიულორის, ბარანტის ნაწარმოებთ, ლამარტინის „ჟირონდისტებს“. ეს ყოჩალი ბიჭი ყურადღებით უსმენდა და მის აზრებს იღებდა, როგორც მასწავლებლის დარიგებას.

ერთხელ საღამოს მეტად შეშფოთებული ეწვია.

იმავე დღეს, დილით, ბულვარზე ვიღაც კაცი წამოეწია და, რაკი იცნო სენეკალის ერთ-ერთი მეგობარი, უთხრა:

— იგი ეს არის დაიჭირეს, მე თავს ვუშველე!

ეს სრული სიმართლე იყო. დიუსარდიე მთელ დღეს ამ ამბის გამოსარკვევად დარბოდა. სენეკალი, ვისაც ბრალად პოლიტიკური დანაშაული ედებოდა, ახლა საპყრობილეში იჯდა.

სენეკალი ლიონელი იყო; ოსტატის შვილი და შალიეს ერთ-ერთი მომხრის მოწაფე, იგი ჩავიდა თუ არა პარიზს, მაშინვე „ოჯახთა საზოგადოების“ წევრი გახდა; მისი ყოფაქცევა ცნობილი იყო; პოლიცია თვალყურს ადევნებდა. 1839 წლის მაისში მებრძოლთა რიგებში იყო და მას შემდეგ თავს უფრთხილდებოდა; მაგრამ თანდათანობით ეგზნებოდა, ფანატიკურად სცემდა თავს ალიბოს, ერთმანეთისაგან ვერ არჩევდა უკმაყოფილებას, რასაც საზოგადოება აგრძნობინებდა, და გაბოროტებას, რასაც ხალხში მონარქია ნერგავდა; ყოველ დილას, გაიღვიძებდა თუ არა, გულს ესახებოდა იმედი რევოლუციისა, რომელიც ორ კვირასა თუ ერთ თვეში სახეს შეუცვლიდა ქვეყანას. რაკი მოძმეთა გაუბედობამ მოთმინებიდან გამოიყვანა, ათასგვარმა დაბრკოლებამ მისი ოცნების განხორციელება დააყოვნა, სამშობლომ კი სასო წარუკვეთა, იგი ქიმიკოსად შევიდა შეთქმულთა რიგებში, ბომბებს რომ ამზადებდნენ, და მო-

ულოდნელად შეიპყრეს მონმარტრის გზაზე, სადაც უნდა გამოეცა-
და დენტის ძალა, უკანასკნელი საშუალება რესპუბლიკის დასამყა-
რებლად.

დიუსარდიესათვის რესპუბლიკა ნაკლებ ძვირფასი როდი იყო,
ვიდრე სენეკალისათვის, რადგან მისი წარმოდგენით იგი ნიშნავდა
თავისუფლებასა და საყოველთაო ბედნიერებას. ერთხელ — მაშინ
თხუთმეტი წლისა იყო, — ტრანსნონენის ქუჩაში, ბაკალიის ღუქან-
თან, დაინახა ჯარისკაცები, რომელთა თოფების ხიშტები გასვრილი
იყო სისხლით, თათებს კი თმის ბეწვები მიჰკვროდა. მას შემდეგ
მთავრობა აღაშფოთებდა, როგორც უსამართლობის განსახიერება.
მის წარმოდგენაში ჟანდარმები და მკვლელები ცოტათი განსხვავ-
დებოდნენ ერთმანეთისაგან; მაძებარი მისთვის იგივე იყო, რაც მა-
მისმკვლელი. მთელ ბოროტებას, რაც ამქვეყნად მოიპოვება, იგი
თავისი გულუბრყვილობით ხელისუფლებას მიაწერდა და სძულდა
ორგანული, მუდმივი სიძულვილით, მის გულს რომ მთლად დაუფ-
ლებოდა და მგრძობიერებას უმწვავებდა. სენეკალის ქადაგებამ იგი
დააბრმავა. დამნაშავეა იგი თუ არა, საზიზღარია თუ არა მისი
ცდა, ამას რა მნიშვნელობა აქვს! რაკი იგი ხელისუფლების მსხვერ-
პლი გახდა, უნდა დაეხმარონ.

— პერები, რასაკვირველია, გაამტყუნებენ! მერმე საპატიმრო
ეტლით წაიყვანენ, როგორც კატორღელს და ჩაადებენ მონ-სენ-
მიშელის დილეგში, სადაც მთავრობა მათ აწამებს! ოსტენი ჭკუაზე
შეირყა! შტეიბენმა თავი მოიკლა! როცა ბარბესი საკანში გადაჰყავ-
დათ, ფეხებით და თმით მიათრევდნენ! ფეხით სთელავდნენ, თავი
საფეხურებს ეხლებოდა. რა საშინელებაა! საზიზღრები!

სული ეხუთებოდა, რისხვით ტიროდა, გულამღვრეული ოთახში
დაბორიალეზდა.

— მაინც რამე უნდა ვქნათ! გამიგონეთ, მე არა ვიცი რა! რა
იქნება, რომ ვცადოთ მისი განთავისუფლება, ა? როცა ლუქსემ-
ბურგში წაიყვანენ, შეიძლება თავს დავესხათ ბადრავს დერეფანში!
თორმეტიოდე მარჯვე ბიჭი, რას არ იზამს!

თვალეები ისე ანთებოდა, რომ ფრედერიკს შეეშინდა.

სენეკალი ახლა უფრო დიდი ეჩვენებოდა, ვიდრე წინათ. გაახ-
სენდა, რამდენი იტანჯა საბრალო, რა მკაცრი იყო მისი ცხოვრება.
თუმცა დიუსარდიეს ენთუზიაზმს არ იზიარებდა, მაგრამ მაინც
გრძნობდა ალტაცებას, რასაც გვაგრძნობინებს ხოლმე აღამიანი, თა-

ვი რომ მსხვერპლად შეუწირავს იდეინათვის. ფრედერიკი გულში ამბობდა, რომ დავხმარებოდი, იქნებ ეს არ დამართნოდო, და მეგობრები ბეჯითად ცდილობდნენ გამოეძებნათ რაიმე საშუალება მის დასახსნელად.

სენეკალამდე მისვლა შეუძლებელი აღმოჩნდა.

ფრედერიკი გაზეთებში ეძებდა ცნობებს მისი ბედის შესატყობად, სამი კვირის განმავლობაში სამკითხველოებში დადიოდა.

ერთხელ ხელში ჩაუვარდა „ფლამბარის“ ბევრი ნომერი. მისი მოწინავე წერილი მუდამ ეძღვნებოდა ხოლმე რომელიმე ცნობილი პიროვნების განადგურებას. შემდეგ მოდიოდა მაღალი საზოგადოების ახალი ამბები, ჭორები. მერმე დასცინოდნენ „ოდეონს“, კარპენტრას, მეთევზეობას და სიკვდილმისჯილთ, თუ ასეთი იყო ვინმე. საოკეანო გემის დაკარგვა მთელი წლის განმავლობაში ხუმრობის საგანი იყო. მხატვრულ კორესპონდენციებს მესამე სვეტი ეჭირა, სადაც ანეკდოტებისა თუ რჩევის სახით მოცემული იყო ხოლმე მკერვალების რეკლამები, ანგარიში ბალების შესახებ, საჯარო ვაჭრობის განცხადება, წიგნების გარჩევა და ერთი და იმავე სტილით იწერებოდა რომელიმე ლექსთა ტომზე და წაღებზე. ერთადერთი სერიოზული განყოფილება იყო მცირე თეატრების მიმოხილვა, სადაც თავს ესხმოდნენ ზოგიერთ ღირექტორს, ხოლო კრიტიკოსს ხელოვნების ინტერესებზე მსჯელობის საბაბს აძლევდა „ფუნამბულის“ თეატრის დეკორაციები ან „დელასმანის“ თეატრში შეყვარებულთა როლის შემსრულებელი მსახიობი ქალი.

ფრედერიკს განზე უნდა გადაედო ყოველივე ეს, რომ უეცრად თვალი მოჰკრა წერილს, სათაურით: „ერთი ვარიკა და სამი მამალი“. ეს იყო მისი დუელის ცოცხალი, ხუმრული აღწერა. ფრედერიკმა ადვილად გამოიცნო თავისი თავი, რადგან მას იხსენიებდნენ ხუმრობით: „ახალგაზრდა კაცი, რომელმაც სანსის კოლეჟი დაამთავრა, მაგრამ ჰქუა ვერ ისწავლა.¹ იგი დახატული იყო საბრალო პროვინციელად, უვიც ტეტად, რომელიც ცდილობდა დიდ ბატონებს გატოლებოდა. რაც შეეხება ვიკონტს, იგი კეთილშობილი გმირის როლს ასრულებდა ჯერ ვახშამზე, სადაც დაუპატიჟებლად მივიდა, შემდეგ სანაძლეოში, რადგან ქალიშვილი მიჰყავდა, და ბოლოს დუელში, რომლის დროსაც ისე იქცეოდა, როგორც

¹ აქ სიტყვის თამაზი: Sens ფრანგულად ჰქუასაც ნიშნავს. მთარგმნელი.

ჯენტლმენს შეეფერება. მართალია, ფრედერიკის მამაცობას არ უარყოფდნენ, მაგრამ გვაგრძნობინებდნენ, რომ შუამავალი, ესე იგი „მფარველი“ სწორედ დროზე მოვიდა. ყოველივე ეს თავდებოდა ისეთი ფრაზით, რომელიც შესაძლებელია ბევრ ცბიერებას შეიცავდა:

„საიდან წარმოსდგება მათი სინაზე? აი პრობლემა! და, როგორც დონ ბაზილიო ამბობს, დალახვროს ეშმაკმა, აქ ვის ატყუებენ?“

ეს იყო, სრულიად უეჭველად, ჰიუსონეს შურისძიება ფრედერიკისადმი, ხუთი ათასი ფრანკი რომ არ ასესხა.

რა უნდა ექნა? ჰიუსონესაგან რომ განმარტება მოეთხოვა, იგი მოჰყვებოდა თავის მართლებას და ამრიგად არაფერი გამოვიდოდა. უმჯობესი იყო ეს ამბავი უთქმელად გადაეტანა. უწინარეს ყოვლისა, ამ „ფლამბარს“ არავინ არ კითხულობს.

სამკითხველოდან რომ გამოვიდა, დაინახა რომ სურათების ვაჭრის დუქნის წინ ხალხი შეყრილა. ყურადღებას იპყრობდა ქალის პორტრეტი, რომელსაც ბოლოში შავი ასოებით ეწერა: „მადმუაზელ როზ-ანეტ ბრონი. ნოჟანელ ბ-ნ ფრედერიკ მოროს საკუთრება“.

დიახ, ეს იყო სწორედ იგი, დახატული იყო en face მკერდლია, თმაგაშლილი, ხელში ეჭირა წითელი ხავერდის ხელჩანთა, მხარზე კი თავი გადმოედო ფარშევანგს, რომლის ბოლო მარაოსავით ილანდებოდა კედლის არეზე.

პელერენმა სურათი გამოფინა, რათა აეძულებინა ფრედერიკი ფული გადაეხადა, რადგან დარწმუნებული იყო, სახელგანთქმული ვარ, პარიზი მხარს დამიჭერს და ამ უბადრუკობით აღფრთოვანდებოა.

შეთქმულება ხომ არ არის ეს? მხატვარმა და ჟურნალისტმა ერთად ხომ არ მოაწყეს თავდასხმა?

მის დუელს არაფერი არ შეუცვლია. იგი სასაცილო ხდება. ყველანი დასცინიან.

სამი დღის შემდეგ, ივნისის უკანასკნელ რიცხვებში, ჩრდილოეთის კომპანიის აქციებმა თხუთმეტი ფრანკით იმატა, რითაც ფრედერიკმა, რომელმაც გასულ თვეში ორი ათასი ფრანკის აქციები იყიდა, მთელი ოცდაათი ათასი ფრანკი მიიღო. ბედის ამ ღიმილმა თავისი თავის რწმენა დაუბრუნა. იფიქრა: „არავინ არ მესა-

ჭიროება, მთელი ჩემი მარცხი წარმოდგება გაუბედობისაგან, ურწმენობისაგან. როზანეტს ერთბაშადვე უფრო მტკიცედ უნდა მოეპყრობოდი, ჰიუსონე იმთავითვე გამეგდო, პელერენტან ურთიერთობა არ დამემყარებია და მეჩვენებია, რომ არავითარ უხერხულობას არ ვგრძნობ“. შემდეგ ბ-ქ-ს დამბრუნებდა ეწვია ერთ-ერთ მის ჩვეულებრივ სადილზე.

დერეფანში მარტინონი, რომელიც იმავე დროს მოსულიყო, მოუბრუნდა და ჰკითხა:

— როგორ, შენ აქ ხარ? — გაკვირვებული და უკმაყოფილოც კი იყო, რომ ხედავდა.

— რატომაც არა?

ფრედერიკი სასტუმრო ოთახში შევიდა, თანაც ფიქრობდა, თუ რა იყო ასეთი შეხვედრის მიზეზი.

შიუხედავად იმისა, რომ ოთახის კუთხეებში ლამპები ენთო, განათება ბუნდოვანი ჩანდა, რადგან სამივე ფართოდ გაღებული ფანჯარა ერთობ მკვეთრად მოჩანდა შავ ოთხკუთხედებად და ჩრდილს აყენებდა. სურათების ქვემოთ აღმართულიყო კაცის სიმაღლე ჟარდინიერები, ხოლო შუაგულ ოთახში ვერცხლის ჩაიდანი და სამოვარი იხატებოდა სარკეში. ისმოდა დაბალი ხმით ლაპარაკი და ფენსაცმელის ჭრაჭუნის ხალიჩაზე.

დაინახა შავი ფრაკები, მერმე მრგვალი მაგიდა, რომელზეც იდგა დიდაბაჟურიანი ლამპა; მაგიდას უჭდა საზაფხულოდ ჩაცმული შვიდი თუ რვა ქალი, ხოლო მოშორებით საქანაო სავარძელში იჯდა ბ-ქ-ნი დამბრუნებული. ტანთ ეცვა იასამნისფერი ტაფტის კაბა, სახელოები გაჭრილი ჰქონდა, საიდანაც მოჩანდა დოლბანდის ფურჩულა, ქსოვილის ნაზი ფერი ეხამებოდა მისი თმის ფერს; მან უკან გადაიწია და ფეხი ბალიშზე დადო, — მშვიდი იყო, ვით ხელოვნების ნაწარმი, ნატიფი, როგორც საუცხოო ყვავილი.

ბ-ნი დამბრუნებული ვიღაც ჭადარა მოხუცთან ერთად ოთახში მიმოდიოდა. ზოგიერთი სტუმარი კოზეტზე იჯდა მცირე ჯგუფებად და საუბრობდა, სხვები შუაგულ ოთახში იდგნენ წრედ.

საუბარი შეეხებოდა არჩევნებს, კანონებში შესატან ცვლილებებს, ამ ცვლილებათა დამატებას, ბ-ნ გრანდენის სიტყვას, ბ-ნ ბენუას პასუხს ამ სიტყვაზე. მესამე პარტია მართლაც მეტად ბევრ რამეს მოითხოვს! მემარცხენე ცენტრი არ უნდა ივიწყებდეს თავისი წარმოშობის ისტორიას! სამინისტროს დიდი ზიანი მიადგა!

გარნა სანუგეშოა ის გარემოება, რომ შემცვლელი არ უჩანს. მოკლედ, მდგომარეობა სავსებით ისეთივეა, როგორც 1834 წელს იყო.

ფრედერიკისათვის ყოველივე ეს მოსაწყენი იყო და ამიტომ ქალებთან მივიდა. მარტინონიც იქვე იყო; იგი გვერდშექცეული იდგა, ქუდი ილღიაში გაეჩარა და ისეთი წესიერი შესახედავი იყო, რომ სევრის ფაიფურის ნაწარმს მოგავიწყებდათ. მან აიღო „რევიუ დე დე მონდის“ ნომერი, მაგიდაზე რომ ეგდო „ქრისტეს მიბაძვასა“ და „გოთის წელიწდეულს“ შორის, და ქედმღლურად წარმოთქვა თავისი აზრი ერთ განთქმულ პოეტზე; განაცხადა, სენ-ფრანსუას კონფერენციებს ვესწრები ხოლმეო; ყელის ტკივილს უჩიოდა და დროდადრო აბებს ყლაპავდა; ლაპარაკობდა მუსიკაზე და თავისი ფუქსავატობით თავი მოჰქონდა. მ-ელ სესილი, ბ-ნ დამბრეზის დისწული, მანუეტებს რომ იქარგავდა, თავისი ცისფერი თვალებით ირიბად შესცქეროდა, ხოლო მის ჯონმა, ცხვირჩაზნეჭილმა გუვერნანტმა, საქარგავიც კი მიაგდო; ორივე თითქოს გულში გაიძახოდა: „რა ლამაზია!“

ქ-მა დამბრეზმა მიმართა:

— მომეცით ჩემი მარაო, აი ეგერ პატარა მაგიდაზე რომ ძევს... არა, არა, მანდ ნუ ეძებთ! მეორეზეა!

ქალი წამოდგა, ხოლო რადგან მარტინონს მარაო უკვე მოჰქონდა, ერთმანეთს პირისპირ შეეყარნენ შუაგულ ოთახში; ქალმა უკმენხად უთხრა, რაღაც, ალბათ უსაყვედურა, როგორც მისი სახის უდიერი გამომეტყველება ამტკიცებდა. მარტინონმა გაღიმება სცადა, შემდეგ დარბაისელ მამაკაცთა წრეს შეუერთდა. ქ-ნი დამბრეზი ისევ იჯდა, სავარძლის სახელურზე გადაიხარა და ფრედერიკს უთხრა:

— ამ დღეებში ვნახე ერთი კაცი, ბ-ნ დე სიზი, რომელიც თქვენზე მელაპარაკა. თქვენ მას იცნობთ, არა?

— დიახ... ოდნავ.

ქ-ნმა დამბრეზმა უეცრად წამოიძახა:

— დუშეს, აჰ, რა ბედნიერებაა!

და იგი გაეშურა კარისკენ პატარა მოხუცი ქალის შესახვედრად, რუხი ტაფტის კაბა რომ ეცვა და თავზე გრძელბოლოებიანი მაქმანის ჩაჩი ეხურა. ამ ქალს, რომელიც იყო განდევნილ გრაფ დ'არტუას ერთ-ერთი მეგობრის შვილი და ქვრივი ნაპოლეონის ერთ-ერთი მარშლისა, 1830 წელს რომ საფრანგეთის პერი გახდა,

ნაცნობობა ჰქონდა როგორც ძველ, ისე ახალ კართან და ბევრი რამის გაკეთება შეეძლო. შუაგულ ოთახში მდგომთ გზა მისცეს და საუბარი განაგრძეს.

საუბარი ახლა ეხებოდა პაუპერიზმს, რომლის აღწერაც, მობაასეთა აზრით, მეტად გაზვიადებული იყო.

— გარნა, — შენიშნა მარტინონმა, — სილატაკე არსებობს, უნდა გამოვტყუდეთ! მაგრამ მისი განკუთრება არ ძალუძს არც მეცნიერებას, არც ხელისუფლებას. ეს პირწმინდად ინდივიდუალური საკითხია. როცა დაბალი კლასები მოისურვებენ თავიდან მოიშორონ საკუთარი მანკიერებანი, მათი გასაჭირიც გათავდება. ხალხი უფრო ზნეობრივი უნდა გახდეს და მაშინ ასეთი სილარიბეც აღარ იქნება!

ბ-ნ დამბრეზს მიაჩნდა, რომ კარგი არაფერია მოსალოდნელი, სანამ კაპიტალის სიჭარბე არ იქნება. მაშასადამე, ერთადერთი საშუალება ისაა, რომ, „როგორც სხვათა შორის სენსიმონისტებსაც სურდათ (ღმერთო ჩემო, მათაც ხომ ჰქონდათ კარგი რამ!), ვიყოთ სამართლიანი ყველასადმი, პროგრესის საქმე მივანდოთ ადამიანებს, რომლებსაც შეუძლიათ გაადიდონ ხალხის დოვლათი“.

საუბარი შეუმჩნევლად შეეხო მსხვილ სამრეწველო საწარმოებს, რკინიგზებს, ქვანახშირის მალაროებს. და ბ-ნმა დამბრეზმა ფრედერიკს წყნარად უთხრა:

— თქვენ მაინც არ ინებეთ ჩვენს საქმეზე მოლაპარაკება.

ფრედერიკმა ავადმყოფობა მოიმიზეზა, მაგრამ იგრძნო, ეს სულელური თავისმართლებააო, და დასძინა:

— თანაც მაშინ ფული მესაჭიროებოდა.

— ეტლი რომ გეყიდათ? — წაულაპარაკა ქ-ნმა დამბრეზმა, რომელსაც ახლოს ფინჯანი ჩაი მოჰქონდა, და გვერდულად მოუხედა.

მას ეგონა, როზანტი ფრედერიკის საყვარელიაო; ქარაგმა ნათელი იყო. ფრედერიკს ისიც კი მოეჩვენა, ყველა ქალი ერთბაშად აჩურჩულდა და მიცქერისო. რათა უკეთ გაეგო, ჩემზე რას ფიქრობენო, კვლავ მათკენ გაემართა.

მარტინონი, რომელიც მაგიდის მეორე მხარეზე იჯდა მ-ელ სესილის ახლოს, ალბომს ათვალიერებდა. იქ იყო ლიტოგრაფიები, ესპანურ კოსტიუმებს რომ გამოხატავდნენ. მარტინონი ხმამაღლა კითხულობდა წარწერებს: „სევილიელი ქალი“, „ვალენსიელი მეზღვე“,

„ანდალუზიელი პიკადორი“ და უეცრად, ფურცლის ბოლოს რომ წარწერა დაიხახა, ერთბაშად წამოიძახა:

— „ჟაკ არნუ, გამომცემელი“. მგონი, თქვენი ერთ-ერთი მეგობარია?

— დიახ, — მიუგო მისი მომართვით ნაწყენმა ფრედერიკმა.

— მართლაც, — ჩაერია საუბარში ქ-ნი დამბრეზი, — თქვენ ხომ ერთხელ დილით მოხვედით... სახლის შესახებ... მგონი, ასე იყო?... დიახ, დიახ, მისი ცოლის სახლის გამო. (ეს ნიშნავდა: „მისი ცოლი თქვენი საყვარელია“).

ფრედერიკი ყურებიანად გაწითლდა, ხოლო ბ-მა დამბრეზმა, რომელიც ამ წუთში მასთან მივიდა, დასძინა:

— თქვენ თითქოს ძლიერ ცდილობდით მათთვის.

ამ სიტყვებმა საბოლოოდ შეაშფოთეს ფრედერიკი. მის შეცბუნებას, რაც, მისი ფიქრით, შეამჩნიეს, უნდა დაედანტურებინა ექვებში, რომ უეცრად ბ-ნი დამბრეზი უფრო მიუახლოვდა და სერიოზული ტონით ჰკითხა:

— მე მგონია, რომ მასთან თქვენ საერთო საქმეები არ გაქვთ?

ფრედერიკმა უარყოფის ნიშნად თავი გააქნია; არ ესმოდა რა მიზნით ეკითხებოდა ამას კაპიტალისტი, ვისაც სურდა რჩევა მიეცა მისთვის.

უნდოდა გამოთხოვებოდა და წასულიყო, მაგრამ სულმოკლეობის გამოჩენა აკავებდა. ლაქიამ ჩაის ფინჯნები აალავა; ქ-ნი დამბრეზი ლურჯფრაკიან დიპლომატს ესაუბრებოდა; ორ ქალიშვილს შუბლი შუბლზე მიედო და ბეჭედს ათვალთვლებდა. დანარჩენები სავარძლებში ისხდნენ, საუბრობდნენ და წყნარად იბრუნებდნენ თეთრ პირისახეებს, შავი თუ ქერა თმა რომ ამშვენებდა. ერთი სიტყვით, იგი არავის არ აინტერესებდა. ფრედერიკი კარისაკენ გაემართა, რამდენჯერმე მიუხვ-მოუხვია, ის იყო გასასვლელთან მივიდა, რომ უეცრად ჩინურ ლარნაკსა და კედელს შუა ორადგაკეცილი გაზეთი შეამჩნია; გამოსწია და სათაური წაიკითხა: „ფლამბარი“.

ვინ მოიტანა იგი აქ? სიზიმ! რა თქმა უნდა, სწვამ არავინ! თუმცა, განა სულ ერთი არ არის? ისინი დაიჯერებენ; მათ ალბათ ყველამ დაუჯერა წერილს. რატომ გაწიწმატდნენ ასე? უსიტყვო დაცივნა ერთყა გარს. თავი უდაბნოში დაკარგული ეგონა. მაგრამ უეცრად გაისმა მარტინონის ხმა:

— ჰო, არნუს შესახებ; ბომბეის საქმეზე ბრალდებულთა სიაში

წავიკითხე მისი ერთ-ერთი მოსამსახურის გვარი, სენეკალი. ეს ჩვენი ხომ არ არის?

— სწორედ ის არის, — მიუგო ფრედერიკმა.

მარტინონმა ხმამაღლა წამოიძახა:

— როგორ! ჩვენი სენეკალი! ჩვენი სენეკალი!

ყველამ დაუწყო გამოკითხვა შეთქმულებაზე; სასამართლოში მსახურობთ და გეცოდინებათ.

იგი ირწმუნებოდა, არაფერი ვიცო. საერთოდ კი ამ კაცს ნაკლებ ვიცნობ, რადგან ორიოდეჯერ მინახავს და უნდა მოგახსენოთ, გვარიანი გაიძვერაო. აღშფოთებულმა ფრედერიკმა წამოიძახა:

— სრულიადაც არა! უაღრესად პატიოსანი ბიჭია!

— კი, მაგრამ, ბატონო ჩემო, — შენიშნა ერთ-ერთმა მდიდარმა, — პატიოსანი ადამიანები შეთქმულებაში არ მონაწილეობენ!

აქ მყოფ მამაკაცთა უმრავლესობა სულ მცირე ოთხ მთავრობას ემსახურებოდა და ისინი მზად იყვნენ გაეყიდათ საფრანგეთი ან კაცობრიობა რათა გადაერჩინათ თავიანთი ქონება, თავიდან აეცილებინათ გაჭირვება ანდა ეს ჩაედინათ თანდაყოლილი სისაძაგლით, რაც მათ ძალას უმორჩილებდა; ყველა აცხადებდა, პოლიტიკურ დანაშაულს გამართლება არ აქვსო. უფრო მალე შეიძლება გაჭირვებით გამოწვეული დანაშაულის პატიებაო. და მაგალითად მოიყვანეს ოჯახის ყბადაღებული უფროსი, ერთსა და იმავე მეპურეს რომ მუდამ პარავს ლუკმაპურს.

ვილაც ბობოლა მოხელემ კიდევაც წამოიძახა:

— ბატონო, რომ გავიგო, ჩემი ძმა შეთქმულებაში მონაწილეობსო, დავაბეზღებდი!

ფრედერიკმა დაიმოწმა წინააღმდეგობის უფლება, გაიხსენა დელორიესაგან გაგონილი რამდენიმე ფრაზა, დაასახელა დეზოლმი, ბლეკტონი, ინგლისის უფლებათა ბილი და 91 წლის კონსტიტუციის მე-2 მუხლი. სწორედ ამ უფლებების ძალით ჩამოაგდეს ნაპოლეონი; იგი აღიარებულ იქნა 1830 წელს და ქარტიას საფუძვლად დაედო.

— საერთოდ, როცა მონარქი თავის ვალდებულებას არღვევს, მართლმსაჯულება მის ჩამოგდებას მოითხოვს.

— კი, მაგრამ ეს საშუალებაა! — წამოიძახა ერთი პრეფექტის ცოლმა.

დანარჩენები ღუმდნენ, შეშინებულივით იყვნენ, თითქოს ტყვი-

ების ზუზუნის გაიგონესო. ქ-ნი დამბრეზი თავის სავარძელში ქანა-
ობდა და ღიმილით უსმენდა ფრედერიკს.

ვილაც მრეწველი, ყოფილი კარბონარი, შეეცადა დაემტკიცებინა
მისთვის, ორლუანელთა ოჯახის მშვენიერიას; მართალია, არის
ხოლმე ბოროტმოქმედება, მაგრამ...

— მერმე რა?

— აგრე არ უნდა ლაპარაკობდეთ ამაზე, ჩემო ძვირფასო! რომ
იცოდეთ, რა ცუდ გავლენას ახდენს საქმეებზე ობოზიციონერთა
მთელი ეს ყვირილი!

— რას ვაქნევ მაგ საქმეებს! — მიუგო ფრედერიკმა.

ეს დახავსებული მოხუცები აღაშფოთებდნენ მას, გული მოიცა,
რაც ზოგჯერ მეტად გაუბედავსაც მოსდის ხოლმე, და შეუტია ფი-
ნანსისტებს, დეპუტატებს, მთავრობას, მეფეს, გამოექომაგა არაბებ-
სა და ბევრი სისულელე რომა. ზოგიერთი ირონიულად აქეზებდა:
„მოდით! განაგრძეთ!“ სხვები კი ბუტბუტებდნენ: „დალახვროს! რა
აღტყინებაა!“ ბოლოს წასვლა არჩია; და როცა უკვე მიდიოდა, ბ-მა
დამბრეზმა გადაკვრით აგრძნობინა მდივნის ადგილი და უთხრა:

— საბოლოოდ ჯერ არაფერია გადაწყვეტილი! მაგრამ უნდა იჩ-
ქაროთ!

ქ-ნმა დამბრეზმა კი წაილაპარაკა:

— მალე გენახავთ, არა?

გამოთხოვებისას თქმული ეს სიტყვები ფრედერიკმა უკანასკ-
ნელ დაცინვად მიიჩნია. გადაწყვიტა, აღარასოდეს აღარ მოსულიყო
ამ სახლში, აღარ ენახა ეს ხალხი. ფიქრობდა, ვაწყენინეო, და არ
იცოდა, გულგრილობის რა დიდი მარაგი გააჩნია საზოგადოებას.
განსაკუთრებით აშფოთებდნენ ქალები. არც ერთმა არ გაამხნევა.
თუნდაც თანაგრძნობის თვლით. იმიტომ ჯავრობდა მათზე, რომ
მისმა სიტყვებმა ისინი არ ააღელვა. რაც შეეხება ქ-ნ დამბრეზს,
მას შეამჩნია რაღაც მიბნედილობა და თანაც სიმშრალე, რაც ხელს
უშლიდა ერთი ფორმულით დაეხასიათებინა იგი. ჰყავს თუ არა საყ-
ვარელი? თუ ჰყავს, ვინ არის? დიპლომატი თუ სხვა ვინმე? იქნებ
მარტინონია? შეუძლებელია! გარნა მარტინონი რაღაც ეჭვის მსგავს
რამეს აღუძრავდა, ქალი კი გაუგებარ გაბოროტებას.

შინ დიუსარდიე ელოდებოდა, რომელიც ყოველ საღამოს ეწვე-
ოდა ხოლმე. ფრედერიკს გული ბოღმით ჰქონდა სავსე და ოდნავ
მოიოხა; მისმა ჩივილმა, თუმცა ბუნდოვანი და გაუგებარი იყო, ნო-

ქარი დაამწუხრა. ფრედერიკი თავის მარტოობასაც უჩიოდა. დიუსარდიემ, თუმცა ოდნავ ყოყმანობდა, წინადადება მისცა დელორიესთან შევიაროთ.

ადვოკატის სახელის გაგონებაზე, ფრედერიკს ძლიერ მოუხდა მისი ნახვა. იგი მძაფრად გრძნობდა თავის გონებრივ მარტოობას, დიუსარდიეს საზოგადოება კი არ აკმაყოფილებდა. დაე დიუსარდიე თავისი შეხედულებით აწყობდეს ყველაფერს, ასეთი იყო მისი პასუხი.

მათი გამგუნების შემდეგ დელორიეც გრძნობდა, რაღაც მაკლიაო. იგი ადვილად დათანხმდა მეგობრის შერიგებაზე.

მეგობრები ერთმანეთს გადაეხვივნენ და საუბარი დაიწყეს უწყინარ რამეებზე.

დელორიეს დიდსულოვნობამ გული აუჩუყა ფრედერიკს და თავი რომ როგორმე გაემართლებინა მის წინაშე, უამბო როგორ დაკარგა თხუთმეტი ათასი ფრანკი, თუმცა არ უთქვამს, რომ თავდაპირველად ეს ფული მისთვის ჰქონდა განზრახული. გარნა ადვოკატს ეს არ ეეჭვებოდა. უსიამოვნებამ, ფრედერიკთან რომ შემთხვა, რაც განამტკიცებდა მის შეხედულებას არნუს წინააღმდეგ, სრულიად გააქარწყლა მისი წყენა, და უკვე არ გაუხსენებია წინანდელი დაპირება.

ფრედერიკს, რომელიც შეცდომაში შეიყვანა მისმა დუმილმა, ეგონა, დელორიეს ეს დაპირება დაავიწყდაო. რამდენიმე დღის შემდეგ მეგობარს ჰკითხა, არის რაიმე შესაძლებლობა ეს ფული დავიბრუნოო.

შეიძლებოდა სადავოდ გაეხადათ წინანდელი გირავნობის ფურცლების სინამდვილე, არნუსთვის ბრალი დაედოთ უკანონო გარიგებაში, სარჩელი წარედგინათ მისი მეუღლისათვის.

— არა! არა! ოღონდ არა ცოლისათვის! — წამოიძახა ფრედერიკმა და ყოფილი კლერკის დაჟინებულ კითხვაზე სრული სიმართლე უთხრა.

დელორიე დარწმუნდა, ფრედერიკმა ალბათ თავაზიანობის გამო ყველაფერი არ მითხრაო, და ასეთი უნდობლობა იწყინა.

გარნა ისინი წინანდებურად მეგობრობდნენ და ერთად ყოფნა ისეთ სიამოვნებას ჰგვრიდათ, რომ დიუსარდიეს იქ ყოფნა კიდევაც აწუხებდათ ხოლმე. საქმე გვაქვსო, მომიბზეზებდნენ და ნელ-ნელა განთავისუფლდებოდნენ ხოლმე მისგან. არიან ისეთი ადამიანები,

რომელთა დანიშნულება ის არის, რომ სხვების შუამავლები იყვნენ; მათ ზურგზე ისე გადადიან, როგორც ხიდზე, და გზას განაგრძობენ.

ფრედერიკი არაფერს არ უმაღავდა თავის ძველ მეგობარს. მან უამბო ქვანახშირის კომპანიასა და ბ-ნ დამბრუნის წინადადებაზე. ადვოკატი ჩაფიქრდა.

— უცნაურია! ამ თანამდებობაზე საჭირო იქნებოდა ისეთი კაცი, ვინც სამართლის საკითხებში ერკვევა!

— მაგრამ შენ დამეხმარებოდი, — მიუგო ფრედერიკმა.

— ჰო, მართალია... დასწყევლოს ღმერთმა! რა თქმა უნდა.

იმ კვირაშივე ფრედერიკმა დედის წერილი უჩვენა.

ქ-ნი მორო სინანულს გამოთქვამდა, რომ ცუდი აზრისა იყო ბ-ნ როკზე, რომელმაც ახლა დამაკმაყოფილებლად განუმარტა თავისი საქციელი; შემდეგ იგი სწერდა მის სიმდიდრეზე და იმაზე, რომ მომავალში შესაძლებელია ფრედერიკმა ცოლად შეირთოს ლუიზა.

— ეს, მართლაც, ურიგო არ იქნებოდა! — უთხრა დელორიემ.

ფრედერიკი ფიცხად უარყოფდა ასეთ შესაძლებლობას; თანაც ძია როკი ძველი გაიძვერა. ადვოკატის აზრით, ეს არაფერს ნიშნავდა.

ივლისის დამლევს ჩრდილოეთის აქციების ფასი გაუგებარი მიზეზების გამო დაეცა; ფრედერიკმა ვერ მოასწრო მათი გაყიდვა და ერთბაშად სამოცი ათასი ფრანკი დაკარგა. შემოსავალი მნიშვნელოვნად შეუმცირდა. საჭირო იყო ან ხარჯი შეემცირებია, ან სამსახური ეშოვნა ანდა საქმე სელსაყრელი ქორწინებით გამოესწორებია.

აქ დელორიემ ლაპარაკი დაუწყო მ-ელ როკზე. არაფერი არ გიშლის ხელს ჩახვიდე იქ და საკუთარი თვალთ ნახო იქაურობა; რამდენადმე დადლილიც ხარ, პროვინცია და დედის უბე შენთვის დასვენება იქნებაო. ფრედერიკი წასასვლელად მოემზადა.

მთვარით განათებულ ნოჟანის ქუჩებში რომ გაიარა, შორეულ მოგონებათა სამყაროში გადავიდა და მოწყენილობა იგრძნო, როგორც იმ ადამიანმა, ვინც დიდი ხნის მოგზაურობიდან ბრუნდება.

დედასთან იყო ყველა მისი ჩვეულებრივი სტუმარი: ბ-ნი გამბლენი, ედრა და შამბრიონი, ლებრენის ოჯახი, ქალიშვილები ოჟე, გარდა ამისა, ძია როკი, ხოლო ბანქოს მაგიდასთან ქ-ნ მოროს პირდაპირ ლუიზა იჯდა. ახლა იგი დიდი იყო. ადგა, შეჰკივლა. ყველა

ამოძრავდა. იგი ადგილზე გაქვავდა, ხოლო ოთხი სანთლის შუქი, ვერცხლის შანდლებით რომ იდგა მაგიდაზე, უფრო აფერმკრთალებდა მის სახეს. როცა ქალაღი კვლავ აიღო, ხელი უკანკალებდა. ქალის მღელვარებამ უზომოდ ააშა ფრედერიკს, ვისი სიამაყეც შებღალული იყო; გულში ჩაილაპარაკა: „შენ კი უთუოდ შემიყვარები!“ და რაკი აინაზღაურა ყველა წყენა, რაც პარიზში მიაყენეს, იქაური დარბაისლის, ლომის როლი გაითამაშა: აცნობა თეატრის ახალი ამბები, უამბო მათ უხეირო გაზეთებში წაკითხული ანექლოტები, ერთი სიტყვით, გააოცა თავისი თანამემამულენი.

მეორე დღეს ქ-მა მორომ შვილს უქო ლუიზა, შემდეგ ჩამოუთვალა ტყეები და ფერმები, რომლებიც მას მზითვად უნდა რგებოდა. ბ-ნი როკი კარგა მდიდარი იყო. მან კაპიტალი იმით შეიძინა, რომ ბ-ნ დამბრეზის ფულს პროცენტებით ავალებდა; სესხს ისეთ პირებს აძლევდა, ვისაც შეეძლო წარმოედგინა კარგი გირაო, რაც საშუალებას აძლევდა მოეთხოვა საკომისიო ან გადარიცხვა თავის სასარგებლოდ. სესხს, ფხიზელი მეთვალყურეობის მეოხებით, არავითარი საფრთხე არ მოელოდა. თუმცა ძია როკი არასოდეს არ მორიდებია ყადაღის დაღებას; შემდეგ იაფად იქენდა ხოლმე დაგირავებულ ქონებას, ხოლო ბ-ნი დამბრეზი ხედავდა, როგორ იზრდებოდა მისი კაპიტალი და ფიქრობდა, საქმე კარგად მიდისო.

მაგრამ ეს უკანონო ხრიკები სახელს უტეხდნენ მას მოურავის თვალში. დამბრეზს არაფერზე არ შეეძლო უარი ეთქვა მისთვის. სწორედ როკის დაჟინებული თხოვნით იღებდა იგი ასე კარგად ფრედერიკს.

ნამდვილად კი ძია როკს გულში პატივმოყვარული განზრახვა ედო. სურდა, რომ თავისი ქალიშვილი აზნაური გამხდარიყო, და სხვა ახალგაზრდა ვინმეს ვერ ხედავდა, ვისაც შესძლებოდა, ქალიშვილის ბედის საფრთხეში ჩაუგდებლად, ამ მიზნის მიღწევა.

ბ-ნ დამბრეზის მფარველობას შეეძლო ფრედერიკისათვის მიენიჭებინა მისი პაპის ტიტული, რადგან ქ-ნი მორო გრაფ დე ფუვანის ქალიშვილი იყო და თანაც ენათესავებოდა შამპანის უძველეს გვარიშვილებს: ლავერანდებსა და დ'ეტრინებს. რაც შეეხება თვით მოროებს, გუთური წარწერა, რაც დაცული იყო ქალაქ ვილნევ-ლარშევეკის წისქვილების ახლოს, ასახელებდა ვინმე უაკობ მოროს, ვინც ისინი განაახლა 1596 წელს, ხოლო მისი ვაჟის,

პიერ მოროს. ლუი XIV საჭურველთმტვირთველის საფლავი წმ. ნიკოლოზის საყამნოში იყო.

ბ-ნი როკი, ლაქიის შვილი, მოხიბლული იყო მთელი ამ სიღია-დით. გრაფის გვირგვინი რომ ვერ მოეპოვებინა, მაშინ სხვა რამე ანუგეშებდა: როცა ბ-ნი დამბრეზი პერი განდებოდა, ფრედერიკს შეეძლო დეპუტატი გამხდარიყო და მაშინ ხელს შეუწყობდა როკს საქმეებში, უშოვნიდა იჯარას, კონცესიებს. როგორც ახალგაზრდა კი, ფრედერიკი მოსწონდა. დაბოლოს, ქალიშვილი იმიტომ უნდოდა მისთვის მიეთხოვებინა, რომ უკვე დიდი ხანია ეს აზრი აეკვიატა და სულ უფრო ღრმად ეკედებოდა თავში.

ასლა დაიწყო ეკლესიაში სიარული, ხოლო ქ-ნ მოროს გადმობირება მოახერხა უმთავრესად ტიტულის მიღების იმედით. მაგრამ ქალი მაინც ფრთხილობდა და საბოლოო პასუხს არ აძლევდა.

ერთი კვირის შემდეგ, თუმცა ჯერ არავითარი წინადადება არ მიეცა, ფრედერიკი უკვე ითვლებოდა მ-ელ ლუიზას „საქმროდ“ და ძია როკი, კაცი ნაკლებ პედანტური, ზოგჯერ ერთად სტოვებდა ხოლმე მათ.

V

დელიორიემ ფრედერიკისაგან მიიღო გირავნობის ფურცლის პირი და ფორმის თანახმად შედგენილი მინდობილება, რაც სრულ რწმუნებულებას ანიჭებდა მას; მაგრამ როცა თავის მოწყენილ კაბინეტში ავიდა მეხუთე სართულზე და ტყავის სავარძელში ჩაჯდა, გერბიანი ქალაღდის დანახვამ ზიზღი მოჰგვარა.

იგი მოღალა ყველაფერმა: ოცდათორმეტ სულ ღირებულმა საღიღმაც, ომნიბუსით მოგზაურობამაც, თავისმა სიღარიბემაც და თავისმა ღონისძიებებმაც. ქალაღდები გადაათვალიერა; იქ იყო სხვებიც: ქვანახშირის კომპანიის პროსპექტი და მალაროების სია, სადაც აღნიშნული იყო მათი ოდენობა; ფრედერიკმა გადასცა ყოველივე ეს, რათა მისი აზრი შეეტყო.

ფიქრად მოუვიდა, წასულიყო ბ-ნ დამბრეზთან და შღივის თანაღდებობა ეთხოვნა. რასაკვირველია, ამ აღგიღს ვერ მიიღებდა. თუ განსაზღვრული რაოდენობის აქციებს არ შეიძენდა. მიხვდა თავისი გეგმის უაზრობას და თქვა:

„ოჰ, არა! ეს არ ივარგებდა!“

მაშინ დაიწყო იმაზე ფიქრი, თუ როგორ მიეღო არნუსაგან თხუთმეტი ათასი ფრანკი. ფრედერიკინათვის ასეთი თანხა არაფერს არ წარმოადგენდა. მაგრამ მისთვის კი მძლავრი ბერკეტი იქნებოდა. და ყოფილი კლერკი აღშფოთებული იყო თავისი მეგობრის სიმდიდრით.

„იგი ასე საძაგლად სარგებლობს თავისი ქონებით. ეგოისტია. აჰ, ძალიან არ მინდა მისი თხუთმეტი ათასი!“

რისთვის გაასესხა იგი? ქ-ნ არნუს მშვენიერი თვალებისათვის? იგი ხომ მისი საყვარელია! დელორიეს ეს არ ეეჭვებოდა. „აი კიდევ რაში იხარჯება ფული!“ ავი ფიქრები დაეუფლნენ.

მერმე თვით ფრედერიკის პიროვნებაზე დაფიქრდა. იგი მუდამ ემორჩილებოდა ფრედერიკის თითქმის ქალურ მომხიბვლელობას. და აი კვლავ აღტაცებული იყო მისი წარმატებით, რისთვისაც თავისი თავი უნიჭოდ მიაჩნდა.

მაგრამ განა ნებისყოფა ყოველი წამოწყების მთავარი ელემენტი არ არის? ხოლო თუ ნებისყოფით ყველაფრის დაძლევა შეიძლება...

„აჰ, რა სეირი იქნებოდა!“

მაგრამ თავისი ვერაგობის შერცხვა, ერთი წუთის შემდეგ კი გაიფიქრა:

„ვაჰ, ნუთუ შემეშინდა?“

ქ-ნი არნუ (იმის გამო, რომ იმაზე ამდენი რამ სმენოდა) არა-ჩვეულებრივ არსებად ეხატებოდა. ეს მტკიცე სიყვარული აღიზიანებდა, როგორც გადაუჭრელი პრობლემა. მისი ღღნავ თეატრალური სიმკაცრე ახლა მოსაწყენი ეჩვენებოდა. საერთოდ, მაღალი წრის ქალი (ან ის, რასაც ამ სახელით გულისხმობდა) აბრმავებდა ადვოკატის ფანტაზიას როგორც სიმბოლო და როგორც ათასგვარი განუცდელი ტკბობის გამონახატულება. სიღარიბეში რომ ცხოვრობდა, ამიტომ უაღრესად მკაფიო ფორმის ფუფუნებას ესწრაფოდა.

„ბოლოს და ბოლოს, თუ გაჯავრდება, დაე, გაჯავრდეს! ძალიან ცუდად მომეპყრო, რომ მაინცდამაინც ველოლიავო; მე არავითარი საბუთი არა მაქვს, რომ ის ქალი მისი საყვარელია! ამას თვითონაც უარყოფს. მაშასადამე, მე რა მაფერხებს?“

ამ ნაბიჯის გადადგმის სურვილი აღარ ასვენებდა. უნდოდა გა-

მოეცადა თავისი ძალები და აი ერთხელ თვითონ გაიწმინდა ფეხ-საცმელი, იყიდა თეთრი ხელთათმანები და გზას გაუდგა... თავი ფრედერიკის ადგილას წარმოედგინა, თითქმის ეტოლებოდა მას და განიცდიდა თავისებურ ფსიქოლოგიურ ევოლუციას, რომელშიც შერწყმული იყო შურისგების წყურვილი და სიმპათია, მიმბაძველობა და თავხედობა.

მსახურს უთხრა, ასე მოახსენეო: „დოქტორი დელორიე“.

ქ-ნ არნუს გაუკვირდა, რადგან ექიმი არ მოუწვევია.

— აჰ! დიდი ბოდიში! მე სამართლის დოქტორი ვარ, ბ-ნ მოროს საქმეების გამო გეახელით.

ამ სახელმა თითქოს შეაცბუნა იგი.

„მით უკეთესი! — გაიფიქრა ყოფილმა კლერკმა. — იგი არ უარყვია, არც მე უარმყოფს“, თავს ინუგეშებდა, იმ ზოგადი ჭეშმარიტებით, თითქოს საყვარლის თავიდან მოშორება უფრო ადვილია, ვიდრე ქმრისა.

- - ერთხელ მქონდა სიამოვნება შეგხვედროდით სასამართლოში...

და დღე და რიცხვიც კი დაასახელა. ასეთმა მეხსიერებამ ქ-ნი არნუ გააკვირვა. დელორიე კი შემპარავი ხმით განაგრძობდა:

--- თქვენ მაშინაც კი... ძნელ მდგომარეობაში... იყავით!

ქალმა არაფერი უპასუხა; მაშასადამე, ეს მართალი იყო.

ადვოკატმა ილაპარაკა ამაზე, იმაზე, არნუს ბინაზე, ფაბრიკაზე; შემდეგ, სარკესთან რომ რამდენიმე მედალიონი შეამჩნია, თქვა:

— აჰ, უეჭველად ოჯახური პორტრეტებია!

მერმე ყურადღება მიაქცია ხნიერი ქალის, ქ-ნ არნუს დედის პორტრეტს.

— სახეზე ეტყობა, მშვენიერი ქალია, ტიპიური სამხრეთელია.

როცა უთხრეს, შარტრელიაო:

— შარტრი? მშვენიერი ქალაქია.

შეაქო შარტრის ტაძარი და ხაჭაპური, შემდეგ პორტრეტს დაუბრუნდა, მასა და ქ-ნ არნუს შორის მსგავსება აღმოაჩინა და ამასთან დაკავშირებით რამდენიმე ქათინაური უთხრა. ეს ქალს არ წყენია. ამიტომ უფრო თავდაჯერებული გახდა და განაცხადა, ბ-ნ არნუს დიდი ხანია ვიცნობო.

— ძალიან კარგი ბიჭია, მაგრამ სახელს იტეხს! მაგალითად, აი ეს გირავნობის ფურცელი... ვერ წარმოიდგენთ, რა ქარაფშუტობაა...

— დიახ, ვიცი, — მიუგო ქალმა და მხრები აიჩეჩა.

მის მიერ უნებურად გამოთქმულმა ზიზღმა დელორიე გაამხნე-
ვა და განაგრძო:

— ფაიფურის თიხის ამბავი, იქნებ თქვენ არ იცოდეთ, კინაღამ
ცუდად დამთავრდა, და მისი კარგი სახელიც...

როცა ქალმა წარბები შეიკრა, ენა ჩაიკვნია.

მაშინ უფრო ზოგად თემებზე გადავიდა და სიბრაღულით დაიწ-
ყო იმ ქალებზე ლაპარაკი, ვისი ქმრებიც ქონებას ფლანგავენ.

— კი, ბატონო, მაგრამ ქონება მისია, მე არაფერი არ გამაჩნია.

— სულერთია! აბა, ვინ იცის... საქმეებში გამოცდილი კაცი
შეიძლება გამოგადგეთ.

იგი სთხოვდა, ენდეთ ჩემს ერთგულებას, მიგულეთ თუ დაგჭირ-
დეთო. დაიწყო თავის ქება და პირდაპირ ნახეში ჩასცქეროდა
ბრჭყვიალა სათვალიდან.

ქალი უცნაურმა ძალამ შებოჭა, მაგრამ თავს ძალა დაატანა და
უთხრა: — გთხოვთ, საქმეზე გადავიდეთ!

ადვოკატმა ქალაღების ყდა გახსნა.

— აი, ფრედერიკის მინდობილობა. ასეთი დოკუმენტი რომ სა-
სამართლოს ბოქაულს ჩაუვარდეს ხელში და იგი ისე მოიქცეს.
როგორც საჭიროა, გათავებულთა: აქ ოცდახუთ საათში აღარაფე-
რი... (ქალი სრულიად უშფოთველი იყო, დელორიემ ტაქტიკა შე-
იცვალა). თუმცა ჩემთვის გაუგებარია, რამ აიძულა იგი, რომ ეს
ფული მოითხოვა, მას ხომ სრულიად არ ესაჭიროება იგი!

— როგორ! ბ-ნმა მირომ ისეთი სიკეთე გვიყო...

— ოჰ, გეთანხმებით!

და დელორიემ დაუწყო ქება ფრედერიკს, შემდეგ კი ნელ-ნე-
ლა შეაპარა ძაგება: ისეთი კაცია, რომ სიკეთეს არ დაგინახავს,
თავმოყვარეა, ძუნწია.

— მეგონა, ბატონო, რომ ის თქვენი მეგობარი იყო.

— ეგ როდი მიშლის ხელს, რომ მისი ნაკლი დავინახო. მა-
გალითად, ცუდად აფასებს... როგორ ვითხრათ?.. იმ სიმპათიას...

ქ-ნი არნუ რაღაც სქელ რვეულს ფურცლავდა. სიტყვა შეაწყ-
ვეტინა და სთხოვა ერთი სიტყვა განემარტა.

ადვოკატი მის მხარზე დაიხარა და ისე ახლოს, რომ ლრყას

შეეხო. ქალი წამოწითლდა. ამ გარემოებამ დელორიე აანთო: მის ხელს დააცხრა და ტუჩებით მოწუწუნა.

— რას ჩადიხართ, ბატონო ჩემო?

და აი, კედელთან მდგომი, დიდრონი თვალებით აღშფოთებულ-ლი უცქეროდა და ამ ცქერამ დელორიე იქვე გააქვავა.

— მომისმინეთ! მიყვარხართ!

ქალს გაეცინა, გაეცინა ულმოზლად, ველურად. დელორიე ისე გაცოფდა, რომ სურდა დაეხრჩო. თავი შეიკავა და, ვით დამარცხებულმა, შებრალებას რომ ითხოვს, წარმოთქვა:

— აჰ, რა შემცდარი ხართ! მე ხომ იმასავით არ...

— ვისზე ლაპარაკობთ?

— ფრედერიკზე!

— ჰოდა, ბატონი მოროს დარდი მე ნაკლებ მაწუხებს, ხომ ვითხარით?

— ოჰ, მაპატიეთ!.. მაპატიეთ!

და ენამწარედ, სიტყვების განვრცობით დასძინა:

— მე კი მეგონა, თქვენ იმდენად გულგრილი არ ბრძანდებით მისდამი, რომ სიამოვნება არ გაგრძნობინოთ იმის ცოდნამ...

ქალი გაფითრდა. ყოფილმა კლერკმა განაგრძო:

— რომ იგი ცოლს ირთავს!

— ცოლს ირთავს?

— ერთი თვის შემდეგ, არა უგვიანეს, მ-ელ როკს, ბ-ნ დამბრეზის მოურავის ქალიშვილს. ამიტომაც წავიდა ნოჟანს, მხოლოდ ამიტომ.

ქალმა ხელი გულზე დაიდო, თითქოს ძლიერ დაარტყესო, მაგრამ მყის მივარდა ზარს. დელორიეს აღარ მოუცდია, რომ გაეგდოთ. როცა ქალი მობრუნდა, იგი აღარ იყო.

ქალბატონ არნუს სული ეხუთებოდა. ფანჯარასთან მივიდა, რომ სუფთა ჰაერი ჩაესუნთქა.

ქუჩის გადაღმა, ტროტუარზე, შემფუთველს სერთუკი გაეხადა და ყუთს თავს აჭედებდა. ეკიპაჟები მიმოდოდნენ. ფანჯარა დახურა და კვლავ დაჯდა. მოპირდაპირე მაღალი სახლები მზეს ეფარებოდნენ და ოთახში გრილი სინათლე შემოდოდდა. ბავშვები შინ არ იყვნენ; გარშემო სიჩუმე სუფევდა. თითქოს ყველამ მიატოვა იგი.

„ცოლს ირთავს! განა ეს შესაძლებელია?“

ნერვიული კანკალი აუტყდა.

„ეს რაა? განა მიყვარს იგი?“

მერმე უეცრად:

— დიახ, დიახ, მიყვარს!.. მიყვარს იგი!“

ეგონა, საღდაც ვიძირები და ამას ბოლო არ უჩანსო. საათმა სამჯერ დარეკა. ყურს უგდებდა, როგორ ილეოდა რეკა. სავარძელში იჯდა, თვალი სივრცისათვის მიეშტერებინა და სულ იცინოდა.

იმავე დღეს, იმავე მომენტში, ფრედერიკი და მ-ელ ლუიზა სეირნობდნენ ბაღში, რომელსაც ბ-ნი როკი ფლობდა კუნძულის ბოლოში. მოხუცი კატერინი შორიდან ადევნებდა მათ თვალს. ისინი მხარდამხარ მიდიოდნენ და ფრედერიკი ეუბნებოდა:

— გახსოვთ, როგორ წაგიტანეთ ქალაქგარეთ?

— რა კარგად მეპყრობოდით მაშინ! — მიუგო მან. — მეხმარებოდით სილის ნამცხვრის დამზადებაში, წყალს მისხამდით სარწყავით, მაქანავებდით საქანელაზე...

— რა მოუფიდათ თქვენს ტიკინებს, მარკიზებსა და დედოფლებს რომ ეძახდით?

— აღარ მახსოვს!

— და თქვენი ძალი მორიკო?

— დაიხრჩო, საბრალო!

— „დონ-კიხოტი“, რომელშიც ერთად ვაფერადებდით ნახატებს?

— დღემდე შემომრჩა!

ფრედერიკმა მოაგონა მისი პირველი ზიარება, რა კარგი იყო მწუხრზე, თეთრი პირბადე რომ ჰქონდა და ხელში დიდი სანთელი ეჭირა, სხვა გოგონებთან ერთად გარს რომ უვლიდა საკურთხეველს პატარა ზარის წკრიალში.

ამ მოგონებებში მ-ელ როკისათვის ალბათ ცოტა რამ იყო სასიყვარლო; პასუხი არ მიუცია, ცოტა ხნის შემდეგ კი უთხრა:

— საძაგელი! ერთხელაც კი არ მომწერა თავისი ამბავი!

ფრედერიკმა მოუცლელობა მოიმიზეზა.

— კი, მაგრამ რას აკეთებთ?

ამ კითხვამ საგონებელში ჩააგდო; უპასუხა, პოლიტიკას ვსწავლობო.

— ჰოო!

მეტი აღარაფერი უკითხავს. ეს კი თქვა:

— თქვენ, რა თქმა უნდა, გეინტერესებათ, მე კი...

და უამბო, რა მოწყენით ცხოვრობს, რა მარტოა, ვერავის ხედავს, მოკლებულია ყოველგვარ სიამოვნებას, გასართობს. ახლა ენატრება ცხენზე ჯდომა.

— ვიკარის აზრით, ქალიშვილს ეს არ შეჰფერის. რა სისულელეა — არ შეჰფერის! წინათ ყველაფრის ნებას მაძლევდნენ, ახლა კი არაფერი!

— კი, მაგრამ მამას ხომ უყვარხარ?

— დიახ, მაგრამ მაინც...

მან ამოიოხრა, რაც ნიშნავდა: „ჩემი ბედნიერებისათვის ეს არ კმარა“.

ჩამოვარდა სიჩუმე. მხოლოდ სილა ხრამუნებდა ფეხქვეშ და შორს ჩქრიალდებდა წყალი. ნოჟანის ზემოთ სენა ორ ტოტად იყოფა. ტოტი, რომელიც წისქვილებს აბრუნებს, აქ ძლიერ აწვება ნაპირებს, ქვემოთ კი ბუნებრივ კალაპოტს ერთვის. ხიდს რომ გაივლი, მარჯვნივ, გაღმა ნაპირზე, შვერილზე, სადაც მოლი ამწვანებულა, თეთრი სახლი გამოჩნდება; მარცხნივ, კი მინდვრებში, ალვის ხეები, ხოლო პირდაპირ ჰორიზონტი, მდინარის მოსახვევი რომ ზღუდავს. იმ წუთს იგი გლუ იყო, ვით სარკე; დიდრონი მწერები დასრიალებდნენ უძრავ ზედაპირზე; ლელი და ლერწამი უთანასწორო ზოლად ეკვროდა ნაპირებს; ბაიები ზედ ნაპირზე გაფურჩქნულიყვნენ, რალაც ყვითელი ყვავილები მტევნებივით დაკიდებულიყვნენ ლურჯი ყვავილების მაღალ ბუჩქებში, აქა-იქ მოჩანდა ბაბუაწვერა. მდინარის ყურე დაფარული იყო თეთრი დუმფარებით, ხოლო ბებერი ძეწნების მწკრივი, რომელთა ქვეშ ხაფანგები იდგმებოდა, კუნძულის ამ მხარეზე, ღობის მაგივრობას ეწეოდა.

თვით ბაღში, კრამიტგადახურული ქვიტკირით რომ იყო შეღობილი, შავად მოჩანდა ახლადდაბარული კვლები. ვიწრო კვალზე ნესვებს თავს ეხურა შუშის ხუფები, მზეზე რომ ლაპლაპებდნენ. არტიშოკების, ლობიოს, ისპანახის, სტაფილოს და პომიდვრის კვლები ერთმანეთს ენაცვლებოდნენ ნაკვეთის ბოლომდე, რომელიც დათმობილი ჰქონდა სატაცურს, ფრთების კორომს რომ ჰგავდა.

დირექტორის დროს მთელ ამ ადგილს ეწოდებოდა „სიგიყე“. მას შემდეგ ხეები ძლიერ გაიზარდა. დახურულ ხეივანებში კატაბარდა გაიბლანდა, ბილიკებს ხავსი მოეკიდა, ყველგან უხვად მო-

ჩანდა სარეველა ბალახი. ბალახში იფშენებოდა თაბაშირის ქანდა-
კებათა ნამსხვრევები. ფეხს ედებოდა მავთულის ნაწყვეტები. პა-
ვილიონისაგან დარჩენილიყო მხოლოდ ქვემო ორი ოთახი, რომელ-
თაც შპალერი ჩამოფლეთოდა. ფასადის გაყოლებით გადიოდა ხუ-
რული იტალიური ბილიკი, სადაც აგურის სვეტებზე იდგა ვენახით
შეგრაგნილი ხის რიკული.

ისინი გაჰყვნენ ბილიკს; მზის სხივი ატანდა ფოთლებში და
ფრედერიკი, ლუიზას გვერდით რომ მიდიოდა, მის საწებზე სედავ-
და ჩრდილისა და შუქის თამაშს.

ქალს თმა მწითური ჰქონდა, ნაწნავში ერჭო ქინძისთავი, რო-
მელსაც ზურმუხტისფერი შუშის თვალი ეჯდა, და, თუმცა ჯერ კი-
დეც ძაძას ატარებდა, ფეხთ ეცვა (იმდენად გულუბრყვილო იყო
მისი ცუდი გემოვნება) ვარდისფერი ატლასით მორთული ჩალის
ტუფლები, უხეირო რამ, რომელიც ალბათ სადმე ბაზრობაზე იყო
ნაყიდი.

ფრედერიკმა ეს შეამჩნია და ირონიული ქათინაური უთხრა.

— ნუ დამცინით! — მიუგო ქალმა.

მერმე თავით ფეხამდე, რუხი ფეტრის ქუდიდან აბრეშუმის
წინდებამდე ჩამოათვალიერა და უთხრა:

— რა კოხტა ვინმე ხართ!

შემდეგ სთხოვა დაესახელებინა საკითხავი წიგნები. ფრედერიკ-
მა მთელი რიგი ჩამოუთვალა და თავისთვის ჩაილაპარაკა:

— ოჰ, რა სწავლული ხართ!

ლუიზამ ჯერ კიდევ სულ პატარამ შეიყვარა იგი იმ ბავშვური
სიყვარულით, რომელსაც თან ახლავს რელიგიური სიწმინდე და
ამასთანავე გამსჭვალულია დაუძლეველი ვნებით. მისთვის იგი იყო
ამხანაგი, ძმა, მასწავლებელი, უპასუხებდა მის ფიქრებს, უძგე-
რებდა გულს და მთელ მის არსებას უნებურად ჰგვრიდა უცნაურ
გაუნელებელ თრობას. შემდეგ ფრედერიკი წავიდა და იგი მიატო-
ვა გარდატეხის ტრაგიკულ მომენტში, მისი დედის გარდაცვალე-
ბის დღეს და გაუორმაგა მწუხარება. განშორების წლებში იგი უფ-
რო გაიზარდა ქალის მოგონებაში; ხოლო დაბრუნდა რაღაც შარა-
ვანდელით მოსილი და გულუბრყვილო ბედნიერებას განიცდიდა მი-
სი კვლავ ხილვით.

ფრედერიკმა თავის სიცოცხლეში პირველად იგრძნო, რომ უყ-
ვართ, და ამ ტკბილი შეგრძნებით, რომელიც სიამის ჩვეულებრივ

გრძნობაზე უფრო ძლიერი არ ეჩვენებოდა, მის არსებაში თითქოს რაღაც იზრდებოდა, ხელები გაშალა და თავი უკან გადააგდო.

ცაში ამ დროს დიდი ღრუბელი მიცურავდა.

— პარიზისაკენ მიცურავს, — უთხრა ლუიზამ.—თქვენ ალბათ ვინდათ გაჰყვეთ მას, არა?

— მე? რატომ?

— ვინ იცის?

მწვავე თვალთ უჩხვლიტა და თქვა:

— იქნებ იქ არის თქვენი (სიტყვას ეძებდა)... გულის ტოლი.

— აჰ, მე გულის ტოლი არ მყავს!

— ნამდვილად?

— რა თქმა უნდა, მადმუაზელ ლუიზა!

წელიც არ გასულიყო და ქალიშვილის არსებაში კი არაჩვეულებრივი ცვლილება მომხდარიყო, რამაც ფრედერიკი გააკვირვა. ოდნავი დუმილის შემდეგ მან დასძინა:

— კარგი იქნებოდა, რომ შენობით ვილაპარაკებდეთ, როგორც წინათ. გინდათ?

— არა.

— რატომ?

— ისე.

ვაჟმა დაიყინა. ქალმა თავი ჩაღუნა და თქვა:

— ვერ ვბედავ.

ისინი ახლა ბალის ბოლოში იყვნენ, საგუბრის ახლოს. ფრედერიკი კენჭებს იღებდა და ანცობით წყალში ისროდა. ქალმა უბრძანა, დაჯექიო. იგი დაემორჩილა. ცოტა ხნის შემდეგ თვალთ მდინარე უჩვენა, აქ რომ ჩანჩქერს ქმნიდა:

— ნამდვილი ნიაგარაა!

და დაიწყო ლაპარაკი შორეულ ქვეყნებზე, ხანგრძლივ მოგზაურობაზე. ქალს ხიბლავდა მოგზაურობაზე ფიქრი. ვერაფერი ვერ შეაშინებდა, ვერც ქარიშხალი, ვერც ლომი.

ერთად ისხდნენ, სილას მუჭობით იღებდნენ და თითებში ათამამებდნენ, თანაც საუბრობდნენ. მინდვრებიდან თბილ ქარს მოჰქონდა ლავანდის სურნელება, რომელსაც ერთვოდა კუპრის სუნი, ჯებირს გადაღმა ბარყიდან რომ მოდიოდა. მზე აშუქებდა ჩანჩქერს; მომწვანო ქვებზე, რომლებზეც წყალი ისე დიოდა, როგორც კედელზე, თითქოს ვერცხლისფერი გამჭვირვალე ქსოვილი იყო

დაფენილი. ქვემოთ თანაბარ წინწყლებად იფანტებოდა ქაფის გრძელი ლენტი. იქით კი ტრიალებდა მორევი, წყალი ქაფქაფებდა, ტალღები ერთმანეთს ეხლებოდნენ და ბოლოს, დამშვიდებულნი, ერთ კამკამა და გლუ ნაკადს ქმნიდნენ, საბურველს რომ ჰგავდა.

ლუიზამ წაიჩურჩულა, თევზებს შევენატრიო.

— ჩაყვინთვა, სულ ძირამდე ჩასვლა, ალბათ ძლიერ სასიამოვნოა! თანაც გრძნობ, რომ ყოველმხრივ რაღაც გეაღერებდა.

იგი ცახცახებდა და ეს ცახცახი გამსჭვალული იყო ავხორცული შემპარაობით.

მაგრამ მოისმა ხმა:

— სად ხარ?

— ძიძა გეძახით, -- უთხრა ფრედერიკმა.

— მეძახოს!

იგი ადგილიდან არ იძვროდა.

— გაჯავრდება, — განაგრძო ფრედერიკმა.

— რა მენალვლება! და საერთოდ...

მ-ელ როკი აგრძნობინებდა, ძიძა დამორჩილებული მყავსო.

მაგრამ მაინც ადგა; შემდეგ თავის ტკივილს უჩიოდა. ხოლო, როცა დიდ ფარდულს ჩაუარეს, სადაც ჯარჯის კონები ეწყო, თქვა:

— მოდი ვიცეღქოთ და დავიშალოთ!

ფრედერიკმა თავი მოიკატუნა, თითქოს არ გამიგონიაო, მერმე მის ადგილობრივ კილოს სწვდა და კიდევაც გამოაჯავრა. ქალის ტუჩის კუთხეები ნელ-ნელა ათრთოლდა, მერმე იგი კიდევაც ჩაიკვნიტა, გაჭირვეულდა და ჩამორჩა.

ფრედერიკი მასთან დაბრუნდა, დაიფიცა, წყენინება სულაც არ მიფიქრიაო, ძლიერ მიყვარხარო.

— მართლა? — წამოიძახა და ღიმილით დაუწყო ცქერა, რის გამოც ოდნავ დაჭორფლილი სახე გაუბრწყინდა.

ვაჟი დაემორჩილა ამ გაბედულ გრძნობას, ამ უმწიკვლო სინორჩეს და განაგრძო:

--- რისთვის უნდა გეცრუო?.. განა გეეჭვება? — და მარცხენა ხელი წელზე მოჰხვია.

ნაზი შეკივლება, ვით მტრედის ღულუნი, აღმოხდა მის მკერდს; თავი უკან გადაუვარდა, გული მისდიოდა. ვაჟმა შეაკავა. და სინდისის ქენჯნა აქ უსარგებლო იქნებოდა. შიშმა შეიპყრო ამ ქალწულის წინაშე, რომელიც ნებდებოდა. დაეხმარა რამდენიმე ნაბიჯის გადად-

გმაში, სულ ნელა, ნელა. ალერსიანი სიტყვები გათავდა; ვაჟი ცდილობდა ესაუბრა მასთან გულგრილ რამეებზე და ლაპარაკი შეეხო ნოქანელ საზოგადოებას.

ქალმა უეცრად ხელი ჰკრა და მწარე ხმით წამოიძახა:

— შენ არ გეყოფა გამბედაობა თან წამიყვანო!

საშინლად გაოცებული, იგი იქვე გაქვავდა. ქალი ატირდა და თავი მის მკერდს მიახუტა:

— განა შემიძლია უშენოდ სიცოცხლე!

ფრედერიკი ცდილობდა დაემშვიდებია. ქალმა ხელები მხრებზე დაადო და, უკეთ რომ დაენახა, თავისი მწვანე, ცრემლიანი და თითქმის მტაცებლური თვალები სახეში მიაშტერა:

— გინდა, ჩემი ქმარი იყო?

— მაგრამ... — თქვა ფრედერიკმა და შეეცადა პასუხი მოეძებნა. — რა თქმა უნდა... მე მხოლოდ ეგ მსურს.

ამ წუთს იასამნის ბუჩქებში ბ-ნ როკის ქული გამოჩნდა.

მან თავისი „ახალგაზრდა მეგობარი“ მიიწვია ერთად დაეთვალთ-ერებინათ მისი მამული და ორ დღეს დაატარებდა მიდამოებში. როცა ფრედერიკი დაბრუნდა, შინ სამი წერილი დახვდა.

პირველი იყო ბ-ნ დამბრეზისაგან, რომელიც სადილად ეპატიჟებოდა წარსულ სამშაბათს. საიდან იყო ასეთი თავაზიანობა? მაშასადამე, აპატიეს მისი უსაქციელობა?

მეორე იყო როზანეტისაგან. ქალი მადლობას უხდოდა, რომ თავი საფრთხეში ჩაიგდო მის გამო. ფრედერიკმა ჯერ ვერ გაიგო, რა ჰქონდა მხედველობაში, მერმე, ბევრი აბდაუბდის შემდეგ, ეხვეწებოდა, მიმართავდა მის მეგობრულ გრძნობებს, „დაჩოქილი“ ემუდარებოდა. რაკი იძულებული იყო აუცილებლობით, როგორც თხოულობენ ლუკმაპურს, რომ ეხსნა იგი და მიეცა მცირე დახმარება ხუთასი ფრანკის რაოდენობით. ფრედერიკმა მაშინვე გადაწყვიტა გაეგზავნა ეს თანხა.

მესამე წერილი იყო დელორიესაგან, შეეხებოდა გირავნობის ფურცელს და გრძელი და უთავბოლო იყო. ადვოკატს ჯერ არაფერი არ გადაეწყვიტა. ეხვეწებოდა, ნუ შეწუხდებით: „შენი დაბრუნება საჭირო არ არის“, და ამას რაღაც უცნაური დაჟინებითაც კი იმეორებდა.

ფრედერიკს სრულიად ვერაფერი ვერ გაეგო და უეცრად პარიზს

დაბრუნება მოენატრა; აშფოთებდა ის გარემოება, რომ ცდილობდნენ ხელმძღვანელობა გაეწიათ მისი მოქმედებისათვის.

თანაც კვლავ დაეუფლა ბულვარების ნახვის ნაღველი, დედა კი ისე აჩქაროდა, ბ-ნი როკი ისე ელოლიავებოდა და მ-ელ ლუიზას სიყვარულიც ესოდენ ძლიერი იყო, რომ, თუ წინადადება არ მიეცა, აქ დარჩენაც აღარ შეეძლო. საჭირო იყო ყოველივე ამის მოფიქრება და შორიდან უკეთ მოახერხებდა.

წასვლის გასამართლებლად ფრედერიკმა რალაც მოიგონა, ყველას ეუბნებოდა, მალე დავბრუნდებიო და თვითონაც ასე სჯეროდა.

VI

პარიზს დაბრუნებას არ გაუხარებია. აგვისტოს ბოლო იყო, საღამო. ბულვარები თითქოს დაცლილიყო. გამვლელნი დაღვრემილი დადიოდნენ. აქა-იქ ბოლავდა ასფალტიანი კასრები. ბევრი სახლის დარაბები მაგრად იყო ჩაკეტილი. თავის სახლში მივიდა. კედლები მტვერს დაეფარა. მარტო რომ სადილობდა, უცნაური გრძნობა დაეუფლა: ეგონა, ყველამ მიმატოვაო. მაშინ მ-ელ როკი მოაგონდა.

ცოლის შერთვაზე ფიქრი აღარ ეჩვენებოდა რალაც საშინელ რამედ. იმოგზაურებენ, წავლენ იტალიაში, აღმოსავლეთში! და ლუიზა წარმოუდგებოდა გორაკზე მდგომი, მიდამოს ცქერით რომ ტკბებოდა, ან, მის მკლავს დაყრდნობილი, ათვალეირებდა ფლორენციულ გალერიას, აკვირდებოდა სურათებს. სასიხარულო იქნება იმის ნახვა, თუ როგორ გაიფურჩქნება ეს საყვარელი არსება ხელოვნებისა და ბუნების სხივებში! თავის წრეს დაშორებული, იგი ძლიერ მალე გახდება მშვენიერი მეგობარი. თანაც ბ-ნ როკის ქონება აცთუნებდა. გარნა ასეთი გადაწყვეტილება მაინც არ ეამებოდა, როგორც ერთგვარი სისუსტე, დამცირება.

მაგრამ მტკიცედ ჰქონდა გადაწყვეტილი (რალაც უნდა დასჯდომოდა) შეეცვალა ცხოვრების ნირი, ესე იგი გული არ გადაეღია უნაყოფო ვნებით, და კიდევაც ყოყმანობდა, შეესრულებია თუ არა ლუიზას დავალება. ჟაკ არნუსაგან უნდა ეყიდა ორი დიდი შეღებილი სტატუეტი, რომლებიც გამოსახავდნენ ზანგებს, სწორედ ისეთები, როგორიც ტრუას პრეფექტურაშია. ლუიზას დაემასხოვრებია მეფაბრიკის მარკა და სურდა, სწორედ ასეთი სტატუეტები ჰქონო-

და. ფრედერიკი შიშობდა, არნუს რომ დავინახავ, ვაითუ კვლავ გაცოცხლდეს მიმკვდარებული სიყვარულიო.

მთელ საღამოს არ ასვენებდნენ ასეთი ფიქრები. უკვე დასაძინებლად ემზადებოდა, რომ უეცრად ოთახში ქალი შემოვიდა.

— მე ვარ, — სიცილით უთხრა მ-ელ ვატნაზმა. — როზანეტის დავალებით მოვედი.

მამასადამე, შერიგებულან?

— ღმერთო ჩემო, რასაკვირველია! ხომ იცით, რომ მე გულდრძო არა ვარ! თანაც საბრალო როზანეტი... დიდხანს დამჭირდება ამაზე ლაპარაკი.

მოკლედ, როზანეტს სურდა მისი ნახვა; იგი ელოდა პასუხს თავის წერილზე, პარიზიდან რომ ნოჟანს გაგზავნეს. მ-ელ ვატნაზმა მისი შინაარსი არ იცოდა. ფრედერიკმა როზანეტის ამბავი ჰკითხა.

ახლა იგი ცხოვრობდა ერთ ძლიერ მდიდარ კაცთან, რუს თავად ჩერნუკოვთან, რომელმაც შარშან ზაფხულში გაიცნო დოღზე მარსის მინდორში.

— მთელი სამი ეკიპაჟი, საჯდომი ცხენი, ლივრეიანი მსახურები, გრუმის ინგლისური წესისამებრ, სახლი ქალაქგარეთ, ლოჟა იტალიურ ოპერაში და კიდევ ბევრი რამ. აი, რა ამბებია, ჩემო კარგო!

და ვატნაზი, თითქოს როზანეტის ბედის ცვლილებით მანაც ისარგებლო, გამხიარულდა, სრულიად ბედნიერი გახდა. ხელთათმანები გაიძრო და ავეჯსა და მორთულობას ათვალერებდა. თითოეული ნივთის ღირებულებას არკვევდა, თითქოს ანტიკვარიო. ამათი ფასი ჩემთვის უნდა გეკითხა და მაშინ გაცილებით უფრო იაფად შეიძენდიო. უქებდა გემოვნებას.

— აჰ, მშვენიერია! საუცხოოა! ამაში ვერავინ გაჯობებთ!

შემდეგ, ალკოვში, სასთუმალის უკან რომ კარი შენიშნა, ჰკითხა:

— აქედან მანდილოსნებს უშვებ ხოლმე?

და მეგობრულად მოჰკიდა ხელი ნიკაპზე. იგი შეკრთა გრძელი, ხმელი და თან ნაზი ხელის შეხებით. მის სახელოს შემოვლებული ჰქონდა მაქმანი, მწვანე კაბის ლიფი კი, როგორც ჰუსარს, მორთული ჰქონდა ყაითნით. ფარფლებდაშვებული შავი ტიულის ქუდი ოდნავ უფარავდა შუბლს; თვალები უციმციმებდა; თმას პაჩუ-

ლის სუნი დაჰკრავდა. კენკეტი, მრგვალ მაგიდაზე რომ იდგა, ქვე-
მოდან აშუქებდა მას, ვით თეატრის რამპა, და ამის გამო ნიკაპი
უფრო მკვეთრად გამოიყოფოდა. და უეცრად ამ ულამაზო, ავაზა-
საფიო მოქნილი ქალის მნახველმა ფრედერიკმა გაურკვეველი ნღო-
მის, ცხოველური ავხორცობის მოზღვავება იგრძნო.

ქალმა საფუელიდან ამოიღო სამი კვადრატული ნაჭერი ქალღღა-
და მოთაფლული ენით ჰკითხა:

— ხომ აიღებთ?

ეს იყო დელმარის ბენეფისის სამი ბილეთი.

— როგორ? მისი ბენეფისისა?

— დიას!

მ-ელ ვატნაზი მოერიდა ყოველგვარ ახსნა-განმარტებას და დას-
ძინა, ყველაზე მეტად ახლა მას ვაღმერთებო. მისი სიტყვით, იგი
საბოლოოდ აღიარებულ იქნა „სახელგანთქმულ მსახიობად“ და
განასახიერებდა არა ამა თუ იმ პიროვნებას, არამედ თვით საფ-
რანგეთის გენიას, ხალხს! იგი „ჰუმანური სულის პატრონია, ესმის
ხელოვნების საიდუმლოება“. მთელი ამ შესხმისათვის რომ ბოლო
მოელო, ფრედერიკმა უმაღვე გადაუხადა სამივე ბილეთის ფასი.

— იქ შეგიძლიათ ამაზე არ ილაპარაკოთ... ღმერთო ჩემო, რა
გვიანია! უნდა წავიდე... აჰ, კინალამ დამავიწყდა მისამართის მო-
ცემა: გრანდ-ვატელიერის ქუჩა, 14.

და ზღურბლიდან:

— მშვიდობით, საყვარელო კაცო!

„ვის ვუყვარვარ? — თავის თავს ეკითხებოდა ფრედერიკი. —
რა უცნაური ადამიანია!“

და უნებლიეთ გაახსენდა, რომ ერთხელ დიუსარდიემ ამ ქალზე
თქვა: „ოჰ, დიდს არაფერს წარმოადგენს!“ თითქოს არასაქებურ
ამბებს აქარაგმებსო.

მეორე დღეს როზანეტთან წავიდა. იგი ახალაგებულ სახლში
ცხოვრობდა, რომლის შტორები ქუჩაში გამოდიოდა; კიბის ყოველ
მოედანზე კედლის სარკე იყო, ფანჯრების წინ ყვავილებიანი ლავ-
გარდანები, საფეხურებზე დაფენილი იყო ტილოს ფიანდაზი. ვინც
ქუჩიდან შემოდიოდა, აქ საამური სიგრილე დაჰკრავდა.

როზანეტს მამაკაცი მსახურიც ჰყავდა, მას კარი გაუღო ლაქი-
ამ, რომელსაც წითელი ყილეტი ეცვა. წინკარში, როგორც მინის-
ტრის მისაღებ ოთახში, გრძელ სკამზე იჯდა ქალი და ორი მამაკა-

ცი, ალბათ მიმწოდებლები, და ელოდებოდნენ. მარცხნივ, სასადილო ოთახის ოდნავ ღია კარში მოჩანდა ცარიელი ბოთლები ბუფეტებზე, ხელსახოცები სკამების საზურგეებზე, ხოლო სასადილოს პარალელურად იყო გალერია, სადაც ვარდებს შედგმული ჰქონდა მოოქრული ჯოხები. ქვემოთ, ეზოში, ორი დაკაპიწებული მსახური წმენდდა ეტლს. მათი ხმები ზევით ისმოდა.

ლაქია დაბრუნდა და მოახსენა: „ქალბატონი გთხოვთ“, და ფრედერიკი მეორე ტალანთ შეიყვანა დიდ სასტუმრო ოთახში, რომელიც გაკრული იყო ყვითელი ფარჩით, კუთხეებში გადიოდა გრეხილები, ჭერში რომ ერთდებოდა და ჭადის გრეხილ შტოებს უერთდებოდა. წუხელ აქ ალბათ ღზინობდნენ, რადგან კონსოლებზე სიგარის ფერფლი იყო დარჩენილი.

ბოლოს იგი შევიდა ბუდეუარის მაგვარ ოთახში, რომელსაც ბუნდოვანად აშუქებდა ფერადმინიანი ფანჯრები. კარის თავს ამშვენებდა ხისაგან გამოჭრილი სამყურა; ბალუსტრადის იქით სამი მეწამული მატრასი დივნის მაგიერობას ეწეოდა, რომელზეც პლატინის ყალიონი ეგდო. ბუხრის თავზე სარკის ნაცვლად ეკიდა პირამიდის მსგავსი ეტაჟერი, ხოლო მის თაროებზე ელაგა ათასგვარი საკვირველები: უძველესი ვერცხლის საათი, ბოჰემიური ბუკები, ძვირფასთვლებიანი ბალთები, ნეფრიტის ღილები, მინანქარი, ჩინური კერპები, ღვთისმშობლის ბიზანტიური ხატი მოოქრული ვერცხლის სამოსლით, და ყოველივე ეს ოქროსფერ ბინდბუნდში ერწყმოდა ცისფერ ხალიჩას, სადაფისფერ ტაბურეტებს, კედლების მოყვითალო — წითელი ტყავის ასაკრავს. კუთხეებში ტუმბოებზე იდგა ყვავილების ბრინჯაოს ლარნაკები, მძიმე სურნელს რომ აქმევდნენ.

როზანეტს ეცვა ვარდისფერი ატლასის კურტკა, თეთრი ქაშმირის შარვალი, ყელზე ეკიდა პიასტრების მანიაკი, თავს ეხურა წითელი ქუდი, რომელზეც შემოხვეული ჰქონდა იასამნის შტო.

ფრედერიკმა განცვიფრება ვერ დამალა. როცა გონს მოვიდა, უთხრა, მოვიტანე, რასაც „ითხოვდი“, და ბანკის ბილეთი გაუწოდა.

ქალმა მეტად გაკვირვებით შეჰხედა, ფრედერიკმა კი არ იცოდა, სად დაედო ბანკნოტი და კვლავ ხელში ეჭირა.

— წაიღეთ-მეთქი!

მან გამოსტაცა და დივანზე მიაგდო.

— ძლიერ თავაზიანი ხართ!

ეს საჭირო იყო იმისათვის, რომ წლიური გადასახადი შეეტანა მიწის ნაკვეთისა, ბელვიუში რომ ჰქონდა. ფრედერიკმა ასეთი მოპყრობა იწყინა. თუმცა, მით უკეთესი! ეს შურისგებაა წარსულისათვის.

— დაბრძანდით! — უთხრა მან. — აი, აჰ, უფრო ახლოს, — და სერიოზული ტონით დაიწყო: — უწინარეს ყოვლისა, მადლობა უნდა მოგახსენოთ, ჩემო კარგო, რადგან ჩემი გულისათვის თავი საფრთხეში ჩაიგდეთ.

— ოჰ, ეგ არაფერია!

— რასა ბრძანებთ! მშვენიერება რამეა!

როზანეტის მადლობა ეუხერხულებოდა, რადგან ქალი ალბათ ფიქრობდა, რომ იგი იბრძოდა მხოლოდ და მხოლოდ არნუსათვის, რომელმაც, ცხადია, ასე წარმოიდგინა, ველარ მოითმინა და როზანეტს უამბო.

„ალბათ დამცინის“, — ფიქრობდა ფრედერიკი.

აქ მას აღარაფერი ესაქმებოდა, მოუცლელობა მოიმიზეზა და იდგა.

— არა! არა! მოითმინეთ!

იგი კვლავ დაჯდა და კოსტიუმი უქო.

მან ნაღვლიანად უბასუხა:

— თავადს მოსწონს, როცა ასე ვიცვამ! და აგრეთვე უნდა მოვწიო აი, ეს რაღაცაა, — დასძინა და ყალიონი აჩვენა. — რა იქნება, რომ გავსინჯოთ? გინდათ?

ნაკვეთიანი მოიტანეს. ლითონის შენადნობი ნელა ხურდებოდა და როზანეტმა მოუთმენლობით ფეხები აატყაპუნა. მერმე რაღაც მოთენთილობა დაეუფლა, უძრავად იწვა ტახტზე, ბალიში ხელქვეშ შეედო, ოდნავ მოღუნულს, ერთი ფეხი მოკეცილი ჰქონდა, მეორე კი სრულიად გაჭიმული. წითელი ტარსიკონის გველი იატაკზე რომ იწვა, ხელზე შემოეხვია. ქარვის მუნდშტუკი ტუჩთან მიიტანა და თვალეზმოკუთული უცქეროდა ფრედერიკს ბოლში, რომელშიც მთლად გაეხვია. როზანეტის სუნთქვის გამო წყალი თუხთუხებდა და დროდადრო, ისმოდა ქალის ჩურჩული:

— საყვარელი ბავშვი! საბრალო!

ფრედერიკი ცდილობდა გამოენახა საუბრის სასიამოვნო თემა. ვატნაზი გაახსენდა.

ჩემი აზრით, იგი ძლიერ მორთული იყო, უთხრა მან.

— ოღონდაც! — უპასუხა როზანეტმა. — მისი ბედია, რომ ცოცხალი ვარ! და ერთი სიტყვაც აღარ უთქვამს, — რამდენი რამ იყო უთქმელი მათ საუბარში.

ორივე რაღაც უხერხულობას გრძნობდა, რაღაც უშლიდათ ხელს. როზანეტს მართლაც მიაჩნდა თავი დუელის მიზეზად, რაც მის თავმოყვარეობას ეამებოდა. ძალიან გაუკვირდა, რომ ფრედერიკი არ გამოეშურა მასთან და არ დაიკვება გმირობა. და იგი რომ მოეყვანა, სწორედ ამიტომ მოიგონა, ხუთასი ფრანკი მჭირდებოდა. მერმე ჯილდოდ რატომ არ ითხოვს ალერსს? ეს იყო მისი ხასიათის სინატიფე, რაც ქალს აოცებდა, და ამიტომ გულითადად შესთავაზა:

— გინდათ, წამოდით, ჩვენთან, ზღვაზე, დასასვენებლად?

— ვინ — ჩ ვ ე ნ თ ა ნ?

— ჩემთან და ჩემს ჩაღბანასთან. მე, როგორც ძველისძველ კომედიებში, ვიტყვი ხოლმე, ჩემი ბიძაშვილია-მეთქი.

— თქვენი მონა-მორჩილი!

— ჰოდა, ჩვენს ახლოს დაიჭირავე ოთახი.

მდიდარ კაცთან კეკემალულობიას თამაში თავის დამცირებლად მიაჩნდა.

— არა, ეს შეუძლებელია!

— როგორც გენებოთ!

როზანეტმა პირი იბრუნა, თვალები ცრემლით ევსებოდა. ფრედერიკმა ეს შეამჩნია და, თანაგრძნობა რომ გამოეცხადებინა, უთხრა: მახარებს, კეთილ ცხოვრებას რომ მიაღწიეთო.

ქალმა მხრები აიჩეხა. ვინ არის მისი მწუხარების მიზეზი? ან, იქნებ, არ უყვართ?

— ოჰ, არა! მე ყოველთვის ვუყვარვართ!

და დასძინა:

— გააჩნია, როგორი სიყვარულით.

როზანეტმა სიცხე მოიმიზეზა, „ვისრჩობიო“, კურტკა გაიხადა, აბრეშუმის პერანგის ამარა დარჩა, თავი განზე გადახარა და მიიღო პოზა მხევლისა, ცთუნებას რომ ლამობს.

ნაკლებანგარიშიანი ეგოისტი არ იფიქრებდა, რომ შეიძლება მოვიდეს ვიკონტი, ბ-ნი დე კომენი ან კიდევ სხვა ვინმე. მაგრამ ფრედერიკი ხშირად შეუყვანია შეცდომაში ასეთ შეხედულებას და ამიტომ სულაც არ უნდოდა ახალი დამცირება განეცადა.

ქალს აინტერესებდა, ვისთან იყო იგი დაახლოებული, როგორ ერთობოდა; პირად საქმეებზეც კი შეეკითხა და სესხი შესთავაზა, თუ ფული გესაჭიროებაო. ფრედერიკმა ყოველივე მოისმინა და ქული აიღო.

— აბა, ძვირფასო, გისურვებ მხიარულებას! ნახვამდის.

ქალმა თვალეზი დაჰყიტა, მერმე მშრალად უთხრა:

— ნახვამდის!

ფრედერიკმა კვლავ გაიარა ყვითელი სასტუმრო ოთახი და მეორე ტალანი. იქ მაგიდაზე, სადარბაზო ბარათების ლარნაკსა და სამელნეს შუა, იდგა ნაჭედი ვერცხლის კოლოფი. ეს იყო ქ-ნ არნუს კოლოფი. ფრედერიკს გული აუჩვილდა და ამავე დროს სირცხვილიც იგრძნო, თითქოს მკრეხელობის მოწმე ყოფილიყოს. სურდა ხელი შეეხო, თავი აეხადა, მაგრამ დამინახავენო, გაიფიქრა და გვერდი აუარა.

ფრედერიკი ბოლომდე სათნო დარჩა. არნუსთან არ შესულა.

მან ზანგთა სტატუეტების საყიდლად ლაქია გაგზავნა, დაწვრილებით აუხსნა, რაც საჭირო იყო, და ყუთი იმ საღამოსვე გაგზავნა ნოჟანს. მეორე დღეს, როცა დელორიესთან მიდიოდა, ვივიენის ქუჩისა და ბულვარის კუთხეში ქ-ნ არნუს შეეხვია.

პირველი მათი მოძრაობა ის იყო, რომ უკან დაიხიეს, შემდეგ ერთი და იგივე ღიმილი გაჩნდა მათს ბაგეებზე და ერთმანეთთან მივიდნენ. წუთით დუმილი.

ქალს მზე აშუქებდა და მისი ოვალური სახე, გრძელი წარბები, შავი მაქმანიანი შალი, მხრებზე რომ ჰქონდა, მტრედისფერი აბრეშუმის კაბა, იების თაიგული ქუდზე, ყველაფერი მშვენიერი, შეუღარებელი ეჩვენა. მისი თვალეზი უღეველ სინაზეს აფრქვევდნენ, და ფრედერიკმა ალალ ბედზე წარმოთქვა, რაც პირველად თავში მოუვიდა:

— ბ-ნი არნუ როგორ არის?

— გმადლობთ!

— ბავშვები?

— ძალიან კარგად!

— აჰ!.. რა მშვენიერი ამინდია, არა?

— დიახ, კარგია!

— თქვენ საყიდლად მიდიოდით?

— დიახ.

ქალმა თავი დახარა და უთხრა:

— მშვიდობით!

ხელი არ გაუწოდა, არც ერთი ალერსიანი სიტყვა არ უთხრა, არც კი მიიპატიჟა შინ; ეჰ, განა სულ ერთი არაა! ამ შეხვედრას ფრედერიკი არ გასცვლიდა თვით უბრწყინვალეს თავგადასავალში, და, გზას რომ განაგრძობდა, სულ ამ შეხვედრის სიტკბოს იგონებდა.

დელიორიე მისმა მისვლამ გააკვირვა, მაგრამ უსიამოვნება დამალა, რადგან ჯიუტობის გამო კიდევ რაღაც იმედი ჰქონდა, რომ ქ-ნ არნუსთან რამეს გახდებოდა; ამიტომ მისწერა მას ნოჟანში და ურჩევდა დარჩენილიყო იქ, რათა თვითონ თავისუფლად შეძლებოდა მოქმედება.

გარნა უამბო, რომ მასთან იყო, რათა გაეგო, დაპირობებულია თუ არა ქონების ერთობლიობა მისი საქორწინო კონტრაქტით; ამ შემთხვევაში შეიძლებოდა ცოლისთვისაც წაეყენებინა სარჩელი. და „რა სახის გამომეტყველება ჰქონდა, როცა შენზე ვუთხარი, ცოლს ირთავს-მეთქი!“

— აბა! ეგ რაღა ჭორია!

— ეს საჭირო იყო, რომ ცოდნოდა, ფული რად დაგჭირდა! შენდამი გულგრილი ადამიანი ამის გამო გონს არ დაკარგავდა, როგორც იგი.

— მართლა?

— აჰ, მეგობარო, როგორ გამოტყდი! ჰო, კარგი, გულახდილად თქვი ყველაფერი.

საშინელი სულმოკლეობა დაეუფლა ქ-ნ არნუს თავიანთსმცემელს.

— არა-მეთქი... გარწმუნებ... პატიოსან სიტყვას გეუბნები!

ამ უღიმღამო სიტყვებმა საბოლოოდ დაარწმუნეს დელიორიე. მან წარმატება მიულოცა ფრედერიკს, დაუწყო დაწვრილებით გამოკითხვა. ფრედერიკმა არაფერი არ უამბო და სურვილიც კი დასძლია გამოეგონებია ეს დაწვრილებითი ცნობები.

რაც შეეხება გირავნობის ფურცელს, სთხოვა, ნურაფერს მოიქმედებ, მოიცადეო. დელიორიეს აზრით, ფრედერიკი მართალი არ იყო და კარგადაც გაჯორა.

თუმცა, დელიორიე ახლა უფრო დადგრემილი, გაღიზიანებული და გაჯავრებული იყო, ვიდრე წინათ. ერთი წლის შემდეგ, თუ ჩემს

ყოფაში ცვლილება არ მოხდა, ამერიკაში წავალ ან შუბლში ტყვიას ვიკრავო. ერთი სიტყვით, ყველაფერი ისე აბრაზებდა და მისი რადიკალიზმი ისე უსაზღვრო იყო, რომ ფრედერიკმა ვერ მოითმინა და უთხრა:

— მთლად სენეკალს დაემსგავსე.

მის ხსენებაზე დელორიემ ფრედერიკს აცნობა, რომ იგი გაათავისუფლეს სენტ-პელაჟის საპატიმროდან, რადგან, ცხადია, გამოძიებამ საკმაო საბუთი ვერ ჰპოვა სასამართლოს პროცესისათვის.

მისი განთავისუფლების გამო გახარებულმა დიუსარდიემ მოიხურვა „სტუმრები პუნშზე მოეწვია“ და ფრედერიკიც დაპატიჟა, მაგრამ თანაც გააფრთხილა, რომ შეხვდებოდა ჰიუსონეს, რომელმაც სენეკალის მიმართ თავი საუკეთესოდ გამოიჩინა.

საქმე ისაა, რომ „ფლამბარს“ გარდა, დააარსა კონტორა, რომელსაც მისი პროექტების მიხედვით ჰქონდა „ღვინის სავაჭრო კანტორა, განცხადებათა განყოფილება, გადახდევინებათა განყოფილება და სხვ.“ მაგრამ ჰიუსონე შიშობდა, ვაითუ ამ წამოწყებამ ზიანი მიაყენოს ჩემს ლიტერატურულ რეპუტაციასო, და ანგარიშის საწარმოებლად მათემატიკოსი მოიწვია. თუშცა ადგილი მაინცდამაინც სახარბიელო არ ყოფილა, მაგრამ უმისოდ სენეკალი შიმშილით მოკვდებოდა. ფრედერიკს არ სურდა ეწყენინებია ამ პატიოსანი კაცისათვის და დაპატიჟებაზე დათანხმდა.

დიუსარდიემ წინასწარ, სამი დღით ადრე, თვით გახეხა თავისი სხვენის წითელი ქვის იატაკი, გაბერტყა სავარძელი და მტვრისაგან გაწმინდა ბუხარი, სადაც სტალაქტიტსა და ქოქოსის კაკალს შორის იდგა ალუბასტრის საათი. თავისი სამი შანდალი: ორი დიდი და ერთი პატარა, საკმაო არ იყო, ამიტომ მეკარისაგან ითხოვა კიდევ ორი შანდალი; ეს ხუთი სანთელი ანათებდა კომოდზე, რომელსაც მეტი შნოსისათვის გადაფარებული ჰქონდა ხელსახოცები და ზედ ეწყო ნუშის ნამცხვარი, ბისკვიტი, ტკბილი პური და იდგა ერთი დუზენი ბოთლი ლუდი. კომოდის პირდაპირ, ყვითელშპალერიან კედელთან, იდგა წითელი ხის საწიგნე კარადა, სადაც მოჩანდა ლამამბოდის „არაკები“, „პარიზის საიდუმლოებანი“, ნორვენის „ნაპოლეონი“, ალკოვში კი პალისანდრის ხის ჩარჩოში იდმებოდა ბერანეეს სახე.

მოწვეული იყვნენ (დელორიესა და სენეკალის გარდა) ფარმოცევატი, რომელსაც ახლახან დაემთავრებინა კურსი, მაგრამ საღსა-

რი არ გააჩნდა თავისი საქმე დაეწყო; ახალგაზრდა კაცი, დიუსარდიეს მაღაზიაში რომ მსახურობდა, ღვინის ვაჭრობის კომისარი, არქიტექტორი და ვილაც კაცი, სადაზღვევო საზოგადოებაში რომ მუშაობდა. რეჟემბარს მოსვლა არ შეეძლო. წუხდნენ მისი დაუსწრებლობის გამო.

ფრედერიკი ძლიერ გულთბილად მიიღეს, რადგან დიუსარდიეს მეოხებით იცოდნენ, რაც დამბრუნისას ილაპარაკა. სენეკალმა ის იკმარა, რომ თავისი ღირსების შეგნებით გაუწოდა ხელი.

იგი ბუხარსმიყრდნობილი იდგა. დანარჩენებს პირში ჩიბუხები გაეჩარათ და ყურს უგდებდნენ მის მსჯელობას საყოველთაო საარჩევნო უფლებაზე, რასაც უნდა გამოეწვია დემოკრატიის გამარჯვება, სახარების პრინციპების განხორციელება. არჩევნების დრო ახლოვდებოდა. პროვინციებში იმართებოდა სარეფორმო ბანკეტები; პიემონტი, ნეაპოლი, ტოსკანა...

— ეგ მართალია, — შეაწყვეტინა სიტყვა დელორიემ, — ასე იღარ შეიძლება.

და დაიწყო მდგომარეობის დახასიათება:

— პოლანდია გავწირეთ, რათა ინგლისს ელიარებინა ლუი-ფილიპე, ხოლო ყბადაღებული კავშირი ბრიტანეთთან უნაყოფოდ დაიღუპა ესპანეთის ქორწინებათა გამო! შვეიცარიაში ბატონი გიზო, ესტრიის შთაგონებით, მხარს უჭერს ათას რვაას თხუთმეტი წლის ტრაქტატს. პრუსია და მისი საბაჟო კავშირი საქმეს გვირთულებს. აღმოსავლეთის საკითხი გადაუჭრელია. თუ დიდი მთავარი კონსტანტინე ომალის ჰერცოგს საჩუქარს უგზავნის, ეს კიდევ არ იძლევა იმის საფუძველს, რომ რუსეთს ვენდოთ. რაც შეეხება საშინაო საქმეებს, ჯერ არასოდეს არ უნახავთ ასეთი დაბრმავება, ასეთი სისულელე. მათი ხმათა უმრავლესობაც კი საეჭვოა. ერთი სიტყვით, ცნობილი ანდაზისა არ იყოს, არაფერია, სრულიად არაფერია! და, მიუხედავად ასეთი სამარცხვინო მდგომარეობისა, — განაგრძობდა დონჩუმეოყრილი ადვოკატი, — ისინი აცხადებენ, კმაყოფილი ვართო!

ეს ქარაგმა შეეხებოდა ხმის მიცემის ცნობილ შემთხვევას და იქ მყოფთა ტაში გამოიწვია. დიუსარდიემ გახსნა ლუდის ბოთლი, ქაფი ფარდებს შეეშხეფა, ყურადღება არ მიუქცევია ამისათვის; ჩიბუხებს ტენიდა, შაქრის პურს ჭრიდა და სტუმრებს ეპატიყებოდა, რამდენჯერმე ჩავიდა ძირს, რათა შეეტყო, მზად არის პუნში თუ არა;

სტუმრები კი დელავდნენ, რადგან ყველანი თანაბრად იყვნენ აღშფოთებულნი ხელისუფლების მოქმედების გამო. მათი აღშფოთება ძლიერი იყო და იკვებებოდა მხოლოდ სიძულვილით უსამართლობისადმი, გარნა სწორ ბრალდებასთან ერთად ისმოდა სრულიად უაზრო საყვედურიც.

ფარმაცევტი წუხდა ჩვენი ფლოტის სავალალო მდგომარეობაზე. სადაზღვევო საზოგადოების აგენტს მარშალ სულტისათვის ვერ ეპატიებინა, რომ მის სადარბაზო შესასვლელში ორი ჯარისკაცი დგას. დელორეი ამხილებდა იეზუიტებს, რომელნიც აშკარად დამკვიდრდნენ ლილში. სენეკალს მეტად სძულდა ბ-ნი კუზენი, რადგან ეკლექტიზმი, რომელიც გვასწავლის რწმენა გონებაში ვეძიოთ, ავითარებს ეგოიზმს და ანგრევს სოლიდარობას. ღვინის ვაჭრობის კომისიონერმა, ვისაც ასეთ რამეებში არაფერი არ გაეგებოდა, ყველას გასაგონად განაცხადა, ბევრი სისაძაგლე დაგავიწყდათო.

— მეფის ვაგონი ჩრდილოეთის რკინიგზაზე ოთხმოცი ათასი ფრანკი უნდა დაჯდეს! ამას ვინ გადაიხდის?

— ჰო, ვინ გადაიხდის? — ისეთი გააფთრებით წამოიძახა ნოქარმა, თითქოს ეს ფული მისი ჯიბიდან ყოფილიყო ამოღებული.

ატყდა ჩივილი მებირჟე ექსპლოატატორებსა და მოხელეთა მეჭრთამეობაზე. სენეკალის აზრით, საჭირო იყო ბოროტების მიზეზი ზემოფენებში ეძიათ და ბრალი, უწინარეს ყოვლისა, დაედოთ პრინციპებისათვის, რომლებმაც რეგენტობის ზნე-ჩვეულებანი გააცოცხლეს.

— იცით თუ არა, რომ ამ დღეებში მონპანსიეს ჰერცოგის მეგობრებმა, რომლებიც ალბათ მთვრალი ბრუნდებოდნენ ვენსინიდან, თავიანთი სიმღერებით სენტ-ანტუანის გარეუბნის მუშები შეაწუხეს?

— უყვიროდნენ, ძირს ქურდებო! — თქვა ფარმაცევტმა. — მეც იქ ვიყავი, მეც ვუყვიროდი!

— მით უკეთესი! ტესტ-კიუბიერის პროცესის შემდეგ ხალხი, ბოლოს, იღვიძებს.

— მე კი ამ პროცესმა დამამწუხრა, — თქვა დიუსარდიემ. — ლაფი დაასხეს ძველ ჯარისკაცს!

— იცით თუ არა, — განაგრძო სენეკალმა, — რომ დე პრალენის ჰერცოგის ცოლს უპოვნეს...

მაგრამ ამ დროს ვილაცამ ფეხი ჰკრა კარს და გააღო. შემოვიდა ჰიუსონე.

— მოგესალმებით, სინიორებო! — თქვა და საწოლზე ჩამოჯდა. კრინტი არავის დაუძრავს მის სტატიაზე; ისიც უნდა ითქვას, რომ ახლა იგი ნანობდა, რადგან გვარიანად მოხვდა როზანეტისაგან ამ სტატიის გამო.

იგი მოვიდა დიუმას თეატრიდან, სად ნახა „დე მეზონ-რუჟის კავალერი“. ამ პიესას იგი აძაგებდა.

ამგვარმა მსჯელობამ დემოკრატები გააკვირვა, რადგან ეს დრამა თავისი ტენდენციის, უფრო სწორად რომ ვთქვათ, თავისი დეკორაციების გამო იმათ მოსწონდათ. სენეკალმა, დავისათვის რომ ბოლო მოეღო, იკითხა, ეს პიესა სასარგებლოა თუ არა დემოკრატისათვისო.

— დიახ, მგონი... მაგრამ რა სტილია!

— მაშასადამე, პიესა კარგია. სტილი რა არის? მთავარია იდეა! ფრედერიკს შესიტყვება არ აცალა და განაგრძო:

— ასე რომ, მე ვამტკიცებდი, რომ პრალენის საქმეში...

ჰიუსონემ გააწყვეტინა:

— აჰ, ძველი ლათაიებია! თავი მომაბეზრა!

— და არა მარტო თქვენ, — შენიშნა დელორიემ. — იმის გამო უკვე ხუთი გაზეთი დახურეს! აბა, ყური დაუგდეთ ამ ციფრებს.

უბის წიგნაკი ამოიღო და წაიკითხა:

„მას შემდეგ, რაც „საუკეთესო რესპუბლიკა“ განმტკიცდა, გაიმართა ათას ორას ოცდაცხრა პროცესი პრესის საქმეთა შესახებ, რისი შედეგიც ავტორებისათვის იყო: სამი ათას ას ორმოცდაერთი წლის პატიმრობა და მცირე ჯარიმა შვიდ მილიონს ას ათი ათასი ფრანკის რაოდენობით“. მშვენიერია, ხომ?

ყველამ მწარედ ჩაიციხა. ლაპარჩენებივით აღელვებულმა ფრედერიკმა დასძინა:

— „მშვიდობიან დემოკრატიას“ ახლა პროცესი აქვს მის მიერ გამოქვეყნებული რომანის „ქალის ხვედრის“ გამო.

— აი, ბარაქალა! — თქვა ჰიუსონემ. — ერთიც ვნახოთ, აკრძალეს ჩვენი „ქალის ხვედრი“?

— მერმედა, რას არ კრძალავენ! — წამოიძახა დელორიემ. — აკრძალულია თამბაქოს მოწევა ლუქსემბურგის ბაღში, აკრძალულია პიუს მეცხრისათვის ჰიმნის გალობა!

— აკრძალულია მესტამბეთა ბანკეტიც! — ყრუდ წარმოთქვა ვიდაცამ.

ეს იყო არქიტექტორი, ალკოვოში რომ იჯდა და აქამდე სიტყვა არ დასცდენია. მან დასძინა, რომ გასულ კვირაში მეფის შეურაცხ-ყოფისათვის საბრალდებო განაჩენი გამოუტანეს ვინმე რუჟეს.

— დიახ, რუჟე გათავებულა! — თქვა ჰიუსონემ.

სენეკალმა ეს ხუმრობა ისე უადგილოდ მიიჩნია, რომ ჰიუსონეს უსაყვედურა, თითქოს იგი ექომაგებოდა „რატუშის . ტაკიმასხარას, მოღალატე დიუმურიეს მეგობარს“.

— მე ვექომაგები? პირიქით!

ლუი-ფილიპე მას მიაჩნდა უგვან, უღიმღამო პიროვნებად, ეროვნულ გვარდიელად, იშვიათ მედუქნედ. მერმე ყურნალისტმა ხელი გულზე დაიდო და მოჰყვა საკრამენტალურ ფრაზებს:

„ყოველთვის ახალი კმაყოფილებით... — პოლონელი ხალხი არ დაიღუპება... — ჩვენი დიადი წამოწყებანი ნაყოფს გამოიღებენ... — ფულს ნუ დაიშურებთ ჩემი პატარა ოჯახისათვის!..“

ყველამ ბევრი იცინა და აღიარა, მშვენიერი, ოხუნჯი ბიჭიაო. მხიარულება გაორკეცდა, როცა შემოიტანეს ქვემოთ, რესტორანში შეკვეთილი პუნში.

სპირტისა და სანთლების აღმა სწრაფად გაათბო ოთახი. სინათლე, რომელიც სხვენის ფანჯრიდან ეზოში ეცემოდა, მოპირდაპირე სახლის სახურავს აღწევდა, სადაც ღამის ცაში შავ სვეტივით აღმართულიყო საკომური. ყველანი ერთბაშად ლაპარაკობდნენ ძლიერ ხმამაღლა; სერთუკები გაიხადეს; ზოგი ავეჯს ეხლებოდა, ისმოდა ჭიქების წკრიალი.

ჰიუსონემ წამოიძახა:

— მოიწვიეთ აქ წარჩინებულნი ბანოვანი, რათა ყოველივე ეს მოგვაგონებდეს „ნელის კოშკს“, რათა უფრო მკაფიო გახდეს ადგილობრივი კოლორიტი, რათა რაღაც რემბრანტისებური რამ გამოვიდეს, დალახვროს ეშმაკმა!

ფარმაცევტმა კი, დაუსრულებლად რომ ურევდა პუნშს, ღრიალით დაიწყო:

ბოსელში მყავს ორი ხარი,
ორი დიდი თეთრი ხარი.

სენეკალმა ტუჩზე ხელი დააფარა, არ უყვარდა უწესობა. მცხოვ-

რებნი ფანჯრებში იხედებოდნენ, უკვირდათ არაჩვეულებრივი ხმაუ-
რი, დიუსარდიეს სხვენიდან რომ გადიოდა.

მასპინძელი მხიარული იყო და ამბობდა, მაგონდება წინანდელი
თავყრილობანი ნაპოლეონის სანაპიროზე, ოღონდ ზოგი ვინმე აკ-
ლია, მაგალითად, პელერენიო...

— უიმისოდ შეიძლება იოლად წავიდეთ, — უთხრა ფრედერიკმა.
დელორიემ მარტინონი იკითხა:

— რასა იქმს ეს საინტერესო პიროვნება?

მაშინ ფრედერიკმა გვარიანად შეამკო მარტინონი: დაუწუნა
ჭკუა, ხასიათი, ყალბი პეწი და ბევრი რამ სხვა.

— გლახთა წრიდან გამომხტარი ტიპიური მეტიჩარა! ახალი არის-
ტოკრატია—ბურჟუაზია, ვერ შეედრება წინანდელ აზნაურობას.

ამტკიცებდა ფრედერიკი, დემოკრატები კი ეთანხმებოდნენ, თით-
ქოს ფრედერიკი ძველ არისტოკრატიას ეკუთვნოდა და თითქოს
თვითონაც შესული იყვნენ ახალი აზნაურების ოჯახებში, მოხიბლული
იყვნენ ფრედერიკით. ფარმაცევტმა იგი ბ-ნ დ'ალტონ-შესაც კი
შეადარა, რომელიც, თუმცა საფრანგეთის პერი იყო, გარნა ხალხს
ემხრობოდა.

წასვლის დრო იყო. გამოთხოვებისას ხელს ართმევდნენ ერთმა-
ნეთს; გულაჩვილებულმა დიუსარდიემ ფრედერიკი და დელორიე გა-
აცილა. ქუჩაში რომ გავიდნენ, ადვოკატი თითქოს რაღაცაზე ჩაფიქრ-
და და ოდნავი ღუმლის შემდეგ ფრედერიკს ჰკითხა:

— მაშ შენ ძლიერ გაჯავრებული ხარ პელერენზე?

ფრედერიკს თავისი წყენა არ დაუმაღავს.

— კი, მაგრამ მხატვარმა რომ მოხსნა გამოფენიდან თავისი
ყბადაღებული სურათი? უბრალო რამეზე დამღურება არ ღირს.
მტერი რად უნდა შეიძინო? წუთიერმა გულისწყრომამ შეიპყრო,
რაც სრულიად მისატყვებელია, როცა ჯიბე ცარიელია. შენთვის
ხომ ეს გასაგებია!

როცა დელორიე თავის სახლთან მივიდა, დიუსარდიე ფრედე-
რიკს არ მოშორებია: კიდევაც ცდილობდა დაეჭვებინა, სურათი
იყიდეთ. საქმე ის იყო, რომ, როცა პელერენის მუქარამ არ გასჭ-
რა დაეშინებინა ფრედერიკი, მაშინ მისი ამხანაგების დახმარებას
მიმართა, რათა მათ დაეყოლიებინათ იგი ეყიდა სურათი.

შემდეგი შეხვედრისას დელორიე კვლავ დაუბრუნდა ამ საკითხს

და დაჟინებაც კი გამოიჩინა. მხატვრის მოთხოვნა მას საფუძვლიანად მიაჩნდა.

— დარწმუნებული ვარ, რომ რაღაც ხუთას ფრანკად...

— ოჰ, მიეცი, თუ კაცი ხარ, აი, ფული: — უთხრა ფრედერიკმა.

იმავე საღამოს სურათი მიუტანეს. ფრედერიკს იგი უფრო საშინელი ეჩვენა, ვიდრე პირველი ნახვის დროს, ჩრდილები და ნახევარჩრდილები იმდენჯერ იყო შესწორებული, რომ ტყვიისფერი მიელო და თითქოს გაშავებულიყო შუქის მკაფიო ლაქების ფონზე.

ფრედერიკმა სურათის ძაგებით გული მოიოხა. დელორიემ მისი სიტყვები ირწმუნა და საქციელი მოუწონა, რადგან მას ხელი არ აეღო მისწრაფებაზე შეედგინა ფალანგა და მისი მეთაური გამხდარიყო; არიან ისეთი ადამიანები, რომელთაც სიამოვნებას ჰგვრის მეგობრებს ისეთი ნაბიჯი გადაადგმევიონ, რაც მათ არ სურთ.

ფრედერიკი დამბრუნებთან აღარ დადიოდა. ფული არ ჰქონდა. საჭირო გახდებოდა ათასგვარი ახსნა-განმარტება; არ იცოდა, რა ექნა. უნდა ითქვას, რომ მართალიც იყო. ისეთი დრო იყო, რომ არაფრის იმედი არ შეიძლებოდა გქონოდა, თუნდაც ქვანახშირის კომპანიისა. საჭირო იყო ამ წრესთან კავშირის გაწყვეტა. დელორიემ საბოლოოდ დაარწმუნა, ეგ შენი საქმე არ არისო. სიძულვილი სათნოს ხდიდა მას; თანაც ერჩივნა ფრედერიკი არამდიდარი ჰყოლოდა. ასე უფრო თანასწორი იყვნენ და უფრო მტკიცედ მეგობრობდნენ.

მ-ელ როკის დავალება ძალიან ცუდად იქნა შესრულებული. ქალიშვილის მამამ წერილი მოსწერა ფრედერიკს და დაწვრილებით აუხსნა რა და როგორი ეყიდა; წერილს ასე ამთავრებდა: „ვშიშობ, შრომა არ დაგჭირდეთ“.

ფრედერიკს ისღა დარჩენოდა, რომ თვითონ მისულიყო არნუსთან. მაღაზიაში არავინ დახვდა. სავაჭრო სახლი ვაკოტრების კარზე იყო, ნოქრები უდარდელობით თავიანთ პატრონს არ ჩამორჩებოდნენ.

გაჰყვა გრძელ თაროებს, რომლებზეც ქაშანურის ჭურჭელი ეწყო და ოთახის მთელი შუაგული ეკავა; როცა დახლთან მივიდა, განგებ მძიმედ გადადგა ნაბიჯი, რათა ხმაური ვინმეს გაეგონა.

პორტიერი აიწია და ქ-ნი არნუ გამოვიდა.

— როგორ! თქვენ! აქ!

— დიახ, — ოდნავ დარცხვენით წაიბუტბუტა მან. — ერთ რამეს ვეძებდი...

კონტორულაზე მისი ცხვირსახოცი შეამჩნია და მიხვდა: ქმართან შემოსულა ალბათ რითიმე შეწუხებული, რომ გაუგებრობა გამოერკვიაო.

— მაგრამ... თქვენ... იქნებ გესაჭიროებათ რამე?

— ისე, უმნიშვნელო რამ, ქალბატონო.

— ეს ნოქრები პირდაპირ აუტანელი არიან! მუდამ სადმე უნდა გაქრნენ.

— რატომ ძრახავთ? პირიქით, მე მიხარია ეს გარემოება!

ქალმა დაცინვით შეავლო თვალი.

— ჰო, მართლა, ქორწილის საქმე როგორ არის?

— ვისი ქორწილისა?

— თქვენი?

— ჩემი? არასოდეს ჩემს სიცოცხლეში!

ქალმა ხელის ჩაქნევით გამოხატა, არ მჯერაო.

— და თუნდაც აგრე იყოს! მდარე რამით ვკმაყოფილდებით ხოლმე, როცა გვეკარგება იმის მიღწევის იმედი, რაზეც ვოცნებობდით!

— ხოლო თქვენი ოცნება არცთუ ისე... უმანკო ყოფილა!

— ამით რისი თქმა გნებავთ?

— თუკი დოღზე დაბრძანდებით ისეთ... პიროვნებასთან ერთად! ფრედერიკმა როზანეტი დასწყევლა, მაგრამ მეხსიერებამ უშველა.

— მაგრამ განა თვითონ თქვენ არ მთხოვეთ ოდესღაც შეეხვედროდი მას თქვენი მეუღლის გულისათვის?

ქალმა თავის დაქნევით უპასუხა:

— და ისარგებლეთ შემთხვევით, რომ გართობილიყავით.

— ღმერთო ჩემო! არ ღირს ამ სისულელეებზე ფიქრი!

— მართალი ხართ, რაკი ცოლის შერთვას აპირებთ.

თანაც ტუჩი ჩაიკვნითა და ოხვრა ჩაახშო.

მაშინ ვაჟმა წამოიძახა:

— მაგრამ ვიმეორებ, რომ ეგ აგრე არ არის! ნუთუ შეგიძლიათ დაიჯეროთ, რომ ჩემ სულიერ მოთხოვნილებათა, ჩემ ჩვევათა პატრონი ჩავიკეტები პროვინციაში, რათა გავერთო ბანქოს თამაშით, თვალყური ვადევნო მშენებლობის მუშებს და ვისეირნო ხისაგან

გაჩორკნილი ქოშებით? და რისთვის? თქვენ გითხრეს, რომ ის ქალი მდიდარია, არა? აჰ, ფულს ჩემთვის არავითარი მნიშვნელობა არ აქვს! თუ მე ვესწრაფვოდი მშვენიერებას, მომხიბვლელს, სამოთხეს, ადამიანის სახე რომ მიუღია, და თუ, ბოლოს, ვიპოვნე იგი, ვიპოვნე ეს იდეალი, თუ მისი ხილვა ყოველივე დანარჩენს მიჩრდილავს...

და ორივე ხელი მოჰხვია თავზე, თვალებში კოცნიდა და იმეორებდა:

— არა და არა! არასოდეს ცოლს არ შევირთავ! არასოდეს! არასოდეს!

ქალი არ უარობდა, გათანგული იყო გაცეცებით და აღტაცებით. მაღაზიის გარეკარი მიაბრახუნეს. ქ-ნი არნუ განზე გახტა და ხელი გაიწოდა, თითქოს უბრძანებს გაჩუმდით. ნაბიჯი ახლოვდება, მერმე ვილაცამ იკითხა:

— ქალბატონო, აქ ბრძანდებით?

— შემოდით!

ქ-ნი არნუ დახლზე დაყრდნობილი იდგა და კალამს ატრიალებდა მშვიდად ხელში, როცა მოანგარიშემ კარი შემოაღო. ფრედერიკი ადგა.

— პატივი მაქვს გამოგეთხოვოთ, ქალბატონო! სერვიზი მზად იქნება, არა? შემიძლია იმედი ვიქონიო?

ქალმა არაფერი უპასუხა. მაგრამ თანამონაწილეობის უხმო შეგნებამ მისი სახე შეღება სიწითლის ყველა ელფერით, როგორც კი სიძვამ იცის.

მეორე დღეს ფრედერიკი კვლავ წავიდა მასთან; იგი მიიღეს და, რაკი სურდა ესარგებლა უკვე მიღწეულით, ერთბაშადვე, მიკიბ-მოუკიბავად, დაიწყო თავისმართლება იმაში, რაც მარსის მინდორზე მოხდა.

— სრულიად შემთხვევით აღმოვჩნდი იმ ქალთან. ვთქვათ, იგი ლამაზია! (ნამდვილად კი ასეთი არ არის), როგორ შეუძლია მას, დაეუფლოს ჩემს ფიქრებს, თუკი სხვა მიყვარს? თქვენ ეს უკვე იცით, და კიდევაც მითქვამს.

ქ-მა არნუმ თავი დახარა.

— ძლიერ სამწუხაროა, რომ გითქვამთ.

— რატომ?

— წესიერების უბრალო გრძნობა მოითხოვს ახლა, რომ აღარ შეგხვდეთ!

ფრედერიკი შეეცადა დაერწმუნებია, ჩემი სიყვარული უმწიკვლოაო. წარსული მომავლის თავმდებია; სიტყვა მივეცი ჩემს თავს აღარ შევაშფოთო თქვენი ცხოვრება, აღარ ავაღლეო ჩემი ჩივილითო.

— მაგრამ გუშინ ჩემმა გულმა ველარ გაუძლო.

— ჩვენ ეგ წუთი აღარ უნდა გავიხსენოთ, ჩემო მეგობარო!

— გარნა რა უნდა იყოს აქ ცუდი, თუ საერთო მწუხარება ორ საბრალო არსებას ერთხორცს გახდის? თქვენც ხომ უბედური ხართ! ო, მე ვიცი! არავინ არ გყავთ, ვისაც შეეძლოს დააცხროს წყურვილი თქვენი სიყვარულისა. ერთგულებისა. ყოველივეს მოვიქმედებ, რასაც კი ინებებთ! შეურაცხყოფას არ მოგაყენებთ... გეფიცებით!

და იქვე დაიხოჭა, რაკი მეტად მძიმე გრძნობის ტვირთს ველარ გაუძლო.

— ადექით! — უთხრა ქალმა. — გიბრძანებთ!

და მტკიცედ განუცხადა, ველარასოდეს ვერ მნახავთ, თუ ახლა არ გამიგონებთო.

— აჰ, მე არ მეშინია თქვენი მუქარისა! — უპასუხა ფრედერიკმა. — რა უნდა ვქნა ამქვეყნად? სხვები მხოლოდ იმას ელტვიან, რომ მოიპოვონ ქონება, სახელი, ძალაუფლება! მე ადგილი არ გამაჩნია საზოგადოებაში, თქვენ ხართ ერთადერთი ჩემი სიმდიდრე, მიზანი, ჩემი ცხოვრების ღერძი, ჩემი ფიქრების საკრებულო. არ შემძლია სიცოცხლე უთქვენოდ, ისე, როგორც უპაეროდ! განა ვერ გრძნობთ, როგორ ელტვის ჩემი სული თქვენს სულს, ვერ გრძნობთ, რომ ისინი უნდა შეერთდნენ და რომ მე ვკვდები?

ქ-ნ არნუს მთელი სხეული აუთრთოლდა.

ქალის მღელვარებამ შეაჩერა იგი. სცადა ნაბიჯის გადადგმა, მაგრამ მან უკან დაიხია და ხელები გულზე დაიკრიფა.

— თავი დამანებეთ! ღვთის გულისათვის! შემებრალეთ!

და ფრედერიკის სიყვარული ესოდენ დიდი იყო, რომ წავიდა.

მალე თავის თავს გაუჯავრდა, სულელი უწოდა, ხოლო ერთი დღის შემდეგ კვლავ წავიდა მასთან.

ქ-ნი არნუ შინ არ იყო. აღშფოთებული, გაბრაზებული ფრედერიკი კიბის ბაქანზე იდგა. არნუ მოვიდა და უთხრა, ცოლი დი-

ლით ოტეილს წავიდა ქალაქგარეთ სახლში, რომელიც დაჭირავებული გვაქვს მას შემდეგ, რაც სენ-კლუში საკუთარი სახლი გავყიდეთ.

— მისი ჩვეულებრივი ჭირვეულობაა! რას ერჩი, ასე ურჩევნია... არსებითად მეც. ჰოდა, ასე! დღეს ერთად ვისადილოთ, ა?

ფრედერიკმა სასწრაფო საქმე მოიმიზეზა და ოტეილს გაეშურა. ქ-ნმა არანუმ სიხარულით შეჰკივლა. ფრედერიკს მთელი ბრანზი გაუქრა.

სიყვარულზე სიტყვა არ დაუძრავს. მეტი ნდობა რომ გამოეწვია, კიდევაც აზვიადებდა თავშეკავებას და, როცა ჰკითხა, შემიძლია თუ არა კიდევ მოვიდეთ, ქალმა უპასუხა: „რა თქმა უნდა“, და ხელი გაუწოდა, მაგრამ მყისვე უკან წაიღო.

ამიერიდან ფრედერიკი ხშირად დადიოდა. მეეტლეს მეტს დაჰპირდა არყისათვის. მაგრამ ზოგჯერ, როცა ნელა მოგზაურობა მოთმინებიდან გამოიყვანდა, ჩამოხდებოდა, ფეხით ირბენდა და აქოშინებული შეძვრებოდა ომნიბუსში. და რა ზიზღით ათვალიერებდა ხოლმე მგზავრებს, რომლებიც მის პირდაპირ ისხდნენ და რომლებიც მასთან არ მიდიოდნენ!

მის სახლს შორიდან იცნობდა ცხრატყავას გამო, სახურავზე რომ აღიოდა. ეს იყო შვეიცარიული შალეს მაგვარი შენობა, წითლად იყო შეღებილი და აივანი ჰქონდა. ბაღში სამი ძირი ბებერი წაბლის ხე იდგა, შუაგულში ბორცვზე აღმართული იყო ჩალის ქოლგა, ხის მორი რომ ამაგრებდა; აქა-იქ კედელზე აღიოდა მსხვილი ვაზი, მაგრამ ისე ცუდად იყო მიმაგრებული, რომ დამპალ ბაგირით ეკიდა. კუტკარს მტკიცედ მიმაგრებული ზარი უხეიროდ წკარუნებდა: დიდხანს არ აღებდნენ ხოლმე. ფრედერიკი ყოველთვის შეშფოთებას, უცნაურ შიშს გრძნობდა.

ბოლოს, სილაში ფოსტლების ფრატუნით გამოვიდოდა მოსამსახურე ან თვით ქ-ნი არნუ. ერთხელ, როგორცა, როცა ფრედერიკი მივიდა, იგი ზურგშექცევით იყო ბალახში დაჩოქილი და იებს ეძებდა.

ქალიშვილი, ცუდი ხასიათის გამო, მონასტრის პანსიონში იყო მიბარებული; ბიჭი კი დღისით სკოლაში დადიოდა. არნუს ბევრ დროს ართმევდა საუზმეები პალე-როიალში რეჟემბართან და მეგობარ კომპენთან ერთად. ახლა დაუპატიჟებელი სტუმრის მოსვლა როდი აფიქრებდა.

მტკიცედ იყო გადაწყვეტილს, რომ ისინი ერთმანეთს ატ უნდა ეკუთვნოდნენ. ეს გადაწყვეტილება, მათ რომ საფრთხისაგან იცავდა, გულის გადაშლას უადვილებდათ.

ქალმა უამბო თავის წინანდელ ცხოვრებაზე შარტრეში, დედასთან, რა ღვთისმოსავი იყო თორმეტი წლის ასაკში, შემდეგ როგორ გაიტაცა მუსიკამ და შუალამემდე მღეროდა ხოლმე თავის ოთახში, რომლის ფანჯრიდან ციხის გალავანი მოჩანდა. მან კი შოუთხრო თავის მეღანქოლიაზე კოლეჟის წლებში, იმაზე, თუ როგორ ბრწყინავდა მის ოცნებაში ქალის სახე; ამიტომაც, როცა პირველად ვნახეთ, მაშინვე გიცანიეთ.

ჩვეულებრივ თავიანთ საუბრებში მხოლოდ იმ წლებს ეხებოდნენ როცა უკვე ნაცნობნი იყვნენ. ვაჟი მოიგონებდა ხოლმე სხვადასხვა წვრილმან რამეს, იმას, თუ რა ფერისა იყო მისი კაბა ამა და ამ დროს, ვინ მოდიოდა მასთან, რას ეუბნებოდა იგი, და ქ-ნი ორნუც მთლად აღტაცებული უპასუხებდა:

— დიახ, მახსოვს!

ერთნაირი ჰქონდათ გემოვნება, აზრები. ხშირად ის, ვინც უსმენდა, წამოიძახებდა:

— მეც!

მეორე კი, თავის მხრივ, გაიმეორებდა:

— აგრეთვე მეც!

მერმე დაიწყებოდა დაუსრულებელი ჩივილი განგებისადმი:

— რატომ არ ენება ცას?.. ადრე რომ შევხვედროდით ერთმანეთს!

— აჰ! უფრო ახალგაზრდა რომ ვიყო! — ოხრავდა ქალი.

— არა, მე უნდა ვყოფილიყავი უხნესი!

და მათ წარმოდგენაში იხატებოდა მხოლოდ სიყვარულით გამსჭვალული ცხოვრება, ესოდენ შინაარსიანი, რომ მით შეიძლებოდა ევსებუდიყო თვით უღრმესი მარტოობა, ისეთი, რომელსაც ვერ შეედრებოდა ვერავითარი სიხარული, რომელიც ჩაახშობდა ყოველგვარ მწუხარებას, სიცოცხლეს, როცა დრო დაიღოდა გულსან განუწყვეტელ გადმოშლაში, რაღაც ისე დამაბრმავებელი და ამაღელვებელი, ვით ვარსკვლავთა ციმციმი.

ისინი თითქმის ყოველთვის გარეთ ისხდნენ, წინკარში. შემოდგომის სიყვითლით შეღებილი ხეები უსწორმასწორო რიგებად იყო ჩამწყრივებული ზედ ფერმკრთალ ცისკიდურზე. ზოგჯერ, სეირ-

ნობის დროს, მივიდოდნენ ხეივნის ბოლომდე და დასხდებოდნენ ტალავერში, სადაც სხვა ავეჯი არ იყო რუხტილოგადაკრული დივანის გარდა; სარკე მოჩითული იყო შავი წერტილებით; კედლებს ობის სუნი სდიოდა, და ისინი დიდხანს ისხდნენ ხოლმე აქ, ბაასობდნენ საკუთარ თავზე, სხვებზე, ყველაფერზე ამქვეყნად. ზოგჯერ მზის სხივები შემოძვრებოდნენ დარბაზში, იატაკიდან ჭერამდე გაიბმოდნენ, ვით ჩანგის სიმები; მტერის ცახეები დარიალებდნენ ამ აბრჭყვიალებულ ზოლებში. ქ-ნი არნუ იმით ერთობოდა ხოლმე, რომ ხელით გაჰკვეთდა მათ. ფრედერიკი ფრთხილად გამოართმევდა ხელს და ტკებოდა ვენების გადაკვანძვით, კანის ელფერით, თითების ფორმით. ყოველი მათგანი მისთვის თითქმის ცოცხალი არსება იყო.

ქალმა თავისი ხელთათმანები აჩუქა, ერთი კვირის შემდეგ კი ცხვირსახოცი. იგი მას ეძახდა „ფრედერიკ“, ვაჟი კი „მარი“ და თაყვანს სცემდა ამ სახელს, რომელიც იმისთვის იყო შექმნილი, როგორც თვითონ ამბობდა, რომ ექსტაზის წუთებში ოხვრით წარმოეთქვათ ჩურჩულით, სახელი, რომელიც თითქოს საკმელის სურნელებას, ვარდის ფურცლებს შეიცავდა.

ისინი, ბოლოს, ადრევე ნიშნავდნენ პაემნის დღეებს; თითქოს სახლიდან მოულოდნელად გავედიო, ქალი მის შესახვედრად განაგრძობდა გზას.

ქალი არ ცდილობდა გაემძაფრებინა ვაჟის სიყვარული, რადგან ტკებოდა იმ უდარდებლობით, რაც ნამდვილ ბედნიერებას ახასიათებს. იმ დროს იგი ატარებდა მიხაკისფერი აბრეშუმის კაპოტს, რომელიც მორთული იყო ამავე ფერის ხავერდით; ეს იყო ფართო, მოხერხებული ტანსაცმელი, რომელიც უხდებოდა მის მოქნილ მოძრაობას და სახის სერიოზულ გამომეტყველებას. ამასთანავე მისთვის იწყებოდა ქალის ცხოვრების შემოდგომის ხანა, სინაზის და ფიქრის ხანა, როცა სიმწიფე ცქერას აღანთებს უფრო დიდი ალით, როცა გრძნობის ძალა ერწყმის ცხოვრების გამოცდილებას და ადამიანის არსება, თავის უკანასკნელ აყვავებას რომ მიაღწია, უხვად ხარჯავს ჰარმონიისა და სილამაზის საგანძურს. არასოდეს არ ყოფილა ასეთი ნაზი, ასეთი თვინიერი. რაკი დარწმუნებული იყო, დაცემა არ მოხდებაო, იგი მიენდო გრძნობას, რომლის უფლება, როგორც ეგონა, საკუთარი მწუხარებით მოიპოვა. თანაც იგი ესოდენ

მშვენიერი, ესოდენ განუცდელი იყო! რა უფსკრული იდო არნუს უხეშობასა და ფრედერიკის თაყვანისცემას შორის!

ვაჟს ეშინოდა ისეთი ზედმეტი სიტყვა არ წამოსცდენოდა, რომელიც დააკარგვინებდა ყველაფერს, რასაც, როგორც ეგონა, უკვე მიაღწია, და თავს აჯერებდა, ბედნიერი შემთხვევა შეიძლება განმეორდეს, ნათქვამი სისულელის გამოსწორება კი შეუძლებელიაო. სურდა, რომ ქალი თვით დანებებოდა და არა ძალდატანებით. ახარებდა, რომ დარწმუნებული იყო მის სიყვარულში, თითქოს წინასწარ ტკბებოო დანებების წუთით, და მისი მშვენება სულს უფრო აღელვებდა, ვიდრე გრძნობას. ეს იყო წარმოუდგენელი ნეტარება, ხიბლი; იგი ავიწყებდა თვით სრული ბედნიერების შესაძლებლობას. მასთან განზორებისას ვნებიანი გულისთქმა სტანჯავდა.

შემდეგ მათი საუბრები ხანგრძლივი დუმლით წყდებოდა. ზოგჯერ, თითქოს თავიანთი სქესისა რცხენიათო, წამოწითლდებოდნენ. ყველა გაფრთხილება, რომლითაც ცდილობდნენ თავიანთი სიყვარული დაემალათ, მხოლოდ ამაზე მეტყველებდა. რამდენადაც გრძნობა ძლიერდებოდა, იმდენადვე თავდაჭერილი ხდებოდნენ. ამ ვარჯიშობამ სიცრუეში გაამახვილა მათი გულისხმიერება. დაუსრულებლად ტკბებოდნენ სველი ფოთლების სუნით, იტანჯებოდნენ, როცა აღმოსავლეთის ქარი უბერავდა, განიცდიდნენ უმიზეზო მღელვარებას, ემორჩილებოდნენ ავბედით წინათგრძნობას, აშინებდათ ფეხის ხმა, იატაკის ფიცრების ჭრაჭუნნი, თითქოს დამნაშავენი ყოფილიყვნენ; გრძნობდნენ, უფსკრულისაკენ მივდივართო; ავის მომასწავებელ ატმოსფეროში ცხოვრობდნენ, თუ ფრედერიკი წუხდა, ქალს თავი დამნაშავედ მიაჩნდა.

— დიახ, მე კარგად არ ვიქცევი! შეიძლება კაცმა თქვას, კეკე-ლაობსო! აღარ მოხვიდე!

მაშინ ვაჟი გაიმეორებდა წინანდელ ფიცს, რასაც ქალი სიხარულით ისმენდა.

ფრედერიკის დაბრუნებამ პარიზს და საახალწლო ფუსფუსმა დროებით შეწყვიტა მათი პაემნები. როცა ფრედერიკი კვლავ ეწვია, მის ქცევას რაღაც უფრო გაბედული რამ დაეტყო. ქალი ყოველ წუთში გადიოდა ხოლმე საოჯახო საქმეებზე და, მიუხედავად ვაჟის თხოვნისა, იღებდა ყველა მომსვლელს. საუბარი ეხებოდა ლესტადს, ბ-ნ გიზოს, პაპს, აჯანყებას პალერმოში და მე-12 ოლქის ბანკეტს, რომელიც შემოფოთებას იწვევდა. ფრედერიკი გულს იოხებდა

მთავრობის წინააღმდეგ გალაშქრებით, რადგან ახლა ისე გაბოროტებული იყო, რომ საყოველთაო გადატრიალება სურდა ისე, როგორც დელორიეს. იღუშებოდა ქ-ნი არნუც.

მისი ქმრის ახირებულებას საზღვარი არ ჰქონდა; ახლა ხასად ჰყავდა თავისი ფაბრიკის ერთ-ერთი მუშა ქალი, სწორედ ის, ვისაც ბორდოელს ეძახდნენ. ქ-ნმა არნუმ ეს თვითონ უთხრა ფრედერიკს. აქედან ვაყს სურდა დასკვნა გამოეტანა: „კი, მაგრამ თქვენ რომ გვალატობენ“.

— ოჰ, ეს მე სრულიადაც არ მადეღეებს, — უთხრა მან.

ეს სიტყვები, როგორც ფრედერიკს ეგონა, საბოლოოდ განამტკიცებდნენ მათ დაახლოებას.

— არნუ არ ეკვიანობს?

— არა! ახლა არა!

და ქალმა უამბო: ერთხელ, საღამოს, მარტონი დაგვეტოვა, მერმე დაბრუნდა და კართან დაგვაყურა, მაგრამ რადგან უბრალო რამეებზე ვლაპარაკობდით, მას შემდეგ სრულიად დამშვიდებულია.

— და იგი მართალია, არა? — ნაღვლიანად უთხრა ფრედერიკმა.

— დიახ, რა თქმა უნდა!

მისთვის უმჯობესი იქნებოდა, რომ ეს სიტყვები არ ეთქვა.

ერთხელ იგი შინ არ დახვდა იმ დროს, როცა ფრედერიკი ჩვეულებრივ ეწვეოდა ხოლმე. ვაჟისთვის ეს თითქოს ლალატი იყო.

ერთხელ კიდევ იმან გააჯავრა, რომ მისი ნაძღვნევი ყვავილები მუდამ წყლიან ჭიქაში იყო ხოლმე.

— აბა, სად უნდა იყოს, შენი ფიქრით?

— ოჰ, მხოლოდ არა აქ! თუმცა აქ, უნდა ითქვას, მათ ისე არ შესცივათ, როგორც თქვენს გულთან.

რამდენიმე დღის შემდეგ ფრედერიკმა უსაყვედურა: გუშინ იტალიურ ოპერაში ყოფილხარ, ჩემთვის კი არ გაგიმხელია. სხვებმა დაგინახეს, ტკბებოდნენ თქვენი ცქერით, იქნებ კიდევაც შეუყვარდითო.

იგი მხოლოდ იმიტომ იკვნეულობდა, რომ უნდოდა ესაყვედურნა, ეტანჯნა; გულში სიძულვილი ეპარებოდა და სრულიად ბუნებრივად მიაჩნდა, რომ თავისი ტანჯვის ნაწილი მასაც რგებოდა!

ერთხელ, დღისით (ეს თებერვლის შუა რიცხვებში იყო) ქალი კლიერ აღელვებული დახვდა. ეყენი ყელის ტკივილს უჩიოდა. ექიმმა უთხრა, არაფერია, გაცივებულა, გრიპიაო. ფრედერიკს უკვირდა.

რომ ბავშვი რაღაც მძინარასავით იყო, მაგრამ მაინც სცადა დედა დაემშვიდებინა, დაასახელა ბევრი ბავშვი, რომლებმაც ასეთივე დაავადება გადაიტანეს და მალე გამოკეთდნენ.

— მართლა?

— დიახ, რა თქმა უნდა!

— რა კეთილი ხართ!

და ხელში ხელი მოჰკიდა. ფრედერიკმა ხელი მოუჭირა.

— აჰ, თავი დამანებეთ!

— მერმე აქ ცუდი რაა, თქვენ ხომ იგი მანუგეშებელს გაუწოდეთ? თქვენ გჭერთ, როცა ასეთ რამეს გეუბნებით და გეეჭვებათ... როცა ჩემს სიყვარულზე ვლაპარაკობ!

— არ მეეჭვება, ჩემო საბრალო მეგობარო!

— საიდან არის ასეთი უნდობლობა? თითქოს სალახანა ვინმე ვიყო და შემძლია ბოროტად გამოვიყენო...

— ოჰ, არა!

— მე რომ დამამტკიცებელი საბუთი მქონდეს...

— რა საბუთი?

— ის, რასაც პირველ შემხვედურს აძლევენ და რაც ოდესმე მეც მომეცით.

და გაახსენა, რომ როგორღაც ერთხელ ქუჩაში ერთად მიდიოდნენ ზამთრის ბურუსიან საღამოს. დიდი ხანია მას აქეთ! ვინღა გიშლით ხელს მკლავგაყრილი გამომყვეთ სრულიად აშკარად, ისე, რომ არ გეშინოდეთ, მე კი არავითარი ფარული აზრი არ მქონდეს, გვიშლიანო.

— კარგი! — ისეთი გაბედულებით, ისეთი სიმტკიცით თქვა, რომ ფრედერიკი ერთხანს კიდევაც გაოცდა.

მაგრამ მაშინვე დასძინა:

— გინდათ, დაგელოდებით ტრონშეს ქუჩისა და ფერმის ქუჩის კუთხეში?

— ღმერთო ჩემო! მეგობარო... — ბუტბუტებდა ქ-ნი არნუ.

ფიქრი აღარ აცალა და დაუმატა:

— მაშასადამე, სამშაბათს?

— სამშაბათს?

— დიახ, ორსა და სამ საათს შუა!

— მოვალ!

ქალი წამოწითლდა და პირი იბრუნა. ფრედერიკი ტუჩით შეეხო მის კეფას.

— ოჰ! ეგ არ ვარგა! — უთხრა მან. — თქვენ მაიძულებთ ვინანო.

ფრედერიკმა წასვლა ამჯობინა, რადგან შეაშინა ქალის ჩვეულებრივმა ცვალებადობამ. უკვე კართან ალერსიანად წაიჩურჩულა, თითქოს ყველაფერი გადაწყვეტილიაო:

— სამშაბათამდე!

ქალმა მოკრძალებით და მორჩილად დახარა მშვენიერი თვალები. ფრედერიკს განსაკუთრებული გეგმა ჰქონდა.

მას იმედი ჰქონდა, რომ ან წვიმა ან მწველი მზე თავს შეათარებინებდათ სადმე ჭიშკრისქვეშ და რომ, ჭიშკარში მყოფი, იგი დათანხმდებოდა სახლშიც შეჰყოლოდა. ძნელი ის იყო, რომ რაიმე შესაფერისი ადგილი მოეძებნა.

საძებნელად წავიდა და უკვე ტრონშეს ქუჩაში შორიდან დაინახა აბრა: „ავეჯით გაწყობილი ოთახები“.

ლაქია განზრახვას მიუხვდა და უჩვენა ორი ოთახი, საწოლი ოთახი და პატარა კაბინეტი, რომელსაც ორი გასასვლელი ჰქონდა. ფრედერიკმა ეს ბინა დაიქირავა და ერთი თვის წინდაწინ გადაიხადა.

შემდეგ მალაზიები შემოიარა და იყიდა სხვადასხვა სუნამო, იშონვა, ერთი ნაჭერი გიბიური, რათა იმით შეეცვალა საძაგელი წითელი დალიანდაგებული საბანი, აირჩია წყვილი ცისფერი ატლასის ტუფლები. სხვა საყიდლებს თავი დაანება, რადგან შიშობდა ჟხეში არაფერი გამომივიდესო. ნაყიდი ნივთები ბინაზე მიიტანა და მეტი მოწიწებით, ვიდრე საკუთრებველს მორთავდა, ვისმე რომ დაევალებინა, გადაადგილა ავეჯი, თვით დაკიდა ფარდები, ბუხარზე ერიკა დადგა, კომოდზე კი იეები. სურდა მთელი იატაკი მოევარაყებინა. „ეს იქნება ხვალ, — იმეორებდა, — დიახ, ხვალ! ეს სიზმარი როდია!“ და გრძნობდა, რა ძლიერ უცემდა გული იმედის ბოდვაში. ხოლო როცა ყველაფერი გააკეთა, წავიდა და გასაღები ჯიბეში დამალა, თითქოს ბედნიერება, იქ რომ თვლემდა, შეიძლებოდა გაფრენილიყო.

შინ დედის წერილი დახვდა.

„რატომ ამდენ ხანს არ ჩამოდიხარ? შენი საქციელი დაცინვას

აწვევს. მესმის, რომ, როცა საქორწინოდ ემზადებოდი, ცოტაოდენი გაუბედაობა გწვეოდა, მაგრამ მაინც დაფიქრდი!“

და თანაც ზუსტ ცნობებს აწვდიდა: ორმოცდახუთი ათასი ლივრი შემოსავალი. უნდა იცოდე, რომ უკვე „იყო მოლაპარაკება“ და ბ-ნი როკი საბოლოო პასუხს ელოდება. რაც შეეხება ქალიშვილს, მისი მდგომარეობა მართლაც უხერხული იყო. „მას ძლიერ უყვარხარ“.

ფრედერიკმა ბოლომდე არ წაიკითხა და მიაგდო. მერმე გახსნა დელორიეს ბარათი.

„მეგობარო,

მსხალი დამწიფდა. დაპირების თანახმად, შენი იმედი გვაქვს. ზვალ დილაადრიან პანთეონის მოედანზე ვიკრიბებით. შემოიარე სუფლოს კაფეში. მინდა მოგელაპარაკო მანიფესტაციამდე“.

„ოჰ, ვიცი მათი მანიფესტაციები! მონა-მორჩილი! მე უფრო სასიამოვნო შეხვედრა მომეღის“.

მეორე დღეს ფრედერიკი თერთმეტ საათზე გავიდა შინიდან. სურდა დარწმუნებულიყო, ყველაფერი მზად იყო თუ არა. თანაც, ვინ იცის, შეიძლება ქ-ნი არნუ მასზე ადრე გამოსულიყო? ტრონშეს ქუჩამდე რომ მივიდა, მაგდალინის ტაძრიდან ყვირილი მოესმა; გზა განაგრძო და მოედნის ბოლოს, მარცხნივ, რამდენიმე ბლუზიანი კაცი და მცხოვრებნი დაინახა.

მართლაც, გაზეთებში დაბეჭდილი განცხადება ხალხს იწვევდა ამ ადგილას შეკრებილიყო ყველა, ვისაც სურდა მონაწილეობა მიეღო რეფორმისტების ბანკეტში. მთავრობამაც თითქმის ერთბაშად გამოუშვა მოწოდება, რომლითაც ბანკეტი აკრძალული იყო. წინააღმდეგობის საღამოს საპარლამენტო ოპოზიციამ უარი თქვა ბანკეტზე; მაგრამ პატრიოტები, რომლებმაც თავიანთი ბელადების ეს გადაწყვეტილება არ იცოდნენ, შეკრების ადგილზე მოვიდნენ; მათ თან ახლდა ბევრი უსაქმოდ მოყიალე. სტუდენტთა დელეგაცია ის იყო წავიდა ოდილონ ბაროსთან. დელეგაცია ამჟამად საგარეო საქმეთა სამინისტროში იყო და არავინ იცოდა, გაიმართებოდა თუ არა ბანკეტი, მთავრობა განახორციელებდა თუ არა თავის მუქარას, მოვიდოდა თუ არა ეროვნული გვარდია. დეპუტატები ისეთსავე უკმაყოფილებას იწვევდნენ, როგორც მთავრობა. ბრბო თანდათან მატულობდა, უეცრად გაისმა „მარსელიეზა“.

ახლოვდებოდა სტუდენტთა კოლონა. ისინი მოდიოდნენ ფეხ-

შეწყობილად, ორ რიგად, აღღვებულნი, დაკაპიწებულნი და ღრო-
დაღრო ყველანი ერთად ყვიროდნენ.

— გაუმარჯოს რეფორმას! ძირს გიზო!

ფრედერიკის მეგობრები, რა თქმა უნდა, აქ უნდა ყოფილიყვნენ. შეეძლოთ დაენახათ იგი და თან წაეყვანათ. იგი უმაღვე არკადის ქუჩის კუთხეში მიიმალა.

სტუდენტებმა ორჯერ შემოუარეს მაგდალინის ტაძარს და თან-
ხმობის მოედნისაკენ გაემართნენ. მოედანი გაჭედილი იყო ხალხით
და ბრბო შორიდან შავ მღვლვარე ყანასავით მოჩანდა.

იმავე წუთს ეკლესიის მარცხნივ ჯარი საბრძოლო წესით ჩამწყ-
რივდა.

ბრბო კი არ იძვროდა. მოქალაქურად ჩაცმული პოლიციელები.
ყოველივე ამისათვის რომ ბოლო მოეღოთ, მოურიდებლად სტა-
ცებდნენ ხელს ყველაზე ურჩებს და ნაწილში მიჰყავდათ. ფრედ-
ერიკი, თავისი აღშფოთების მიუხედავად, გულგრილი იყო; სხვებ-
თან ერთად შეეძლოთ ისიც წაეყვანათ და ქ-ნ არნუს ველარ შეხვ-
დებოდა.

ცოტა ხნის შემდეგ გამოჩნდა მუნიციპალური გვარდიის ჩაჩქ-
ნები. ჯარისკაცები სიბრტყით ურტყამდნენ ხმაღს. ერთ-ერთი ცხე-
ნი წაიქცა, მისცვივდნენ მას ასაყენებლად, ხოლო, როცა მხედარი
კვლავ შეჯდა, ყველანი ჭენებით მოშორდნენ იქაურობას.

მაგრამ აი, გამეფდა სრული სიჩუმე. შეწყდა ყინელო, ასფალ-
ტი რომ დასველა. დასავლეთის სუსტმა ქარმა დაუბერა და ღრუბ-
ლები გაფანტა.

ფრედერიკი ტრონშეს ქუჩაში მიმოდიოდა და სულ აქეთ-იქით
იხედებოდა.

ბოლოს საათმა ორჯერ დარეკა.

„აჰ, ახლა კი ღროა გამოჩნდეს! — გაიფიქრა მან. — აი, გამო-
ვიდა შინიდან, აქეთ მოდის“. გავიდა ერთი წუთი. „აქამდის კიდევაც
უნდა მოსულიყო“. სამ საათამდე ცდილობდა თავი ენუგეშებინა:
„არა, არ დაიგვიანებს. ცოტა მოთმინება!“

ამასობაში მაღაზიებს ათვალეირებდა, რომლებიც აქ ცოტა იყო:
წიგნების, უნაგირების სავაჭრო, სამგლოვიარო ტანსაცმლის მაღა-
ზია. მალე შეისწავლა ყველა წიგნის სათაური, აკაზმულობის მთელი
სახეობა, ყველა ქსოვილი. ვაჭრებმა რომ წინ და უკან მოსიარულე

ფრედერიკი დაინახეს, ჯერ გაუკვირდათ, მერმე შეეშინდათ და თავიანთი დუქნები დახურეს.

„უთუოდ რამემ შეუშალა ხელი და ეს თვითონაც აწუხებს. მაგრამ რა სიამე მოგველის! არა, უთუოდ მოვა, ამას ეჭვი არ უნდა! ხომ დამპირდა!“

გარნა აუტანელი ნალველი დაეფულა.

იგი დაქირავებულ ბინაში დაბრუნდა, თითქოს შეიძლებოდა იქ ყოფილიყო, რა უაზრო ფიქრია! მაგრამ იქნებ ამ წუთში უკვე მოდის. უკანვე გაიქცა. არავინ! და კვლავ ტროტუარზე იწყო სიარული.

აკვირდებოდა ნახვრეტებს ქვაფენილზე, საწვიმარ მილებს, ფარნებს, ნომრებს ჭიშკრებზე. თვით უმნიშვნელო საგნები მის ამხანაგებად, ანდა დამცინავ გამვლელებად იქცეოდნენ, სახლების მწყობრი ფასადები უღმობელ რამეებად ეჩვენებოდა. ფეხები ეყინებოდა. თავს მოსხლეტილად, ქანცმილეულად გრძობდა. საკუთარი ფეხის სმა ტვინში სცემდა.

როცა საათზე ოთხი დაინახა, იგრძნო, თავი მიბრუისო, შეეშინდა. ცდილობდა გაეხსენებია რაიმე ლექსი, ითვლიდა, ანგარიშობდა, იგონებდა რაიმე ამბავს. არაფერი არ გამოუდიოდა: ქ-ნ არნუს სახე არ ასვენებდა. სურდა გაქანებულყო მის შესახვედრად. მაგრამ რა გზა აირჩიოს, რომ არ ასცდეს?

შიკრიკთან მივიდა, ხელში ხუთ-ფრანკიანი ჩაუღო და დაავალა მისულოყო პარადის ქუჩაზე უკ არნუსთან და მეკარისაგან შეეტყო, შინ იყო თუ არა ქალბატონი. თვითონ კი ფერმის ქუჩისა და ტრონშეს ქუჩის კუთხეში დადგა, რათა ერთსა და იმავე დროს ორივე ქუჩა დაენახა. შორს, ბულვარზე, რაღაც შავი ბრბოები იძვროდნენ. ზოგჯერ გაარჩევდა ხოლმე დრაგუნის ჯილას ან ქალის ქუდს და, რომ გაერკვია, ჭვალს ძაბავდა. ქუჩის ბიჭმა, გალიაში რომ ხაზუნა ჰყავდა, გაუღიმა და სამოწყალო სთხოვა.

შიკრიკი, პლისეს ბლუზა რომ ეცვა, დაბრუნდა.

— მეკარემ მითხრა, ქალბატონი შინიდან არ გასულაო.

„ნეტავ, ვინ დააკავა? ავად რომ ყოფილიყო, მეკარე იტყოდა. იქნებ სტუმარმა? არ მივიღებდი და მორჩა! შუბლში ხელი იტყიცა: აჰ, რა სულელი ვარ! არეულობამ შეაფერხა!“ ამ უბრალო ახსნამ დაამშვიდა. მერმე უეცრად ჰკითხა თავს: „კი, მაგრამ მის უბანში რომ სიმშვიდეა?“ და საშინელი ეჭვი დაეფულა. „ერთიც ვნახოთ,

არ მოვიდა? იქნებ იმისათვის დამპირდა, რომ თავიდან მოვეშორებინე?... არა, არა! უთუოდ რაიმე არაჩვეულებრივმა შემთხვევამ შეუშალა ხელი, ისეთმა, რომლის გათვალისწინება შეუძლებელია. მაგრამ მაშინ მომწერდა: „და დაქირავებული ბინიდან მსახური გაგზავნა თავის სახლში, რემფორდის ქუჩაზე, რათა შეეტყო, წერილი ხომ არ არისო.“

წერილი არ ყოფილა. ამან ცოტა დაამშვიდა.

ახლა მკითხაობა დაიწყო და ნიშნად მიიჩნია გამვლელის შესახედობა, ცხენის ფერი, ჯიბეში ალალ ბედზე ამოდებული ფული; თუ ნამკითხავეები ხელსაყრელი არ იყო, ცდილობდა არ დაეჭვებინა. როცა ბრაზი მოუვლიდა, ჩურჩულით აგინებდა ქ-ნ არნუსს. მერმე ისეთი სისუსტე შეიპყრობდა, რომ გონი ეკარგებოდა. უეცრადვე იმედი ჩაესახებოდა; აი, ახლა მოვა, აქ არის, ზურგს უკან დგას. მობრუნდებოდა — არავინ! ერთხელ მოშორებით დაინახა იმავე სიმაღლის ქალი, ვისაც სწორედ ისე ეცვა, როგორც ქ-ნ არნუსს. დაედევნა, დაეწია, მაგრამ ის არ იყო! საათმა ხუთჯერ დარეკა! ექვსის ნახევარი, ექვსი! გაზი აანთეს. ქ-ნი არნუს არ მოვიდა.

წუხელ ქ-ნმა არნუსს სიზმარი ნახა, ვითომ ტრონშეს ქუჩის ტროტუარზე იდგა. რასაც იქ ელოდებოდა, რაღაც გაურკვეველი, მაგრამ მნიშვნელოვანი რამ იყო; ეშინოდა, არავინ დამინახოსო; თვითონაც არ იცოდა, რატომ ეშინოდა. ვიღაცის წყეული ფინია გაცოფებული ეცა კაბის კალთაში, ეძიძგილებოდა, სულ უფრო ხმამაღლა ყეფდა. ქ-ნ არნუსს გაეღვიძა. ყეფა გრძელდებოდა. ყური მიუგდო. ხმა საბავშვო ოთახიდან ისმოდა. ფეხშიშველა გაიქცა იქ. მისი ბიჭუნა ახველებდა, ხელეზზე ცეცხლი ეკიდა, სახე გასწითლებოდა, ხმა უცნაურად ჩახლეჩოდა. სუნთქვა სულ უფრო უძნელდებოდა. მოეხვია და დილამდე თვალი არ მოუშორებია.

დილის რვა საათზე ეროვნული გვარდიის დოლმა ბ-ნ არნუსს მოაგონა, ამხანაგები გელოდებიანო. სწრაფად ჩაიცვა და წავიდა. ცოლს უთხრა, ჩვენს ექიმთან, ბ-ნ კოლოსთან შევივლიო. ათი საათი იყო, მაგრამ ექიმი არ ჩანდა და ქ-ნმა არნუსს მასთან მოსამსახურე ქალი გაგზავნა. ექიმი სოფელში წასულიყო, მისი შემცვლელი ახალგაზრდა კაცი კი ავადმყოფების ჩამოვლას შესდგომოდა.

პატარა ეყენს თავი ბალიშზე ჩამოსკურებოდა, მოღუშული იყო. ნესტოები ებერებოდა, საბრალო პატარა სახე ზეწარზე უფრო გას-

თეთრებოდა, ყელში სულ უფრო მოკლე, მშრალი, თითქოს ლითონის ზრიალისებური სტვენა ამოსდიოდა. მისი ხველება ჰგავდა იმ სათამაშო მუყაოს ძაღლის ყეფას, ყელში რომ ტლანქად ნაკეთები მანქანა უდგას.

ქ-ნი არნუ საშინელებამ შეიპყრო, ზარებს მივარდა, შველას ითხოვდა, ყვიროდა:

— ექიმი! ექიმი!

ათი წუთის შემდეგ მოვიდა ხანშიშესული კაცი, თეთრი ჰალს-ტუი ეკეთა, ქიღვაშები კოხტად ჰქონდა შეკრეჭილი. მრავალი კითხვა მისცა დედას ახალგაზრდა პაციენტის ასაკზე, ჩვევებზე, ხასიათზე, ყელი გაუსინჯა, ზურგზე ყური დაადო და რეცეპტი გამოუწერა. ამ კაცის სიმშვიდე ზიზღს იწვევდა. იგი დამბალზამებელს მოგაგონებდათ. ქ-ნ არნუს სურდა ეცემნა მისთვის. ექიმმა უთხრა, სალამოს შემოვივლიო.

ავადმყოფს ხველება კვლავ დააწყებინა. ხანდახან ბავშვი უეცრად წამოდგებოდა. კრუნჩხვით მკერდის ძარღვები ეჭიმებოდა, როცა ჩაისუნთქავდა, მუცელი ისე შეიწვევდა, როგორც სწრაფი სირბილის დროს. მერმე კვლავ გულადმა დაეცემოდა, თავს უკან გადაადგებდა და პირს ფართოდ გააღებდა. ქ-ნი არნუ დიდი სიფრთხილით ცდილობდა დაეღვეინებია წამლები: იპეკაკუანის სიროფი, კერმეტიზებული მიქსტურა. ბავშვი ხელს ჰკრავდა ხოლმე კოვზსა და სუსტი ხმით კენესოდა. მისი სიტყვები ოხვრას ჰგავდა.

დედა დროდადრო რეცეპტს გადაიკითხავდა ხოლმე. რეცეპტის შენიშვნები აშინებდა: იქნებ აფთიაქში შეცდნენო. საკუთარი უძლურება სასოწარკვეთილებას ჰგვრიდა. მოვიდა ბ-ნ კოლოს თანაშემწე.

ეს იყო ახალგაზრდა კაცი, ახალბედა, რომელსაც თავი მოკრძალებით ეჭირა და თავისი შთაბეჭდილება არ დაუმალავს. რაკი ეშინოდა, სახელი არ გავიტეხოო, ჯერ არ იცოდა, რა ექნა, ბოლოს, ყინული გამოუწერა. ყინული დიდხანს ვერ იშოვნეს. მერმე ყინულის ბუშტი გასკდა. ავადმყოფს პერანგი გამოუცვალეს. მთელმა ამ გაწამაწიამ უფრო საშინელი ხველება გამოიწვია.

ბავშვი ცდილობდა გაეგლიჯა პერანგის საყელო, თითქოს იმის მოშორება სურს, რაც ასრჩობსო; კედელს ფრჩხილებით ფხაჭნიდა, საწოლის ჩარდანს ებლაუჭებოდა, ხველების დროს რომ საყრდენი ეშოვნა. სახე გაულურჯდა, ცივი ოფლით დაფარული მთელი ტანი

თითქოს გაუხდა. აბნეული, საშინელებით აღსავსე თვალები დედას მიაშტერა, ხელები კისერზე მოჰხვია და აკანკალდა. დედა ქვითინს იკავებდა და ნაზ სიტყვებს ჩასჩურჩულებდა:

— დიახ, ჩემო ძვირფასო, ანგელოზო, ჩემო საუნჯევ!

მერმე მყუდროების წუთები დადგა.

დედამ მოიტანა სათამაშოები, პოლიშინელი, სურათები, საბანზე დაულაგა, რომ გაერთო. სიმღერაც კი სცადა.

დაიწყო, ნანა, რომლითაც აძინებდა ხოლმე ოდესღაც ამავე სავარძელზე შეხვეულს. მაგრამ უეცრად ბავშვის მთელ სხეულს ცახ-ცახმა დაუარა, ვით ქარისაგან აყენებულმა ტალღამ. თვალები გადმოკარკლა. დედამ იფიქრა კვდებაო, და თვალი მოარიდა.

ერთი წამის შემდეგ თავს ძალა დაატანა და შეხედა. ბავშვი ცოცხალი იყო. გადიოდა დრო, მძიმე, მწუხრული, დაუსრულებელი და ყოველი წუთი დედისათვის იყო სულთმობრძაობის წუთი. ხველებს, რითაც ბავშვის მკერდი ირხეოდა, მაღლა ისროდა მას, თითქოს სურს დაანარცხოს და გატეხოსო. შემდეგ რაღაც უცნაური აღებინა, რაც დახვეულ ეტრატს ჰგავდა. ეს რა უნდა ყოფილიყო? დედამ იფიქრა, ნაწლავის ნაგლეჯიაო. მაგრამ ბავშვი ახლა თავისუფლად და თანაბრად სუნთქავდა. ამ მოჩვენებითმა გაუმჯობესებამ უფრო შეაშინა, ვიდრე ყველაფერმა დანარჩენმა. დედა ხელებდაშვებულს, გაქვავებულს, თვალგაშტერებული იდგა, როცა ბ-ნი კოლო მოვიდა. ექიმის სიტყვით, ბავშვი გადარჩა.

დედამ ჯერ ვერ გაიგო და ეს სიტყვები გაამეორებინა. იქნებ ეს იყო ნუგეშის უბრალო სიტყვები, ექიმებს რომ სჩვევიათ? ექიმი კი სრულიად დაშვდიებული წავიდა. მაშინ დედა ისეთმა გრძობამ შეიპყრო, თითქოს გაეხსნა თოკი, რომლითაც გული ჰქონდა შეკრული.

— გადარჩა?! ნუთუ შესაძლებელია!

უეცრად გაუელვა ფიქრმა ფრედერიკზე, გარკვეულმა და ულმობელმა. ეს ზეგარდმო გაფრთხილება იყო. გარნა ღმერთმა თვისი მოწყალებით არ ინება დაესაჯა იგი სამუდამოდ. მას რომ უარი არ ეთქვა ამ სიყვარულზე, რა სასჯელი მოელოდა? მის ბიჭიკოს უთუოდ შეურაცხყოფდნენ დედის საქციელის გამო, და ქ-ნმა არ-ნუმ წარმოიდგინა იგი უკვე ჭაბუკი, ორთა ბრძოლაში დაჭრილი, საკაცზე მწოლიარე, მომაკვდავი. დაბალი სავარძლისაკენ გაექანა. დაიჩოქა, ლოცვაში ჩააქსოვა მთელი ძალა, სულით ზეცას მიელ-

ტვო და ღმერთს მსხვერპლად შესწირა თავისი ვნება, თავისი ერთადერთი სისუსტე.

ფრედერიკი შინ დაბრუნდა. საეარქელში იჯდა და ძალაც კი არ შესწევდა დაეწყველა იგი. რალაც თვლემისებური რამ დაეუფლა; კოშმარში ესმოდა წვიმის ხმაური და ეგონა, კვლავ იქ, ტროტუარზე ვდგავარო.

მეორე დილას უკანასკნელად დაემორჩილა სულმოკლეობას და ქ-ნ არნუს შიკრიკი გაუგზავნა.

შიკრიკმა ან კარგად ვერ შეასრულა ფრედერიკის დავალება, ან იქნებ იმდენი რამ უნდა ეთქვა ქ-ნ არნუსათვის, რომ სიტყვები არ ეყოფოდა, მაგრამ ფრედერიკმა იგივე პასუხი მიიღო. გამოწვევა მეტად თავხედური იყო. მრისხანე სიამაყემ შეიპყრო იგი. დაიფიცა, ყოველგვარ ნდომას ჩავინშობო, და გაქრა მისი სიყვარული, ვით ქარისაგან ატაცებული ფოთოლი. იგრძნო შვება, სტოიკური სიხარული, შემდეგ მხურვალე, მჩქეფარე საქმიანობის წყურვილი და ქუჩაში გავიდა უმიზნო სახეტილოდ.

მოდლიდნენ გარეუბნების მცხოვრებნი, თოფებით და ძველი ხმლებით რომ იყვნენ შეიარაღებულნი, ზოგს წითელი ჩაჩი ეხურა, ყველანი კი „მარსელიეზას“ ან „ჟირონდისტებს“ მღეროდნენ. ყოველ ნაბიჯზე შეხვდებოდი ეროვნულ გვარდიელს, თავისი მერიისაკენ რომ მიიჩქაროდა. სადღაც შორს დოღს უბრაახუნებდნენ. სენ-მარტენის კართან ბრძოლა იყო. ჰაერში რალაც სიმხნევე და მეომრული განწყობილება იგრძნობოდა. ფრედერიკი წინ მიიწევადა. დიდი ქალაქის მღელვარება სიხარულს ჰგვრიდა.

ფრასკატის ახლოს რომ გაიარა, როზანეტის ფანჯრები დაინახა. გიჟურმა აზრმა გაუელვა, ახალგაზრდობა გაელვიძა. ბულვარი გადაიარა.

ჭიშკარს ხურავდნენ, დელფინე კი, დამლაგებელი ქალი, ზედ ნახშირით აწერდა: იარალი ჩაბარებულია“.

— აჰ, რომ იცოდეთ, ქალბატონს რა მოსდის! დღეს დილით კანდიერების გამო გრუმი გააგდო. ასე ჰგონია, ყველას გაძარცვავნო! შიშით კვდება! და ბატონიც ხომ წავიდა!

— ვინ ბატონი?

— თავადი!

ფრედერიკი ბუღუარში შევიდა. როზანეტი ქვედა კაბის იმარა, ამბავშლილი და გაბრაზებული გამოვიდა.

— ოჰ, გმადლობ! შენ მიხსნი აი! ეს უკვე მეორედ! და არასოდეს ჯილდოს არ მოითხოვ!

— გთხოვ, მაპატიო! — უთხრა ფრედერიკმა და წელზე ორივე ხელი მოჰხვია.

— რა ამბავია? რას შვრები? — წაიბუტბუტა ასეთი მოქცევით გაკვირვებულმა და თანაც გახარებულმა ქალმა.

მან უპასუხა:

— მოდას მივდევ და რეფორმა შემომამკვს.

ქალი არ გასძალიანებია და დივანზე დაეცა; მან კოცნა დააყარა, როზანეტი კი სულ იცინოდა...

დანარჩენი დღე ფანჯარასთან გაატარეს, ქუჩას გასცქეროდნენ, ხალხით რომ იყო სავსე. მერმე სადილად „სამი პროვანსელი ძმის რესტორანში“ წაიყვანა. სასმელ-საჭმელი ფაქიზად იყო შერჩეული, გუნებიერად ისადილეს. შინ ფეხით დაბრუნდნენ, რადგან ეკიპაჟი არ იშოვნებოდა.

სამინისტროს გადადგომის ამბავმა პარიზს სახე შეუცვალა. ყველას უხაროდა; გამოჩნდნენ მოსეირნეები, ხოლო ყოველ სართულზე ანთებულმა პატარა ფარნებმა ქუჩები დღესავით გაანათეს. გაწამებული, ნალვლიანი ჯარისკაცები ყაზარმებში ბრუნდებოდნენ. მათ მიესალმებოდნენ შეძახებით: „გაუმარჯოს არმიას!“ ისინი არ უპასუხებდნენ და გზას განაგრძობდნენ. პირიქით, აღტაცებით გადაჟღაჟებული ეროვნული გვარდიის ოფიცრები ხმლებს იქნევდნენ და ღრიალებდნენ: „გაუმარჯოს რეფორმას!“ და ეს სიტყვები ყოველთვის ჩვენი შეყვარებულების სიცილს იწვევდნენ.

ბულვარში ისინი დიუფოს ქუჩით გავიდნენ. ვენეციური ფარნები ფასადებზე ცეცხლის გირლანდებივით ეკიდა. ქვემოთ ბრზო ბუნდოვნად ირეოდა; ალაგ-ალაგ ხიშტები ბინდში თეთრად ელავდნენ. ისმოდა გუგუნნი. ბრზო ისე სქელი იყო, რომ პირდაპირი გზით შინ დაბრუნება შეუძლებელი იყო და მათ უკვე გაუხვიეს კომარტენის ქუჩისაკენ, რომ უეცრად მათ ზურგს უკან გაისმა ტკაცანი, თითქოს აბრეშუმის დიდი ნაჭერი გახიესო. კაპუცინების ბულვარში სროლა იყო.

— აჰ, ალბათ ვიღაც ბურჟუა სიცოცხლეს გამოასალმეს, — თქვა ფრედერიკმა სრულიად მშვიდად, რადგან ცხოვრებაში არის ხოლმე ისეთი მდგომარეობა, რომ ყველაზე ნაკლებ სასტიკი არსე-

ბა იმდენად მოწყვეტილია დანარჩენ ადამიანებს, რომ მთელი კაცობრიობის დაღუპვაც კი ვერ ააღელვებდა.

როზანეტს, ფრედერიკის ხელს რომ მაგრად ჩასჭიდებოდა, კბილები უკაწკაწებდა. მან განაცხადა, ოციოდე ნაბიჯის გადადგმაც კი აღარ შემძლიაო. მაშინ, ნატიფი სიძულვილის გრძნობით გამსჭვალულმა ფრედერიკმა, რათა გულში რაც შეიძლება მეტი შეურაცხყოფა მიეყენებინა ქ-ნ არნუსათვის, იგი ნაჭირავე ბინაში მიიყვანა ტრონშეს ქუჩაზე, საწოლ ოთახში, სხვისთვის რომ იყო მომზადებული.

ყვავილები ჯერ კიდევ არ დამჭკნარიყო.

გიპიურის მოსასხამი ლოგინზე ეგდო. კარადაში ტუფლები გამოიღო. როზანეტი ასეთი ნაზი მზრუნველობით კმაყოფილი დარჩა.

დაახლოებით ნაშუადამევის პირველ საათზე იგი შორეული დოლის ხმამ გააღვიძა, და დაინახა, რომ ფრედერიკს თავი ბალიშში ჩაურგავს და ქვეითინებს.

— საყვარელო, რა მოგივიდა?

— ეს გრძნობის სიჭარბის გამოა, — უთხრა ფრედერიკმა. — მეტად დიდი ხანია მინდოდი!

I

ფრედერიკი უეცრად გააღვიძა თოფის სროლამ და, მიუხედავად როზანეტის ხვეწნისა, უსათუოდ სურდა გაეგო იქ რა ხდებოდა. ელისეს მინდვრებში მიდიოდა, იმ მიმართულებით, საიდანაც სროლის ხმა ისმოდა. სენტ-ონორეს ქუჩის კუთხეში გადაეყარა ბლუზიანებს, რომლებიც გაიძახოდნენ:

— არა, აქეთ არა! პალე-როიალში!

ფრედერიკი მათ აედევნა. ამაღლების ეკლესიის გალავანი შენგრეული იყო. შემდეგ შუაგულ ქუჩაში დაინახა სამი რიყის ქვა, ალბათ, ბარეკადის დასაწყისი, მერმე ბოთლის ნამსხვრევები და დახვეული მავთული, რასაც ხელი უნდა შეეშალა ცხენოსანი ჯარის მოძრაობისათვის. უეცრად ჩიხიდან გამოსტა ფერმკრთალი მაღალი ჭაბუკი, შავი თმა რომ მხრებზე ეფინა და ფერადწინწკლებიანი სათბუნებელი ეცვა. ხელში ეჭირა ჯარისკაცის გრძელი თოფი და ფეხის წვერებზე მორბოდა, მთვარეულს ჰგავდა, მოქნილი, ვით ვეფხვი. დროდადრო აფეთქების ხმა ისმოდა.

წინა საღამოს, როცა დაინახეს ფურგონი, რომელშიც კაპუცინების ბულვარში აკრეფილი ხუთი მკვდარი ეწყო, ხალხის განწყობილება შეიცვალა და სანამ ტიუილრიში ადიუტანტები იცვლებოდნენ, ბ-ნი მოლე, ახალი კაბინეტი რომ უნდა შეედგინა, ჯერ არსად ჩანდა, ბ-ნი ტიერი სხვა კაბინეტის შედგენას ცდილობდა, მეფე კი სრიკებს ამზადებდა, ყოყმანებდა და მთავარსარდლად ბიუჟო დანიშნა, რათა მაშინვე ხელი შეეშალა საქმეში, აჯანყება, თითქოს ვისიმე ერთი ხელი წარმართავსო, მრისხანედ ახლოვდებოდა. ქუჩაბანდებში ვილაცები გააფთრებული მჭევრმეტყველობით მოუწოდებდნენ ხალხს, სხვები რაც ძალი და ღონე ჰქონდათ განგაშს სტეხდნენ,

ტყვიას აღნობდნენ, ვაზნებს აკეთებდნენ; ხეები ბულვარებში, სა-
ზოგადოებრივი საპირფარეშოები, სკამლოგინები, რიკულები, ფარ-
ნები, ყველაფერი დამტვრეულ-დანგრეული იყო. დილით პარიზი
ბარიკადებით დაიფარა. ჯარის წინააღმდეგობა მალე გატყდა; ყველა-
ფერში ერეოდა ეროვნული გვარდია; რვა საათზე ხალხმა, ზოგან
წინააღმდეგობის გაუწევლადაც კი, ხუთი ყაზარმა დაიკავა, თითქ-
მის ყველა მერია, ყველაზე საიმედო სტრატეგიული პუნქტები. მო-
ნარქია თავის თავად ირღვეოდა და ხალხი ახლა შატო დ'ოს უბნის
გარემოცვას აწყობდა, რათა გაეთავისუფლებინა ორმოცდაათი პურო-
ბილი, რომელიც იქ არ იყო.

მოედანთან რომ მივიდა, ფრედერიკი ძალაუნებურად უნდა შე-
ჩერებულიყო. მოედანი გაჭედილი იყო შეიარაღებული ხალხით.
ქვეითი ჯარის ნაწილებს ეკავათ წმ. თომას და ფორმანტოს ქუჩე-
ბი. უზარმაზარი ბარიკადი ღობავდა ვალუას ქუჩის შესასვლელს.
კვამლი, მის ქეჩოზე რომ ირხეოდა, გაიფანტა; ჩანდა, როგორ გარ-
ბოდნენ იქ ხელების ქნევით ადამიანები; შემდეგ სროლა განახლდა.
ისროდნენ საპოლიციო უბნიდან, მაგრამ შიგ არავინ ჩანდა; მუხის
დარაბებში. ფანჯრებს რომ ეფარა, სათოფურები იყო გამოჭრილი;
მთელი ორსართულიანი შენობა, ორი ფლიგელი, შადრევანი პირველ
სართულზე და შუაში კარი იფარებოდა თეთრი წერტილებით, ტყვი-
ები რომ აკეთებდნენ. წინკარის საფეხურებზე არავინ ჩანდა.

ფრედერიკის გვერდით ვიღაც კაცი, რომელსაც ფრიგიული ჩა-
ჩი ეხურა და სათბუნებლის ზემოდან პატრონტაში ერტყა, ეჩხუბე-
ბოდა ქალს, ვისაც თავზე აბრეშუმნარევი თავსაფარი ეხურა:

— დაბრუნდი! დაბრუნდი-მეთქი!

— ნუ ჩამომეკიდე! — უპასუხებდა ქმარი. — მეკარის ჯიხურში
მარტოსაც არა გიშავს რა. მოქალაქევ, გეკითხებით, სწორად ვიქ-
ცევი თუ არა? მუდამ წესიერად ვასრულებდი ჩემს მოვალეობას:
ათას რვაას ოცდაათშიც, ოცდათორმეტშიც, ოცდათოთხმეტშიც და
ოცდაცხრამეტშიც! დღეს იბრძვიან! და მეც უნდა ვიბრძოლო! მომ-
შორდი!

ბოლოს, მეკარის ცოლმა დაუთმო ქმრის ხვეწნას, თანაც ეროვ-
ნულმა გვარდიელმა მხარი დაუჭირა მებრძოლს, მათ ახლოს რომ
იდგა, ასე ორმოცი წლის მამაკაცი, ვისაც ქერა წვერით შებორბ-
ლილი თვინიერი სახე ჰქონდა. იგი თოფს ისროდა და თანაც ფრე-
დერიკს ესაუბრებოდა, სრულიად დამშვიდებული ამ ორომტრიალ-

ში, ვით მებალე თავის ნარგავთა შორის. წინსაფრიანი ჭაბუკი მის ახლოს ტრიალებდა, რათა ვაზნები გამოეთხოვა და აემუშავებინა თავისი თოფი, მშვენიერი სანადირო კარაბინი „ერთმა ბატონმა“ რომ აჩუქა.

— წაილე, აი, იქა მაქვს, ზურგზე, — უთხრა წვერიანმა, — და დაიმაღლე, თორემ მოგკლავენ!

დოლები საიერიშოს უკრავდნენ. ისმოდა ყურისწამლები შეძახილები და გამარჯვებულთა „ვაშა“. ბრბო ირხეოდა ვით წყალწამლებული. შიგ შუაგულში ჩავარდნილი ფრედერიკი ველარ იძვროდა, უტკებოდა და მეტად კმაყოფილი იყო. დაჭრილები, რომლებიც ეცემოდნენ, მკვდრები მიწაზე რომ ეყარნენ, არ ჰგვანდნენ ნამდვილ დაჭრილებსა და ნამდვილ დახოცილებს; ფრედერიკს ეგონა სპექტაკლს ვუტკებო.

ბრბოს ტალღებში გამოჩნდა ხავერდის უნაგირით შეკაზმულ თეთრ ცხენზე მჯდომი მოსტუცი. შავი ფრაკი რომ ეცვა. ცალ ხელში მწვანე შტო ეჭირა, მეორეში — რაღაც ქალაღდი და ორივეს დაუცხრომლად აქნევდა. ბოლოს, მოსმენის იმედი რომ დაეკარგა, წავიდა.

ქვეითი ჯარის რაზმი წავიდა და ახლა მარტო მუნიციპალური გვარდია იცავდა უბანს. გაბედულნი ერთბაშად მიეტივენ წინკარს; ყველანი დახოცეს, სხვები მიეშველნენ, გუგუზებდა კარი, რომელსაც რკინის ურდულებს ურტყამდნენ; მუნიციპალური გვარდია არ ნებდებოდა. მაშინ კედელთან მიაგორეს თივით სავსე საზიდარი, იგი გიგანტურ ჩირაღდანივით აენტო. ზედ მიაყარეს ფიჩხი, ჩალა, სპირტიანი კასრი. ცეცხლი აჰყვა ზემოთ ქვეტიკრის კედლებს, მთელი სახლი კვამლში გაეხვია და ალის ფართო ენები ალიცილიცდნენ სახურავზე, ტერასების რიკულზე. პალე-როიალის პირველი სართული გაჭედილი იყო ეროვნული გვარდიელებით. ისროდნენ ყველა ფანჯრიდან, მრედანზე რომ გამოდიოდა, ტყვიები ზუზუნებდნენ, წყალი, გატეხილი აუზიდან რომ იღვრებოდა, სისხლს ერთვოდა და გუბებებს აყენებდა; ტალახში ასხლეტილი ფეხი ედებოდა ტანსაცმელს, ზუჩებს, იარაღს; ფრედერიკმა ფეხი დაადგა რაღაც რბილს; ეს იყო ხელი სერჟანტისა, რუხი ფარაჯა რომ ეცვა და გულდაღმა ეგდო თხრილში. მოდიოდნენ სულ ახალ-ახალი ბრბოები და წინ ერეკებოდნენ მებრძოლთ. სროლა გახშირდა. ღვინის ღუქნები ღია იყო, დროდადრო შედიოდნენ იქ, ჭიქა ლუღს დაღვე-

დნენ, ჩიბუხს მოსწევდნენ და კვლავ საბრძოლველად წავიდოდნენ. აყმუვლდა ძაღლი, პატრონს რომ ჩამორჩენოდა. ყველას ხარხარი აუტყდა.

ფრედერიკი წაბორძიკდა: გვერდში ტყვიით დაჭრილი კაცი მხარზე დააწვა. ტყვიამ, რომელიც ალბათ მისთვის იყო დამიზნებუ-ლი, ფრედერიკი გააბრაზა და უკვე წინ გაიქრა, მაგრამ ეროვნულმა გვარდიელმა შეაჩერა:

— რა საჭიროა! მეფე გაიქცა. პო, თუ არ გჯერა, წადი და ნახე!

ამან ფრედერიკი დაამშვიდა. კარუსელის მოედანი შესახედავად წყნარი იყო. ნანტის ოტელი კვლავინდებურად განკერძოებით იდგა, ხოლო სახლები მის უკან, ლუვრის გუმბათი, პირდაპირ რომ მო-ჩანდა, გრძელი ხის გალერია, მარჯვენა რომ იყო გაჭიმული, უშენი ადგილი, ქუჩის ვაჭართა ფარდულებამდე რომ გრძელდებოდა, თით-ქოს რუხ ბოლში იყო ჩაძირული, მოედნის მეორე ბოლოში კი მო-ჩანდა ტიუილრის ფასადი, ღრუბლებში გამოხედული მზის მკვეთ-რი სხივით რომ იყო გაშუქებული; მისი ფანჯრები თეთრ ლაქებივით კიაფობდა. ტრიუმფის ალაყაფთან ცხენის ლეში ეგდო. რიკულის გადაღმა ხალხი ჯგუფებად იდგა და ლაპარაკობდა. სასახლის კარი ღია იყო; ზღურბლზე მდგომი მსახურნი ყველას უშვებდნენ.

ქვემო სართულში, პატარა დარბაზში. მზად იყო რძიანი ყავა. ზოგი უქნარა უკვე მისჯდომოდა სუფრას, სვამდა და ხუმრობდა, სხვები ზეზე იყვნენ, მათ შორის ვიღაც მეეტლე. მან ორივე ხელი სტაცა შაქრიან ვაზას, შიშით მიიხედ-მოიხედა, ხარბად დაუწყო ჭამა შაქარს და სულ უფრო ღრმად ჩრიდა შიგ ცხვირს. ქვემოთ, მთავარ კიბესთან, ვიღაც კაცი ხელს აწერდა წიგნში. ფრედერიკ-მა ზურგით იცნო იგი.

— ა! ჰიუსონე!

— დიას, მე გახლავარ, — უბასუხა მან. — სასახლეში უნდა წარ-ვდგე. როგორია! ა?

— ზევით არ ავიდეთ?

ისინი მარშალთა დარბაზში შევიდნენ. სახელოვან ვაჟკაცთა პორ-ტრეტები ხელუხლებელი იყო, გარდა ბიუჟესი, რომლისთვისაც მუ-ცელი გაეხვრიტათ. ყველანი ხმლებსდაყრდნობილნი იდგნენ ქვე-მესთა ფონზე. მათი სახეები მუქარას გამოხატავდნენ, რაც მომენტს არ შეეფერებოდა. დიდ კედლის საათზე ორის ოცი წუთი დარქვა.

უეცრად გაისმა „მარსელიეზა“. ჰიუსონე და ფრედერიკი მოა-

ჯირზე გადაეყუდნენ. ეს ბრბო იყო. იგი ზემოთ გამოეჭანა. თავ-
ბრუდამხვევ ნაკადში აირია შიშველი თავები, ჩაჩქნები, წითელი
ჩაჩები, ხიშტები; ისე გამოეჭანა, რომ ადამიანები გაქრნენ ამ მქუ-
ნარე ტალღებში, განუწყვეტელი ღრიალით რომ მოილტვოდნენ,
თითქოს ზღვის წყალია ბუნიობისას რომ მძლავრი მომბრუნავი
მოერეკებაო; ზევით ბრბო გაიფანტა და სიმღერა შეწყდა.

ახლა ისმოდა მხოლოდ ფესსაცმლის ტყაპუნი, ხალხის გუგუნს
რომ უერთდებოდა. სრულიად უწყინარი ბრბო მხოლოდ იმით კმა-
ყოფილდებოდა, რომ იქაურობას ათვალეირებდა. მაგრამ დროდა-
დრო ვისმე იდაყვი, რომელსაც ადგილი არ ყოფნიდა, ფანჯრის მი-
ნას გატეხავდა, ანდა იატაკზე დავარდებოდა ლარნაკი ან სტატუე-
ტი. ხის პანელი ჭრაჭუნებდა. სახე ყველას წითელი ჰქონდა, ოფლი
წურწურით ჩამოსდიოდა. ჰიუსონემ შენიშნა:

— გმირებს კი არცთუ ეგრე საამო სუნი სდით!

— აჰ, თქვენ აუტანელი ხართ! — უპასუხა ფრედერიკმა.

ბრბო აწევბოდათ და ისინი აღმოჩნდნენ ოთასში, სადაც წითე-
ლი ხავერდის ჩარდანს იყო. ძირს, ტახტზე იჯდა შავწვერა პროლე-
ტარი, პერანგის საყულო გახსნილი, სახე კი მსიარული და სულე-
ლური ჰქონდა, როგორც ჩინურ ალაღმას. ქორედზე სხვებიც ადი-
ოდნენ, რათა მის ადგილზე დამჯდარიყვნენ.

— რა მითოლოგიაა! — თქვა ჰიუსონემ. — აი, ბატონო, ხალხი.

ტახტს ფეხებში ხელი მოჰკიდეს და ქანაობით წაიღეს.

— აი, დასწყევლოს, როგორ ქანაობს! სახელმწიფოს ხომალდი,
მღელვარე ტალღებში ქანაობს! აი, კანკანი! ნამდვილი კანკანი!

ტახტი ფანჯარასთან მიიტანეს და სტვენით გადაადგეს.

— საბრალო მოხუცი! — თქვა ჰიუსონემ, როცა დაინახა, რომ
ტახტი ბაღში დაეცა, საიდანაც მალე აიტაცეს, რათა ბასტილიაში
წაეღოთ და იქ დაეწვათ.

ყველა მძაფრმა სიხარულმა შეიპყრო, თითქოს მოსპობილმა
ტახტმა უკვე დაუთმო ადგილი მომავალ უსაზღვრო ბედნიერებას,
და ხალხმა დაუწყო გლეჯა ფარდებს, ამტკრევდა, ამსხვრევდა
სარკეებს, ჭაღებს, სასანთლებს, მაგიდებს, სკამებს, ტაბურეტებს;
ყოველგვარ ავეჯს, სპობდა ნახატებიან ალბომებსა და ხელსაქმის
კალათებსაც კი. თუკი გაიმარჯვეს, რატომაც არ უნდა გაერთონ!
ბრბო, ნიშნად დაცივნისა, მაქმანებსა და შალეებში ეხვეოდა. ოქ-
რომკედის ფოჩის ბლუზის სახელოზე იკეთებდნენ, სირაქლემას

ფრთებიანი ქუდი მჭედლის თავს ამშვენებდა, საპატიო ლეგიონის ლენტებს ქამრად ირტყამდნენ როსკიპები. ყველა იკმაყოფილებდა თავის ჭირვეულობას; ზოგი ცეკვავდა, ზოგი მღეროდა. დედოფლის ოთახში ვიღაც ქალი თმას იპოხავდა. შირმის უკან ორი კაცი ბანქოს თამაშობდა. ჰიუსონემ ფრედერიკს უჩვენა ვიღაც, აივნის რიკულს რომ დაყრდნობოდა და ჩიბუხს არხეინად ეწეოდა. თავაწყვეტილობა კი ძლიერდებოდა, განუწყვეტილად გაისმოდა ფაიფურისა და ბროლის ნამსხვრევთა წკრიალი.

შემდეგ ონავრობამ უფრო შავბნელი ხასიათი მიიღო. უსირცხვილო ცნობისმოყვარეობა აიძულებდათ შეეხედათ ყოველ კუთხეში, ჩაეხედათ ყველა ყუთში. კატორღელები ხელებს ურევდნენ პრინცესების საწოლში, ზედ გორაობდნენ და ამით ინაზღაურებდნენ იმას, რომ ვერ გააუპატიურეს მეფის ქალიშვილება. სხვებო, უფრო საშინელი სახისანნი უნმოდ დახეტილობდნენ სასახლეში და ცდილობდნენ მოეპარათ რამე, მაგრამ მეტად ბევრი ხალხი იყო. ღია კარში, მოოქრული ნივთების ბრჭყვიალსა და მტვრის რიალში, მოჩანდა ხალხის შავი მასა, მთელ დარბაზებს რომ ავსებდა. სუნთქვა ძნელდებოდა. სიციხე სულ უფრო გაუძლისი ხდებოდა. მეგობრებს შეეშინდათ, არ დავიხრჩოთო, და გარეთ გავიდნენ.

წინკარში ტანსაცმლის გროვაზე იდგა მეძავი ქალიშვილი, თავისუფლების ქანდაკებას რომ გამოხატავდა, უძრავი, საშინელი, თვლებგადმოკარკულელი.

გავიდნენ თუ არა ქუჩაში, დაინახეს მუნიციპალური გვარდიის ფარაჯებით გამოწყობილი ოცეული, რომელმაც ფორმის ქუდი მოიხადა, ოღნავშემელოტებული თავი გამოაჩინა და დაბალი სალამი მისცა ხალხს. ჩამოგლეჯილმა გამარჯვებულებმა ეს რომ დაინახეს, გაიბღინდნენ. ჰიუსონესა და ფრედერიკს ამან ერთგვარი სიამოვნება აგრძნობინა.

მათ აღფრთოვანება დაეუფლა. პალე-როიალში დაბრუნდნენ. ფრომანტოს ქუჩის პირდაპირ ჩალაზე ეყარა დახოცილ ჯარისკაცთა გვამები. მეგობრებმა გულგრილად ჩაუარეს გვერდი და საამაყოდაც კი მიიჩნიეს ასეთი თავშეკავება.

სასახლე ხალხით იყო გაჭედილი. შიდა ეზოში შვიდგან კოცონი გიზგიზებდა. ფანჯრებიდან ყრიდნენ როიალებს, კომოდებსა და კედლის საათებს. მებანძრეთა შლანგები წყალს ასხამდნენ სახურავამდე. ანცები ცდილობდნენ ხმლით გადაეჭრათ შლანგები. ფრე-

დერიკმა პოლიტექნიკური სკოლის ერთ სტუდენტს უთხრა, დაუშალეო. სტუდენტმა ვერ გაიგო, სრულიად ლენჩი ვინმე აღმოჩნდა. გარშემო, ორივე გალერიაში ბრბო სარდაფებს დაეუფლა და იყო ერთი ლოთობა. ღვინო წყალივით იღვრებოდა, ფეხებში ედინებოდათ. ქუჩის ბიჭები ბოთლის ნამტვრევებით სვამდნენ, ბორძიკობდნენ და ღრიალებდნენ.

— წავიდეთ აქედან, — უთხრა ჰიუსონემ, — ეს ხალხი ზიზღს იწვევს.

მთელ ორლენის გალერიაში პირდაპირ იატაკზე დაგებულ ლეიბებზე იწვნენ დაჭრილები. საბნების ნაცვლად წითელი ფარდები ეხურათ, ხოლო მეზობელი უბნის მოკრძალებულ მანდილოსნებს წვენი და თეთრეული მოჰქონდათ.

— რაც უნდა იყოს, — თქვა ფრედერიკმა, — ჩემი აზრით, ხალხი მშვენიერია!

დიდ ვესტიბიულში ბრბო მძვინვარებდა და ცდილობდა ასულიყო ზემო სართულებში, რათა ნგრევა დაემთავრებინა; საფეხურებზე მდგომი ეროვნული გვარდიელები არ უშვებდნენ. ყველაზე გულადი ჩანდა უქუდო, თმაგაბურძენელი მსროლელი, დაფლეთილი ტყავის ამუნიცია რომ ჰქონდა; ქამრიდან ამოვარდნილი პერანგი დაგრებოდა და დვლეჭივით ეკიდა. სხვებთან ერთად გაათურებული ეძალებოდა. ჰიუსონემ, ვისაც გამჭრიახი თვალი ჰქონდა, შორიდან იცნო არხუ.

ბოლოს მათ მიადწიეს ტიუილრის ბალამდე, რათა თავისუფლად ამოესუნთქათ. სკამლოგინზე ჩამოსხდნენ და რამდენიმე წუთს თვალდახუჭული იყვნენ; ისე გაოგნებული იყვნენ, რომ ერთი სიტყვის თქმაც არ შეეძლოთ. გამვლელნი ლაპარაკობდნენ, ორლენის ჰერცოგი ქალი რეგენტად დანიშნესო. ყველაფერი გათავდა და იგრძნობოდა ის განსაკუთრებული დამშვიდება, რაც საქმეთა სწრაფ გადაჭრას მოჰყვება ხოლმე, რომ სასახლის სხვენის ყველა ფანჯარაში გამოჩნდნენ მსახურნი, რომელნიც ლივრეებს ივლეჯდნენ და ბაღში ყრიდნენ უარის ნიშნად. ხალხმა მათ უსტვინა. ისინი მიიმალნენ.

ჰიუსონესა და ფრედერიკის ყურადღებამიიპყრო ერთმა ზორბა ბიჭმა, რომელსაც თოფი მხარზე გაედო და ხეივანში მიიჩქაროდა. წითელ ბლუზაზე პატრონტაში ერტყა. შუბლი ქუდქვეშ ცხვირსა-

ხოციტ ჰქონდა შეხვეული. იგი მობრუნდა. ეს იყო დიუსარდიე. მეგობრებს გადაეხვია.

— ო, რა ბედნიერებაა, ჩემო ძვირფასებო! — წამოიძახა და სიხარულითა და დაღლილობით სული ისე ეხუთებოდა, რომ მეტი ვერაფერი თქვა.

ორ დღე-ღამეს ფეხზე იდგა. ლათინთა უბანში ბარიკადებს აშენებდა, რამბიუტოს ქუჩაზე იბრძოდა, სამი ღრავონი გადაარჩინა, დიუნუაიეს რაზმთან ერთად ტიუილრიში შევიდა, შემდეგ პალატაში წავიდა, იქიდან კი რატუსაში.

— ახლა იქიდან მოვდივარ. ყველაფერი რიგზეა! ხალხი ზეიმობს! მუშები ბურჟუებს ეხვევიან! აჰ, რომ იცოდეთ, რა ვნახე! რა მშვენიერი ხალხია! რა მშვენიერება რამეა!

და, თუმცა ვერ შენიშნა, რომ მათ იარაღი არ ჰქონდათ, დასძინა:

— მე ხომ დარწმუნებული ვიყავი, რომ აქ შეგხვდებოდით! ძნელი წუთები იყო, მაგრამ ეს რაა!

ლოყაზე სისხლის წვეთი გამოუვიდა, მაგრამ მეგობრების კითხვაზე უპასუხა:

— ო, არაფერია, ალბათ ხიშტმა გამკაწრა!

— კი, მაგრამ აგრე დატოვება არ შეიძლება.

— ეჰ, მე კარგად ვარ! ეს რას მიზამს? რესპუბლიკა გამოცხადდა! ახლა უკვე ბედნიერი ვიქნებით! ჟურნალისტები ამბობდნენ, ახლა იტალიასა და პოლონეთს გაათავისუფლებენო. მეფეები აღარ იქნებიან! გესმით? თავისუფლება მთელ დედამიწას! თავისუფლება მთელ დედამიწას!

ჰორიზონტს თვალი მოავლო და გამარჯვებულივით ხელები აღაპყრო. მაგრამ ტერასზე, წყლის გაყოლებით, გაბმით გარბოდა ხალხი.

— აი, დალახვროს ეშმაკმა! აკი დამავიწყდა! ფორტები ხომ აუღებელია! იქ უნდა წავიდე. მშვიდობით!

მობრუნდა, თოფი დაიქნია და მათ მიაძახა:

— გაუმარჯოს რესპუბლიკას!

მარჯვნივ და მარცხნივ გამარჯვებულნი ყველგან თოფებს ცლიდნენ. თუმცა ფრედერიკი მეომრული აღტყინებით არ გამოირჩეოდა, მაგრამ გალუჩის სისხლი მაინც ადუღდა. სიამოვნებით ისუნთქავდა დენთით გაჟღენთილ ჰაერს და თრთოდა უსაზღვრო სიყვარულის,

დიდი და ყოვლისმომცველი სინაზის მოზღვავეებით, თითქოს მთელი კაცობრიობის გული მის მკერდში აძგერდაო.

ჰიუსონემ მთქნარებით უთხრა:

— ურიგო არ იქნება, წავიდე და მოსახლეობას ვამცნო!

ფრედერიკი წაჰყვა მისი გაზეთის კონტორაში ბირჟის მოედანზე და ტრუას გაზეთისათვის თვითონ დაიწყო ანგარიშის წერა. ეს იყო ლირიკული სტილის ნამდვილი ლიტერატურული ნაწარმოებია. რომელსაც თავისი გვარი მოაწერა. შემდეგ ერთად ისადიღეს რესტორანში. ჰიუსონე ჩაფიქრებული იყო; რევოლუციის ექსცენტრულობა მის საკუთარ ახირებულობას აღემატებოდა.

როცა ყავის დაღვევის შემდეგ რატუშაში წავიდნენ ახალი ამბების შესატყობად, მისი თანდაყოლილი ანცობა საზღვარს გადავიდა. შველივით ხტოდა ბარიკადებზე და გუშაგებს პატრიოტული ხუმრობით უპასუხებდა.

ჩირადღნების სინათლეზე მოისმინეს დროებითი მთავრობის გამოცხადება. ბოლოს, შუალამისას დაქანცული ფრედერიკი შინ დაბრუნდა.

— როგორაა საქმე, — ჰკითხა თავის ლაქიას, ტანსაცმლის გახდაში რომ შველოდა, — კმაყოფილი ხარ?

— დიახ, ბატონო, რა თქმა უნდა! მხოლოდ აი, არ მიყვარს, როცა ხალხი ასე აიშვებს თავს!

მეორე დილას რომ გაიღვიძა, ფრედერიკს დელორიე გაახსენდა და მასთან გაეშურა. ადვოკატი ის იყო წასულიყო — პროვინციაში დაენიშნათ კომისრად. წინა დღის საღამოს ლედრიუ-როლენთან მივიდა და იმდენი ელაპარაკა უმაღლესი სკოლების სახელით, რომ ადგილი მიიღო. მეკარის სიტყვით, შემდეგ კვირაში წერილი უნდა მოეწერა და მისამართი ეცნობებინა.

მაშინ ფრედერიკი როზანეტთან წავიდა. იგი ნაწყენი შეხვდა, გუშინ მარტოდ რად მიმატოვეო. მაგრამ გულისწყრომა დაუტხრა, როცა ფრედერიკმა უთხრა, მშვიდობა აღდგენილია, ახლა ყველაფერი დაწყნარდა, საშიში არაფერიაო; ფრედერიკი ეხვეოდა და ქალმა თავი რესპუბლიკის მომხრედ გამოაცხადა, სწორედ ისე, როგორც უკვე მოიქცა პარიზის არქიეპისკოპოზი და როგორც გასაოცარი გულმოდგინებით და სიჩქარით მალე უნდა მოქცეულიყვნენ მთელი სასამართლო, სახელმწიფო საბჭო, აკადემია, საფ-

რანგეთის მარშლები, შანგარნიე, ბ-ნი დე ფალუ, ყველა ბონაპარტისტი. ყველა ლეგიტიმისტი და ბეერი ორლენისტი.

მონარქიის დამხობა ისეთი სისწრაფით მოხდა, რომ, როცა შიშის პირველმა წუთმა განვლო, ბურჟუებს თითქოს უყვირდათ, როგორ მოხდა, რომ ცოცხალი დავრჩითო? დახვრეტა, რაც გაუსაპართლებლად მიუსაჯეს რამდენიმე ქურდს, სრულიად სამართლიანი ეჩვენათ. მთელ თვეს იმეორებდნენ ლამარტინის ნათქვამს წითელ დროშაზე. „რომელიც მხოლოდ ერთხელ შემოატარეს მარსის მინდორზე. მაშინ როცა სამფეროვანი დროშა“... და სხვ. და ყველამ ამ დროშას შეაფარა თავი, რადგან ყოველი პარტია მის სამ ფერთა შორის ხედავდა მხოლოდ თავის ფერს და იმედი ჰქონდა დანარჩენი ფერები მოესპო, როგორც კი გაიმარჯვებდა.

რადგან საქმეები შეჩერებული იყო, შემფოთება და ცნობის-მოყვარეობა ხალხს ქუჩაში ერეკებოდა. დაუდევრად ჩაცმა სპობდა განსხვავებას საზოგადოებრივ მდგომარეობაში, სიძულვილი იმალებოდა, იმედი პირველ ადგილს იჭერდა, ბრბო თავაზიანი იყო. ყველას სახეზე ბრწყინავდა მოპოვებული უფლების ამაყი გრძობა. გამეფებული იყო საკარნავალო მხიარულება, ხალხი ისე ცხოვრობდა, როგორც ბანაკად. იმაზე უფრო საინტერესოს ვერაფერს წარმოიდგენდი, როგორც პარიზი პირველ დღეებში იყო.

როზანეტთან მკლავგაყრილი დადიოდა სასეირნოდ ფრედერიკი და მთელ დღეს დაეხეტებოდნენ ხოლმე ქუჩებში. ქალს ართობდა ბაბთები, ღილკილოში რომ ეკეთათ გამვლელებს, ალმები, ყოველ ფანჯარასთან რომ ეკიდა, კედლებზე გაკრული ნაირფერი აფიშები და წვრილს ჩაადებდა ხოლმე ყულაბაში დაჭრილთა სასარგებლოდ, სკამზე რომ იდგა სადმე შუა ქუჩაში. გაჩერდებოდა ხოლმე კარიკატურების წინ, რომლებიც ლუი-ფილიპეს ხატავდნენ კონდიტრის, ჯამბაზის, ძაღლის ან წურბლის სახით. მაგრამ კოსიდიერის ბიჭები, მათი ხმლები და შარფები ქალს აშინებდნენ. ზოგჯერ დაინახავდა, როგორ რგავდნენ, „თავისუფლების ხეს“. ამაში მონაწილეობას იღებდნენ ბატონი მღვდლები, ისინი თანამსახურებთან ერთად გამოდიოდნენ და ლოცავდნენ რესპუბლიკას, რაც ბრბოს აზრით ძლიერ კარგი იყო. ყველაზე ჩვეულებრივი სანახაობა იყო ყოველგვარი დეპუტაცია, რომელიც რატუშაში მიდიოდა, რათა ეთხოვა რამე, რადგან ყოველი ხელობა, ყოველი სარეწი მოელოდა, რომ მთავრობა სამუდამოდ მოუღებდა ბოლოს მის გაჭირვებას. თუმცა ზოგი-

ერთი მიდიოდა მხოლოდ იმისათვის, რომ რჩევა მიეცა მმართველებისათვის, ან მიელოცა მათთვის, ანდა მისუღიყო და ენახა, მანქანა როგორ მუშაობსო.

ერთხელ, მარტის შუა რიცხვებში, როცა ფრედერიკი როზანეტის დავალებით ლათინთა უბანში მიდიოდა, არკოლის ხიდზე გავლისას გადაეყარა ვიღაც გრძელწვერიანებს, მხედრულად რომ მიაბიჯებდნენ და თავზე უცნაური ქუდები ეხურათ. რაზმს მიუძღოდა და დოღს უკრავდა ზანგი, ყოფილი მენატურე, ხოლო აფრიალებულ დროშა, რომელზეც იყო წარწერა: „ფერმწერები“, მიჰქონდა პელერენს.

მან ფრედერიკს ანიშნა, მომიცადეო, და ხუთიოდე წუთის შემდეგ მოვიდოდა, დრო ჰქონდა, რადგან ამ მომენტში მთავრობა კალატოზებს იღებდა. პელერენი და მისი კოლეგები მიდიოდნენ, რათა ეთხოვათ ხელოვნების ფორუმის, თავისებური ბირჟის შექმნა, სადაც განიხილავდნენ ხელოვნების საკითხებს. როცა ყველა მშრომელი თავის ნიჭს სხვებისას შეუერთებს, შეიქმნება დიადი ნაწარმოებნი. მალე პარიზს დაამშვენებენ უდიდესი ნაგებობანი, ხოლო მათ მხატვრობით მორთავს თვით იგი, პელერენი, მან უკვე დაიწყო სურათი „რესპუბლიკა“. ამასობაში მის წასაყვანად მოვიდა ერთ-ერთი ამხანაგი, რადგან მათ მოჰყვებოდათ შინაური ფრინველის ვაჭართა დეპუტაცია.

— რა სისულელეა! — წაიბუზღუნა ვიღაცამ ბრბოში. — მუდამ უაზრობა! არავითარი გონივრული რამ!

ეს იყო რეჟემბარი. იგი ფრედერიკს არ მისალმებია, მაგრამ ისარგებლა შემთხვევით, რათა დაგროვებული ბოღმა გადმოენთხია.

მოქალაქე მთელ დღეს ქუჩებში დაეხეტებოდა, თვალებს აბრიალებდა, ისმენდა და ავრცელებდა საშინელ ამბებს და ყველაფერზე ასე ამბობდა: „ფრთხილად, ჩვენი მოსპობა სურთ!“ და „დალახვროს ღმერთმა, რესპუბლიკას მოგვტაცებენ!“ ყველაფრით უკმაყოფილო იყო, კერძოდ კი იმით, რომ ჩვენი ბუნებრივი საზღვრები არ აღვადგინეთ. ლამარტინის სახელს რომ გაიგონებდა, უკვე მსრებს აიჩეჩავდა, ლედრაჟ-როლენს ამოცანის შესაფერისად არ ცნობდა. დიუპონ დე ლერას „ძველ ჩვარს“ ეძახდა, ალბერს—რეგვენს, ლუი ბლანს — უტოპისტს, ბლანკს — მეტად საშიშ კაცს, ხოლო, როცა ფრედერიკმა ჰკითხა როგორ უნდა მოექცეულიყავითო, მაჯაში ხელი სტაცა, მტკივნეულად მოუჭირა და უთხრა:

— უნდა გადაგველაზა რაინი, გეუბნებით, რაინი უნდა გადაგველაზა, დასწყევლოს ღმერთმა!

შემდეგ ბრალს სდებდა რეაქციას.

რეაქციამ ნილაბი ჩამოიხადა. ნეილისა და სიურენის ციხედარბაზების განადგურება, ხანძარი ბატილიონში, მღელვარება ლიონში, ყოველგვარი სისასტიკე, ყოველგვარი წყენინება ახლა გაზვიადების საბაზს იძლეოდა, ისე როგორც ლედრიუ-როლენის ცირკულარი, საკრედიტო ბილეთების იძულებითი კურსი, რენტა, რომლის კურსიც სამოც ფრანკამდე დაეცა, და, ბოლოს, უდიდესი უკანონობა, უკანასკნელი უბედურება, უსაშინელესი სისაძაგლე — გადასახადი ორმოცდახუთი სანტიმის რაოდენობით. ხოლო ყვლაფრის დასაგვირგვინებლად სოციალიზმი! თუმცა ეს თეორიები ისეთივე ახალია როგორც „ბატობიას“ თამაში, ორმოცი წლის განმავლობაში საკმაოდ განიხილეს, რათა მთელი ბიბლიოთეკები აევსოთ, მცხოვრებნი მაინც შეშინდნენ, როგორც აეროლტები სეტყვით; და ხალხი აღშფოთებული იყო, რადგან გამსჭვალული იყო იმ სიძულვილით, რასაც ყოველი ახალი იდეა წარმოშობს სწორედ იმიტომ. რომ იგი იდეაა, იმ სიძულვილით, რომელიც შემდეგ სახელს უქმნის მას და რის გამოც მისი მტრები მუდამ მასზე მდარენი არიან. რაგინდ უმნიშვნელოც იყოს იგი.

ჰოდა, საკუთრება გახდა თაყვანისცემის საგანი, თითქმის როგორც კულტი და შეერწყო ღვთის ცნებას. მის წინააღმდეგ გალაშქრება მკრეხელობად მიაჩნდათ, თითქმის კაციჭამიობადაც კი. მიუხედავად ძლიერ ჰუმანური კანონმდებლობისა, როგორც კი ოდესმე ყოფილა, კვლავ წარმოიშვა 93 წლის აჩრდილი და სიტყვა რესპუბლიკის ყოველ მარცვალში ისმოდა გილიოტინის დანის ღრჭიალი, რაც, უნდა ითქვას, ხელს არ უშლიდა იმას, რომ რესპუბლიკა სძულებოდათ მისი სისუსტის გამო, როგორც ბრმა, რომელსაც ყავარჯენი დაეკარგა, როგორც პატარა ბავშვი, ძიძას რომ დაშორდა.

მაგრამ, არც ერთი ფრანგი ისე არ დამფრთხალა, როგორც დამბრეზი. ახალი წესრიგი ემუქრებოდა მის კეთილდღეობას, მაგრამ მთავარი ის იყო, რომ მან არ გაუმართლა გამოცდილება. ესოდენ მშვენიერი სისტემა, ესოდენ ბრძენი მეფე! განა შესაძლებელია დადგა ქვეყნის აღსასრული! მეორე დღესვე დაითხოვა სამი მსახური. გაყიდა ცხენები, იყიდა რბილი ქუდი საგარეოდ, წვერის მოშვებაც

კი განიზრახა, შინ ჩაიკეტა, სულით დაეცა, ნაღვლიანად კითხულობდა იმ გაზეთებს, რომლებიც ყველაზე მტრულად ეპყრობოდნენ მის შესედულებას, ისეთმა შავბნელმა ფიქრებმა მოიცვეს, რომ ფლოკონის ჩიბუხზე ნათქვამი ზუმრობაც კი ღიმილს ვერ იწვევდა მის სახეზე.

რაკი დამხობილი მონარქიის მომხრე იყო, ეშინოდა, ხალხის შურისგება ჩემს მამულს შამპანში თავს არ დამატყდესო, რომ უეცრად შემთხვევით წაიკითხა ფრედერიკის ნალაპარაკევი და წარმოიდგინა, რომ მისი ასალგაზრდა მეგობარი ძლიერ გავლენიანი ვინმეა და, თუ სარგებლობას ვერაფერს მოუტანს, დაიცავს მაინც. და აი, ერთხელ დილით ბ-ნი დამბრეზი, რომელსაც თან ახლდა მარტინონი, ფრედერიკს ეწვია.

ამ წვევის ერთადერთი მიზანი, ბ-ნ დამბრეზის სიტყვით, იყო ენახა იგი და ესაუბრნა მასთან. საბოლოო ანგარიშით ეს ამბები ახარებენ და იგი მთელი სულითა და გულით იზიარებს „ჩვენს მაღალ დევიზს: „თავისუფლება, თანასწორობა, ძმობა“, რადგან არსებითად მუდამ რესპუბლიკელი იყო“. თუ წინანდელი წყობილების დროს ხმას აძლევდა მთავრობას, მხოლოდ იმისათვის, რომ დაეჩქარებინა გარდუვალი დამხობა, კიდევაც გაჯავრდა, როცა ლაპარაკი შეეხო გიზოს, „ვის გამოც გვარიანად ვიწვნიეთ, ამის უარყოფა ხომ არ შეიძლება!“ სამაგიეროდ, ძლიერ აღტაცებული იყო ლამარტინით, რომელიც „პატიოსან სიტყვას გაძლევთ, დიდებული იყო, როცა წითელი დროშის გამო“...

— დიახ, ვიცი, — უთხრა ფრედერიკმა.

შემდეგ ბ-ნმა დამბრეზმა სიმპათია განუცხადა მუშებს.

— ჩვენ ხომ, ბოლოს და ბოლოს, ცოტად თუ ბევრად მუშები ვართ! — და მისი მიუკერძებლობა იქამდე მივიდა, რომ პრუდონი. მისი აზრით, ლოგიკურად მსჯელობდა. „იგი ერთობ ლოგიკურია, დალაზვროს ეშმაკმა!“ და ისეთი გულგრილობით, რაც დიდგონიერ კაცს სჩვევია, დაიწყო ლაპარაკი გამოფენაზე, სადაც პელერენის სურათი ნახა. მისი აზრით, სურათი ორიგინალური, კარგია.

მარტინონი საუბარში შენიშვნებს ჩაურთავდა ხოლმე. მასაც მიაჩნდა, რომ „საჭიროა პატიოსნად მიემხრო რესპუბლიკას“ დილაპარაკი დაიწყო თავის მიწათმოქმედ მამაზე; თავს იკატუნებდა. გლეხი ვარ, ტეტიაო. მალე სიტყვა ჩამოვარდა ეროვნული კრების

ორჩვენებზე და კანდიდატზე ფორტელის ოლქისაგან. ოპოზიციის კანდიდატს წარმატების იმედი არ ჰქონდა.

— თქვენ მისი ადგილი უნდა დაიკავოთ! — თქვა ბ-ნმა დამბრეზმა.

ფრედერიკი უარობდა.

რატომაც არა? უკიდურეს მემარცხენეთა ხმები მისთვის უზრუნველყოფილია მისი პირადი შეხედულების მეოხებით, კონსერვატორთა ხმები კი — მისი წარმოშობის წყალობით.

— აგრეთვე ნაწილობრივ შესაძლებელია, — ღიმილით დასძინა ბ-ნმა დამბრეზმა, — ჩემი გავლენის მეოხებითაც.

ფრედერიკი გამოტყდა, არ ვიცი, როგორ შევუდგე ამ საქმესო.

— მაგაზე მარტივი არაფერია! საჭიროა მხოლოდ მიიღო დედაქალაქის ერთ-ერთი კლუბის რეკომენდაცია ობის დეპარტამენტის პატრიოტებისათვის. საჭიროა უბრალოდ კი არ გამოაცხადო შენ რწმენა, როგორც ყოველდღე სჩადიან ამას გაზეთებში, არამედ სერიოზულად ჩამოაყალიბო გარკვეული პრინციპები. მომიტანეთ, როცა დასწეროთ. მე ვიცი, რაც საჭიროა ამ ადგილებში. და ვიმეორებ, თქვენ შეგიძლიათ დიდი სამსახური გაუწიოთ ჩვენს ქვეყანას, ყველას ჩვენ, მეც კი. ასეთ დროს ერთმანეთს უნდა დავეხმაროთ და, თუ ფრედერიკს ან მის მეგობრებს რაიმე სჭირდებათ...

— აჰ, ბატონო ჩემო! ისეთი მადლიერი ვარ თქვენი, რომ...

— სამსახური სამსახურის ნაცვლად, თქმა არ უნდა.

ეს ბანკირი უთუოდ კაი კაცია.

არ შეიძლებოდა ფრედერიკი არ დაფიქრებულიყო, თავი უბრუოდ, განცვიფრებული იყო.

თვალწინ წარმოუდგა კონვენტის დიადი სახეები. მოეჩვენა, რომ იწყებოდა ბრწყინვალე განთიადი. რომში, ვენასა და ბერლინში აჯანყება იყო, ავსტრიელები ვენეციიდან განდევნეს, მთელი ევროპა დელავდა. დადგა მოძრაობაში მონაწილეობის მიღების ჟამი, იქნებ საჭირო იყო მისი დაჩქარება? ამასთან მას ხიბლავდა ტანისამოსი, რომელიც, როგორც ამბობდნენ, დეპუტატებს ეცმებოდათ. იგი ხედავდა: აი უკვე აცვია საყელომოფენილი ყილეტი; იხვევია სამფეროვანი შარფი, და ეს გატაცება, ეს ჰალუცინაცია ისე ძლიერი იყო, რომ დიუსარდიეს გული გადაუშალა.

ეს პატიოსანი ბიჭი ასევე აღტაცებული იყო.

— რა თქმა უნდა! ცხადია! წამოაყენეთ თქვენი კანდიდატურა! ფრედერიკი მაინც მოეთათბირა დელორიეს. უგუნურმა ოპოზიციამ, რასაც კომისარი პროვინციაში წააწყდა, მისი ლიბერალიზმი გააძლიერა. მან მაშინვე უპასუხა წერილით, რომელიც აღსავსე იყო ენერგიული ხვეწნით.

მაგრამ ფრედერიკს უნდოდა მეტი ადამიანის მხარდაჭერა მოეპოვებინა და ამიტომ თავისი გეგმები გაუზიარა როზანეტს, მ-ელ ვატნაზის თანდასწრებით.

მ-ელ ვატნაზი ეკუთვნოდა იმ პარიზელ გაუთხოვარ ქალიშვილთა რიცხვს, რომელნიც ყოველ საღამოს გაკვეთილებისა და რაიმე ნახატის გაყიდვის, ან ცუდი ხელნაწერების მოთავსების ცდის შემდეგ შინ კალთებდასვრილი ბრუნდებიან, თვითონ იკეთებენ სადილს და სჭამენ სრულიად მარტონი, შემდეგ ფეხებს სათბუნებელზე შედგამენ და მქრქალშუშიანი ლამპის შუქზე ოცნებობენ სიყვარულზე, ოჯახზე, კერაზე, სიმდიდრეზე, ყველაფერზე. რაც მათ არ აქვთ. ამიტომ ისიც, ისე როგორც ბევრი სხვა, მიესალმა რევოლუციას, როგორც შურისგების გზას, და სოციალიზმის თავგადაკლული მომხრე გახდა.

პროლეტარიატის განთავისუფლება, ვატნაზის ფიქრით, შესაძლებელი იყო მხოლოდ იმ პირობით, თუ ქალთა ემანსიპაცია მოხდებოდა. იგი მოითხოვდა, რომ ქალს ჰქონოდა უფლება დაეკავებინა ყოველგვარი თანამდებობა, გამოეცხადებინა უკანონოდშობილი ბავშვის მამა, მოითხოვდა შეეცვალათ კანონმდებლობა, მოესპოთ, ან ყოველ შემთხვევაში, „მოეწესრიგებინათ ქორწინება უფრო გონივრულ საფუძვლებზე“. მაშინ ყოველი ფრანგი ქალი ვალდებული იქნება გაჰყვეს ფრანგს ან შეივრდომოს მოხუცი. ძიძები და მეანე ქალები სახელმწიფო მოსამსახურენი უნდა გახდნენ და ხელფასს ხაზინიდან უნდა იღებდნენ. საჭიროა განსაკუთრებული ქიური, რომელიც შეაფასებდეს ქალების ნაწარმოებთა, განსაკუთრებული გამომცემლები ქალებისათვის, ქალთა პოლიტექნიკური სკოლა, ქალებისაგან შემდგარი ეროვნული გვარდია, ერთი სიტყვით, ყველაფერი ქალთათვის. ხოლო რაკი სახელმწიფო მათს უფლებებს არ სცნობს ძალა ძალითვე უნდა გადალახონ. ათი ათასი რიგიანად შეიარაღებული მოქალაქე ქალი შიშის კანკალს მოჰგვრის რატუშას!

ამ თვალსაზრისით ფრედერიკის კანდიდატურა ხელსაყრელად

ეჩვენა. ამხნევებდა, სახელის მოხვეჭის გზას უჩვენებდა. როზანეტს უხაროდა, რომ პალატაში თავისი კაცი ეყოლებოდა.

— ამასთანავე კაი ადგილსაც მოგცემენ!

ფრედერიკი, რომელსაც ათასგვარი სისუსტე სჭირდა, საყოველთაო სიგიჟემ შეიპყრო. სიტყვა შეთხზა და საჩვენებლად ბ-ნ დამბრეზთან წაიღო.

როცა ეზოში შევიდა და ჭიშკარი მიიხურა, ერთ-ერთ ფანჯარაში ფარდა გადაიწია და ქალი გამოჩნდა; ვერ გაარჩია, ვინ იყო. დერეფანში კი მისი ყურადღება მიიპყრო სურათმა, სკამზე რომ ალბათ დროებით იდგა, ეს იყო პელერენის სურათი.

იგი გამოხატავდა რესპუბლიკას, პროგრესს, ან ცივილიზაციას იესო ქრისტეს სახით, უღრან ტყეში გაქანებულ ორთქლმავალს რომ მართავდა. წუთით თვალის მოვლების შემდეგ ფრედერიკმა წამოიძახა:

— რა საძაგლობაა!

— მართლაც! არა? — უთხრა ბ-ნმა დამბრეზმა, რომელიც სწორედ ამ დროს გამოვიდა და ეგონა, რომ ფრედერიკის სიტყვები შეეხებოდა არა სურათს, არამედ დოქტრინას, რაც მხატვარმა ესოდენ განადიდა.

მაშინვე გამოვიდა მარტინონი. კაბინეტში შევიდნენ და ფრედერიკმა უკვე ამოიღო ქალაღები, რომ უეცრად შემოვიდა მ-ელ სესილი და, თითქოს აქ არაფერიყო, იკითხა:

— დეიდა აქ არის?

— ხომ იცი, რომ არა? — მიუგო ბანკირმა. — თუმცა, არაფერია! მობრძანდი!

— აჰ, არა, გმადლობთ! მივდივარ.

გავიდა თუ არა, მარტინონმა, ვითომ ცხვირსახოცს ვეძებო, თქვა:

— პალტოს ჯიბეში დამრჩა. ბოდიში, უნდა მოვიტანო!

— კარგი! — უთხრა ბ-ნმა დამბრეზმა.

ცხადია, იგი ძალიან კარგად ხედავდა ამ ეშმაკობას და თითქოს ხელსაც უწყობდა მას. რატომ? მაგრამ მარტინონი მალე დაბრუნდა და ფრედერიკმა დაიწყო თავისი სიტყვის კითხვა. უკვე მეორე ფურცლიდან, სადაც ფულის ინტერესების ბატონობა სამარცხვინოდ იყო მიჩნეული, ბანკირი იღუშებოდა. შემდეგ, როცა რეფორმებს ეხებოდა, ფრედერიკი ვაჭრობის თავისუფლებას მოითხოვდა.

— როგორ...? მაგრამ, ნება მიბოძეთ!

ფრედერიკს არ ესმოდა და განავრძობდა. იგი მოითხოვდა რენტის გადასახადს, პროგრესულ გადასახადს, ევროპის ფედერაციას, ხალხის განათლებას, კაზმული ხელოვნების განვითარებას.

„ჩვენი ქვეყანა რომ ისეთ ადამიანებს, როგორც დელაკრუა ან ჰიუგო არიან, სამ ათას ფრანკ რენტას მისცემდეს, განა ცუდი იქნება?“

სიტყვა თავდებოდა მაღალი კლასებისადმი მიმართვით:

„ნურაფერს დაიშურებთ, ჰოი, მდიდრებო! მიეცით! მიეცით!“

გაათავა და ფეხზე ადგა. ორივე მსმენელი ჩუმად იჯდა. მარტინონს თვალები დაეჭყიტა, ბ-ნი დამბრეზი გაფითრებული იყო. ბოლოს მღელვარება დამალა და უშნო ღიმილით უთხრა:

— თქვენი სიტყვა ჩინებულია!

და ძლიერ შეაქო მისი ფორმა, თუმცა არსებითად არაფერი უთქვამს.

უწყინარი ახალგაზრდა კაცის ეს გესლიანობა მას განსაკუთრებით აშინებდა, როგორც სიმპტომი. მარტინონი ცდილობდა დაემშვიდებინა იგი. რა თქმა უნდა, კონსერვატორთა პარტია მალე რევანშს აიღებს; ბევრი ქალაქიდან უკვე განდევნეს დროებითი მთავრობის კომისრები; არჩევნები დანიშნულია მხოლოდ 23 აპრილს, დრო კიდევ არის; ერთი სიტყვით, ბ-ნმა დამბრეზმა თვითონ უნდა წამოაყენოს თავისი კანდიდატურა, როგორც ობის დეპარტამენტის წარმომადგენელმა. და ამ დროიდან მარტინონი აღარ მოშორებია, როგორც მისი მდივანი, და შვილობრივ მზრუნველობას არ აკლებდა.

ფრედერიკი როზანეტთან მივიდა მეტად კმაყოფილი თავის თავით. იქ დელმარი დახვდა, რომელმაც აცნობა, რომ, როგორც „გადაწყდა“, იგი კანდიდატად გამოდის სენის დეპარტამენტისაგან. „ხალხისადმი“ მიმართულ განსაკუთრებულ მოწოდებაში, — ამასთან მსახიობი „შენობით“ ელაპარაკებოდა ფრედერიკს, — დელმარი თავს იქებდა, რომ „იცნობდა ხალხს“ და მისი ხსენისათვის „თავი შესწირა ხელოვნებას“ და, ამრიგად, ახლა მისი განსახიერებაა, მისი იდეალია. და მართლაც, ფიქრობდა, რომ დიდი გავლენა ჰქონდა მასებზე და შემდეგში რომელიღაც სამინისტროს კანცელარიას წინადადებაც კი მისცა ერთპიროვნულად ჩაეჭრო მთელი აჯანყება და კითხვაზე, რა საშუალებას იხმართო, ასეთი პასუხი მისცა:

— ნუ გეშინიათ! მე მხოლოდ ვეჩვენები მათ!

ფრედერიკმა, იგი რომ გამოეჯავრებია, თავისი კანდიდატობა გაუმხილა.

როცა მსახიობმა შეიტყო, ჩემი მომავალი კოლეგა პროვინციელი დეპუტატი იქნებოდა, სამსახური შესთავაზა და კლუბებში შეყვანა იკისრა.

მათ მოიარეს ყველა, ან თითქმის ყველა კლუბი, წითლები და ლურჯები, გააფთრებული და მშვიდობიანი, პურიტანულად წესიერი და მოურიდებელი, მისტიკური და თავაშვებული, ისინი, სადაც შეფეებისათვის სიკვდილის განაჩენი გამოჰქონდათ, ისინი, სადაც ამხილებდნენ ვაჭრების ხრიკებს. ყველგან მცხოვრებნი. სწყევლიდნენ მეპატრონეებს, ბლუზა ილაშქრებდა ფრაკის წინააღმდეგ, მღიღრები კი შეთქმულებას აწყობდნენ ღარიბების წინააღმდეგ. ზოგი საზღაურს მოითხოვდა იმის გამო, რომ პოლიციამ აწამა, ზოგიც ფულს ითხოვდა, რათა განეხორციელებინა რაიმე გამოგონება, ან იბადებოდა ფალანსტერების დაარსების გეგმები, საოლქო ბაზრების პროექტები. საზოგადოებრივი კეთილდღეობის სისტემები. ხან აქ, ხან იქ გამოჩნდებოდა ჭკუის ნასახი, სისულელის ამ ბურუსში რომ გაიელვებდა, შეძახილები, შეძახილები, უეცარი, ვით შხეფები, უფლება, გინებით რომ გამოიხატებოდა, მჭევრმეტყველების ყვავილები, კონკიაჟლარუნას ბაგეს რომ მოსწყუდებოდა, ვისაც ხმალი პირდაპირ შიშველ მხარზე ეკიდა. ზოგჯერ გამოჩნდებოდა ვინმე ბატონი, არისტოკრატი, თავი რომ მოკრძალებით ეჭირა, პლებების ენით ლაპარაკობდა და ხელდაუბანელი იყო, რომ ისინი დაკოჟრებულს დამსგავსებოდა. რომელიმე პატრიოტი მას შეიცნობდა, ყველაზე სათნონი თავს დაესხმოდნენ და ისიც გააფთრებული წავიდოდა. თუ გსურდა თავი ჯანსაღ მოაზროვნედ გეჩვენებინა, მუდამ უნდა გეგინებინა ადვოკატები და რაც შეიძლებოდა ხშირად გეხმარა ასეთი ფრაზები: „შენობის ასაგებად შენც მიიტანო ერთი ქვა, — სოციალური პრობლემა, — სახელოსნო“.

დელმარი შემთხვევას არ გაუშვებდა, რომ არ ელაპარაკა, ხოლო როცა სათქმელი აღარაფერი ჰქონდა, ცალი ხელით დოინჯს შემოიდგამდა, მეორეს ყილეტში ჩაიყოფდა და გვერდზე შებრუნდებოდა, თავი რომ უფრო მკაფიოდ გამოსჩენოდა. მაშინ შეიქნე-

ბოდა ტაშისცემა, მ-ელ ვატნაზი შუაგულ დარბაზიდან დაუკრავდა ზოლმე ტაშს.

მიუხედავად იმისა, რომ სუსტი ორატორები იყვნენ ზოლმე, ფრედერიკი გამოსვლას ვერ ბედავდა. მთელი ეს ბრბო მეტად უვიცი ან მეტად მტრულად განწყობილი ეჩვენებოდა.

მაგრამ დიუსარდიე შეუდგა ძებნას და ერთხელ აცნობა, რომ სენ-ჟაკის ქუჩაზე არის კლუბი, რომელსაც „გონების კლუბი“ ეწოდება. ასეთი სახელწოდება იმედს იძლეოდა. თანაც დიუსარდიე ჰპირდებოდა, მეგობრებს მოვიყვანო.

მოიყვანა ისინი, ვინც პუნშზე ჰყავდა დაპატიყებული: მონგარიში, ღვინის ვაჭრობის საქმეთა აგენტი, არქიტექტორი; პელერენიც კი მოვიდა, შეიძლებოდა მოსულიყო აგრეთვე ჰიუსონე, ქუჩაში კი, შემოსასვლელთან იდგა რეჟემბარი და ორი პიროვნება, რომელთაგან ერთი იყო მისი ერთგული კომპენი, დაბალი ტანის კაცი. ჩოფურა და თვალწითელა, მეორე კი ვილაც ზანგის თუ მაიმუნის მსგავსი, მეტად ბანჯგვლიანი ვინმე, რომელზეც მან მხოლოდ ის იცოდა, რომ „ბარსელონელი პატრიოტი“ იყო.

მათ გაიარეს დერეფანი და შევიდნენ ვრცელ ოთახში, რომელიც, უეჭველია, ღურგლის სახელოსნო იყო; ახლახან შელესილ კედლებს კირის სუნი სდიოდა. კედლის ოთხი სასანთლე, ერთმანეთის პირდაპირ რომ იყო მიჭედებული, უსიამო შუქს ღვრიდა. ოთახის სიღრმეში, ქორედზე, იდგა კონტორულა და ზედ იღო პატარა ზარი, ძირს კი მაგიდა, ტრიბუნის მაგიერობას რომ ეწეოდა. ზოლო აქეთ-იქით ორი სხვა უფრო დაბალი მაგიდა მდივნებისათვის. საზოგადოება სკამლოგინებზე რომ იჯდა, შედგებოდა უხეირო მხატვრებისაგან, კლასის დამრიგებელთაგან, გამომცემელი ავტორებისაგან. გაზინთულსაყელოიან პალტოთა შორის მოჩანდა ქალის ჩაჩები, მუშის ბლუზები. დარბაზის ბოლოს კი ძლიერ ბევრი მუშა იყო, რომლებიც აქ ალბათ უსაქმურობის გამო მოვიდნენ, ანდა იმ ორატორებმა მოიყვანეს, ვისთვისაც ტაში უნდა დაეკრათ.

ფრედერიკმა ადგილი აირჩია დიუსარდიესა და რეჟემბარს შუა, რომელიც დაჯდა, ორივე ხელი საბიჯგს ჩამოსდო, ზედ ნიკაპით დაეყრდნო და თვალები დახუჭა; დარბაზის მეორე ბოლოში კი ყველას თავს დასცქეროდა ფეხზე მდგომი დელმარი.

კონტორულასთან თავმჯდომარის ადგილზე სენეკალი გამოჩნდა.

ეს მოულოდნელობა, — ასე ფიქრობდა გულკეთილი ნოქარი, — ფრედერიკს ეამებოდა. პირიქით, მან იგი გააჯავრა.

ბრბო დიდ პატივისცემას იჩინდა თავისი თავმჯდომარისადმი. ის იყო იმათ შორის, ვინც 25 თებერვალს შრომის დაუყოვნებლივ ორგანიზაციას მოითხოვდა; მეორე დღეს პრადოში მოუწოდებდა, რათა თავს დასწმოდნენ რატუშას; ხოლო რადგან აქ ყველა გარკვეულ ნიშნულს ჰბაძავდა, ამასთან ერთი მისდევდა სენ-ჟუსტის, მეორე — დანტონის, მესამე — მარატის მაგალითს, ამიტომ იგი ცდილობდა მიეზაძა ბლანკისათვის, რომელიც, თავის მხრივ, რობესპიერს ჰბაძავდა. შავი ხელთათმანები და აჯაგრული თმა მკაცრ შესახედლობას ანიჭებდა მას, რაც განსაკუთრებით შეეფერებოდა შემთხვევას.

კრება გახსნა და წაიკითხა „ადამიანისა და მოქალაქის უფლებათა დეკლარაცია“, რაც ჩვეულებად იქცა. შემდეგ ვილაცამ ომაჟნიანი ხმით დაიწყო ბერანჟეს „ხალხის ხსოვნა“.

გაისმა ხმები.

— არა! არა! ეგ არა!

— „კასკეტი!“ — დაიყვირეს შუაგულ დარბაზიდან პატრიოტებმა.

და ერთად დაიწყეს სადღეისო ჭირ-ვარამის ლექსის მღერა:

ქუდი ძირს კასკეტის წინაშე,
მუხლი მოიდრიკე მუშის წინაშე.

აუდიტორია დაემორჩილა თავმჯდომარის სიტყვას და გაჩუმდა. ერთ-ერთი მდივანი წერილების კითხვას შეუდგა:

„ახალგაზრდები იტყობინებიან, რომ ყოველ საღამოს ისინი პანთეონის წინ წვავენ „ეროვნული კრების“ ნომერს და ყველა პატრიოტს მოუწოდებენ, ჩვენს მაგალითს მიჰბაძეთო“.

— ვაშა! მიღებულა! — მიუგო ბრბომ.

„მოქალაქე ჟან-ჟაკ ლანგრენეს, მესტამბეს, დოფინის ქუჩაზე რომ ცხოვრობს, სურს თერმიდორის მსხვერპლთ ძეგლი აუგონ“.

„მიშელ-ევარისტ-ნეპომიუსენ ვენსანი, ყოფილი მასწავლებელი სურვილს გამოთქვამს, რომ ევროპის დემოკრატიამ დააწესოს ერთიანი ენა. შეიძლებოდა გამოგვეყენებინა ერთ-ერთი მკვდარი ენა, მაგალითად ლათინური, და გავვეუმჯობესებინა იგი“.

— არა! ლათინური არა! — წამოიძახა არქიტექტორმა.

— რატომ? — იკითხა ვილაც კლასის დამრიგებელმა.

და ამ ორმა დაიწყო კამათი, რომელშიც სხვებიც ჩაერივნენ, ამასთან ყველას უნდოდა თავი გამოეჩინა და ეს ისე მოსაწყენი გახდა, რომ ბევრმა კრება დატოვა.

მაგრამ, აი, ერთმა პატარა ტანის მოხუცმა, რომელსაც მწვანე სათვალე ეკეთა და საოცრად დიდი შუბლი ჰქონდა, სიტყვა ითხოვა, რათა საგულისხმო ცნობა გამოექვეყნებია.

ეს იყო მოხსენება გადასახადების განაწილებაზე. ციფრი ციფრს მოსდევდა და ბოლო არ უჩანდა. მოუთმენლობა ჯერ ბუზღუნით, ლაპარაკით გამოიხატა; მოხუცი ვერაფერმა შეაშუოთა, მერკე დაიწყეს სტვენა, იძახოდნენ „აზორ“; სენეკალმა საზოგადოება გააციხა. მოხუცი ლაპარაკს განაგრძობდა, როგორც ამუშავებული მანქანა. მკლავში ხელი სტაცეს, რომ შეეჩერებინათ. მაშინ, თითქოს გაიღვიძაო, სათვალე მშვიდად აიწია და თქვა:

— ბოდიში, მოქალაქენო! ბოდიში! მივდივარ! მაპატიეთ!

ამ გამოსვლის მარცხმა ფრედერიკი შეაცბუნა. დაწერილი სიტყვა ჯიბეში ედო, მაგრამ ზეპირად ნათქვამს მეტი წარმატება ექნებოდა.

ბოლოს თავმჯდომარემ განაცხადა, დროა, მთავარ საკითხზე, არჩევნების საკითხზე გადავიდეთ. რესპუბლიკელთა გრძელი სიების განხილვა საჭირო არ იყო. განა „გონების კლუბს“, ისე, როგორც ყოველ სხვას, არ შეეძლო თავისი სია შეედგინა. „ნუმც განრისხებულან რატუმის ბატონი ფაშები“, და მოქალაქეებს, რომელთაც სურდათ ხალხის ნდობა მოეპოვებინათ, შეეძლოთ განეცხადებინათ თავიანთი სახელი და წოდება.

— აბა, დაიწყეთ! — თქვა დიუსარდიემ.

უკვე ასწია ხელი კაცმა, რომელსაც სუტანა ეცვა, ხუჭუჭა თმა და გაბედული კაცის გამომეტყველება ჰქონდა. რალაცნაირად წაიბუტბუტა, დიუკრეტო მქვია, მღვდელი და აგრონომი ვარ და მაქვსო ნაშრომი „სასუქები“. ურჩიეს, მებაღეთა კლუბს მიმართო.

შემდეგ ტრიბუნაზე ავიდა ბლუზიანი პატრიოტი. ეს იყო მხარბეჭიანი პლებეი; ვისაც გრძელი შავი თმა და სავეს, მეტად თვინიერი სახე ჰქონდა. კრებას თითქმის ავხორცული თვალი მოავლო, თავი უკან გადასწია, მერმე ხელები გაშალა და თქვა:

— ძმებო, თქვენ უარყავით დიუკრეტო! და კარგადაც მოიქე-

ციო. მაგრამ ასე მოიქეცით არა ურწმუნობის გამო, რადგან ჩვენ ყველანი მორწმუნე ვართ.

ზოგიერთი პირდაღებული, აღტაცებული უსმენდა, როგორც პროზელიტი, რომელსაც სარწმუნოებას უნერგავენ.

— და ასე მოიქეცით არა იმიტომ, რომ იგი მღვდელმსახურია, რადგან ჩვენც მღვდელმსახურნი ვართ. მუშა მღვდელმსახურია, ისე როგორც სოციალიზმის ფუძემდებელი, ჩვენი საერთო მასწავლებელი იესო ქრისტე!

დადგა დრო დავამყაროთ მეფობა ღვთისა. სახარება ოთხმოცდაცხრა წლის პირდაპირი ვზაა! მონობის მოსაპობას პროლეტარიატის განთავისუფლება მოჰყვება. განვლო სიძულვილის ხანამ, დადგება სიყვარულის ხანა.

ქრისტიანობა ახალი შენობის საფუძველი, ქვაკუთხედი...

— დაგვეცინით, თუ რა არის? — წამოიძახა ღვინის ვაჭრობის აგენტმა. — ვინ გამოგზავნა ასეთი ახირებული?

მისმა გამონდომამ დიდი აურზაური გამოიწვია. თითქმის ყველანი სკამლოგინებზე აცვივდნენ და მუშტმოღერებულნი გაიძახოდნენ: „უღმერთო! არისტოკრატი! არამზადავ!“ მიუხედავად იმისა, რომ თავმჯდომარე განუწყვეტლივ აწკარუნებდა ზარს, გაორკეცებული ძალით ყვიროდნენ: „წესრიგი! წესრიგი!“ გარნა პატრიოტი, ვინც აღსავსე იყო გაბედულებით და თანაც კრებამდე „სამი ფინჯანი ყავით“ გაიმაგრა გული, არ ცხრებოდა.

— როგორ, მე არისტოკრატი? რასა ბრძანებთ!..

ბოლოს, განმარტებისათვის რომ სიტყვა მიიღო, განაცხადა: მოსვენება არ იქნება, სანამ არსებობენ მღვდლები, და რაკი ლაპარაკი მომჭირნეობაზე, ყველას აჯობებს გაუქმდეს ეკლესიები, სანაწილეები და საერთოდ ყოველი წეს-ჩვეულება.

ვილაცამ შენიშნა, ნამეტანი შესტობაო.

— დიახ, ბევრს მოვითხოვ! ხოლო, როცა ხომალდი ზღვაურში მოხვდება...

მაგრამ სანამ შედარებას დავამთავრებდა, ვილაცამ წამოიძახა:

— გეთანხმები! მაგრამ ეს იგივე იქნებოდა, რომ ერთი დარტყმით დაგვენგრია, როგორც განუსჯელი კალატოზი სჩადის...

— თქვენ შეურაცხყოფთ კალატოზებს! — დაუყვირა ვილაც მოქალაქემ, კირით რომ იყო მთლად გათხუპნული: მას ეგონა, გამო-

მიწვიესო, და მოჰყვა გინებას, ჩხუბიც კი დააპირა, ხელი დაავლო სკამს. სამმა კაცმა ძლივს გააგდო გარეთ.

ამასობაში მუშა კვლავ ტრიბუნაზე იყო. ორივე მდივანი აფრთხილებდა, დროა ჩამოხვიდეო. მან პროტესტი განაცხადა მის კანონიერ უფლებათა ასეთი დარღვევის გამო.

— თქვენ ვერ ჩამაჩუმებთ, რომ არ შეეძახო: სამარადისო სიყვარული ჩვენს ძვირფას საფრანგეთს! აგრეთვე სამარადისო სიყვარული რესპუბლიკას.

— მოქალაქენო! — თქვა მაშინ კომპენმა. — მოქალაქენო!

და, როცა ამ სიტყვის „მოქალაქენო“ განუწყვეტლივი გამეორებით ოდნავ სიჩუმეს მიაღწია, თავისი წითელი ხელები, მორებს რომ უგავდა, კათედრაზე დააწყო, წინ დაიხარა, თვალები ააფახურა და თქვა:

— მე მგონია, უფრო ფართოდ უნდა გამოეყენებინათ ხბოს თავი.

ყველა დუმდა, ეგონათ კარგად ვერ გავიგონეთო.

— დიახ, ხბოს თავი!

სამას კაცს ერთბაშად აუტყდა სიცილი. ჰერი აზანზარდა. კომპენმა რომ ხარხარით დამანჭული სახეები დაინახა, წინ წაიწია და გააფთრებით განაგრძო:

— როგორ! განა არ იცით, ხბოს თავი რა არის?

ახლა უკვე სიგიჟე დაიწყო. ხალხი მუცელზე ხელს იჭერდა. ზოგი კიდევაც დაეცა, სკამლოგინებისქვეშ გორავდნენ. კომპენმა ვეღარ მოითმინა, რეჟემბართან მივიდა და უნდოდა წაეყვანა.

— არა, მე ბოლომდე დავრჩები! — უთხრა მოქალაქემ.

ეს პასუხი რომ გაიგონა, ფრედერიკმა გაბედა, მიმოიხედა, რათა მეგობრების მხარდაჭერა მიეღო, რომ უეცრად შენიშნა პელერენი, მის წინ რომ იდგა ტრიბუნაზე. მხატვარმა ქედმაღლურად მიმართა ბრბოს:

— მე მაინც მინდა ვიცოდე, სად არის აქ ხელოვნების წარმომადგენელი? მე დავხატე სურათი...

— სურათები ჩვენ რად გვიინდა? — უთხრა ერთმა გამხდარმა კაცმა, ყბებზე რომ წითელი ლაქები აჩნდა.

პელერენი აღშფოთდა, რომ გააწყვეტინეს.

ის კი ტრაგიკული ტონით განაგრძობდა:

— განა მთავრობას უკვე არ უნდა მოესპო დეკრეტით მეძაობა და სიღარიბე?

ამ სიტყვებით ერთბაშად მოიგო ხალხის გული და დაიწყო ძაგება და ცემულობისა, რაც დიდ ქალაქებშია გამეფებული.

— სირცხვილი და თავს ლაფდასხმა! ყველა ეს ბურჟუა უნდა დაიჭირო, როცა „ოქროს სახლიდან“ გამოდიან და პირში ჩააფურთხონ! ხელისუფლებაც რომ მფარველობს ზნედაცემულობას! ეს საბაჟოს მოხელეები ასე უწესოდ ექცევიან ჩვენს დებსა და ქალიშვილებს.

ვილაცამ, მოშორებით რომ იჯდა, წამოიძახა:

— აი, სეირი!

... მოშორდი აქედან!

— გადასახადებს გეტყავებენ, რომ გარყვნილება დანერგონ! აი, მაგალითად, მსახიობები, რომლებიც დიდ ჯამაგირს იღებენ...

— სიტყვა მომეცით! — დაიყვირა დელმარმა.

იგი ჭიკავით ტრიბუნაზე ავიდა, გაიბღინძა, ასეთი უმსგავსი ბრალდება მეზიზღებო, განაცხადა, და მოჰყვა ლაპარაკს მსახიობის საგანმანათლებლო მისიაზე. „რამდენადაც თეატრი სახალხო განათლების კერაა, მე თეატრის რეფორმას ვაძლევ ხმას: უწინარეს ყოვლისა, საჭირო არ არიან დირექტორები, საჭირო არ არის პრივილეგიები!“

— დიახ, არავითარი პრივილეგია!

მსახიობის თამაშმა ბრბო გააღიზიანა და ყოველი მხრიდან გაისმა გამანადგურებელი წინადადებანი:

— არავითარი აკადემია! არავითარი ინსტიტუტი!

— არავითარი მისია!

— არავითარი სიმწიფის ატესტატი!

— ძირს სამეცნიერო ხარისხები!

— არა, შევინარჩუნოთ ისინი, — თქვა სენეკალმა, — მაგრამ ხალხმა მიუსაჯოს ისინი საყოველთაო ხმის მიცემით, ხალხის, ერთადერთი ნამდვილი მსაჯულის ნებით! თუმცა ყველაზე არსებითი ეს როდია. ჭერ მდიდრები უნდა გავუთანაბროთ ყველა სხვას.

და შეუდგა იმის აღწერას, თუ რა ბოროტებას სჩადიან ისინი თავიანთ მოოქრულ დარბაზებში, ღარიბები კი, სადღაც სხვენებზე რომ შიმშილისაგან იკრუნჩხებიან, აღსავსე არიან ყოველგვარი სათნოებით. მისმა სიტყვებმა ისეთი გამაყრუებელი ტაში გამოიწვია,

რომ იგი გაჩუმდა. რამდენიმე ხანს თვალდასუბუპული იდგა, თავი უკან გადაეწია, თითქოს ამ გააფთრებამ გააბრუა, თვითონ რომ გამოიწვიო.

შემდეგ კვლავ დაიწყო ლაპარაკი კანონებივით დოგმატიკური, მბრძანებლური ფრაზებით: სახელმწიფო უნდა დაეუფლოს ბანკებსა და სადაზღვევო საზოგადოებებს. უქმდება მემკვიდრეობის უფლება. არსდება საზოგადოებრივი ფონდი მშრომელებისათვის. მომავალში უნდა განხორციელდეს აგრეთვე სხვა სასარგებლო ღონისძიებანი. ჭერჭერობით კი ესეც კმარა. და არჩევნების საკითხს დაუბრუნდა:

— ჩვენ გვესაჭიროებიან პატიოსანი მოქალაქენი, სრულიად ახალი ადამიანები! სურს ვისმე ლაპარაკი?

წამოდგა ფრედერიკი. ატყდა მოწონების გუგუნე, ეს მისი მეგობრები ცდილობდნენ. მაგრამ სენეკალმა ფუკიე-ტენვილს მიჰბაძა. დაუწყო გამოკითხვა: რა გვარია და რა ჰქვია, როგორია მისი წარსული, რა ცხოვრებას ეწევა.

ფრედერიკი ზოგადად უპასუხებდა და თან ტუჩებს იკვნეტდა.

სენეკალმა იკითხა: ამ კანდიდატურის წინააღმდეგი ხომ არავინ არისო.

— არ ! არა!

თვითონ კი იყო ყველამ კისერი წაიგრძელა, სმენად გადაიქცა. ამ მოქალაქემ არ გაიმეტა დაპირებული თანხა დემოკრატიული საქმისათვის, გახეთისათვის. უფრო მეტიც, 22 თებერვალს, თუმცა გაფრთხილებული იყო, არ მოვიდა შეკრების ადგილზე, პანთეონის მოედანზე.

— ვფიცავ, რომ იყო ტიუილრიში! — დაიძახა დიუსარდიემ.

— შეგიძლიათ თუ არა დაიფიცოთ, რომ პანთეონთან ნახეთ?

დიუსარდიემ თავი დახარა. ფრედერიკი დუმდა. მეგობრები დარცხვენილი იყვნენ და შეშფოთებით შესცქეროდნენ.

— ყოველ შემთხვევაში, შეგიძლიათ თუ არა, — უთხრა სენეკალმა, — დაასახელოთ პატრიოტი, რომელიც თქვენი რწმენის თავმდეები იქნებოდა?

— მე ვიქნები! — თქვა დიუსარდიემ.

— ოჰ! ეგ არ კმარა. საჭიროა სხვა ვინმე!

ფრედერიკი პელერენისაკენ მიბრუნდა. მხატვრის პასუხი იყო სხვადასხვანაირი ჟესტი, რაც ნიშნავდა:

— აჰ! ძვირფასო, მაგათ უარმყვეს! ჯანდაბას! რას იზამ!

მაშინ ფრედერიკმა იდაყვი წაჰკრა რეყემბარს.

— დიას, მართალია! დროა! მოვდივარ!

და რეყემბარი ტრიბუნისაკენ გაემართა, შემდეგ ესპანელზე მიუ-
თითა, უკან რომ მიჰყვებოდა, და თქვა:

— ნება მიბოძეთ, მოქალაქენო, წარმოგიდგინოთ ბარსელონელი
პატრიოტი!

პატრიოტმა თავი დაბლა დაუკრა, თვალები ავტომატივით დააბ-
რიალა, ხელი გულზე მიიდო და დაიწყო:

— Ciudadanos! mucho aprecio el honor que me dispensais,
y si grande es isuestra bondad mayor es isuestro atencion.¹

— მომეცით სიტყვა! — დაიძახა ფრედერიკმა.

— Desde que se proclamo la constitucion de Cadir, ese
pacto fundamental des las libertades españolas, hasta la ulti-
ma revolucion, nuestra patria cuenta numerosos y heroicos
martires.²

ფრედერიკმა ერთხელ კიდევ სცადა ყური ეგდოთ მისთვის.

— მაგრამ, მოქალაქენო!..

ესპანელი განაგრძობდა:

— El martes proximo tendra lugar en la iglesia de la Magde-
lena un servicio funebro.³

— ბოლოს და ბოლოს, ეს უაზრობაა. არავის არ ესმის!

ამ შენიშვნამ ბრბო გაახელა.

— მოშორდი აქედან! გასწი!

— ვინ? მე? — იკითხა ფრედერიკმა.

— სწორედ თქვენ! — დარბაისლურად წარმოთქვა სენეკალმა. —
წადით!

ფრედერიკი ადგა და წავიდა, იბერიელის ხმა კი მიაცილებდა:

— I todos los españoles descarian ver alli reunidas las
diputaciones de los clubs y de la milicia nacional. Une oracion

¹ მოქალაქენო! ძლიერ ვაფასებ პატივს, რაც აღმომიჩინეთ, დიდია თქვენი გულ-
კეთილობა და უფრო მეტია ყურადღება.

² მას შემდეგ, რაც კადისში გამოქვეყნდა კონსტიტუცია, ძირითადი ხელშეკრუ-
ლება ესპანურ თავისუფლებათა შესახებ, უკანასკნელ რევოლუციამდე ჩვენს სამ-
შობლოში მრავალი გმირი მოწმეა.

³ მომავალ სამშაბათს მაგდალინელის ეკლესიაში გადახდელ იქნება პანაშვილი.

funebre, en honor de la libertad española y del mundo entero, sera pronunoido por un miembro del clero de Paris en la sala Bonne—Nowelle. Honor pueblo frances, que ilamaria yo el primero pueblo del mundo, sino fuese ciudadano de otra nacion!¹

— საზიზღარი არისტოკრატი! — წამოიძახა ვიღაც ავარამ და მუშტით დაემუქრა აღშფოთებულ ფრედერიკს. გარეთ რომ მიიჩქაროდა.

ნანობდა თავის საქციელს და სულაც არ უფიქრია იმაზე, რომ მისდამი წაყენებული ბრალდება ბოლოს და ბოლოს სამართლიანი იყო. „რა ავბედითი იღუპა იყო ჩემი კანდიდატურის დასასწავლელმა! მაგრამ რა მუტრუქები, რა რეგვენები არიან!“

თავის თავს ადარებდა ამ ადამიანებს და მათს სისულელეზე ფიქრით ადებდა მალამოს კრილობას, მის თავმოყვარეობას რომ მიაცენეს.

შემდეგ როზანეტის ნახვა მოენატრა. მთელი ამ საძაგლობის, მთელი ამ მედიდურობის შემდეგ ასეთი სასურველი ქალის ნახვა დასვენება იქნებოდა. მან იცოდა, რომ ამ საღამოს ფრედერიკი კლუბში უნდა გამოსულიყო. მაგრამ, როცა იგი შევიდა, არაფერი არ უკითხავს. ქალი ბუხართან იჯდა და კაბის სარჩულს არღვევდა. ასეთმა საქმიანობამ გააკვირვა.

— რას აკეთებ?

— ხომ ხედავ, — მშრალად მიუგო ქალმა. — ვასაკერვლებ ჩერებს! აი, შენი რესპუბლიკა!

— რატომ ჩემი?

— აბა რა, იქნებ ჩემი?

და დაუწყო ყვედრება მთელი იმ ამბების გამო, რაც საფრანგეთში მოხდა ამ ორ თვეში; აბრალებდა, რევოლუცია შენ მოახდინე, შენგან ხალხი განადგურდა, მდიდრები პარიზიდან გარბიან. და მალე მეც საავადმყოფოს ლოგინზე უნდა ამომხდეს სულიო.

---

¹ ყველა ესპანელი იქ წავიდა და შეუერთდა კლუბებისა და ეროვნული გვარდის დეპუტაციებს. მოსახსენიებელ სიტყვას ესპანეთისა და მთელი მსოფლიოს თავისუფლებისათვის წარმოქმნის პარიზის კრებულის წევრი ბონ-ნუველის დარბაზში. დიდება ფრანგ ხალხს, რომელსაც მე ეუწოდებ პირველ ხალხს მსოფლიოში, თუმცა სხვა ერის მოქალაქე ვარ!

— შენ რა გენადვლებს ასეთი შემოსავლის პატრონს! თუმცა, ასე რომ გაგრძელდეს, შენი შემოსავალი მალე დაიშრიტება.

— საესებით შესაძლებელია, — უთხრა ფრედერიკმა. — იმათ, ვინც ყველაზე თავდადებულია, ხშირად ვერ გაუგებენ ხოლმე და, წმინდა სინდისი რომ არა, პირუტყვები, რომლებთანაც საქმის დაჭერა გინდება, თავდადების სურვილს დაგიკარგავენ!

როზანეტმა თვალი შეავლო, წარბი შეიკრა.

— ა? რაო? თავდადება? ბატონს მარცხი მოუვიდა? მით უკეთესი! ეს გასწავლის, როგორ უნდა გასცე ფული პატრიოტული საჭიროებისათვის. ო, ნუ ცრუობ! მე ვიცი, რომ სამასი ფრანკი მიეცი იმათ, რადგან ის შენი რესპუბლიკა ხასაა. ჰოდა, იქეიფე მასთან ერთად, ჩემო კარგო!

ამდენი სისულელის მოსმენის შემდეგ ფრედერიკის ერთ გულგატეხილობას მეორე უფრო მძიმე დაერთო.

იგი ადგა და კუთხეში დაჯდა მოშორებით. როზანეტი მივიდა:

— ცოტა გონს მოდი და განსაჯე! ქვეყანას, ისე როგორც ოჯახს, პატრონი უნდა ჰყავდეს, თორემ ხეირი არ დაგეყრება. ჯერ ერთი, ყველამ იცის, რომ ლედრიუ-როლენი ყელამდე ვალშია! რაც შეეხება ლამარტინს, პოეტს პოლიტიკაში აბა, რა ესმის? აჰ, შეგიძლია მხრები იჩიხო, შეგიძლია თავი ყველაზე ჭკუიანად მიიჩნიო, მაგრამ ეს მაინც ასეა! მაგრამ შენ მუდამ მსჯელობ, კაცი სიტყვას ვერ გეტყვის! აი, მაგალითად, ფურნიე-ფონტენი, სენ-როკში რომ მაღაზია აქვს, იცი, რა ზარალი მოსდის? რვაასი ათასი ფრანკი! შემფუთველმა გომერმა კი, პირდაპირ რომ ცხოვრობს, ისიც რესპუბლიკელია, ცოლს თავზე გადაატეხა ბუხრის მაშა და იმდენი აბსენთი დალია, რომ საავადმყოფოში უნდა წაიყვანონ. აი, როგორი არიან ყველა ისინი, რესპუბლიკელები! ოცდახუთპროცენტიანი რესპუბლიკა! ჰოდა, იტრაბახე!

ფრედერიკი წავიდა. ამ ქალის უჭკუობა, ასეთი უხეში ფორმით რომ უეცრად გამოემქლავნდა, ზიზღს ჰგვრიდა. იგრძნო, რომ კვლავ ოდნავ პატრიოტი ვახდა.

როზანეტი უფრო და უფრო ჯავრობდა. მ-ელ ვატნაზი აღიზიანებდა თავისი აღფრთოვანებით. მას სწამდა თავისი მოწოდება და მგზნებარედ ლაპარაკობდა, ქადაგობდა, ხოლო, რაკი ასეთ რამეებში თავის მეგობარზე უფრო ძლიერი იყო, თავს აბეზრებდა თავისი არგუმენტებით.

ერთხელ იგი მთლად აღშფოთებული მოვიდა იმის გამო, რომ ჰიუსონემ ქალთა კლუბში რაღაც იცუღლუტა. როზანეტმა ასეთი საქციელი მოუწონა, ისიც კი განაცხადა, კაცურად გამოვეწყობი, „მივალ, მთელ სიმართლეს პირში მივახლი და კარგად შევამკობ ყველას“. სწორედ ამ დროს მოვიდა ფრედერიკი.

— შენ ხომ წამოხვალ ჩემთან ერთად?

ქალები მას არ მოერიდნენ და წაიკიდნენ: ერთი მობუჩუყე, მეორე კი მოფილოსაფოსე.

ქალები, როზანეტის აზრით, გაჩენილი არიან მხოლოდ იმისათვის, რომ უყვარდეთ, ბავშვებს ზრდიდნენ და ოჯახს უვლიდნენ.

მ-ელ ვატნაზს მიაჩნდა, რომ ქალმა თავისი როლი უნდა შეასრულოს სახელმწიფოში. ძველ დროში კანონმდებლები იყვნენ გალი ქალებიც და ანგლო-საქსებიც; ჰერონელი ქალები კი საბჭოს წევრები იყვნენ. განათლება საერთო საქმეა; ქალებმა ხელი უნდა შეუწყონ მას. ეგოიზმი, ბოლოს, ძმობამ უნდა შეცვალოს, ინდივიდუალიზმი — ასოციაციამ, მიწების დაქუცმაცება — მისმა დიდმა კულტურამ.

— ერიპა! შენ ახლა მიწის დამუშავებაშიც გაგეგება რამე!

— რატომაც არა? თანაც საქმე ეხება მთელ კაცობრიობას, მის მომავალს.

— უმჯობესია, შენთვის იზრუნო!

— ეგ ჩემი საქმეა!

დავა გაჩაღდა. ფრედერიკი ჩაერია. ვატნაზი ცხარობდა და კომუნიზმსაც კი იცავდა.

— რა სისულელეა! — უთხრა როზანეტმა. — განა შეიძლება ეს ოდესმე განხორციელდეს?

ვატნაზმა დასამტკიცებლად დაასახელა ესეელები, მორაველი ძმები, პარავაელი იეზუიტები, პენგონების ოჯახი ოვერნში, ტიერის ახლოს; და რადგან იგი ხელებს ძლიერ იქნევდა, საათის ძეწკვი ბრელოკებში გაეხლართა და ოქროს პატარა ბატკანს ჩამოეკიდა.

უეცრად როზანეტი საშინლად გაფითრდა.

მ-ელ ვატნაზი ბრელოკს ხსნიდა.

— ნუ წუხდები, — უთხრა როზანეტმა, — ახლა ვიცი შენი პოლიტიკური რწმენა.

— რაო? — ჰკითხა ვატნაზმა და უბიწოსავით წამოწითლდა.

— ოჰ! ოჰ! შენ მე მიცნობ!

ფრედერიკს არაფერი ესმოდა. ცხადი იყო, მათ შორის ჩადგა რაღაც უფრო მნიშვნელოვანი და უფრო ინტიმური, ვიდრე სოციალიზმია.

— თუნდაც აგრე იყოს, — მიუგო ვატნაზმა და უშიშრად გაიმართა წელში. — ეს მე ვისესხე, ჩემო კარგო, ვალს გადახდა უნდა!

— რა თქმა უნდა! მე ჩემს ვალეებზე უარს არ ვამბობ! რაღაცათასი ფრანკის გამო, რა მოხდა! მე მხოლოდ ვსესხულობ, არავის არ ვპარავ!

მ-ელ ვატნაზმა გაცინება სცადა.

— ოჰ! მზად ვარ ხელი ცეცალში შევყო!

— ფრთხილად! ხელი საკმაოდ ხმელი გაქვს, რომ დაგეწვას.

შინაბერამ მარჯვენა ხელი ასწია და სახესთან მიუტანა:

— მაგრამ ერთ ვინმეს მეგობართა შორის კი მოწონს!

— ანდალუზიელებს, არა? როგორც კასტანიეტი!

— არამზადავ!

როზანეტმა პასუხად თავი დაბლა დაუკრა:

— თქვენზე მომხიბვლელი არავინ არის!

მ-ელ ვატნაზმა არაფერი უპასუხა. საფეთქლებზე ოფლი მოადგა. თვალეები ხალიჩას მიაშტერა. სულს ძლივს ითქვამდა. ბოლოს კართან მივიდა და ხმაურით გააღო.

— ღამე მშვიდობისა! კიდევ მოგაგონებთ თავს!

— ხელი მოგემართოს! — უთხრა როზანეტმა.

თავდაჭერა აღარ ეყო. დივანზე წაიქცა, აკანკალდა, ტიროდა და იგინებოდა. ნუთუ ვატნაზის მუქარამ ასე ააღელვა? სულაც არა! ამას რას დაგიდევდა! ბოლოს და ბოლოს, ვატნაზს კიდევაც ემართა მისი. ეს იყო ოქროს ბატკანი, ნახუქარი. და ამ ტირილში დელმარის სახელი წამოსცდა. მაშასადამე, ადვოკატი უყვარდა!

„მაშინ მე რაღად დავჭირდი? — თავის თავს ჰკითხა ფრედერიკმა. — რატომღა დაუბრუნდა მას? ვინ აიძულებს ურთიერთობა ჰქონდეს ჩემთან? რა აზრი აქვს ყოველივე ამას?“

როზანეტი კვლავ წყნარად ქვითინებდა. ისევ დივანზე იწვა, ორივე ხელი მარჯვენა ყბის ქვეშ ამოედო და ისეთი სუსტი, გაწამებული და უმწეო ჩანდა, რომ ფრედერიკი მივიდა და ნაზად აკოცა შუბლზე.

მაშინ ქალმა დაიწყო ფიცი, მიყვარხარო: „თავადი წავიდა, ახლა თავისუფალი ვიქნებით. მაგრამ ამჟამად გაჭირვებულ მდგომარეობაში“

რობაში ვართ. თვითონ ნახე, რომ ძველი სარჩული გამოვძებნე. ეკიპაჟები აღარ არის. ეს კიდეც არაფერია: მეავეჯე იმუქრება, საწოლი ოთახისა და დიდი სასტუმრო ოთახის ავეჯს წავიდებო. არ ვიცი, რა ვქნა“.

ფრედერიკს სურდა ეთქვა: „ნუ წუხარ, მე გადავიხდი!“ მაგრამ ამ ქალს ხომ შეეძლო ტყუილიც ეთქვა. გამოცდილებით იცოდა. ამიტომ ჩვეულებრივი ნუგეში იქმარა.

როზანეტის შიში ტყუილი როდი გამოდგა: იძულებული გახდა ავეჯი მიეცა და დროუს ქუჩაზე მშვენიერი ბინიდან გადასახლებულიყო. პუასონიერის ბულვარზე სხვა ბინა იქირავა მეხუთე სართულზე. მისი ძველი ბუღუარის იშვიათი ნივთები საკმაო არ აღმოჩნდა, რომ სამი ოთახი კოხტად მოეწყო. დაჰკიდეს ჩინური ფარდები, აივანზე ჩარდახი მოაწყეს, სასტუმრო ოთახისათვის შემთხვევით იყიდეს სრულიად ახალი ხალიჩა და ვარდისფერ-აბრეშუმგადაკრული პუფები. ამ შენაძენში ფრედერიკი უხვ მონაწილეობას იღებდა. უხაროდა, როგორც ახალ ჯვარდაწერილს, ვისაც, ბოლოს აქვს საკუთარი სახლი, ჰყავს ცოლი. მოსწონდა აქ ყოფნა და თითქმის ყოველ ღამეს როზანეტთან ათევდა.

ერთხელ, დილით, ბინიდან რომ გავიდა, ძირს, მეოთხე სართულზე შეამჩნია კივერი ეროვნული გვარდიელისა, ზევით რომ აღიოდა. ნეტავ, სად მიდისო, გაიფიქრა და გადაწყვიტა მოეცადა. კაცი აღიოდა, ოდნავ თავჩაღუნული; მერმე უეცრად აიხედა. ეს იყო ბ-ნი არნუ. მდგომარეობა ცხადი იყო. ორივე ერთბაშად წამოწითლდა, ორივემ ერთნაირი უხერხულობა იგრძნო.

არნუმ პირველმა იპოვა გამოსავალი.

— ახლა უკეთ არის, არა? — იკითხა, თითქოს როზანეტი ავად ყოფილიყო და იგი ამბის გასაგებად მოსულიყო.

ფრედერიკმა ამით ისარგებლა.

— დიახ, უეჭველად! ყოველ შემთხვევაში მისმა მსახურმა ასე მითხრა, — სურდა ეგრძნობინებია, არ მიმიღესო.

ახლა პირისპირ იდგნენ, ორივე გაუბედავად, ერთმანეთს შესცქეროდა. საქმე ის იყო, პირველი ვინ წავიდოდა. არნუმ ამჯერადაც იპოვა გამოსავალი:

— აჰ, კარგი! მერმე მოვალ. თქვენ საით? გაგაცილებთ!

ქუჩაში გავიდნენ და არნუმ ისე დაიწყო ლაპარაკი, თითქოს აქ

არაფერიაო. ცხადია, არ ექვიანობდა, ანდა მეტად გულკეთილი იყო, რომ არ გაჯავრდა.

თანაც სამშობლოს საქმეები აფიქრებდა. ახლა უკვე სამხედრო ფორმას არ იშორებდა. 29 მარტს „პრესის“ კანტორას იცავდა. როცა ხალხი პალატაში შეიჭრა, მან თავი გამოიჩინა სიმამაცით და მიწვეულ იქნა ამიენის ეროვნული გვარდიის პატივსაცემად გამართულ ბანკეტზე.

პიუსონე, რომელიც მუდამ მასთან ერთად მორიგეობდა ხოლმე, ყველაზე მეტად, ვიდრე სხვა ვინმე, სარგებლობდა მისი მათარით და სიგარებით, მაგრამ, რაკი ბუნებით უპატივცემულო იყო, უყვარდა მისთვის წინააღმდეგობის გაწევა, აუჯად იხსენიებდა დეკრეტების არცთუ სწორ ენას, თათბირებს ლუქსემბურგის სასახლეში, ვეზუვიელ ქალებს, ტიროლელებს, ყველაფერს, აგრიკულტურის ეტლსაც, რომელსაც ხარების ნაცვლად ცხენები ება და თან ახლდნენ მახინჯი ქალიშვილები, პირიქით, არნუ იცავდა მთავრობას და ოცნებობდა პარტიების გაერთიანებაზე. თუმცა მისი საქმეები ცუდად იყო, მაგრამ ეს ნაკლებ აწუხებდა.

ფრედერიკთან როზანეტის ურთიერთობას იგი არ შეუწუხებია, რადგან ეს აღმოჩენა, მისი შეგნებით, ნებას აძლევდა აღარ ეძლია მისთვის შესანახავი ფული, რაც კვლავ დაუნიშნა რუსი თავადის წასვლის შემდეგ. მომიზეზა გაჭირვებული მდგომარეობა, ბევრი ივალალა და როზანეტმაც ბოლოს სულგრძელობა გამოიჩინა. მაშინ არნუ თავს ნამდვილ საყვარლად გრძნობდა და ეს ამადლებდა საკუთარ თვალში, აახალგაზრდავებდა. რაკი არ ეექვებოდა, რომ როზანეტს ინახავდა ფრედერიკი, წარმოიდგინა, რომ „სახეირო ოინი უყო“ და ქალთან კავშირსაც კი მალავდა, ხოლო როცა მასთან ფრედერიკს შეხვდებოდა, ადგილს უთმობდა.

არნუსთან გაზიარების საჭიროება ფრედერიკს შეურაცხყოფდა და მეტოქის თავაზიანობა უკვე მეტად გაჭიანურებულ დაციწვად ეჩვენებოდა. მაგრამ, რომ წაჩხუბებოდა, ამით ყოველგვარ საშუალებას დაკარგავდა დაბრუნებოდა იმას, წინანდელს და ყოველივე ამის გარდა. მხოლოდ არნუსაგან შეეძლო რაიმე გაეგონა მასზე. ფაიანსის ვაჭარი ჩვეულებრივ ან, შესაძლოა, ცბიერებით, ხშირად ახსენებდა ხოლმე ცოლს საუბარში და კიდევაც ჰკითხავდა, რატომ აღარ ნახულობო.

ფრედერიკი, რაკი ყოველგვარი მომიზეზება ამოწურა, არწმუ-

ნებდა, ქ-ნ არნუსთან რამდენჯერმე ვიყავ, მაგრამ შინ არ იყო. არნუს ამაში ეჭვი არ შესვლია; მას ხშირად გამოუთქვამს ცოლისთვის გაოცება, ჩვენი მეგობარი რატომ აღარ დადისო, და ქ-ნ არნუს ყოველთვის ასე უპასუხნია: მოსულა ხოლმე, მაგრამ შინ არ ყყოფილვარო. ამრიგად, ერთი ტყუილი მეორეს კი არ ეწინააღმდეგებოდა, არამედ ადასტურებდა.

ახალგაზრდა კაცის თვინიერება და საამო ფიქრი, ვატყუებო, არნუს აიძულებდა უფრო მეტად ყვარებოდა იგი. მასთან ფამილარობა უკიდურესობამდე მიჰყავდა, არა იმიტომ, რომ ეზიზღებოდა იგი, არამედ იმიტომ, რომ ენდობოდა. ერთხელ მისწერა: გადაუდებელი საქმის გამო ერთი დღით პროვინციაში უნდა წავიდე და გთხოვ, მორიგეობაზე შემცვალეო. ფრედერიკმა უარი ვერ უთხრა და კარუსელის მოედანზე წავიდა.

მას მოუხდა ეროვნულ გვარდიელთა შორის ყოფნა, რომელნიც, გარდა ერთისა, მხიარული რაფინიერისა, ვინც მეტად ბევრს სვამდა, ყველანი ბატებივით ყეყეჩი იყვნენ. ლაპარაკის მთავარი თემა იყო ტყავის ამუნიციის შეცვლა მხოლოდ ერთი პორტუპეით. ზოგიერთი ღელავდა ეროვნულ სახელოსნოთა გამო. „სად მივდივართ?“ — იტყოდა ვინმე. ის, ვისკენაც მიმართული იყო ეს შეძახილი, თვალვებდაპრაწული, თითქოს, მართლაც, უფსკრულისპირას მდგარიყო, უპასუხებდა: „საით მივდივართ?“ ხოლო ვინმე უფრო გაბედული წამოიძახებდა: „ასე აღარ შეიძლება! დროა, ბოლო მოედლოს ამას!“ ერთი და იგივე საუბარი საღამომდე გრძელდებოდა. ფრედერიკი საშინლად მოწყენილი იყო.

ფრედერიკს მეტად გაუკვირდა, როცა თერთმეტ საათზე არნუ უეცრად დაბრუნდა და განაცხადა, ვიჩქარი, გაგათავისუფლო, რადგან საქმეებს მოვრჩიო.

არავითარი საქმე არ ჰქონია. ყველაფერი მოიგონა, რომ როზანეტთან ერთ დღეს მარტო დარჩენილიყო. მაგრამ ყოჩაღ არნუს ღონემ უღალატა, რადგან როცა დაიღალა, სინდისის ქენჯნა იგრძნო. მოვიდა, რათა ფრედერიკისათვის მადლობა ეთქვა და ვახშმად დაეპატიჟნა.

— დიდად გმადლობთ! სულაც არ მშია. მინდა მხოლოდ ღონინამდე მივალწიო!

— მით უმეტეს, ერთად უნდა ვისაუზმოთ! რა ნაზი ვინმე ხართ! ახლა შინ წასვლა არ შეიძლება! უკვე გვიანია! საშიშია!

ფრედერიკმა ერთხელ კიდევ დაუთმო. „მხანაგები, რომლებიც არნუს არ ელოდნენ, განსაკუთრებული ყურადღებით ეპყრობოდნენ, ყველაზე მეტად მერაფინე. ყველას უყვარდა და ისიც ისეთი გულკეთილი იყო, რომ ჰიუსონეს იქ არყოფნაც კი ინანა. მაგრამ ძლიერ უნდოდა ძილი, ორიოდე წუთით თვალის მოხუჭვა.

— ჩემს გვერდით დაწექით, — უთხრა მან ფრედერიკს. და სალაშქრო საწოლზე ისე გაიშლართა, რომ ტყავის ამუნიციაც კი არ მოუხსნია. განგაშის შემთხვევისათვის, წესების საწინააღმდეგოდ, თოფიც კი არ მოუშორებია. მერმე წაიბუტბუტა: „ძვირფასო! ჩემო პაწია ანგელოზო!“ და უმაღვე დაეძინა.

მოსაუბრენი გაჩუმდნენ და ნელ-ნელა სრული სიჩუმე ჩამოვარდა. ფრედერიკი, რომელსაც რწყილები აწვალებდნენ, აქეთ-იქით იხედებოდა. ყვითლად შეღებილი კედლის გაყოლებით გაკეთებული იყო გრძელი თარო, რომელზეც ზურგჩანთები ეწყო, კუხებივით რომ ახოკილიყო, ძირს კი ერთმანეთს მიყრდნობილი იდგა ტყვიისფერი თოფები, ისმოდა ეროვნულ გვარდიელთა ხროტინი, მათი მუცლები კი ბუნდოვნად მოჩანდა სიბნელეში. ღუმელზე იდგა ცარიელი ბოთლი და თეფშები. მაგიდის გარშემო, რომელზეც გაფანტული იყო სათამაშო ქალაღი, სამი სელის სკამი იდგასკამლოგინზე დოლი იდო, თასმები დაჰკიდებოდა. ღია კარში თბილი ქარი უბერავდა და ლამაზა ხრჩოლავდა. არნუს ეძინა, ხელები გადაეყარა, ხოლო, რაკი თოფი ირიბად ედო და თათი დაშვებული ჰქონდა, ლულა შიგ ილღიაში მოუღიოდა. ფრედერიკმა ეს შენიშნა და შეეშინდა.

„ოჰ, არა-მეთქი! რა არის? საშიში არაფერია! მაგრამ მინც... ეგ რომ მომკვდარიყო...“

და მყის დაუსრულებელ ნაკადად არიალდა სურათები. აი, იგი „მის“ გვერდით ზის, ღამით, საფოსტო ეტლში; მერმე მდინარის პირას ზაფხულის საღამოს; ბოლოს ანთებულ ლამპასთან მის სახლში. იგი საოჯახო ანგარიშებსა და გეგმებსაც კი შეუდგა, ხედავს, უკვე ხელშესახებად გრძნობს თავის ბედნიერებას, მის მისაღწევად კი საჭირო იყო მხოლოდ, რომ ჩახმახი ფეხზე შემდგარიყო. შეიძლებოდა მისთვის ფეხის წვერი გეკრა და გავარდებოდა... შემთხვევა და მეტი არაფერი!

ფრედერიკი თავის აზრს ავითარებდა, როგორც სიუჟეტზე ჩაფიქრებული დრამატურგი. უეცრად მოეჩვენა, რომ ფიქრი გან-

ხორციელებას უახლოვდება და რომ ეს არ მოხდება მის ჩაურევ-
ლად, რომ სურს ეს, ამავე დროს კი წარმოუდგენელმა შიშმა შე-
იპყრო. იტანჯებოდა, მაგრამ სიამოვნებას გრძნობდა და შიგ სულ
უფრო ღრმად იძირებოდა, თანაც შიშით ხედავდა, როგორ ქრებო-
და მისი ექვები. ამ მძაფრ ოცნებაში დაიცარა მთელი დანარჩენი
მსოფლიო და მხოლოდ გულის აუტანელი ჭიდილი უნარჩუნებდა
თავისი თავის შეგნებას.

— თეთრი ღვინო ხომ არ დავლიოთ? — გაიღვიძა თუ არა, თქვა
მერაფინემ.

არნუ ლოგინიდან წამოხტა, ხოლო, როცა ღვინო დალიეს, სა-
გუშაგოზე დადგომა ისურვა ფრედერიკის მაგიერ.

მერმე სასაუზმოდ წაიყვანა შარტრის ქუჩაზე, პარლისთან. და
რადგან კარგად დანაყრება სურდა, შეუკვეთა ორი ხორციანი კერ-
ძი, ერთი ომარი, ერთი რომიანი ერბოკვერცხი, სალათა და სხვ.
ამას დააყოლეს 1891 წლის სოტერნი, 1842 წლის რომანე, თუ არ
ვიანგარიშებთ შამპანურს დესერტზე და ლიქიორს.

ფრედერიკი არაფერში არ ეწინააღმდეგებოდა. თავს უხერხუ-
ლად გრძნობდა, თითქოს არნუს მის სახეზე შეენიშნოს წელანდე-
ლი ფიქრების კვალი.

მაგიდაზე დაყრდნობილი და ძლიერ თავდასრილი არნუ ფრე-
დერიკს აცბუნებდა შიგ თვალებში ცქერით და თავის ფანტაზიას
უზიარებდა.

სურდა იჯარით აეღო ჩრდილოეთის რკინიგზის მთელი ვაკისი,
რომ ზედ კარტოფილი დაერგო, ანდა ბულვარებზე მოეწყო გრან-
დიოზული კავალკადა, რომელშიც მონაწილეობას მიიღებდნენ
„ეპოქის განთქმული პიროვნებანი“. კავალკადის გზაზე დაიქირა-
ვებდა ყველა ფანჯარას და შემდეგ სამ ფრანკად გასცემდა, ამრი-
გად, კაი მოგებას ნახავდა. საერთოდ, ოცნებობდა წარმატებაზე,
რასაც რაიმე სპეკულაცია მოუტანდა. გარნა მსჯელობდა როგორც
ზნეობრივი ადამიანი, ჰკიცხავდა ზედმეტობას, უწესობას, იგონებ-
და თავის „საბრალო მამას“, და ამბობდა, ყოველ საღამოს, სანამ
ღმერთს შევევედრებოდე, საკუთარი სინდისის სამსჯავროზე გა-
მოვდივარო.

— კიდევ ერთი ყლუპი კიურასო, ა?

— როგორც გენებოთ.

რაც შეეხება რესპუბლიკას, ყველაფერი მოგვარდება. ბოლოს,

თავი უბედნიერეს კაცად მიაჩნდა ამჟვეყნად, თავდავიწყებას მივცა და დაუწყყო ქება როზანეტის ხასიათს, თავის ცოლსაც კი შეადარა. ო, ეს სულ სხვა ვინმეა! რა თქოები აქვს!

— თქვენი ღლეგრძელობისა იყოს!

ფრედერიკმა ჭიქა მიუჭახუნა. არნუს საამებლად მეტი დალია. თანაც კაშკაშა მზე ათრობდა და, როცა ერთად წავიდნენ ვივიენის ქუჩით, მათი სამხრეები ერთმანეთს ეხებოდნენ.

შინ რომ მივიდა, ფრედერიკს შვიდ საათამდე ეძინა. შემდეგ როზანეტთან წავიდა. ქალი სხვასთან ერთად წასულიყო. იქნებ, არნუსთან? ფრედერიკმა არ იცოდა, რა ექნა, და ბულვარს გაუყვა სასეირნოდ, მაგრამ სენმარტენის კარს ვერ გასცდა, იმდენი ხალხი იყო იქ.

გაჭირვებამ ბედის ამარა დატოვა ბევრი მუშა და ყოველ საღამოს მოდიოდნენ აქ, ცხადია, თავიანთი ძალების დასათვალთვრებლად და ელოდებოდნენ სიგნალს. მიუხედავად იმისა, რომ კანონით აკრძალული იყო თავმოყრა, ეს სასოწარკვეთილების კლუბები საშიშრად ხალხმრავალი ხდებოდა, და ბევრი ბურჟუა, აქაოდა, მამაცი ვარო, ყოველდღე, წამხედურობით, მოდიოდა აქ, რათა სერი ენახა.

უეცრად ფრედერიკმა რამდენიმე ნაბიჯზე დაინახა ბ-ნი დამბრეზი და მარტინონი. ფრედერიკმა თვალი მოარიდა, რადგან ბ-ნმა დამბრეზმა მოახერხა, რომ იგი დეპუტატად აერჩიათ, და გაჯავრებული იყო ფრედერიკზე, მაგრამ კაპიტალისტმა შეაჩერა.

— ერთი წუთით, ძვირფასო ბატონო! მინდა ახსნა-განმარტება მოგცეთ.

— მე მას არ მოვითხოვ;

— მოიღეთ მოწყალება! მომისმინეთ.

ეს მისი ბრალი როდი იყო. სთხოვეს, ერთგვარად კიდევაც აიძულეს. მარტინონმა მაშინვე დაადასტურა მისი სიტყვები: ნოჟანელებმა დეპუტაცია გამოუგზავნესო.

— ამასთანავე, თავი სრულიად თავისუფალი მიმაჩნდა, იმ მომენტებიდან...

ტროტუარზე შემოჭრილმა ბრბომ ბ-ნი დამბრეზი იქით მიავლო. ერთი წუთის შემდეგ კვლავ მოვიდა და მარტინონს უთხრა:

— აი, ეს ნამდვილი სამსახურია! თქვენ არ ინებებთ...

სამივე მაღაზიის ახლოს გაჩერდა და კედელს მიეყუდა, რომ უფრო თავისუფლად ესაუბრათ.

დროდადრო ისმოდა ყვირილი: „გაუმარჯოს ნაპოლეონს! გაუმარჯოს ბარბესს! ძირს მარი!“ ისმოდა აურაცხელი ბრბოს ხმამაღალი ლაპარაკი და სახლების კედლებზე არეკლილი ხმები განუწყვეტლივ გუგუნად ისმოდა, ვით ტალღების ხმაური ნავსადგურში. ზოგჯერ ხმაური მიწყდებოდა, მაშინ გაისმოდა „მარსელიეზა“. ალყაფის კარში უცნობი პირები დაშინიან ხელჯოხებს სთავაზობდნენ ხალხს. ხანდახან ორი ვინმე გავლით ჩაუკრავდა თვალს ერთმანეთს და სწრაფად გაშორდებოდა. ტროტუარებზე ჯგუფ-ჯგუფად იდგნენ უსაქმოდ მოხეტიალენი; ქვაფენილზე ბრბო ირხეოდა; პოლიციის მთელი რაზმები გამოდიოდნენ შესახვევებიდან და მყის იქვე მიმალებოდნენ. წითელი ალმები, ხან აქ, ხან იქ რომ გაიელებდნენ, ცეცხლი გეგონებოდა. კოფოებზე მჯდომი მეეტლეები ხელებს ასავსავებდნენ და უკანვე ბრუნდებოდნენ. ყველაფერი იძვროდა, სანახაობა მეტად უცნაური იყო.

— როგორ გაართობდა ყოველივე ეს მ-ელ სესილს! — თქვა მარტინონმა.

— ხომ იცით, რომ ჩემს ცოლს არ უყვარს, ჩემი ძმისწული რომ ჩვენთან გამოუშვას, — ღიმილით მიუგო ბ-ნ დამბრეზმა.

იგი გამოუცნობი გახდა: მთელ სამ თვეს გაიძახოდა: „გაუმარჯოს რესპუბლიკას!“ და ორლენელთა განდევნასაც კი მისცა ხმა. მაგრამ დრო იყო შეეწყვიტა დათმობა. ისე გააფთრდა, რომ ჯიბეში კასტეტს ატარებდა.

კასტეტი მარტინონსაც ჰქონდა. სასამართლოს თანამდებობანი უცვლელი აღარ იყო, ამიტომ სამსახური მიატოვა და მსჯელობის სიმკვეთრით ახლა ბ-ნ დამბრეზს აჭარბებდა.

ბანკირს განსაკუთრებით სძულდა ლამარტინი (რადგან იგი მხარს უჭერდა ლედრიუ-როლენს), მასთან ერთად კი პიერ ლერუც, პრუდონიცი, კონსიდერანიცი და ლამენეცი, ყველა დამთხვეული, ყველა სოციალისტი.

— აბა, რა სურთ მათ ბოლოს და ბოლოს? გააუქმეს ხორცის გადასახადი და დაპატიმრება ვალის გადაუხდელობის გამო. ახლა მუშავდება სამიწათმოქმედო ბანკის პროექტი, ხოლო ამ დღეებში დაარსდა სახელმწიფო ბანკი! და აი, ბიუჯეტშია ხუთი მილიონი ფრანკი მუშებისათვის! მაგრამ, საბედნიეროდ, ამას ბოლო მოელო ბატონ დე ფალუს მეოხებით მშვიდობით მგზავრობა! წაბრძანდნენ!

და მართლაც, რაკი არ იცოდა, რით გამოეკვება ეროვნულ სახე-
ლოსნობებში დასაქმებული ასოცდაათი ათასი მუშა, საზოგადოებრივ
სამუშაოთა მინისტრმა იმავე დღეს ხელი მოაწერა დადგენილებას,
რომლითაც წინადადებას აძლევდა თვრამეტი-ოცი წლის ასაკის ყვე-
ლა მოქალაქეს წასულიყო ჯარისკაცად, ანდა გამგზავრებულიყო
პროვინციაში მიწის დასამუშავებლად.

ამ წინადადებას ისინი აღაშფოთა; მათ გადაწყვიტეს, რომ ახ-
ლა რესპუბლიკას აუქმებდნენ. დედაქალაქის მოშორებით ცხოვ-
რება მათ მოსაწყენად ეჩვენებოდათ, როგორც განდევნა; უკვე
თვალწინ ესახებოდათ ის ყრუ ადგილები, სადაც ციებ-ციხელებით
დაიხოცებიან. ამასთან, ბევრს, ვინც სუფთა ხელოსნობას იყო მიჩ-
ვეული, მიწის მუშაობა დამამცირებლად მიაჩნდა. ბოლოს, ეს ხომ
მოტყუება იყო, დაცინვა, ყველა დაპირებაზე უარის თქმა! თუ წი-
ნააღმდეგობა გაუწიეს, ძალადობით უპასუხებენ, მათ ეს არ ეეჭვე-
ბოდათ და აპირებდნენ დაესწროთ თავდასხმა.

ცხრა საათზე ბასტილიასა და შატლესთან შეგროვებული ბრბო
ბულვარზე გაიჭრა. სენ-დენის კარიდან სენ-მარტენის კარამდე
დგანდგარებდა მთლიანი, უზარმაზარი, შავ-ლურჯი, თითქმის შავი
მასა. ყველას, ვინც კი ბრბოში შეიმჩნეოდა, თვალები ანთებული,
პირისახე ფერმკრთალი, შიმშილით გამხდარი, უსამართლობით
აღელვებული ჰქონდა. ამასობაში ღრუბლები შეიყარა; მოქურთმე-
ბული ცა ბრბოს აღაგზნებდა, ერთსა და იმავე ადგილზე რომ
ბორგავდა, გაუბედავი, ფართო ტალღისებრი მოძრაობით მოცული,
ზღვის ფრთონას რომ ჰგავდა, და მის სიღრმეში იგრძნობოდა ძალა,
თითქოს სტიქიური სიმძლავრე. მერმე ყველამ დაიწყო სიმღერა:
„ლამპიონები! ლამპიონები!“ რამდენიმე ფანჯარა გაუნათებელი
დარჩა; იმათ ქვეები დაუშინეს. ბ-ნმა დამბრეზმა სიფრთხილე ამჯო-
ბინა და შინ წავიდა. ახალგაზრდებმა გააცილეს.

მან გაითვალისწინა დიდი უბედურება. შეიძლებოდა ხალხი
კვლავ შეჭრილიყო პალატაში. და ამის გამო მან ახალგაზრდებს
უამბო: 15 მაისს უთუოდ მომკლავდნენ, ერთ ეროვნულ გვარდი-
ელს რომ არ გადავერჩინეო.

— ის ხომ თქვენი მეგობარია, კინალამ დამავიწყდა! თქვენი მე-
გობარი, ფაიანსის ვაჭარი, ჟაკ არნუ!

მეამბოხეები აწვებოდნენ, იმ მამაცმა მოქალაქემ კი ხელში აი-

ყვანა და იქაურობას მოაშორა იგი. აი, მაშინ მოხდა თითქოს მათი გაცნობა.

— ამ დღეებში როგორმე ერთად უნდა ვისადილოთ, თქვენ კი გადაეცით, რაკი ასე ხშირად ხვდებით, რომ ძალიან მომწონს იგი. მშვენიერი კაცია! ჩემი ფიქრით, მას ცილს სწამებენ. და არცთუ უჭკუოა, ის ცუდლუბტი! ერთხელ კიდეც მშვიდობით! კაი სადამო მშვიდობისა!

ბ-ნ ღამბრეზს რომ გამოეთხოვა, ფრედერიკი როზანეტთან წავიდა და ძლიერ დაღონებულმა უთხრა, უნდა აირჩიო: ან მე, ან არნუო. მან მშვიდად უპასუხა: სრულიად არ მესმის „ასეთი სისულელე“, არნუ არ მიყვარს და არც არაფრად მიღირსო. ფრედერიკს ძლიერ უნდოდა პარიზიდან წასვლა. მას წინააღმდეგობა არ გაუწევია ასეთი ჭირვეულობისათვის და მეორე დღესვე გაემგზავრნენ ფონტენებლოს.

სასტუმრო, სადაც ისინი დაბინავდნენ, იმით გამოირჩეოდა, რომ ეზოში შადრევანი ჟღერტულეზდა. ოთახების კარი დერეფანში გამოდიოდა, როგორც მონასტერში. მათ მისცეს კარგად მოწყობილი დიდი, მყუდრო ოთახი, რომელშიც გაკრული იყო ინდური ქსოვილი. სახლების წინ მიმოდინდნენ უსაქმო ბურჟუები; უფრო მოგვიანებით, როცა მობინდდა, ქუჩაში მათს ფანჯრებთან ბავშვებმა დაიწყეს ქალაქობიას თამაში და ეს სიწყინარე, რამაც მათთვის პარიზის ხმაური შეეცვალა, აკვირვებდა, ამშვიდებდა მათ.

დილაადრიან სასახლის დასათვალიერებლად წავიდნენ. განვლეს ჭიშკარი და თვალწინ წარმოუდგათ მთელი წინამო, წოწოლასახურავიანი ხუთივე პავილიონი და ნალისებური კიბე ეზოში, სადაც ორივე მხარეზე იყო უფრო დაბალი ორი ფლიგელი. მოკენჭილ ეზოში ამოსული ხავსურა შორიდან ერწყმოდა აგურის მოწითალო ტონს და სასახლე, ფერით რომ ძველ დაჟანგულ ჯავშანს მოგვაგონებდა, მეფურად გარინდებული, მხედრული და მწუხრული სიდიადით აღსავსე იყო.

ბოლოს გამოჩნდა დარაჯი, რომელსაც ერთი შეკვრა კლიტეები მოჰქონდა. ჯერ დედოფალთა სამყოფელი აჩვენა, მერმე პაპის სამლოცველო, ფრანსუა პირველის გალერეია, წითელი ხის პატარა მაგიდა, რომელზეც იმპერატორმა ხელი მოაწერა ტახტიდან გადადგომას, ხოლო ერთ-ერთ ოთახში, წინანდელი ირმის გალერიის ის ადგილი, სადაც ქრისტიანეს ბრძანებით მონალდესკი მოკლეს. რო-

ზანეტმა ყურადღებით მოისმინა ეს ამბავი და ფრედერიკს უთხრა:

— უთუოდ ეჭვიანობით? ფრთხილად იყავ!

შემდეგ გაიარეს საბჭოს დარბაზი, სადარაჯო დარბაზი, სატახტო დარბაზი და ლუი XIII სასტუმრო ოთახი. მაღალ, უფარლო ფანჯრებში თეთრი სინათლე შემოდინდა; კარ-ფანჯრის სახელურებს, კონსოლების თითბრის ფეხებს მტკრის მჭრქალი ნასახი ფარავდა; ავეჯს ტილოს შალითა ეცვა; კარის თავზე მოჩანდა ლუი XV დროის ნადირობის სცენები, აქა-იქ კი გობელენი, რომელზეც გამოსახული იყვნენ ოლიმპოს ღმერთები, ფსიქე, ალექსანდრეს ბრძოლები.

სარკეებს რომ ჩაუვლიდა. როზანეტი ყოველთვის წუთით შეჩერდებოდა და თმას შეისწორებდა.

გაიარეს კოშკიანი ეზო, დაათვალიერეს წმ. სატურნინის კაპელა და საპარადო დარბაზში შევიდნენ.

ისინი გააცოცხლდნენ დიდებულმა პლაფონმა, რვაკუთხედეზად რომ იყო დაყოფილი და ოქროთი და ვერცხლით მოპირკეთებული, რაც სინატიფით ყოველნაირ სამშვენისს ჯობდა, გააკვირვა მონატულობამ, რომლითაც უხვად იყო დაფარული კედლები, დაწყებული გიგანტური ბუხრით, სადაც ნახევარმთვარეებში ჩასმულია საფრანგეთის გერბი, და დამთავრებული მემუსიკეთა ესტრადით დარბაზის მეორე ბოლოში. ათი კამაროვანი ფანჯარა ფართოდ იყო გაღებული. მონატულობა ბრწყინავდა მზის სხივებში, ლურჯი ცა, უსაზღვროებაში რომ იკარგებოდა, თაღების ულტრამარინის იერს ერწყმოდა, უღრანი ტყეები კი, რომელთა ნისლოვანი წვეროკინები ჰორიზონტზე ისახებოდნენ, მოისმოდა სპილოს ძვლის სანადირო ბუკთა ეჭო და გამოძახილი მითოლოგიური ბალეტებისა, როცა ფოთოლთა ჩრდილში ცეკვავდნენ ნიმფებად და სილვანებად გადაცმული პრინცესები და კარისკაცები; მოისმოდა გამოძახილი გულუბრყვილო ცოდნის, ძლიერ ვნებათა და ნატიფი ხელოვნების ეპოქისა, როცა ისწრაფვოდნენ ეს ქვეყანა გადაექციათ ჰესპერიდებზე ოცნებად, ზოლო მეფეთა მიჯნურებს ციურ მნათობებს ადარებდნენ. უმშვენიერესმა ამ განთქმულ ქალთა შორის ბრძანა, მარჯვენა კედელზე დაეხატათ იგი მონადირე დიანას ან თუნდაც ჯოჯოხეთური დიანას სახით, ცხადია, იმის ნიშნად, რომ მისი ძალა-უფლება სიკვდილის შემდეგაც არ მოიშლებოდა. ყველა ეს სიმბოლო მოწმობდა მის დიდებას და რაღაც კიდევ რჩებოდა მისგან — გა-

უჩვეველი ხმა, თუ ბრწყინვალეების ნასახი, დღემდე რომ სუფევს.

ფრედერიკს დაეუფლა გამოუთქმელი სურვილი, ამ წარსულმა რომ წარმოშვა. მის განსაქარვებლად ნაზად გადაჰხედა როზანეტს და ჰკითხა, ხომ არ გასურს, ასეთი ქალი იყო.

— როგორი ქალი?

— დიანა დე პუატიე!

და გაიმეორა:

— დიანა დე პუატიე, ჰანრი II ხასა.

მან მოკლედ მიუგო: „აჰ!“ ეს იყო და ეს.

მისმა დუმილმა აშკარად დაადასტურა, რომ არაფერი არ იცოდა, არაფერი არ გაეგებოდა. ფრედერიკს შეებრაღა და ჰკითხა:

— იქნებ მოგებზრდა?

— არა, არა, პირიქით!

მერმე თავი ასწია, კედლები უაზროდ ჩამოათვალიერა და თქვა:

— ეს მოგონებას იწვევს!

გარნა სახეზე ეტყობოდა, რომ თავს ძალას ატანდა, ცდილობდა, მოკრძალებული ყოფილიყო, რაკი ეს სერიოზულობა ძლიერ შვენიოდა, ფრედერიკმა შეუხლო.

კობრების გუბურამ უფრო დააინტერესა. თხუთმეტი წუთის განმავლობაში ჰყრიდა შიგ პურის ფინჩხებს და უცქეროდა, როგორ ესეოდენ თევზები.

ფრედერიკი მის გვერდით დაჯდა ცაცხვების ჩრდილში. ფიქრობდა ყველა იმ პირზე, ვისაც ეს კედლები ეხილა, კარლოს მეხუთეზე, ვალუებზე, ჰანრი მეოთხეზე, პეტრე დიდზე, ჟან-ჟაკ რუსოზე და „პირველი ლოჟების მშვენიერ მოტირალ ქალებზე“, ვოლტერზე, ნაპოლეონზე, პიუს მეშვიდეზე, ლუი-ფილიპეზე; გრძნობდა, როგორ ეხვეოდნენ გარს, ეხებოდნენ ეს ახმაურებული გარდაცვლილები; ამ სახეთა რიალმა გააოგნა იგი, თუმცა მათმა ხილვამ სიამეც აგრძნობინა.

ბოლოს ყვავილნარში ჩავიდნენ.

ყვავილნარს დიდი სწორკუთხოვანი ნაკვეთი უკავია და შეიძლება ერთი შეხედვით მოავლო თვალი ფართო ყვითელ ბილიკებს, გაზონის პატარა კვადრატებს, ხუჭუჭა ბზებს, პირამიდულ ურთხელებს, დაბალ ბუჩქებსა და ვიწრო კვლებს, სადაც მეჩხერი ყვავილები მკაფიოდ მოჩანან რუხ მიწაზე. ყვავილნარის იქით იწყება პარკი, რომელსაც თავიდან ბოლომდე სერავს გრძელი არხი.

მეფეთა სამყოფელი აღსავსეა რაღაც თავისებური მელანქოლი-
ით, რასაც ალბათ იწვევს უზარმაზარი ოდენობისა და მცირერიც-
ხოვან მცხოვრებთა შეუსაბამობა, ამ სიჩუმეს, რასაც აქ გაკვირვე-
ბით ვპოულობთ ესოდენი ბუკის ხმების შემდეგ, იწვევს ის დაუ-
ვიწყარი ფუფუნება, რაც თავისი სიძველით ამხილებს დინასტიების
სწრაფწარმავლობას, მთელი არსებულის გარდუვალ ამაოებას, და
საუკუნეთა სუნთქვას, გამაბრუებელსა და მწუხრულს, ვით მუმიის
სურნელებას, მიამიტი ადამიანებიც კი გრძნობენ. როზანეტი უსაშ-
ველოდ ამთქნარებდა. ისინი სასტუმროში დაბრუნდნენ.

საუზმის შემდეგ ღია ეკიპაჟი მიჰგვარეს. ფონტენებლოდან გა-
ვიდნენ ფართო მრგვალი მოედნით, შემდეგ ნელი ნაბიჯით შეუდ-
გნენ აღმართს ქვიშიანი გზით დაბალ ფიჭვნარში. ცოტა ხნის შემ-
დეგ ხეები უფრო მაღალი გახდა და მეეტლე ალაპარაკდა: „აი, სია-
მელი ტყუპები, ფარამუნდი, სამეფო თაჯული...“ არ გამოუტოვებია
არც ერთი განთქმული პეიზაჟი, ზოგჯერ ცხენებსაც კი შეაჩერებდა
ხოლმე, რომ ცქერით დამტკბარიყვნენ.

ისინი შევიდნენ ფრანშარის კორომში. ეტლი მარხილივით მის-
რიალებდა ბალახში; ღულუნებდნენ უჩინარი მტრედები; უეცრად
გამოჩნდა კაფის მოსამსახურე და ეტლი გაჩერდა ბაღის ღობესთან,
რომლის გადაღმაც მრგვალი მაგიდები იდგა. ფრედერიკმა და რო-
ზანეტმა მარცხნივ დატოვეს დანგრეული მონასტრის კედლები, გაჰ-
ყვნენ დიდრონი ქვებით მოფენილ ბილიკს და მალე ხევში აღმოჩ-
ნდნენ.

ხევის ერთი კალთა დაფარულია კირქვით და ღვიის ბუჩქებით,
შეორე კი, თითქმის შიშველი, ხრამში ეშვება, სადაც მანანის მკა-
ფიო ფერთა შორის მჭრქალ ხაზივით გასდევს ბილიკი; სულ შორს
მოჩანს მწვერვალი, როგორც თავკვეთილი კონუსი, იმის იქით კი —
ტელეგრაფის კოშკურა.

ნახევარი საათის შემდეგ ერთხელ კიდევ გადმოვიდნენ ეტლი-
დან და შეუდგნენ აპრემონის მთებს.

გზა მიიკლაკნება დაბალ ფიჭვნარსა და კუთხოვან კლდეთა შო-
რის; ტყის ეს ნაწილი უცნაურად ყრუა, აქ გამეფებულია მკაცრი
ღუმილი. უნებურათ გაგონდებიან ის განდევილები, რომლებიც
ცხოვრობდნენ უზარმაზარ ირემთა შორის, რქებს შუა რომ ცეცხ-
ლოვანი ჯვრები ჰქონდათ, და მამობრივი ღიმილით ეგებებოდნენ
საფრანგეთის კეთილ მეფეებს, რომლებიც მათი ქვაბულების წინ

იჩოქებდნენ. ცხელი ჰაერი გაყდენთილი იყო ფსისის სუნით, ხეთა ფესვები ძარღვებივით ინლართებოდნენ მიწაზე. როზანეტი მათ შორის ბორძიკობდა, სასო ეკვეთებოდა და ტირილი უნდოდა.

მაგრამ, როცა მწვერვალზე ავიდა, კვლავ გამხიარულდა: ფოთ-ლების ფანჩატურში აღმოჩნდა რესტორნის მსგავსი რაღაც და იქვე იყიდებოდა ხისაგან გამოჭრილი ნივთები. დალია ერთი ბოთლი ლიმონათი, იყიდა ჭყორის საბიჯგი, არც კი შეუხებდავს ლანდშაფტი-სათვის, ზეგნიდან რომ იშლებოდა და ყაჩაღის გამოქვაბულში შეკ-ყვა ბიჭუნას, ჩირაღდანი რომ მიჰქონდა.

ეტლი მათ ბა-ბრეოში ელოდებოდა.

ლურჯბლუზიანი მხატვარი მუხის ქვეშ იჯდა, მუხლებზე ეღო საღებავებიანი ყუთი და მუშაობდა. თავი ასწია და თვალი გაადევ-ნა მათ. შაიის ფერდობზე უეცრად წვიმამ მოუსწროთ და ეტლის ჩარდახი ასწიეს. წვიმა მალე შეწყდა, და, როცა ქალაქში შევიდ-ნენ, ქვაფენილზე მზე ლაპლაპებდა.

მგზავრებისაგან, რომლებიც ის იყო მოვიდნენ, მათ შეიტყეს, რომ პარიზში ცხარე, სისხლისმღვრელი ბრძოლაა. როზანეტსა და მის საყვარელს ეს არ გაჰკვირვებიათ. მგზავრები მალე გაუდგნენ გზას; სასტუმროში კვლავ ყველაფერი დაწყნარდა და მათ ტკი-ლად ჩაეძინათ შადრევნის ყდურტულზე, ეზოდან რომ ისმოდა.

მეორე დღეს ისინი წავიდნენ მგლის ხეობის, ფეის ტბის, გრძე-ლი კლდის, მარლოტის სანახავად, მესამე დღეს კი მეეტლეს მიან-დეს, სადაც უნდოდა, წაეყვანა ისინი, მხოლოდ ჰკითხავდნენ ხოლ-მე, სად ვართო, და ხშირად ყურადღებასაც კი არ აქცევდნენ გან-თქმულ პეიზაჟებს.

თავს მშვენივრად გრძნობდნენ ძველ ლანდოში, რომელსაც შიგნივ გამოკრული ჰქონდა გახუნებულზოლებიანი ტილო და და-საჯდომიც დივანივით დაბალი იყო. ბუჩქებით დაფარული თხრი-ლები რიტმულად და უწყვეტად მიცურავდნენ გვერდით; თეთრი სხივები ისრებივით ერჭობოდნენ მაღალ გვიმრას; განზე გაწოლი-ლიყო ხაზივით სწორი გზა, რომელზეც ახლა არავინ ჩანდა, ასე რომ, ალაგ-ალაგ ზედ მოჩანდა მობიბინე ბალახი. გზაჯვარედინებ-ზე მკლავები გაეშალათ გისოსებს, ხოლო აქა-იქ გამხმარ ხესავით გადახრილიყო ბოძი და ვიწრო, დაკლაკნილი ბილიკი, ხეებში რომ იკარგებოდა, ტყისაკენ გეპატიყებოდა; ცხენი ბილიკზე გადიოდა

და თვლები ტალახში ეფლობოდა, წინ კი ხავსგადავლილი ღრმა ნაურმალი მოჩანდა.

მათ ეგონათ, აქ მარტონი, ადამიანებს დაშორებული ვართო. მაგრამ უეცრად წააწყდებოდნენ თოფიან მეტყევეს ან ჩამოკონკილ ქალებს, ზურგზე რომ კონა ფიჩხები ეკიდათ.

როცა ეტლი შეჩერდებოდა, ჩამოვარდებოდა სიჩუმე; ისმოდა მხოლოდ, როგორ სუნთქავდა ცხენი და ჩირგვში წივოდა ჩიტი.

ზოგან ტყისპირი მკაფიოდ იყო განათებული, ტყე კი ჩრდილში იყო ჩაძირული. აქა-იქ სინათლე, რაღაც ბურუსისებრი ბინდით რომ იყო წინ მოცული, იქით ლილისფერ და თეთრ ლაქად ვრცელდებოდა. ზენიტში ასული მზე შვეულ სხივებს აფრქვევდა მწვანე ხეებს, მშებფავდა მათ და კენწლღებზე ვერცხლის წინწკლებს აყრიდა, ბალახს ზურმუხტის ზოლებად ეფინებოდა, დაცვნილ ფოთლებს ავარაყებდა; თავი რომ აგეწია, ხეებში ცას დაინახავდი. ზოგი უსაზომოდ მაღალი ხე მოგაგონებდა იმპერატორს ან პატრიარქს, ზოგი ერთმანეთს ეხებოდა წვეროკინებით და მაღალი ტანებით თითქოს საზეიმო კამარას ქმნიდა; ისინი კი, ფესვებიდანვე რომ მრუდე იყვნენ, ძველ ბოძებს ემსგავსებოდნენ და გეგონებოდა, აგერ-აგერ წაიქცევიანო.

ზოგჯერ ამ გაუვალ შვეულ ხაზებში გამოჩნდებოდა ჭიჭიტა. მაშინ უზარმაზარ მწვანე ტალღებად აღიმართებოდნენ უსწორმასწორო ბორცვები, დობილოებში რომ ეშვებოდნენ, მათ იქით კი კვლავ და კვლავ გორაკები დასცქეროდნენ ოქროსფერ ყანებს, რომლებაც სადღაც მქრქალ, ნისლოვან სივრცეში იკარგებოდნენ.

ზოგჯერ რომელიმე მაღლობზე მხარდამხარ მდგომნი, ისინი ქარს ისუნთქავდნენ და გრძნობდნენ, თითქოს სულში ენერგებოდათ უფრო თავისუფალი სიცოცხლის ამაყი შეგნება, ძალთა სიჭარბე, უმიზეზო სიხარული.

ნაირფერი მცენარეულობის გამო პეიზაჟი მუდამ იცვლებოდა. თეთრ და გლუტანიან წიფლებს ფესვები გადაეხლართათ. იფნებს მოთენთილად დაეშვათ ტოტები ლურჯ-მწვანე ფოთლებში, ხოლო ახალგაზრდა რცხილებს შორის ამოჩრილიყვნენ თითქოს ბრინჯაოსაგან ჩამოსხმული ბზები; ტანწვრილი არყები ელეგიურად დახრილიყვნენ; ორგანის მილებივით ტანსწორი ფიჭვები, თითქოს გალობენო, განუწყვეტლივ ირხეოდნენ აქეთ-იქით; აქ იყო უზარმაზარი დაკვანძული მუხებიც, ზეცას რომ აჭრილიყვნენ და ერთმანეთი-

სათვის მოეხვიათ მძლავრი, ძარღვიანი ტოტები; რაღაც გულის-
მომწყვლელი, ციებ-ცხელებისებრი მოთენთილობა დაუფლებოდა
ჭაობიან წყლებს, რომელთაც გარს ერტყა ეკლიანი ბუჩქნარი; ხაე-
სურით დაფარული ნაპირები, სადაც მგლები დასარწყულებლად მო-
დიან, მთლად გადარუჯული იყო, თითქოს ზედ როკაპებს უცეკვია-
თო; ბაყაყთა განუწყვეტელი მაყრული ერწყმოდა ჰაერში მორიალე
ყვავ-ყორნის ყრანტალს. შემდეგ იწყებოდა ერთფეროვანი განაკაფე-
ბი, ნაპირებზე რომ აქა-იქ ახალგაზრდა ხეები ჰქონდა. ისმოდა რკი-
ნის ღრჭიალი, მძიმე და ხშირი რახუნი: გორაკის კალთაზე მუშათა
ჯგუფი ქვას ამტვრევდა. კლდეები სულ უფრო ხშირად ჩნდებოდა
და ბოლოს მთლად ავსებდა მიდამოს. კუბური, როგორც სახლები,
ბრტყელი, ვით ფილები, ისინი ერთმანეთს ეყრდნობოდნენ, ერთ-
მანეთს ასხდნენ და უერთდებოდნენ, როგორც გამქრალი ქალაქის
უცნობი, საშინელი ნანგრევები. მაგრამ მათი ქაოსური ჩახერგი-
ლობა უფრო ვულკანებს, წარღვნებს, ჩვენთვის უცნობ საშინელ
კატაკლიზმებს მოგაგონებდა. ფრედერიკი ამბობდა: ეს კლდეები
აქ ქვეყნიერების გაჩენიდან ყოფილა და მის დასასრულამდე იქნე-
ბაო. როზანეტი პირს იბრუნებდა და აცხადებდა: ასეთი სანახაობა
ჭკუაზე შემშლისო. იგი ამჯობინებდა დაეკრიფა მანანა. ეს პაწაწინა
მოლურჯო ყვავილები უსწორმასწორო ლაქებივით იყო ერთმანეთს
მიჯრილი, ხოლო მისი მოთხრილი ფესვებით ამოყრილი მიწა, ქარ-
სის კილიტებით მოფენილ სილაზე, შავ არშიად მოჩანდა.

ერთხელ ისინი აბობლდნენ ქვიშიან გორაკზე. ფერდობი, სადაც
ადამიანის ფეხი არ დადგმულიყო, სიმეტრიულად იყო დასერილი
ტალღისებრი ზოლებით; აქა-იქ თითქოს დამშრალი ოკეანის კალა-
პოტის კონცხებიანო, გამოშვერილიყო კლდეები, რომლებიც შესახე-
დაობით მოგაგონებდა სხვადასხვა მხეცს: კისერწაწედილ კუებს,
მცოცავ სელაპებს, ჰიპოპოტამებს, დათვებს. გარშემო არავინ ჩან-
და. არსად ხმა არ ისმოდა. მზეზე ალაპლაპებულისილა თვალს ჰკრი-
და. და, უეცრად, ამ არიალებულ სხავეებში მხეცები თითქოს ამოძ-
რავდნენ. შეშინებული ფრედერიკი და როზანეტი უკან გაიქცნენ.

ტყეში გამეფებული გაუტეხელი სიჩუმე ხიბლავდათ. იყო წუ-
თები, როცა გარინდებულნი ჩუმად ირხეოდნენ ეტლის რესორებ-
ზე, როგორც უშფოთველი ძილით გაყუჩებულნი. როზანეტის წელ-
ზე ხელმოხვეული ფრედერიკი უსმენდა მის ხმასაც და ჩიტების
ჭიკჭიკსაც, ათვალეირებდა ყურძნის შავ მარცვლებს მის ქუდზე და

ღვის ნაყოფსაც ჩირგვებზე, მისი პირბადის ნაოჭებსაც და ღრუბლების ხუჭუჭებსაც, ხოლო როცა მისკენ დაიხრებოდა, გრძნობდა მისი პირის კანის სინორჩეს და ტყის სურნელებასთან ერთად იყნოსავდა. ყველაფერი ართობდათ: საკვირველებასავით უცქეროდნენ ობობას ქსელის წვრილ ძაფებს, ჩირგვებზე რომ ეკიდა, ქვების ღრმულებს, წყლით რომ იყო სავსე, თრითინას ნის ტოტებში, ორ პეპელას, უკან რომ მოსდევდათ. ზოგჯერ ოციოდე ნაბიჯზე ტყეში მშვიდად გაივლიდა უწყინარი კეთილშობილი ფურირემი და მის გვერდით პატარა ნუკრი. როზანეტს სურდა დადევნებოდა მათ, დაეჭირა და დაეკოცნა მომხიბვლელი პატარა.

ერთხელ ძლიერ შეეშინდა: სრულიად მოულოდნელად მასთან მივიდა ვიღაც კაცი და ყუთში უჩვენა სამი გველ-გესლა. იგი მაგრად მიეხუტა ფრედერიკს, ეს კი ბედნიერი გახდა, რადგან იგრძნო მისი სისუსტე და თავისი ძლიერება, მიხვდა, რომ შეუძლია მისი დაცვა.

იმავე საღამოს ისადილეს რესტორანში სენის ნაპირზე. მაგიდა ფანჯარასთან იდგა. როზანეტი ფრედერიკის პირდაპირ იჯდა, ვაჟი ტკებოდა მისი თხელი თეთრი ცხვირის, გამობურცული ტუჩების. ნათელი თვალების, მშვენიერი წაბლისფერი თმის, ლამაზი ოვალური პირისასის ცქერით. უთეთრი ფულარის კაბა შემოსხვარტული ჰქონდა ოდნავდაქანებულ მხრებზე, ხელები კი, ნატიფი ხელები სუფრაზე მოძრაობდნენ, ჰრიდნენ, ასხამდნენ. მოართვეს ტაბაკა, საწებლიანი ანგალა თიხის ჯამით, მწკლარტე ღვინო, გამხმარი პური. ბლავგი დანები. ყოველივე ეს აძლიერებდა მათ სიხარულს, ილუზიას. კინალამ ეგონათ, თაფლის თვის გასატარებლად იტალიაში ემოგზაურობთ.

სანამ შინ დაბრუნდებოდნენ, მდინარის ნაპირზე გასასეირნებლად წავიდნენ.

მქრქალმოლურჯო ცა, გუმბათივით რომ დახურვოდა თავს დედამიწას, ჰორიზონტზე ტყის აჩხატულ მწვერვალებს ეხებოდა. მინდვრის მეორე ბოლოში აღმართულიყო სოფლის ეკლესიის სამრეკლო, იქით კი, მარცხნივ, სახლის სახურავი წითელ ლაქასავით იხატებოდა მდინარეში, აქ რომ უხვევდა და უძრავი ჩანდა. გარნა ლელი იხრებოდა და წყალი ნელა არხვედა ნაპირზე დარჭობილ ჭოკებს, რომლებზეც გაფენილი იყო ბადეები; იქვე ეგდო ძეწნის გოდორი და ორი-სამი ძველი ნავი. ფუნდუკის ეზოში მოსამსახურე გოგო, ჭილობის ქუდი რომ ეხურა, ჭაში წყალს იღებდა და ყოველ-

თვის, როცა კასრი ამოდიოდა, ფრედერიკი გამოუთქმელი სიამით უგდებდა ყურს ჯაჭვის ჭრიალს.

არ ეეჭვებოდა, რომ ბედნიერი იქნებოდა სიკვდილამდე: ესოდენ ბუნებრივად ეჩვენებოდა თავისი ბედნიერება, ესოდენ განუყრელად უკავშირებდა იგი მის სიცოცხლეს ამ ქალის პიროვნებას. სურდა რაიმე ნაზი, ალერსიანი ეთქვა მისთვის. ქალი საამურად უპასუხებდა, მხარზე ხელს უთათუნებდა, და ვაჟს ხიბლავდა მისი ალერსის მოულოდნელობა. იგი ქალის არსებაში ამჩნევდა სრულიად ახალ სილამაზეს, რაც, შესაძლებელია, მხოლოდ გარესამყაროს ანარეკლი ანდა მისი იღუმალი არსით იყოს გამოწვეული.

როცა მინდორში ისვენებდნენ ხოლმე, ვაჟი კალთაში ჩაუდებდა თავს, მისი ქოლგის ჩრდილში; ან ერთმანეთის პირდაპირ დაწვებოდნენ პირქვე, თვალეში ღრმად ჩააცქერდებოდნენ და სურვილს აღუძრავდნენ ერთმანეთს, ხოლო როცა მას დაიკმაყოფილებდნენ. ოდნავ თვალმოხუჭული მიყუჩდებოდნენ.

ზოგჯერ სადღაც ატყდებოდა ჯოლები გუგუნი. ეს განგაში იყო, რაც ხალხს მოუწოდებდა პარიზის დასაცავად.

— აჰ. გესმის? აჯანყება! — ზიზღნარევი სიბრაღულით იტყოდა ფრედერიკი, რადგან მთელი ეს მღელვარება არარაობად ეჩვენებოდა მათს სიყვარულთან და მარადიულ ბუნებასთან შედარებით.

და ვინ მოთვლის, რაზე ლაპარაკობდნენ ხოლმე: ყბედობდნენ ისეთ რამეებზე, რაც ისედაც იცოდნენ, ადამიანებზე, რომლებიც სრულიად არ აინტერესებდათ, ყოველგვარ უმნიშვნელო სავანზე. ქალი ელაპარაკებოდა თავის მოსამსახურე გოგოზე, პარიკმახერზე. ერთხელ წამოცდა რა ხნისა იყო: ოცდაცხრისა ვარ, ვბერდებიო.

თვითონაც აღარ ახსოვდა, რამდენჯერ დაწვრილებით უამბო თავის ცხოვრებაზე: იყო გამყიდველი მალაზიაში, იმეზავრა ინგლისში, ემზადებოდა მსახიობად; ყოველივე ამაზე აბნეულად ლაპარაკობდა და ფრედერიკმა მთლიანი სურათი ვერ აღადგინა. უფრო მეტიც უამბო როგორღაც, როცა მინდორში ისხდნენ ხისქვეშ. ქვემოთ, გზის პირას გოგონა ძროხას აძოვებდა. ისინი რომ დაინახა, მოურიდებლად მივიდა და მოწყალება ითხოვა. ცალი ხელით თავისი კაბის კონკი ეჭირა, მეორეთი კი იფხანდა შავ თმას, ლუი XIV დროის პარიკს რომ მოგაგონებდა; თმა ჩამოშლილი ჰქონდა სახეზე, რომელსაც მშვენიერი თვალეები აცისკროვნებდნენ.

— ერთ დროს კარგი იქნება, — თქვა ფრედერიკმა.

— ბედი ჰქონია, თუ დედა არ ჰყავს! — შენიშნა როზანეტმა.

— ა? როგორ?

— ჰო-მეთქი. აი, მეც რომ...

ამოიოხრა და დაიწყო ლაპარაკი თავის ბავშვობაზე. მისი მშობლები მრთველები იყვნენ კრუა-რუსის ქარხანაში. თავის მამასთან შეგირდად იყო. საბრალო მამა მუშაობდა, თავს არ იზოგავდა, მაგრამ ცოლი აგინებდა და ყველაფერს ყიდდა, ოღონდ წასულიყო და დაეღობა. როზანეტს გუშინდელივით ახსოვს მათი ოთახი, ფანჯრების გასწვრივ განლაგებული დაზგები, წვნიანი ქოთანის ღუმელზე, წითელ ხესავით შეღებილი საწოლი, მის პირდაპირ კარადა და ბნელი საკუჭნაო, სადაც თხუთმეტი წლის ასაკამდე სულ იქ ეძინა. ბოლოს, მოვიდა ვიღაც მსუქანი, მურა სახის ვაჟბატონი, მუხმუხულა, მთლად შავად ჩაცმული. დედას მოელაპარაკა და აი, მესამე დღეს... როზანეტი შედგა და უტიფრობითა და მწუხარებით აღსავსე თვალი მიაპყრო ფრედერიკს:

— საქმე მორჩა!

იმერზე, თითქოს ფრედერიკს უპასუხებდნენ:

— რადგან იგი ცოლიანი იყო, შინ მიყვანას ერიდებოდა, ამიტომ რესტორანში მიმიყვანეს, ცალკე კაბინეტში, და მითხრეს: ბედნიერი იქნები, კაი საჩუქარს მიიღებო. პირველი, რამაც გამაკვირვა, როგორც კი ოთახში ფეხი შევდგი, იყო მოოქრულ-შანდალი სუფრაზე, რომელიც გაშლილი იყო ორი სულისათვის. ჭურჭელი ირეკლებოდა ჭერის სარკეში, კედლებზე გაკრული იყო ცაფერი აბრეშუმი და ოთახი ალკოვს ჰგავდა. ყოველივე ამან გამოაცა. გესმის: საბრალო გოგონა, რომელსაც არასოდეს არაფერი არ ენახა! თუმცა ამ ბრწყინვალეობამ თვალი ღამიბნელა, მაგრამ თანაც შიშმა ამიტანა. წასვლა მინდოდა. გარნა ღაერჩი.

სუფრის წინ მხოლოდ დივანი იდგა. იმაზე ჩამოვჯექი, ისეთი რბილი იყო! კალორიფერის სასულედან, ხალიჩა რომ ეფარა, ცხელი ჰაერი გამოდიოდა, მე კი ვიჯექი და ხელი არაფრისათვის არ მიხლია. ლაქია თავზე მადგა და მეხვეწებოდა, მიირთვიო, და ჭიქა პირამდე ღვინით ამივსო. თავბრუ დამეხვია, მინდოდა ფანჯარა გამეღო, მან მითხრა: „არა, ქალბატონო, არ შეიძლება“. და წავიდა. სუფრაზე იმდენი რამე იყო, რისი წარმოდგენაც კი არ მქონდა. არც ერთი საჭმელი არ მომეწონა. მაშინ მურაბიან ვაზას ვეცი და სულ გავათავე. არ ვიცი, ის კაცი რამ დააგვიანა. უკვე ძლიერ გვი-

ანი იყო, თითქმის შუალამე, ისე დაღლილი ვიყავ, რომ თავს ძლივს ვიკავებდი. ბალიშებს დავუწყე გადალაგება, რომ უფრო მოხერხებულად დავწოლილიყავ, და უეცრად ხელში ჩამივარდა ალბომისებრი რალაც რვეული, უხამსი სურათები... ჩამძინებოდა, როცა ის მოვიდა.

როზანეტმა თავი ჩალუნა და ჩაფიქრდა.

მალა ფოთლები შრიალებდნენ, ხშირ ბალახში ირხეოდა დიდი ფუტკარა. მინდორი მზით იყო გაკაშკაშებული, ხანდახან ისმოდა მხოლოდ, როგორ გლეჯდა ბალახს ძროხა.

როზანეტი მხოლოდ ერთ წერტილს მიშტერებოდა, ნესტოები უთრთოდა. ფრედერიკმა ხელში ხელი ჩაჰკიდა.

— რამდენი რამ გადაგიტანია, ჩემო კარგო!

— დიახ, — წარმოთქვა ქალმა, — მეტი, ვიდრე გგონია! თავის მოკვლაც კი მინდოდა! წყლიდან ძლივს ამომათრეის...

— როგორ?

— აჰ! ამაზე ნულარ ვიფიქრებთ! მიყვარხარ და ბედნიერი ვარ. მაკოცე!

და ბირკავას დაუწყო გლეჯა, კაბის კალთაზე რომ მიჰკვროდა.

ფრედერიკი ყველაზე მეტად იმაზე ფიქრობდა, რაც ქალს არ უთქვამს. რა გზით დააღწია თავი სილატაკეს? რომელ საყვარელს უმადლის თავის აღზრდას? რა მოხდა მის ცხოვრებაში იმ დღემდე, როცა პირველად შედგა ფეხი მის სახლში? ქალის უკანასკნელი აღიარება შეუძლებელს ხდიდა ყოველგვარ გამოკითხვას. მხოლოდ ის ჰკითხა, არნუს როგორ გაეცანიო.

— ვატნაზმა გამაცნო.

— იმათთან ერთად არ გნაზე ერთხელ პალე-როიალში?

თარიღიც გაახსენა. როზანეტმა სცადა მოგონება.

— დიახ, მართალია... იმ ხანებში მხიარული ვერ ვიყავ! მაგრამ არნემ თავი დიდებულად გამოიჩინა.

ფრედერიკს ეს არ ეეჭვებოდა, მაგრამ მათი მეგობარი დიდი უცნაური კაცია, ბევრი ნაკლი აქვს; და არ დააყოვნა მათი ჩამოთვლა. ქალი ეთანხმებოდა.

— მერე რა? რაც უნდა იყოს, მიყვარს ის არამზადა!

— ახლაც? — ჰკითხა ფრედერიკმა.

ქალი წამოწითლდა და ვითომ სიცილით, ვითომ გაჯავრებით მი-

უგო:

— არა-მეთქი! დიდი ხნის ამბავია. შენ არაფერს არ გიმაღავ. კიდევაც რომ ასე იყოს, ის ხომ სულ სხვაა! გარნა შენ არცთუ მაინცადამაინც კარგად ეპყრობი შენს მსხვერპლს!

— მსხვერპლსაო?

როზანეტმა ნიკაპში ჩაჰკიდა ხელი.

— რა თქმა უნდა!

და ენამოჩლექით, როგორც ძიძებმა იციან:

— ყოველთვის როდი ყოფილხარ „კაი ბიჭი“! ხომ გითელავს მისი ცოლის ლოგინი?

— მეე? არასოდეს ჩემ სიცოცხლეში!

როზანეტმა გაიღიმა. მისმა ღიმილმა ფრედერიკს აწყენინა, როგორც გულგრილობის ნიშანმა, ყოველ შემთხვევაში მას ასე ეგონა. მაგრამ ქალმა ნაზად მიაპყრო თვალი, თითქოს ევედრება. მითხარ, რომ ტყუილიაო.

— მართალს ამბობ?

— რა თქმა უნდა!

ფრედერიკმა დაიფიცა, არასოდეს ქ-ნ არნუზე არ მიფიქრია, მე ხომ სხვა მიყვარს გაგიჟებითო.

— ეგ სხვა ვინ არის?

— შენ, ჩემო მშვენიერო!

— აჰ, ნუ დამცინი! ნუ მაბრაზებ!

ფრედერიკმა მეტ სიფრთხილედ მიიჩნია ეამბნა მისთვის გამოგონილ გატაცებაზე, მთელი ამბავი შეთხზა. იგონებდა მეტად დამაჯერებელ წვრილმანებს. თუმცა ის ქალი დიდ მწუხარებას მაყენებდაო.

— გადაჭრით უნდა ითქვას, რომ ბედი არა გაქვს! — უთხრა როზანეტმა.

— ჰო, შესაძლებელია! — მიუგო ფრედერიკმა და სურდა გადაკრულად ეამბნა ზოგიერთ წარმატებაზე ამ მხრივ, რათა ქალი უფრო დიდი აზრისა ყოფილიყო მასზე, სწორედ ისე, როგორც როზანეტი არ ასახელებდა ყველა თავის სიყვარულს, რადგან თვით უაღრესად გულწრფელი აღსარების დროსაც უთქმელი რჩება ზოგი რამ და ამის მიზეზია ცრუ კდემა, სირცხვილი ან სიბრაღული. მახლობლის ან შენს არსებაში ხშირად ისეთ უფსკრულს ან ჭაობს აღმოაჩენ, რომლებიც წინსვლის საშუალებას არ გაძლევენ; თანაც

გრძნობ, ვერ გამიგებენო; ძნელია ზუსტად გამოთქვა რაიმე; იშვიათია აგრეთვე სრული ერთობა.

საბრალო როზანეტს არასოდეს არ უნახავს უკეთესი რამ. ხშირად, როცა ფრედერიკს უცქერდა ხოლმე, თვალები ცრემლით ევსებოდა, ზევით აიხედავდა და ჰორიზონტს მიაშტერდებოდა, თითქოს ლამობდა იქ დაენახა კამკაშა განთიადი, უსაზღვრო ნეტარებით აღსავსე მომავალი. ბოლოს, ერთხელ, როგორღაც ინატრა გადაეხადა პარაკლისი, „რათა ამან ბედნიერება მოუტანოს ჩვენს სიყვარულს“.

მერმე რატომ ასე დიდხანს ეწინააღმდეგებოდა ფრედერიკს? თვითონაც არ იცოდა. ფრედერიკს არა ერთხელ მიუცია ასეთი კითხვა. იგი კი მაგრად მოეხვეოდა და ეტყოდა:

— მეშინოდა, ძლიერ არ შეგიყვარო-მეთქი, ძვირფასო!

კვირადილას, გაზეთს რომ კითხულობდა, ფრედერიკი დაჭრილთა სიაში დიუსარდიეს გვარს წააწყდა. უეცრად შეჰკვივლა, როზანეტს გაზეთი უჩვენა და უთხრა, ახლავე უნდა წავიდეთ.

— რატომ?

— იმიტომ, რომ ვნახო, მოვუარო!

— მარტოს არ დამტოვებ, მგონია?

— წამომყევ.

— აჰ! რომ იმ ორომტრიალში მოვხვდე, არა? დიდად გმადლობ!

— კი, მაგრამ არ შემიძლია...

— ოჰ! ოჰ, ოჰ! თითქოს ჰოსპიტლებში მომვლელი ცოტაა! ანკი რას ეჩრებოდა, რა მისი საქმე იყო? ყველამ თავის თავზე იზრუნოს!

ფრედერიკი მისმა ეგოიზმმა აღაშფოთა და თავის თავს უსაყვედურებდა, რატომ იქ არ ვარ სხვებთან ერთად. ეს გულგრილობა სამშობლოს გაჭირვებისადმი რაღაც უნამსურს, უმადურს შეიცავდა. როზანეტის სიყვარულმა იგი ერთბაშად დაამძიმა, როგორც დანაშაულმა. ერთ საათს გამგუნებული იყვნენ.

მერმე როზანეტი შეეხვეწა, ნუ აჩქარდები, თავს საფრთხეში ნუ ჩაიგდებო.

— ერთიც ვნახოთ, მოგკლეს?

— მერმე რა? ჩემს მოვალეობას ხომ შევასრულებ!

როზანეტი შეხტა. „მისი მოვალეობაა ვუყვარდე. მაშ, აღარ ვუნდივარ, უეჭველია! აბა, ამას რა აზრი აქვს! რა ჩმახვანა, ღმერთო ჩემო!“

ფრედერიკმა დარეკა, რათა ანგარიში გაესწორებია. მაგრამ აღ-

ვილი როდი იყო პარიზს დაბრუნება. ლელუარის საქირაო დილიყან-სი უკვე წავიდა, ლეკონტის ეტლები მგზავრებს არ ეღებდნენ, ბურბონედან მომავალი დილიყანსი მხოლოდ გვიან ღამით იქნებოდა და ისიც ალბათ მთლად გაჭედილი. ფრედერიკს ამ ქებნაში ბევრი დრო დაეკარგა და გადაწყვიტა საფოსტო ეტლით წასულიყო. ფოსტის უფროსმა უარი უთხრა, რადგან ფრედერიკს პასპორტი თან არ ჰქონდა. ბოლოს და ბოლოს ის ეტლი დაიქირავა, რომლითაც სენირობდნენ, და უკვე ხუთ საათზე მელენის „სავაჭრო სასტუმროში“ იყვნენ.

ბაზრის მოედანზე თოფები ჯოჯგინად იდგა. პრეფექტმა ეროვნულ გვარდიას პარიზს წასვლა აუკრძალა. გვარდიელებს, რომლებიც მის დეპარტამენტს არ ეკუთვნოდნენ, გზის განგრძობა სურდათ. გაისმოდა ყვირილი. სასტუმროში ხმაურობა იყო.

შეშინებულმა როზანეტმა განაცხადა, იქით აღარ წავალო, და კვლავ დაუწყო ხვეწნა, დავრჩეთო. სასტუმროს პატრონმა და მისმა ცოლმა მხარი აუბეს. დავაში ჩაერია ერთ-ერთი მოსადილე, კეთილი ვინმე. იგი ამტკიცებდა, ბრძოლა მალე დამთავრდება, მაგრამ შენი მოვალეობა მაინც უნდა შეასრულო. როზანეტი უფრო ხმამაღლა აქვეითინდა. ფრედერიკი მოთმინებიდან გამოვიდა. თავისი ქისა ამოიღო და გადასცა, მერმე სასწრაფოდ აკოცა და წავიდა.

კორბელიის სადგურში შეიტყო, რომ მემბოხეებმა ზოგან ლიანდაგი აყარეს. მეეტლემ კი იქით წაყვანაზე უარი უთხრა, ცხენებს აღარ შეუძლიათო.

მაგრამ მაინც მისი მეშვეობით ფრედერიკმა სამოც ფრანკად იშოვნა ერთი საძაგელი კაბრიოლეტი, გარდა ამისა, არყის ფულიც მისცა; კაბრიოლეტს იგი იტალიურ კარიბჭემდე უნდა მიეყვანა. მაგრამ იქამდე კიდევ ასიოდე ნაბიჯი იქნებოდა, რომ მეეტლემ სთხოვა, ჩამოხდიო, და უკან გაბრუნდა. ფრედერიკი გზას გაუდგა, რომ ჯარისკაცმა ხიშტით გადაუღობა გზა. ოთხი ჯარისკაცი ყვირილით ეცა:

— ეს ერთი იმათგანია! არ გაუშვათ! გაჩხრიკეთ! ავაზაკი! ვიგინდარა!

იგი ესოდენ გაკვირვებული იყო, რომ გაჰყვა საყარაულოში მოედანზე, სადაც თავს იყრიან გობელენებისა და ჰოსპიტლის ბულვარები და გოდფრუასა და მუფტარის ქუჩები.

ოთხი ბარიკადი, რიყის ქვის ოთხი დიდი გროვა ხერგავდა მოე-

დანზე მისასვლელებს; ზოგან კოცონი ენთო; მიუხედავად მტერის კორიანტელისა, მან გაარჩია ქვეითები და ეროვნული გვარდიელები, რომელთაც ჩაშვებულნი, კუშტი სახეები ჰქონდათ და ტანსაცმელი შემოხეოდათ. მათ ის იყო ახლა დაეკავებიათ ეს მოედანი და რამდენიმე კაცი დაეხვრიტათ; მათი გააფთრება ჯერ კიდევ არ დამცხრალიყო. ფრედერიკმა მათ უთხრა: ფონტენებლოდან მოვედი, მინდა დავეხმარო დაჰკრილ ამხანაგს, რომელიც ბელფონის ქუჩაზე ცხოვრობსო. ჯერ არ დაუჯერეს, ხელები გაუსინჯეს, ყურებშიც კი ჩასუნეს, რომ დარწმუნებულიყვნენ დენტის სუნი ხომ არ სდისო.

გარნა, რაკი მუდამ ერთსა და იმავეს იმეორებდა, ბოლოს, დაარწმუნა კაპიტანი თავის სიმართლეში და მანაც ორ მსროლელს უბრძანა, ბოტანიკური ბაღის პოსტამდე მიაცილეთო.

ჰოსპიტლის ბულვარით წავიდნენ. ქროდა ძლიერი ქარი. ამან ფრედერიკი გამოაცოცხლა.

შემდეგ მარშე-ო-შვოს ქუჩისაკენ გაუხვიეს. ბოტანიკური ბაღი მარჯვნივ მოჩანდა, როგორც უზარმაზარი შავი მასა, მარცხნივ კი, თითქოს ცეცხლი უკიდიაო, გაჩირალდნებული იყო მოწყალების ჰოსპიტალი; ყველა ფანჯარა განათებული იყო და იქ ლანდები იძვროდნენ.

გამცილებლები უკან გაბრუნდნენ. პოლიტექნიკურ სკოლამდე ფრედერიკს უკვე სხვა მიაცილებდა.

სენ-ვიქტორის ქუჩა მთლად ჩაბნელებული იყო: არც ერთი გაზის ფარანი, არც ერთი განათებული ფანჯარა. ყოველ ათ წუთში ისმოდა:

— გუშაგებო! ფრთხილად!

და ეს ძახილი, სიჩუმეს რომ არღვევდა, გამოხმობას იწვევდა, როგორც უფსკრულში გადავარდნილი ქვა, ექოს რომ ბადებს.

ზოგჯერ სულ ახლოს გაისმოდა მძიმე ნაბიჯების ხმა. ეს იყო პატრული, გაურკვეველი ხროვა, სულ ცოტა ასიოდე კაცი; მოისმოდა ჩურჩული, წყნარად ჩხარუნებდა რკინა და ადამიანები მიდიოდნენ ნელი რხევით, ბნელში იკარგებოდნენ.

ყოველ გზაჯვარედინზე, შუა ქუჩაში, უძრავად იდგა ცხენოსანი დრაგუნი. ხანდახან ჩორთით გაირბენდა შიკრიკი, შემდეგ კვლავ სიჩუმე ჩამოვარდებოდა. სადღაც ქვემეხები მიჰქონდათ და ქვაფენილზე ისმოდა ყრუ და მრისხანე გრიალი. გული იკუმშებოდა ამ ხმაურით, არც ერთ ჩვეულებრივ ხმაურს რომ არ ჰგავდა. გეგონე-

ბოდა, სულ უფრო ფართოდ ვრცელდება ეს სრული, გაუტეხელი; შავი დუმილიო. თეთრბლუზიანი ადამიანები ჯარისკაცებთან მივიდოდნენ, რალაცას ეტყოდნენ და მოჩვენებასავით ქრებოდნენ.

პოლიტექნიკური სკოლის საყარაულო ხალხით იყო გაჭედული. ზღურბლზე იდგნენ ქალები, შვილის ან ქმრის ნახვას რომ თხოულობდნენ. მათ მორგში გზავნიდნენ, და არავის არ სურდა ფრედერიკის მოსმენა. იგი დაჟინებით ითხოვდა, იფიცავდა, მეგობარი დიუსარდიე მიმელის, შეიძლება მოკვდესო. ბოლოს, კაპრალი გააყოლეს სენ-ჟაკის ქუჩის ბოლომდე მე-12 ოლქის მერიამი.

პანთეონის მოედანი სავსე იყო ჯარისკაცებით, ჩალაზე რომ ეძინათ. თენდებოდა. ქრებოდა ბანაკის ცეცხლი.

ამბოხებამ ამ უბანში საშინელი კვალი დატოვა. ქუჩები თავიდან ბოლომდე გადათხრილი, ახორცილი იყო. ახლა უკვე დანგრეულ ბარიკადებზე ეყარა ომნიბუსები, გაზის მილები, ურმის თვლები; აქა-იქ მოჩანდა პატარა შავი გუბეები, ეს ალბათ სისხლი იყო. სახლების კედლები შენგრეული იყო ყუმბარებით, მოჩანდა ტკეჩი. ერთ ლურსმანზე შერჩენილი დარაბები მიწვრებივით ეკიდა. კიბეები ჩამონგრეული იყო და კარი ცარიელში იღებოდა. შეიძლებოდა შეგეხედათ ოთახებში, სადაც შპალიერი ნაფლეთებად ქცეულიყო; ზოგან გაუტეხელი დარჩენილიყო რომელიმე მსხვერვალი ნივთი. ფრედერიკმა შენიშნა კედლის საათი, თუთიყუშის საჯდომი, ჯონი, გრავიურები.

როცა ფრედერიკი მერიამი შევიდა, ეროვნული გვარდიელები დაუსრულებლად მსჯელობდნენ ბრეასა და ნეგრიეს, დეპუტატ შარბონელისა და პარიზის არქიებისკოპოზის სიკვდილზე. ამბობდნენ, ბულონში ომალის ჰერცოგი გადმოჯდა, ბარბესი ვენსანიდან გაიქცა, ბურჟეში არტილერია მიაქვთ, პროვინციებიდან კი მაშველი ჯარი მოდისო. სამ საათზე ვილაცამ კარგი ამბები მოიტანა: აჯანყებულებმა ეროვნული კრების თავმჯდომარეს პარლამენტერები გაუბზავნესო.

ყველას გაუხარდა, ხოლო ფრედერიკმა, რომელსაც კიდევ დარჩენოდა თორმეტი ფრანკი, ღვინის საყიდლად გაგზავნა და იმედი ჰქონდა ამით დაეჩქარებინა თავისი განთავისუფლება. უეცრად ვილაცას სროლის ხმა მოესმა. ღვინის სმა შეწყდა; უცნობს ეჭვიანი თვლები მიაპყრეს; შეიძლებოდა ეს ჰანრი V ყოფილიყო.

ყოველგვარი პასუხისმგებლობა რომ თავიდან აეცილებინათ,

ფრედერიკი მიიყვანეს მე-11 ოლქის მერიასში, სადაც დილის ცხრა საათამდე გააჩერეს.

ვოლტერის სანაპირომდე იგი სირბილით მიდიოდა. ღია ფანჯარასთან იდგა მოხუცი, რომელსაც მარტო ჟილეტი ეცვა: იგი ტიროდა. წყნარად ღიოდა სენა; ცა სრულიად მოწმენდილი იყო; ტიუილრის ბაღში ჩიტები გალობდნენ.

ფრედერიკი რომ კარუსელის მოედანზე მიდიოდა, წინ საკაცეს შეეხეჩა. გუშაგებმა სამხედრო სალამის მისაცემად თოფები აღმართეს, ოფიცერმა ჩაჩქანთან ხელი მიიტანა და თქვა: „პატივი და დიდება მამაცს უბედურებაში!“ ეს სიტყვები თითქმის სავალდებულო გახდა; ვინც ამას წარმოთქვამდა, ყოველთვის საზეიმო-აღელვებელი სახე უნდა ჰქონდა. საკაცეს ახლდა რამდენიმე კაცი, რომლებიც გააფთრებით გაჰკიოდა:

— სამაგიეროს გადავუხდით! სამაგიეროს გადავუხდით!

ბულვარებზე ეკიპაჟები მიმოდიოდნენ. კართან ქალები ისხდნენ და მჩვარს ძენძავდნენ. ამასობაში აჯანყება ჩააქრეს ან თითქმის ჩააქრეს: ასე იუწყებოდა კაენიაციის მოწოდება, კედლებზე რომ ის იყო გააქრეს. ვივიენის ქუჩის ბოლოს გამოჩნდა მოძრავი გვარდიის ოცეული. მცხოვრებნი სიხარულით აყვირდნენ, ქუდს იქნევდნენ, ტაშს უკრავდნენ, ცეკვავდნენ, ჯარისკაცებს ეხვეოდნენ, ღვინოს სთავაზობდნენ, აივნებიდან ქალები თავს აყრიდნენ ყვავილებს.

ბოლოს, ათ საათზე, იმ დროს, როცა ზარბაზნების გრიალში იპყრობდნენ სენტ-ანტუანის გარეუბანს, ფრედერიკი დიუსარდიეს სხვენზე მოხვდა. დიუსარდიე ეულაღმა იწვა და ეძინა. მეზობელი ოთახიდან გამოვიდა ქალი — მ-ელ ვატნაზი.

მან ფრედერიკი განზე გაიხმო და აცნობა, როგორ დაიჭრა დიუსარდიე.

— შაბათს ლაფაიეტის ქუჩაზე აგებული ბარიკადიდან სამფე-როვან დროშაში გახვეული ვილაც ბიჭი ეროვნულ გვარდიელებს უყვიროდა: „მაშ თქვენს ძმებს ესვრით?“ შეტევას განაგრძობდნენ, დიუსარდიემ კი თოფი დააგდო, ბარიკადაზე აიჭრა, წიხლის კვრით მემამბოხე წააქცია და დროშა გამოჰგლიჯა. დიუსარდიე ბარიკადის ნანგრევებში ნახეს, თქო ჰქონდა ტყვიით გატეხილი. საჭირო გახდა ოპერაცია, რომ ყუმბარის ნამსხვრევები ამოეღოთ.

მ-ელ ვატნაზი იმ სალამოსვე მივიდა მასთან და მას შემდეგ არ მოშორებია.

იგი საქმის ცოდნით ამზადებდა ყველაფერს, რაც შესახვევად იყო საჭირო, ასმევდა, ყოველ სურვილს უმალვე უსრულებდა, სრულიად უხმაუროდ მოძრაობდა და მზრუნველ თვალს არ აშორებდა.

ფრედერიკი მთელი ორი კვირის განმავლობაში ყოველ დღით დადიოდა დიუსარდიესთან, ერთხელ, როცა ფრედერიკმა სიტყვა ჩამოაგდო ვატნაზის თავდადებაზე, დიუსარდიემ მხრები აიჩქინა:

— არა, ეგ უანგაროდ როდია!

— შენ გგონია?

— ამაში დარწმუნებული ვარ! — მიუგო დიუსარდიემ, რომელმაც ამაზე სიტყვის განგრძობა არ ისურვა.

იგი გაზეთებსაც კი არ აკლებდა დაჭრილს, რომლებშიც შექებული იყო მისი გმირობა. ეს ქება თითქოს არ სიამოვნებდა. ფრედერიკს ისიც კი გაუშხილა სინდისი მქენჯნისო.

იქნებ ბლუზიანთა მხარეზე უნდა დამდგარიყო; მათ ხომ იმდენ რამეს დაჰპირდნენ, რაც შემდეგ არ აუსრულეს. მათს დამმარცხებლებს რესპუბლიკა ეჯავრებათ, თანაც მეტად მკაცრად მოეპყრნენ. რა თქმა უნდა, ისინი მართალი არ იყვნენ, თუმცა არასაგსებით, და ამ პატიოსან ბიჭს აწუხებდა ფიქრი, იქნებ სამართლიანობის წინააღმდეგ ვიბრძოდით.

სენეკალისათვის, რომელიც დაპატიმრებული იყო ტიუილრიში, ტერასისქვეშ სარდაფში სანაპიროს მხარეზე, ასეთი ეჭვები უცხო იყო.

ისინი იქ ცხრაასი კაცი იყო, ჭუჭყში, ტალახში თავმოყრილნი, დენთის ბოლით, შემხმარი სისხლით გაშავებულნი, ციებ-ციხლებით აკანკალებულნი, გულისწყრომით აყვირებულნი; როცა ვინმე მოკვდებოდა, გვამი არ გაჰქონდათ. ზოგჯერ, როცა სროლის ხმას გაიგონებდნენ, ეგონათ, ყველას დაგვხვრეტენო, და კედლებს მიაცვივდებოდნენ, მერმე კვლავ თავიანთ ადგილებზე დაეკრებოდნენ; ტანჯვით გაოგნებულ ადამიანებს ეჩვენებოდათ, ეს სინამდვილე კი არა, კოშმარია, სიზმარში ვართო. თალისქვეშ ჩამოკიდებული ლამპა სისხლის ლაქას ჰგავდა, ჰაერში კი რიალობდა ამ აკლდამის ანაორთქლით ანთებული უთვალავი მწვანე-ყვითელი ნაპერწკალი. ეპიდემიის შიშით, დაინიშნა განსაკუთრებული კომი-

სია. თავმჯდომარე ჩავიდა თუ არა, მყისვე უკან გამოვარდა, გახრწნილი გვამებისა და განავლის სიმყრალით თავზარდაცემული. როცა პატიმრები სასულეებთან ბივილოდნენ, ეროვნული გვარდიის ჯარისკაცები, საგულშაგოებზე რომ იდგნენ, ხიშტებით ჩხვლეტდნენ და არ უშვებდნენ, რკინის რიკულები არ შეარყიონო.

ეს ჯარისკაცები ულმობელი იყვნენ. იმათ, ვისაც ბრძოლაში მონაწილეობა არ მოუხდა, სურდათ თავი გამოეჩინათ. ეს იყო ლაჩრობის ალვირახსნილობა. შურს იძიებდნენ ერთბაშად გაზეთებისათვის, კლუბებისათვის, კრებებისათვის, დოქტრინებისათვის, ყველაფრისათვის, რასაც უკვე მთელი სამი თვის განმავლობაში ისინი სასოწარკვეთილებაში მოჰყავდა, და, მიუხედავად დამარცხებისა, თანასწორობამ (თითქოს თავის დამცველებს სჯის და მტრებს კი დასაცინისო), უგვანმა, მხეცურმა თანასწორობამ ზემოთ იჩინა თავი; დამყარდა სისხლიანი უხამსობის ერთნაირი დონე, რადგან გამორჩენის ფანატოზში არ ჩამორჩებოდა სიღარიბის უგუნურებას, არისტოკრატია სწორედ ისე მძვინვარებდა, როგორც ბრბო, საღამური ჩაჩი აღმოჩნდა არანაკლებ საზიზღარი, ვიდრე წითელი ქუდი. დაბნელდა საზოგადოებრივი გონება, როგორც დიდი უბედურების შემდეგ ხდება ხოლმე. ზოგი ჰკვირავს ადამიანი ამის შემდეგ მთელი სიცოცხლის მანძილზე რეგენი დარჩა.

ძია როკი ძლიერ მამაცი, თითქმის თავზე ხელადებული გახდა. 26 ივნისს პარიზში ჩამოჰყვა ნოჟანელთა რაზმს, უკან გაბრუნება აღარ ინდომა და შეუერთდა ეროვნულ გვარდიელთა რაზმს, ტიუილრიში რომ იყო ბანაკად, ახლა კი ძლიერ კმაყოფილი იყო, რომ გუშაგად დააყენეს ტერასაზე, სანაპიროს მხრივ. ყოველ შემთხვევაში აქ ეს ყაჩაღები მის ძალაუფლებაში იყვნენ! ძლიერ კმაყოფილი იყო, როცა გაიფიქრებდა მათ მარცხზე, მათ დამცირებაზე და არ შეეძლო არ შეეგინებინა.

ერთი მათგანი, ქერა, გრძელთმიანი მოზარდი რიკულს მოადგა და პურს ითხოვდა. ბ-ნმა როკმა უბრძანა, გაჩუმდითო. ჭაბუკი საბრალოდ იმეორებდა:

— პური მინდა!

— საიდან უნდა მოგცე?

რიკულს სხვებიც მოუახლოვდნენ, წვერაბურძენულნი, თვალბანთებულნი; ისინი ერთმანეთს უჭიკავებდნენ და ღმუროდნენ:

— პური!

ძია როკი აღშფოთდა, რომ მის ავტორიტეტს არ ცნობდნენ. შესაშინებლად დაიწყო თოფის დამიზნება, ხოლო ამასობაში იმ ჰაბუკს ბრბო მოაწვა და ზედ თაღამდე აიყვანა. მან ერთხელ კიდევ დაიძახა:

— პური!

— აი, შენ! მიირთვი! — თქვა ძია როკმა და ესროლა.

გაისმა საშინელი ღრიალი, შემდეგ ყველაფერი მიუჩქდა. კასრის ნაპირზე თეთრი რაღაც დარჩა.

ამის შემდეგ ძია როკი შინ წავიდა; სენ-მარტენის ქუჩაზე სახლი ჰქონდა, სადაც ოთახი იყო მოწყობილი ღამის გასათევად, როცა პარიზს ჩამოდიოდა; იმ გარემოებამ, რომ ამბოხების დროს ამ შენობის წინამო დაზიანდა, დიდად შეუწყო ხელი მის გამძვინვარებას. ახლა კი, როცა კვლავ შეხედა წინამოს, მოეჩვენა, რომ ზიანი დიდი არ იყო. მის მიერ წელან ჩადენილმა საქციელმა დააწყენარა, თითქოს ზარალი აუნაზღაურესო.

კარი ქალიშვილმა გაუღო. ქალმა, პირველ ყოვლისა, უთხრა: ვწუხდი, რომ ამდენ ხანს დაიგვიანე; ვშიშობდი, უბედურება ხომ არაფერი შეემთხვა, ხომ არ დაიჭრა-მეთქი.

ქალიშვილის ასეთმა სიყვარულმა გული მოუღობო ძია როკს. გაუკვირდა, რატომ მარტო წამოსულა, რატომ კატერინა არ წამოუტანიო.

— ის საყიდლებზე გავგზავნე, — მიუგო ლუიზამ.

მერმე გამოჰკითხა, როგორ ხარ, ან ახალი რა იციო. შეჴდეგ გულგრილად ჰკითხა, ფრედერიკი ხომ არსად შეგხვედრიო.

— არა! არსად, არასოდეს!

მხოლოდ მისთვის ჩამოსულა პარიზს.

დერეფანში ფეხის ხმა გაისმა.

— აჰ! ბოდიში...

და იგი გავიდა.

კატერინამ ფრედერიკი ვერ ნახა. იგი უკვე რამდენიმე დღეა შინ არ ყოფილა, ხოლო მისი ახლო მეგობარი, ბ-ნი დელორიე პროვინციაში ყოფილა წასული.

ლუიზა მთლად აცახცახებული დაბრუნდა, პირში სიტყვას ვეღარ იბრუნებდა, ავეჯს ებლაუჭებოდა, რომ არ წაქცეულიყო.

— რა მოგივიდა? რა მოგივიდა-მეთქი? — მიიძახა მამამ.

ხელით ანიშნა, არაფერიო, და თავს ძალა დაატანა, რომ გონს მოსულიყო.

რესტორნიდან, მათი სახლის პირდაპირ რომ იყო, სადილი მოიტანეს. მაგრამ ძია როკმა დიდი მღელვარება გამოიარა. „ეს ასე მალე არ გაივლის“, და დესერტის დროს თითქოს გული წაუვიდაო, ექიმის მოსაყვანად გაგზავნეს, მან მიქსტურა გამოუწერა. მერაზე უკვე ლოგისეში ძვოლიაოეძ, ითხოვა, თბილად დამხურეთ, რომ ოფლი მომივიდესო. ოხრავდა, კვნესოდა.

— გმადლობ, ჩემო კეთილო კატერინა! შენ კი, შვილო, აკოცე შენს საბრალო მამას! აჰ! ეს რევოლუციები!

ქალიშვილი სტუქსავდა, რომ ისე ლელავდა, ავადაც კი გახდა, ის კი ეუბნებოდა:

— ჰო, მართალი ხარ! მაგრამ რომ არ შემიდლია! მეტად მგრძნობიარე გული მაქვს.

II

ქ-ნი დამბრეზი ბუდუარში იჯდა შვილობილსა და მის ჯონს შუა და უსმენდა მოხუც როკს, რომელიც ომის დროს გაპირვებულ ცხოვრებაზე ლაპარაკობდა.

იგი ტუჩებს იკვნეტდა, თითქოს გუნებაზე არ იყო.

— აჰ, არაფერია! გაივლის!

და თავაზიანად განაცხადა:

— დღეს ჩვენთან სადილობს თქვენი ნაცნობი, ბ-ნი მორო.

ლუიზამ ყური სცქვიტა.

— და კიდევ ვინმე ჩვენი ახლო ნაცნობებიდან, სხვათა შორის ალფრედ დე სიზი.

და დაუწყო ქება მის მანერებს, გარეგნობას, უფრო კი მის ზნეობას.

ქ-ნ დამბრეზის სიტყვებში ნაკლები სიცრუე იყო, ვიდრე თვით ეგონა: ვიკონტი ცოლის შერთვაზე ოცნებობდა. ეს მან მარტინონს უთხრა და თანაც დასძინა, მ-ელ სესილს მოვწონვარ, ამაში დარწმუნებული ვარ და მშობლებიც დასთანხმდებიანო.

რაკი ასე აშკარად ამბობდა, ცხადია. ხელსაყრელი ცნობები ჰქონდა მისი მზითვევის შესახებ. მარტინონი კი ფიქრობდა, სესილი ბ-ნ დამბრეზის უკანონო ქალიშვილია და ალბათ ცუდი არ იქნე-

ბოდა მეთხოვავო. ეს გაბედული ნაბიჯი საფრთხესაც წარმოადგენდა; ამიტომ მარტინონს აქამდე თავი ისე ეჭირა, რომ რაშიმე ვალდებული არ ყოფილიყო; გარდა ამისა, არ იცოდა, როგორ მოეშორებინა თავიდან მამიდა. როცა სიზის აღსარება მოისმინა, გადაწყვიტა მოლაპარაკებოდა ბანკირს, რომელსაც ამის საწინააღმდეგოდ არაფერი არ ჰქონდა და ეს ამბავი ის იყო ქ-ნ დამბრეზსაც შეატყობინა.

შემოვიდა სიზი. იგი მის შესახვედრად წამოდგა.

— სულ დაგვივიწყეთ... სესილ. Shake hands! (ზესალმე!)

ამ დროს ფრედერიკიც მოვიდა.

— აჰ, როგორც იქნა, გიპოვნეთ! — შესძახა ძია როკმა. — ამ კვირაში სამჯერ ვიყავი ლუიზასთან ერთად თქვენს სანახავად.

ფრედერიკი ბეჯითად გაუბრბოდა მათ. მოიმიზეზა: მთელ დღეებს დაჭრილი ამხანაგის ლოგინთან ვატარებ, თანაც აუარებელი საქმე მაქვსო; იძულებული იყო ათასგვარი რამ მოეგონებია. საბედნიეროდ სტუმრები მოვიდნენ: ბ-ნი პოლ დე გრემონვილი, დიპლომატი, რომელიც ბალზე ნახა, შემდეგ ფიუმისონი, მრეწველი, ვისმა კონსერვატიულმა მისწრაფებამ ოდესღაც ფრედერაკი აღაშფოთა; მათ მოჰყვა პერცოგ დე მონტრეი-ნანტუას მეუღლე.

მაგრამ აჰა დერეფანში გაისმა ორი ვინმეს ხმა:

— ამაში დარწმუნებული ვარ! — ამბობდა ერთ-ერთი.

— ჩემო კარგო და ძვირფასო! — ეუბნებოდა მეორე. — ღვთის გულისათვის, დაწყნარდით!

ესენი იყვნენ ბ-ნი დე ნონანკური, ძველი კონტაპრუწა, კოლდკრემით შეთხუპნული მუმია, და ქ-ნი დე ლარსიიუა, ლუი-ფილიპეს დროის პრეფექტის მეუღლე. იგი მთლად ცახცახებდა, რადგან ესმოდა, როგორ უკრავდა არღანი პოლონურს, რაც შეამბოხებდა სათვის გამოსვლის ნიშანი იყო. ბევრს აწუხებდა აგრეთვე ფანტაზია: ამ ბურჟუებს სჯეროდათ, რომ კატაკომბებში მიმალული ადამიანები აპირებენ აფეთქონ სენ-ჟერმენის გარეუბანი; რაღაც ხმაური მოისმოდა სარდაფებიდან; ფანჯრებთან რაღაც საეჭვო რამეები ხდებოდა.

ყველა ამშვიდებდა ქ-ნ ლარსიიუას. წესრიგი აღდგენილია. საშიში აღარაფერია: „კავენიაკმა ყველანი გვიხსნა!“ თითქოს საშინე-

ლება ცოტა იყო, რომ უფრო არ გაეზვიადებიათ იგი. სოციალისტებს მხარს უჭერდა სულ ცოტა ოცდასამი ათასი კატორღელი!

სრულიად არ იყო საეჭვო, რომ სურსათ-სანოვაგეს სწამლავდნენ, რომ მოძრავი გვარდიის ჯარისკაცებს ორ ფიცარს შუა ხერხავდნენ და წარწერანი დროშებზე ძარცვისა და ცეცხლის წაქიდებისათვის მოუწოდებდნენ.

— და კიდევ რაღაცებისათვის! — დასძინა ექსპრეფექტის მეუღლემ.

— აჰ, ძვირფასო! — დარცხვენით წარმოთქვა ქ-ნმა დამბრეზმა და თვალთ ანიშნა სამი ახალგაზრდა ქალიშვილი.

ბ-ნი დამბრეზი და მარტინონი კაბინეტიდან გავიდნენ. ქ-ნმა დამბრეზმა პირი იბრუნა და მისალმებაზე უპასუხა პელერენს, დარბაზში რომ ის იყო შემოვიდა. მხატვარი შეშფოთებით ათვალიერებდა კედლებს. ბანკირმა განზე გაიხმო იგი და აუხსნა, რომ იძულებული იყო დროებით მოეხსნა მისი რევოლუციური სურათი.

— რა თქმა უნდა! — უპასუხა პელერენმა, რომელსაც შეხედულებანი შეეცვალა მას შემდეგ, რაც „გონების კლუბში“ მისი სურათი არ მოიწონეს. ბ-ნი დამბრეზი მეტად თავაზიანად დაჰპირდა, სხვა სურათებს შეგიკვეთავო.

— ბოდიში... აჰ, ჩემო ძვირფასო, რა ბედნიერებაა!

შემოვიდნენ არნუ და მისი მეუღლე.

ფრედერიკს კინალამ თავბრუ დაეხვია. როზანეტი, ჯარისკაცებით რომ იყო აღტაცებული, მთელ დღეს უწამლავდა; გაიღვიძა ძველმა სიყვარულმა.

ლაქიამ დიასახლისის მოახსენა, სუფრა გაშლილიყო. ქ-ნმა დამბრეზმა თვალთ ანიშნა ვიკონტს სესილი წამოიყვანეთ, მარტინონს კი წასჩურჩულა: „არამზადა!“ ყველანი სასადილო ოთახში გავიდნენ.

შუა სუფრაზე, ანანასის მწვანე ფოთლებში, იდო დიდი ოქროსფერი კობრი, თავი შემწვარი ირმის ხორცისაკენ ჰქონდა, ბოლო კი კიბოების თეფშისაკენ. ლეღვი, მსხვილი ალუბალი, მსხალი და ყურძენი (პარიზის ახალი ხილი) გორებად იდგა საქსონური ფაიფურის ვაზეებში. აქა-იქ ვერცხლის სერვისს ეხამებოდა ყვავილთა თაიგულები. ჩამოშვებული იყო თეთრი აბრეშუმის ფარდები, განათებას რომ ანელებდა; ორი აუზი. სადაც ნამტვრევი ყინული ცურავდა.

ჰაერს აგრილებდა. სუფრას მომსახურებას უწევდნენ მოკლეშარვლიანი ლაქიები. განცდილი მღელვარების შემდეგ ყველაფერი უკეთესი ჩანდა. კვლავ ტყებოდნენ იმით, რაც კინალამ დაკარგეს. დანონანკურმა გამოხატა გრძნობა, რაც ყველამ გაიზიარა, როცა თქვა:

— აჰ! იმედი ვიქონიოთ, რომ ბატონი რესპუბლიკელები სადლის ჭამას გვაცლიან!

— მიუხედავად მთელი მათი ძმობისა, — ვითომ იხუმრა ბ-ნმა როკმა.

ეს პატივცემული პირები დასვეს ჭ-ნ დამბრეზის მხარმარჯვნივ და მხარმარცხნივ. ქმრის პირდაპირ რომ იჯდა; ბ-ნ დამბრეზის მეზობლები იყვნენ: ერთი მხრივ ჭ-ნი ლარსიიუა, დიპლომატის გვერდით რომ იჯდა, მეორე მხრივ კი ჰერცოვის ხნიერი ცოლი ფიუმინ-შონის გვერდით. შემდეგ ისხდნენ მხატვარი, ფაიანსის ვაჭარი, მ-ელ ლუიზა, ხოლო რაკი მარტინონმა ფრედერიკის ადგილი დაიკავა, რათა სესილთან მჭდარიყო, ფრედერიკი ჭ-ნ არნუს გვერდით აღმოჩნდა.

ქალს ეცვა შავი ბარეჯის კაბა, ხელზე ეკეთა ოქროს სამაჯური, და ისე, როგორც პირველად, როცა მისას ისადილა, რაღაც ულაპლაპებდა თმაში, თურმე ეს იყო ფუქსიის კენწალი. თავი ვერ შეიკავა და ჰკითხა:

— რა დიდი ხანია ერთმანეთი არ გვინახავს!

— დიახ, დიახ! — ცივად უპასუხა.

ფრედერიკმა განაგრძო, თან ცდილობდა რბილი კილოთი გაენელებინა თამამი კითხვა:

— ხანდახან ხომ არ გიფიქრიათ ჩემზე?

— თქვენზე რატომ უნდა მეფიქრა?

ამ პასუხმა ფრედერიკს აწყენინა.

— ბოლოს და ბოლოს, შეიძლება მართალიც იყოთ.

მაგრამ მყისვე ინანა და დაიფიცა, არ ყოფილა ისეთი დღე, რომ თქვენზე ფიქრი არ მადონებდესო.

— სრულიადაც არ მჯერა, ბატონო ჩემო!

— კი მაგრამ ხომ იცით, რომ მიყვარხართ?

ქალმა არაფერი უპასუხა.

— თქვენ იცით, რომ მიყვარხართ!

მან კვლავ დუმილი არჩია.

„თუ აგრეა, გზა მშვიდობისა!“ გულში თქვა ფრედერიკმა.

და თვალეზი რომ აღმართა, სუფრის ბოლოს მ-ელ როკი დაი-
ნახა.

ქალიშვილს ეფიქრა მწვანე ფერი დამშვენდებო და მთლად
მწვანე ჩაეცვა, ეს ფერი კა უხეშად ეხამებოდა მის მწითურ თმას.
სარტყლის ბალთა მეტად მაღლა იყო აზიდული, საყელო მოჭყერილი
ჰქონდა. ამ უგემოვნობამ გამოიწვია უთუოდ ის გულგრილობა,
რომლითაც ფრედერიკი შეხვდა. ქალი შორიდან აკვირდებოდა ცნო-
ბისმოყვარეობით, ამიტომ არნუმ, მ-ელ ლუიზას გვერდით რომ იჯ-
და, ერთი სიტყვაც ვერ დააძრევიანა, მიუხედავად მრავალი ქათი-
ნაურისა, იმედი დაეკარგა, რომ საერთო საუბარში ჩაება. საუბრის
საგანი კი ახლა ლუქსემბურგის ანანასის პიურე იყო.

ლუი ბლანს, ფიუმისონის სიტყვით, საკუთარი სახლი ჰქონდა
სენ-დომინიკის ქუჩაზე, მაგრამ მუშებს საქირაოდ არ აძლევდა.

— მე კი სასაცილოდ მიმაჩნია, — თქვა ნონანკურმა, — რომ
ლედრიუ-როლენი მეფის სავარგულებში ნადირობს!

— მას ერთი ოქრომჭედლის ოცი ათასი ფრანკი ვალი აქვს, —
ჩაუბროთ სიზამ, — ღა იმასაც კი ამბობენ...

ქ-ნმა დამბრეზმა გააწყვეტინა:

— აჰ! რა საქაღობაა პოლიტიკის გამო გაწიწმატება! გრცხვე-
ნოდეთ, ყმაწვილო! უმჯობესია თქვენს გვერდით მჯდომ ქალს მიაქ-
ციოთ ყურადღება!

შემდეგ დარბაისელმა ადამიანებმა გაზეთების წინააღმდეგ გაი-
ლაშქრეს.

არნუ მათ გამოექომაგა. ფრედერიკი საუბარში ჩაერია და გა-
ნაცხადა, რომ გაზეთები ჩვეულებრივი სავაჭრო საწარმოებია; მათი
თანამშრომლები კი საერთოდ ან ყეყეჩები არიან, ან მატყუარები;
ისე ლაპარაკობდა, თითქოს იცნობდა მათ, და თავისი მეგობრის
დიდსულოვან გრძნობებს სარკაზმით აბათილებდა. ქ-ნი არნუ ვერ
ამჩნევდა, რომ ამით შურს იძიებდა მისდამი.

ამასობაში ვიკონტი ერთ გაწამაწიაში იყო, რომ მ-ელ სესილი
მოეხიბლა. ჯერ არტისტული გემოვნება გამოიჩინა იმით, რომ დაი-
წუნა სურების ფორმა და დანების ვენზელების ნახატი. მერმე ლა-
პარაკი დაიწყო თავის საჯინიბოზე, თავის მკერვალსა და თეთრეუ-
ლის მომწოდებელზე; ბოლოს რელიგიის საკითხებს შეეხო და აგრ-
ძნობინა, მორწმუნის ყველა მოვალეობას ვასრულებო.

მარტინონი უფრო მარჯვედ იქცეოდა. სესილს თვალს არ აშო-

რებდა და ერთფეროვანი ტონით უქებდა ფრინველის პროფილს, მკრთალ ქერა თმას, მეტად მოკლე ხელებს, გონჯი კი ამ ქათინაურებით დნებოდა.

მათ ლაპარაკს ვერაინ გაიგონებდა, რადგან ყველანი მეტად ხმა-მალა საუბრობდნენ. ბ-ნი როკი მოითხოვდა, რომ საფრანგეთს, „რკინის ხელი“ მართავდეს. ნონანკურმა სინანულიც კი გამოთქვა, რომ გაუქმებულია სიკვდილით დასჯა პოლიტიკური დანაშაულისათვის. ეს არამზადები მთლად ერთიანად გასაყლეთი არიანო.

— ისინი ამასთანავე ლაჩრები არიან, — თქვა ფიუმიშონმა, — აბა, რა მამაცობაა ბარიკადების უკან ამოფარება!

— სიტყვამ მოიტანა და გვიამბეთ რამე დიუსარდიეზე! — მიმართა დამბრეზმა ფრედერიკს.

პატიოსანი ნოქარი ახლა გმირი გახდა, როგორც სალესი, ძმები ქანსონები, ქალი პეკიე და სხვ.

ფრედერიკს ხვეწნა არ დასჭირებია და თავის მეგობარზე ილაპარაკა. მასაც ხვდა შარავანდედის ერთი ნაწილი. ლაპარაკი, სრულიად ბუნებრივად, მამაცობის გამოჩენაზე ჩამოვარდა. დიპლომატის აზრით, სიკვდილის შიშის დაძლევა ძნელი როდია; ეს შეუძლიათ დაადასტურონ იმათ, ვისაც დუელში უბრძოლია.

— ამაზე შეიძლება ვიკონტს ჰკითხოთ, — თქვა მარტინონმა.

ვიკონტი მთლად წამოწითლდა.

სტუმრები შას უტქერდნენ, ყველაზე მეტად გაკვირვებულმა ლუიზამ კი წაიჩურჩულა:

— რა იყო?

— მან ფარხმალი დაყარა ფრედერიკის წინაშე, — წყნარად მიუგო არნუმ.

— თქვენ იცით რამე, ქალბატონო? — მაშინვე იკითხა ნონანკურმა და ლუიზას პასუხი მაშინვე გადასცა ქ-ნ დამბრეზს, რომელიც ოდნავ დაიხარა და ფრედერიკს დააკვირდა.

მარტინონმა სესილის კითხვებს დაასწრო და უამბო, რომ ეს ამბავი დაკავშირებულია საძრახისი ყოფაქცევის ერთ ქალთან. ქალი-შვილმა წყნარად გაიწია განზე, თითქოს ცდილობს ამ გარყვნილს არ შეეხოსო.

საუბარი განახლდა. ჩამოარიგეს მშვენიერი ბორღოული ღვინოები, სტუმრები გამხიარულდნენ. პელერენი ნაწყენი იყო რევოლუციით იმის გამო, რომ საბოლოოდ დაიღუპა ესპანური ფერწერის

მუზეუმი. იგი, როგორც მხატვარი, ამან ყველაზე უფრო დაამწუხრა. მაშინ ჳ-ნმა როკმა ჰკითხა:

— თქვენ ხომ არ ბრძანდებით ერთი მეტად შესანიშნავი სურათის ავტორი?

— შესაძლებელია! რომლისა?

— იქ გამოხატულია ქალი, რომელსაც აცვია... მართალი რომ მოგახსენოთ, ოდნავ მსუბუქი კაბა, უკავია ხელჩანთა, უკან კი ფარშევანგი უდგას.

ახლა ფრედერიკი წამოწითლდა. პელერენმა წაუყრუა, ვითომ არ გამიგონიაო.

— ეს ხომ თქვენი ნამუშევარია! ქვეშ თქვენი გვარი აწერია, ჩარჩოზე კი — სურათი ბ-ნ მოროს ეკუთვნისო.

ერთხელ, როცა ძია როკი და მისი ქალიშვილი ფრედერიკს ელოდებოდნენ მის ბინაზე, მათ დაინახეს როზანეტის პორტრეტი. გულუბრყვილო მოხუცმა იგი მიიღო როგორც „გოთური სურათი“.

— არა! — მკვახედ უთხრა პელერენმა. — ეს ერთი ქალის პორტრეტი.

მარტინონმა დასძინა:

— და მეტად მხიარულისაც არა, სიზი?

— ეჰ! მე მაგისი არა ვიცი რა.

— მეგონა, თქვენ მას იცნობდით. მაგრამ თუკი ეს არ გეამებათ, დიდ ბოდის ვიხდი!

სიზიმ თვლები დახარა და ამ შეცბუნებით დაადასტურა, რომ ამ პორტრეტის ამბავში მან სავალალო როლი შეასრულა. რაც შეეხება ფრედერიკს, პორტრეტის მოდელი სხვა არავინ არ უნდა ყოფილიყო, თუ არა მისი საყვარელი. ეს იყო ერთი ისეთი ვარაუდი, როგორც ხელად წარმოიშვება ხოლმე, და დამსწრეთა სახეებიც აშკარად ამას მეტყველებდნენ.

„როგორ მატყუებდა! — გულში თქვა ქ-მა არნუმ.

„აი, თურმე ვისი გულისათვის მიმატოვა!“ — გაიფიქრა ლუიზამ. ფრედერიკმა წარმოიდგინა, რომ ეს ორი ამბავი სახელს უტეხდა მას. და როცა საზოგადოება ბალში ჩავიდა, საყვედური უთხრა მარტინონს.

მ-ელ სესილის საქმროს სიცილი აუტყდა:

— ეჰ! სრულიადაც არა! გამოგადგება! გაუტეი!

ამით რის თქმა უნდოდა? მერმე საიდანაა ეს კეთილმსურვე-

ლობა, რაც მას არ სჩვევია. რაკი ვერაფერი გამოარკვია, ბაღში შევიდა, სადაც ქალები ისხდნენ. მამაკაცები იქვე იდგნენ, პელერენი კი თავის აზრებს ავითარებდა: რა თქმა უნდა, ხელოვნებას ყველაზე უფრო უწყობს ხელს მონარქია. თანამედროვეობა ზიზღს მგვრის, „აი, თუნდაც ეროვნული გვარდია“; მენანება საშუალო საუკუნეები, ლუი XIV ეპოქა. ბ-ნი როკი მიესალმებოდა ასეთ აზრებს და ისიც კი აღიარა, რომ ისინი უქარწყლებენ წინასწარ შეთვისებულ რწმენას მხატვრებისადმი; მაგრამ მაშინვე მოშორდა იმ ჯგუფს, იგი მიიზიდა ფიუმინიზონის სიტყვებმა. არნუ ცდილობდა დაემტკიცებინა, რომ არის ორგვარი სოციალიზმი; ერთი კარგი, მეორე კი ცუდი. მრეწველი განსხვავებას ვერ ხედავდა: სიტყვა „საკუთრებას“ რომ გაიგონებდა რისხვა გონებას უქარგავდა.

— ეს უფლება თვით ბუნებას დაუწესებია! ბავშვები თავიანთ სათამაშოებს არ ელევინან; ყველა ხალხი იზიარებს ჩემს აზრს, ყველა ცხოველი. ლომიც კი, ლაპარაკი რომ შეეძლოს, იტყოდა მესაკუთრე ვარო! ჩემი კაპიტალი, ბატონებო, წარმოება რომ დავიწყე, თხუთმეტი ათასი ფრანკი იყო. უნდა იცოდეთ, რომ ოცდაათი წლის განმავლობაში რეგულარულად დილის ოთხ საათზე ვდგებოდი! წელეზე ფეხს ვიდგამდი, რომ ქონება შემეძინა! და ახლა დამიწყებენ იმის მტკიცებას, რომ მისი პატრონი მე არ ვარ, რომ ჩემი ფული ჩემი არ არის, რომ, ერთი სიტყვით, საკუთრება ქურდობაა!

— მაგრამ პრუდონი...

— გამანებეთ თავი თქვენი პრუდონიანად! აქ რომ იყოს, მგონი, ჩემი ხელით დავასრჩობდი!

და კიდევაც დაახრჩობდა. ლიქიორების შემდეგ ფიუმინიზონს თავი აღარ ახსოვდა და აპოპლექსური სახე ესაა ბომბივით გაუსკდებო.

— გამარჯობა, არნუ, — უთხრა ჰიუსონემ, — მარდად რომ გაირბინა გაზონზე.

ყურნალისტმა ბ-ნ დამბრეჯს მოუტანა პირველი ფურცელი ბროშურისა, რომლის სათაური იყო „ჰიდრა“, ამ წიგნაკში პოპემიელი იცავდა რეაქციული წრის ინტერესებს; ბანკირმა ეს მოიხსენია, როცა სტუმრებს გააცნო იგი.

ჰიუსონემ სტუმრები გაართო; ჯერ იმას ამტკიცებდა. რომ ქონის ვაჭრები ფულს აძლევენ სამას ოთხმოცდათორმეტ ქუჩის ბიჭს,

რომ ყოველ საღამოს იყვირონ: „ლამპიონები!“, შემდეგ აბუჩად იგდებდა 89-ე წლის პრინციპებს, ზანჯთა განთავისუფლებას, მემარცხენე ორატორებს; ბოლოს, ისიც კი ჰქნა, რომ წარმოადგინა „ბ-ნი პრუდონი ბარიკადაზე“, ალბათ გულუბრყვილო შუტით ამ მაძღვრად ნასადილევი ბურჟუებისადმი. ეს შარჟი ოდნავ მოეწონათ. სახეები დაემანჭათ.

საერთოდ ხუმრობის დრო როდი იყო. ასე განაცხადა ნონანკურმა, რომელმაც გაიხსენა არქივისკოპოზ აფრისა და გენერალ ბრეას სიკვდილი. მათ მუდამ იგონებდნენ, იმოწმებდნენ კამათის დროს. ბ-ნმა როკმა განაცხადა, რომ არქივისკოპოზის გარდაცვალება „ყველაფერზე დიდებულა“; ფიუმინონი გენერალს აძლედა უპირატესობას და, ნაცვლად იმისა, რომ ჩვეულებრივად ეგლოვით ამ ორი მკვლელობის გამო, სტუმრებმა დავა ატეხეს იმაზე, თუ რომელ მათგანს უნდა გამოეწვია მეტი აღშფოთება. მერმე გაატარეს პარალელი ლამორისიერსა და კავენიაკს შორის, ამასთან ბ-ნი დამბრეზი აქებდა კავენიაკს, ნონანკური კი — ლამორისიერს. იქ მყოფთაგან არავის, არნუს გარდა, არ შეიძლებოდა ენახა მათი საქმიანობა. მიუხედავად ამისა, ყველანი გადაჭრით გამოთქვამდნენ აზრს მათი მოქმედების შესახებ. ფრედერიკმა უარი თქვა მსჯელობაზე, რადგან აღიარა, იარაღისათვის ხელი არ მიხლიაო. დიპლომატმა და ბ-ნმა დამბრეზმა თანხმობის ნიშნად თავი დაუქნიეს. და მართლაც, აჯანყებულთან ერთად ბრძოლა რესპუბლიკის დაცვას ნიშნავდა. ბრძოლის შედეგი, თუნდაც ხელსაყრელი, განამტკიცებდა მას და აი, ახლა, როცა თავიდან მოიშორეს დამარცხებულნი, სურდათ გამარჯვებულთაგანაც განთავისუფლებულიყვნენ.

ქ-ნმა დამბრეზმა, შევიდა თუ არა ბალში, განზე გაიხმო სიზი და გაუბნდობა უსაყვედურა; მარტინონი რომ დაინახა, სიზის მოშორდა და უნდოდა მომავალი ძმისწულისაგან გაეგო მიზეზი, თუ რად დასცინოდა ვიკონტს.

— სრულიად უმიზეზოდ.

— და ყველაფერი ეს ბ-ნ მოროს განსადიდებლად! მერმე მიზანი?

— არავითარი. ფრედერიკი კარგი ბიჭია. მე ძლიერ მომწონს.

— მეც! მოვიდეს! დაუძახეთ!

ორიოდე ბანალური ფრაზის შემდეგ ქალმა მსუბუქად დასცინა თავის სტუმრებს და ამით დანარჩენებზე მალლა დააყენა ფრე-

დერიკი. ამან არ დააყოვნა გაეკრიტიკებინა სხვა ქალები, რაც ქათინაურების თქმის მარჯვე ხერხი იყო. ქალი დროდადრო მოშორდებოდა ხოლმე, მიღების დღე იყო და სტუმრები მოდიოდნენ; შემდეგ თავის ადგილზე დაბრუნდებოდა, სკამები შემთხვევით ისე იდგა, რომ მათ საუბარს ვერავინ ვერ გაიგონებდა.

ქალი ხან მხიარული ჩანდა, ხან სერიოზული, ხან მელანქოლიური და ხანაც გონიერი. ყოველდღიური საზრუნავი მას ნაკლებ აინტერესებდა; ბევრია ნაკლებ სწრაფწარმავალი გრძობა. იგი უჩიოდა პოეტებს, რომლებიც სინამდვილეს ამახინჯებენ, მერმე თვალები ცას მიაშტერა და ფრედერიკს ერთ-ერთი ვარსკვლავის სახელი ჰკითხა.

ხეებზე რამდენიმე ჩინური ფარანი ეკიდა; ქარი არხევდა მათ და ფერადი სხივები ქალის თეთრ კაბაზე ელავდნენ. იგი ჩვეულებრივად ცოტა გადაიხარა სავარძელზე, ფეხები პატარა სკამზე შედგა და შავი ატლასის ფეხსაცმელის ჰვინტი გამოუჩნდა. ზოგჯერ რაიმე სიტყვას ხმამაღლა იტყოდა, კიდევაც გადაიხარხარებდა.

ეს კეკლუცობა მარტინონს არ აღეგებდა, იგი სესილს აქცევდა ყურადღებას, სამაგიეროდ აწუხებდა პატარა როკს, რომელიც ქ-ნ არნუს ესაუბრებოდა. ლუიზას ეგონა, სხვა ქალთაგან განსხვავებით მხოლოდ ქ-ნ არნუს არ ემჩნევა ქცევაში რაიმე უგულუბელყოფაო. იგი მივიდა და მის გვერდით დაჯდა. მერმე ველარ მოითმინა, რომ თავისი გრძობები არ გაეზიარებინა და უთხრა:

— ხომ კარგად ლაპარაკობს იგი, ფრედერიკ მორო?

— თქვენ იცნობთ?

— ოჰ! ძალიან! მეზობლები ვართ. მეთამაშებოდა ხოლმე, როცა სულ პატარა ვიყავი.

ქ-ნი არნუ მიაშტერდა და მისი თვალი ამბობდა: „ვფიქრობ, შეყვარებული ხომ არ ხარ?“

ქალიშვილის თვალი კი სრულიად შეუშფოთებლად უპასუხებდა: „შეყვარებული ვარ!“

— მაშასადამე, ხშირად ხედავთ?

— ოჰ! არა! მხოლოდ მაშინ, როცა თავის დედასთან ჩამოვა ხოლმე. აგერ ათი თვეა, არ ყოფილა! თუმცა დაპირებული იყო, მალე ჩამოვალო.

— ძლიერ როდი უნდა ენდო მამაკაცების დაპირებას, ჩემო შვილო.

— მაგრამ მე როდი მოუტყუებია!

— ისე, როგორც სხვები!

ლუიზა შეკრთა: „ნუთუ, შემთხვევით, ამასაც დაჰპირდა რამე?“ და სახე ექვმა და ბრაზმა დაუმაწყა.

ქ-ნ არნუს კინალამ შეეშინდა; სურდა თავისი სიტყვები უკანვე წაეღო. მერმე ორივე გაჩუმდა.

ფრედერიკი პირდაპირ იჯდა დასაკეც სკამზე და ისინი ორივენი მას უტკებოდნენ: ერთი მორიდებულად, მხოლოდ თვალით, მეორე კი სრულიად აშკარად, პირდაღებული, ასე რომ ქ-ნმა დამბრუნებმა ფრედერიკს უთხრა:

— მობრუნდით ერთი, რომ დაენახვოთ!

— ვის?

— ვის და, ბ-ნ როკის ქალიშვილს!

და დაუწყო ხუმრობა, აჯავრებდა, ახალგაზრდა პროვინციელს ჰყვარებინებდა. იგი თავს იმართლებდა, სიცილს ლამობდა.

— განა ეს დასაჯერებელია? გეკითხებით! ასეთი მახინჯი!

გარნა ყოველივე ეს მეტად ეამებოდა მის პატივმოყვარეობას. გაახსენდა სხვა საღამო ამ სახლში, დამცირება აქედან წასვლისას რომ განიცადა, და მთელი მკერდით სუნთქავდა; თავს გრძნობდა საკუთარ ნამდვილ სფეროში, როგორც თავის სახლში, თითქოს ყველაფერი ეს და თვით ბ-ნ დამბრუნების ვილაც მას ეკუთვნოდა. გარშემო ქალები ისდნენ და უსმენდნენ, ის კი, რაკი გულში თავის გამოჩენა სურდა, ლაპარაკობდა განქორწინების ნებართვის აღდგენაზე, რაც ისე უნდა გაადვილდეს, რომ შეყრა და გაყრა შეიძლებოდეს დაუსრულებლად, რამდენიც სულსა და გულს ენდომება. ზოგი საწინააღმდეგო აზრს გამოთქვამდა, ზოგი ერთმანეთს ეჩურჩულებოდა; ბინდუნდში, კედელთან, ძირმწარათი რომ იყო შებობილი, ისმოდა, მოკლე შეძახილები, მხიარული კისკისი, ის კი თავის თეორიას ავითარებდა ისეთი თავდაჯერებით, რასაც წარმატების შეგნება იძლევა. ლაქიამ ფანჯატურში შემოიტანა ნაყინის ხონჩა. მაშაყაცები მის გარშემო მოგროვდნენ. ისინი გახშირებულ დაპატიმრებაზე ლაპარაკობდნენ.

მაშინ. ფრედერიკმა, რაკი სურდა სამაგიერო ეზღო ვიკონტისათვის, დაუწყო მტკიცება. შესაძლებელია ლეგიტიმისტობის გამო დევნა დაგიწყონო. ვიკონტი უპასუხებდა, ჩემი ოთახიდან არ გავსულვარო, გარნა მოწინააღმდეგე თავისას არ იშლიდა და ათასგვარ შავ-

ბნელ გაფრთხილებას აძლევდა, რაც ქ-ნ დამბრეზსა და ბ-ნ გრემონ-ვილს სიცილს ჰგვრიდა. შემდეგ მათ მრავალი ქათინაური უძღვნეს ფრედერიკს, თუმცა სინანულიც გამოთქვეს, რომ იგი თავის ნიჭს წესრიგის დასაცავად არ იყენებს, მეგობრულად ართმევდნენ ხელს და ეუბნებოდნენ, ამიერიდან შეგიძლიათ ჩვენი იმედი იქონიოთ. ბოლოს როცა ყველანი წავიდ-წამოვიდნენ, ვიკონტმა მეტად დაბლა დაუკრა თავი სესილს და უთხრა:

— ქალბატონო, ნება მიბოძეთ გისურვოთ ღამე მშვიდობისა!

მან მშრალად მიუგო:

— ღამე მშვიდობისა!

მარტინონს კი გაუღიმა.

ძია როკს სურდა საუბარი განეგრძო არნუსთან და წინადადება მისცა, გაგაცილებთ „თქვენი მეუღლითურთ“, ჩვენ ხომ ერთი გზა გვაქვსო. ლუიზა და ფრედერიკი წინ მიდიოდნენ. ქალმა ხელი ჩაავლო ხელში, და როცა სხვებს საკმაოდ დაშორდნენ, უთხრა:

— აჰ! ბოლოს! როგორც იქნა! როგორ დავიტანჯე დღეს საღამოს! რა ავები არიან ეს ქალები! რა ქედმაღალნი!

ფრედერიკი მათ გამოექომაგა.

— ჯერ ერთი, რომ შეგეძლო იმთავითვე მოსულიყავ ჩემთან, — განაგრძო ლუიზამ. — ჩვენ ხომ მთელი წელიწადია ერთმანეთი არ გვინახავს?

— არა მთელი წელიწადი, — მიუგო ფრედერიკმა და ესიამოვნა, რომ ამ სიტყვაზე დაიჭირა, რადგან იმედი ჰქონდა, დანარჩენ საყვედურს ადვილად გაეაბათილებო.

— თუნდაც აგრე იყოს! დრო ისე ნელა მიზოზინებდა! მაგრამ აქ, ამ საშინელ სადილზე, შეიძლებოდა მეფიქრა, ვერცხვინები-მეთქი. ჰო, ვიცი, ისე ვერ მოგაწონებ თავს, როგორც ისინი.

— ცდები, — მიუგო ფრედერიკმა.

— მართლა?! დამიფიცე, რომ არც ერთი მათგანი არ გიყვარს! მან დაიფიცა.

— და მხოლოდ მე გიყვარვარ?

— რა თქმა უნდა!

ამ დასტურმა გაამხიარულა. ახლა სურდა, გზა აბნეოდათ ამ ქუჩებში, რომ მთელ ღამეს მასთან ერთად ესეირნა.

— აქ ისე დავიტანჯე! მხოლოდ ბარიკადებზე საუბრობდნენ! სულ მეჩვენებოდა, თითქოს გულაღმა ეცემოდი, მთლად სისხლით მოს-

ვრილი! დედაშენი ლოგინში იწვა, რევმატიზმი აქვს. მან არაფერი არ იცოდა. მე უნდა გავჩუმებულყავ! ველარ ავიტანე! კატერინა წამოვიტანე...

და უამბო თავის მგზავრობაზე, იმაზე, თუ როგორ მოატყუა მამა.

— ორი დღის შემდეგ შინ წამიყვანს. ხვალ საღამოს მოდი, თითქოს უცაბედად, და ისარგებლე შემთხვევით, მამას მოელაპარაკე, იმაჟანკლე!

ფრედერიკისათვის ისე უცხო არასოდეს არ ყოფილა ცოლის შერთვაზე ფიქრი, როგორც ახლა; ამასთან მ-ელ როკი საკმაოდ სასაცილო ქმნილებად ეჩვენებოდა. რა განსხვავებაა მასა და ისეთ ქალს შორის, როგორც ქ-ნი დამბრეზია! „მე სულ სხვა ბედი მიწერია!“ ამაში დღეს დარწმუნდა, ასე რომ დრო არ იყო რითიმე შეებოჭა თავი, ასეთი დიდმნიშვნელოვანი ნაბიჯი გადაედგა გულისთქმის გავლენით. ახლა საჭიროა განსჯა, და ქ-ნ არნუსაც ხომ კვლავ შეხვდა. თანაც ლუიზას გულახდილობა აცბუნებდა. ფრედერიკმა ჰკითხა:

— კარგად მოიფიქრე თუ არა ეს ნაბიჯი?

— აბა, როგორ! — შესძახა და გაოცებით და აღშფოთებით გული გაუცივდა.

მან კი ასე უპასუხა, ახლანდელ დროში ცოლის შერთვა სიგიჟე იქნებოდა.

— მაშ ალარ გინდივარ?

— შენ ვერ გამიგე!

და მოჰყვა ძლიერ დახლართულ მსჯელობას, რათა შეეგნებინებინა, რომ მას აკავებენ მაღალი მოსაზრებანი, რომ აუარებელი საქმე აქვს, რომ მისი ქონებრივი მდგომარეობაც შერყეულია (ლუიზა მოკლედ და ნათლად აბათილებდა მის საბუთებს), რომ, ბოლოს, პოლიტიკური ამბებიც უშლიან ხელს. ასე რომ, ყველაზე კეთილგონიერული იქნება კიდევ მოიცადონ ცოტა ხანს. უთუოდ ყველაფერი მოგვარდება, ყოველ შემთხვევაში მას იმედი აქვს. შემდეგ, როცა ყველა საბუთი ამოწურა, მოიგონა, თითქოს მხოლოდ ახლა გამახსენდაო, ორი საათის წინათ დიუსარდიესთან უნდა შევსულიყავიო.

ყველას გამოეთხოვა, ოტვილის ქუჩაში შეუხვია, თეატრ ჟიმნაზს

შემოუარა, ბულვარზე დაბრუნდა და სირბილით ავიდა როზანეტთან მეხუთე სართულზე.

ცოლ-ქმარი არნუ ძია როკსა და მის ქალიშვილს სენ-დენის ქუჩის კუთხეში გამოეთხოვა და დუმილით განაგრძო გზა. არნუ თავის-მავე ლაყბობამ მოჰღალა, ცოლი კი თავს მოქანცულად გრძნობდა და ქმრის მკლავზე ეკიდა. ეს იყო ერთადერთი ადამიანი, ვინც მთელ საღამოს პატიოსნურ აზრებს გამოთქვამდა. ცოლი თავაზიანობით განიმსჭვალა მისდამი. არნუ კი ოდნავ ჯავრობდა ფრედერიკზე.

— დაინახე თუ არა, როგორ დაიმანჭა, როცა პორტრეტზე ჩამოვარდა სიტყვა? ხომ გეუბნებოდი, როზანეტის საყვარელია-მეთქი? შენ კიდეც არ გინდოდა დაგეჭვრებია.

— დიახ, დიახ, ვცდებოდი.

არნუ ზეიმით განაგრძობდა:

— სანაძლეოს დავდებ, რომ ჩვენ მიგვატოვა და ერთბაშად იმასთან გაიქცა! მერწმუნე, ახლა იქაა! ღამეს მასთან გაითევს!

ქ-ნი არნუ თავზე ჩაჩს ისწორებდა.

— კი, მაგრამ რად კანკალებ?

— მცივა, — მიუგო ცოლმა.

ლუიზა, როგორც კი მამას დაეძინა, კატერინის ოთახში შევიდა და ნჯღრევა დაუწყო.

— ადექი!.. ჩქარა! მალე! წადი და ეტლი მიშოვნე.

კატერინამ უპასუხა, ამ დროს ეტლები აღარ არისო.

— მაშ თვითონ შენ გამომყვები?

— სად?

— ფრედერიკთან.

— შეუძლებელია! რა მოხდა?

— უნდა მოველაპარაკო. ლოდინი აღარ შემიძლია. ახლავე უნდა ვნახო!

— რას ამბობთ! როგორ შეიძლება ღამით სხვის სახლში მისვლა! მას ხომ ახლა ძინავს?

— გავადვიძებ!

— ეგ ხომ საძრახისია ქალიშვილისათვის!

— მე ქალიშვილი არ ვარ! მისი ცოლი ვარ! მიყვარს!.. აბა, წავიდეთ! თავსაფარი დაიხურე!

კატერინა თავის საწოლთან იდგა და ფიქრობდა. ბოლოს უთხრა:

— არა, არ წამოვალ!

— ჰოდა, დარჩი! მე კი წავალ!

ლუიზა გველივით ჩასრიალდა კიბეზე. კატერინა დაედევნა და უკვე ტროტუარზე დაეწია. ხვეწნა ამოიგახდა, მირბოდა და კოფტას ისე იკრავდა. გზა მეტად გრძელი ეჩვენა. თავის მოხუც ფეხებს უჩიოდა:

— აბა, რა ვქნა? სხვა რომ არა იყოს რა, მე ის აღარ გამაჩნია, რაც შენ მიგაქანებს.

მერმე აღერსი დაუწყაო:

— საბრალო! აბა, ვინლა უნდა დაგეხმაროს, თუ არა შენი კატო!

დროდადრო კვლავ ექვი დაეუფლებოდა:

— კარგი კი იქნება, აი! ერთიც ვნახოთ, მამას გაელვიდა... ღმერთო ჩემო! ოღონდ უბედურება კი არაფერი მოხდეს და!

„ვარიეტეს“ თეატრთან ისინი ეროვნული გვარდიის პატრულმა შეაჩერა. ლუიზამ მაშინვე უპასუხა, მოსამსახურესთან ერთად ექიმის წასაყვანად მივდივარ რემფორდის ქუჩაზეო. ისინი გაუშვეს.

მადლენის მოედანზე კვლავ შეეყარათ პატრული, მაგრამ, როცა ლუიზამ იგივე პასუხი გასცა, ვიღაც მოქალაქემ დასძინა:

— იმ ავადმყოფობის გამო ხომ არა, კატუნო, ცხრა თვეს რომ გრძელდება!

— გუჟობო! — დაუძახა კაპიტანმა. — მწყობრში ცელქობა არ იყოს! მიბრძანდით, ქალბატონო!

შეძახილის მიუხედავად, ენამახვილობა გრძელდებოდა:

— გისურვებთ მხიარულებას!

— სალამი გადაეცით ექიმს!

— მგელი არ შეგეხეჩოთ!

— უყვართ რაღა ლაზღანდარობა! — ხმამაღლა შენიშნა კატერინამ. — ახალგაზრდები არიან!

ბოლოს მივიდნენ ფრედერიკის სახლთან. ლუიზამ რამდენჯერმე მაგრად ჩამორეკა ზარი. კარი ოდნავ გაიღო და მის 'შეკითხვაზე' მეკარემ უპასუხა:

— შინ არ არის!

— ალბათ ძინავს?

— გეუბნებით, შინ არ არის-მეთქი! აგერ სამი თვე იქნება, რაც შინ აღარ ძინავს!

და კარის სარკმელი გილიოტინასავით მკვეთრად დაეშვა. ქალები ბნელში დარჩნენ კიბის თავზე. გაჯავრებულმა მეკარემ მოაძახათ:

— წადით-მეთქი!

კარი კვლავ გაიღო და ისინი გავიდნენ. ლუიზა იძულებული გახდა ბოძკინტზე ჩამომჯდარიყო. თვალეზზე ხელები მიიფარა და გულამოსკვნილი აქვითინდა.

თენდებოდა, ქუჩაში საზიდრები მიდიოდნენ.

კატერინამ ხელი მოჰხვია, აკოცა და შინ წაიყვანა. გზაში სანუ-გეშებლად ათასგვარი რამ უთხრა საკუთარი გამოცდილებიდან.

— განა ღირს შეყვარებულის გამო ამდენი წუხილი? ამასთან არ გამოვიდა, სხვა მოიძებნება!

III

როცა როზანეტს მოძრავი გვარდიის ჯარისკაცებზე გული აუცრუვდა, იგი უფრო მომხიბლავი გახდა, ვიდრე წინათ, ფრედერიკი შეუმჩნეველად მიეჩვია მუდამ მასთან ყოფილიყო.

საუკეთესო დრო იყო დილით აივანზე ჯდომა. როზანეტი ბატისტის კოფთისა და შიშველ ფეხებზე ფოსტლების ამარა დაფუსფუსებდა: წმენდდა იადონების გალიას, წყალს უცვლიდა ოქროს თევზებს, ბუხრის ჩოტით მიწას უფხვიერებდა დედოფლის ყვავილს, კედელზე მიმაგრებული რიკულით რომ ზევით ადიოდა. შემდეგ, აივნის მოაჯირს დაყრდნობილნი, უცქეროდნენ ეკიპაჟებს, გამვლელებს, ეფიცებოდნენ მზეს, აწყობდნენ გეგმას, საღამო როგორ გავატაროთ. ფრედერიკი ორიოდე საათით თუ წავიდოდა სადმე; შემდეგ რომელიმე თეატრში გაემართებოდნენ; აიღებდნენ ავანსცენის ბილეთს და როზანეტი, ხელში რომ დიდი თაიგული ეჭირა ხოლმე, მუსიკას უსმენდა, ხოლო ფრედერიკი მის ყურთან დაიხრებოდა და სასაცილო ანეგდოტებს ან საალერსო სიტყვებს ჩასჩურჩულებდა. ზოგჯერ ეტლს დაიჭირავებდნენ, ბულონის ტყეში წავიდოდნენ და გვიან საღამომდე სეირნობდნენ. შინ ბრუნდებოდნენ არკ-დე-ტრიომფისა და დიდი ხეივნის გავლით. იყნოსავდნენ სუფთა ჰაერს, თავზე ვარსკვლავები დასცქეროდნენ, წინ კი გაზის ფარნები მარგალიტის მძივებივით იყო დაუსრულებლივ გაჭიმული. სადმე წასვლისას ფრედერიკს მუდამ უხდებოდა მისი ლოდინი: დიდხანს უნდებოდა ქუდის ლენტების შეკვრას სარკის წინ; იდგა და თავის თავს უღიმოდა სარკეში. შემდეგ მკლავში ხელს გაუყრიდა და მასაც ჩაახედებდა.

— კარგი გამოდის, როცა ასე ერთად ვდგავართ! აჰ, ჩემო საბრალო სიყვარულო, მინდა შეგჭამო, აი!

ფრედერიკი ახლა მისი ნივთი, მისი საკუთრება იყო. და ამის გამო სახე მუდამ უბრწყინავდა, მიმოხვრა კი მეტად მოთენთილი გაუხდა, გასუქდა და ფრედერიკი რალაც ცვლილებას ამჩნევდა. მაგრამ სახელდობრ რას, ვერ იტყოდა.

ერთხელ ქალმა, როგორც მეტად დიდი ახალი ამბავი, აცნობა, რომ პატივცემულ არნუს თეთრეულის მაღაზია გაუხსნია თავისი ფაბრიკის მუშა ქალისათვის, რომ ყოველ საღამოს მასთან არის. „ძლიერ ბევრს ხარჯავს; გასულ კვირას პალისანდრის ხის ავეჯიც კი უჩუქნია“.

— ეგ საიდან იცი? — ჰკითხა ფრედერიკმა.

— ოჰ, დარწმუნებული ვარ.

თურმე დელფინამ შეაგროვა ეს ცნობები მისი ბრძანებით.

„მაშ არნუ უყვარს, თუკი ეს აგრე ძლიერ აინტერესებს“. მაგრამ ფრედერიკმა მხოლოდ ეს უთხრა:

— მერმე შენ რა?

როზანეტს თითქოს გაუკვირდა ასეთი კითხვა.

— კი, მაგრამ არამზადას ჩემი ჰმარტებს! განა საძაგლობა არ არის, რომ ასეთ ვიგინდარას ინახავს?

და ზეიმოვანი სიძულვილით დასძინა:

— თუმცა ის ქალი გვარიანად ატყუებს! იმისთანა კიდევ სამი ჰყავს. მით უკეთესი! ნეტავ უკანასკნელ სუს წაართმევდეს, ძალიან გამიხარდება.

მართლაც, არნუ იმ თავაზიანობით, რაც მოხუცთა სიყვარულს სჩვევია, ნებას აძლევდა ბორდოელს ექსპლუატაცია გაეწია მისთვის.

ფაბრიკა ზარალობდა; საქმეები სავალალო მდგომარეობაში იყო. ასე რომ თავის დასაღწევად ჯერ განიზრახა კაფეშანტანი დაეარსებია, სადაც მხოლოდ პატრიოტულ სიმღერებს შეასრულებდნენ; იმ სუბსიდიით, რაზედაც მინისტრი დათანხმდებოდა, ეს დაწესებულება პროპაგანდის კერა და მისი კეთილდღეობის წყარო გახდებოდა. მაგრამ მთავრობის კურსის შეცვლის შემდეგ ეს შეუძლებელი გახდა. ახლა იგი ოცნებობდა სამხედრო ქულის დიდ მაღაზიაზე. გარნა ფული არ ჰქონდა, რომ დაეწყო.

არც ოჯახურ ცხოვრებაში იყო უფრო ბედნიერი. ქ-ნი არნუ

ნაკლებ თავაზიანობას იჩენდა, ზოგჯერ რამდენადმე მკაცრიც კი აყო მისდამი. მართა მუდამ მამის მხარეზე იყო ხოლმე. ეს განხეთქილებას ამძაფრებდა და ოჯახური ცხოვრება აუტანელი გახდა. არნუ დილიდანვე მიდიოდა სახლიდან, დიდხანს სეირნობდა, რომ გართობილიყო, მერმე სადმე ქალაქგარეთ ისაღილებდა სამიკიტნოში და თავის მდგომარეობაზე ფიქრობდა.

ფრედერიკის დიდი ხნის უნახაობა მის ჩვევებს არღვევდა. და აი ერთხელ დღისით ესტუმრა იგი და არნუ შეეხვეწა, წინანდებურად გვინახულე ხოლმეო; ფრედერიკი შეჰპირდა.

ფრედერიკი ვერ ბედავდა ქ-ნ არნუს დაბრუნებოდა. ეგონა, ვუ-ლალატეო. მაგრამ მისი საქციელი ლაჩრობა იყო. რით უნდა გაემართლებინა თავი? ამას ბოლო უნდა მოღებოდა! და აი, ერთხელ საღამოს გზას გაუდგა.

წვიმის გამო ის იყო ყუფრუას პასაჟში შეუხვია, რომ ერთი სქელი, კასკეტისანი კაცი შეეხეჩა. ვიტრინების სინათლეზე ფრედერიკმა ადვილად იცნო კომპენი, ორატორი, ვისმა სიტყვამაც ისეთი სიცილი გამოიწვია კლუბში. მას ხელი ჩაეჭიდებინა ვიღაც კაცისათვის, რომელსაც ზემო ჩარბი გამოზიდული, სახე ლიმონივით ყვითელი და პატარა წვერი ჰქონდა, თავზე ზუავის წითელი ქუდი ეხურა და თავის თანამგზავრს დიდრონი, აღფრთოვანებული თვალებით უცქეროდა.

კომპენს იგი აღბათ ეამაყებოდა, რადგან თქვა:

— გაიცანით ეს ყოჩალი! ჩემი მეგობარი, მეწაღე და პატრიოტი? წავიდეთ, დავლიოთ რამე!

ფრედერიკმა შადლობა გადაუხადა და უარი თქვა, მან კი დაუყოვნებლივ გაილაშქრა რატოს წინადადების, არისტოკრატთაგან მოგონილი ხრიკის წინააღმდეგ. ამას რომ ბოლო მოღებოდა, საჭირო იყო დაბრუნებოდნენ 93-ე წელს. შემდეგ იკითხა ამბავი რეჟემბარისა და ვილაცეების, ისეთი განთქმულებისა, როგორიც არიან: მასლენი, სანსონი, ლეკორნიუ, მარეშალი და ვინმე დელორიე, ტრუაში დაკავებული კარაბინების საქმეში რომ არის ჩარეული.

ფრედერიკისათვის ყველაფერი ეს ახალი იყო. კომპენმა მეტი არაფერი არ იცოდა. ფრედერიკს გამოეთხოვა და უთხრა:

— მალე ნახვამდე, არა? თქვენც ხომ მონაწილე ხართ?

— რისა?

— ხბოს თავისა!

— რა ხბოს თავისა?

— აჰ, ცელქო! — მიუგო კომპენმა და მუცელზე ხელი მიართყა. და ორივე ტერორისტი კაფეში შევიდა.

ათი წუთის შემდეგ ფრედერიკი დელორიეზე აღარ ფიქრობდა. იგი პარადის ქუჩის ტროტუარზე იდგა და უცქეროდა მესამე სართულის ფანჯრებს, სადაც ფარდებში სინათლე მოჩანდა.

ბოლოს კიბეზე ავიდა.

— არნუ შინ არის?

მსახურმა გოგომ უპასუხა:

— არა, მაგრამ მაინც მობრძანდით.

და სწრაფად გააღო ერთ-ერთი კარი.

— ქალბატონო, ბ-ნი მოროა!

იგი წამოდგა. თავის საყელოზე უფრო გაფითრებული იყო. კანკალებდა.

— რას უნდა ვუმაღლოდე... რომ ესოდენ მოულოდნელად გვნახეთ?

— არაფერს! უბრალო სურვილს მენახა ძველი მეგობრები!

და, როცა დაჯდა, ჰკითხა:

— როგორ ბრძანდება ჩემი კარგი არნუ?

— მშვენიერად! შინ არ არის.

— აჰ, მესმის! ძველი ამბავია, სალამოს ოდნავ უნდა გაერთოს!

— რატომაც არა? მთელი დღის განმავლობაში ანგარიშობის შემდეგ თავმა უნდა დაისვენოს.

მან კიდევაც შეაქო ქმარი, როგორც მშრომელი, რამაც ფრედერიკი გააღიზიანა. როცა ქალის მუხლებზე შავი მაუდის ნაჭერი დაინახა, ჰკითხა:

— ეგ რა არის?

— მინდა კოფთა გადავუკეთო ქალიშვილს.

— დიახ, სიტყვამ მოიტანა, ვერ ვხედავ, სად არის?

— პანსიონშია, — მიუგო ქ-ნმა არნუმ.

ქალს თვალებზე ცრემლი მოადგა. თავს ძალას ატანდა, რომ არ ეტირა, და ჩქარა კერავდა. ვაჟმა ისე, უაზროდ „ილუსტრაციის“ ნომერი აიღო, მაგიდაზე რომ ქალის ახლოს იდო.

— ქამის კარიკატურები ძლიერ სასაცილოა, არა?

— დიახ.

და კვლავ დუმდნენ.

იგი უეცრად შეკრთა ქარის დაბერვაზე.

— რა ამინდია! — თქვა ფრედერიკმა.

— მართლა, რომ დიდი თავაზიანობაა თქვენი მხრივ ასეთ საშინელ წვიმაში მოსვლა!

— ოჰ, მე ეს ვერ დამაკავებს! ისეთი ვინმე არა ვარ, რომ წვიმამ შემიშალოს ხელი პაემანზე წასვლაში!

— რა პაემანზე? — გულუბრყვილოდ იკითხა ქალმა.

— აღარ გახსოვთ?

იგი შეკრთა და თავი დახარა.

ვაჟმა წყნარად დაადო ხელი მხარზე.

— გარწმუნებთ, ცოტა ტანჯვა როდი მომაყენეთ მაშინ!

ქალმა როგორღაც საბრალოდ უპასუხა:

— მაგრამ მე ისე შემაშინა ბავშვის მდგომარეობამ!

და უამბო პატარა ეყენის ავადმყოფობასა და იმ დღის ყველა მწუხარებაზე.

— გმადლობთ! გმადლობთ! მე აღარ ვეჭვობ! ისე მიყვარხართ, როგორც წინათ მიყვარდით!

— არა! ეგ მართალი არ არის!

— რატომ?

ქალმა ცივად შეჰხედა.

— მეორე დაგავიწყდათ. ის, ვინც დოღებზე დაგყავთ ხოლმე. ქალი, ვისი პორტრეტიც შინ გაქვთ. თქვენი საყვარელი!

— რა გაეწყობა, ეკ აგრეა! — წამოიძახა ფრედერიკმა. — მე საძაგელი ვარ! მომისმინეთ! თუ როზანეტთან ვცხოვრობ. ამის მიზეზი სასოწარკვეთილებაა. ეს იგივეა, რაც თვითმკვლელობა. თუმცა ბევრი მწუხარება მივაყენე, რადგან შურს ვიძიებდი საკუთარი შერცხვენისათვის.

— რა წამებაა! განა გაიგებთ ამას?

ქ-ნმა არნულმ მისკენ იბრუნა მშვენიერი პირი და ხელი გაუწოდა. თვალები დახუჭეს და ჩაიძირნენ უსაზღვრო სინაზით აღსავსე სიამეში, რომელიც თითქოს უნანავებთო. მერმე, სულ ახლოს მჯდომნი, დიდხანს უცქეროდნენ ერთმანეთს.

— ნუთუ შეგეძლოთ დაგეჭვებინათ, აღარ ვუყვარვარო?

მან წყნარი, მოალერსე ხმით უპასუხა:

— არა! მიუხედავად ყველაფრისა, გულის სიღრმეში ვგრძნობ-

დი, რომ ეს შეუძლებელია, რომ ზღუდე, ჩვენ რომ გვყოფს, ოდესმე დაინგრევა-მეთქი.

— მეც აგრე ვფიქრობდი და ისე მსურდა თქვენი ნახვა, რომ მეგონა მოგკვდები-მეთქი!

— ერთხელ ხომ, — განაგრძობდა ქალი, — თქვენს ახლოს გავიარე პალე-როიალში?

— მართლა?

და ვაჟმა უამბო, რა ბედნიერი იყო, დამბრეზებისას რომ შეხვდა.

— მაგრამ, როგორ მძულდით იმ საღამოს, იქიდან რომ მივდიოდით!

— საბრალო!

— ძლიერ ნაღვლიანად ვცხოვრობ!

— ზოგიც ჩემი იკითხე!.. მარტო მწუხარება, შეშფოთება, დამცირება რომ იყოს, რაც მე, როგორც დედამ და როგორც მეუღლემ, უნდა ვითმინო, არ ვიჩივლებდი; ჩვენ ხომ ყველანი მოგკვდებით! საშინელება ჩემი მარტობაა. მე სულ მარტო ვარ...

— მაგრამ მე ხომ აქა ვარ! აქ!

— დიახ, დიახ!

ქალმა ნაზი ქვითინი ველარ შეიკავა და ადგა. მერმე მკლავები გადაუშალა და, ერთმანეთს გადახვეულნი, დიდხანს კოცნიდნენ ერთმანეთს.

პარკეტმა გაიჭრაჭუნა. მათს ახლოს ქალი იდგა — ეს როზანეტი იყო. ქ-ნმა არნუმ იცნო; ფართოდ თვალგაშტერებული, გაოცებული და აღშფოთებული, დიდხანს უცქეროდა. ბოლოს, როზანეტმა უთხრა:

— მე ბ-ნ არნუსთან მოვედი საქმეზე.

— ის აქ არ არის, ხომ ხედავთ.

— ჰო, მართალია! — მიუგო როზანეტმა. — თქვენმა მსახურმა მართალი მითხრა! გთხოვთ მაპატიოთ!

მერმე ფრედერიკს მიმართა:

— შენც აქა ხარ?

ამ სიტყვამ „შენ“, მასთან რომ ითქვა, ქ-ნი არნუ ისე წამოაწითლა, თითქოს მაგარი სილა გააწნესო.

— ის შინ არ არის, გიმეორებთ!

როზანეტმა მიმოიხედა და წყნარად თქვა:

— რა გაეწყობა, წავიდეთ შინ! ეტლი მელოდება.

ფრედერიკს თითქოს არ გაუგონიაო.

— აბა, წავიდეთ!

— აჰ, დიანს! მარჯვე შემთხვევაა! წაბრძანდით, წაბრძანდით! —
უთხრა ქ-ნმა არნუმ.

ისინი გავიდნენ. ქ-ნი არნუ კიბის მოაჯირზე გადაეყუდა, რათა მათთვის თვალი გაედევნებინა და წასულთ თავს დაეფრქვათ გამაყრუებელი, გულისგამგმირავი ხარხარი. ფრედერიკმა ეტლში შეაგდო როზანეტი, მის პირდაპირ დაჯდა და მთელ გზაში სიტყვა არ დაუძრავს.

მისი შემარცხვენელი შეუტრაცხყოფა მისთვის ბრალი იყო. იგი გრძნობდა მტანჯველ სირცხვილსაც დამცირების გამო და ნაღველსაც დაკარგული ნეტარების გამო; როცა უკვე შეეძლო, ბოლოს, ღირსებოდა იგი, ახლა სამუდამოდ გაუქრა. და ამის მიზეზი იყო ეს გოგო, ეს სალახანა! სურდა დაეხრჩო იგი, სულს ძლივს იბრუნებდა. სახლში რომ შევიდა, ქუდი სკამზე მიაგდო, ჰალსტუხი მოიგლიჯა.

— კარგი სეირი კი მომიწყე, უნდა ითქვას!

ქალი გამომწვევად გაეჭიმა წინ.

— მერმე რა? აქ ცუდი რა არის?

— როგორ? ჯაშუშევით მითვალთვალე?

— განა ჩემი ბრალია? პატიოსან ქალებთან რად დადიხარ გასართობად?

— ეგ შენი საქმე არაა! არ მინდა, რომ მათ შეუტრაცხოვდე!

— მერმე რით შევტრაცხვავ?

ვერაფერი უპასუხა და მეტი სიბრაზით განაგრძო:

— ჯერ კიდევ მაშინ, მარსის მინდორში...

— აჰ! თავი მომაბეზრე შენი ძველებით!

— არამზადავ!

და მუშტი მოუღერა.

— ნუ მომკლავ! ორსულად ვარ!

ფრედერიკმა უკან დაიხია.

— სტყუი!

— აბა, შემომხედე!

შანდალი აიღო და სახესთან მიიტანა.

— იცი, ეს რა არის?

რალაც უცნაურად შეშუპებული პირის კანი დაფარული იყო ყვითელი წინწკლებით. ფრედერიკმა ვერ უარყო ის, რაც ცხადი იყო. ფანჯარა გააღო, რამდენჯერმე გაიარ-გამოიარა, სავარძელში ჩაჯდა.

ეს ამბავი უბედურება იყო; ჯერ ერთი, ახანგრძლივებდა მათ გაყრას, და შემდეგ არღვევდა მთელ მის გეგმებს. და მამად გახდომის ფიქრიც უაზრო ეჩვენებოდა, ვერ ეგუებოდა მას. კი, მაგრამ რატომ? როზანეტის ნაცვლად რომ... და ისეთ ღრმა ფიქრებში ჩაიძირა, რომ ჰალუცინაცია ეგონა. აი, აქ, ზალიჩაზე ბუხარის წინ ხედავდა გოგონას. იგი ქ-ნ არნუს და ოდნავ თვით მასაც ჰგავდა: შავთმიანი, მაგრამ თეთრი, შავთვალა, გრძელწამწამებიანი, ხუჭუჭთმას ვარდისფერი ბაბთა უმშვენებდა! და ეჩვენებოდა კიდევაც, რომ იგი ეძახოდა: „მამიკო! მამიკო!“.

უკვე ტანთგახდილი როზანეტი მიუახლოვდა, წამწამზე ცრემლი შენიშნა და ზეიმით შუბლში აკოცა. იგი წამოდგა:

— რა გაეწყობა! პატარას არ მოვკლავთ!

ახლა ქალმა დაიწყო ტიტინი: რა თქმა უნდა, ბიჭი იქნება! ფრედერიკს დაარქმევინ! დროა მზითვეი მოვუშხადოთ. და ფრედერიკმა რომ დაინახა, თუ რა ბედნიერია, შეებრალა იგი. ახლა, როცა მრისხანება სრულიად დაუცხრა, მოუხდა გაეგო, რით აიხსნებოდა მისი იქ მოსვლა.

საქმე ის იყო, რომ სწორედ იმ დღეს ვატნაზმა დიდი ხნის წინათ ვადაგასული ვექსილი წარუდგინა და როზანეტიც არნუსთან გაეშურა ფულის საშოვნად.

— მე მოგცემდი! — უთხრა ფრედერიკმა.

— ჯობდა მისგან მიმეღო, რაც მეკუთვნოდა, და ვატნაზისათვის გადამეხადა ათასი ფრანკი.

— მთლად თუ ეგ არის მიინც, რაც მისი გმართებს?

მან უპასუხა:

— რასაკვირველია!

მეორე დღეს, საღამოს ათ საათზე (მეკარის მიერ დანიშნულ დროზე) ფრედერიკი ვატნაზთან გამოცხადდა.

წინკარში დახორავებულ ავეჯს წააწყდა, მაგრამ შიგნივ მუსიკა და აღამიანთა ხმა ისმოდა და გზა იპოვნა. კარი გააღო და ლხინში მოხვდა. როიალთან, რომელსაც სათვალაიანი ქალიშვილი უჯდა, დელმარი იდგა, დარბაისელი, ვით ქურუმი, და ჰუმანურ ლექსს

წარმოთქვამდა პროსტიტუციაზე; მისი იმქვეყნიური ხმა მძიმე აკორდებზე კანკალებდა. კედლების გასწვრივ ქალები ისხდნენ, რომელთაც მეტწილად შავად ეცვათ, უსაყელოდ და უმანქეტოდ. ექვსიოდე მამაკაცი, ყველანი მოაზროვნე ადამიანები, აქა-იქ ისხდნენ სკამებზე. სავარძელში იჯდა მეიგავარაკე მოხუცი, სრულიად მიხრწნილი. ორი ლამპის მწვავე სუნი ერთვოდა შოკოლადისას, ლომბერის მაგიდაზე რომ იდგა სავესე ჭიქებით.

მ-ელ ვატნაზს აღმოსავლური შარფი ერტყა და ბუხართან იჯდა. მის მეორე მხარეზე იჯდა დიუსარდიე; როგორც ეტყობოდა, რამდენადმე შეცბუნებული იყო თავისი მდგომარეობით. საერთოდ, ამ არტისტულ წრეში იგი თავს უხერხულად გრძნობდა.

განშორდა თუ არა ვატნაზი დელმარს? მგონი, არა. ასე იყო, თუ ისე, იგი, ცხადია, ეჭვიანობდა პატოსან ნოქარს და, როცა ფრედერიკმა ქალს სთხოვა, ორიოდე წუთი დამითმეო, მან თვალით ანიშნა დიუსარდიეს, ჩვენთან ერთად ჩემს ოთახში წამოდითო. ათასი ფრანკი რომ მიიღო, სარგებელიც ითხოვა.

— მაგაზე ლაპარაკი არ ღირს! — უთხრა დიუსარდიემ.

— ხმა ჩაიწყვიტე!

ესოდენ მამაკაცი კაცის სულმოკლეობა ფრედერიკს ესიაშოვნა, როგორც საკუთარი თავის სისუსტის გამართლება. ვანადღებული ვექსილი შინ მიიტანა და შემდეგ აღარასოდეს უხსენებია როზანეტის საქციელი ქ-ნ არნუს სახლში. მაგრამ ამიერიდან მის ყოველგვარ ნაკლს ამჩნევდა.

როზანეტს გამოუსწორებელი ცუდი გემოვნება, წარმოუდგენელი სიზარმაცე და ველურის ისეთი უმეცრება ახასიათებდა, რომ ექიმი დეროჟი მეტად განთქმულ მკურნალად მიაჩნდა და სიამაყით იღებდა შინ მეუღლითურთ, რადგან ისინი „ჯვარდაწერილნი“ იყვნენ. იგი პედანტური კილოთი ასწავლიდა ცხოვრებისეულ სიბრძნეს მ-ელ ირმას, საბრალო ქმნილებას, რომელსაც პატარა ხმა ჰქონდა; მას მფარველობდა ერთი „მეტად ზრდილობიანი“ კაცი, ყოფილი საბაჟოს მოხელე, სათამაშო ქალაღლით ფოკუსების ოსტატი, რომელსაც როზანეტი ეძახდა „ჩემო საყვარელო ღიბანო“. ასევე აუტანელი იყო ფრედერიკისათვის, როცა იგი ხმარობდა ხოლმე სხვადასხვა უაზრო გამოთქმებს: „ვერ მოგართვეს!“, „ღმერთმანი, გავგიჟდები!“, „ეს რა ოინია!“ და სხვ. დილაობით თვით წმენდდა ხოლმე მტვრისაგან თავის სამშვენისებს და ამისა-

თვის ძველ თეთრ ხელთათმანებს ჩაიცვამდა. ყველაზე მეტად ფრედერიკს აშფოთებდა მისი მოპყრობა ხელზე მოსამსახურისადმი: აელფასს მუდამ დაგვიანებით აძლევდა და ამასთან კიდევაც სესაულობდა მისგან. იმ დღეს, როცა ანგარიში უნდა გაესწორებინა, ასე იგინებოდნენ ხოლმე. როგორც ბაზრის ვაჭარი ქალები, შემდეგ კი შერიგდებოდნენ, ერთმანეთს ჰკოცნიდნენ. მასთან მარტო დარჩენა სავალალო იყო ხოლმე. ფრედერიკმა შვება იგრძნო, როცა ქ-ნმა დამბრეზმა მისაღები სალამოები განაახლა.

აი, მასთან ყოველ შემთხვევაში არ მოიწყენდი. იცოდა მაღალი საზოგადოების ინტრიგები, დესპანების დანიშვნის ამბები, ისიც, თუ რამდენი ქარგალი ჰყავდათ ქალთა მკერვალებს, ხოლო თუ ლაპარაკში გამოერეოდა გაცვეთილი სიტყვები, ისინი ისეთ სათუო ფორმას იღებდნენ, რომ ფრაზა მოგეჩვენებოდა ან განგებ ზრდილობიანი, ანდა ირონიული. უნდა გენახათ იგი ოციოდე სტუმართან მობაასე, არც ერთს არ დასტოვებდა უყურადღებოდ, გამოიწვევდა ისეთ შესიტყვებას, როგორც თვითონ სურდა, მოერიდებოდა საჩოთიროს. უადრესად უბრალო რამ მის პირში აღსარებად მოგეჩვენებოდა; ოდნავი მისი ღიმილი ოცნებას მოგგვრიდა; ერთი სიტყვით. მისი მომხიბვლელობა, ისე როგორც სუნამო, რომლის საუცხოო არომატი მუდამ თან ახლდა, რაღაც რთულ და გაურკვეველ რამედ გეჩვენებოდა. მის ახლოს ფრედერიკი ყოველთვის ახალ სიამოვნებას გრძნობდა, თითქოს რაიმე აღმოჩენას ახდენდა; ქალი კი მუდამ ერთნაირი სიმშვიდით ხვდებოდა, ვით ანკარა წყლის სარკოვანი ზედაპირი. მაგრამ რად გამოსჭვიოდა ასეთი სიცივე მის მოპყრობაში შვილობილისადმი? ზოგჯერ რაღაც უცნაურადაც კი გადაჰხედავდა ხოლმე.

როგორც კი სიტყვა ქორწილზე ჩამოვარდა, მან ბ-ნ დამბრეზს გაახსენა „საყვარელი ბავშვის“ სუსტი ჯანმრთელობა და მაშინვე ბალარიუკის აბანოზე წაიყვანა. როცა იქიდან დაბრუნდნენ, ახალი დაბრკოლება აღმოჩნდა: ახალგაზრდა კაცს გარკვეული მდგომარეობა არ ჰქონდა საზოგადოებაში. მისი მძაფრი სიყვარული სერიოზულად მისაჩნევი არ არის, მოცდით არაფერი დაშვებდნო. მარტინონმა უპასუხა, მოვიცდიო. მისი ყოფაქცევა უადრესად კეთილშობილური იყო. იგი ფრედერიკს აღმერთებდა. უფრო მეტიც: მან ასწავლა ფრედერიკს როგორ მოსწონებოდა ქ-ნ დამბრეზს

და გადაკრულადაც კი აგრძნობინა: მისი შვილობილისაგან ვიცი, მამიდა თქვენდამი რა გრძნობით არის გამსჭვალული.

რაც შეეხება ბ-ნ დამბრეხს, იგი სრულიად არ იჭვნეულობდა, ახალგაზრდა კაცს ყურადღებას არ აკლებდა, სხვადასხვა საკითხებზე ეთათბირებოდა, ზრუნავდა მისი მომავლისათვის და როგორღაც ერთხელ, როცა ლაპარაკი ღია როკზე ჩამოვარდა, ცბიერულად ყურშიც კი ჩასჩურჩულა:

— თქვენ სწორად მოიქეცით.

სესილიც, მის ჯოისიც, მოსამსახურეებიც და მეკარეც, უკლებლივ ყველა მოხიბლული იყო ფრედერიკით. იგი როზანეტს მარტოდ სტოვებდა და ყოველ საღამოს აქ იყო. მომავალი მშობიარება ქალს უფრო სერიოზულ, რამდენადმე მოწყენილ გუნებაზეც კი აყენებდა, თითქოს რაღაც საფრთხე აწუხებდეს. ყოველ შეკითხვაზე ასე უპასუხებდა:

— ცდები! მე კარგად ვარ!

საქმე ის იყო, რომ ერთ დროს მან ხელი მოაწერა კიდევ ხუთ ვექსილს და, რაკი ვერ ბედავდა ფრედერიკისათვის გაემხილა მას შემდეგ, რაც პირველი ვექსილით გადაიხადა, კვლავ ეწვია არნუს, რომელიც წერილობით შეჰპირდა იმ მოგების მესამედს, რასაც ლანგედოკის ქალაქებში გაზის განათებისაგან (მშვენიერი საწარმო!) მიიღებდა, მაგრამ თანაც ურჩია, აქციონერთა კრებამდე ამ წერილს ნუ გამოიყენებო; კრება კი კვირიდან კვირამდე გადაიდებოდა ხოლმე.

როზანეტს კი ფული ესაჭიროებოდა. სიკვდილს ამჯობინებდა, ვიდრე ფრედერიკს სთხოვდა. არ უნდოდა გამოერთმია მისთვის. ეს მათ სიყვარულს შებღალავდა. მართალია, იგი ხარჯავდა ოჯახში, მაგრამ ეტლი, ყოველთვიურად რომ ჭირობდა და სხვა ხარჯები, რაც აუცილებელი იყო მას შემდეგ, როცა დამბრეხებთან სტუმრობა დაიწყო, საშუალებას არ აძლევდა მეტი მიეცა საყვარლისათვის. ორიოდეჯერ, როცა შინ უჩვეულო დროს დაბრუნდა, თითქოს თვალი მოჰკრა მამაკაცთა ზურგს, კარში რომ ხელად გავარდნენ; ქალი კი ხშირად მიდიოდა შინიდან და არც ამბობდა სად. ფრედერიკს არ სურდა ჩასძიებოდა ყოველივე ამას. ამ დღეებში გადაწყვეტილება უნდა მიეღო. იგი ოცნებობდა სხვა, უფრო საინტერესო და უფრო კეთილშობილურ ცხოვრებაზე. ეს იდეალი აიძულებდა თავაზიანი ყოფილიყო დამბრეხის ოჯახისადმი.

ეს სახლი იყო პუატიეს ქუჩის ინტიმური განყოფილება. აქ იგი ხვდებოდა ბატონ დიდ ა-ს, სახელგანთქმულ ბ-ს, ღრმააზროვან გ-ს, მჭევრმეტყველ დ-ს, უზარმაზარ ე-ს, მარცხენა ცენტრის ძველ ტენორებს, მარჯვენა ცენტრის პალადინებს, საშუალო გეზის ბურგ-რაფებს, კომედიის მარადიულ მიამიტებს. იგი განაცვიფრა მათმა ბილწმა სიტყვებმა, მათმა წვრილმანობამ, გულღრძობამ, უსინდისობამ; ყველა ესენი, ვინც ხმას აძლევდა კონსტიტუციას, თავს არ იზოგავდნენ, რომ მოესპოთ იგი, საოცრად ფუსფუსებდნენ, უშვებდნენ მანიფესტებს, პამფლეტებს, ბიოგრაფიებს. ჰიუსონემ დასწერა ფიუმიშონის ბიოგრაფია, ნამდვილი შედეგრი, ნონანკური პროპაგანდას ეწეოდა პროვინციაში, ბ-ნი ღე გრამონვილი ამუშავებდა სამღვდლოებას, მარტინონი აერთიანებდა ახალგაზრდა ბურჟუებს. ყველა იღვწოდა თავისი ღონის შესაბამისად, სიზიკ კი. იგი ახლა სერიოზულ რამეებზე ფიქრობდა და მთელი დღეების განმავლობაში კაბრიოლეტით დაბრძანდებოდა მათი პარტიების საქმეებზე.

ბატონი დამბრეზი ბარომეტრს ემსგავსებოდა და უცვლელად გამოხატავდა ყველა უქანასქნელ მერყეობას. არ შეიძლებოდა სიტყვა დაგეძრა ლამარტინზე, რომ მას არ გაემეორებინა ვილაც უბრალო კაცის სიტყვები: „კმარა ჩანგები!“ მის თვალში კავენიაკი ახლა მხოლოდ მოღალატე იყო. პრეზიდენტს, რომლითაც იგი სამი თვის განმავლობაში აღტაცებული იყო, მისი ფიქრით, ფასი ეკარგებოდა (რადგან არ გააჩნდა „საჭირო ენერჯია“). ხოლო რადგან მას მუდამ ესაჭიროებოდა, რომ ვინმე მხსნელად მიეჩინა, კონსერვატორიასთან მომხდარი ამბების შემდეგ მისი მადლობა შანგარნიეს ეკუთვნოდა... „მადლობა ღმერთს, შანგარნიე... იმედი ვიქონიოთ, რომ შანგარნიე... ოჰ, საშიში არაფერია, სანამ შანგარნიე...“

ყველაზე მეტად აქებდნენ ბ-ნ ტიერს მისი წიგნაკისათვის სოციალიზმის წინააღმდეგ, რომლითაც თავი გამოიჩინა არა მარტო როგორც მწერალმა, არამედ აგრეთვე როგორც მოაზროვნემ. საშინლად დასცინოდნენ პიერ ლერუსს, რომელსაც პალატაში ციტატები მოჰყავდა ფილოსოფოსთა შრომებიდან. თეატრში ტაშს უკრავდნენ „იღვების ბაზრობას“ და მის ავტორებს არისტოფანს ადარებდნენ. ფრედერიკმა ეს პიესა ნახა, ისე როგორც სხვებმა.

პოლიტიკური ლაყბობა და კარგი სუფრა ზნეობრივ გრძნობას უჩლუნგებდნენ. რაგინდ არარაობადაც არ ეჩვენებოდნენ ეს პი-

როვნებანი, მას ეამაყებოდა მათი ნაცნობობა და გულში ენატრებოდა ბურჟუასაგან პატივისცემის მოპოვება. ქ-ნ დამბრეზის მსგავსი საყვარელი დახმარებას გაუწევდა ასეთ დაწინაურებაში.

იგი ყველაფერს სჩადიოდა, რაც კი ამისთვის საჭირო იყო.

შეხვედებოდა ხოლმე, როცა ქალი სეირნობდა, თეატრში შემთხვევას არ გაუშვებდა, რომ მის ლოჯიაში არ შესულიყო და არ მისალმებოდა. რაკი იცოდა, თუ როდის დადიოდა ეკლესიაში, წინასწარ მივიდოდა და მელანქოლიური პოზით დადგებოდა სვეტთან. ახალ რამეებზე, კონცერტებზე, იმ წიგნებსა და ჟურნალებზე, რომლებსაც ერთმანეთისაგან ნათხოვრობდნენ, ხშირად ბარათებს უგზავნიდნენ ხოლმე ერთი-მეორეს. ფრედერიკი მხოლოდ საღამოს კი არ ეწვეოდა ხოლმე, არამედ დღისითაც და, იმის მიხედვით, შევიდოდა თუ არა ჭინკარში, გაივლიდა ეზოს, წინკარს, ორივე სასტუმრო ოთახს, სიხარული თანდათან ემატებოდა; ბოლოს შევიდოდა მის, ეკვდერივით მყუდრო და წალოსავით თბილ, ბუდუარში, სადაც სტუმარი უთუოდ წაედებოდა რბილ ავეჯს, შიფონიერებს, ეკრანებს, ლაქის, კუს ძელის, მალაქიტის, სპილოსძელის, თასებსა და ხონჩებს, ძვირფას სამშვენისებს შორის რომ იყო განლაგებული. იყო უბრალო რამეებიც: სამი რიყის ქვა, ეტრეტიდან რომ იყო მოტანილი და პრესპაპიეს მაგიერობას ეწეოდა; ფლამანდური ჩაჩი, ჩინურ შირმაზე რომ ეკიდა; ეს ნივთები რამდენადმე ეხამებოდნენ ერთმანეთს; ერთად კი ყოველივე ეს კიდევაც გაგაოცებდა თავისი კეთილშობილებით, რაც, მგონი, დამოკიდებული იყო ჭერის სიმაღლეზე, მდიდრულ პორტიერებსა და აბრეშუმის გრძელ ფოჩზე, ტაბურეტების მოვარაყებელი კადონებიდან რომ ეშვებოდა.

ქალი მუდამ პატარა დივანზე იჯდა ხოლმე ჟარდინიერის ახლოს, ფანჯარასთან. ვაჟი კი ჩამოჯდებოდა დიდ პუფზე, გორგოლაჭიანი ფეხები რომ ჰქონდა, და ეუბნებოდა ქათინაურებს, რომლებიც რაც კი შეიძლებოდა სიმათლეს ჰგავდა; იგი, ოდნავ განზე თავგადახრილი, უსმენდა და იღიმებოდა ხოლმე.

ლექსებსაც უკითხავდა, მაგრამ ისე, რომ შიგ ახვევდა თავის სულსა და გულს, რადგან ცდილობდა მოელობა მისი გული და თანაც თავი გამოეჩინა. ქალი გააწყვეტინებდა ხოლმე რაიმე სასაცილო შენიშვნით ან პრაქტიკული მოსაზრებით, და მათი საუბარი უთუოდ დაუბრუნდებოდა სიყვარულის მარადიულ საკითხს. ერთ-

მანეთს ჰკითხავდნენ ხოლმე: რა იწვევს მას, ვინ უკეთ გრძნობს მას — ქალი თუ ვაჟი, და აქ რა განსხვავებააო. ფრედერიკი ცდილობდა ისე ეპასუხნა, რომ არც უხეში ყოფილიყო და არც მეტისმეტად დათაფლული. ეს ერთგვარ ორთა ბრძოლად გადაიქცეოდა, რაც ზოგჯერ სასიამოვნო, ზოგჯერ კი მოსაწყენი იყო ხოლმე.

ამ ქალის ახლოს იგი ვერ განიცდიდა ვერც იმ მოხიბლულობას, რაც მთელ მის არსებას ეუფლებოდა და ქ-ნ არნუსკენ იტაცებდა, ვერც იმ ბუნდოვან მხიარულებას, რასაც პირველ ხანებში როზანეტი იწვევდა. გარნა იგი ილტვოდა მისკენ, როგორც რაღაც არაჩვეულებრივისაკენ, მიუწვდომელისაკენ, იმიტომ რომ იგი იყო დიდგვაროვანი, იმიტომ რომ იგი იყო მდიდარი, იმიტომ რომ იყო ღეთის მოსავი, და ეგონა, რომ იგი განირჩეოდა გრძნობათა ნატიფობით, რაც ისეთივე იშვიათი იყო, როგორც მისი მაქმანები, რომ იგი გულზე ატარებდა ავგაროზს და ესოდენ მორცხვი იყო თავის გარყვნილებაში.

ძველმა სიყვარულმა სარგებლობა მოუტანა. ყოველივე ის, რაც ოდესმე განიცადა ქ-ნ არნუს მეოხებით: წუხილი, ნაღველი, ოცნება ისე გაუშხილა, თითქოს მისგან იყო გამოწვეული. ქ-ნი დამბრეზი ყოველივე ამას ისე იღებდა, როგორც ასეთ რამეებს ჩვეული, და თუ ჭეროვნად უარს არ ეუბნებოდა, არც უკან იხევდა; არც ვაჟს უხერხდებოდა მისი შეცთენა, ისე როგორც მარტინონს ცოლის შერთვა. შვილობილის თაყვანისმცემელთან რომ საქმე გაეთავებინა, ქ-ნმა დამბრეზმა ბრალად დასდო, მისი მიზანი ფულიაო, კიდევაც სთხოვა ქმარს გამოეცადა იგი. და აი ბ-ნმა დამბრეზმა ახალგაზრდას გამოუცხადა, ობოლ სესილს ღარიბი მშობლები ჰყავდა, მზითვეი არ აქვს და არც არაფრის „იმედი“ გააჩნიაო.

მარტინონმა, იმიტომ, თუ არ დაიჯერა, თუ იმიტომ, რომ მეტად შორს შესტოპა და აღარ შეეძლო უარი ეთქვა თავის სიტყვებზე, თუ იმიტომ, რომ სულელური ჭიუტობა სჩვეოდა, რაც გენიალობად იქცეოდა ხოლმე, უპასუხა: მამაჩემის დატოვებული ქონება, წლიური თხუთმეტი ათასი ლივრი შემოსავალი ჩვენთვის საკმარის იქნებაო. ამ მოულოდნელმა უანგარობამ გული აუჩუყა ბანკირს. დაჰპირდა, გადასახადების ამკრფვის თანამდებობას გიშოვნი და საჭირო გირაოსაც შევიტანო, და 1850 წლის მაისში მარტინონმა მ-ელ სესილი შეირთო. ქორწილი არ გაუმართავთ. ახალგაზრდები იმავე საღამოს იტალიაში გაემგზავრნენ. მეორე დღეს ფრედერიკი

ვიზიტად ეწვია ქ-ნ დამბრეზს. მოეჩვენა, თითქოს ქალი ჩვეულებრივზე უფრო ფერმკრთალი იყო. რამდენჯერმე გესლიანად შეედავა ფრედერიკს სულ უბრალო რამეებზე. საერთოდ ყველა მამაკაცი ეგოისტიანო.

— მაგრამ ხომ არიან მათ შორის თავდადებული ადამიანებიც, აი თუნდაც მე?

— რა თქმა უნდა! ისეთივე, როგორც სხვები!

ქალს თვალები დაწითლებული ჰქონდა, მამსახადამე, უტირია. გაღიმება სცადა. — მაპატიეთ! დამნაშავე ვარ! რალაც ნაღვლიანი ფაქრი მომერია!

ფრედერიკმა ვერაფერი გაიგო.

„ყოველ შემთხვევაში, — გაიფიქრა მან. — ასე მტკიცე ხასიათისა როდია, როგორც მეგონა“.

ქ-ნმა დამბრეზმა დარეკა, ჭიქა წყალი მოითხოვა, მოსვა და უბრძანა, წაიღეო; მერმე ჩივილი დაიწყო, ცუდი მოსამსახურე მყავსო. ვაჟმა გასართობად შესთავაზა, ლაქიად მიმიღეო, და არწმუნებდა, მოვახერხებ თეფშები მოვიტანო, ავეჯი მტვრისაგან გავწმინდო, სტუმრების მოსვლა მოგახსენო, ერთი სიტყვით, ვიყო კამერდინერი, ან უფრო ეგერი, თუმცა ისინი მოდაში აღარ არიანო. მინდა, შენა ეტლის უკან ვიდგე და თავს მამლისფრთებიანი ქული მეხუროსო.

— რა დარბაისლურად გამოგყვებოდით უკან თქვენი ფინითურთ!

— მხიარული ვინმე ბრძანდებით! — უთხრა ქ-ნმა დამბრეზმა.

— სიგიჟე არაა, — დასძინა ვაჟმა. — ყველაფერს სერიოზულად მოეკიდო? მწუხარება ისედაც ბევრია, რა საჭიროა მისი გამოგონება? მწუხარების ღირსი არაფერია.

ქ-ნმა დამბრეზმა წარბები ასწია, თითქოს უდასტურებო.

ასეთმა თანაგრძნობამ ფრედერიკს მეტი გამბედაობა მისცა. წინანდელმა მარცხმა, რაც ბევრჯერ განიცადა, გამჭრიახობა ასწავლა. მან განაგრძო:

— ჩვენმა მამა-პაპებმა იცოდნენ უკეთ ცხოვრება. რატომ არ უნდა მიენდო ლტოლვას? ბოლოს და ბოლოს სიყვარული თავისთავად არც აგრე დიდმნიშვნელოვანი რამეა. — მაგრამ ის, რასაც თქვენ ამბობთ, უზნეობაა!

ქალი პატარა დივანზე დაჯდა. ვაჟი ნაპირზე ჩამოჯდა მის ფეხებთან. — განა ვერ ხედავთ, რომ ვტყუი? ქალებს რომ მოეწონო,

თავი უღარდელად უნდა გეჭიროს, როგორც ხუმარას, ანდა მძვინვარებდე, როგორც ტრაგედიაში. ისინი დაგვეცინიან, როცა უბრალოდ ვეუბნებით, მიყვარხარო. ჩემი აზრით, გაზვიადება, რაც მათ ართობს, ნამდვილი სიყვარულის შებღალვაა; ბოლოს და ბოლოს, არ იცი, როგორ გამოვთქვა იგი, განსაკუთრებით როცა გისმენენ... მეტად ჭკვიანი... ქალები.

ქალი ოდნავ თვალმოჭუტული უსმენდა. ვაჟი ხმას უდაბლებდა, მისი სახისკენ იხრებოდა.

— დიახ! — განაგრძობდა, — მე თქვენი მეშინია! იქნებ, შეუჩაცხოფა მოგაყენეთ? მე ხომ არ მინდოდა ყოველივე ეს მეთქვა! ჩემი ბრალი არ არის! თქვენ ესოდენ მშვენიერი ხართ!

ქ-ნმა დამბრეზმა თვალები დახუჭა, და ვაჟს გაუკვირდა, რა ადვილად მოვიპოვე გამარჯვებაო. მაღალი ხეები, ბაღში რომ ნაზად შრიალებდნენ, გაშეშდნენ; უძრავი ღრუბლები გრძელ წითელ ზოლებად გაჭიმულიყვნენ ცაში; მთელ მსოფლიოში თითქოს ყველაფერი შეწყდაო. ვაჟს ბუნდოვანად გაახსენდა ასეთივე სიჩუმით აღსავსე საღამოები. სად იყო ეს?...

ვაჟმა დაიჩოქა, მისი ხელი აიღო და მარადიული სიყვარული შეჰფიცა. შემდეგ კი, როცა წასვლა დააპირა, ქალმა ანიშნა, მომიახლოვდიო, და სულ წყნარად უთხრა:

— სადილად მობრძანდით! მარტონი ვიქნებით!

როცა ფრედერიკი კიბეზე ჩადიოდა, ეგონა, სულ სხვა კაცი გავხდი, გარს სათბურის სურნელოვანი ჰაერი მახვევია, შეყვარებულ პატრიციელთა ღალატისა და მაღალი წრის ინტრიგების სამყაროში საბოლოოდ შევედი. იქ რომ პირველი ადგილი დაიკავო, საკმაო ისეთი ქალი გყავდეს, როგორიც იგიაო. იგი უეჭველად მოწყურებულია მოღვაწეობასა და ძალაუფლებას, მაგრამ დაქორწინებულია უფერულ კაცზე, რომლისთვისაც ბევრი რამ გაუკეთებია, და ახლა იქნებ სურს ვინმე უფრო ძლიერს უხელმძღვანელოსო. ახლა შეუძლებელი არაფერიაო.

იგი გრძნობდა, რომ მზად იყო ცხენით გაეელო ორასი მილი, დაუღალავად ემუშავნა მრავალი ღამე ზედიზედ; გული აღსავსე ჰქონდა სიამაყით.

მის წინ ტროტუარზე თავჩაღუნული მიდიოდა ვიღაც, ვისაც ძველი პალტო ეცვა; ისეთი განაწამები შესახედაობა ჰქონდა, რომ ფრედერიკი მიბრუნდა, რომ სახეში შეეხედნა. უცნობმა თავი ას-

წია. ეს დელორიე იყო. იგი რატომღაც ყოყმანობდა. ფრედერიკი მივარდა და მოეხვია.

— აჰ! ჩემო კარგო! როგორ! შენა ხარ?

შინ წაიყვანა, გზაში ათასგვარ კითხვას აყრიდა.

ლედრიუ-ლორენის ყოფილი კომისარი ჯერ თავის გაჭირვებას მოუყვა. რადგან კონსერვატორებს ძმობას უქადაგებდა, სოციალისტებს კი — კანონისადმი პატივისცემას, ერთნი ტყვიას ესროდნენ, მეორენი კი თოქს ეძებდნენ მის ჩამოსასრჩობად. ივნისის ამბების შემდეგ მოურიდებლად გადააყენეს თანამდებობიდან. იგი შეთქმულებს მიემხრო, რომლებმაც იარაღი დაიტაცეს ტრუაში. სამხილთა უქონლობის გამო გაათავისუფლეს. შემდეგ რევოლუციურმა კომიტეტმა ლონდონს გაგზავნა. სადაც ბანკეტზე თანამებრძოლებს წაეჩხუბა. პარიზს რომ დაბრუნდა...

— რატომ ჩემთან არ მოხველ?

-- არასოდეს შინ არ იყავი. შენს მეკარეს თავი როგორღაც უცნაურად ეკავა, აღარ ვიცოდი, რა მეფიქრა, თანაც არ მინდოდა დამარცხებული გჩვენებოდი.

იგი დემოკრატიის კარს უკაკუნებდა, სურდა სამსახური გაეწია მისთვის კალმით, სიტყვით, საქმით, მაგრამ ყველგან უარყვეს; არ ენდობოდნენ, და იძულებული გახდა გაეყიდა საათი, წიგნები, თეთრეული.

— მირჩევნია სული ამომხდეს ბელ-ილის კატორღაში სენეკალთან ერთად!

ფრედერიკი, ამ დროს რომ ჰალსტუხს იკეთებდა, ამ ამბავს თითქოს ძლიერ არ აუღელვებიაო.

— აჰ! ის გადასახლებულია, ჩვენი კარგი სენეკალი?

დელორიემ, შურით რომ ათვალეირებდა კედლებს, უპასუხა:

— ყველას ხომ ისეთი ბედი არ აქვს, როგორც შენ!

— მაპატიე, — უთხრა ფრედერიკმა, რომელსაც ქარაგმა არ შეუნიშნავს, — დღეს სტუმრად ვარ დაპატიუებული. სადილს დაგიმზადებენ, უბრძანე რაც გინდა! დასაძინებლად ჩემს ლოგინზე დაწექ.

ასეთმა დიდმა გულითადობამ მწუხარება გაუქარვა დელორიეს.

— შენს ლოგინზე? კი... მაგრამ უხერხულია.

— ოჰ, არა! მე სხვაც მაქვს.

— მაშ, კარგი! — სიცილით უთხრა ადვოკატმა. — ვისთან სა-
დილობ?

— ქ-ნ დამბრეზთან.

— ოჰო, შენ, ვინიცობაა...

— შენ მეტისმეტად ცნობისმოყვარე ხარ, — უთხრა ფრედ-
რიკმა და ღიმილით დაუდასტურა ვარაუდი.

შემდეგ საათს დაჰხედა და კვლავ დაჯდა.

— ასეთია საქმეები! და სასო არ უნდა დაკარგო, ხალხის ძვე-
ლო დამცველო!

— ღმერთმა დამიფაროს! დაე, ახლა, სხვებმა აკეთონ ეგ საქმე!
ადვოკატს ეძაგებოდა მუშები, რადგან ბევრი რამ გადაიტანა
მათს გამო პროვინციაში, ქვანახშირის ოლქში. თითოეული ოლქი
თავის დროებით მთავრობას ირჩევდა და განკარგულებას აძლევდა.

— თუმცა ისინი ყველგან კარგი იყვნენ: ლიონშიც, ლილშიც,
პავრშიც და პარიზშიც! მექარხნეთა მაგალითისამებრ, რომელთაც
სურდათ ადეკვატათ ყოველგვარი უცხოური საქონელი, ეს ვაჟბა-
ტონებიც მოითხოვდნენ განედევნათ ყველა მუშა: ინგლისელები,
გერმანელები, ბელგიელები, საფრელები! რაც შეეხება მათს ინტე-
ლექტს, აბა რას ემსახურებოდნენ მათი განთქმული ქარგალთა ამ-
ხანგობანი რესტავრაციის დროს? ათას რვაას ოცდაათ წელს იმანი
შევედნენ ეროვნულ გვარდიაში და არც კი უფიქრიათ იმაზე, რომ
დაემორჩილებინათ იგი! ხოლო ორმოცდარვა წელს განა მეორე
დღესვე არ გამოვიდნენ მათი ხელოსანთა საამქროები თავიანთი
დროშებით! მათ თავიანთი დეპუტატებიც კი სურდათ, რომლებიც
მხოლოდ მათს ინტერესებს დაიცავდნენ! სწორედ ისე, როგორც
შაქრის ჭარხლის მრეწველობის წარმომადგენლები მხოლოდ შაქ-
რის ჭარხლისათვის ზრუნავენ! ოჰ, კმარა ეგ საძაგლები, რომლე-
ბიც ხან რობესპიერის ეშაფოტისწინ განერთხმიან მიწას, ხან იმპე-
რატორის ფეხქვეშ, ხანაც ლუი-ფილიპეს ქოლგის დანახვაზე, კმა-
რა ეგ არამზადები, რომლებიც მუდამ იმათი ერთგული არიან,
ვინც პურიტ ამოუტენის ხახას. კვლავ გაჰკვივიან ტალეირანისა და
მირაბოს გამყიდველობაზე, აი ის შიკრიკი, ქვემოთ რომ დგას იქ,
ორმოცდაათ სანტიმად გაყიდის სამშობლოს, თითო დავალების
შესრულებისათვის რომ სამ ფრანკს დაჰპირდე. აჰ, რა შეცდომა
იყო! ჩვენ ოთხივე მხრიდან უნდა მიგვეცა ცეცხლი ევროპისათ-
ვის!

ფრედერიკმა უპასუხა:

— ნაპერწყალი არ გეყოფ! თქვენ მხოლოდ წვრილი ბურჟუები იყავით და საუკეთესონი თქვენს შორის პედანტები იყვნენ! რაც შეეხება მუშებს, მათ ბევრი რამ აქვთ საჩივლელი; თუ იმ მილიონს არ ჩავთვლით, რომელიც ბიუჯეტისათვის გამოიძებნა, და რომელიც ესოდენ საზიზღარი პირფერობით მიაართავთ მათ, და კიდევ თქვენს ფრაზებს არ მოვიხსენიებთ, თქვენ ხომ მათთვის არაფერი არ გაგიკეთებიათ! საანგარიშსწორებო წიგნაკი პატრონის ხელშია და დაქირავებული მუშა (სამართლის წინაშეც კი) დამპირავებელს ემორჩილება, რადგან მის სიტყვას არ ენდობიან. არსებითად რომ ითქვას, მე მგონია რესპუბლიკა მოძველდა. ვინ იცის? იქნებ მხოლოდ არისტოკრატის ან მხოლოდ ცალკეულ პიროვნებას შეუძლია განახორციელოს პროგრესი. ინიციატივა მუდამ ზემოდან მოდის! რაც გინდა თქვი, ხალხი სრულწლოვანი არ არის.

— ეგ იქნებ მართალიც იყოს! — უთხრა დელორიემ.

ფრედერიკის აზრით, მოქალაქეთა უმრავლესობა მხოლოდ მშვიდობას ესწრაფვის (დამბრუნთა ოჯახში ცოტა რამ შეითვისა) და ყველა შანსი კონსერვატოროთა მხარეზეა. მაგრამ ამ პარტიას ახალი ადამიანები არ ჰყავს.

— შენ რომ გამოსულიყავ კანდიდატად, დარწმუნებული ვარ...

სიტყვა არ დაამთავრა. დელორიე მიხვდა, ორივე ხელი შუბლზე გადაისვა, მერმე უეცრად ჰკითხა:

— შენ კი რა? შენ ხომ არაფერი არ გიშლის ხელს? რატომ არ უნდა გახდე დეპუტატი? ობის დეპარტამენტში დამატებითი არჩევნების გამო არის თავისუფალი ადგილი. ბ-ნი დამბრუნთი, რომელიც საკანონმდებლო კრებაშია არჩეული, სხვა ოლქის წარმომადგენელია.

— გინდა, მე შევუდგები ამ საქმეს?

იგი იქ იცნობდა ბევრ მედუქნეს, მასწავლებელს, ექიმს, კლერკსა და მათს პატრონებს.

— თანაც გლეხები ყველაფერს დაიჯერებენ, რაც გინდა!

ფრედერიკი გრძნობდა, რომ კვლავ გაეღვიძა პატივმოყვარეობა. დელორიემ დასძინა:

— შენ კი ადგილს მიშოვნინდი პარიზში.

— ოჰ, ბატონ დამბრუნთის დახმარებით ეგ ადვილი იქნება!

— ჰო, რაკი სიტყვამ მოიტანა, — განაგრძო ადვოკატმა, — რა

მდგომარეობაშია ახლა მისი კომპანია? სწორედ ჩემი შესაფერისი იქნებოდა ამგვარი სამუშაო, მე კი სასარგებლო ვიქნებოდი მათთვის და დამოუკიდებლობასაც შევიწინარჩუნებდი.

ფრედერიკი დაჰპირდა, უახლოეს დღეებში ბანკირთან წავიყვანო.

სადილი ქ-ნ დამბრეზთან ერთად მომხიბვლელი იყო. იგი მის პირდაპირ იჯდა და უღიმოდა, ხოლო მათ შორის სუფრაზე ყვავილებიანი კალათი იდგა; დაკიდებული ლამპა ენთო და ღია ფანჯარაში ვარსკვლავები მოჩანდა. ცოტას ლაპარაკობდნენ, ალბათ კიდევ უფროთხოდნენ ერთმანეთს. მაგრამ, როცა მოსამსახურენი ზურგს უჩვენებდნენ, ისინი ერთმანეთს ჰაეროვან ამბორს უგზავნიდნენ. ვაჟმა თავისი კანდიდატურის გეგმა გააცნო. ქალმა მოუწონა და კიდევაც დაჰპირდა, ბ-ნ დამბრეზის დახმარებას მოგიწყობო.

სალამოს ზოგი მეგობარი შემოვიდა მისალოცავად და თანაგრძნობის გამოსატქმელად: ალბათ დამწუხრებულა. რომ შვილობილი აქ აღარ ჰყავსო. ახალგაზრდებმა მაინც კარგი ქნეს, რომ სამოგზაუროდ წავიდნენ; შემდეგ გაუჩნდებათ შვილები, სხვადასხვა საზარუნავი! თუმცა იტალია არ შეეფერება იმ წარმოდგენას, რაც მასზეა შემუშავებული! მაგრამ ახლადდაქორწინებულნი ჯერ კიდევ არ გამოსულან ილუზიების ასაკიდან და თავლის თვესაც ყველაფრის შელამაზება შეუძლია!

ყველაზე ბოლოს დარჩნენ ბ-ნი დე გრემონვილი და ფრედერიკი. დიპლომატი სულ ფეხს იორევდა. ბოლოს შუაღამისას იგი აღგა. ქ-ნმა დამბრეზმა ფრედერიკს ანიშნა, რომ ისიც წასულიყო, და მორჩილებისათვის მადლობა უთხრა ისეთი ხელისჩამორთმევით. რაც ყველა დანარჩენზე უფრო ტკბილი იყო.

როზანეტმა სიხარულით შეჰკვივლა, როცა იგი დაინახა. უკვე ხუთი საათიდან ელოდებოდა. თავის გასამართლებლად მოიმიზეზა, რომ საჭირო იყო რაიმე გაეკეთებია დელორისათვის. სახე ზეიმოვანი, თითქოს შარავანდელით გაბრწყინებული ჰქონდა, რამაც როზანეტი დააბრმავა.

— ეს იქნებ იმიტომაა, რომ შავი ფრაკი გაცვია, ძალიან გინდება. არასოდეს ასეთი ლამაზი არ მინახავხარ! რა ლამაზი ხარ!

სინაზის მოჭარბებისას თავის თავს ფიცი მისცა, რაც უნდა მოხდეს, აღარავის დავნებდე, თუნდაც სილატაკეში სიკვდილი მომიხდეს—

სო. მისი მშვენიერი წყლიანი თვალები ისეთი ძლიერი ვნებით ციმციმებდნენ, რომ ფრედერიკმა ხელი სტაცა, მუხლებზე დაისვა და გაიფიქრა: „რა არამზადა ვარ!“ გარნა გულში აღტაცებული იყო თავისი გარყვნილებით.

IV

როცა დელორიე ბ-ნ დამბრეზთან გამოცხადდა, ბანკირი მხოლოდ იმაზე ფიქრობდა, როგორ გამოეცოცხლებია თავისი დიდი ქვანახშირის საწარმო. მაგრამ ყველა საზოგადოების გაერთიანებას ალმაცერად უცქეროდნენ; გაიძახოდნენ, მონოპოლია გამოვაო, თითქოს ასეთი საქმე უდიდეს კაპიტალს არ მოითხოვდეს!

დელორიემ, ვინც ის იყო საგანგებოდ წაიკითხა გობეს წიგნი და ბ-ნ შაპას სტატია „უურნალ დე მინ-ში“, სავსებით შეისწავლა ეს საკითხი. მან განმარტა, რომ 1810 წლის კანონი შეუტყვევლად აწესებს კონცესიონერის უფლებას. თანაც მთელ საწარმოს შეიძლება მიეცეს დემოკრატიული ელფერი; ქვანახშირის კომპანიების გაერთიანებისათვის ხელის შეშლა ხომ თვით ასოციაციის პრინციპის დარღვევას ნიშნავს.

ბ-ნმა დამბრეზმა გადასცა თავისი შენიშვნები მზხსენებითი ბარათის შესადგენად. რაც შეეხებოდა დელორიეს შრომის ანაზღაურებას, ბევრი იმდენადვე სანატრელი დაპირება მიიღო, რამდენადაც გაურკვეველი.

დელორიე მივიდა ფრედერიკთან და აცნობა თავისი მოლაპარაკება. ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, წასვლისას სადარბაზო შესასვლელში ქ-ნი დამბრეზი დაინახა.

— მომილოცნია, დასწყევლოს ღმერთმა!

შემდეგ არჩევნებზე ილაპარაკეს. საჭირო იყო რამე მოეფიქრებიათ.

სამი დღის შემდეგ დელორიემ მოიტანა თავიდან ბოლომდე გაჭრელებული ფურცელი, რაც განკუთვნილი იყო გაზეთისათვის და წარმოადგენდა ბ-ნ დამბრეზის ღია ბარათს, რომლითაც მათი მეგობრის კანდიდატურას იწონებდა. კონსერვატორის მხარდაჭერითა და წითლის მოწონებით წერილს წარმატება უნდა მოჰყოლოდა. როგორ დასვა კაპიტალისტმა თავისი ხელმოწერა ასეთ სტატიან? ადვოკატმა, თავისი ინიციატივით, სრულიად მოურიდებლად აჩვენა იგი

ქ-ნ დამბრეზს, ვინც ძლიერ მოიწონა და დანარჩენი ზრუნვა თვითონ იკისრა.

ასეთმა ნაბიჯმა ფრედერიკი გააკვირვა, მაგრამ მაინც მოიწონა. დელორიე უნდა მოლაპარაკებოდა ბ-ნ როკს. ფრედერიკმა უამბო თავის ურთიერთობაზე ლუიზასთან.

— უთხარი ყველაფერი, რაც გინდა, რომ ჩემი საქმეები ცუდა-დაა, რომ ვცდილობ მოვაწესრიგო ისინი. ლუიზა ჯერ კიდევ საკმაოდ ახალგაზრდაა, შეუძლია მოიცადოს!

დელორიე წავიდა, ხოლო ფრედერიკმა თავი იგრძნო როგორც ძლიერ მოხერხებულმა კაცმა. საერთოდ სრულ და დიდ კმაყოფილებას განიცდიდა. სასიხარულო შეგნებას, რომ მდიდარი ქალი ჰყავს, არ ჩრდილავდა არავითარი დაბრკოლება; მისი გრძნობები პარმონიულად ეგუებოდნენ ქალის მთელ გარემოცვას. ახლა ვაჟის მთელი ცხოვრება სიამით იყო გამსჭვალული.

მგონი ყველაზე სასიამოვნო იყო ქ-ნ დამბრეზის ნახვა, როცა იგი თავის სასტუმრო ოთახში იჯდა, რამდენიმე ნაცნობთა შორის. მაშინ თავი მკაცრად ეჭირა, მაგრამ ვაჟი სხვა ყოფაში წარმოიდგენდა ხოლმე მას; სანამ გულგრილად ესაუბრებოდა სტუმრებს, იგი იგონებდა სიყვარულის ამალეღვებელ სიტყვებს; პატივისცემა, რაც ქალის სათნოებისათვის გაღებული ხარკი იყო, ვაჟს სიამოვნებას ჰკვირდა, თითქოს ეს პატივისცემა დაემსახურებინოს. ზოგჯერ ვაჟს სურდა წამოედახა: „მე ხომ მას უკეთ ვიცნობ, ვიდრე თქვენ! იგი ჩემია!“

მათი კავშირი მალე ყველასათვის ცნობილი გახდა. ყველასაგან რალაც მეტად აღიარებულად გადაიქცა. ფრედერიკი მთელი ზამთრის მანძილზე მაღალ საზოგადოებაში ტრიალებდა და ქ-ნ დამბრეზს არ შორდებოდა.

იგი თითქმის ყოველთვის მასზე ადრე მიდიოდა და შეეძლო დაენახა, როგორ შემოდის ქალი: ხელში მარაო ეჭირა, თმაში მარგალიტი ეკეთა, მხრები შიშველი ჰქონდა. კარებში შეჩერდებოდა, რითაც ჩარჩოში ჩასმულ სურათს ემსგავსებოდა, მერმე ნელა, გაუბედავად დაიძრებოდა, თვალებს მოჭუტავდა და ფრედერიკს ეძებდა. შინ ქალს მიჰყავდა ხოლმე თავისი ეტლით, ფანჯრებში წვიმა სცემდა, გამვლელნი აჩრდილებივით მილასლასებდნენ ტალახში; ფრედერიკი და ქ-ნი დამბრეზი, ერთმანეთს მიხუტებულნი, ყოველივე ამას უყურადღებოდ, აგდებული გულგრილობით უცქეროდნენ

ხოლმე. იგი სხვადასხვა საბაბით კიდევ კაი ერთ საათს რჩებოდა მის ოთახში.

ქ-ნი დამბრეზი მას უმთავრესად მოწყენილობის გამო დანებდა. მაგრამ ამ უკანასკნელ გამოცდილებას ამაოდ არ ჩაევლო. ქალს სურდა ვნებიანი სიყვარული აენთო ვაჟის გულში, ალერსს არ აკლებდა, სურდა მუდამ ესიამოვნებინა.

ქალი ყვავილებს უგზავნიდა, ამოქარგული სკამი უთავაზა. ვაჟის მთელი ფიქრები რომ მასთან ყოფილიყო დაკავშირებული, აჩუქა საპაპიროსე, სამელნე, მრავალი ნივთი, რაც საჭიროა ყოფა-ცხოვრებაში. თავდაპირველად ეს ყურადღება ვაჟს ხიბლავდა, ხოლო მალე სრულიად ბუნებრივი ეჩვენებოდა.

ქალი ეტლს დაიქირავებდა, რომელიმე დახურულ გასასვლელამდე მივიდოდა, ეტლს გაუშვებდა, გასასვლელში შევიდოდა და მეორე მხარეზე კედელ-კედელ გაჰყვებოდა სახლებს, სანამ, ორმაგ პირბადეაფარებული, არ მივიდოდა იმ ქუჩაზე, სადაც გუშაგით იდგა ხოლმე ფრედერიკი, რომელიც მკლავში ხელს გაუყრიდა და შინ წაიყვანდა. ორივე ლაქია წასული იყო ხოლმე, მეკარე რაიმე საქმეზე გაიგზავნებოდა. ქალი აქეთ-იქით დაიწყებდა თვალიერებას; საშიში არაფერი იყო და იგი შვებით ამოისუნთქავდა, ვით სამშობლოში დაბრუნებული განდევნილი. წარმატებამ ისინი გაათამამა. პაემანი გახშირდა. ერთხელ საღამოს ქალი უეცრად ეწვია, საბალოდ გამოწყობილი. ასეთი გამოხდომა შეიძლებოდა საშიში გამხდარიყო, ვაჟმა გაუფრთხილებლობა უკიყინა; თანაც ცუდი შთაბეჭდილება მოახდინა მასზე: გულამოჭრილი კაბა მეტად უშიშვლებდა გამხდარ გულმკერდს.

და ვაჟმა შეიგრძნო ის, რასაც საკუთარ თავს უმაღავდა: გრძნობათა გაცრუება. ეს ხელს არ უშლიდა თავი მგზნებარე შეყვარებულად მოეჩვენებინა; გარნა სიყვარული რომ ეგრძნო, მესხიერებაში როზანეტის ან ქ-ნ არნუს სახე უნდა წარმოედგინა.

გრძნობათა ამ უგერგილობის მეოხებით, გონება სრულიად თავისუფალი რჩებოდა და ახლა ყველაზე მეტად ისწრაფვოდა საზოგადოებაში მაღალი ადგილი მოეპოვებინა. რაკი ასეთი დასაყრდენი იქვს, ყოველ შემთხვევაში უნდა გამოიყენოს იგი.

ერთხელ დილით, იანვრის შუა რიცხვებში, მასთან კაბინეტში სენეკალი შევიდა და გაკვირვებული შეძახილის პასუხად განაცხადა, ახლა მე დელორიეს მდივანი ვარო; წერილიც კი გადასცა.

დელორიე კარგ ამბებს ატყობინებდა, მაგრამ მაინც უსაყვედურებდა დაუდევრობის გამო: რატომ თვითონ არ ჩამოდიხარო.

მომავალმა დეპუტატმა უპასუხა, ზეგ ჩამოვალო.

სენეკალს მის კანდიდატურაზე თავისი აზრი არ გამოუთქვამს. ილაპარაკა მხოლოდ თავის თავსა და საფრანგეთის მდგომარეობაზე.

რაგინდ სავალალოც უნდა ყოფილიყო მისი ქვეყნის მდგომარეობა, იგი ახარებდა, რადგან იხსნებოდა კომუნიზმისაკენ მიმავალი გზა. ჰერ ერთი, თვით მთავრობა მიდის იქითკენ, რადგან დღითიღვე ჩნდება სულ უფრო მეტი საქმე, რასაც თვით მთავრობა წყვეტს. რაც შეეხება საკუთრებას, 48 წლის კონსტიტუციამ, თავის სუსტი მხარეების მიუხედავად, იგი არ დაზოგა; საზოგადოებრივი სარგებლობისათვის სახელმწიფოს ამიერიდან შეუძლია წაიღოს ყველაფერი, რასაც თავისთვის საჭიროდ მიიჩნევს. სენეკალმა განაცხადა, ხელისუფლების მომხრე ვარო, და ფრედერიკმა მის სიტყვებში გაიგონა თავისი აზრების გამოძახილი, ის, რაც დელორიეს უთხრა. რესპუბლიკელმა მასების უმწეობაც კი გააკრიტიკა.

— რობესპიერმა, უმცირესობის უფლებას რომ იცავდა, ლუი მეთექვსმეტე კონვენტის სამართალში მისცა და ხალხი იხსნა. საქმის შედეგი აკანონებს მას. დიქტატურა ზოგჯერ გარდუვალთა. გაუმარჯოს ტირანიას, თუკი ტირანი სიკეთეს ქმნის!

საუბარი საკმაოდ ხანგრძლივი იყო და წასვლისას სენეკალი გამოტყდა (იქნებ მისი მოსვლის მიზანიც ეს იყო), რომ დელორიე ძლიერ შეშფოთებულია ბ-ნ დამბრეზის დუმილით.

მაგრამ ბ-ნი დამბრეზი ავად არის. ფრედერიკი ყოველდღე დადის მის სანახავად, რადგან, როგორც ახლობელს, ნება აქვს ინახულოს.

გენერალ შანგარნიეს გადაყენებამ მეტად ააღელვა კაპიტალისტი. იმავე საღამოს ისეთი დიდი სიცხე და გულისხუთვა ჰქონდა, რომ ლოგინზე ვერ დადგა. წურბლები რომ დააყარეს, უმაღვე უკეთ დახდა. მშრალი ხველა გაუქრა, სუნთქვა უფრო მშვიდი გაუხდა, ხოლო ერთი კვირის შემდეგ, როცა ბულიონს ხვრებდა, განაცხადა:

— აჰ, საქმე კარგადაა! მაგრამ კინალამ შორ გზას გავუდექი!

— უჩემოდ არა! — წამოიძახა ჟ-ნმა დამბრეზმა და ამით გააგებინა, უშენოდ სიცოცხლე არ მინდაო.

კაცმა პასუხის ნაცვლად თვალი შეავლო მას და მის საყვა-
რელს, უცნაურად გაიღიმა, რომელიც შეიცავდა მორჩილებასაც,
თავაზიანობასაც, დაცინვასაც და თითქოს ხუმრობასაც კი, თითქი-
პის სასაცილო ქარაგმას.

ფრედერიკს უნდოდა ნოჟანს წასულიყო, ქ-ნი დამბრეზი წინა-
აღმდეგი იყო და ვაჟი ხან ჩაალაგებდა, ხან ამოალაგებდა ჩემო-
დანს, იმის მიხედვით, თუ ავადმყოფობა რა მიმართულებას იღებ-
და.

უეცრად ბ-ნმა დამბრეზმა სისხლი წამოანთხია. „მეცნიერების
ქურთმებმა“, ავადმყოფთან რომ მოიწვიეს, ახალი არაფერი თქვეს.
ავადმყოფს ფეხები დაუსივდა, სისუსტე მოემატა. რამდენჯერმე
გამოთქვა სურვილი, სესილი მაჩვენეთო; იგი საფრანგეთის მეორე
ბოლოში იყო ქმართან ერთად, ვინც ერთი თვის წინათ დაინიშნა
გადასახადთა ამკრეფად. ბრძანა, უსათუოდ გამოიწვიეთო. ქ-ნმა
დამბრეზმა სამი წერილი დასწერა და ქმარს უჩვენა.

ცოლი მედიცინის დასაც კი არ ენდობოდა და ერთი წამითაც არ
სტოვებდა ავადმყოფს, ღამით დასაძინებლად არ წვებოდა. ნაცნო-
ბები, მეკარესთან რომ წიგნში ხელს აწერდნენ, მოწიწებით კითხუ-
ლობდნენ ქ-ნ დამბრეზის ამბავს, ხოლო გამვლელნი პატივისცემით
ამსპვალეობდნენ იმ აუარებელი ჩალის დანახვისას, ფანჯრებთან
რომ იყო დაფენილი ქვაფენილზე.

12 თებერვალს, ხუთ საათზე დაეწყო სისხლის ძლიერი ნთხევა.
ექიმმა, ავადმყოფთან რომ მორიგეობდა, განაცხადა, ავადმყოფი სა-
შიშ მდგომარეობაშიაო. მალე მღვდელთან გაგზავნეს.

სანამ ბ-ნი დამბრეზი აღსარებას ამბობდა, მეუღლე შორიდან
ცნობისმოყვარეობით უცქეროდა. შემდეგ ახალგაზრდა ექიმმა მარი-
ამბულას სალბუნი გაუკეთა და ელოდებოდა, რა იქნესო.

ავეჯსმოფარებული ლამპები უთანაბროდ აშუქებდნენ ოთახს.
ფრედერიკი და ქ-ნი დამბრეზი ფერხით უდგნენ და მომაკვდავს
უცქეროდნენ. ფანჯარასთან მღვდელი და ექიმი დაბალი ხმით ლაპა-
რაკობდნენ; მედიცინის და დაჩოქილი იყო და ლოცვებს ბუტბუ-
ტებდა.

ბოლოს გაისმა ხროტინი. ხელები უცივდებოდა, სახე სულ უფ-
რო უფითრდებოდა. ხანდახან უეცრად ღრმად ამოიოხრებდა; ოხვ-
რაც სულ უფრო იშვიათი ხდებოდა; რამდენიმე გაუგებარ სიტყვას

წამოისროდა: შემდეგ სულ წყნარად ამოიგმინა, თვალები გადაატრიალა და თავი ბალიშზე გადმოეკიდა.

ერთ წამს ყველანი უძრავად იდგნენ.

ქ-ნი დამბრეზი მივიდა და ძალდაუტანებლად, უბრალოდ, როგორც მოვალეობას ასრულებენ ხოლმე, თვალები დაუხუჭა.

შემდეგ ქალმა ხელები გაშალა, მთელი ტანი დაეგრიხა, თითქოს შინაგანი სასოწარკვეთილება მიეჭრაო; ექიმმა და მედიცინის დამხელი მოჰკიდეს და გაიყვანეს. თხუთმეტი წუთის შემდეგ ფრედერიკი მის ოთახში შევიდა.

იქ იგრძნობოდა რაღაც გაურკვეველი სურნელება, რასაც გამოსცემდნენ ის ნაზი და სათუთი ნივთები, რომლებითაც ოთახი იყო სავსე. ლოგინზე იღო შავი კაბა, რაც მკაფიოდ გამოირჩეოდა ვარდისფერ საბანზე.

ქ-ნი დამბრეზი ბუხართან იდგა. ფრედერიკი არ ფიქრობდა, რომ ქალი განსაკუთრებულად სწუხდა, მაგრამ მაინც ეგონა, ოდნავ ნაღვლობსო, ამიტომ მივიდა და მწუხარე ხმით ჰკითხა:

— იტანჯები?

— მე? არა, სრულიადაც არა!

როცა მობრუნდა, კაბა დაინახა და დააცქერდა. მერმე ფრედერიკს უთხრა, ნუ გერიდება, თავისუფლად იყავიო.

— მოსწიე, თუ გინდა! შენ ხომ ჩემთან ხარ?

და ღრმად ამოიოხრა.

— აჰ, წმინდაო ქალწულო! რა შეებაა!

ფრედერიკი ამ შედახილმა გააკვირვა. ხელზე ეამბორა და უთხრა:

— ხომ მაინც თავისუფალი იყავი?

ამ გადაკრულად ნათქვამმა მათს სასიყვარულო კავშირსა და სიადვილეზე, რომლითაც იგი მოხერხდა, გულში უჩხვლიტა ქალს.

— აჰ, შენ არ იცი, რა სამსახურს ვუწევდი მას და რა მწუხარების გადატანა მიხდებოდა!

— რას ბრძანებთ!

— დიახ! განა შეიძლებოდა მშვიდად ცხოვრება, როცა იქვე იდგა ეს უკანონო ქალიშვილი, ეს გოგო, ვინც მან ოჯახში შემოიყვანა ჩვენი შეუღლების ხუთი წლის შემდეგ? და მე რომ არა, იგი, რა თქმა უნდა, მისი გულისათვის რაიმე სისულელეს იზამდა.

მერმე თავისი საქმეები გააცნო. ქორწინების ხელშეკრულებით. თითოეული მათგანი თავისი ქონების პატრონი უნდა ყოფილიყო.

ქალის ქონება შეადგენდა სამას ათას ფრანკს. ბ-ნი დამბრეზი ანდერძით, სიკვდილის შემდეგ, უტოვებდა თხუთმეტ ათას ფრანკ წლიურ შემოსავალსა და სახლს. მაგრამ მალე მან ახალი ანდერძი დასწერა, რომლითაც ცოლი იყო მისი ერთადერთი მემკვიდრე. ქ-ნი დამბრეზი ამ ქონებას, რამდენადაც კი შეიძლებოდა ამჟამად პისი განსაზღვრა, სამ მილიონად და მეტად აფასებდა.

ფრედერიკმა თვალეები დაჭყიტა.

— გარჯად ღირდა, არა? თუმცა მის მოხვეჭაში მეც დავებმარე! ასე რომ, ჩემს ქონებას ვიცავდი. სესილი გამფტკქვნიდა, ეს ხომ უსამართლობაა! — რატომ არ ჩამოვიდა მამის სანახავად?

ამ კითხვაზე ქ-ნმა დამბრეზმა თვალი გაუსწორა, მერმე ცივად უთხრა: — არაფერი არ ვიცი! ალბათ იმიტომ, რომ უგულოა! ოჰ, ძალიან კარგად ვიცნობ! სამაგიეროდ, ჩემგან ერთ სუსაც ვერ მიიღებს!

— მაგრამ ხომ სულაც არ გაწუხებდათ, ყოველ შემთხვევაში გათხოვების შემდეგ?

— აჰ, ეს გათხოვება! — ჩაიციხა ქ-ნმა დამბრეზმა.

იგი ნანობდა, რომ ასე კარგად ეპყრობოდა ამ სულელს, მოშურნეს, ანგარს, პირმოთნეს. „სულ მამის ნაკლი აქვს!“ ქალი სულ უფრო გააფთრებით ლანძღავდა. ამ ქვეყნად არავინ ყოფილა იმაზე უფრო ცრუ, თანაც უღმობელი, უგულო, როგორც ქვა. „ავი ადამიანია, ავი!“

შეცდომის ჩადენა ყველას შეუძლია, ყველაზე ჭკვიანსაც კი. შეცდომა ჩაიდინა ქ-ნმა დამბრეზმაც, რომ დაგროვებული ბოლმა ამოანთხია. ფრედერიკი მის პირდაპირ იჭდა ღრმა სავარძელში და ფიქრობდა; ეს ამბავი ერცხვინებოდა.

ქალი ადგა და ნელა დაუჭდა მუხლზე.

— მხოლოდ შენ ხარ კარგი! მხოლოდ შენ მიყვარხარ!

უცქერდა ვაჟს და გული უღბებოდა; დადგა ნერვული რეაქცია, თვალეები ცრემლით აევსო და წაიჩურჩულა:

— გინდა შემირთო?

ვაჟს პირველ ხანს ეგონა, კარგად ვერ გავიგონეო. ასეთმა სიმდიდრემ გააშტერა. ქალმა უფრო ხმამალლა გაიმეორა:

— გინდა შემირთო?

ბოლოს ვაჟმა გაიღიმა და უთხრა:

— განა გეეჭვება?

შემდეგ შერცხვა და, როგორმე რომ გამოესყიდა თავისი დანა-შაული მიცვალებულის წინაშე, ქალს შესთავაზა, ახლა დამეს მე ვუთევო. მაგრამ, რაკი ასეთი სათნო გრძნობის გამოთქმა ცოტათი დაირცხვინა, უფრო გაბედულად დასძინა:

— მგონი, ეს უფრო ზრდილობიანი იქნება.

— დიახ, მართლაც, — უპასუხა ქალმა, — მოსამსახურეთა თვალში!

საწოლი მთლად გამოიტანეს ალკოვიდან. მონაზონი ფერხთით დადგა, მღვდელი — სასთუმალთან, ის კი არა, დღისით რომ იყო, არამედ სხვა, მაღალი, ხმელ-ხმელი, ესპანელს რომ ჰგავდა, შესახედ-დავად ფანატიკოსი. საღამურ პატარა მაგიდაზე, თეთრი ხელსახოცი რომ ეფარა, სამი სანთელი ენათო.

ფრედერიკი სკამზე დაჯდა და მიცვალებულს მიაცქერდა:

სახე ჩალასავით ყვითელი ჰქონდა; ტუჩის კუთხეებში სისხლი მიხმობოდა; თავზე ხილაბანდი ეხვია; მოქსოვილი სათბურა ეცვა; გულზედაკრეფილ ხელებში ჯვარი ეჭირა.

გათვდა ეს, ფუსფუსით აღსავსე, ცხოვრება. რამდენჯერ შემოუვლია ყოველნაირი კანცელარია, რამდენი შედეგი შეუჭამებია. რამდენი საქმე გაუკეთებია, რამდენი მოხსენება მოუსმენია! რამდენი ლაყობა, ღიმილი, თავდახრა! მიესალმა ხომ ნაპოლეონს. კაზაკებს, ლუი XVIII, 1830 წელს, მუშებს, ყოველ მთავრობას. ისე ძლიერ უყვარდა ხელისუფლება, რომ მზად იყო თვითონ გადაეხადა, ოღონდ იგი ეყიდათ.

მისი სიკვდილის შემდეგ დარჩა მამული ლა-ფორტელში, სამი მანუფაქტურა პიკარდიაში, კრანსის ტყე იონის დეპარტამენტში, ფერმა ორლენანის ახლოს, ძვირფასი მოძრავი ქონება.

ასე გადაიანგარიშა ფრედერიკმა განსვენებულის სიმდიდრე; იგი კი მთლად მას უნდა რგებოდა! უწინარეს ყოვლისა, იფიქრა იმაზე. თუ რას „იტყვის ხალხი“ იმ საჩუქარზე, რომელსაც თავის დედას მიართმევს, თავის მომავალ ეტლგამართულობაზე, მათი ოჯახის ძველ მეეტლეზე, რომელსაც მეკარედ გაიხდის. ლივრეა, რა თქმა უნდა, სხვა იქნება. დიდ სასტუმრო ოთახს თავის კაბინეტად გადააქცევს. მესამე სართულზე რომ სამი კედელი გამოიღო, შეიძლება იქ სურათების გალერეა გაიმართოს; ქვემოთ შეიძლება თურქული აბანო მოეწყოს. ხოლო რად გამოდგებოდა ბ-ნ დამბრეხის კანტორა, ეს უშნო ოთახი?

როცა მღვდელი ცხვირს დააცემინებდა ან მონაზონი ბუხარს ქვანახშირს შეუჟეთებდა, მისი ოცნება უხეშად ირღვეოდა. გარნა სინამდვილე მას ადასტურებდა: გვამი ჯერ კიდევ იქ ესვენა. მიცვალებულს უპეები ოდნავ გაღებოდა, და გუგებს, თუმცა მუქ წებოვან სითხეს დაეფარა, რაღაც აუტანელი, უცნაური გამოხედვა ჰქონდა. ფრედერიკს ეგონა, ეს თვალები მე მგმობენო, და თითქმის სინდისის ქენჯნას განიცდიდა, რადგან არასოდეს არ შეეძლო რაიმე დაეძრახა ამ კაცისათვის, რომელიც, პირიქით... „კარგი ერთი! ძველო არამზადავ!“ და იგი მიაშტერდა მას, რომ გამხნევებულიყო, და ეუბნებოდა:

„მერმე რაო, რაო? განა მე მოგკალი?“

მღვდელი ლოცვებს კითხულობდა, მონაზონი უძრავად იდგა და თვლემდა; სანთლების ალი წაგრძელებულიყო.

მთელ ორ საათს ისმოდა საზიდრების ყრუ ხრაგუნის, დახურულ ბაზარში რომ მიდიოდნენ. ფანჯრებს სინათლე მოეძალა; გაიარა ეტლმა, მერმე ქვაფენილზე გაიბაკუნეს სახედრებმა; გაისმა ჩაქუჩის ცემის ხმა, დამტარებელთა ყვირილი, ბუკი. ყველაფერი გაითქვიფა გაღვიძებული პარიზის გუგუნში.

ფრედერიკი საქმეს შეუდგა. უწინარეს ყოვლისა, მერიაში წავიდა. რათა გარდაცვალების ამბავი განეცხადებინა; შემდეგ, როცა ექიმმა მოწმობა მისცა, კვლავ მერიაში შევიდა, რომ ეცნობებინა, თუ რომელ სასაფლაოზე სურს ოჯახს მიცვალებულის დაკრძალვა, და დამკრძალავ ბიუროში გაემართა.

მოსამსახურემ ამოიღო ბიუროს პროსპექტი და ნახაზები, სადაც ნაჩვენები იყო გასვენების სხვადასხვა ხარისხი და ცერემონიალის დაწვრილებითი ცნობები. როგორი ეტლი სურთ? ლავარდანიანი თუ ჯიღებიანი? ცხენებს ფაფარი დაწნული ექნეთ თუ არა? რა უნდა ეცვათ მსახურთ? კუბოს ვენზელი ექნეს თუ გერბი? საჭირო იქნება თუ არა დაკრძალვის ჩირაღდნები? ორდენების წამლები? რამდენი ეტლია საჭირო? ფრედერიკი გულუხვი იყო, ქ-ნმა დამბრუნებმა გადაწყვიტა, არაფერი არ დაეზოგა.

მერმე ეკლესიაში წავიდა.

ვიკარმა, დაკრძალვას რომ განაგებდა, პირველ ყოვლისა გინება დაუწყო ბიუროს, ორდენების წამლები რა საჭიროა, უმჯობესი იყო მეტი სანთელი შეეკვეთათ! შეთანხმდნენ, რომ პანაშვილზე ორლანი

დაუკრავდა. ფრედერიკმა პირობებს ხელი მოაწერა და ყველაფრის გადახდა იკისრა.

შემდეგ რატუშაში წავიდა, რათა სასაფლაოზე ადგილი ეყიდა ორი მეტრი სიგრძისა და ერთი მეტრი სიგანის მიწა სუთას ფრანკად ღირდა. ადგილს ორმოცდაათი წლით იძენთ თუ სამუდამოდ?

— რა თქმა უნდა, სამუდამოდ! — მიუგო ფრედერიკმა.

იგი სერიოზულად შეუდგა საქმეს, სულითა და გულით ცდილობდა. ეზოში ელოდებოდა მარმარილოს ოსტატი, რომელსაც თან ჰქონდა ბერძნული, ეგვიპტური, მავრიტანული სტილის ძეგლების გეგმები და ხარჯთაღრიცხვა; მაგრამ შინაურ არქიტექტორს უკვე მოესწრო ამაზე დიასახლისთან მოლაპარაკება, ხოლო ვესტიბიულში მაგიდაზე ეწყო სხვადასხვა განცხადება ლეიბების წმენდის, ოთახების დეზინფექციის, ბალზამირების სხვადასხვა წესის თაობაზე.

ნასადილევს მკერვალთან წავიდა მსახურთათვის სამგლოვიარო ტანსაცმლის შესაკვეთავად და ერთხელ კვლავ მოუხდა იქ მისვლა, რადგან შეუკვეთა ზამშის თათმანები. საჭირო კი იყო აბრეშუმისა.

როცა მეორე დღეს დილის ათ საათზე მივიდა, დიდ სასტუმრო ოთახში უკვე ბევრი ხალხი იყო და თითქმის ყველანი დამწუხრებულინი მიდიოდნენ ერთმანეთთან და ეუბნებოდნენ:

— ჯერ კიდევ ამ ერთი თვის წინათ ვნახე! ღმერთო ჩემო! ყველას ეგ ხვედრი გველის!

— დიად, მაგრამ ვეცადოთ, რომ ეგ რაც შეიძლება გვიან მოხდეს!

ამის შემდეგ კმაყოფილებით გაიღიმებდნენ და დაიწყებდნენ საუბარს, რაც სრულიად არ შეეფერებოდა ამ მდგომარეობას. ბოლოს დაკრძალვის განმკარგულებელმა, ვისაც, ფრანგული ჩვეულებისამებრ, შავი ფრაკი და შავი შარვალი ეცვა, სამგლოვიარო ქობიანი მოსასხამი ჰქონდა, ქამარზე დაშნა ეკიდა და სამკუთხა ქუდი ილღიაში ჰქონდა გაჩრილი, თავი დახარა და ტრადიციული სიტყვები წარმოთქვა:

— ბატონებო, თუ გნებავთ წავიდეთ.

ხალხი დაიძრა. მადლენის მოედანზე ყვავილების ბაზრობის დღე იყო. მოწმენდილი, თბილი ამინდი იყო და ქარი, ოდნავ რომ არხევდა კარვების ტილოს, გვერდებიდან ჰბერავდა უზარმაზარ შავ მაუდს, ტაძრის მთავარ შესასვლელზე რომ ეკიდა. ბ-ნ დამბ-

რეზის გერბი, ხავერდის კვადრატებში რომ იყო მოქცეული, ამ მუდზე სამ ადგილას იყო გამოსახული. იგი წარმოადგენდა შავ არეზე გამოსახულ ოქროს მარჯვენას, დამუშტული რომ იყო დავერცხლის თათმანი ეცვა; შემოთჰქონდა გრაფის გვირგვინი და ასეთი დევიზი. ყოველი ვზით.

მძიმე კუბო კიბეზე აიტანეს და ყველანი ეკლესიაში შევიდნენ.

ექვსივე ეკვდერს, ნახევარწრეს საკურთხევლის იქით და დასაჯდომებს შავი ეფარა. კატაფალკს ენთო მაღალი თაფლის სანთლები, კურთხეებში კი კანდელაბრებით სპირტი იწვოდა.

უფრო დარბაისელნი საკურთხევლის ახლოს მოთავსდნენ, სხვები კი—ნეფში და მღვდელმსახურება დაიწყო.

რამდენიმე პირის გარდა, არავინ არ იცოდა საეკლესიო წესჩვეულება, ამიტომ დაკრძალვის ხელმძღვანელი დროდადრო ანიშნებდა: ადექით, დაიჩოქეთ, დაჯექითო. იყენენ მგალობლები, რომელთაც ენაცვლებოდა ორდანი და ორი კონტრაბასი; როცა ესენი გაჩუმდებოდნენ, ისმოდა მღვდლის ბუტბუტი საკურთხეველთან; მერმე გალობა და მუსიკა კვლავ დაიწყებოდა.

სამი გუმბათიდან ჩამოდიოდა მუქი სინათლე, მაგრამ ღია კარში ჰორიზონტალურ ზოლებად იჭრებოდა დღის სინათლე, რომელიც ეფრქვეოდა შიშველ თავებს, ხოლო ჰაერში, ნახევარი კედლის სიქალღეზე ირხეოდა ჩრდილი და აბრჭყვიალებდა მოვარაყებულ მორთულობას თაღის გვერდებსა და კაპიტალებზე.

ფრედერიკი ყურს უგდებდა „განუსვენეს“ სიტყვებს, ათვალიერებდა დამსწრეთ, ცდილობდა დაენახა მხატვრობა, რომელიც ძლიერ მაღლა იყო, და მაგდალინელის ცხოვრებას წარმოადგენდა. საბედნიეროდ, მის გვერდით პელერენი დაჯდა და მაშინვე დაიწყო მსჯელობა ფრესკებზე. დაირეკა ზარი. დაიწყეს ეკლესიიდან გასვლა.

მაუდგადაფარებული და ფრთებით მორთული კატაფალკი პერლაშეზის სასაფლაოსაკენ დაიძრა; ეტლს ება ოთხი შავი, ფაფარდაწნული ცხენი, თავზე რომ ჯიღები ჰქონდათ და ვერცხლის ძაფით მოქარგული ასალი ეხურათ. მეეტლეს ფეხთ ეცვა ბოტფორტები, თავს ეხურა სამკუთხა ქუდი, რომელსაც გრძელი კრები ეშვებოდა ძირს. ეტლის შნურები ოთხ კაცს ეჭირა: დეპუტატთა პალატის ქვესტორს, ობის დეპარტამენტის საერთო საბჭოს წევრს, ქვანახში-

რის კომპანიის წარმომადგენელს და ფიუმიშონს, როგორც მეგობარს. კატაფალკს მიჰყვებოდა განსვენებულის ეტლი და თორმეტი სამგლოვიარო ეკიპაჟი. მათს უკან შუა ბულვარში მიდიოდნენ გამცილებელი.

გამვლელი შეჩერდებოდნენ დასანახავად, ქალებს ახტებული ჰყავდათ ბავშვები და სკამებზე იდგნენ, ხოლო კაფეებში მყოფნი ფანჯრებს მოსდგომოდნენ და ხელში ეჭირათ ბილიარდის ჯოხები.

გზა გრძელი იყო და, როგორც წვეულებაზე სტუმრები პირველ ხანებში თავდაჭერილი არიან, შემდეგ კი თანდათან მოშინაურდებიან ხოლმე, დაძაბულობა მალე ყველას გაუქრა. ლაპარაკობდნენ მხოლოდ იმაზე, რომ პალატამ პრეზიდენტს უარი უთხრა ასიგნებაზე. ბ-ნი პისკატორი მეტად ფიცხია, მონტალამბერი „ჩვეულებრივ დიდებულია“, ბატონ შამბოლს, პიდუს, კრეტონს, ერთი სიტყვით, მთელ კომისიას, მგონი, კარგი იქნებოდა ყური დაეგდოთ ბატონ კანტენ-ბოშარისა და დიუფურისათვის.

საუბარი გრძელდებოდა როკეტის ქუჩაზეც, სადაც ჩამწყრივებულია დუქნები, რომელთა ფანჯრებში მოჩანს მხოლოდ ფერადი შუშის ძეწკვები და მოვარაყებელი შავი ტოლჩები, რის გამოც ეს დუქნები გვანან სტალაქტიტებით სავსე ქვაბულებს ან ჭურჭლის მაღაზიებს. მაგრამ სასაფლაოს მოაჯირთან ყველა გაჩუმდა.

ხეებში ამართული იყო საფლავის ძეგლები: თავწაკვეთილი კოლონები, პირამიდები, ნიშები, დოლმენები, ობელისკები, ეტრუსკული სტილის ეკვდრები ბრინჯაოს კართურთ. ზოგიერთ მათგანში მოწყობილი იყო თავისებური სასაფლაო ბუდუარები, სადაც იდგა საბალო სავარძლები და დასაკეცი სკამები. აბლაბუდა უხვად ეკიდა ურნების ძეწკვებზე და მტვერი ფარავდა თაიგულებისა და ჯვარცმების ატლასის ლენტებს. მოაჯირის სვეტებს შუა, საფლავებზე, ყველგან ოქროცოცხას გვირგვინები და სანათურები, ლარნაკები, ყვავილები, ოქროს ასოებით მორთული შავი ბადროები, თაბაშირის სტატუეტები: ბიჭუნები, გოგონები, ანგელოზები, ჰაერში რომ ლატუნის მავთულზე ეკიდნენ; ზოგიერთებზე თუთიის ჩარდანებიც კი იყო მოწყობილი. საფლავების სტელებიდან ქვის ფილებზე ეშვებოდა შავი, თეთრი და ცისფერი მინის გრეხილები, ვით მახრჩობელა გველები. მზით გაშუქებულნი, ბრჭყვიალებდნენ ისინი შავი ხის ჯვართა შორის, და ბალდახინი ნელა იძვროდა ფართო ჭრილებში, ქალაქის ქუჩიბივით რომ იყო მოკენჭილი. ღერძი დროდადრო

გამოსცემდა ტკაცუნისებურ ხმას. დაჩოქილი ქალები, მათი კაბები რომ ბალახს ეხებოდა, ნაზად ესაუბრებოდნენ მიცვალებულთ. მწვანე ურთხელების თავზე მოთეთრო ბოლი იხვეოდა. საფლავთან ძველ გვირგვინებს წვავდნენ.

ბ-ნ დამბრეჯის საფლავი მანუელ და ბენეამენ კონსტანის საფლავების ახლოს იყო.

ამ ადგილას იწყება ციცაბო დაღმართი, ხრამი. ქვემოთ მოჩანს მწვანე ხეების წვეროკინები, იქით ორთქლის ტუმბოების საკომურები, უფრო შორს კი — მთელი უზარმაზარი ქალაქი. სანამ სიტყვები წარმოათქმოდა, ფრედერიკს შეეძლო ხედის ცქერით დამტკბარიყო.

პირველი სიტყვა წარმოითქვა დეპუტატთა პალატის სახელით, მეორე — ობის დეპარტამენტის საერთო საბჭოს სახელით, მესამე — სონისა და ლუარის ქვანახშირის კომპანიისა და მეოთხე იონის აგრონომთა საზოგადოების სახელით; სიტყვა წარმოითქვა აგრეთვე ფილანთროპიული საზოგადოების სახელით. ბოლოს, ხალხი უკვე იშლებოდა, რომ უეცრად ვიღაც უცნობმა დაიწყო მეექვსე სიტყვა ამიენელ ანტიკვართა საზოგადოების სახელით.

და თითოეული მათგანი სარგებლობდა შემთხვევით, რათა თავს დასხმოდა სოციალიზმს, რომლის მსხვერპლიც ბ-ნი დამბრეჯი გახდა. ანარქიამ და წესრიგისადმი ერთგულებამ მოუსწრაფა სიცოცხლე. უქებდნენ ჭკუას, პათიოსნებას, გულუხვობას და დუმისაც კი სახალხო წარმომადგენლის როლში, რადგან თუ იგი ორატორი არ იყო, სამაგიეროდ დაჯილდოებული იყო დადებითი, ათასჯერ უფრო ძვირფასი თვისებებით და სხვ. ნათქვამი იყო ყველაფერი, რაც რიგია: „უღროოდ სიკვდილი“, „მარადიული მწუხარება“, „სხვა ქვეყანა“, „მშვიდობით... არა, უკეთ, ნახვამდის!“.

დაეყარა კენჭებიანი მიწა, და ამ ქვეყნად მასთან უკვე აღარავის არავითარი საქმე აღარ ჰქონდა.

მასზე ცოტას კიდევ ლაპარაკობდნენ, როცა სასაფლაოზე მიდიოდნენ, და მსჯელობაში თავდაჭერილნი არ იყვნენ, ჰიუსონემ, რომელსაც გაზეთისათვის უნდა მიეცა დაკრძალვის აღწერილობა, გაიხსენა და დაცინვით მოიხსენია ყველა სიტყვა, რადგან ბოლოს და ბოლოს პატივცემული დამბრეჯი უკანასკნელი მეფობის დროს ერთ-ერთი უთვალსაჩინოესი მექრთამე იყო. შემდეგ სამგლოვიარო ეტლებმა ყველა ეს ბურჟუა თავ-თავიანთ კანტორებში წაიყვა-

ნეს; ცერემონიას მაინც აღაშინებდა დიდი ღრო არ მონდომებია და ეს ყველას უხაროდა. დაღლილი ფრედერიკი შინ დაბრუნდა.

მეორე დღეს, როცა იგი ქ-ნ დამბრეზთან მივიდა, უთხრეს, ქალბატონი ქვემოთ, კანტორაში მუშაობსო. ყუთები, ქალაღის ყდები გახსნილი იყო, საანგარიშო წიგნები აქა-იქ ეყარა, შეხვეული ქალაღი წარწერთურთ „უიმედო გადასახდელები“ იატაკზე ეგდო; ფრედერიკი ზედ წამოედო და კინაღამ წაიქცა, დაიხარა და აიღო. ქ-ნი დამბრეზი ღრმა სავარძელში ჩაფლულიყო.

— ჰო. სად ხარ? რა მოხდა?

ქალი მაშინვე წამოხტა.

— რა მოხდა? განადგურებული ვარ, განადგურებული! გესმის? ნოტარიუსმა, ბ-ნმა ადოლფ ლანგლუამ თავის კანტორაში მიმიწვია და მაცნობა იმ ანდერძის შინაარსი, რომელიც ქმარმა დაქორწინებამდე დასწერა; იგი ყველაფერს სესილს უტოვებდა, მეორე ანდერძი კი დაკარგულა.

ფრედერიკი გაფითრდა. უთუოდ კარგად ვერ დაძებნა.

— ჰოდა, დაძებნე!

უთხრა ქ-ნმა დამბრეზმა და ოთახი უჩვენა. ორივე უწვი კარადა ღია იყო, საკეტები ჩაქუჩით იყო გატეხილი; ქალმა გაჩხრიკა საწერი მაგიდა, დაძებნა კედლის კარადებში, დაფერთხა ჭილობის ფეხსაწმენდები რომ უეცრად შეჰკივლა და კუთხეში მივარდა, სადაც მხოლოდ ახლა შეამჩნია სპილენძისბოქლომიანი პატარა ყუთი; გააღო, მაგრამ შიგ არაფერი იყო.

— აჰ, საძაგელი! მე კი ასე თავდადებით ვუვლიდი!

და აქვითინდა.

— იქნებ სადმე სხვა ადგილას არის? — ჰკითხა ფრედერიკმა.

— არა-მეთქი! აქ იყო, უწვ კარადაში. ამას წინათ ვნახე. ალბათ დაწვა! დარწმუნებული ვარ!

ერთხელ როგორღაც, ავადმყოფობის დასაწყისში, ბ-ნი დამბრეზი აქ მოვიდა ქალაღებზე ხელის მოსაწერად.

— სწორედ მაშინ ჩაიღინა ეს!

და ქალი გულშეწუხებული დაეცა სკამზე. შვილის დამკარგავი დედა ისე ვერ დასტირებს დაცარიელებულ აკვანს, როგორც იგი დაჰქვითინებდა თავს ღია უწვ კარადებს. რაც უნდა ყოფილიყო, მისი მწუხარება, მდაბალი მოტივების მიუხედავად, ისე ღრმა ჩან-

და, რომ ფრედერიკმა სცადა ენუგეშებინა და უთხრა, ბოლოს და ბოლოს, ეს კიდევ სიღარიბეს არ ნიშნავსო.

— არა, სიღარიბეა! აბა რა ქონება უნდა შემოგთავაზო?

მას რჩებოდა მხოლოდ ოცდაათი ათასი ფრანკი წლიური შემოსავალი, თუ არ ვიანგარიშებთ სახლს, რომელიც თვრამეტი-ოცი ათასი ღირდა.

თუმცა ფრედერიკის თვალში ესეც სიმდიდრე იყო, მაგრამ მაინც იმედის გაცრუებას განიცდიდა. მშვიდობით ოცნება! მშვიდობით ხელგაშლილო ცხოვრება, რომელსაც იგი ელოდა! პატიოსნების გრძნობა მოითხოვდა, რომ ქ-ნი დამბრეზი შეერთო. წუთით დაფიქრდა და მერმე ნაზად წარმოთქვა:

— მაგრამ ჩემთან არ იქნები!

ქალი მოეხვია და მანაც ისეთი სინაზით ჩაიკრა გულში, რომელსაც საკუთარი თავისადმი აღტაცებაც ერთვოდა. ქ-ნმა დამბრეზმა ცრემლები შეიშრო, ბედნიერებით გაბრწყინებული თვალი მიაპყრო და ხელი მოჰკიდა:

— ო, არასოდეს შენში ეჭვი არ შემპარვია! ამის იმედი ყოველთვის მქონდა!

ასეთი წინასწარი რწმენა იმისადმი, რაც კეთილშობილურ საქციელად მიაჩნდა, ახალგაზრდა კაცს არ მოეწონა.

მერმე ქალმა იგი თავის ოთახში წაიყვანა და გეგმების შედგენა დაიწყო. ფრედერიკს ახლა თავის კარიერაზე უნდა ეფიქრა. ქალმა მშვენიერი რჩევაც კი მისცა მის კანდიდატურაზე.

ჯერ ერთი, საჭიროა დაისწავლო ორიოდ ფრაზა პოლიტიკონომიიდან. შემდეგ უნდა აირჩიო რაიმე სპეციალობა, მაგალითად, მეცხენეობა, დასწერო რამდენიმე სტატია ადგილობრივი ხასიათის საკითხებზე, მუდამ შენს განკარგულებაში იქონიო საფოსტო ან თამბაქოს კანტორები, უწევდე მრავალ მცირე სამსახურს. ბ-ნი დამბრეზი ამ მხრივ შეიძლება ნიმუშად გამოდგეს. ერთხელ როგორღაც სოფელში, მეგობრებთან რომ შარაბანით სეირნობდა, მეეტლეს უბრძანა მეწალის დუქანთან გააჩერეო, სტუმრებს თორმეტი წყვილი ფენსაცმელი უყიდა, თავისთვის კი წაღები და ისეთი სიმამაცე გამოიჩინა, რომ ის წაღები მთელ ორ კვირას ატარა. ამ ამბავმა სტუმრები გაამხიარულა. ქალმა სხვებიც უამბო, გამოცოცხლდა და გაახალგაზრდავდა, წინანდებურად მიმზიდველი და გონებაშიახვილი გახდა.

ვაეს მოუწონა განზრახვა, დაუყოვნებლივ წასულიყო ნოქანს. ნაზად გამოეთხოვნენ ერთმანეთს; ზღურბლზე ქალმა ერთხელ კიდევ წასჩურჩულა:

— ხომ გიყვარვარ, ა?

— სამარადისოდ! — მიუგო მან.

შინ შიკრიკი ელოდებოდა, რომელსაც მოეტანა ფანქრით დაწერილი ბარათი. ატყობინებდნენ, როზანეტმა უნდა მოილოგინოსო. უკანასკნელ დღეებში იგი ისე მოუცლელი იყო, რომ ეს მთლად გადაავიწყდა. როზანეტი ახლა შაიოს სპეციალურ დაწესებულებაში იმყოფებოდა.

ფრედერიკმა ეტლი დაიჭირავა და წავიდა.

მარბედის ქუჩაზე მან დაინახა ფირფიტა, რომელზეც მსხვილი ასოებით ეწერა: „სამკურნალო სამშობიარო განყოფილებითურთ. პატრონი ქ-ნი ალესანდრი, პირველი რიგის ბებიაქალი, რომელმაც კურსი დედობის ინსტიტუტში დაამთავრა, მრავალ თხზულებათა ავტორი“ და სხვ. ქუჩიდან, კუტიკარზე, ჭიშკრის მაგიერობას რომ ეწეოდა, მიკრული იყო აბრა, რომელიც იმავე წარწერას იმეორებდა (გამოტოვებული იყო „სამშობიარო განყოფილებითურთ“): „ქ-ნ ალესანდრის სამკურნალო“, და ჩამოთვლილი იყო მფლობელის ყველა წოდება.

ფრედერიკმა სარეკელა ჩაქუჩი დააკაკუნა.

მსახურმა ქალმა, რომელსაც სუბრეტის მანერები ჰქონდა, იგი შეიყვანა სასტუმრო ოთახში, სადაც იდგა წითელი ხის მაგიდა; სავარძლები, რომლებსაც შეინდისფერი ხავერდი ჰქონდა გადაჭრული, და მინისხუფიანი საათი.

დიასახლისი მაშინვე გამოვიდა. ეს იყო მაღალი, ასე ორმოციოდე წლის შავგვრემანი, ტანწერწეტი, ლამაზთვალემა ქალი, რომელმაც ალბათ იცოდა ცხოვრების გემო. მან ფრედერიკს აცნობა, რომ დედამ მშვიდობიანად მოიმშობიარა, და სანახავად წაიყვანა იგი.

როზანეტი გამოუთქმელი სიხარულით შეხვდა, სიყვარულის გორგალი ყელს ებჯინებოდა და ნაზად უთხრა:

— ბიჭია... იქ არის, იქა! — და უჩვენა აკვანი, თავისი ლოგინის ახლოს რომ იდგა.

ფრედერიკმა ფარდები გადასწია; თეთრეულში იწვა მოყვითა-

ლო-მწითური, საშინლად დანაოჭებული რაღაც, ცუდი სუნი რომ სდიოდა, და თანაც ჭყიოდა.

— აკოცე! აკოცე!

ფრედერიკმა, ზიზლი რომ დაემალა, უპასუხა:

— მეშინია, არაფერი ვატკინო!

— არა! არა!

მაშინ მან ოდნავ შეახო ტუჩი თავის შვილს.

— სულ შენ გგავს!

და სუსტი მკლავები ისეთი მხურვალე სინაზით მოჭხვია, როგორიც ვაჟს არასოდეს არ ენახა.

გაახსენდა ქ-ნი დამბრეზი. საშინელებად მოეჩვენა, რომ ატყუებდა ამ საბრალო ქმნილებას, ვისაც თავისი არსების მთელი უშუალობით უყვარდა და იტანჯებოდა. რამდენიმე დღის განმავლობაში როზანეტთან იჯდა ხოლმე დაღამებამდე.

ქალი ბედნიერად გრძნობდა თავს ამ მყუდრო სახლში; ქუჩისკენ მიმართული ფანჯრები მუდამ დარაბებით იყო დახურული; მისი ოთახი, რომელიც გაკრული იყო ნათელი ფერის შტოფით, დიდი ბაღის მხარეზე იყო. ქ-ნი ალესანდრი, ვისი ნაკლიც მხოლოდ ის იყო, რომ ყველა განთქმულ ექიმზე ისე ლაპარაკობდა ხოლმე, როგორც თავის ახლობელ მეგობრებზე, მზრუნველობას არ აკლებდა. როზანეტის იქაური ამხანაგები თითქმის ყველა პროვინციელი იყო და მოწყენილობას გრძნობდნენ, რადგან მათთან სანახავად არავინ მოდიოდა. როზანეტმა შეამჩნია, შემნატრიანო, და ეს სიამაყით გაუმხილა ფრედერიკს. გარნა დაბალი ხმით უნდა ელაპარაკათ. რადგან კედლები თხელი იყო, თუმცა განუწყვეტლივ ისმოდა ფორტეპიანოს ხმა, მავრამ მაინც ფრთხილად და დაძაბულად იყენენ.

ფრედერიკმა, ბოლოს, დააპირა ნოჟანს გამგზავრება, რომ უეცრად მოვიდა დელორიეს წერილი.

გამოჩნდა თურმე ორი ახალი კანდიდატი, ერთი კონსერვატორი, მეორე კი წითელი; მესამეს, ვინც უნდა ყოფილიყო, წარმატების იმედი არ უნდა ჰქონოდა. დამნაშავე იყო თვით ფრედერიკი, რადგან გაუშვა ხელსაყრელი მომენტი, დროზე უნდა განძრეულიყო, ადრე უნდა ჩასულიყო ნოჟანს. „სასოფლო სამეურნეო გამოფენაზეც კი ვერ გნახეს!“ ადვოკატი უსაყვედურებდა, გაზეთებთან კავშირი არ გაქვსო. „აჰ, შენ რომ ერთ დროს ჩემი რჩევა

დაგეჯერებია! ჩვენ რომ საკუთარი გაზეთი გვქონოდა!“ ამას იგი ხაზგასმით აღნიშნავდა. თუმცა, იმ პირთაგან, ვინც ხმას მისცემდა ბ-ნ დამბრეზისადმი პატივისცემის გამო, ახლა ბევრი უარს იტყოდა. მათ შორის დელორიეც იყო: კაპიტალისტისაგან იგი არაფერს ირ მოელოდა და უარი თქვა თავის პროტეჟზე.

ფრედერიკმა ეს წერილი ქ-ნ დამბრეზს აჩვენა.

— მაშ ნოჟანში არ ყოფილხართ? — ჰკითხა ქალმა.

— რატომ მეკითხები?

— დელორიე სამი დღის წინათ ვნახე.

როცა ბ-ნ დამბრეზის სიკვდილის ამბავი შეიტყო, ადვოკატი ქ-ნ დამბრეზთან მივიდა, რათა გადაეცა ქმრის შენიშვნები ქვანახ-შირის საწარმოს შესახებ, და სამსახური შესთავაზა როგორც რწმუნებულმა. ფრედერიკს ეს უცნაურად ეჩვენა. „აბა ჩემი მეგობარი იქ, ნოჟანში რას აკეთებს?“

ქ-ნ დამბრეზს სურდა გაეგო, რას აკეთებდა ფრედერიკი ამ დღეებში.

— ავად ვიყავი, — უთხრა მან.

— შეგეტყობინებინა მაინც.

— ოჰ, რა საჭირო იყო!

თანაც ბევრი საქმე მქონდა, არ მეცალაო.

ამიერიდან მისი ცხოვრება გაიყო: ღამეს მუდამ როზანეტთან ათევდა, დღის მეორე ნახევარს კი ქ-ნ დამბრეზთან ატარებდა, ასე რომ თავისუფალი დრო დღეში ერთი საათი თუ ჰქონდა.

ბავშვი სოფელში გაგზავნეს, ანდლილიში. ყოველ კვირაში დადიოდნენ მის სანახავად.

დიძის სახლი სოფლის ახლოს იყო, ჩალით მოგებულ პატარა ეზოში, ჭასავით ღრმა და ბნელი რომ იყო. ეზოში ქათმები დაბორილობდნენ, ფარდულში მწვანის ურიკა იდგა. როზანეტი ჯერ კოცნას დაუწყებდა ბავშვს, გიჟივით აფუსფუსდებოდა, ცდილობდა თხა მოეწველა, ჭამდა უბრალო გლეხურ პურს, იყნოსავდა ნაკელის სუნს, კიდევაც უნდოდა ერთი მწიკვი ცხვირსახოცში შეეხვია და თან წაეღო.

შემდეგ შორს გაისეირნებდნენ ხოლმე; ქალი ბაღში შედიოდა, კედელზე გადმოსული იასამნის კენწაღს მოტეხდა; ორთვალაში შებმულ სახედას რომ დაინახავდა, მიადახებდა: „ჩოქში, ლურჯა!“ რომელიმე ბაღის რიკულთან გაჩერდებოდა და მისი სილა-

მაზით ტკებობდა; ანდა ძიძა ბავშვს მოიყვანდა, თხილის ჩრდილში დააწვენდნენ და ორივე ქალი მთელი საათობით აუტანელ სისულელებზე ლაყბობდნენ.

ფრედერიკიც იქვე იჯდა ხოლმე და გასცქეროდა ვენახებს, სადაც აქა-იქ მოჩანდა მწვანედ დახუჭუჭებული ხეები, მტვრიანი ბილიკები, რუხ ლენტებს რომ მოგაგონებდა, სახლები, მწვანეში რომ თეთრ და წითელ ლაქებად მოჩანდნენ; ზოგჯერ ჩირგვებით დაფარული გორაკების ძირში ჰორიზონტალურ ზოლად გაწვებოდა ლოკომოტივის ბოლი, ვით გიგანტური სირაქლემას ფრთა, წვერო რომ შორს ჰქონდა გაწვდილი.

შემდეგ თვალი კვლავ შვილზე გაუჩერდებოდა. უკვე ჭაბუკად წარმოიდგენდა; ფიქრობდა, ამხანაგივით მეყოლებო, მაგრამ, ვინ იცის, იქნებ სულელი, ყოველ შემთხვევაში, უბედური იქნესო. ის გარემოება რომ უკანონოდშობილია, მუდამ ეხსომება, უმჯობესი იყო, სულაც არ დაბადებულყო. და ისეთი ნაღველი შემოაწვებოდა გულზე, რომ უნებურად წაიჩურჩულებდა: „საბრალო ბავშვი!“.

ხშირად დააგვიანდებოდათ ხოლმე უკანასკნელ მატარებელზე. მაშინ ქ-ნი დამბრეზი უთუოდ საყვედურს ეტყოდა. იგი კი რაიმეს მოიმიზებებდა.

მოიმიზებება როზანეტისთვისაც ესაჭიროებოდა. მან არ იცოდა, სადამოობით რას აკეთებდა ფრედერიკი; როცა უნდა გაეგზავნა ვინმე, არასოდეს შინ არ იყო. ერთხელ, როცა შინ იჯდა, ორივე ქალი თითქმის ერთსა და იმავე დროს ესტუმრა. როზანეტი მაშინვე გაისტუმრა, ქ-ნი დამბრეზი კი დამალა და ასე უთხრა: დედა უნდა მოვიდესო.

მალე ასეთი ტყუილი კიდევაც ართობდა; ფიცს, რომელსაც ერთს აძლევდა, მეორესაც მისცემდა ხოლმე. ორივეს ერთნაირ თაღულებს უგზავნიდა; ერთსა და იმავე დროს სწერდა წერილებს, შემდეგ ერთმანეთს ადარებდა მათ, მაგრამ გულში მუდამ მესამეც უჯდა. ამ ქალის მიუწოდომლობა იყო ასეთი ცბიერების გამართლება, რაც სიამოვნებას ამძაფრებდა და სხვადასხვაობა შეჰქონდა შიგ; და რაც უფრო მეტს ატყუებდა ერთს ან მეორეს, მით უფრო ძლიერ უყვარდათ იგი, თითქოს ქ-ნი დამბრეზის სიყვარული როზანეტის გრძნობას ამძაფრებდესო, და პირიქით, თითქოს ერთმანეთს ეჯობებინან და თითოეულ მათგანს სურს მეტოქე დაავიწყებინოსო.

— დააფასე ჩემი ნდობა, — უთხრა ერთხელ ქ-ნმა დამბრეზმა და უჩვენა წერილი, რომლითაც ატყობინებდნენ, ბ-ნი მორო ვილაც როზა ბრონთან ცხოვრობსო. — შემთხვევით, ის ქალიშვილი ხომ არ არის, დოღზე რომ გყავდა?

— რა სისულელეა! — უთხრა. — აბა მიჩვენე!

წერილი, რომელიც ბეჭდური ასოებით იყო ნაწერი, ხელმოუწერელი იყო. პირველ ხანებში ქ-ნი დამბრეზი ითმენდა ამ საყვარელს, რითაც ინიღბებოდა მისი კავშირი ფრედერიკთან. მაგრამ ახლა, როცა სიყვარული გაუმძაფრდა, განშორება მოსთხოვა, რაც, ფრედერიკის სიტყვით, უკვე დიდი ხანია მოხდა. მთელი მისი მტკიცების პასუხად ქალმა წარბი შეიკრა, სატევარივით ბასრი თვალღაუფსწორა და ჰკითხა:

— კი, მაგრამ მეორე?

— ვინ მეორე?

— ფაიანსის ვაჭრის ცოლი!

ვაჟმა ზიზლით აიჩეჩა მხრები. ქალს აღარ დაუყინებია.

გარნა ერთი თვის შემდეგ, როცა როგორღაც სიტყვა ჩამოვარდა ღირსებასა და პატიოსნებაზე და ფრედერიკმა დაიკვებნა (გაკვრით, სიფრთხილის გამო) ეს თვისება. ქ-ნმა დამბრეზმა უთხრა:

— ეგ მართალია, შენ პატიოსანი ხარ; იმასთან აღარ დადიხარ.

ვაჟმა ხვეწნა დაუწყო, ეს ცნობები საიდან გაქვსო. მან უპასუხა, ჩემი ერთ-ერთი მკერვალისაგან, ქ-ნ რეჟემბარისაგან ვიციო.

„მაშასადამე, მაგან იცის ჩემი ცხოვრების ამბავი, მე კი მისი არაფერი არ ვიცი“.

ფრედერიკმა ერთხელ მისი სატულეტო მაგიდის უჯრაში აღმოაჩინა ვილაც ულვაშა კაცის მინიატურული პორტრეტი. ის ხომ არ არის, ვის თვითმკვლელობაზეც ოდესმე როგორღაც გაურკვეველად ელაპარაკებოდნენ? მაგრამ არავითარი შესაძლებლობა არ იყო უფრო მეტი რამ გაეგო. თუმცა, ანკი რა საჭირო იყო? ქალის გული თითქოს საიდუმლოსაკეტიანი კოლოფია, რომელსაც ერთი მეორეში ჩასმული მრავალი უჯრა აქვს; ცდილობ გააღო, ფრჩხილებს იმტვრევ, ბოლოს, გააღებ და — შიგ გამხმარი ყვავილი, მტვერი ან სულაც არაფერია! ამასთან კიდევაც ეშინოდა, ძლიერ ბევრი რამ არ გავიგო.

ქალი უარს ათქმევინებდა ხოლმე ისეთ დაპატიყებაზე, სადაც მასთან ერთად არ წაესვლებოდა, არასოდეს არ იშორებდა, ეშინო-

და არ დავკარგოვო, და, მიუხედავად ასეთი სიახლოვისა, რაც ღღნ-
თიდლე მატულობდა, უეცრად, სულ უმნიშვნელო რამის გამო ამ
თუ იმ ადამიანზე ან ხელოვნების ნაწარმოებზე შეხედულების გან-
სხვავების გამო მათს შორის ერთბაშად უფსკრული გაჩნდებოდა.

ქალს როიალის დაკვრის განსაკუთრებული მანერა ჰქონდა, კი-
რეპეტული, მძიმე. თავისი სპირიტუალიზმი (ქ-ნ დამბრეზს სწამდა
სულთა გადასახლება ვარსკვლავებზე) ხელს არ უშლიდა თავისი სა-
ლარო შესანიშნავ წესრიგზე ჰქონოდა. მსახურებთან ქედმაღალი იყო;
ღარიბის ძონძების დანახვისას თვალები მუდამ მშრალი ჰქონდა.
გულუბრყვილო ეგრიზში გამოსჭვიადა მისთვის ჩვეულ გამოთქმებ-
ში: „რა ჩემი საქმეა?“ კარგი კი ვიქნებოდი აა!“ „რისი გულისათ-
ვის?“ და ათასგვარ წვრილმან, მოუხელავ, საზიზღარ საქციელში.
შეეძლო კართან დაყურება; აღსარების თქმის დროს ალბათ სტყუ-
ოდა. მედიდურობის გამო ფრედერიკი აიძულა ყოველ კვირას ეკ-
ლესიაში წაჰყოლოდა. იგიც დაემორჩილა და ლოცვანი დაჰქონდა
ზოლმე.

მემკვიდრეობის დაკარგვამ დიდი ცვლილება მოახდინა მის ხასი-
ათში. ეს მწუხარება, რასაც ბ-ნ დამბრეზის სიკვდილით ხსნიდნენ,
ძლიერ შეენოდა და წინანდებურად ბევრ სტუმარს იღებდა ზოლმე.
მას შემდეგ, რაც ფრედერიკს არჩევნებში ბედმა არ გაუღიმა, ქალი
იმაზე ოცნებობდა, რომ მას ადგილი ეშოვნა საელჩოში, სადმე
გერმანიაში; ამიტომ ჯერ საჭირო იყო გაბატონებულ შეხედულებათ
შეჰგუებოდა.

ზოგი ნატრობდა იმპერიას, ზოგი ორღეანელთა დაბრუნებას,
ზოგიც გრაფ შამბორს; მაგრამ ყველას კი საჭიროდ მიაჩნდა დე-
ცენტრალიზაცია და საამისოდ სხვადასხვა საშუალებას ასახელებ-
და, როგორცაა: დაეყოთ პარიზი მრავალ დიდ ქუჩად და მათგან
შეექმნათ სოფლები, მთავრობა გადაეყვანათ ვერსალში, სასწავ-
ლებლები — ბურჟში; გაეუქმებინათ ბიბლიოთეკები, ყველაფერი
მიენდოთ დივიზიის გენერლებისათვის. და ყველა აღტაცებული
იყო სოფლით, რადგან წერა-კითხვის უცოდნელ კაცს მეტი ბუნებ-
რივი ჰკუთა აქვს, ვიდრე სხვებს! სიძულვილი უხვად იყო: სიძულ-
ვილი დაწყებითი სკოლის მასწავლებლისა და ღვინის ვაჭრისად-
მი, ფილოსოფიის კურსებისადმი, ისტორიის ლექციებისადმი, რო-
მანებისადმი, წითელი ჟილეტებისადმი, გრძელი წვერისადმი, ყო-
ველგვარი დამოუკიდებლობისადმი, ინდივიდუალობის ყოველი გა-

შოჩენისადმი, რადგან საჭირო იყო აღდგენა „ხელისუფლების პრინციპისა, საიდანაც უნდა წარმოდგარიყო იგი, რისთვისაც უნდა ემოქმედნა, ოღონდ ეს ყოფილიყო ძალა, ხელისუფლება! კონსერვატორები ახლა სწორედ ისე მსჯელობდნენ, როგორც სენეკალი. ფრედერიკს აღარაფერი ესმოდა, თავისი საყვარლის სახლში კი ესმოდა სულ იგივე სიტყვები, რომლებსაც სულ იგივე ადამიანები წარმოთქვამდნენ. კოკოტების სალონები იყო ის ნეიტრალური ადგილი (სწორედ ამ დროიდან მიენიჭათ მათ მნიშვნელობა), სადაც ერთმანეთს ხვდებოდნენ სხვადასხვა ჯურის რეაქციონერები. ჰიუსონემ, რომლის ხელობა ახლა თანამედროვე სახელოვან პირთა განქიქება იყო, (კარგი რამ წესრიგის აღსადგენად) როზანეტს აღუძრა სურვილი, თავის სახლში მოეწყო საღამოები, როგორც სხვები სჩადიან; თვითონ კი ამ საღამოებზე დასწერდა ანგარიშს; და ჯერჯერობით მოიყვანა ერთი სერიოზული პიროვნება, ფიუმიშონი; მერმე გამოჩნდნენ ნონანკური, ბ-ნი დე გრემონვილი, ყოფილი პრეფექტი დე ლარსიიუა და სიზი, რომელიც ახლა იყო აგრონომი, ქვემო ბრეტანის მცხოვრები და ქრისტიანი, უფრო გულმოდგინე, ვიდრე ოდესმე.

გარდა ამისა, მოდიოდნენ როზანეტის წინანდელი საყვარლებიც: ბარონ დე კომენი, გრაფი დე ჟუმიაკი და ზოგი სხვა. მათი მოუურიდებელი საქციელი ფრედერიკს შეურაცხყოფდა.

რაკი სურდა ეგრძობინებინა, ბატონ-პატრონი აქ მე ვარო, მან უფრო ფუფუნებით მოაწყო ოჯახი. დაიქირავეს გრემი, გამოიცვალეს ბინა და შეიძინეს ახალი ავეჯი. ეს ხარჯი სასარგებლო იყო, რადგან ამის წყალობით მისი დაქორწინება საკუთარი ქონების იმდენად შეუტანად არ ჩანდა. სამაგიეროდ ეს ქონება საშინლად ჩქარა ქრებოდა; როზანეტს კი ყოველივე ამაში არაფერი არ გაეგებოდა.

წარმოშობით მდაბიო, თავის წრესთან რომ კავშირი დაკარგა, ახლა წყნარ ოჯახურ ცხოვრებას ნატრობდა. გარნა კმაყოფილი იყო, რომ „მისალები დღე“ ჰქონდა. თავის მსგავს ქალებზე რომ ლაპარაკობდა, ამბობდა „ის ქალები“, სურდა ყოფილიყო „მაღალი წრის ქალი“ და კიდევაც ეგონა ვარო. ფრედერიკს სთხოვა, სასტუმრო ოთახში თამბაქოს ნუღარ მოსწევო; ზრდილობის გამო ცდილობდა სამარხვო ეჭმია.

ერთი სიტყვით, დალატობდა თავის როლს, რადგან სერიოზული

ხდებოდა, და დაწოლის წინ მუდამ იჩენდა ოდნავ მელანქოლიას,—
ისე სამიკიტნოების წინ კვიპაროზებს რგავენ ხოლმე.

ფრედერიკი მიზეზს მიხვდა: ისიც დაქორწინებაზე ოცნებობდა.
იმან ფრედერიკი გაახელა. ამასთან არ ავიწყლებოდა, რომ ქ-ნ არ-
ნუსთან წაადგა თავს, გარდა ამისა, ჯავრობდა, რომ ღიდ ხანს არ
ნებდებოდა.

თუმცა ეს ხელს არ უშლიდა, გამოეკითხა, თუ ვინ იყვნენ მისი
საყვარლები. იგი ყველაზე უარობდა. ვაჟს ერთგვარი იჭვინეულობა
დაეუფლა. აღიზიანებდა საჩუქრები, ქალი რომ წინათ და ახლაც
იღებდა; და იმდენად, რამდენადაც სულ უფრო აღაშფოთებდა ამ
ქალის ხასიათი, რაღაც ავხორცული ძალა, მძლავრი, მხეცური ვნება
ეზიდებოდა მისკენ, წუთიერი ტკბობა, მყისვე რომ სიძულვილად
იქცეოდა.

მისი სიტყვები, მისი ღიმილი, მისი ხმა, ყველაფერი შეეზიზღა,
მისი, განსაკუთრებით, თვალები ეს ქალური გამოხედვა, მუდამ გამ-
ჭვირვალე და უაზრო. ზოგჯერ ისეთ აუტანელ მდგომარეობაში იყო.
ხოლმე, ეს ქალი რომ მის თვალწინ მომკვდარიყო, სრულიად გულ-
გრილი იქნებოდა. მაგრამ როგორ ეპოვნა ჩხუბის საბაბი? ქალის
თვინიერება სასოწარკვეთილებაში აგდებდა.

კვლავ გამოჩნდა დელორიე და თავისი გამგზავრება ნოყანს
იმიტ ახსნა, რომ აპირებდა ეყიდა ადვოკატის კანტორა. ფრედერიკს
მისი მოსვლა გაეხარდა, რაც უნდა იყოს, ადამიანიო! როზანეტთან
შეიყვანა.

ადვოკატი ზოგჯერ მათთან სადილობდა და, თუ ცოლ-ქმარს შო-
რის მცირე რამ უთანხმოება ჩამოვარდებოდა, მუდამ როზანეტის
მხარეზე იყო ხოლმე, ასე რომ ფრედერიკმა ერთხელ უთხრა:

— ჰოდა იცხოვრე მაგასთან, თუკი აგრე სასიამოვნოა! — ისე
ძლიერ უნდოდა, რომ რაიმე შემთხვევას მისგან გაეთავისუფლები-
ნა.

ივნისის შუა რიცხვებში როზანეტმა სასამართლოს ბოჭაულის,
მეტრ ათანას გოთროსაგან მიიღო ცნობა, რომლითაც წინადადებას
აძლევდა გადაეხადა ოთხი ათასი ფრანკი, მ-ელ კლემანს ვატნაზის
ვალი. წინააღმდეგ შემთხვევაში იმუქრებოდა, ხვალვე ქონებას
აგიწერო.

მართლაც, ოთხი ვექსილიდან, რომლებიც ერთ დროს ხელმო-

წერილ იქნა, მხოლოდ ერთი იყო განადღებული. ფული, როცა როდისმე ხელში ჩაუვარდებოდა, სხვა რამეზე იხარჯებოდა.

ქალი არნუსთან გაიქცა. იგი ახლა სენ-ჟერმენის გარეუბანში ცხოვრობდა, მაგრამ წინანდელმა მეკარემ ქუჩა არ იცოდა. გადაწყვიტა, რამდენიმე მეგობართან მისულიყო, ხოლო რაკი შინ ვერაინ შეისწრო, სასოწარკვეთილი დაბრუნდა. ფრედერიკისათვის არაფერი უთქვამს, რადგან აკანკალებდა ფიქრი, რომ ეს ხელს შეუშლიდა მათს შეუღლებას.

მეორე დილას მოვიდა ბ-ნი ათანას გოთრო და თან მოიყვანა: ორი თანაშემწე; ერთი ფერმკრთალი იყო, უბრალო სახის, შურის გამო ტანჯვის გამომხატველი; მეორე კი კონტაობდა თავისი გახამებული საყელოთი, დაჭიმული შარვლით, ხოლო საჩვენებელი თითი შავი ტაფტის ნაჭრით ჰქონდა შეხვეული; ორივე საზიზღრად ჭუჭყიანი ჩანდა: ერთსაც და მეორესაც სერთუკის საყელო გაზინთული ჰქონდა, სახელოები კი მეტად მოკლე იყო.

მათი უფროსი, პირიქით, ლამაზი კაცი, ბოდის იხდიდა, უსიამოვნო საქმეზე მოვედიო, თანაც ბინას ათვალეერებდა, რომელიც „ღმერთმანი სავსე იყო მშვენიერი ნივთებით!“ და დასძინა: „გარდა იმ ნივთებისა, რომლებსაც ყადაღა არ დაედება“. მან ანიშნა და ორივე თანაშემწე სადღაც გაილალა.

ახლა ქათინაურები ერთიორად მეტი ითქვა. ვინ იფიქრებდა, რომ ესოდენ... მშვენიერს საიმედო მეგობარი არ ჰყავს! სავაჭრო ვაჭრობით ქონების გაყიდვა ნამდვილი უბედურებაა! ამას ვერასოდეს ვერ აინაზღაურებს კაცი. სცადა ქალის შეშინება, მერმე, როცა დაინახა აღელდაო, მამობრივი კილოთი დაიწყო: „მე ვიცნობ ადამიანებს, ბევრ ქალთან მქონია ასეთი საქმე“... როცა მათ სახელებს ჩამოთვლიდა, კედლებზე სურათებს ათვალეერებდა. ეს იყო ის სურათები, წინათ რომ არნუს ეკუთვნოდა: სომბაზის ესკიზები. ბიურის აკვარელები, დიტმერის სამი პეიზაჟი. როზანეტს ალბათ წარმოდგენილი არ ჰქონდა მათი ფასი.

მეტრ გოთრომ უთხრა:

— აი რა! რომ დაგიმტკიცოთ, რომ კეთილი ადამიანი ვარ, დამითმეთ ეს დიტმერები და ყველაფერს მე გადავიხდი. კარგი?

ამ დროს შემოვიდა ფრედერიკი, რომელსაც დელფინამ ყველაფერი უამბო დერეფანში, ქუდი არ მოუხდია და ცდილობდა უხეში ყოფილიყო. ბ-ნმა გოთრომ კვლავ დარბაისლური სახე მიი-

ლო, ხოლო რადგან კარი ღია იყო, გასძახა: — აბა, ბატონებო, დასწერეთ! მასასადამე, მეორე ოთახშია: მუხის მაგიდა და ორი გასაშლელი ფიცარი, ორი ბუფეტი...

ფრედერიკმა გააწყვეტინა და ჰკითხა, არ შეიძლება არ აიწეროსო.

— ო, რა თქმა უნდა! ქირას ვინ იხდიდა?

— მე.

— მაშინ, დასწერეთ შემხვედური სარჩელი. ყოველ შემთხვევაში, დროს მოიგებთ.

ბ-ნმა გოთრომ თავისი ჩანაწერები დაამთავრა, მ-ელ ბრონის საქმეზე ოქმი შეადგინა და წავიდა.

ფრედერიკს არც ერთი საყვედური არ უთქვამს. ხალიჩაზე ტალახიანი ფეხების ნაკვალევს ათვალეფრებდა და თავისთვის ჩაილაპარაკა:

— ფული უნდა ვიშოვნოთ!

— აჰ, ღმერთო ჩემო! რა სულელი ვარ! — წამოიძახა როზანეტმა.

ყუთი გამოსწია, რაღაც წერილი ამოიღო და გასწია ლანგედოკის ქალაქების განათების საზოგადოებაში, რომ თავისი აქციების ღირებულება მიეღო.

ერთი საათის შემდეგ დაბრუნდა. ქალაქები სხვა პირისათვის მიეყიდათ! მოსამსახურემ გასინჯა მისი დოკუმენტები, არნუს ხელმოწერილი ვალდებულება და როზანეტს უთხრა: „ეს ქალაქი აქციების არავითარ უფლებას არ გაძლევთ. კომპანია ამას არ ცნობს“.

მოკლედ, იგი გამოისტუმრეს; მღელვარებით სული ეხუთებოდა. ფრედერიკი მაშინვე უნდა წასულიყო არნუსთან ამ საკითხის გამოსარკვევად.

„მაგრამ იქნებ არნუმ იფიქროს, რომ ამ გზით მე მსურს დავიბრუნო ის თხუთმეტი ათასი ფრანკი, მის გამო რომ დავკარგე?“ თანაც საზიზღრობად მიაჩნდა ფული ეთხოვა იმ კაცისათვის, ვინც მის საყვარელს მფარველობდა. მან სხვა გზა აირჩია: ქ-ნ დამბრუნისაგან შეიტყო რეჟემბარის ცოლის მისამართი, მასთან შეიკრიბა გაგზავნა და ამრიგად გაიგო, თუ რომელ კაფეში დადიოდა ახლა მოქალაქე.

ეს იყო პატარა კაფე ბასტილიის მოედანზე; აქ ატარებდა იგი

მთელ დღეს, შორეულ მარჯვენა კუთხეში უძრავად მჯდომარე; გეგონებოდა, ოთახის მოწყობილობის ნაწილიაო.

იმ დღეს, როცა ფრედერიკი მის სანახავად მივიდა, მოქალაქემ ჯერ ნახევარი ფინჯანი ყავა მოითხოვა, მერმე გროგი, ბიშოფი, გამთბარი ღვინო და წყალგარეული ღვინოც კი; შემდეგ ლუდი გასინჯა და ყოველ ნახევარ საათში მოკლედ გასძახებდა „Bock!“ ფრედერიკმა ჰკითხა: არნუს ხომ არ ხვდები სოლმეო.

— არა!

— არა? მერმე რატომ?

— რეგენია და იმიტომ!

იქნებ პოლიტიკური შეხედულებანი ამორებდნენ? და ფრედერიკმა მართებულად მიიჩნია ეკითხა კომპენის ამბავი.

— რა პირუტყვი ვინმეა! — უთხრა რეჟემბარმა.

— როგორ?

— ხბოს თავია!

— აჰ, თუ ღმერთი გწამთ, ამიხსენით, რა არის ეგ ხბოს თავი? რეჟემბარმა ზიზღით გაიღიმა.

— სისულელეა!

კარგა ხნის დუმილის შემდეგ ფრედერიკმა კვლავ ჰკითხა:

— მაშ სხვა ბინაზე გადავიდა?

ვინ?

— არნუ.

— დიახ. ფლერიუსის ქუჩაზე.

— სახლის ნომერი?

— გაჩა მე იეზუიტებთან დავდივარ?

— როგორ თუ იეზუიტებთან?

მოქალაქემ უკმეხად უპასუხა:

— ერთი პატრიოტი გავაცანი და მისი ფულით იმ პირუტყვმა კრიალოსნების სავაჭრო გახსნა.

— შეუძლებელია!

— თვით წადით და ნახავთ!

გამორკვა, რომ სრული სიმართლე იყო. არნუ, რომელმაც დამბლა გადაიტანა, მორწმუნე გახდა, თუმცა „ასეთი მიდრეკილება ყოველთვის ჰქონდა“ და აი (შეათავსა რა მერკანტილიზმი და გულწრფელობა, რაც მისთვის ბუნებრივი იყო), რათა სულიც ეხსნა და თავისი ქონებაც, საეკლესიო ნივთების ვაჭრობა დაიწყო.

ფრედერიკმა ადვილად მიაგნო მალაზია, რომლის აბრაზე ეწერა: „გოთური ხელოვნება. ეკლესიის კეთილსახიერება. ტაძრების მორთულობა. გაფერადებული ქანდაკებანი. სამი ქურუმის საკმელი“... და სხვ.

ვიტრინის კუთხეებში იდგა წითლად და ცისფრად შეღებილი ვარაყიანი ორი ქანდაკება: წმ. იოანე ნათლისმცემელი, რომელსაც ცხვრის ტყავი ეცვა, და წმ. ენევიევა, რომელსაც წინსაფარში ვარდები ჰქონდა, ილიაში კი — ჯარა; იყო თაბაშირის ჯგუფებიც: მონაზონი, რომელიც გოგონას მოძღვრავდა, საწოლთან დაჩოქილი დედა, სამი მოსწავლე ზიარების წინ. ყველაზე უკეთესი იყო მშვენიერი პატარა ქოხი, რომელშიც იყვნენ სახედარი, ხარი და ბაგა, სადაც ჩალაზე, ნამდვილ ჩალაზე იწვა ახალშობილი იესო. თაროებში თავიდან ბოლომდე სავსე იყო ყოველგვარი კრიალოსნებით, მედლებით, ნიჟარის მსგავსი სასხურებლებით და განთქმულ საეკლესიო მოღვაწეთა პორტრეტებით, რომელთა შორის იყვნენ მისი მაღალსამღვდელოება ეპისკოპოზი აფრი და ჩვენი წმინდა მამა, ორივე მოღიმარი.

არნუ თავდახრილი იჯდა დახლში და თვლემდა. ძლიერ მოხუცებულიყო, საფეთქლებზე მუწუკები ეყარა და ზედ ოქროს ჯვრების ათინათი დასთამაშებდა.

ფრედერიკი დალონდა, როცა ასეთი დაქვეითება დაინახა. მაგრამ მაინც, რაკი როზანეტის ერთგული იყო, თავს ძალა დაატანა და შევიდა. მალაზიის შორეულ კუთხეში ქ-ნი არნუ გამოჩნდა. ფრედერიკი მყის გარეთ გავიდა. — ვერ ვიპოვნე, — განაცხადა მან, როცა შინ დაბრუნდა.

და ამაოდ არწმუნებდა როზანეტს, ფულზე ახლავე ჩემს ნოტარიუსს მივწერ ჰავრშიო, ქალი მოთმინებიდან გამოვიდა.

— ძნელია შენზე უფრო სუსტი ხასიათის, ასეთი მჩვარი ადამიანის წარმოდგენა! მე აქ ათასგვარ გაჭირვებას უნდა ვითმენდე, სხვები კი განცხრომაში უნდა იყვნენ!

ფრედერიკი საბრალო ქ-ნ არნუზე ფიქრობდა და თვალწინ ედგა მისი გაჭირვებული, სავალალო ცხოვრება. საწერ მაგიდას მიუჯდა, მაგრამ, რაკი გაკაპასებული როზანეტი არ ცხრებოდა, წამოიძახა:

— აჰ, ღვთის გულისათვის, გაჩუმდი!

— ისლა გაკლია, რომ ისინი დაიცვა!

— და კიდევაც დავიცავ! — წამოიძახა მან. — რატომ ხარ ასეთი ღვარძლიანი?

— კი, მაგრამ რატომ არ გინდა, რომ გადაიხადონ? გეშინია, რომ შენს წინანდელს არ აწყენინო? გამოტყდი!

ფრედერიკს სურდა ეს საათი ესროლა მისთვის სახეში, მაგიდაზე რომ იდგა; სიტყვა ვერ მოეძებნა საპაუხხოდ. როზანეტმა კი, ოთახში რომ ბოლთას სცემდა, დასძინა:

— პასუხისგებაში მივცემ იმ შენს არნუსს! და უშენოდაც გავძლებ!

და ტუჩები მოკუმბა.

— აი იურისტს მოველაპარაკო!

სამი დღის შემდეგ კი უეცრად დელფინა შემოვარდა.

— ქალბატონო! ქალბატონო! იქ ვილაც კაცია, ხელში წებოიანი ქილა უკავია... შემაშინა!

როზანეტი სამზარეულოში გავიდა და დაინახა ვილაც უქნარა, სახე ყვავილით რომ ჰქონდა დაკენკილი და დამბლადაცემული ხელი მჩვარივით ეკიდა; მთვრალი იყო და რაღაცას ლულლულეზდა.

ეს იყო ბ-ნ გოთროს შიკრიკი, განცხადებებს რომ აკრავდა. შემხვდური სარჩელი უარყოფილ იქნა და ამის ბუნებრივი შედეგი იყო ქონების საჯარო ვაჭრობით გაყიდვა.

შიკრიკმა თავისი შრომისათვის, კიბეზე რომ ავიდა, ჯერ ერთი ჭიქა ღვინო მოითხოვა, მერმე სხვა რამეც: თეატრის ბილეთები, რადგან ეგონა, ქალბატონი მსახიობიაო. შემდეგ რამდენიმე წამს თვალეზს აპაჭუნებდა, არავინ იცოდა რისთვის, და ბოლოს განაცხადა: თუ ორმოც სუს მომცემთ, ნაპირებს შემოვავლევ იმ განცხადებას, რომელიც კარზე გავაკარიო. იმ განცხადებაში როზანეტი თავისი ნამდვილი გვარით ეწერა; ეს იყო განსაკუთრებული სისასტიკე, რაც ვატნაზის სიძულვილის მთელ ძალას ადასტურებდა.

ოდესღაც ვატნაზი ძლიერ მგრძნობიარე იყო და ერთხელ, როცა დიდ მწუხარებას განიცდიდა, წერილიც კი მისწერა ბერანეეს და რჩევა სთხოვა. მაგრამ მღელვარებით აღსავსე ცხოვრებამ გააბოროტა იგი: აძლევდა მუსიკის გაკვეთილებს, ჰქონდა სასადილო, თანამშრომლობდა მოდების ყურნალებში, აქირავებდა მოწყობილ ოთახებს, ვაჭრობდა მაქმანებს, საქმე ჰქონდა მსუბუქი ყოფაქცევის ქალებთან, ამასთან, ნაცნობობის მეოხებით, შეეძლო სამსახუ-

რი გაეწია ბევრისათვის, მათ შორის არნუსთვისაც. მანამდე კი მალაზიაში მსახურობდა.

ხელფასს ურიგებდა მუშა ქალებს; თითოეულ მათგანს ჰქონდა ორი წიგნაკი და ერთი ვატნაზთან რჩებოდა. დიუსარდიე, რომელიც თავაზიანობით უძღვებოდა ვინმე ჰორტენზია ბასლენის წიგნაკს, სალაროში სწორედ იმ დროს მივიდა, როცა ვატნაზმა ამ ქალიშვილის ანგარიში მოიტანა, 1862 ფრანკი, რაც მოლარემ მაშინვე გასცა. გუშინ კი დიუსარდიემ ბასლენის ანგარიშზე მის წიგნაკში სულ 1082 ფრანკი ჩასწერა. რალაც საბაბით დიუსარდიემ გაძოართვა ეს წიგნაკი და, რაკი სურდა ბოლო მოეღო ასეთი ქურდობისათვის, უთხრა, წიგნაკი დამეკარგაო. მუშა ქალმა თავისი გულუბრყვილობით ყველაფერი უამბო მ-ელ ვატნაზს, ამან კი საქმის გამოსარკვევად, ვითომც აქ არაფერიყო, გამოკითხვა დაუწყო პატიოსან ნოქარს. მან უპასუხა, წიგნაკი დავწვიო. იმხანად საქმე ასე გათავდა. მალე ამის შემდეგ ვატნაზი მალაზიიდან წავიდა, მაგრამ არ სჯეროდა, რომ წიგნაკი მოსპობილი იყო და ფიქრობდა. დიუსარდიეს აქვს შენახულიო.

როცა დიუსარდიეს დაჭრის ამბავი შეიტყო, ვატნაზი მასთან გაეშურა, რათა ის წიგნაკი გამოერთმია. მაგრამ, რაკი გულმოდგინე ძებნა-ჩხრეკის შემდეგ ვერაფერი ვერ იპოვნა, ჯერ პატიოსან-ცემით მალე კი სიყვარულით განიმსჭვალა ამ ასეთი პატიოსანი და წყნარი, ასეთი მამაცი და ძლიერი კაცისადმი! მის ასაკში ოცნებაც კი არ შეიძლებოდა ასეთ რამეზე. იგი გაუმადლად, კაცი-ჭამიასავით ეცა ამ კაცს და მისი გულისათვის უარი თქვა ლიტერატურაზე, სოციალიზმზე, „მანუგეშებელ დოქტრინებსა და დიდ-სულოვან უტოპიებზე“, ლექციებზე „ქალთა განთავისუფლების შესახებ“, ყველაფერზე, დელმარზეც კი. ბოლოს დიუსარდიეს მისცა წინადადება, შემიერთეო.

თუმცა ვატნაზი დიუსარდიეს საყვარელი იყო, მაგრამ ამ კაცს იგი სრულიად არ ჰყვარებია. თანაც ახსოვდა მისი ქურდობა-ამასთან ვატნაზი მეტად მდიდარი იყო. ვაჟმა უარი უთხრა. მაშინ ქალმა ცრემლით უამბო, ვოცნებობდი, შენთან ერთად მზა ტანსაცმლის სავაჭრო მომეწყუო. დასაწყებად ფული უკვე მქონდა, რასაც ერთი კვირის შემდეგ უნდა მიმატებოდა ოთხი ათასი ფრანკიო, და გამოუტყდა, როზანეტს სარჩელი წავუყენეო.

დიუსარდიეს ეს ამბავი არ ეამა, რადგან მის მეგობარს ეხებო-

დ. ახსოვდა მისთვის ნაჩუქარი საპაპიროზე, როცა ჰაუპტვახტზე იჯდა, საღამოები ნაპოლეონის სანაპიროზე, გულითადი საუბრები, წიგნები, რომელთაც ფრედერიკი აძლევდა და სხვა მრავალი თავაზიანობა. ვატნაზს სთხოვა, სარჩელზე უარი თქვიო.

ქალმა საცინლად აიგდო გულუბრყვილობის გამო და წარმოუდგენელი სიძულვილი გამოიჩინა როზანეტისადმი. სიმდიდრეს იმითომ ესწრაფვოდა, რომ შემდეგ როზანეტი თავისი ეტლით გაესრისა.

ამ უძირო შავბნელმა ღვარძლმა დიუსარდიე შეაშინა; როცა საჯარო ვაჭრობის დღე შეიტყო, სახლიდან წავიდა. მეორე დღეს დილით დარცხვენილი მივიდა ფრედერიკთან.

— თქვენს წინაშე ბოდიში უნდა მოვიხადო.

— ვითომ რისთვის?

— ალბათ უმადურად მიგაჩნევართ, ის ხომ ჩემი...

და ენა დაება:

— ოჰ, მე იმას აღარ ვნახავ... მისი თანამონაწილე იღარ ვიქნები!..

და, რაკი ფრედერიკი დიდად გაკვირვებული უცქეროდა, მან ჰკითხა:

— განა თქვენს მეგობარ ქალს სამი დღის შემდეგ ქონებას არ გაუყიდიან?

— თქვენ ვინ გითხრათ?

— თვითონ მანვე, ვატნაზმა! მაგრამ, მგონია, იწყენთ...

— შეუძლებელია, ძვირფასო მეგობარო!

— აჰ, მართალია, თქვენ ისეთი კარგი ხართ!

და გაუბედავად გაუწოდა ტარსიკონის პატარა საფულე.

ეს იყო მთელი მისი დანაზოგი, ოთხი ათასი ფრანკი.

— როგორ! ოჰ, არა! არა!

— მეც აგრე მეგონა, რომ იწყენდით, — თვალცრემლიანმა უთხრა დიუსარდიემ.

ფრედერიკმა მაგრად ჩამოართვა ხელი, და გულწმინდა კაცმა დაუწყო ხვეწნა:

— აიღეთ რა! გამახარეთ! ისე სასოწარკვეთილი ვარ, რომ!.. თუმცა განა ყველაფერი არ დაიღუპა? როცა რევოლუცია დაიწყო, მეგონა, ბედნიერი ვიქნებოდით. ხომ გახსოვთ, რა კარგი იყო, რა თავისუფლად ვსუნთქავდით! ახლა კი უარესია, ვიდრე წინათ იყო.

თავი დახარა და იატაკს დააცქერდა.

— ახლა ისინი კლავენ ჩვენს რესპუბლიკას, როგორც ოდესმე რომის რესპუბლიკა მოკლეს! ხოლო საბრალო ვენეცია, საბრალო პოლონეთი, საბრალო უნგრეთი! რა საზიზღრობაა! ჯერ თავისუფლების ხეები დაჭრეს, შემდეგ შეზღუდეს საარჩევნო უფლება, დახუტეს კლუბები, აღადგინეს ცენზურა და სკოლები მღვდლებს ჩაუგდეს ხელში; ინკვიზიცია გვაკლია! რატომაც არა კონსერვატორები კაზაკებს არ ნატრობენ? გაზეთებს კრძალავენ, თუ შიგსიკვდილის განაჩენის წინააღმდეგ რამე დაიწერა, პარიზი ყელამდეა სავსე ხიშტებით, თექვსმეტ დეპარტამენტში შემოღებულია საალყო წესები, ამნისტია კი კლავ უარყვეს.

თავში ხელი იტაცა, შემდეგ, თითქოს სასოება წარეკვეთაო, ხელები გაასავსავა.

— თუმცა, რომ ვცადოთ? მეტი პატიოსნება რომ გამოიჩინონ, შეიძლებოდა შევთანხმებულყავით... მაგრამ არა! მუშები ბურჟუვებზე უკეთესი არ არიან, იცოდეთ! ამას წინათ ელბეფში უარი თქვეს, დახმარება გაეწიათ ხანძრის ჩაქრობაში. ვიღაც არამზადები ბარბესს არისტოკრატს ეძახიან! ხალხი რომ სასაცილო გახადონ, პრეზიდენტად სურთ აირჩიონ კალატოზი ნადო, მეტი რაღა გინდათ? და ვერაფერსაც ვერ იზამ! ვერაფერს ვერ გახდები! ყველა ჩვენი წინააღმდეგია! არავისთვის ცუდი არ მიქნია, მაგრამ გულზე რაღაც მაწევს. გავგიჟდები, თუ ასე გაგრძელდა! უმჯობესი იყო მოვეკალით. გარწმუნებთ, ეს ფული მე არ მესაჭიროება. ჰო, მერმე გადამიხდით, დალახვროს ეშმაკმა! სესხად გაძლევთ.

ფრედერიკმა აუცილებლობის გამო, ბოლოს და ბოლოს, ეს ოთხი ათასი ფრანკი აიღო. ამრიგად, უსიამოვნება ვატნაზის მხრივ თავიდან აცილებულ იქნა.

მაგრამ მალე როზანეტმა არნუს წინააღმდეგ აღძრული საქმე წააგო და ჯიუტობის გამო სურდა გაესაჩივრებინა.

დელორიეს ცოტა შრომა როდი დასჭირდა, რათა მისთვის გაეგებინებია, რომ არნუს დაპირება არ იყო არც საჩუქრის ბარათი და ირც ფორმალური გადაცემა; იგი არც კი უსმენდა და ასეთ კანონს უსამართლოდ თვლიდა. და ყოველივე კი იმიტომ, რომ იგი ქალია, მამაკაცები კი ერთმანეთს მხარს უჭერენ. ბოლოს და ბოლოს, მანც დაიჯერა მისი რჩევა.

დელორიე ისე მოურიდებლად იქცეოდა ამ სახლში, რომ რამ-

დენჯერზე სენეკალიც კი მოიყვანა სადილად. ასეთი საქციელი არ ეამებოდა ფრედერიკს, რომელიც ეხმარებოდა, ფულით, თავის მკერვალთან უკერავდა, ადვოკატი კი თავის ძველ სერთუკებს სოციალისტს აძლევდა, რადგან არავინ იცოდა, რა სახსრებით ცხოვრობდა იგი.

მაგრამ მას მაინც უნდოდა სამსახური გაეწია როზანეტისათვის. ერთხელ, როცა ქალმა აჩვენა ფაიფურის თიხის მომპოვებელი კომპანიის (ეს იყო ის საწარმო, რომლის გამოც არნუს ოცდაათი ათასი ფრანკი ჯარიმა მიუსაჯეს) თორმეტი აქცია, მან წამოიძახა:

— კი, მაგრამ აქ რაღაც რიგზე ვერ არის! ძალიან კარგი!

როზანეტს შეეძლო სასამართლოში ეჩივლა არნუსათვის და მოეთხოვა ამ ქალაქების ღირებულების ანაზღაურება. უწინარეს ყოვლისა, შეეძლო დაემტკიცებინა, რომ ურთიერთთავდებობის ძალით არნუს კომპანიის მთელი ვალისათვის პასუხი უნდა ეგო თავისი ქონებით, რადგან თავისი პირადი ვალები კომპანიის ვალად გაასაღა; შემდეგ კიდევ საზოგადოების ქონების ნაწილიც მიისაკუთრა. — ყოველივე ეს იმის საბაბს იძლევა, რომ ბოროტგანზრახული ბანკროტობის ბრალი დაეღოს (სავაჭრო კოდექსის ხუთას ოთხმოცდამეექვსე და ხუთას ოთხმოცდამეშვიდე მუხლები) და ჩავსვამთ, ჩემო მშვენიერო, დარწმუნებული ბრძანდებოდეთ.

როზანეტი ყელზე მოეხვია. მეორე დღეს მან ეს საქმე გადასცა თავის ყოფილ პატრონს, რადგან თვითონ არ ეცალა, რაკი ნოჟანს უნდა წასულიყო; თუ საჭირო იქნებოდა, სენეკალს უნდა მიეწერა მისთვის.

სანოტარო კანტორის ყიდვა მხოლოდ საბაბი იყო. მთელ დროს ბ-ნ როკის ოჯახში ატარებდა, ამასთან არა თუ იმ თავითვე აქებდა საერთო მეგობარს, არამედ კიდევაც ცდილობდა მიებაძა მისი ქცევისა და ლაპარაკისათვის; ამით მოიპოვა ლუიზას ნდობა, ხოლო მისი მამის გული იმით, რომ თავს ესხმოდა ლედრიუ-როლენს.

ფრედერიკი იმიტომ არ ჩამოდის, რომ მაღალ საზოგადოებაში ტრიალებსო. და ნელ-ნელა დელორიემ მათ აცნობა, რომ ფრედერიკი შეყვარებულია და საყვარლისაგან შვილიც კი ჰყავს.

ლუიზა საშინელ სასოწარკვეთილებაში ჩავარდა, ნაკლებ აღმოთებული არც ქ-ნი მორო იყო. იგი უკვე ხედავდა, რომ ქარიზხლით ატაცებული მისი შვილი რაღაც უფსკრულში ინთქმებოდა; იგი, გინც მოკრძალებით იცავდა ზრდილობას, შეურაცხყოფას

გრძნობდა; ყოველივე ამას ისე განიცდიდა, როგორც პირად შერცხვენას. მაგ. როცა ჰკითხავდნენ ხოლმე, ფრედერიკი როგორ არისო, ეშმაკურად ეტყოდა:

— კარგად, ძალიან კარგად!

შეიტყო, რომ იგი ქ-ნ დამბრეზს ირთავდა.

ქორწინების დღე უკვე დანიშნული იყო და ფრედერიკი ფიქრობდა, როგორ შეეტყობინებია ეს ამბავი როზანეტისათვის.

შუა შემოდგომაზე როზანეტმა პროცესი მოიგო. ფრედერიკმა ეს შეიტყო სენეკალისაგან, რომელიც სწორედ სასამართლოდან ბრუნდებოდა და შესასვლელში შეეყარა.

არნუ ყველა ბოროტმოქმედების თანამონაწილედ აღიარეს და ყოფილ რეპეტიტორს ეს ამბავი ისე უხაროდა, რომ ფრედერიკმა როზანეტთან არ აიყვანა და უთხრა, მე თვითონ გადავცემო. ძალიან გაჭავრებული იყო.

— ჰოდა, ისიამოვნე!

ქალს ყურადღება არ მიუქცევია მისი სიტყვებისათვის.

— ერთი შეხედე!

და ბავშვი უჩვენა, აკვანში რომ იწვა ბუნხართან. დილით იგი ისეთ ცუდ მდგომარეობაში ნახა ძიძასთან, რომ გადაწყვიტა პარიზში გადმოეყვანა.

ხელ-ფეხი არაჩვეულებრივად გამხდარი, ტუჩზე თეთრი გამოწყარო ჰქონდა, პირში კი თითქოს შედებულნი რძე დარჩენილა.

— ექიმმა რა თქვა?

— აჰ, ექიმი! მისი ფიქრით, მგზავრობამ გაუძლიერა... არ ვიცი, რაღაც ავადმყოფობა დაასახელა... „იტიო“ იწყება. მოკლედ, რძიანა აქვს. გაგიგონია ასეთი ავადმყოფობა?

ფრედერიკმა სრულიად უყოყმანოდ მიუგო: „რა თქმა უნდა“, და დასძინა, ეგ არაფერიო.

მაგრამ საღამოს კი შეშინდა; ბავშვი ისე გამხდარი იყო და იმდენი ობისებრი თეთრი ლაქები ეყარა ტანზე, გეგონებოდა, სული გაჰპარვია და დარჩენილა მხოლოდ რაღაც ნივთიერება, თავისებური მცენარეულობით რომ იფარებაო; ხელ-ფეხი ცივი ჰქონდა, სმა აღარ შეეძლო და ახალი ძიძა, რომელიც მეკარემ კანტორის მეშვეობით დაიჭირავა, წამდაუწუმ იმეორებდა:

— ცუდად არის, ძალიან ცუდად!

როზანეტი მთელ ღამეს არ დაწოლილა.

დილით ფრედერიკს დაუძახა:

— აქ მოდი. აღარ ინძრევა.

მართლაც, ბავშვი მკვდარი იყო. დედამ ხელში აიყვანა, ანჯღრევდა, ეხვეოდა, უნაზეს სახელებს ეძახდა, კოცნიდა, გულში იხუტებდა, სრულიად გაოგნებული ოთახში დაბორილობდა, თმას იგლეჯდა, ყვიროდა; ბოლოს დივანზე დაეცა და გაირინდა პირუღლებული, თვალბგაშტერებული, ცრემლი ღვარად სდიოდა; მერმე გაქევიდა, და სახლში ყველაფერი მიწყნარდა. სავარძლები და სკამები უბრუნებული იყო. იატაკზე რამდენიმე პირსახოცი ეგდო. საათს კი სი დარეკა. საღამური ჩაქრა.

ყოველივე ამის შემყურე ფრედერიკი ფიქრობდა, სიზმარი ხომ არ არისო? გულს ნაღველი უხუთავდა. ეგონა, ეს სიკვდილი მხოლოდ დასაწყისია და მას შეიძლება სულ მალე უფრო დიდი უბედურება მოჰყვესო.

უეცრად როზანეტმა ნაზი ხმით თქვა:

— ჩვენ მას შევინახავთ, არა?

უნდოდა დაებალხამებია იგი. ყველაზე დიდი საბუთი, ფრედერიკის აზრით, ის იყო, რომ ასეთი პატარა ბავშვების დაბალხამება არ შეიძლება. უმჯობესია პორტრეტი. ქალი ამ აზრს დაეთანხმა. ფრედერიკმა ორიოდ სიტყვა მისწერა პელერენს და დელფინამ წაიღო.

პელერენი დაუყოვნებლივ მოვიდა, რადგან გულმოდგინედ სურდა გაექარწყლებია წყენის მოგონება. შემოვიდა და თქვა:

— საბრალო ანგელოზი! ოჰ, ღმერთო ჩემო, რა სამწუხაროა!

მაგრამ მის არსებაში ნელ-ნელა გაიღვიძა მხატვარმა და განაცხადა: ამ მოყვითალო ჩრდილს თვალების გარშემო, ამ გალურჯებულ პირისახეს არაფერი არ ეშველება, ეს მხოლოდ ნატურ-მორტი, აქ დიდი ტალანტია საჭირო, და მერმე წაიბუტბუტა:

— ოჰ, ძნელია, ძნელი!

— ოღონდ კი ჰგავდეს, — შენიშნა როზანეტმა.

— ეჰ, მსგავსება რას მიჰქვია! ძირს რეალიზმი! სული უნდა დაიხატოს! თავი დამანებეთ! ვეცდები წარმოვიდგინო, თუ რა უნდა იქნეს ეს.

და ჩაფიქრდა. მარცხენა ხელი შუბლზე შემოიღო, იდაყვს მარჯვენა შეუყენა; მერმე უეცრად წამოიძახა:

— აჰ, აზრი მომივიდა! პასტელით! ნახევარტონებით და ოღნავ-

მონახული კონტურებით კარგი გამომსახველობის მიღწევა შეიძლება.

მოსამსახურე გოგო საღებავების ყუთის მოსატანად გაგზავნა, მერმე ფეხები დაბალ სკამზე შედგა, მაგიდა მოიმარჯვა, დიდრონი შტრიხები მოუსვა და ისე დამშვიდებული იყო, თითქოს წინ მოდელი უძევსო. აქებდა კორეჯოს პატარა იოანე ნათლისმცემლებს, ველასკეზის ინფანტ როზას, რეინოლდსის რძისფერ ტონებს, ლოურენსის სინატიფეს და განსაკუთრებით იმ გრძელთმიან ბიჭუნას, ლედი გლოუერს რომ მუხლებზე უზის.

— და განა შეიძლება იყოს ამ პატარებზე უფრო მომხიბვლელი რამ? უმაღლესი სილამაზის ტიპი (ეს რაფაელმა დაამტკიცა თავისი მადონებით) შეიძლება იყოს დედა შვილითურთ.

როზანეტი, რომელსაც ცრემლები ახრჩობდა, გავიდა და სენეკალმა მაშინვე თქვა:

— აბა არნუ!.. იცით, რა მოხდა?

— არა! რა იყო?

— თუმცა, ბოლო ასეთი უნდა ყოფილიყო!

— კი, მაგრამ რა ამბავია?

— იქნებ ახლა უკვე... ბოდიში!

მხატვარი ადგა და ოდნავ აუწია თავი მიცვალებულს.

— თქვენ თქვით... — დაიწყო ფრედერიკმა.

პელერენმა კი თვალები მოხუჭა, რომ პროპორციები უკეთ გაერკვია:

— მე ვთქვი, რომ ჩვენი მეგობარი არნუ ახლა იქნებ უკვე საპატიმროშია.

შემდეგ კმაყოფილებით დასძინა:

— აბა შეხედეთ! ასე უნდა, არა?

— დიახ, მშვენიერია! არნუ რაო?

პელერენმა ფანქარი დადო.

— რამდენადაც გავიგე, მას სდევნის ვინმე მინიო, რეჟემბარის მეგობარი, ესეც კაი ვინმეა, აი! ერთი რეგვენია, რაღა! წარმოიდგინეთ, ერთხელ...

— ეჰ, საქმე ხომ რეჟემბარს არ ეხება?

— სწორია! ჰოდა, აი გუშინ სალამოს არნუს სადმე უნდა ეშოვნა თორმეტი ათასი ფრანკი, თორემ მისი საქმე ცუდად იქნებოდა.

— ოჰ, ეგ იქნებ გაზვიადებულია, — უთხრა ფრედერიკმა.

— სრულიადაც არა! მე მგონია, მძიმე საქმეა, ძალიან მძიმე.

ამ დროს როზანეტი დაბრუნდა, თვალები დასწითლებოდა, შეშუპებოდა, თითქოს შეუღებავსო. მოვიდა და ნახატს დააქკერდა. პელერენმა ფრედერიკს ანიშნა, ამის გამო გავჩუმდით, მაგრამ მას ყურადღება არ მიუქცევია.

— მე მაინც ვერ დამიჯერებია...

— ვიმეორებ, — უთხრა მხატვარმა, — რომ გუშინ საღამოს შეიდ საათზე შეეხვდი ჟაკობის ქუჩაზე. სიფრთხილით პასპორტიც თან წამოეღო, ამბობდა, ჰავრში ჩავჯდები გემში მთელი ოჯახიანადო.

— როგორ? ცოლიანად?

— რა თქმა უნდა! ის ძალიან კარგი მეოჯახეა. მარტო ვერ გაძლებს.

— მაშ დარწმუნებული ხართ, რომ მიდის?

— რასაკვირველია! აბა თორმეტი ათასი ფრანკი სად უნდა ეშოვნა?

ფრედერიკმა ორიოდეჯერ გაიარ-გამოიარა ოთახში. სუნთქვა უჭირდა, ტუჩებს იკვნეტდა, მერმე ქუდი აიღო.

— სად მიდისარ? — ჰკითხა როზანეტმა.

მან არაფერი უპასუხა და წავიდა.

V

საჭიროა თორმეტი ათასი ფრანკი, თორემ ქ-ნ არნუს ველარ ნახავს, დღემდე კი დაუძლეველი იმედი ჰქონდა. განა იგი მისი გულის არსი, მისი სიცოცხლის საფუძველი არ იყო? რამდენიმე წუთს ბორძიკით დადიოდა ტროტუარზე, გული გახეთქაზე ჰქონდა, მაგრამ მაინც კმაყოფილი იყო, რომ დაშორდა იმას, მეორეს.

სად იშოვნოს ფული? ფრედერიკმა გამოცდილებით იცოდა, თუ რა ძნელია მისი მიღება ერთბაშად, პროცენტებითაც კი. ერთადერთ ვინმეს შეეძლო მისი შველა, ეს იყო ქ-ნი დამბრეზი. მას სეიფში მუდამ ჰქონდა ხოლმე ბანკის ბილეთები. ეწვია და გაბედულად ჰკითხა:

— შეგიძლია სესხად მომცე თორმეტი ათასი ფრანკი?

— რისთვის?

— ეს სხვისი საიდუმლოებაა.

ქალს სურდა ცოდნოდა. იგი არ უთმობდა. ორივე ჯიუტობდა. ბოლოს ქალმა განუცხადა: არაფერს არ მოგცემ, სანამ არ მეცოდინება, რად გინდაო. ფრედერიკი ჭარხალივით წამოწითლდა:

— ერთ-ერთმა მეგობარმა იქურდა, დღესვე უნდა აანაზღაუროს.

— რა ჰქვია? რა გვარია? ჰო, რა გვარია-მეთქი?

— დიუსარდიე!

და დაუჩოქა, არავის არ უთხრაო.

— ჩემზე რა აზრისა ხარ? — ჰკითხა ქ-ნმა დამბრუნება, — შეიძლება კაცმა იფიქროს, თვითონ მოუპარავსო. თავი გაანებე მატრაგიკულ პოზებს! აჰა, წაილე! და ღმერთმა უშველოს იმას!

იგი არნუსთან გაიქცა. ვაჭარი მალაზიაში არ დაუხვდა. იგი წინანდებურადვე პარადის ქუჩაზე ცხოვრობდა, ორი ბინა ჰქონდა.

პარადის ქუჩაზე მეკარემ დაიფიცა: გუშინდელს აქეთ ბ-ნი არნუ შინ არ ყოფილა, რაც შეეხება ქალბატონს, არაფრის თქმა არ შემიძლიაო. ფრედერიკი კიბეზე ავარდა და გასაღების ნახვრეტს ყური მიაღო. კარი გააღო.

— ქალბატონი და ბატონი ერთად წავიდნენ, — უთხრა მსახურმა გოგომ. — არ ვიცი, როდის დაბრუნდებიან. მე ხელფასი მომცეს. აქედან მივდივარ.

უეცრად კარის ჭრიალი გაისმა.

— კი, მაგრამ აქ ვილაც არის!

— არა, ბატონო, ეს ქარია!

ფრედერიკი წავიდა. გარნა ესოდენ უეცარი გაქრობა რაღაც წარმოუდგენელი იყო.

იქნებ რეჟემბარმა, როგორც მინიოს მეგობარმა, აუხსნას, რა მოხდა? და ფრედერიკი მონმარტრში წავიდა, იმპერატორის ქუჩაზე.

სახლის წინ რკინის რიკულით შემოღობილი ბაღია იყო. ფასადი თეთრი იყო, შესასვლელს სამი საფეხური ჰქონდა, ასე რომ ტროტუარიდან შეიძლებოდა შეგეხებდა ქვემო სართულის ორივე ოთახში, რომელთაგან ერთი სასტუმრო იყო, სადაც ყველა სკამსა და სავარძელზე გადაფენილი იყო ტანსაცმელი, მეორე კი — სახელოსნო, სადაც ისხდნენ ქალები, ქ-ნ რეჟემბართან რომ მუშაობდნენ.

ყველა ესენი დარწმუნებული იყვნენ, რომ დიასახლისის ქმარს დიდი საქმეები აქვს, იცნობს დარბაისელ ადამიანებს, რომ ჩვეულებრივი კაცი როდია. თუმცა, რეჟემბარი შემთხვევას არ გაუშ-

ვებდა, რომ წასაქვებლად ან ჰკუთის დასარიგებლად რაიმე არ ეთქვა თავაზიანად და შემდეგში, როცა გათხოვდებოდნენ სოლმე, თავს უბედურად გრძნობდნენ, რადგან იგი იდეალად მიაჩნდათ.

და მაინც არც ერთ მათგანს იგი ისე ძლიერ არ უყვარდა, როგორც ქ-ნ რუჟემბარს, ამ პატარა ჰკვიან ქალს, მას რომ თავისი ხელობით ინახავდა.

როგორც კი უთხრეს, ბ-ნი მორო გკითხულობსო, მაშინვე გამოვიდა, რადგან მსახურისაგან იცოდა მისი ურთიერთობა ქ-ნ დამბრეზთან. მისი ქმარი — „ახლავე უნდა მოვიდეს“, ფრედერიკი გოცებული იყო წესრიგით ბინაში და მუშაობის სიუხვით, რომელიც ყველგან ჩანდა. შემდეგ რამდენიმე წუთს იჯდა რომელიღაც ოთახში, თავისებურ კაბინეტში. სადაც მოქალაქე განმარტოვდებოდა ხოლმე.

ამჯერად მოქალაქე ისე გაჯავრებული არ ყოფილა, როგორც ჩვეულებრივ.

დაწვრილებით მოუთხრო არნუს ამბავი. ფიანსის ნაწარმის ყოფილმა ვაჭარმა ანკესზე წამოაგო ვინმე მინიო, პატრიოტი, გაზ. „სიეკლის“ ასიოდე აქციის მფლობელი; არნუმ იგი დააჯერა, რომ დემოკრატიული თვალსაზრისით საჭიროა გამოიცივლოს გაზეთის ადმინისტრაცია და რედაქცია, და თითქოს იმისათვის, რომ გაიმარჯვონ აქციონერთა მომავალ თათბირზე, ორმოცდაათი აქცია სთხოვა, რათა საიმედო მეგობრებისათვის გადაეცა, რომლებიც მხარს დაუჭერდნენ არჩევნებში. მინიოს არ მოუხდებდა პასუხისმგებლობა, არც ვინმესთან ჩხუბი, ხოლო, როცა წარმატება მიღწეულ იქნება, მაშინ კარგ ადგილს უშოვნის არნუს ღირექციაში, ყოველ შემთხვევაში თვითრად რომ ხუთი-ექვსი ათასი ფრანკი ექნეს. არნუმ აქციები მიიღო, მაგრამ ერთბაშად გაყიდა ისინი და აღებული ფულით შევიდა საეკლესიო ნივთების მოვაჭრე ამხანაგობაში. მალე მინიომ თავისი მოითხოვა. არნუ თავს არიდებდა; ბოლოს პატრიოტი დაემუქრა, თაღლითობისათვის სამართალში მიგცემ, თუ აქციები ან მათი ღირებულება: ორმოცდაათი ათასი ფრანკი არ დაგიბრუნებიაო.

ფრედერიკის სახე სასოწარკვეთილებას გამოხატავდა.

— ეს ყველაფერი როდია, — უთხრა მოქალაქემ, — მინიო პატრიოსანი კაცია, დათანხმდა თუნდაც მეოთხედი მისცენ ჯერჯერობით. არნუ შეჰპირდა და, რა თქმა უნდა, კვლავ თავი დაიძვრინა.

მოკლედ, გუშინწინ მინიომ მოითხოვა, რომ ერთი დღის ვადაში თორმეტი ათასი ფრანკი გადაუხადოს.

— ეგ ფული მე მაქვს! — უთხრა ფრედერიკმა.

მოქალაქემ პირი იბრუნა:

— ხუმარა!

— ბოდიში! აგერ მაქვს ჯიბეში! მინდოდა მისთვის მიმეცა.

— ოჰო, ასე რამ აგაჩქარათ! დიდებულისა, ჩემმა მზემ! მაგრამ გვიანდაა: საჩივარი აღძრულია, არნუ წავიდა.

— მარტო?

— არა, ცოლიანად. ჰავრის სადგურზე უნახავთ.

ფრედერიკი საშინლად გაფითრდა. ქ-ნ რეჟემბარს ეგონა, გონება დაეკარგებოდა. მან ძალა მოიკრიბა და ორიოდ კითხვა კიდევ მისცა. რეჟემბარს ეს ეწყინა, რადგან ასეთი რამ საერთოდ დემოკრატიას ვნებს. არნუ მუდამ ახირებული და გაუფრთხილებელი კაცი იყო.

— თავცარიელი! მოქეიფე! კაბებმა დაღუპეს! მე ის კი არ მებრალება, არამედ მისი ცოლი.

მოქალაქე პატივს სცემდა სათნო ქალებს და დიდად აფასებდა ქ-ნ არნუს. — ბევრი რამ გადაიტანა!

ფრედერიკი უმადლოდა ასეთი თანაგრძნობისათვის, თითქოს რეჟემბარმა რაიმე სამსახური გაუწიოს, და გამოთხოვებისას გრძნობით ჩამოართვა ხელი.

— ყველაფერი ჰქენი, რაც საჭიროა? — ჰკითხა როზანეტმა, როცა იგი დაბრუნდა.

მან უპასუხა, ვერ გავბედე და ქუჩებში დავეხეტებოდი. რომ გული გადამეყოლებოდა.

რვა საათზე სასადილო ოთახში გადავიდნენ; მღუმარედ ისხდნენ ერთმანეთის პირდაპირ, დროდადრო ღრმად ოხრავდნენ და მსახურს თეფშები ხელუხლებელი მიჰქონდა. ფრედერიკმა არაყი დალია. თავი განადგურებულად, მოსპობილად მიაჩნდა, ველარაფერს ვერ გრძნობდა, საშინელი დაღლილობის გარდა.

ქალმა პორტრეტი მოიტანა. წითელი, ყვითელი, მწვანე და ლურჯი საღებავები უხეშად იყო ერთმანეთში არეული და საძაგელ, თითქმის კომიკურ შთაბეჭდილებას სტოვებდა.

თუმცა, პატარა მიცვალებული უკვე ისე გამოიცვალა, რომ ველარ იცნობდი. იისფერი ტუჩები უფრო მკვეთრად აჩენდა პი-

რის კანის სითეთრეს, ნესტოები გაუთხელდა, თვალები ჩაუცვივდა, თავი ცისფერი ტაფტის ბალიშზე ედო, კამელიის, ვარდებისა და იის ფურცლებში; ეს აზრი მსახურმა შთააგონა და ორივე ქალმა მოწიწებით მორთო იგი ყვავილებით. ბუსარზე, არშიიანი ქსოვილით რომ იყო დაფარული, წმიდა წყლით ნახსურვეი ბზის შტოების თაიგულთა შორის მოოქრული შანდლები იდგა; კუთხეებში ორ ვაზაში საკმევი სანთელი ენთო. ყოველივე ეს აკვანთან ერთად რაღაც საკურთხევლისებრ რამეს ჰგავდა, და ფრედერიკს გაახსენდა გარდაცვალებულ დამბრეზთან დამის თევა.

თითქმის ყოველ თხუთმეტ წუთში როზანეტი აკვნის ჩარდახს გადასწევდა, რომ თავისი შვილი დაენახა. წარმოიდგენდა, რომ რამდენიმე თვის შემდეგ იგი სიარულს დაიწყებდა, შემდეგ კი სკოლის ეზოში ქალაქობიას ითამაშებდა ამხანაგებთან, როგორი იქნებოდა ოცი წლისა და ყოველივე ეს სახე, რომელთაც იგი წარმოიდგენდა, ახალი დანაკარგი იყო მისთვის; მოძალებული სასოწარკვეთილება დედობრივ გრძნობას უმძაფრებდა.

ფრედერიკი უძრავად იჯდა მეორე სავარძელში და ქ-ნ არნუზე ფიქრობდა.

ახლა ალბათ იგი ვაგონში ზის და ფანჯრიდან გასცქერის მინდვრებს, პარიზისაკენ რომ გარბიან, ან იქნებ გემბანზე დგას, რღ-გორც მაშინ, პირველად რომ დაინახა; გარნა ეს გემი მიაქანებს უსაზღვრო სივრცისაკენ, საიდანაც იგი ველარ დაბრუნდება. შემდეგ მას წარმოიდგენდა სასტუმროს ოთახში: ჩემოდნები იატაკზეა, შპალიერი ნაფლეთებად ჰკიდია კედლებზე, კარს ქარი აზანზარებს. მერმე რა იქნება? იგი რას იზამს? გახდება მასწავლებელი, კომპანიონი, იქნებ ხელზე მოსამსახურეც? ახლა იგი სიღარიბის ყოველგვარი შემთხვევითობის ხელშია. ის გარემოება, რომ მისი ამბავი არ ეცოდინება, სტანჯავდა ფრედერიკს. საჭირო იყო ხელი შეეშალა მისი წასვლისათვის ან თან გაჰყოლოდა. განა იგი არ არის მისი ნამდვილი ქმარი? და იმაზე ფიქრი, რომ ვედარასოდეს ვერ ნახავს, რომ ყველაფერი გათავდა, რომ დაუბრუნებლად დაჰკარგა იგი, სიცოცხლეს უმწარებდა; დილიდანვე დაგროვებულმა ცრემლმა გადმოხეთქა.

როზანეტმა ეს შეამჩნია.

— აჰ, შენც ჩემსავით სტირი? შენც იტანჯები?

— დიახ, დიახ! მეც!

ქალი გულში ჩაიხუტა და ორჯე ასე ქვითინებდა.

ქ-ნი დამბრეზიც ტიროდა; გულაღმა დამხობილიყო და თავზე ავლები შემოეჭირებია.

ოლიმპია რევემბარმა, რომელმაც კლოვის შემდეგ პირველი ნათელი ფერის კაბა მოუტანა გასასიჩქავად. უამბო როგორ ეწვია მათ ფრედერიკი. რომელსაც მზად ჰქონდა თორმეტი ათასი ფრანკი ბ-ნ არნუსათვის.

მაშასადამე, ფული, მისი ფული იმისთვის დასჭირდა, რომ ხელი შეეშალა მისთვის, მეორესთვის არ წასულიყო, რომ შეენარჩუნებინა საყვარელი!

ჯერ გაათვრება დაეუფლა და გადაწყვიტა გაეგლო იგი, როგორც აგდებენ ლაქიას. მაგრამ უხვად დაღვრილმა ცრემლმა დაამშვიდა. უმჯობესი იქნებოდა არაფერი არ ეთქვა: ყველაფერი გულში ჩაეხვია.

მეორე დღეს ფრედერიკმა დაუბრუნა თორმეტი ათასი ფრანკი.

ქალმა წინადადება მისცა შეენახა იგი იმ შემთხვევისათვის, თუ მის მეგობარს დასჭირდებოდა და დაწვრილებით გამოჰკითხა მისი ამბავი. ვინ აიძულა ასეთი საქმე ჩაედინა, ალბათ ქალმა, რადგან ისინი გვაიძულებენ ხოლმე ასეთი დანაშაული ჩავიდინოთ.

მისმა დამცინავმა კილომ ფრედერიკი შეაცბუნა. იგი ძლიერ ნანობდა, რომ ასეთი ცილი დასწამა მეგობარს. მაგრამ იმან დაამშვიდა, რომ ქ-ნ დამბრეზს არ შეეძლო სიმართლე შეეტყო.

გარნა ქალი თავისას არ იშლიდა, რადგან მეორე დღეს კვლავ იკითხა მისი მეგობრის ამბავი, მერმე მეორისაც — დელორიეს ამბავი გამოჰკითხა:

— ჰკვიანი და სანდო კაცია?

ფრედერიკმა შეაქო.

— სთხოვეთ შემოიაროს ჩემთან როგორმე დილით: მინდა ერთ საქმეზე მოვეთათბირო.

მან შემთხვევით იპოვნა ერთი შეკვრა ქაღალდები, რომელთა შორის იყო არნუს ვექსილები, როგორც რიგია, გაპროტესტებული და ქ-ნ არნუს ხელმოწერილნი. სწორედ ამ ვექსილებისათვის მივიდა ერთხელ ფრედერიკი ბ-ნ დამბრეზთან საუზმის დროს; თუმცა კაპიტალისტი არ აპირებდა გასანადღებლად წარედგინა ისინი, მაგრამ მაინც ის ჰქნა, რომ კომერციულმა სასამართლომ განაჩენი გამოუტანა არა მარტო არნუს, არამედ მის ცოლსაც, რომელმაც ამაზე

არაფერი იცოდა, რადგან ქმარმა უადგილოდ მიიჩნია მისი გაფრთხილება.

აი ეს იყო ნამდვილი იარაღი! ქ-ნ დამბრუნეს არ ეეჭვებოდა, მაგრამ ალბათ მისი ნოტარიუსი ურჩევდა თავი შეეკავებინა: მას სურდა ვინმე სხვისთვის, ნაკლებ ცნობილისათვის მიენდო ეს საქმე და გაახსენდა ის მაღალი, უტიფარი კაცი, თავისი სამსახური რომ შესთავაზა.

ფრედერიკმა თავისი გულუბრყვილობით თხოვნა შეუსრულა.

ადვოკატი აღტაცებული იყო, რომ ასეთ დიდმნიშვნელოვან ქალთან ექნებოდა საქმე. და იჩქარა მასთან მიხვლა.

ქ-ნმა დამბრუნება უთხრა, მემკვიდრეობა ეკუთვნის ჩემს ძმისწულსო, ამიტომ მისთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ამ ვექსილებით ფულის მიღებას, რადგან მისთვის ძვირფასია ცოლ-ქმარ მარტინონის ინტერესები.

დელორიე მიხვდა, აქ რაღაც საიდუმლოებააო, ვექსილებს დააკერდა და დაფიქრდა. ქ-ნ არნუს გვარმა, რაც დაწერილი იყო საკუთარი ხელით, გაახსენა მისი სახე და შეურაცხყოფა, ამ ქალმა რომ მიაყენა. თუკი შურისგების შემთხვევა ეძლევა, რატომ არ უნდა ისარგებლოს?

და ქ-ნ დამბრუნეს ურჩია, საჯარო ვაჭრობით გაეყიდა მემკვიდრეობით დარჩენილი უიმედო ვექსილები; ვინმე იყიდის და გასანაღდეבלად წარადგენსო. თვითონვე იკისრა ასეთი პირის მოძებნა.

ნოემბრის ბოლო რიცხვებში ფრედერიკმა იმ ქუჩაზე გაიარა, სადაც ქ-ნი არნუს ცხოვრობდა, და დაინახა კარზეგაკრული განცხადება, რომელშიც მსხვილი ასოებით ეწერა:

„იყიდება მოძრავი ქონება: სამზარეულოს ჭურჭელი, საცვლები, სუფრები, პერანგები, მაქმანი, კაბები, შარვლები, ფრანგული და ინგლისური შალეები, ეს არის როიალი. აღორძინების სტილის ორი მუხის კარადა, ვენეციური სარკეები, ჩინური და იაპონური ფაიფური“.

„ეს ხომ იმათი ნივთებია!“ -- გაიფიქრა ფრედერიკმა; მეკარემ ვარაუდი დაუდასტურა.

რაც შეეხება პიროვნებას, ვინც ეს საქმე საჯარო ვაჭრობამდე მიიყვანა, მისთვის უცნობი იყო. განმარტების მიცემა შეეძლო ბ-ნ ბარტელმოს, შემფასებელს.

მოსხელეს ჯერ არ სურდა ეთქვა, რომელმა მევალემ მოითხოვა გაყიდვა. ფრედერიკმა სიმტკიცე გამოიჩინა: ეს იყო ვინმე სენეკალი, ვეჭილი. და ბ-ნმა ბარტლომ იმდენი თავაზიანობა გამოიჩინა, რომ ფრედერიკს მისცა — „მცირე აფიშების“ თავისი ნომერი. როზანეტთან რომ დაბრუნდა, ფრედერიკმა ეს ნომერი გაშალა და ისე დააგდო მაგიდაზე.

— აჰა, წაიკითხე!

— რა არის? — ჰკითხა ქალმა და მისი სახე ისე აუშდვრეველი იყო, რომ ფრედერიკს ბრაზი მოერია.

— აჰ, ვიცით ეგ თქვენი უწყინარობა!

— არა მესმის რა!

— შენი მიზეზით იყიდება საჯაროდ ქ-ნ არნუს ნივთები?

ქალმა განცხადება გადაიკითხა.

— მერმე სადაა მისი სახელი?

— ნივთები ხომ მისია! ეს ჩემზე უკეთ შენ იცი!

— აბა რა ჩემი საქმეა? — უთხრა როზანეტმა და მხრები აიჩეხა.

— რა შენი საქმეა? შურს იძიებ და ისაა! ეს სულ შენი დევნის ნაყოფია! განა შენ არ შეურაცხყოფდი? შინაც კი მიხვედი! შენ, სალახანა! მიხვედი წმინდა, მომხიბვლელ, ყველაზე უკეთეს ქალთან ამქვეყნად! რატომ ასე ამოგიჭრია გულში მისი დაღუპვა?

— ცდები, გარწმუნებ!

— ჩუმაღ! ვითომ შენ არ შეუჩინე სენეკალი!

— რა სისულელეა!

ფრედერიკი გაათრდა.

— სტყუი! სტყუი, არამზადავ! შენ იჭვენულობ! აღმასრულებელი ფურცელი გაქვს მისი ქმრის სახელზე! სენეკალი უკვე იჩიქნებოდა შენს საქმეებში! მას ეზიზღება არნუ, თქვენ შეთქმული ხართ. მე ვნახე, როგორ უხაროდა, როცა შენ საჩივარი მოიგე. ახლაც იუარებ?

— სიტყვას გაძლევ, რომ...

— აჰ, ვიცი, რა ფასი აქვს შენს სიტყვას!

და ფრედერიკი მოჰყვა მისი საყვარლების ჩამოთვლას, გვარით, სახელით, წვრილმანების აღნიშვნით. როზანეტი გაფითრდა და ჩამოეთხოვა.

— გიკვირს, არა? მე ყურადღებას არ ვაქცევდი, შენ კი ბრმა გეგონე! ახლა მეყოფა! ისეთი ქალების დალატის გამო, როგორიც

შენ ხარ, თავს არ იკლავენ! ხოლო, როცა ღალატი მეტად აშკარაა, მიატოვებენ ხოლმე. შენისთანების დასჯა თავის დამცირებაა!

ქალი ხელებს იმტვრევდა.

— ღმერთო ჩემო! შენ თითქოს შეგცვალესო!

— ამისი ბრალი, შენს. გარდა, არავის მიუძღვის!

— და ყველაფერი ეს ქალბატონ არნუს გულისათვის... — წა-
მოიძახა ატირებულმა როზანეტმა.

მან გულცივად მიუგო:

— მხოლოდ ის მიყვარდა მთელ სიცოცხლეში!

ამ შეუარაცხყოფამ ცრემლის ნაკადი შეუწყვიტა:

— ეს ადასტურებს, თუ რა კარგი გემოვნება გაქვს! გადამწიფე-
ბული, ძირტკბილასფერი სახის ქალი, რომელიც მომორთვილია,
როგორც ტომარა, თვალები ისე დიდი აქვს, როგორც სარდაფის
სარკმლები, და სარდაფივით ცარიელი. თუ ასეთები მოგწონს, მიბ-
რძანდი მასთან!

— მეც მაგას ველოდი. დიდად გმადლობ!

როზანეტი იქვე გაქვავდა, ესოდენ უჩვეულო საქციელით გაო-
ცებული. არც კი უცდია შეკავება, როცა ვაჟი დერეფანში გავიდა.
მერმე უეცრად მოვიდა გონს, ერთი გადანტომით დაეწია და ორი-
ვე ხელი მოჰხვია.

— გიჟი ხარ, გიჟი! ეს უაზრობაა! მიყვარხარ!

და შეევედრა:

— ღმერთო ჩემო! თუნდაც ჩვენი შვილისათვის!

— გამოტყდი, რომ ეს შენი ნაქნარია! — უთხრა ფრედერიკმა.

ქალი კვლავ არწმუნებდა, ბრალი არ მიმიძღვისო.

— მაშ არ გინდა გამოტყდე?

— არა!

— აბა მშვიდობით! სამუდამოდ!

— მომისმინე!

ფრედერიკი მობრუნდა.

— უკეთ რომ მიცნობდე, მიხვდებოდი, რომ ეს გადაწყვეტილე-
ბა უცვლელია!

— ოჰ, შენ კიდევ მოხვალ ჩემთან!

— არასოდეს ჩემს სიცოცხლეში!

და კარი მაგრად გაიჯახუნა.

როზანეტმა დელორიეს მისწერა, დაუყოვნებლივ მნახეო.

იგი ხუთი დღის შემდეგ მივიდა, საღამოს, ხოლო როცა ქალმა შათი გაყრის ამბავი აცნობა, ადვოკატმა უთხრა:

მეტი არაფერი? დიდი უბედურება მომხდარა!

ქალს ეგონა, ფრედერიკს დამიბრუნებსო, მაგრამ ახლა ყველაფერი გათავდა. მეკარისაგან კი იცოდა, რომ მალე ქ-ნი დამბრეზი უნდა შეერთო.

დელიორიემ ჯერ ვითომ დატუქსა, მერმე კი რაღაც არაბუნებრივად გამსიარულდა, კიდევაც გაანცდა. ხოლო, როცა გამოირკვა, რომ უკვე გვიანი იყო, ნება ითხოვა, დამეს აქვე, სავარძელში გავიღევო. მეორე დღეს ნოჟანს წავიდა, როზანეტი კი გააფრთხილა, არ ვიცი, კიდევ როდის ვნახავთ ერთმანეთსო; ახლო მომავალში, შესაძლებელია, ჩემს ცხოვრებაში დიდი ცვლილება მოხდესო.

ნოჟანს რომ ჩავიდა, ორი საათის შემდეგ ეს პატარა ქალაქი შთლად აფორიაქებული იყო. ამბობდნენ, ფრედერიკი ქ-ნ დამბრეზს ირთავსო. ბოლოს, სამმა დამ ოყემ ველარ მოითმინა და ქ-ნ მოროსთან მივიდა, მან კი ეს ამბავი სიამაყით დაადანატურა. ძია როკი ავად გახდა. ლუიზა თავის ოთახში ჩაიკეტა, ხმა გავარდა კიდევაც, ჰქუაზე შეიშალაო.

ვერც ფრედერიკმა დამალა თავისი მწუხარება. ქ-ნი დამბრეზი ალბათ ცდილობდა გაერთო იგი და ამიტომ უფრო ყურადღებით ეპყრობოდა, ყოველ დღეს, ნასადილევს მასთან ერთად დასეირნობდა თავისი ეკიპაჟით; ერთხელ კი, როცა ბირჟის მოედანზე მიდიოდნენ, ქალს ფიქრად მოუვიდა, ისე, გასართობად საჯარო ვაჭრობის დარბაზში შესულიყო.

პირველი დეკემბერი იყო, სწორედ ის დღე, როცა დანიშნული იყო ქ-ნ არნუს ნივთების საჯაროდ გაყიდვა. ფრედერიკს ეს გაახსენდა და უთხრა, მე არ შემოვალ, დარბაზში იმდენი ხალხია და ისეთი ხმაურობაა, რომ ვერ ავიტანო. ქალმა უპასუხა, მხოლოდ თვალს გადაავლებო. ეტლი გააჩერებინა. ფრედერიკი იძულებული გახდა შეჰყოლოდა.

ეზოში იდგა უტამტო პირსაბანები, დაგლეჯილი სავარძლები, ძველი კალათები, ეყარა ფაიფურის ნატეხები, ცარიელი ბოთლები, მატრასები; იქვე ტრიალებდნენ ვილაციები, რომელთაც ჭუჭყიანი ბლუზები და სერთუკები ეცვათ, მთლად გამტკვერულნი და უსახურნი იყვნენ, ზოგს ტილოს ტომარა ეკიდა ზურგზე, ჯგუფ-ჯგუფად იდგნენ და ხმამაღლა ელაპარაკებოდნენ ერთმანეთს.

ფრედერიკმა შენიშნა, იქით წასვლა უხერხულიაო.

— აჰ, არაფერია! — თქვა ქალმა და კიბეზე ავიდნენ.

პირველსავე ოთახში მარჯვნივ ვილატეებს ხელის კატალოგები ეჭირათ და სურათებს ათვალეერებდნენ, მეორე ოთახში ჩინური იარაღების კოლექციები იყიდებოდა. ქ-ნი დამბრეზი უკან დაბრუნდა. იგი კარების ნომრებს აკვირდებოდა და დერეფნის ბოლოს მიიყვანა ხალხით გაჭედოილ სადგომში.

ფრედერიკმა მაშინვე იცნო „ლ' არ ენდუსტრიელის“ მაღაზიის ორივე თარო, ქ-ნ არნუს სამუშაო მაგიდა, მთელი მისი ავეჯი! იგი დახორავებული იყო რამდენიმე სართულად იატაკიდან ჰერამდე. სხვა კედლებზე კი ხალიჩები და პორტიერები ეკიდა. ძირს, ამფითეატრად დადგმულ სკამებზე ვილაც მოხუცები თვლემდნენ. მარცხნივ მოჩანდა დახლისებური რამ, რომლის იქით იდგა თეთრპალსტუხიანი შემფასებელი და ჩაქუჩს აქნევდა. იქვე გვერდით ნივთებს იწერდა ერთი ახალგაზრდა, ხოლო ქვემოთ იდგა ზორბა ვინმე, რომელიც კომივოიაჟერსაც ჰგავდა და კონტრამარკების გამყიდველსაც, და ნივთების სახელებს გაიძახოდა, ნივთები სამ კაცს მოჰქონდა და მაგიდაზე აწყობდა, რომელსაც გარშემო უსხდნენ მეძველეები და გადამყიდველები. მათს უკან ხალხი მიმოდიოდა.

როცა ფრედერიკი შევიდა, მყიდველები ათვალეერებდნენ კაბებს, თავსაფრებს, ცხვირსახოცებსა და პერანკებს; ყოველივე ეს ხელიდან ხელში გადადიოდა, ზოგჯერ შორიდან გადაისვრიდნენ და ჰაერში თეთრად გაიფრიალებდა რაღაც. მერმე გაიყიდა ქ-ნ არნუს კაბები, მისი ერთ-ერთი ქუდი, რომელზეც ფრთა მოტეხილი იყო და განზე ეკიდა, შემდეგ ბეწვეული და სამი წყვილი ფეხსაცმელი, განაწილება ამ რელიქვიებისა, რომლებშიც ფრედერიკი ბუნდოვნად ხედავდა მისი სხეულის გამოსახულებას, მხეცურ სისასტიკედ ეჩვენებოდა, თითქოს ყორნები თვალწინ მის გვამს ჰგლეჯნო. დახუთული ჰაერი გულს ურევდა; ქ-ნმა დამბრეზმა თავისი შუშა შესთავაზა; მისი სიტყვით, ყოველივე ეს ძლიერ აინტერესებდა.

დადგა საწოლი ოთახის მოწყობილობის ჯერი. ბ-ნმა ბერტელმომ ფასი გამოაცხადა. აუქციონისტმა მაშინვე გაიმეორა უფრო ხმამაღლა, სამი მოსამსახურე კი მშვიდად ელოდა ჩაქუჩის დარტყმას და ნივთი მეზობელ ოთახში გაჰქონდა. ამრიგად ერთი-მეორეზე გაიტანეს დიდი, კამელიებით ამოქარგული ლურჯი ხალიჩა. რომელსაც ეხებოდნენ ქ-ნ არნუს ფეხები, როცა ფრედერიკს შე-

მოეგებებოდა ხოლმე; დიდი სავარძელი. რომელშიც ვაჟი იჯდა ხოლმე მის პირდაპირ, როცა მარტონი რჩებოდნენ; ორივე ეკრანი, რომლებიც ბუხართან იდგა და რომელთა სპილოს ძვალი უფრო ნაზი ხდებოდა ხელის შეხების გამო, ხავერდის პატარა ბალიში, სადაც ქინძისთავეები კვლავ ესო. ამ ნივთებთან ერთად თითქოს ნაწილები სწყდებოდა ფრედერიკის გულს. ხმებისა და მოძრაობის ერთფეროვნება ღლიდა მას, მომაკვდინებელ გაჩანაგებასა და სახსრების უცნაურ დაშლას იწვევდა.

უეცრად ზედ მის ყურთან გაიშრიალა აბრეშუმის კაბამ: მის გვერდით როზანეტი იდგა.

აუქციონის ამბავი თვით ფრედერიკისაგან იცოდა. გული რომ მოეოხა, საჯარო ვაჭრობის ნახვა მოენატრა. ტანთ ეცვა სადაფის-ლილებიანი თეთრი ატლასის ყილეტი, ფურჩალებიანი კაბა, ხელებზე — ვიწრო თათმანები. გამარჯვებულის იერი ჰქონდა.

ფრედერიკი გულისწყრომამ გააფითრა. როზანეტმა ქალს გადაჰხედა, მასთან რომ იყო.

ქ-ნმა დამბრეზმა იცნო იგი და ერთ წუთს თავით ფეხამდე ათვალიერებდნენ ერთმანეთს, ცდილობდნენ შეემჩნიათ რაიმე ნაკლი, ზადი; ერთს ალბათ შურდა მეორის ახალგაზრდობა, ის კი ნაწყენი იყო მოქიშპის განსაკუთრებული სინატიფით, არისტოკრატიული სისადავით.

ბოლოს, ქ-ნმა დამბრეზმა გამოუთქმელი ქედმაღლური ღიმილით იბრუნა პირი.

ახლა აუქციონისტმა როიალს აჰხადა თავი, მის როიალს! ზეზე მდგომმა მარჯვენა ხელით ჩაარაკრაკა გამა და ფასი გამოაცხადა: ათას ორასი ფრანკი, მერმე დაუკლო ათასამდე, რვაასამდე, შვიდასამდე.

ქ-ნი დამბრეზი ანცური კილოთი დასცინოდა ამ ხეს ფეხსაცმელს.

მეძველეთა წინაშე დადგეს კოლოფი, რომელშიც იყო ვერცხლის მედალიონები და ლილები, სწორედ ის, ფრედერიკმა რომ ნახა, როდესაც პირველად ისადილა შუაზელის ქუჩაზე, რომელიც შემდეგ როზანეტს ჰქონდა და კვლავ ქ-ნ არნუს დაუბრუნდა; ხშირად მათი საუბრის დროს თვალწინ ჰქონდა ხოლმე ეს კოლოფი. იგი დაკავშირებული იყო მის უძვირფასეს მოგონებასთან და გულში უხაროდა, როცა ქ-ნმა დამბრეზმა უეცრად სთქვა:

— დახე! ესკი უნდა ვიყიდო!

— აბა ეგ რა მოსაწონია!

ქალს კი, პირიქით, ძლიერ მოსწონდა; აუქციონისტი აქებდა მის სინატიფეს:

— აღორძინების სტილის ნივთია! რვაასი ფრანკი, ბატონებო თითქმის მთლად ვერცხლისაა! ცარციტ რომ გაფერო, გაბრწყინდება.

ქალი ხალხში გაძვრა.

— რა უცნაური სურვილია! — თქვა ფრედერიკმა.

— არ გესიამოვნებათ?

— არა. რაში უნდა გამოგადგეთ ასეთი უბრალო რამ?

— ვინ იცის? იქნებ გამოდგეს საყვარლის წერილების შესასანახავად.

და მისმა შეხედვამ განმარტა გადაკრული სიტყვა.

— მით უმეტეს არ უნდა გაამხილო გარდაცვლილთა საიდუმლო.

— მე საბოლოოდ გარდაცვლილად არ მიმიჩნევია იგი. — და გარკვევით მოუმატა ფასი:

— რვაას ოთხმოცი ფრანკი!

— ეს თქვენ არ შეგფერით, — წაიჩურჩულა ფრედერიკმა.

ქალი იცინოდა.

— მაგრამ, ჩემო ძვირფასო, ეს პირველი მოწყალებაა, რასაც მე გთხოვთ.

— იცით, რა, თქვენ მოსიყვარულე ქმარი ვერ იქნებით.

ვილაცამ ფასი მოუმატა; ქალმა ხელი ასწია:

— ცხრაასი!

— ცხრაასი! — გაიმეორა აუქციონისტმა.

— ცხრაას ათი... თხუთმეტი... ოცი... ოცდაათი, — ჭყვივოდა იგი, დამსწრეთ ათვალეერებდა და თავს აკანტურებდა.

— დამიმტკიცეთ, რომ ჩემი ცოლი გონიერია, — უთხრა ფრედერიკმა.

და ნელა წაიყვანა გასასვლელისაკენ.

დამფასებელი განაგრძობდა:

— აბა, აბა, ბატონებო! ცხრაას ოცდაათი! ვის უნდა ცხრაას ოცდაათად?

ქალბატონმა დამბრეზმა, რომელიც უკვე კართან იყო მისული, ხმამაღლა დაიძახა:

— ათასი!

ხალხი აჩოჩქოლდა. კვლავ სიჩუმე ჩამოვარდა.

— ათასი ფრანკი, ბატონებო, ათასი! ვინ უმატებს? არავინ? ათასი ფრანკი! თქვენია!

და სპილოს ძვლის პატარა ჩაქუჩი დაჰკრა.

ქალმა თავისი სადარბაზო ბარათი გადასცა, ნაყიდი ნივთი რომ მოართვის, მუფთაში შეინახა.

ფრედერიკს გული გადაუცივდა.

ქ-ნ დამბრეზს მკლავი მუდამ გაყრილი ჰქონდა და თვალში შეხედვა მამინ გადაწყვიტა, როცა ქუჩაში გავიდნენ, სადაც ეტლი იცდიდა.

ქალი ეტლში შევარდა, როგორც ქურდი, გაქცევას რომ ლამობს, დაჯდა და მხოლოდ მერმე მობრუნდა მისკენ. იგი კი იღვა და ქუდი ხელში ეჭირა.

— თქვენ არ წამოხვალთ?

— არა, ქალბატონო!

თავი ცივად დაუკრა და ეტლის კარი მიაჯახუნა; მერმე მეეტლეს უბრძანა, წადიო.

პირველ წუთს გაეხარდა, რაკი თავი კვლავ თავისუფალი იგრძნო. ამაყი იყო, რომ შური იძია ქ-ნ არნუსათვის, რომ სიმდიდრე უარყო მისი გულისათვის; შემდეგ უკვირდა თავისი საქციელი, და უსაზღვრო დაღლილობა დაეუფლა.

მეორე დღეს დილით მსახურმა ახალი ამბები აცნობა: გამოცხადებულია საომარი წესები, დათხოვნილია საკანონმდებლო კრება, სახალხო წარმომადგენელთა ნაწილი დაპატიმრებულია მაზასის საპრობილეში. ფრედერიკი ისე გართული იყო პირად საქმეებში, რომ საზოგადოებრივმა აღარ დაინტერესა.

მიმწოდებლებს მისწერა და უარი თქვა ნივთებზე, რომლებიც ცოლის შერთვასთან დაკავშირებით შეუკვეთა. ქორწინება ახლა მთლად გონივრულ საქმედ არ მიაჩნდა. ქ-ნი დამბრეზი ზიზღს ჰგვირდა, რადგან მის გამო კინაღამ სისაძაგლე ჩაიდინა. როზანეტი დაივიწყა, ქ-ნ არნუსეც აღარ სწუხდა და ფიქრობდა მხოლოდ თავის თავზე, მარტო საკუთარ თავზე, ინთქმებოდა თავის ოცნებათა ნამსხვრევებში ნაწამები, ავადმყოფი, სულით დაცემული. მოძულდა სი-

ყალბით სავსე წრე, სადაც ამდენი იტანჯა, ოცნებობდა მწვეანე ბალახზე, პროვინციის მყუდროებაზე, მთვლემარე ცხოვრებაზე მშობლიურ ოჯახში, მართალი გულის პატრონთა შორის. ბოლოს, ოთხშაბათ საღამოს გარეთ გავიდა.

ხალხი ჯგუფ-ჯგუფად იკრიბებოდა ბულვარზე. ხანდახან გაივლიდა პატრული და გარეკავდა, მაგრამ კვლავ გროვდებოდნენ. ლაპარაკობდნენ სრულიად მოურიდებლად, ჯარს სიცილითა და გინებით აცილებდნენ, ეს იყო და ეს.

— როგორ! არ იბრძობებენ? — ჰკითხა ფრედერიკმა ერთ-ერთ მუშას.

ბლუზიანმა უპასუხა:

— ისეთი სულელი არავინ არის, რომ ბურჟუაზიის თავი მოიკლას! თვითონ მოაწესრიგონ თავიანთი საქმეები!

ვიღაც ბატონმა აღმაცერად შეავლო თვალი ამ გარეუბნებს და წაიბუზღუნა: — არამზადა სოციალისტები! ახლა მაინც აუგებდნენ მათ წესს!

ფრედერიკს აღარაფერი გაეგებოდა ამდენ სიძულვილსა და სისულელეში. ზიზღი პარიზისადმი უფრო გაუძლიერდა და ერთი დღის შემდეგ დილის მატარებლით ნოჟანს წავიდა.

სახლები მალე გაქრა, დაიწყო მინდვრები, ხალვათობა. კუბეში მარტო იყო, ფეხები მოპირდაპირე დივანზე შეეწყო და ფიქრობდა უკანასკნელი დღეების ამბებზე თავის წარსულზე. გაახსენდა ლუიზა.

„აი იმას კი ვუყვარდი! ტყუილ-უბრალოდ დავგმე ჩემი ბედნიერება!.. რა გაეწყობა! ამაზე ნულა ვიფიქრებთ!“

მერმე, ხუთიოდე წუთის შემდეგ:

„თუმცა, ვინ იცის?.. შემდგომში, რატომაც არა?“

მისი ოცნებანი, ისე როგორც თვალები, საღდაც, ბუნდოვან სივრცეში ილტვოდნენ.

„ის გულუბრყვილოა, გლეხი ქალია, თითქმის ველურია, მაგრამ ისეთი კარგია!“

რაც უფრო უახლოვდებოდა ნოჟანს, იმდენადვე ახლობელი ხდებოდა იგი მისთვის; როცა სურდენის მინდვრები გაიარეს, იგი ალვის ხეებქვეშ მოეჩვენა, ვით ოდესმე, როცა მორევთა გასწვრივ დაეხეტებოდა და ლელს ამტვრევდა ხოლმე. მატარებელი გაჩერდა. იგი ვაგონიდან გამოვიდა.

ხიღზე შეჩერდა, მოაჯირს დაეყრდნო და გასცქეროდა კუნძულ-

სა და ბაღს, სადაც ერთ მზიან დღეს ისინი სეირნობდნენ. ჯერ კიდევ ვერ მოსულიყო გონს მგზავრობის შემდეგ და აბრუებდა ეს სუფთა ჰაერი, ჯერ კიდევ ვერ დამშვიდებულიყო განცდილი დავი-დარაბის შემდეგ. რამაც მოლალა, რომ რალაცნაირი მღელვარება იგრძნო და გაიფიქრა:

„იქნებ შინ არ არის? ნუთუ ვერ შევხვდები?“

სენ-ლორანის ეკლესიაში ზარი დარეკეს; მოედანზე ეკლესიის წინ მათხოვრები შეგროვებულიყვნენ, იქვე იდგა ამ მხარეში ერთადერთი ეტლი (რომელსაც ქორწილის დროს ქირაობდნენ ხოლმე). უეცრად კარიბჭეზე გამოჩნდნენ ახლადჯვარდაწერილნი, რომელთაც გარს ეხვივნენ სადღესასწაულოდ გამოწყობილი, თეთრპალსტუხიანი მოქალაქენი.

ფრედერიკს ეგონა, მომეჩვენაო. მაგრამ არა! ეს ხომ სწორედ ის არის, ლუიზა! თეთრი ფატა, მის მწითურ თმას რომ ფარავს, კოჭებამდე ჩასდევს. ესეც ხომ ის არის, დელორიე! სირმით მორთული ლურჯი ფრაკი, პრეფექტის ფორმა აცვია. ეს როგორ არის?

ფრედერიკი სახლს მოეფარა, მაყრიონი რომ გაეტარებინა.

შერაცხვენილი, დამარცხებული, განადგურებული რკინიგზის სადგურში დაბრუნდა და კვლავ პარიზს წავიდა.

გზაში მეეტლე არწმუნებდა, შატო-დ'ოს მოედნიდან ეიმნაზამდე ბარიკადებია გამართულიო, და სენ-მარტენის გარეუბნით წაიყვანა. პროვანსის ქუჩის კუთხეში ფრედერიკმა ეტლი გაუშვა და ქვეითად გაემართა ბულვარებისაკენ.

სალამოს ხუთი საათი იყო, ეინჟელავდა. ოპერისაკენ მიმავალი ქუჩის ტროტუარზე ბურჟუები შეგროვებულიყვნენ. მოპირდაპირე მხარეზე ყველა შესასვლელი დახურული იყო. ფანჯრებში არავინ ჩანდა. ბულვარის მთელ სიგანეზე, ცხენის ფაფარზე დახრილნი, ხმალგაშიშვლებულნი მოჰქროდნენ დრაგუნები, მათი ჩაჩქნის ჯიღები და ფართო თეთრი მოსასხამები გაზის ფარნების შუქზე ფრიალებდნენ. ბრბო უცქეროდა, მღუმარე, შეშინებული.

ცხენოსანთა იერიშების შემდეგ გამოდიოდნენ პოლიციელთა რაზმები და ხალხს მიმდგომ ქუჩებში ერეკებოდნენ.

გარნა ტორტონის კაფის საფეხურებზე კარიბტიდევით უძრავად აღმართულიყო მაღალი კაცი, ვისაც შორიდან იცნობდი: დიუსარდიე.

ერთ-ერთი პოლიციელი, წინ რომ მრდიოდა, და სამკუთხა ქუდი თვალებზე ჩამოეფხატა, დაშნით დაემუქრა.

მაშინ დიუსარდიემ ნაბიჯი წინ გადმოდგა და შესძახა:

— გაუმარჯოს რესპუბლიკას!

და გულზე ხელებდაკრეფილი გულაღმა დაეცა.

ბრბო შიშით აზრიალდა. პოლიციელი მობრუნდა, ხალხს თვალი მოავლო, და გაოგნებულმა ფრედერიკმა იცნო: სენეკალი!

VI

ფრედერიკმა იმოგზაურა.

იგემა მოწყენილობა გემებზე, დილის სიცივე კარავში ღამის გათევის შემდეგ, გაერთო პეიზაჟებისა და ნანგრევების ცქერით, გამოსცალა წუთიერი მეგობრობის სიმწარე.

დაბრუნდა.

მაღალ საზოგადოებაში გაერია და კიდევ არა ერთი რომანი განიცადა. გარნა პირველი დაუფიწყარი სიყვარულის მოგონება ფერს უკარგავდა ახალ სიყვარულს; თანაც ვსების სიმძაფრე, გრძნობის მთელი მშვენება უკვე დაკარგული იყო. გონების ამაყი მისწრაფებაც განელდა. გადიოდა წლები და იგი ურიგდებოდა აზრის მცონარეობას, გულის უმოძრაობას.

1867 წლის მარტის ბოლოს, დაბინდებისას, როცა თავის კაბინეტში მარტო იჯდა, მასთან ქალი შევიდა.

— ქალბატონო არნუ!

— ფრედერიკ!

ქალმა ხელი ჩაჰკიდა, ნაზად მიიყვანა ფანჯარასთან და სახეში ჩააცქერდა, თანაც იმეორებდა:

— ისაა! სწორედ ისაა!

ჩამოწოლილ ბინდში ვაჟი ხედავდა მხოლოდ მის თვალებს, შავი პირბადე რომ ეფარა.

ქალმა ბუხარზე ჩამოდო ბროწეულისფერი ხავერდის პატარა საფულე და დაჯდა. ლაპარაკს ვერც ერთი ვერ ახერხებდა და უხმოდ ულიმოდნენ ერთმანეთს.

ბოლოს ვაჟმა დააყარა კითხვები თვით მასსა და მის ქმარზე.

ახლა ისინი მიყრუებულ ბრეტანში ცხოვრობენ, ცდილობენ ცოტა ხარჯონ, ვალებს იხდიან. არნუ თითქმის მუდამ ავადმყოფობს, შესახედავად მთლად მოხუცია. ქალიშვილი გათხოვდა, ბორდოში ცხოვრობს; ვაჟი თავის პოლკთან ერთად მოსტაგანემშია. ქალმა თავი ასწია და უთხრა:

— მაგრამ თქვენ კვლავ გხედავთ! ბედნიერი ვარ!
ვაჟმა უმაღლვე უთხრა, თქვენი უბედურება შევიტყე, მაშინვე გამოვეშურეო.

— ვიცოდი!

— როგორ? საიდან?

— დაგინახეთ, ეზოში რომ შემოხვედით, და დავიმალე.

— რატომ?

მაშინ აკანკალებული ხმით და ნაწყვეტ-ნაწყვეტად წარმოთქვა:

— მეშინოდა! დიან, მეშინოდა თქვენი... ჩემი თავისა!

ვაჟი ვნების თრთოლვამ აიტანა, როცა ეს გაიგონა. გული გაშალვებით უძგერდა. ქალი განაგრძობდა:

— მაპატიეთ, რომ უფრო ადრე არ მოვედი.

და, როცა ბროწეულისფერი, ოქრომკედით მოქარგული ხავერდის საფულე ანიშნა, დასძინა:

— საგანგებოდ თქვენთვის მოვქარგე. შიგ ის თანხაა, რამდენადაც დაგირავებული იყო მიწის ნაკვეთი ბელვილში.

ფრედერიკმა საჩუქრისათვის მადლობა გადაუხადა, ხოლო უსაკვედურა, ამაზე რად შეწუხდიო.

— არა! მე ამისათვის როდი მოვსულვარ. მინდოდა მენახეთ, მერმე კვლავ წავალ... იქ.

და აუწერა ის ადგილი, სადაც ცხოვრობენ.

იქ არის დაბალი ერთსართულიანი სახლი და ბაღი, სადაც ხარობენ უზარმაზარი ბუხები, ხოლო წაბლების ხეივანი ზედ გორაკზე აღის, საიდანაც ზღვა მოჩანს.

— იქ ავდივარ ხოლმე, რომ დევჯდე სკამლოგინზე, რომელსაც ფრედერიკის სკამლოგინი დავარქვი.

შემდეგ დააკვირდა ავეჯს, სამშენისებს, სურათების ჩარჩოებს, რათა მეხსიერებაში აღებეჭდა. მაგრამ მის ყურადღებას იპყრობდნენ ოქროსფერი და თეთრი წერტილები, სიბნელეში რომ გამოსჩანდა.

— მე მგონია, ვიცნობ ამ ქალს?

— შეუძლებელია! — უთხრა ფრედერიკმა, — ეს ძველებური იტალიური სურათია.

იგი გამოტყდა: მინდა თქვენთან მკლავგაყრილმა ქუჩებში გავისეირნო.

სახლიდან გამოვიდნენ.

მაღაზიებიდან ანარეკლი სინათლე დროდადრო აშუქებდა მის ფერმკრთალ სახეს; ისინი ვერ ამჩნევდნენ ვერც ეკიპაჟებს, ვერც ხალხს, არ ესმოდათ არაფერი, არც ხმაური, არც ლაპარაკი, მიდიოდნენ ერთმანეთით შთანთქმული, თითქოს სადმე ქალაქგარეთ სეირნობდნენ ხმელი ფოთლებით დაფენილ გზაზე.

ერთმანეთს უამბობდნენ წარსულ დღეებზე, „ლ'არ ენდუსტრიელის“ დროის სადღეებზე, არნუს ახირებულობაზე, იგონებდნენ მის ჩვევას, წამდაუწუმ რომ საყულოს ისწორებდა, უღვაშებზე რომ კოსმეტიკურ ზეთებს იცხებდნენ ხოლმე და კიდევ ბევრ ინტერესურ და უფრო მნიშვნელოვან რამეზე. რა ალტაცებული ვიყავი, — ამბობდა ვაჟი, — როცა პირველად მოვისმინე თქვენი სიმღერა! რა მშვენიერი იყავით დაბადების დღეს, სენ-კლუში! იგონებდა ბაღს ოტეილში, თეატრში გატარებულ საღამოებს, შეხვედრას ბულვარზე, მის მსახურთ, მის ზანგ ქალს...

ქალს უკვირდა მისი მეხსიერება. გარნა უთხრა:

— თქვენი სიტყვები ზოგჯერ ისე მეჩვენება, როგორც შორეული გამონმობა, როგორც ქარის მოტანილი ზარის რეკა, და როცა წიგნებში ვკითხულობ სიყვარულის ამბებს, მგონია, რომ იქ ხართ.

— ყველაფერი, რასაც რომანებში გმობენ, როგორც გაზვიადებას, ყოველივე ეს თქვენი მეოხებით განვიცადე, — უთხრა ფრედერიკმა. — მე მესმის ვერტერი. რომელსაც შარლოტას პუტერბროდები არ ეზიზღება.

— ჩემო საბრალო ძვირფასო მეგობარო!

მან ამოიოხრა და კარგა ხნის დუმილის შემდეგ:

— რა გაეწყობა. ჩვენ ხომ მაინც ძლიერ გვიყვარდა ერთმანეთი!

— თუმცა ერთმანეთს არ ვეკუთვნოდით!

— იქნებ ასე სჯობდეს, — შენიშნა ქალმა.

— არა! არა! რა ბედნიერი ვიქნებოდით!

— ოჰ! რა თქმა უნდა, ასეთი სიყვარული!

და რა ძალა უნდა ჰქონოდა, თუ ესოდენ დიდი ხნის განშორებას გაუძლო!

ფრედერიკმა ჰკითხა, როგორ მიხვდით, რომ მიყვარდითო.

— ეს იყო ერთხელ საღამოს, როცა სახელოსა და თათმანს შუა მაკოცეთ. მე გავიფიქრე: „ღიან, ვუყვარვარ... ვუყვარვარ!“ მაგრამ მეშინოდა იმაში დავრწმუნებულიყავ. თქვენი თავშეკავე-

ბუღება ისე მშვენიერი იყო, რომ ვტყებოდით მით, როგორც პატრივისციემის უნებური და განუწყვეტელი ხარკით.

ვაჟი არაფერს არ ნანობდა. დაჯილდოებული იყო მთელი წარსული ტანჯვისათვის.

როცა შინ დაბრუნდნენ, ქ-ნმა არანუ მქუდი მოიხადა. კონსოლზე დადგმულმა ლამპამ გააშუქა მისი ჭალარა თმა. ვაჟს თითქოს გულში მაგრად ჩაარტყესო.

თავისი იმედგაცრუება რომ დაქმალა, იატაკზე დაჯდა მის ფერხთო, ხელებში ხელი მოჰკიდა და მოჰყვა ნახად, ალერსით:

— მთელ თქვენს არსებას, მთელ თქვენს მოძრაობას ზეადამიანური აზრი ენიჭებოდა ჩემთვის! როცა ჩემს ახლოს გაივლიდით, გული მტვერივით აგედევნებოდათ უკან. თქვენ ჩემთვის მთვარის შუქი იყავით ზაფხულის ღამეში, როცა ყველგან სურნელი, რბილი ჩრდილები, ათინათები, შეუცნობელი მშვენიებაა განფენილი, და სულისა და ხორცის მთელ ნეტარებას შეიცავდა ჩემთვის თქვენი სახელი, რომელსაც გულში ვიმეორებდი და ცვდილობდი დამეკოცნა. ამაზე უფრო მაღალი მე ვერაფერი ვერ წარმომედგინა. ქალბატონი არანუ მიყვარდა სწორედ ისეთი, როგორც იყო: ორი წვილის დედა, ნაზი, სერიოზული, მეტად ლამაზი და ესოდენ კულკეთილი! და შემეძლო განა სხვა რამეზე მეფიქრა? ჩემს სულში მუდამ ისმოდა თქვენი ხმის მუსიკა და ბრწყინავდა თქვენი თვალების შუქი!

იგი სიხარულით იღებდა თაყვანისციემის ამ ხარკს, თაყვანისციემისა ქალისადმი. ვინც იგი აღარ იყო. თავისივე სიტყვებით მთვრალურედერიკს სჯეროდა, რასაც ამბობდა. ქ-ნი არანუ, რომელიც ზურვით უჯდა ლამპას, მისკენ დაიხარა. იგი შუბლზე გრძნობდა ქალის უნთქვის ალერსს. ტანისამოსში კი — მისი სხეულის შეხებას. აელები მაგრად მოუჭირეს ერთმანეთს. ფეხსაცმლის ჭვინტი ოდნავ ამოჩნდა ქალის კაბაში და თითქმის ღონეშიხილმა ვაჟმა უთხრა:

— მალეღვებს თქვენი ფეხის დანახვა.

ქალმა უეცრად დაირცხვინა და ადგა. შემდეგ უძრავად მდგომმა, თითქოს მთვარეულიაო, წყნარად წარმოთქვა:

— ჩემს ასაკში! თქვენ! ფრედერიკ!.. არც ერთი ქალი ისე არ ჰყვარებიათ, როგორც მე! არა! რად მინდა სიყმაწვილე! არ მინდა! ზე მეზიზღება ყველა ის ქალი, ვინც აქ დადის!

— ო, აქ არავინ არ დადის! — თავაზიანად შეესიტყვა იგი.

ქალს სახე გაუბრწყინდა და მოაუტრვა შეეცყო. ცოლს ირთავს, თუ არაო.

ვაჟმა დაიფიცა, არაო.

— მართლა? მერმე რატომ?

-- თქვენს გამო! — უთხრა ფრედერიკმა და მაგრად ჩაიკრა გულში.

იგი გაითანგა. უკან გადაიხარა. პირი ოდნევი გააღო. თვალები გადანაბა. მაგრამ უეცრად სახეზე სასოწარკვეთილება დაეხატა და ფრედერიკს ხელი ჰკრა, ხოლო პასუხად, რაზეც იგი ემუდარებოდა, თავი დაჰხარა და ასე უთხრა:

— ვისურვებდი გამებედნიერებინე.

ფრედერიკმა გაიფიქრა, იმიტომ ხომ არ მოსულა. რომ დამნებდესო, და კვლავ გაეღვიძა ნდომმა, მაგრამ უფრო ვნებიანი. უფრო მძაფრი, ვიდრე წინათ. გარნა რალაც ისეთ გამოუთქმელ რამეს, რალაცნაირ ზიზღს გრძნობდა, თითქოს სისხლის აღრევისა ეშინიაო. სხვა რამემაც შეაჩერა: მერმე შემეზიზღებაო. თანაც ისეთი უხერხული იქნებოდა. და აი სიფრთხილის გამო და იმ მოსაზრებითაც, რომ თავისი იდეალი არ შეებლალა, იგი მკვეთრად შებრუნდა, თამბაქო აიღო და პაპიროსის შეხვევა დაიწყო.

ქალი აღტაცებით შესცქეროდა.

— რა გულისხმიერი ხართ! მხოლოდ თქვენ ხართ ასეთი! მხოლოდ თქვენ!

საათმა თერთმეტი დარეკა.

-- უკვე! -- თქვა მან. — თორმეტის თხუთმეტზე უნდა წავიდე!

და კვლავ დაჯდა, მაგრამ ახლა საათს უცქერდა, ვაჟი კი ბოლთას სცემდა და თამბაქოს ეწეოდა. არც ერთმა არ იცოდა. რა ეთქვა. განშორების წინ არის ხოლმე ისეთი წუთი, როცა საყვარელი ადამიანი ჩვენთან აღარ არის.

ბოლოს, როცა საათმა თორმეტის ოცდახუთ წუთს გადააბიჯა, ქალმა ქუდი აიღო და ნელა დაუწყო სწორება ლენტებს.

— მშვიდობით, ჩემო მეგობარო, ჩემო სანუკვარო მეგობარო! ვეღარასოდეს ვეღარ გნახავთ! ეს იყო ჩემი, როგორც ქალის, უკანასკნელი ნაბიჯი! სული ჩემი არასოდეს არ ვაგშორდებათ. ცა იყოს თქვენი მფარველი!

და შუბლში ეამბორა. როგორც დედა.

მაგრამ მაშინვე იწყებოდა თვალთ რაღაცის ძებნა და მაკრატელი სთხოვა.

სავარცხელი გამოიძრო და ჭაღარა თმა მხრებზე დაეფინა.

სწრაფი მოძრაობით ძირში შეიჭრა მოგრძო კულულა.

— შეინახეთ!.. მშვიდობით!

როცა ქალი წავიდა, ფრედერიკმა ფანჯარა გააღო. ქ-ნი არც ტროტუარზე იდგა და ხელით ანიშნა მეეტლეს, გაჩერდით. ჩაჯდა... ეკიპაჯი თვალთაგან შ-ეფარა.

ეს იყო და ეს.

VII

ზამთრის პირას ბუხართან ისხდნენ ფრედერიკი და დელორე. რომელნიც ერთხელ კიდევ შერიგდნენ, ერთხელ კიდევ დაემორჩილნენ თავიანთი ბუნების იმ საბედისწერო თვისებას, ერთმანეთისაკენ რომ იზიდავდა და ერთმანეთს აყვარებდა.

ერთმა ზოგადად უამბო ქ-ნ დამბრეზთან, თავის განშორებაზე, ვინც მეორე ქორწინებით გაჰყვა ვიღაც ინგლისელს.

მეორეს არ უთქვამს, როგორ შეირთო მ-ელ როკი, მაგრამ განაცხადა, ერთ მშვენიერ დღეს ჩემი ცოლი ვიღაც მომღერალთან გაიქცაო. ამის შემდეგ იგი თურმე ცდილობდა გაექარწყლებინა თავისი მდგომარეობის კომიზმი და პრეტენციურად ისეთი გულმოდგინება გამოიჩინა, რომ დაითხოვეს. მერმე იყო დასახლების უფროსად ალჟირში, ვიღაც ფაშის მდივანად, გაზეთის რედაქტორად, განცხადებათა აგენტად და ბოლოს იურისკონსულტად შევიდა ერთ სამრეწველო საწარმოში.

რაც შეეხება ფრედერიკს, მან უკვე შეჭამა თავისი ქონების ორი მესამედი და ახლა თავდაჭერილი ბურჟუის ცხოვრებას ეწევა.

შემდეგ ერთმანეთს გამოჰკითხეს საერთო ნაცნობთა ამბავი.

მარტინონი ახლა სენატორია.

ჰიუსონეს დიდი ადგილი უკავია და ყველა თეატრს, მთელ პრესას განაგებს.

სიზი ღვთისმოსავი გახდა, უკვე რვა შვილის მამაა და თავის წინაპართა ციხედარბაზში ცხოვრობს.

პელერენმა გამოსცადა ფურიერიზმი, ჰომეოპათია, სპირიტუალიზმი, გოთური ხელოვნება და ჰუმანიტარული ფერწერა, ახლა ფოტოგრაფია და პარიზის ყოველ კედელზე შეიძლება დაინახოთ

მისი გამოსახულება: შავფრაკიანი პაწია ტანი და უზარმაზარი თავი.

— სად არის შენი მეგობარი სენეკალი? — ჰკითხა ფრედერიკმა.

— გაქრა. არ ვიცი! შენ კი... შენი მიჯნური ქ-ნი არნუ?

— ალბათ რომშია, თავის ვაჟ ლეიტენანტთან ერთად.

— მისი ქმარი?

— შარშან გარდაიცვალა.

— რას ამბობ?!

მერმე შუბლში იტყვიცა ხელი:

— სიტყვამ მოიტანა, ამას წინათ ერთ მალაზიაში შეეხვდი ჩვენს მშვენიერ როზანეტს, ხელჩაკიდებული მიჰყავდა ნაშვილები ბიჭუნა. ვიღაც ბ-ნ უდრის ქვრივია და ისე საშინლად გასქელებულა, რომ პირდაპირ საშინელებაა. რა დაქვეითებაა! მერმე რა ტანწერწეტი იყო...

დელორიეს არ დაუმაღლავს: ოდესმე მისი გაჭირვებით ვისარგებლე და ამაში პირადად დავრწმუნდიო.

— თუმცა, თვითონ შენ დამრთე ნება.

ეს გულახდილობა იმის სანაცვლო იყო, რომ დელორიეს არ გაუმხელია ასეთივე ცდა ქ-ნ არნუს მიმართ. ფრედერიკი აპატიებდა, რაკი ეს ცდა არ მოუხერხდა.

თუმცა ამ აღმოჩენამ რამდენადმე აწყენინა, მაგრამ თავი ისე დაიჭირა, ვითომ სასაცილოაო, ხოლო როზანეტზე რომ გაიფიქრა, მ-ელ ვატნაზი გაახსენდა.

დელორიე არასოდეს არ შეხვედრია ქ-ნ არნუს, ისე როგორც არც ბევრ სხვას, ვინც არნუსას იყო ხოლმე, მაგრამ კარგად ახსოვდა რეჟემბარი.

— კიდევ ცოცხალია?

— ძლივს სუნთქავს. ყოველ საღამოს გრამონის ქუჩიდან უსათუოდ უნდა წალოდეს მონმარტის ქუჩამდე და უნდა ჩამოუაროს ყველა კაფეს. სუსტი, მოკუზული, დაშრეტილი, ნამდვილი აჩრდილია.

— ჰო, კომპენი?

ფრედერიკმა მხიარულად წამოიძახა და ღროებითი მთავრობის ყოფილ კომისარს სთხოვა, ხბოს თავის ამოცანა ამიხსენიო.

— ეგ ინგლისიდან არის შემოტანილი. როიალისტთა ოცდაათი იანვრის დღესასწაულის დასაცინავად დამოუკიდებლებმა დააწესეს ყოველწლიური ბანკეტი, რომელზეც ხბოს თავს ჭამენ და ხბოს

თავის ქალით წითელ ღვინოს სვამენ სტიუარტების გაქლეტისათვის. თერმიდორის შემდეგ ტერორისტებმაც ასეთივე ძმობა დააარსეს; როგორც ხედავთ, სისულელე ნაყოფიერია.

— მგონია, სულ გაგიცრუვდა გული პოლიტიკაზე?

— ასაკის ბრალია! — მიუგო ადვოკატმა.

და შეაჯამეს თავიანთი ცხოვრება.

არც ერთს არ გაუმართლა: არც იმას, ვინც სიყვარულზე ოცნებობდა, და არც იმას, ვინც ძალაუფლებას ნატრობდა. რა მიზეზი იყო?

— იქნებ ისა, რომ პირდაპირობა გვაკლდა, — თქვა ფრედერიკმა.

— რაც შენ შეგეხება, შესაძლოა, აგრე იყო. მე კი, პირიქით, მეტად პირდაპირიც კი ვიყავ, ანგარიშს არ ვუწევდი ათასგვარ წვრილმანს, რაც ყველაზე დიდმნიშვნელოვანია. მე მეტად ლოგიკიანი ვიყავ, შენ კი მეტად მგრძნობიერი.

მერმე ბრალი დასდეს ბედის ცვალებადობას, სხვადასხვა გარემოებას, ღროს, როცა დაიბადნენ.

ფრედერიკმა განაგრძო:

— ასეთ მომავალზე როდი ვფიქრობდით ოდესღაც, ჯერ კიდევ სანსში, როცა შენ აპირებდი დაგეწერა ფილოსოფიის კრიტიკული ისტორია, მე კი — დიდი რომანი ნოჟანის ისტორიიდან საშუალო საუკუნეთა სიუჟეტით, რომელიც ამოვიღე ფრუასარის თხზულებიდან: „როგორ დაესხნენ თავს ბატონი ბროკარ დე ფენესტრანეი და ტრუას ეპისკოპოზი ბატონ ესტაშ დ'ამბრესიკურს“ გახსოვს?

და ახალგაზრდობის დროებას რომ იგონებდნენ, ყოველ ფრაზას დასძენდნენ ხოლმე: „გახსოვს?“

თვალწინ ესახებოდათ კოლეჯის ეზო, ნიში, მისაღები ოთახი, საფარიკაო დარბაზი ძირს. კიბესთან, კლასის დამრიგებელთა და აღმზრდელთა სახეები, ვინმე ვერსალელი ანჟელმარი, რომელიც ძველი წალიდან შარვლის დასაჭიმავე ტყავს გამოჭრიდა ხოლმე, ბ-ნ მირბალი და მისი მწითლური ქილეაშები, ხატვისა და ხაზვის მასწავლებლები ვარო და სურირე, მუდამ რომ ერთმანეთს ერხებებოდნენ, პოლონელი, კოპერნიკის თანამემამულე, და მისი, მუყაოსაგან გაკეთებული პლანეტთა სისტემა, მოხეტიალე ასტრონომი, ვისაც ლექციების საზღაურად სმა-ჭამა შესთავაზეს; მერმე საშინელი სმა

გასეირნების დროს, პირველად მოწეული ჩიბუხი, არდადეგების სიხარული...

1837 წლის არდადეგების დროს ისინი იყვნენ თურქ ქალთან.

ასე ეძახდნენ ქალს. ვისი ნამდვილი სახელი იყო ზორაიდა თურქი და ძლიერ ბევრს იგი მუსლიმად მიაჩნდა, რაც აძლიერებდა მისი დაწესებულების პოეტურ სილამაზეს; ეს დაწესებულება მდინარის ნაპირზე იყო, ქალაქის მიწაყრილის იქით. თვით შუა ზაფხულშიც კი გრილი ჩრდილი ადგა იმ სახლს, რომლის მიგნებაც ადვილი იყო: ფანჯარაზე რეზედიანი ქოთნის გვერდით იდგა შუშის ქურჭელი, რომელშიც ოქროს თევზები ცურავდნენ. თეთრკოფთიანი, ფერ-უმარილით შეთხუზული, გრძელსაყურებიანი ქალიშვილები, როცა ვინმე ახლოს გაივლიდა, ფანჯრებზე აკაკუნებდნენ, სალამობით კი ზღურბლზე იდგნენ და ხრინწიანი ხმით წყნარად იმღეროდნენ ხოლმე.

ეს დამლუპველი ადგილი მიდამოს ფანტასტიკურ შუქს ჰფენდა. როცა იმაზე ლაპარაკობდნენ, ქარაგმებით იხსენიებდნენ ხოლმე: „თქვენთვის ცნობილი ადგილი“; „ცნობილი ქუჩა“, „ხიდგაღმა“ და სხვა. მიდამოს ფერმელი ქალები შიშით კანკალებდნენ თავიანთი ქმრების გამო, ქალაქელი ქალები — თავიანთი მსახური გოგოების გამო, იმიტომ რომ ერთხელ იქ წაასწრეს ბ-ნ სუპრეფექტის მზარეულ ქალს და, თავის თავად იგულისხმება. ამ სახლზე მუდამ ფარულად ოცნებობდნენ მოზარდნი.

და აი ერთხელ, კვირადღეს, როცა ყველანი მწუხრზე იყვნენ ეკლესიაში, ფრედერიკმა და დელორიემ თმა დაიხუჭუჭეს დალაქთან, ქ-ნ მოროს ბაღში ყვავილები დაკრიფეს, მინდორში გავიდნენ. დიდი მოვლილი გააკეთეს, ვენახები გაიარეს. ქალაქში მეთევზეთა დასახლებაზე გავლით დაბრუნდნენ და თურქ ქალთან გაძვრნენ, თანაც ხელში თითოს დიდი თაიგული ეჭირა.

ფრედერიკს თავისი თაიგული ისე ეჭირა, თითქოს სასიძო საცოლეს შესახვედრად მიდისო. მაგრამ სიცხის გამო, უცდელის წინაშე შიშის, სინდისის ერთგვარი ქენჯნისა და, ბოლოს, იმ კმაყოფილების გამო, რომ ერთბაშად ნახავდა იმდენ ქალს, რომლებიც ყველანი მის განკარგულებაში იქნებოდნენ, ისე აღელვებული იყო, რომ საშინლად გაფითრდა, გაჩერდა და სიტყვა ვერ დასძრა. ყველანი იცინოდნენ, ყველას ართობდა ეს დარცხვენა. ეგონა, დამცინიანო, და

მოკურცხლა, ხოლო რადგან ფული მას ჰქონდა, დელორიც იძულებული იყო გასდევნებოდა.

როცა ქუჩაში გადიოდნენ, შეამჩნიეს: შეიქნა ერთი ამბავი, რაც სამი წლის შემდეგაც არ დავიწყნიათ.

ისინი უდიდესი დაწვრილებით იგონებდნენ ამ ამბავს და თითოეული ავსებდა იმას, რაც მეორეს დავიწყებოდა, ხოლო, როცა გაათავეს, ფრედერიკმა თქვა:

— ეს ყველაზე უკეთესი რამ იყო, რაც კი ცხოვრებაში გვინახავს!

— დიას, მეც ავრე მგონია! საუკეთესო, რაც კი ცხოვრებაში გვინახავს! — დაეთანხმა დელორიც.